శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రీ పరమకారుణికరాన

పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళై అరుళిచ్చెయ్త,

పరన్ద రహస్యమ్.

ఇన్దగ్రన్థమ్

శ్రీమాన్. పుదుప్పేర్, ఇళయవిల్లి,

విద్వాన్, వెఙ్కటాచార్యరాలుమ్,

శ్రీమాన్-పుదుప్పట్టు-తిరువేఙ్కటాచార్యరాలుమ్,

నానాదేశానీతానేక శ్రీకోశఙ్గళిన్ సహాయత్తినాల్
పరిశోధిక్కప్పట్టు,

శ్రీవైష్ణవగ్రన్థముద్రాపక సభైయారాల్,

శ్రీపరాఙ్కుశ తిరువవతారాది ౫౦౧౩-వతు సంవత్సరమాన
విరోధికృత్ సంవత్సరత్తిల్.

కాఞ్చీపురమ్,
శ్రీనివాస ముద్రాక్షరశాలైయిల్,
అచ్చిట్టు ప్రచురమ్ శెయ్యప్పట్టతు.

విజయతేతరామ్.

శ్రీవైష్ణవగ్రన్థ ముద్రాపకసభ (లిమిటెడ్).

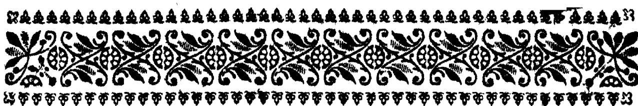
ఈ సభలో తెనుఁగులిపిలో నచ్చువేసిన గ్రన్థములు.

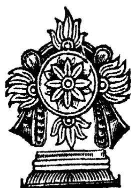
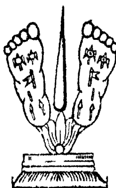
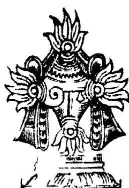
	రూ.	అ.	పై.
తనిశ్లోకమ్ సవ్యాఖ్యానము ప్రతిపద తాత్పర్యసహితము ...	౨	౦	౦
భారతాది తనిశ్లోకమ్ ” ” ...	౦	౨	౬
రామ చరమశ్లోకమ్ ” ” ...	౦	౧	౬
దుష్కరశ్లోక టిప్పణి ...	౦	౨	౬
శాణ్డిల్యవిశిష్ట పరమధర్మశాస్త్రము తాత్పర్యసహితము ...	౦	౯	౦
తిరువన్దాతి-౧-ము, ౪-వ-వ్యాఖ్యానారుమ్బద ప్రతిపదసహితము ...	౧	౧౨	౯
తిరువిరుత్తమ్ వ్యాఖ్యానద్వయ ఉరై ప్రతిపదతాత్పర్యసహితము ...	౨	౮	౦
తిరువాశిరియమ్-ము, పెరియతిరుమడల్-వ, వ్యాఖ్యాన అరుమ్బద ప్రతిపద తాత్పర్యసహితము ...	౧	౭	౩
ఇరామానుశ నూత్తన్దాది ...	౧	౧౨	౦
తిరుప్పల్లాణ్డు ...	౦	౭	౬
శ్రీవచనభూషణమ్ ...	౧	౧౨	౬
శరణశబ్దార్థవిచారమ్ ...	౦	౨	౦
ప్రపత్త్యనుపాయత్వవిచారమ్ ...	౦	౧	౦
నాయమాత్మాభాష్యమ్ ...	౦	౨	[illegible]
యమకరత్నాకరమ్ ...	౨	౧౧	౬
తిరుప్పావై మూవాయిరప్పడి అరుమ్బతసహితమ్ ...	౧	౫	౬
దీపప్రకాశ సహిత తత్త్వదీపమ్ ...	౨	౦	
గురుపరమ్పరా ప్రభావమ్ ...	౨	౦	౬
తత్త్వసఙ్గ్రహమ్ ...	౦	౨	౦
యతీన్ద్రప్రవణప్రభావమ్ ...	౦	౧౨	౬
తిరుప్పావై ఈరాయిరప్పడి నాలాయిరప్పడికళ్ ...	౧	౬	౦
ముముక్షుప్పడి వ్యాఖ్యానారుమ్బద ప్రమాణత్తిరట్టు సహితమ్ ...	౨	౧౩	౦
తిరుప్పావై ఆఱాయిరప్పడి ...	౧	౪	౦
పరన్దరహస్యమ్. ...	౦	౪	౦

ఈ గ్రన్థములు మట్టకాగితములో సగము వెలకు నివ్వఁబడును.

మ. తిరువేఙ్గడముడైయాన్, ఉపకార్యదర్శి. | రా. తిరువేఙ్గడత్తానయ్యా, కార్యదర్శి ధనాధికారి.

నెం ౩౧, వెంకటాచలముదలివీథి, చెన్నపట్టణము.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళై అరుళిచ్చెయ్త,

పరన్ద రహస్యమ్.

శ్రీమత్కృష్ణసమాహ్వాయ నమో యామునసూనవే ।
యత్కటాక్షైకలక్ష్యాణాం సులభశ్శ్రీధరస్సదా ॥

అవతారికా.

నిర్హేతుక భగవత్ప్రసాదమడియాక వేదబాహ్యమానసాఙ్ఖ్యాది దర్శనఙ్గళిల్ విముఖనాయ్, నిర్దోషప్రమాణమాన వేదత్తిల్ పుకున్దు, అతిల్ బన్ధకమాన స్వర్గాదిక్షుద్రపురుషార్థఙ్గళైయుమ్ తత్సాధనఙ్గళైయుమ్ ప్రతిపాదిక్కిఱ పూర్వకాణ్డత్తిల్ ప్రయోజనమిల్లామైయాలే జ్ఞానభాగత్తిలే పుకున్దు, అతిలుమ్ ఐశ్వర్యత్తిఱ్కాట్టిల్ నిత్యత్వాదికళాలే శిఱితు అధికమాన కైవల్యత్తైయుమ్ తత్సాధనత్తైయుమ్ విట్టు, అన్తైశ్వర్యకైవల్యఙ్గళైప్పోలన్ఱియిలే స్వరూపానురూపమాన పరమపురుషార్థలక్షణమోక్షత్తిలే రుచియుడైయనాయ్, తత్సాధనమానకర్మజ్ఞానాదికళుడైయదుష్కరత్వాద్యనుసన్ధానత్తాలే క్లిష్టనాయ్, స్వరూపానురూపమాన ఉపాయత్తిలే రుచియుడైయనాయిరుక్కుమధికారిక్కు, అభిమతమాయ్ అనురూపమాయిరున్దుళ్ళ అన్దఉపాయోపేయఙ్గళై త్తనిత్తనియేజ్ఞాపిక్కిఱ రహస్యత్రయముమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

తనిత్తనియే ఉపాయోపేయఙ్గళై చ్చొల్లుకిఱతాకిల్, అవఱ్ఱలొన్ఱు జ్ఞానగోచరమాకవమైన్దిరుక్క, మూన్ఱుమ్ జ్ఞాతవ్యమాక వేణ్డుకిఱతెన్నెన్నిల్; బుభుత్సు-ఒరర్త్తత్తిలే నిష్ఠనాకైక్కు అనురూపమాన ప్రమాణఙ్గళనేకఙ్గళ్ అపేక్షితఙ్గళాకైయాలే, అవ్వ్యప్రామాణ్యభేదత్తాలేమూన్ఱుమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

అతిల్ తిరుమన్త్రమ్ (౧) "ఋచోయజూంషిసామాని తథైవాథర్వణానిచ । సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థం యచ్చాఽన్యదపివాఙ్మయమ్"ఎన్ఱు సకలశాస్త్రసఙ్గ్రహమాకైయాలే శాస్త్రముఖత్తాలే ప్రమాణమాకక్కడవతు. ఇమ్మన్త్రమ్ శాస్త్రద్వారా ప్రమాణమాకిఱతాకిల్, శాస్త్రఙ్గళిలే ఇన్ద ఉపాయోపేయఙ్గళై ప్రతిపాదిక్కిఱ శిలవాక్యఙ్గళ్ ప్రమాణమాక అమైన్దిరుక్క, ఇమ్మన్త్రత్తైయేనిర్బన్ధిక్కైక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; అవ్వాక్యఙ్గళైక్కొణ్డు అర్థనిర్ణయమ్ పణ్ణప్పార్క్కిల్, అవై పూర్వభాగత్తిలేయాకిల్, సకలశాఖాప్రత్యయన్యాయసఞ్చారత్తాలే సఞ్చరిత్తు అర్థనిర్ణయమ్ పణ్ణవేణ్డుమ్. ఉత్తరభాగత్తిలేయాకిల్, సకలవేదాన్తప్రత్యయన్యాయమ్ సఞ్చరిత్తు అర్థనిర్ణయమ్పణ్ణవేణ్డుమ్.

అతిల్ సకలశాఖాప్రత్యయన్యాయమాకిఱతు-ఒరువాక్యత్తిలేఓరర్త్తైచ్చొన్నాల్, అతినుడైయ అఙ్గోపాఙ్గాదికళై నేరాకవఱికైక్కాక, శాఖాన్తరఙ్గళెల్లావఱ్ఱిలుమ్ సఞ్చరిత్తు, అవఱ్ఱిల్ శొల్లుకిఱవర్థఙ్గళిలుమ్ జ్ఞానమ్ పిఱన్దు, అవ్వర్థఙ్గళుక్కు అన్యోన్యమ్ పిఱక్కుమ్ విరోధఙ్గళైయుమ్ శమిప్పిత్తు, తనక్కభిమతమాన అఙ్గియోడే శేరుమవఱ్ఱైచ్చేర్క్కైయిఱే. అతు-ఎలియెలుమ్బునాయిరుప్పానొరువనాశ్శేయ్‌తతలైక్కట్టువతొన్ఱన్ఱు. అప్పడియే, సకలవేదాన్తప్రత్యయమాకిఱతుమ్-ఒరువేదాన్తత్తిలే ఒరువాక్యమ్ ఓరర్త్తైచ్చొన్నాల్- అల్లాతవేదాన్తఙ్

---

(౧)వృద్ధహారీత-3-౪౫.

లుమ్ సఞ్చరిత్తు, అవఙ్గళిల్ శొల్లుకిఱ అర్థఙ్గళుక్కు అన్యోన్యమ్ విరోధమ్ వారాదపడి విషయవిభాగమ్ పణ్ణి, తనక్కు అభిమతఙ్గళాన అర్థఙ్గళోడే శేరుమవఙ్గళై చ్చేర్క్కైయిఱే.

ఆక.-ఇన్ద న్యాయద్వయమ్ అపేక్షితమాకైయాలే, అదు-దుష్కరమాయ్ ఒరువాక్యమాత్రఙ్గొణ్డు అర్థనిర్ణయమ్ పణ్ణుకై అశక్యమాకైయాలుమ్, "ఋచోయజూంషిసామాని" ఇత్యాదియిల్ శొల్లుకిఱపడియే సకలశాస్త్రసారతయా ప్రమాణసిద్ధమాయ్, సర్వరాలుమ్ అవిగీతమాక స్వీకృతమాన ఇమ్మన్త్రత్తిలే ఉక్తమాన వర్థత్తుక్కు అప్పడిక్కొళ సాధ్యతైయిల్లామైయాలుమ్, ఇమ్మన్త్రమే నిరపేక్షప్రమాణమాకక్కడవదు.

ఇప్పడిసుదృఢమాక శ్రుతిసిద్ధమేయాకిలుమ్, అదు ఒరువనుక్కు ఉపాదేయమావదు శిష్టాచారగోచరమాక వేణుమెన్నుమిడమ్,(౧) 'యథా తే తేషు వర్తేరన్-తథా తేషు వర్తేథాః, యథా తే తత్ర వర్తేరన్ - తథా తత్ర వర్తేథాః" ఇత్యాదికళిలే శిష్యనుక్కు కర్తవ్యఙ్గళై విధిక్కుమ్ ఉపదేశత్తిలే, "అవర్కళ్ యాతొరుపడి అవఙ్గళిలే వర్తిప్పార్కళ్, నీయుమ్ అప్పడియే అవఙ్గళిలే వర్తి" ఎన్ఱుమ్, "అవర్కళ్ యాతొరుపడి అవఙ్గళిలే వర్తిప్పార్కళ్, అవ్విడత్తిలే నీయుమ్ అప్పడి వర్తి" ఎన్ఱుమ్ ఉక్తమాకైయాలుమ్, అష్టకైయిల్ పశువిశసనమ్ శిష్టపరిగ్రహమిల్లామైయాలే, అనుష్ఠిక్కల్ స్వరూపహానియామ్పడియాకైయాలుమ్, "శిష్టాచారమ్ప్రమాణమ్" ఎన్ఱు-శిష్టాచారత్తైయే ప్రధాన ప్రమాణమాక మీమాంసకర్ శొల్లుకైయాలుమ్, సకలశాస్త్రసఙ్గ్రహమాన తిరుమన్త్రత్తిలే ఉక్తమాన వర్థత్తుక్కు శిష్టాచారమ్ అపేక్షితమాకైయాలే, ఇవ్వర్థత్తుక్కు శిష్టాచారద్వారా ప్రమాణమాకిఱదు, న్యాయమ్.

(౧)తై-శీ-౧౧-౪.

ఆచార్యరుచిపరిగృహీతమాన వర్థత్తుక్కు శరణ్యాభిమతత్వప్రకాశకమాన చరమశ్లోకమ్-శరణ్యానుమతిద్వారా ప్రమాణమాకిఱతు. శాస్త్రసిద్ధముమాయ్ శిష్టాచారసిద్ధముమానవర్థమ్ శరణ్యాభిమతమాయన్ఱో ఇరుప్పతు. ఆనాల్ తదభిమతమాకైక్కు త్తనియే ఒరుప్రమాణాపేక్షై ఉణ్డోవెన్నిల్, (౧) "జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత" ఎన్ఱు-విహితముమాయ్, స్వర్గార్థమాక జ్యోతిష్టోమాదికళై అనుష్ఠిప్పారుముణ్డాయ్, తత్తత్కర్మసమారాధితనాయ్-అవ్వోరుక్కు ఫలప్రదనాయ్ ప్పోరానిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, (౨) "యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదన్త్యవిపశ్చితః। వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతివాదినః। కామాత్మానస్స్వర్గపరాః" ఎన్ఱు ఉపేక్షిక్కక్కాణ్కైయాలే, "అప్పడియే అనభిమతమాయిరుప్పతొన్ఱు" ఎన్కైక్కు శరణ్యానుమతి అపేక్షితమిఱే.

ఆక, ఇప్పడి అర్థదార్ఢ్యహేతుభూతమాన ప్రామాణ్యమ్ ఇవై మూన్ఱుక్కుమ్ తనిత్తనియే ఉణ్డాకైయాలే-ఇమ్మూన్ఱుమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు. కిఞ్చ-తిరుమన్త్రమ్ - స్వరూపయాథాత్మ్యప్రతిపాదనపరమాకైయాలుమ్, ద్వయమ్ - ఉపేయయాథాత్మ్య ప్రతిపాదనపరమాకైయాలుమ్, చరమశ్లోకమ్ - ఉపాయయాథాత్మ్య ప్రతిపాదనపరమాకైయాలుమ్, ఇమ్మూన్ఱుమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

ఇవ్వర్థత్తై శాస్త్రసిద్ధమాక్కుకిఱతు-తిరుమన్త్రమ్; ఉపబృంహణసిద్ధమాక్కుకిఱతు-చరమశ్లోకమ్; స్వానుష్ఠానమాక్కి త్తరుకిఱతు - ద్వయమ్. ప్రణవత్తుక్కు మన్త్రశేషమ్ వివరణమానాప్పోలే, మన్త్రశేషత్తై ద్వయమ్ వివరిక్కైయాలుమ్, ద్వయార్థత్తై చరమశ్లోకమ్ వివరిక్కైయాలుమ్ ఇమ్మూన్ఱుమ్ జ్ఞాతవ్యమాకక్కడవతు.

ఇవఱ్ఱిల్ వైదికర్కళ్ ప్రథమానుసన్ధేయమాన మన్త్రరహస్యమ్, (3) "సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఎన్ఱిఱపడియే సకలార్థప్రతి

(౧) (౨) గీ-౨-౪౨. (3) వృద్ధహారీత-3-౪౫.

పాదకమాన శాస్త్రజ్గళోడు, అవ్వోశాస్త్ర ప్రతిపాద్యమాన అర్థజ్గళోడు వాశియఱ త్తనక్కుళ్ళ ఉఢైత్తాకై యాలుమ్, (౧) "సకలఫలప్రదోహి విష్ణుః" ఎన్గిఱ ప్రమేయనస్తువై ప్పోలే, (౨) "ఐహలౌకిక మైశ్వర్యం స్వర్గాద్యం పారలౌకికమ్ । కైవల్యం భగవన్తఞ్చ మన్త్రోయంసాధయిష్యతి" ఎన్గిఱపడియే సకలపురుషార్థజ్గళుక్కుమ్ ఏక సాధనమాకై యాలుమ్, (౨) "నారాయణాయవిద్మహే వాసుదేవాయధీమహి, తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్" ఎన్ఱు - ముముక్షుక్కళుక్కు ఉపాదేయతమమాన విష్ణుగాయత్రియిలే ఓతుకిఱ వ్యాపకమన్త్రజ్గళిలే ప్రథమోపాత్తమాకై యాలుమ్, ఈశ్వరనుడైయ ఓరోగుణజ్గళుక్కు ప్రతిపాదకమాయుమ్, బన్ధకఫలార్థికళుక్కు ఒతుక్కి ఉపదిష్టమాయుమ్ పోఁకిఱ (౩) "అనన్తా వై భగవన్మన్త్రాః" ఎన్గిఱ భగవన్మన్త్రాన్తరజ్గళిఱ్కాట్టిల్ నెడువాశియుణ్ణు. అతుక్కుమేలే వ్యాపకాన్తరజ్గళిఱ్కాట్టిలుమ్ అర్థపౌష్కల్యత్తాలే నెడువాశియుణ్ణు.

అవర్ స్త్రిఱ్కాట్టిల్ ఇతుక్కు అర్థపూర్త్తియాలుణ్ణాన వాశిఏతెన్నిల్ ; షడక్షరి - వ్యాప్యపదార్థజ్గళైయుమ్, వ్యాపనప్రకారత్తైయుమ్, వ్యాప్తిఫలత్తైయుమ్, వ్యాపకనుడైయ గుణజ్గళైయుమ్ శొల్లాతే, వ్యాప్తిమాత్రప్రకాశకమాకై యాలే అపూర్ణమ్. వ్యాపనప్రకారత్తై చ్చొల్లా నిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, వ్యాప్యపదార్థజ్గళుక్కు వాచకశబ్దమిల్లామైయాలుమ్, "సర్వం వసతి" ఎన్ఱు - అర్థబలత్తాలే సర్వశబ్దమ్ స్ఫురిక్కనాలుమ్, అతిల్ గుణమ్ అన్వయియామైయాలుమ్, ఇనిగుణసిద్ధిక్కాక భగవచ్ఛబ్దత్తై క్కూట్టిక్కొళ్ళవేణ్ణుకై యాలుమ్, వ్యాప్తిఫలమ్ శొల్లామైయాలుమ్, తిరుద్వాదశాక్షరియుమ్ అపూర్ణమ్. ఇమ్మన్త్రమ్ అవైపోలన్ఱియే, వ్యాప్యపదార్థజ్గళోడు వ్యాపనప్రకారత్తోడు వ్యాప్తిఫలత్తోడు వ్యాపకనుడైయగుణజ్గళోడు వాశియఱ శబ్దమాకక్కాట్టుకైయాలే, అల్లాత వ్యాప

(౧) వి-ధ-౭౩-౭౬. (౨) తై-నా-౧. (౩) తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమ్.

కమన్త్రజ్ఞర్కళ్క్కాట్టిల్ ఇతుక్కు అర్థపౌష్కల్యనిబన్ధనమాన ఆధిక్య మున్డు.

ఇవ్వాధిక్యమిల్లైయానాలుమ్ (౧) "ఆచార్యవాన్ పురుషో వేద" (౨) "ఆచార్యాద్ధైవవిద్యావిదితాసాధిష్ఠం ప్రాపత్" ఎన్ఱు ఆచార్యోపదిష్టమాయ్ ప్పోరుమర్థమే ఒరువనుక్కు ఉజ్జీవనహేతువాయఱువతు. అతిల్ ఇవ్వాచార్యర్కళ్ ఇమ్మన్త్రత్తిలే నిష్ఠరాయ్, ఇత్తైయే తజ్ఞమాక ఉపదేశిత్తుప్పోరుకైయాలే, కీళ్చ్చొన్న ఆధిక్యమిల్లైయేయాకిలుమ్, ఆదరిక్కవేణ్డుమ్పడియాయిరుప్పతోర్ శ్రేష్ఠ్యముణ్డు.

సర్వజ్ఞరాన ఆచార్యర్కళ్ తాఙ్గళ్ ఇమ్మన్త్రత్తిలే నిష్ఠరాయ్ప్పోరుకైక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; కరతలామలకమ్పోలే భగవత్ప్రసాదత్తాలే తత్వసాక్షాత్కారమ్పణ్ణిన ఆళ్వార్కళ్, ఒరుమిడఱాక ఇమ్మన్త్రత్తైయే ఆదరిత్తుప్పోరుకైయాలే, ఇవర్కళుమ్ తన్నిష్ఠరాయ్ప్పోన్దార్కళ్.

ఆళ్వార్కళ్ ఆదరిత్తుప్పోన్దపడియెన్నెన్నిల్; (౩) "వణ్పుకழ్ నారణన్" (౪) "శీల్వనారణన్" ఎన్ఱుతొడఙ్గి (౫) "వాழ்పుకழ్ నారణన్" ఎన్ఱుమ్, ముడివాక ఆదిమధ్యావసానమాక ఇమ్మన్త్రత్తైయే నమ్మాళ్వార్ ఆదరిత్తుప్పోన్దార్. (౬) "నాడునకరముమ్ నన్గఱియననమో నారాయణాయ" ఎన్ఱుతొడఙ్గి (౭) "ఓవాతెననమోనారణా" ఎన్ఱు పెరియాళ్వారుమ్; (౮) "నారాయణనే నమక్కే పఱైతరువాన్" ఎన్ఱు తొడఙ్గి (౯) "ఎన్నైనలఙ్గొణ్డనారణఱ్కు" ఎన్ఱునాచ్చియారుమ్; (౧౦) "నాన్ కణ్డుకొణ్డేన్ నారాయణావెన్నుమ్ నామమ్" ఎన్ఱు ఉపక్రమ

(౧) (౨) ఛా-౪-౯-౩. (౩) తి-వా-మొ-౧-౨-౧౦.
(౪) తి-వాయ్-౧-౧౦-౮. (౫) తి-వా-మొ-౧౦-౯-౧. (౬) తి-పల్లా-౪.
(౭) పెరి-తి- (౮) తిరుప్పావై-౧. (౯) నాచ్చి-౮-౬. (౧౦) తి-మొ-౧-౧.

దశైయిలే ఒరుకాల్ శొన్నాప్పోల్ ఒన్బతిన్గాల్ శొల్లి,(౧)"నారాయణా! ఓ! మణివణ్ణా నాకణైయాయ్ వారాయ్" ఎన్ఱు తిరుమఙ్గైయాళ్వారుమ్ (౨) "నాత్తழுమ్బ నారణా" ఎన్ఱుతొడఙ్గి, (౩) "నలన్దికழ் నారణన్" ఎన్ఱు పెరుమాళుమ్, (౪) "నాన్ముకనై నారాయణన్ పడైత్తాన్" ఎన్ఱుతొడఙ్గి (౫) "ఎట్టழுత్తుమ్ - ఓతువార్కళ్ వల్లర్ వానమాళవే" ఎన్ఱు - తిరుమழிశైప్పిరానుమ్, (౬) "నన్మాలై పలకొణ్ణు నమోనారణా" ఎన్ఱుతొడఙ్గి-(౭)"నామమ్పలశొల్లి నారాయణా" ఎన్ఱు ముతలాழ்వార్కళుమ్, ఉపక్రమత్తోడు ఉపసంహారత్తోడు వాశియఱ ఆదరిత్తుపోన్దార్కళ్.

ఆழ்వార్కళ్ ఆదరిక్కైక్కుడితత్త్వప్రతిపాదకమాన వేదాన్తఙ్గళాదరిక్కై. అవై ఆదరిత్తపడియెన్నెన్నిల్; (౮) "విశ్వంనారాయణమ్" ఎన్ఱుతొడఙ్గి-(౯)"నారాయణపరంబ్రహ్మతత్త్వంనారాయణఃపరః। నారాయణపరోజ్యోతి రాత్మానారాయణఃపరః।యచ్చకిఞ్చిజ్జగత్యస్మిన్ దృశ్యతేశ్రూయతేపివా। అన్తర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణస్థితః" ఎన్ఱు-సకలవేదాన్త నిగమనభూతమాన నారాయణానువాకత్తిలుమ్,(౧౦)"ఏకోహవైనారాయణఆసీత్, నబ్రహ్మనేశానో నేమేద్యావాపృథివీ" ఎన్ఱు మహోపనిషత్తిలుమ్, (౧౧) "చక్షుశ్చద్రష్టవ్యఞ్చ నారాయణః, శ్రోత్రఞ్చశ్రోతవ్యఞ్చనారాయణః"ఎన్ఱుతొడఙ్గి, "దిశశ్చ ప్రతిదిశశ్చసర్వంనారాయణః" ఎన్ఱుముడివాక నడువఙ్గైయ సుబాలోపనిషత్తిలుమ్,(౧౨)"యస్యాత్మాశరీరమ్, యస్యపృథివీశరీరమ్" ఎన్ఱుతొడఙ్గి "యస్యమృత్యుశ్శరీరమ్" ఎన్గిఅతీఱాక నడువుళ్ళపర్యాయఙ్గళ్

---

(౧) శిరియతిరుమ-౫౦. (౨) పెరు-తి-౨-౪. (౩) పెరు-తి-౧౦-౧౧.
(౪) ౪-తిరువ-౧. (౫) తి-చ-వి-౭౮. (౬) ౧-తిరువ-౫౭.
(౭) ౩-తిరువ. (౮) తై-నా-౬-౧౧-౧. (౯) తై-నా-౬-౧౧-౧.
(౧౦) మహోపని-౧-౧. (౧౧) సుబాలో-౬. (౧౨) అన్తర్యామిబ్రా.

తోఉమ్ "ఏషసర్వభూతాన్తరాత్మా అపహతపాప్మాదివ్యోదేవ ఏకో నారాయణః" ఎన్ఱు అన్తర్యామిబ్రాహ్మణత్తిలుమ్ ఏకకణ్ఠమాక అఱుదియిట్టిరుక్కిఱదు.

(౧) "ఆచార్యవాన్ పురుషోవేద" (౨) "ఉపదేక్ష్యన్తితే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్వదర్శినః" ఎన్ఱు - సాక్షాత్కృతతత్వరాయిరుక్కుమ్ ఆళ్వార్కళుడైయ ఆదరవిషయమ్ ఇమ్మన్త్రమెన్ఱు శొన్నపిన్బు, ఇవర్కళుక్కు సంవాదమాక వేదాన్తఙ్గళై ఎడుక్కక్కడవతో?. ఆయిదుక్కు ఇవర్కళుక్కు సంవాదమాక వేదాన్తఙ్గళై ప్రమాణమాక ఎడుప్పానేన్నెన్నిల్;(౩) "స్మృత్యనవకాశదోష ప్రసఙ్గ ఇతిచేన్నాన్యస్మృత్యనవకాశదోష ప్రసఙ్గః" (౪) "ఇతరేషాంచానుపలబ్ధేః" ఎన్గిఱ అధికరణత్తిలే ప్రధానకారణ వాదనిరాకరణమ్ పణ్ణిల్, (౫) "ఋషిం ప్రసూతంకపిలమ్" ఇత్యాదికళిలే ఆప్తతయాశ్రుతనాయ్, స్వయోగ బలత్తాలే సాక్షాత్కృతతత్వనాన కపిలనుడైయ, వేదార్థోప బృంహణార్థమాక ప్రవృత్తైయాన స్మృతియై అనాదరిక్కవేణ్డుమ్. అత్తాలే స్మృత్యనవకాశదోషమ్ వరుమ్. ఎన్గిఱ సాఙ్ఖ్యరైక్కు ఆత్తు-కాపిలస్మృతియై ఆదరిక్కిల్, (౬) "యద్వైకిఞ్చమనురవదత్తద్భేషజమ్" ఎన్ఱు ఆప్తరాక శ్రుతిసిద్ధరాయ్, స్వయోగ మహిమ సాక్షాత్కృత తత్వరాన మన్వాదికళుడైయ బ్రహ్మకారణత్వ వాదికళాన స్మృతికళై అనాదరిక్కవేణ్డివరుమాకైయాలే, వేదార్థానుసారమ్ పణ్ణిప్పోరుకిఱమన్వాదిస్మృతికళ్ - ఉపాదేయమాకక్కడవతు. శ్రుతివిరుద్ధైయాన కాపిలస్మృతి, భ్రాన్తిమూలైయాకైయాలే, కళ్ళియుణ్ణక్కడవతెన్ఱు అఙ్గు నిర్ణయిత్తపడియ్యేతత్వసాక్షాత్కారమ్పణ్ణి, ఆప్తతమరాన ఆళ్వార్కళాలే ఆదరిక్కప్పట్టతేయాకిలుమ్, ఇమ్మన్త్రమ్ వేదాన్త విరుద్ధమాకిల్ అనాదర

(౧) (౨) గీ-౪-౩౪. (౩) బ్రహ్మసూ-౨-౧-౧.
(౪) బ్రహ్మసూ-౨-౧-౨. (౫) శ్వే-౫-౨. (౬) యజు-౨-౨-౧౦.

ణీయమాకక్కుడవతు; అజ్ఞనన్ఱిక్కు వేదాన్తజ్గళాలే ఏకకణ్ఠమాక ఆదరిక్కప్పడుకైయాలే, ఇవర్ కళ్ ఆదరిత్తతే అర్థమెన్ఱుమిడత్తుక్కు సంవాదమాకి వేదాన్తజ్గళై ఎడుక్కవేణ్డుమ్.

వేదాన్తత్తిలే ఉక్తమేయాకిలుమ్, (౧) "ఇతిహాసపురాణాభ్యాంవేదంసముపబ్బృంహయేత్ । బిభేత్యల్పశ్రుతాద్వేదో మామయం ప్రతరిష్యతి" ఎన్ఱు - ఇతిహాసపురాణద్వారత్తాలే వేదోపబ్బృంహణమ్ పణ్ణిన ఋషికళుమ్ (౨) "కింతత్రబహుభిర్మన్త్రైః కింతత్రబహుభిర్వ్రతైః । నమోనారాయణాయేతి మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః" (3) "ఆసీనావాశయానావా తిష్ఠన్తోయత్రకుత్రవా। నమోనారాయణాయేతి మన్త్రైకశరణావయమ్"(౪)"నారాయణేతిశబ్దోస్తి వాగస్తివశవర్తినీ । తథాపి నరకేఘోరేపతన్తీతికిమద్భుతమ్" (౫) "ఆర్తావిషణ్ణాశ్శిథిలాశ్చభీతాఘోరేషు చ వ్యాధిషువర్తమానాః । సఙ్కీర్త్యనారాయణశబ్దమాత్రం విముక్తదుఃఖాస్సుఖినోభవన్తి" ఎన్ఱు - ఏవమాదికళాలే ఆదరిత్తుప్పోన్దార్ కళ్.

ఆక, సోపబ్బృంహణజ్గళాన వేదాన్తజ్గళ్ ఆదరిక్కైయాలే, అన్త వేదాన్తసాక్షాత్కారమ్పణ్ణిన ఆళ్వార్ కళ్ ఆదరిత్తార్ కళ్. ఆళ్వార్ కళ్ ఆదరిక్కైయాలే, ఆచార్యర్ కళ్ ఆదరిత్తార్ కళ్. ఆచార్యర్ కళ్ ఆదరిత్తపడియాలే, నమక్కు ఇమ్మన్త్రవిశేషమే ఆదరణీయమాకక్కడవతు.

కిఞ్చ-(౨) "మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః" ఎన్గిఱపడియే, క్షుద్రఫలత్తోడు అధికఫలత్తోడువాశియఱ త్తానేసాధిత్తుక్కొడుక్కుమ్ వైభవత్తుక్కుమేలే, అవ్వోఫలసాధనకర్మజ్గళుక్కుమ్ జపహోమాదిముఖత్తాలే సహకారియాయ్ ప్పోరుమతువు మోరేఱ్ఱముణ్డు.

(౧) భార-ఆది-　　(౨) నారదీ-అ-౧-౪౦.　　(3)
(౪) విహగే-సం-౨౪-౧౨.　　(౫) భార- అను-

అతిల్ క్షుద్రఫలసాధనమాన జ్యోతిష్టోమాదికళుక్కు,(౧)"యదేవ విద్యయాకరోతి, తదేవవీర్యవత్తరమ్" ఎన్గిఱ ఉద్గీథోపాసనన్యాయత్తాలే, తత్తత్సాధనసాధ్యమాన పుణ్యత్తినుడైయ ఫలోత్పత్తిప్రతిబన్ధకమాన ప్రబలకర్మఙ్గళై త్తళ్ళై శాయప్పణ్ణికొండుత్తుమ్, అప్పుణ్యాతిశయత్తై ప్పణ్ణికొండుత్తుమ్ సహకారియాకక్కడవతు.

అప్పడివిలక్షణపురుషార్థసాధనమాన కర్మజ్ఞానాదికళుక్కుమ్సహకరిత్తుప్పోరుమ్. అతిల్-కర్మయోగత్తిల్ ఇళ్ళియుమవనుక్కు కర్మయోగారమ్భవిరోధి పాపక్షయహేతువాయుమ్, అన్దక్కర్మత్తినుడైయ అవిచ్ఛేదాపాదకమాయ్, కర్మసాధ్యమాన జ్ఞానత్తై శడక్కన ఫలిప్పిత్తుమ్, ప్రథమత్తిలే జ్ఞానయోగత్తిలేఇళ్ళియనిన్రైక్కుమవనుక్కుమ్-కర్మసాధ్యమాన జ్ఞానారమ్భవిరోధిపాపక్షయత్తై ప్పణ్ణికొండుత్తుమ్, అన్దజ్ఞానత్తుక్కు నాడోఱుమ్ అతిశయత్తై ప్పణ్ణికొండుత్తుమ్, జ్ఞానఫలమాన భక్తియైచ్చడక్కన ఫలిప్పిత్తుమ్, భక్తియోగత్తిలే ఇళ్ళియుమవనుక్కు భక్తియోగారమ్భ విరోధిపాపక్షయత్తైప్పణ్ణికొండుత్తుమ్, భక్తివృద్ధిహేతువాయుమ్, భక్తివిపాకమానపరజ్ఞానాదికళై ప్పణ్ణికొండుత్తుమ్, మూన్ఱుక్కుమ్ సహకరిక్కుమ్.

ఇతుక్కు-ఇన్దవైభవఙ్గళెల్లామ్ ఉణ్డాకైక్కడిశబ్దవైలక్షణ్యమో? అర్థవైలక్షణ్యమోవెన్నిల్; సకలశబ్దకారణతయావన్ద శబ్దవైలక్షణ్యమడియానవైభవముముణ్డు; సకలార్థప్రతిపాదకతయావన్ద అర్థవైలక్షణ్యముముణ్డు. అఙ్గనన్ఱియిలే పుళ్ళుకుశట్టమ్బాలే ఇమ్మన్త్రత్తుక్కు వైభవమ్ ఉళ్ళవాయిలేకిడక్కిఱ అర్థత్తినుడైయ వైలక్షణ్యమెన్నుమామ్.

ఇప్పడి శ్లాఘ్యమాన ఇమ్మన్త్రత్తిల్ అర్థాంశత్తిలే నిష్ఠరాయ్ ప్పోరువర్కళ్ నమ్మాచార్యర్కళ్. అతుక్కడియెన్నెన్నిల్; అవర్కళ్, తఙ్గళ్ ఇష్టానిష్టప్రాప్తి పరిహారఙ్గళుక్కు సహకారిసహమన్ఱి

(౧) ఛాన్దో-౧-౧-౧౦.

ఖిలే యిరుప్పతోరుసాధనవిశేషత్తై ప్పరిగ్రహిక్కైయాలే, జ్ఞాతవ్యార్థమాత్రజ్ఞానమే అమైకైయాలుమ్, అతుక్కుమేలే ప్రథమాచార్యభూతరాన నమ్మాళ్వార్, (౧) "ఎణ్పెరుక్కన్నలత్తొణ్పొరుళీఱిలవణ్ణకత్తునారణన్" ఎన్ఱుమ్, (౨) "నారణన్ ముழువేழులకుక్కుమ్ నాతన్" ఎన్ఱుమ్-ఇన్దనారాయణశబ్దత్తై చ్చొల్లుమ్పోతు, పూర్వోత్తరఙ్గళిలే ఇతిలర్థత్తై చ్చొల్లిప్పోరువతోరు వ్యవస్థైయుణ్డాకైయాలుమ్, ఇతిలే అర్థాంశత్తిలే నిష్ఠరాయ్ ప్పోరువర్కళ్. ఇన్వర్థత్తైప్పతిన్దుకొణ్డు కిడక్కైయాలే, కిఱుచ్చీరై యోపాతి శబ్దత్తైయుమ్ ఆదరిత్తుప్పోరువర్కళ్ అవతారికై సమ్పూర్ణమ్.

తిరుమన్త్రప్రకరణమ్.

ఆక సకలశాస్త్రసఙ్గ్రహమాయ్, జ్ఞాతవ్యార్థఙ్గళైయత్తనక్కుళ్ళాయిలే పుష్కలమాకవుడైత్తాయ్, అన్యనిరపేక్షమాక సకలార్థఙ్గళైయుమ్ సాధిత్తుత్తరుమ్ వైభవత్తైయుడైత్తాయ్, సాధనాన్తరఙ్గళుక్కుమ్ స్వసమ్బన్ధత్తాలే ఉన్మేషకరమాయ్, సర్వమన్త్రాన్తరఙ్గళిల్కాట్టిలుమ్ అధికమాయ్, ఆచార్యర్కళోడు ఆழ్వార్కళోడు వేదాన్తఙ్గళోడు ఋషికళోడువాశియఱ ఎల్లారాలుమ్ ఏకకణ్ఠమాక ఆదరిక్కప్పడుకిఱ ఇమ్మన్త్రమ్తాన్-(3) "ఓమిత్యేకాక్షరమ్, నమఇతి ద్వే అక్షరే, నారాయణాయేతి పఞ్చాక్షరాణి, ఇత్యష్టాక్షరమ్, ఛన్దసా గాయత్రీచేతి" ఎన్ఱు-ఎట్టుత్తిరువక్షరమాయ్ మూన్ఱు పదమాయ్ గాయత్రియెన్నిఱ ఛన్దస్సైయుడైత్తాయిరుక్కుమ్. "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఎన్ఱు-ప్రణవత్తై మన్త్రశరీరత్తుక్కు అవయవమాక్కైయాలే, ఇమ్మన్త్రశరీరమ్ సకలమన్త్రసాధారణమాయిరుక్కిఱ ప్రణవత్తైయుడైయతే,అష్టాక్షరాత్మకమాయిరుక్కుమెన్నిఱవర్కళై వ్యావర్తిక్కిఱతు. "నారాయణాయేతి పఞ్చాక్ష

(౧) తి-వాయ్-౧-౨-౧౦. (౨) తి-వాయ్-౨-౭-౨. (3)నారాయణోప

రాణి" ఎన్ఱు-అఞ్జక్షరమాకచ్చొల్లుకైయాలే "నార" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ అకారత్తై ఓరక్షరమాక్కి, ఇత్తై అఱక్షరమాకచ్చొల్లుమవర్కళై వ్యావర్తిక్కిఱతు.

ఆక ఇప్పడి అష్టాక్షరాత్మకమాయ్, పదత్రయాత్మకమాన ఇత్తిరుమన్త్రమ్, ఆత్మస్వరూపయాథాత్మ్యత్తై ప్రకాశిప్పిక్కిఱతు. (౧) "బ్రహ్మణః ప్రణవం కుర్యాదాదావన్తేచ సర్వదా । స్రవత్యనోఙ్కృతం పూర్వంపరస్తాచ్చవిశీర్యతే" ఎన్ఱు-వేదమ్కేళ్ ఒఴుకిప్పోకామైక్కాకవుమ్, మేల్ శితఱిప్పోకామైక్కాకవుమ్, కీఴుమ్మేలుమ్ శెప్పుప్పోలే మూడిక్కొణ్డుకిడక్కక్కడవతాయ్, సకలమన్త్రఙ్గళుక్కుమ్ స్వసమ్బన్ధత్తాలే ఉన్మేషకరమాయిరుక్కుమ్. ఇమ్మన్త్రత్తిలే ప్రథమపదమాన ప్రణవమ్, మన్త్రశేషత్తుక్కు సఙ్గ్రహమాయ్, ఏకాక్షరముమాయ్, అక్షరత్రయాత్మకముమాయ్, పదత్రయాత్మకముమాయ్, వాక్యాత్మకముమాయిరుక్కుమ్.

(౨) "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" (3) "ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ" (౪) "మూలమాకియవొరెఴుత్తై" ఎన్నైయాలే ఏకాక్షరమాయిరుక్కుమ్. (౫) "అకార ఉకార మకారఇతి, తానేకధాసమభరత్తదేతదోమితి" (౬) "అకారశ్చాప్యుకారశ్చ మకారశ్చ ప్రజాపతిః। వేదత్రయాన్నిరబృహత్" ఎన్ఱు-అకార ఉకార మకార రూపమాయిరుక్కైయాలే, మూన్ఱక్షరమాయిరుక్కుమ్. ఇవై ఓరోరక్షరఙ్గళే, ఓరోవర్థఙ్గళుక్కు వాచకమాకైయాలే, మూన్ఱుపదమాయిరుక్కుమ్. ఇమ్మూన్ఱు పదముమ్కూడి ఓరర్థవిశేషత్తోడే తలైక్కట్టివిడుకైయాలే వాక్యాత్మకమాయిరుక్కుమ్.

---

(౧) (౨) నారాయణోప- (3) గీ-౮-౧౩.
(౪) పెరి-తి-౪-౫-౪. (౫) నారాయణోప. (౬) మను-౨-౭౬

ఇప్ప్రణవత్తిల్ ప్రథమపదమాన అకారమ్, (౧)"నామరూపఞ్చ భూతానాం కృత్యానాఞ్చ ప్రపఞ్చనమ్। వేదశబ్దేభ్యఏవాదౌ దేవాదీనాంచకార సః" ఎన్ఱు- వేదమ్ లౌకికశబ్దఙ్గళుక్కెల్లామ్ కారణమాయిరుక్కి-ఱాప్పోలేయుమ్, అవ్వేదఙ్గళ్ తనక్కు-(౨)"ఋచో యజూంషి సామాని తథైవా ఽథర్వణానిచ। సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థం యచ్చాన్యదపి వాఙ్మయమ్" ఎన్ఱు ఇమ్మన్త్రవిశేషమ్ కారణమానాప్పోలే, ఇమ్మన్త్రత్తుక్కు-, సఙ్గ్రహమాన ప్రణవమ్ కారణమానాప్పోలేయుమ్, (3) "తస్య ప్రకృతిలీనస్య" ఎన్ఱు-ప్రకృతిశబ్దత్తాలే శొల్లుకైయాలే, ప్రణవత్తుక్కు-, అకారమ్ కారణమాయిరుక్కుమాకైయాలే, (౪) "అకారో వై సర్వా వాక్" ఎన్ఱు-సర్వశబ్దముమ్ అకారాన్తర్గతమాయిరుక్కు-మ్. అర్థాభిధాయియాన సకలశబ్దఙ్గళైయుమ్ గర్భిత్తుక్కొణ్డిరుక్కైయాలే, అవ్వశబ్దవాచ్యమాన అర్థఙ్గళుక్కెల్లామ్ వాచకమాయిరుక్కు-మ్.

ఇతు-సర్వార్థఙ్గళుక్కు-మ్ వాచకమాయిరుక్కి-ఱపడి ఎఙ్ఙనేయెన్నిల్;-ఇన్ద అకారమ్ (౫)"అవ-రక్షణే" ఎన్ఱిఱ ధాతువిలే రక్షణవాచియాయ్, అన్దరక్షణమాకిఱ అర్థన్దాన్-నిరాశ్రయమానవుమ్, నిర్విషయమాకవుమ్ నిల్లామైయాలే రక్షణైకనిరూపణీయమాన రక్షకవస్తువైయుమ్ కాట్టి, రక్షణమ్ తనక్కు- రక్ష్యవస్తు అపేక్షితమాకైయాలే రక్ష్యవస్తువైయుమ్ కాట్టుకిఱతు. అతిల్-ఒరురాజ్యమ్, ఒరులోకమ్, ఒరుత్రైలోక్యమ్ ఎన్ఱాప్పోలే రక్ష్యవిశేషత్తై ఒతుక్కి-చ్చొల్లామైయాలే, చిదచిదాత్మకమాన సర్వముమ్ రక్ష్యమాయఱుమ్. సర్వముమ్ రక్ష్యకోటియిలే పుకురుకైయాలే ఆశ్రయాపేక్షయాపుకున్దరక్షకన్ సర్వరక్షకనాయఱుమ్. రక్షణన్దనక్కు- ప్రకారాపేక్షైయుణ్డాకైయాలే, సర్వప్రకారరక్షకత్వముమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. ఆక;రక్ష్య రక్షకాత్మక

(౧) వి-పు-౧-౫-౬3. (౨) వృద్ధహారీ-3-౪౫. (3) తై-నా-రా. (౪) (౫) ధాతు.

మానసకలపదార్థజ్జళై యుమ్ వచిక్కైయాలే అవ్వోశబ్దజ్జళుక్కు వాచ్యమాన అర్థజ్జళుక్కుమ్ ఇన్ద అకారమే వాచకమెన్ను మిడమ్ పమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౧)"అఇతి-బ్రహ్మ"(౨)"అకారోవై విష్ణుః" (౩)"అక్షరాణామకారోఽస్మి" (౪)"యద్వేదాదౌస్వరః"(౫)"అఇతిభగవతోనారాయణస్య ప్రథమాభిధానమభిదధతా కింనామమఙ్గళంనకృతమ్" ఎన్గిఱప్రమాణజ్జళాలే సర్వరక్షకనాకచ్చొల్లుకిఱతుమ్సర్వేశ్వరనై యెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమాకిఱతు. (౬) "నహిపాలనసామర్థ్య మృతేసర్వేశ్వరం హరిమ్" ఎన్ఱు-రక్షణధర్మమ్ భగవద్వ్యతిరేకేణ ఆశ్రయాన్తరత్తిల్ కిడవాతెన్నైయాలుమ్, అకారవాచ్యనానసర్వేశ్వరనై-రక్షకనాకచ్చొల్లుకిఱతు. బద్ధముక్తనిత్యాత్మకమాన ఉభయవిభూతియైయుమ్ - రక్ష్యమాకచ్చొల్లుకిఱతు. అతిల్ బద్ధవర్గత్తిల్ అజ్ఞకోటియై కర్మానుగుణమాకరక్షిక్కుమ్. ముముక్షుక్కళై స్వరూపానుగుణమాక రక్షిక్కుమ్. ముక్తరైయుమ్ నిత్యరైయుమ్ - భోగానుగుణమాక రక్షిక్కుమ్. "ఇనిసర్వరక్షకనెన్ఱుశొల్లుకిఱతు-ఇన్నానై, రక్ష్యవస్తుక్కళ్ - ఇన్నవై, రక్షణప్రకారమ్-ఇన్నతు"ఎన్నుమిడత్తైమేలేవివరణత్తిలే విశదమాక్కక్కడవతు. ఆక, అకారత్తాలే స్వేతరసమస్తపదార్థజ్జళుక్కుమ్ సర్వప్రకారరక్షకన్ సర్వేశ్వరనెన్ఱతాయిత్తు.

(౭) "యతోవా ఇమానిభూతాని జాయన్తే, యేనజాతాని జీవన్తి" ఎన్ఱు - "యాననొరువన్బక్కల్ నిన్ఱుమ్ ఇన్దజగత్తు ఉణ్డాకానిన్ఱతు; ఉణ్డానజగత్తు-యాననొరువనాలే రక్షిక్కప్పడుకిఱతు" ఎన్ఱు-సర్వకారణవస్తువుక్కే సర్వరక్షకత్వత్తై చ్చొల్లుకైయాలే, ఇన్దపద శ్రీభాష్యన్న సర్వరక్షకత్వమ్ సర్వకారణత్వత్తైయుమ్ కాట్టుకిఱతు. ఇన్దరక్షణస్పష్ట్యాది

(౧) (౨) (౩) గీ-౧౦-౩౩. (౪) తై-నా-౧౮-౨౫.
(౫) కైయట (౬) వి-పు-౧-౨౨-౨౧. (౭) తై-భృ-౧-౧.

కళుక్కు-జ్ఞానశక్త్యాదికళ్ అపేక్షితమాకైయాలే,సమస్తకల్యాణగుణాత్మ కత్వత్తైయుమ్ శొల్లుకిఱతు. ఇన్దకారణత్వత్తాలే ఉపాస్యత్వముమ్ శరణ్యత్వముమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. (౧) "కారణన్తుధ్యేయః"(౨)"యో బ్రహ్మాణంవిదధాతిపూర్వం యోవై వేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మై - ముముక్షుర్వై శరణమహంప్రపద్యే" ఎన్ఱు-కారణవస్తువైయే ముముక్షువుక్కు ఉపాస్యమాకవుమ్ శరణ్యమాకవుమ్ శొల్లిఱ్ఱిఱే.

తత్క్రతున్యాయత్తాలే ఉపాస్యమాయుమ్ శరణ్యమాయుమిరుక్కి-అవస్తువేయితే ముముక్షువుక్కు ప్రాప్యమాయఱువతు. ఆకైయాలే ప్రాప్యత్వముమ్శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. ప్రాప్యత్వప్రయుక్తమానవిలక్షణ విగ్రహయోగాదికళుమ్శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. అనన్యసాధ్యమానఅవ్వస్తువేయితే ఆశ్రితనుక్కు విరోధివివృత్తిపూర్వకమాక అభిమతత్తై సాధిత్తుక్కొడుప్పతు. ఆకైయాలే ఉపాయభావముమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

"శ్రియఃపతిః"ఎన్గిఱపడియే, పిరాట్టి-భగవత్స్వరూపనిరూపకైయాకైయాలే (3) "యద్యపిసచ్ఛిత్రో ననిర్భగ్నదైవతం గుణగణంమనసాఽనుధావేత్, తథాప్యన్తర్గుణామేవదేవతాంభజతే, తత్రాపిసగుణైవ దేవతాప్రాప్యతే" ఎన్గిఱ గుణసిద్ధిన్యాయత్తాలే లక్ష్మీసమ్బన్ధముమ్ అర్థమాక ఇవ్విడత్తిలే శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. (౪) "అణురేషఆత్మా" ఎన్ఱు-ఆత్మసామాన్య ప్రయుక్తమాయ్ ఇవళుక్కు-వరుమ్అణుత్వముమ్, (౫) "యథాసర్వగతోవిష్ణుస్తథైవేయంద్విజోత్తమ" ఇత్యాదికళిల్ శొల్లుకిఱపడియే-ఈశ్వరనోపాతి ఇవళుక్కుముణ్డాన సర్వవ్యాపకత్వముమ్ తన్నిల్ తాన్ విరుద్ధమాయ్, ఏకాశ్రయస్థమాకక్కూడామైయాలే ఇరణ్డుమ్ కూడుకైక్కాక, *"అనుపపద్యమానార్థదర్శనాత్ ఉపపద్యమా

(౧) అథర్వశిఖోప- (౨) శ్వేతా-౬-౧౮. (3) ద్రమిడభాష్య
(౪) ముణ్డ-3-౧-౯. (౫) వి-పు-౧-౮-౧౭.

నాఽర్థాన్తరకల్పనమర్థాపత్తిః" ఎన్గిఱ అర్థాపత్తియిన్పడియే, అపరిచ్ఛేద్యమాన స్వరూపవైభవత్తైయుడైయనాన ఈశ్వరన్ అత్యన్తసూక్ష్మమాన పదార్థఙ్గళిలే పణ్ణుమ్ సమాప్యవ్యాప్తిక్కు ఒరుశక్తివిశేషత్తైక్కొళ్ళవేణ్డుమాకిల్, ఇవళుమ్ ఒరుశక్తివిశేషత్తాలే వ్యక్త్యాశ్రయమాన జాతిపోలే, ఈశ్వరన్ వ్యాప్తియిడమెల్లామ్ వ్యాపిక్కక్కడవళాకైయాలే, ఈశ్వరస్వరూపనిరూపకై యెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

వ్యక్తిక్కుమ్ జాతిక్కుముణ్డాన సమ్బన్ధమ్పోలేయిఱే ఈశ్వరనుక్కుమ్ పిరాట్టిక్కుముణ్డానసమ్బన్ధమ్. అతిల్ జాతియాకిఱతు-వ్యక్తిస్వరూపత్తై ప్పరిక్కిడక్కక్కడవతాయ్, అతిల్లాతన్ఱు తాన్ ఇల్లైయెన్నలామ్పడియాయ్, వ్యక్తియుళ్ళవిడమెఙ్గుమ్ వ్యాపిక్కవుమ్ కడవతాయ్, స్వాశ్రయత్తుక్కు ఇతరవ్యవచ్ఛేదకముమాయ్, శేషముమాయిరుక్కుమ్. వ్యక్తియాకిఱతు-జాతిక్కు ఆశ్రయముమాయ్, జాతియోడేవ్యాప్తముమాయ్, జాతివ్యవచ్ఛేద్యముమాయ్, జాతిక్కు శేషియుమాయిరుక్కుమ్. అతిల్ జాతిపోలే పిరాట్టియుమ్-(౧) "అనన్యారాఘవేణాఽహం భాస్కరేణప్రభాయథా" (౨) "అనన్యాహిమయాసీతాభాస్కరేణప్రభాయథా" (3) "నిత్యైవైషాజగన్మాతా విష్ణోశ్శ్రీరనపాయినీ" ఎన్ఱుమ్శొల్లుకిఱపడియే, ఆదిత్యనుడైయ ప్రభైపోల్ పిరియిల్ స్థితియిల్లాతపడి ఈశ్వరస్వరూపత్తై ఆశ్రయమాకవుడైయళాయ్, (3) "యథాసర్వగతోవిష్ణుస్తథైవేయం ద్విజోత్తమ" (౪) "త్వయాచవిష్ణునాచాఽమ్బజగద్వ్యాప్తంచరాచరమ్" ఎన్ఱుమ్-ఈశ్వరనుళ్ళవిడమెఙ్గుమ్ వ్యాప్తైయుమాయ్, (౫) "శ్రియఃపతిః" (౬) "నిత్యశ్రీః" ఎన్గిఱపడియే భగవత్స్వరూపత్తినుడైయ ఇతరవ్యవచ్ఛేదబుద్ధిహేతు

---

(౧)రా-సు-౨౧-౧౬. (౨)రా-యు-౧౨౧-౧౯. (3) వి-పు-౧-౮-౧౭.
(౪)వి-పు-౧-౯-౧౨౬. (౫) గీతాభాష్యావతా. (౬) రా-యు-౧౧౪-౧౫.

ఘాత్తైయుమాయ్, (౧)"విష్ణుపత్నీ" ఎన్గిఱపడియే భగవచ్ఛేషభూతై యుమాయిరుక్కుమ్. అవనుమ్-వ్యక్తిపోలే ఇవళుక్కు ఆశ్రయము మాయ్, ఇవళోడేవ్యాప్తనుమాయ్, ఇవళై క్కొణ్డాడియవేణ్డుమ్పడియు మాయ్, ఇవళుక్కు శేషియుమాయిరుక్కుమ్.

ఇని, జాతినిరూప్యమాన ఘటవ్యక్తియైచ్చొన్నపోతే, నిరూ పకమానజాతియుమ్ తన్నడైయేఅన్వితమామాపోలే, ఇప్పదముమ్నిరూ ప్యనాన ఈశ్వరనైచ్చొన్నపోతే, నిరూపకభూతైయాన పిరాట్టియై యుమ్ శొల్లిర్ఱాయిఱ్ఱు.

ఆక, ఇప్పదత్తిలే సర్వరక్షకత్వముమ్, సర్వకారణత్వముమ్, సమస్త కల్యాణగుణాత్మకత్వముమ్, ఉభయవిభూతి నాయకత్వముమ్, సర్వస్మాత్పరత్వముమ్, ఉపాస్యత్వైయుమ్, శరణ్యత్వైయుమ్, ఉపాయత్వ ముమ్, ఉపేయత్వముమ్, విలక్షణవిగ్రహయోగముమ్, శ్రియఃపతిత్వ ముమ్ శొల్లిర్ఱాయిఱ్ఱు.

ఇన్ద అకారత్తిలే చతుర్థిఏఱి (౨)"సుపాంసులుక్" ఎన్ఱు లుప్త మాయ్కిడక్కిఱతు. ఇన్ద అకారత్తిల్ చతుర్థి ఏఱుమెన్నుమిడత్తిల్ ప్రమాణమెన్నెన్నిల్; ఇతినుడైయవివరణమాన నారాయణపదమ్ చతుర్థ్యన్తమాకైయాలే, సఙ్గ్రహమాన ఇతువుమ్ చతుర్థ్యన్తమాక వేణ్డుమ్. చతుర్థ్యన్తమాకాతే ప్రథమాన్తమాయ్ (౩)"తత్త్వమసి" పోలే, ఆత్మపరమాత్మాక్కళుడైయ ఐక్యపరమాకిఱతెన్నుమర్థమ్, వివ రణత్తోడే విరోధిక్కుమ్. అతుక్కుమేలే నారాయణ పదత్తిఱ్చొల్లుకిఱ శరీరాత్మభావత్తోడుమ్ విరోధిక్కుమ్. (౪) "అహమపినమమ, భగ వతఏవాహమస్మి" ఎన్ఱు-స్వస్వాతన్త్ర్యనివృత్తిపూర్వకమాక భగవదేక పారతన్త్ర్యత్తైచ్చొల్లుకిఱనమశ్శబ్దత్తోడుమ్ విరోధిక్కుమ్. (౫) "పతిం

(౧) శ్రీసూక్తమ్ (౨) పాణి-సూ-౭-౧-౩౯. (౩) ఛా-౬-౮-౭.
(౪) యజుర్వే- (౫) తై-నా-౧౧.

విశ్వస్య” (౧) “పతింపతీనామ్” (౨) “ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిర్గుణేశః”
(౩) “జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశౌ” (౪) “కరణాధిపాధిపః” (౫)
“క్షరాత్మానావీశతే దేవ ఏకః” (౬) “యస్యాస్మి” (౭) “పరవానస్మి”
(౮) “దాసభూతాస్స్వతస్సర్వే హ్యాత్మానః పరమాత్మనః” (౯) “ఆత్మ
దాస్యం హరేస్స్వామ్యం స్వభావఞ్చ సదా స్మర” (౧౦) “దాసోఽహం
వాసుదేవస్య” (౧౧) “ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదా
హృతః । యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః” ఎన్ఱు-
ఈశ్వరనుడైయ శేషిత్వత్తైయుమ్ చేతననుడైయ శేషత్వత్తైయుమ్ శొల్లు
కిఱ శ్రుతిస్మృతికళోడుమ్ విరోధిక్కుమ్.

ఆకైయాల్ ఇతుచతుర్థ్యర్థమాకక్కడవతు. ఇచ్చతుర్థితాన్
తాదర్థ్యచతుర్థియాయ్ ఈశ్వరనుక్కు ఇష్టవినియోగార్హమామ్పడి
శేషమాయిరుక్కుమ్ ఎన్ఱపడి.

అనన్తరమ్ ఇచ్చేషత్వత్తుక్కు ఉపయుక్తమాన అనన్యార్హత్వత్తైయుమ్ శొల్లుకిఱతు - అవధారణార్థమాన ఉకారమ్. అతావతు - క్షేత్రపుత్రదార
దేహగుణాదికళుడైయ శేషత్వత్తిల్ వ్యావృత్తమాయిరుక్కై.
క్షేత్రాదికళ్ క్రయవిక్రయార్హమాకైయాలే అనన్యార్హశేషమన్ఱు;
పుత్రన్ అప్పడియే క్రయవిక్రయార్హనన్ఱియేకిలుమ్, మాతృపితృప్రభృతి
కళోడు అసఙ్ఖ్యాతరాన దేవతైకళోడువాశియఱ ఎల్లార్క్కుమ్ ఒక్క ఏక
కాలత్తిలే సాధారణశేషమాయిరుక్కైయాలే, అవనుక్కుమ్ అనన్యార్హ
శేషత్వమిల్లై. అగ్నిసాక్షికమాక పాణిగ్రహీతైయాన స్త్రీయుమ్, కర్మో
పాధికసమ్బన్ధమాకైయాలే కాలాన్తరత్తిలే అన్యార్హైయామైక్కు

(౧) శ్వే-౬-౬. (౨) శ్వేతా-౬-౧౬. (౩) శ్వేతా-౧-౯.
(౪) శ్వే-౬-౯ (౫) శ్వే-౧-౧౦. (౬) యజు-౨-౧౧-౭.
(౭) రా-ఆ-౧౫-౭ (౮) హారీతస్మృ- (౯)
(౧౦) (౧౧) గీ-౧౫-౧౬.

యోగ్యమై యుణ్ణు; ఆకైయాలే ఇవఱ్ఱుక్కుమ్ నిరుపాధికమాన అనన్యార్హ శేషత్వమిల్లై. అన్దక్షేత్రపుత్రాదికళైప్పోలే, పృథక్సిద్ధమాకైయన్ఱియిలే అపృథక్సిద్ధమాయ్ శేషమాయిరున్దతేయాకిలుమ్, దేహత్తుక్కుమ్ అనన్యార్హ శేషత్వమిల్లై. భార్యాశరీరమ్ భర్త్రావుక్కు శేషమాయిరుక్కుమ్. భర్తృ శరీరమ్ దేవాదికళుక్కు శేషమాయిరుక్కుమ్; అతుక్కుమేలే కూత్తా వణమాక ఎழுతిక్కొడుక్కుమ్. ఆకైయాలే దేహత్తుక్కుమ్ అనన్యార్హ శేషత్వమిల్లై. గుణమ్-(౧) "యస్యైతే తస్యతద్ధనమ్" ఎన్గిఱన్యాయ త్తాలే, గుణ-శేషమానవిడత్తుక్కు త్తాన్ శేషమాయిరుక్కైయాలే, అన న్యార్హ శేషత్వమిల్లై; అపృథక్సిద్ధియేయుళ్ళతు.

ఈశ్వరనుక్కు ఇవ్వాత్మవస్తు శేషమాయిరుక్కుమిడత్తిల్ క్షేత్రాదికళైప్పోలన్ఱియిలే క్రయవిక్రయానర్హమాయిరుక్కుమ్; పుత్రాదికళైప్పోలే సర్వసాధారణమన్ఱియిలే అనన్యసాధారణమాయిరుక్కుమ్. భార్యైయైప్పోలే ఔపాధికసమ్బన్ధమన్ఱియిలే, స్వాభావికసమ్బన్ధత్తై యుడైత్తాయిరుక్కుమ్; దేహత్తోపాతి పిఱర్క్కు ఆక్కలాయిరుక్కైయన్ఱి యిలే, ఒరువర్క్కుమాక్కైయాత సమ్బన్ధత్తైయుడైత్తాయిరుక్కుమ్. గుణఙ్గళ్ పోలన్ఱియిలే గుణియాయ్, అనన్యార్హ శేషమాయిరుక్కుమ్.

(౨) "సతదన్యవినాయత్స్యాన్మయాభూతంచరాచరమ్" (౩) "కోహ్యేవాన్యాత్, కః ప్రాణ్యాత్; యదేష ఆకాశ ఆనన్దో న స్యాత్" ఎన్ఱు - భగవత్సమ్బన్ధమ్ అఱ్ఱిల్, ఆశ్రయవిధురమాన గుణమ్పోలే, సత్తైయుమిழிక్కుమెన్నైయాలే, క్రయవిక్రయానర్హమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౪) "ఆత్మైవేదంసర్వమ్," (౫) "బ్రహ్మైవేదంసర్వమ్" (౬) "సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ" (౭) "యస్యాత్మాశరీరమ్, యస్యపృథివీశరీ

---

(౧) ధర్మశాస్త్ర- (౨) గీ-౧౦-౩౯. (౩) తై-ఆ-౭-౧. (౪) ఛా-౭-౨౫-౨. (౫) బృ-౪-౫-౧. (౬) ఛా-౩-౧౪-౧. (౭) బృ-౫-౭-౨౨.

రమ్" (౧) "తత్సర్వంవై హరేస్తనుః" (౨) "తానిసర్వాణితద్వపుః" ఎన్ఱు-స్వేతరసకలపదార్థఙ్గళుక్కుమ్ ఈశ్వరన్ శరీరియాయ్, వ్యతిరిక్తఙ్గళ్ శైయ అవనుక్కు శరీరఙ్గళాయిరుక్కైయాలే, ఓరాత్మావాలేఅధిష్ఠితమాన శరీరావయవఙ్గళిల్ అన్యోన్య శేష శేషి భావమిల్లాతపోపాలి ఈశ్వర శరీరమాన ఇచ్చేతనాచేతనఙ్గళుక్కుమ్ ఒన్ఱు కొన్ఱు శేషమాకై అయుక్తమాకైయాలుమ్, అన్ద శేషత్వముణ్డానాలుమ్ ఔపాధికమాకైయాలుమ్, (౩) "దేవర్షిభూతాత్మనృణాం పితౄణాం నకిఙ్కరోనాయమృణీచ"ఎన్ఱు- అన్య శేషత్వత్తైక్కళిక్కైయాలుమ్ అనన్యసాధారణమ్ ఇన్ద శేషత్వమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౪) "దాసభూతాస్స్వతః" (౫) "ఆత్మదాస్యం హరేస్స్వామ్యం స్వభావమ్" ఎన్ఱు-ఆత్మపరమాత్మాక్కళుడైయ శేష శేషి భావత్తై స్వాభావికమాకచ్చొల్లుకైయాలుమ్, శేష శేషి భావత్తుక్కు హేతుభూతమాన శరీరాత్మభావమ్ నిత్యమాకైయాలుమ్, (౬) "సోమః ప్రథమో వివిదే, గన్ధర్వోవివిదఉత్తరః, తృతీయోఅగ్నిష్టేపతిః, తురీయాస్తేమనుష్యజాః" ఎన్ఱు-పాణిగ్రహణానన్తరమ్ సోమాదికళుక్కు సాధారణైయాకచ్చొల్లప్పట్టిరుక్కైయాలుమ్, పాణిగ్రహణపూర్వకాలత్తిల్ మాతాపితాక్కళుక్కు శేషభూతైయుమాయ్, శరీరావధియానసమ్బన్ధత్తైయుడైయళుమాయ్, శరీరత్తోడేయిరుక్కచ్చెయ్ తేయుమ్ "సన్యస్తంమయా" ఎన్ఱపోతు సమ్బన్ధమ్ కులైయుమ్పడియుమాయిరుక్కైయాలే, భార్యైయైక్కాట్టిల్ అత్యన్తవ్యావృత్తమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౭) "యస్యాత్మాశరీరమ్, యస్యపృథివీశరీరమ్" ఎన్ఱు శరీరత్వమ్ ఉణ్డాకానిఱ్కచ్చెయ్ తేయుమ్, క్రయవిక్రయానర్హమాకవుమ్,

---

(౧) వి-పు-౧-౨౨-౩౮. (౨) వి-పు-౧-౨౨-౮౬. (౩) భాగ-పు-
(౪) హారీతస్మృ- (౫) (౬) యజుర్వే- (౭) సుబాలోప.

అనన్యస ధారణమాకవుమ్,స్వాభావికమాకవుమ్, కీర్త్ చొల్లుకైయాలే కర్మోపాధికమాన దేహాత్తిఱ్కాట్టిల్ వ్యావృత్తమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

అన్దహేతుక్కళాలుమ్ (౧)"నదృష్టేర్ద్రష్టారం పశ్యేః, నమతే ర్మన్తారంమన్వీథాః" ఎన్ఱు గుణియాక శ్రుతమాకైయాలుమ్ గుణత్తిఱ్కాట్టిల్ వ్యావృత్తమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

ఆకైయాలే క్షేత్రాదిగతమాన ఉపాధివిశేషఙ్గళిల్ నిన్ఱుయిలే *నిత్యానపాయినియాయిరుక్కుళ్ళ పిరాట్టియోపాతి, ఈశ్వరనుక్కు ఇన్ద ఆత్మవస్తు అనన్యార్హ శేషమెన్ఱతాయిఱ్ఱు. (౨) "ఉఱవేల్ నమక్కిఙ్గొళిక్కవొళియాతు" ఎన్ఱు - "ఇస్సమ్బన్ధమ్ - ఉన్నాలుమొళిక్కప్పోకాతు; ఎన్నాలుమొళిక్కప్పోకాతు, ఇరువరాయుమ్ సేర్న్తిత్తాలుమ్ఒళిక్కప్పోకాతు" ఎన్ఱు - ఉకారార్థమాన అనన్యార్హ శేషత్వత్తై నాయ్చ్చియారుమ్ అనుసన్ధిత్తరుళినార్. (3) "తదేనభూతంతదుభవ్యమాఇదమ్" ఎన్ఱు ఏవకారమ్ కిడక్కుమ్ స్థానత్తిలే ఉకారమ్కిడక్కక్కాణ్కైయాలే అన్దప్రమాణమడియాక ఇన్దఉకారముమ్ అవధారణార్థమాకిఱతు.

ఆక అకారత్తిలుమ్, చతుర్థియిలుమ్, ఉకారత్తిలుమ్ - ఈశ్వరనుడైయ రక్షకత్వముమ్ చేతననుడైయరక్ష్యత్వముమ్, ఈశ్వరనుడైయ శేషిత్వముమ్, చేతననుడైయ శేషత్వముమ్, శేషత్వత్తినుడైయ అనన్యార్హత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

అనన్తరమ్ సర్వరక్షకనాయ్ సర్వశేషియాయ్ సమాధికదరిద్రనాన సర్వేశ్వరనై ప్రతిసమ్బన్ధియాక వుడైత్తాన అనన్యార్హ శేషత్వత్తుక్కు ఆశ్రయమ్ ఇన్నతెన్గిఱతు - మకారమ్. ఒరుసమ్బన్ధమాకిల్, సమ్బన్ధిద్వయాపేక్షితమాయిరుప్పతు. అతిల్ సమ్బన్ధత్తైయుమ్ ప్రతి

(౧) బృహ-౫-౪-౨.   (౨) తిరుప్పా-౨౮.   (3) తై-నా-౧౧.

సమ్బన్ధమైయుమిత్తేకిఱ్ శొల్లినిన్ఱతు. అతిల్ ప్రతిసమ్బన్ధియైయొళియ ఇస్సమ్బన్ధత్తుక్కు ఉదయమిల్లాతపోతి, ఆశ్రయవిధురమాకవుమ్ స్థితియిల్లైయిత్తే. ఆకైయాలే ఆశ్రయవిశేషత్తై మకారమ్ శొల్లుకిఱతు.

ఇమ్మకారమ్ "మన-జ్ఞానే" ఎన్గిఱ ధాతువిలే జ్ఞానవాచియాయ్, (౧)"విజ్ఞానంయజ్ఞం తనుతే" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ విజ్ఞానశబ్దమ్పోలే, (౨) "తద్గుణసారత్వాత్తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్" ఎన్గిఱన్యాయత్తాలే జ్ఞానగుణసారమాన ఆత్మస్వరూపత్తుక్కు వాచకమాకిఱతు. ఆజ్ఞానగుణకనాన ఆత్మావైచ్చొల్లిత్తాయిత్తు. జ్ఞాతృత్వమాకిఱగుణమ్ గుణాన్తరఙ్గళుక్కుముపలక్షణమాయ్, నిత్యత్వమ్, ఏకరూపత్వమ్, అణుత్వమ్, వ్యాపకత్వమ్, ఉళ్ళిట్ట ఆత్మధర్మఙ్గళుమ్ ఇప్పదత్తిలేఅనుసన్ధేయమ్.

అథవా, కకారాదిమకారాన్తమాన ఇరుపత్తైన్దక్షరత్తైయుమ్ ఇరుపత్తైన్దుతత్త్వత్తుక్కుమ్వాచకమాక్కిన వర్ణక్రమప్రక్రియైయాలే,(3) "పఞ్చవింశోయం పురుషః, పఞ్చవింశఆత్మాభవతి" ఎన్గిఱపడియే ఇరుపత్తైన్దామ్తత్త్వమాన ఆత్మావుక్కు ఇరుపత్తైన్దామక్షరమాన ఇమ్మకారమ్ వాచకమాకిఱతెన్నవుమామ్.

ఇప్పదత్తిల్ ఏకవచనమ్ జాత్యేకవచనమాయ్, బద్ధముక్తనిత్యరూపమాన త్రివిధాత్మాక్కళైయుమ్ శొల్లుకిఱతు. ప్రధానరాన చేతనరైచ్చొన్నపోతే, అవర్కళుక్కు భోగ్యభోగోపకరణభోగస్థానరూపేణ శేషమాన అచిద్వర్గముమ్ భగవచ్ఛేషతయా ఇప్పదత్తిలే అనుసన్ధేయమ్.

చిదచిత్తుక్కళిరణ్డుమ్ శేషమాయిరుక్కుమాకిల్, చిదచిత్తుక్కళిరణ్డైయుమ్ ఉపాదానమ్ పణ్ణాతే, చేతనద్వారా అచిత్తై ఉపలక్షిక్కవేణ్డుమ్పడి చేతనవాచియానపదత్తై ఎడుక్కైక్కు హేతు - అన్దఅచిత్తిత్తాట్టిల్ చేతననుడైయప్రాధాన్యమ్ తోత్తుకైక్కాక. శేషత్వ

(౧) తై-ఆ-౫౧. (౨) బ్రహ్మసూ-౨-3-౨౯. (3) యజు-

జ్ఞానమ్ పిఱప్పతుచేతనవస్తువుక్కాకైయాలుమ్, ఇని శేషత్వజ్ఞాననివర్త్య
మాన స్వాతన్త్ర్యానువృత్తియుమ్ - జ్ఞానాశ్రయవస్తువుక్కే యాకై
యాలుమ్, శేషత్వజ్ఞానకార్యమాన శేషవృత్తియిల్ రుచియుళ్ళతుమ్
అన్దవస్తువుక్కాకైయాలుమ్, శేషత్వవృత్తిప్రతిసమ్బన్ధిపక్కల్ విరోధి
నివృత్తిపూర్వకమాక అన్దవృత్తిసిద్ధిక్కు ముపాయస్వీకారమ్ పణ్ణువా
నుమ్ చేతననాకైయాలుమ్, (౧)"అహమన్నమ్" ఎన్గిఱపడియేఈశ్వర
నుక్కు కౌస్తుభమ్పోలేయుమ్, శ్రీస్తనమ్పోలేయుమ్ స్పృహావిషయ
మాయిరుప్పతుమ్ నిరస్తసమస్తహేయమాన ఇన్దచేతనవస్తువేయాకై
యాలుమ్, అవనుక్కుక్కర్మానుభవోపకరణమాయుమ్, కైఙ్కర్యో
పకరణమాయుమిరుక్కిఱజడవస్తువిఱ్కాట్టిల్ చిద్వస్తువిలక్షణమాకై
యాలే, అన్దప్రాధాన్యమ్తోన్ఱ అవనుక్కువాచకమానపదత్తై ఇడు
కిఱతు. ఆకమకారత్తాలే భగవదనన్యార్హశేషత్వత్తుక్కు ఆశ్రయమ్
శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

ప్రధానమాన ఆశ్రయత్తై ప్రథమత్తిలేశొల్లి, ఆశ్రయియాన
స్వభావత్తై అనన్తరమ్శొల్లప్రాప్తమాయిరుక్క, ఆశ్రయియాన శేషత్వత్తై
ప్రథమత్తిలేశొల్లి, ఆశ్రయమాన జ్ఞానానన్దవస్తువై అనన్తరమ్ శొల్లు
కైక్కుహేతువెన్నెన్నిల్; (౨) "అహమర్థోనచేదాత్మా ప్రత్యక్త్వం
నాత్మనోభవేత్। అహమ్బుద్ధ్యాపరాగర్థాత్ ప్రత్యగర్థోహిభిద్యతే"
ఎన్గిఱపడియే, పరాగర్థవ్యావృత్తమాన అహమర్థత్తుక్కు జ్ఞానానన్దాది
కళిఱ్కాట్టిల్ ప్రధాననిరూపకమ్ శేషత్వమేఎన్నుమిడమ్ తోన్ఱుకై
క్కాకవుమ్, నెరుప్పిలేపుకుకేవార్ శిలరుణ్డానాల్ అవర్కళై
"ఇన్నార్" ఎన్ఱు పారాతే పఱ్ఱియెరికిఱవన్ నెరుప్పైవిలక్కాయిలే
యత్నమ్ పణ్ణువారోపాతి, అదాహ్యమాన ఆత్మవస్తువై అనాదికాలమ్
పఱ్ఱిదహిత్తుప్పోరుకిఱ స్వస్వాతన్త్ర్యత్తై ఆఱ్ఱుకైయిలే తాత్పర్య

(౧) తై-భృ-౧౦-౬. (౨) శ్రీభాష్య-జిజ్ఞాసా.

మాకైయాలుమ్, పుష్పత్తుక్కు శ్లాఘ్యమైపరిమళత్తాలేయాకిఱపో పాతి, స్వరూపత్తుక్కుమ్ ఉపాదేయత్వమ్ఇన్నస్వభావవిశేషత్తాలేయాకై యాలుమ్ ఇన్న ప్రాధాన్యత్తాలే శేషత్వత్తై ప్రథమత్తిలే ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతు.

ఇని అన్దశేషత్వత్తాన్ చిదచిత్తుక్కళిరణ్డుక్కుమ్ పొతువాకై యాలే ఒరుఆశ్రయవిషయత్తిలే ఒరుక్కవేణ్డుకైయాలుమ్, అన్దఆశ్ర యత్తాన్ - అచిత్తోపాతి అన్నలుమ్ తున్నలుమాయిరాతు వడివుపట్టి రుక్కుమెన్ఱు, కీర్త్తిచ్చిరైయాశ్లాఘిప్పారోపాతియిఱే మకారత్తిలే జ్ఞానా నన్దస్వరూపత్తై చొల్లుకిఱతు. ఉత్కర్షాపకర్షహేతు - ఆశ్రయాశ్రయిభావ మల్లామైయిఱే, (౧) "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితేతి" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ ఆశ్రయికళానగుణఙ్గళై భోగ్యత్తైయాలే ప్రధానమాకచ్చొల్లి, సహశబ్దత్తాలే ఆశ్రయమాన స్వరూపత్తై అప్రధాన మాకచ్చొల్లిఱ్ఱు.

శేషత్వత్తినుడైయ ప్రాధాన్యత్తైప్పఱ్ఱవిఱే ఆళవన్దారుమ్ (౨) "వపురాదిషు యోఽపి కోఽపి వా" (౩) "తవ శేషత్వవిభవాద్బహిష్కృతమ్- ఆత్మానమపి న సహే" ఎన్ఱు-"ఇన్దఆత్మవస్తు - దేహేన్ద్రియమనఃప్రాణాది కళిలే ఏతేనుమొన్ఱాకవుమామైయుమ్, ఎనక్కు ఇతినుడైయ స్వరూపనిర్ణయ ముమ్ వేణ్డా; స్వభావనిర్ణయముమ్ వేణ్డా. ఏతేనుమాక దేవరీ రుక్కు శేషమామిత్తనైయే వేణ్డువతు. శేషమన్ఱాకిల్ విలక్షణమాన ఇన్దఆత్మవస్తువైయుమ్ వేణ్డేన్" ఎన్ఱరుళిచ్చెయ్తతుమ్. శ్రుతిక ళుమ్ (౪) "యోఽహమస్మి స సన్ యజే" (౫) "యస్యాస్మి న తమన్తరేమి" ఎన్ఱతువుమ్. ప్రణవార్థమ్ శొల్లుమిడత్తిలే తిరుమఙ్గైయాళ్వారుమ్, (౬) "కణ్ణ పురమొన్ఱుడైయానుక్కు" ఎన్ఱు అకారత్తుక్కుమ్ చతుర్థిక్కుమ్ పొరుళ్

(౧) తై-ఆ ౧.౨. (౨) స్తో-౪-౫౨. (౩) స్తో-౪-౬౭.
(౪) యజు-ఆర-౩-౭. (౫) యజు-౨-అ-౩-౭. (౬) తి-మొ-౮-౯-౩.

శొల్లి, "ఒరువర్కుక్కురియేనో" ఎన్ఱు ఉకారత్తుక్కుప్పొరుళ్ శొల్లి, మకారత్తుక్కుప్పొరుళాక "అడియేన్" ఎన్ఱతుమ్.

ఆక పదత్రయాత్మకమాన ప్రణవత్తిల్ ప్రథమ చరమపదఙ్గళ్ సమ్బన్ధిద్వయవిశేషత్తైచ్చొల్లిన్ఱు; మధ్యమపదమ్ అవన్ఱినుడైయ సమ్బన్ధవిశేషత్తైచ్చొల్లిన్ఱు.

ఇప్ప్రిణవన్దాన్ (౧) "ఓమిత్యాత్మానంయుఞ్జీత" ఎన్నైయాలే జీవవాచకముమాయ్,(౨)"ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్మామనుస్మరన్" ఎన్ఱుఏవమాదికళిల్ శొల్లుకిఱపడియే ఈశ్వరవాచకముమాయ్ క్కిడక్కిఱతు. ఇతుఉభయార్థత్తుక్కుమ్ వాచకమాకిఱపడి ఎన్నెన్నిల్; "రాజపురుషః" ఎన్గిఱవాక్యమ్ శేషశేషికళాన రాజావైయుమ్ పురుషనైయుమ్ వచిక్కిఱాప్పోలే, వాచకమాకక్కడవతు.

అఙ్గనన్ఱియిలే జీవస్వరూపశోధనత్తైయుమ్, ఈశ్వరస్వరూపశోధనత్తైయుమ్ పణ్ణుకైయాలే, ఉభయార్థత్తుక్కుమ్ వాచకమాకిఱతెన్నవుమామ్.

ఎఙ్గనేయెన్నిల్; మకారత్తాలే,(3) "దేహేన్ద్రియమనఃప్రాణధీభ్యోఽన్యోఽనన్యసాధనః। నిత్యోవ్యాపీ ప్రతిక్షేత్ర మాత్మాభిన్నస్స్వతస్సుఖీ" ఎన్గిఱపడియే-ప్రకృతేఃపరనాయ్, స్వయమ్ప్రకాశనాయ్, నిత్యనాయ్, వ్యాపకనాయ్, ప్రతిశరీరమ్భిన్ననాయ్, స్వాభావికసుఖత్తైయుడైయనాయిరుక్కుమెన్ఱుశొల్లి; అవన్దాన్ పరతన్త్రనాయిరుక్కుమ్, అన్దప్పారతన్త్ర్యన్దాన్ అనన్యార్హమాయిరుక్కుమెన్ఱు - చతుర్థియాలుమ్ ఉకారత్తాలుమ్ శొల్లి; అన్దప్పారతన్త్ర్యత్తుక్కు ప్రతిసమ్బన్ధియుమ్ సర్వరక్షకనాన సర్వేశ్వరనెన్ఱుశొల్లి, ఆక ఇప్పడి జీవస్వరూపశోధనమ్ పణ్ణుకైయాలే జీవవాచకమెన్నవుమామ్.

(౧) తై-నా-౭౯.   (౨) గీ-౮-౧౩.   (3)ఆత్మసిద్ధి.

అజ్ఞనన్నియిలే సవిభక్తికమాన అకారత్తిల్ ఈశ్వరనుడైయ సర్వశేషిత్వత్తైచ్చొల్లి, అవన్ ఱుక్కు శేషియామిడత్తిల్, అవై అనన్యార్హమామ్పడి శేషమాయిరుక్కుమెన్నుమిడత్తై ఉకారత్తిలేశొల్లి, అన్ద శేషిత్వతుక్కు ప్రతిసమ్బన్ధి అపేక్షితమాకైయాలే, చిత్ప్రకారమానచేతనవర్గత్తై మకారత్తిలేశొల్లి, ఆక ఇప్పడి వ్యావర్తకవిశేషణమాన ఈశ్వరనుడైయ శేషిత్వత్తై శోధిక్కైయాలే ఈశ్వరవాచకమెన్నవునామ్. శేషిత్వత్తిలే ప్రధానమానపోతైక్కుమ్, (౧) "కృష్ణస్యహి కృతేభూతమిదం విశ్వం చరాచరమ్" ఎన్గాప్పోలే చతుర్థ్యర్థమాకవుమ్ తక్కుమ్.

చేతననుడైయ శేషత్వశోధనత్తిలే ఇప్ప్రణవత్తుక్కు తాత్పర్యమానపోతు, అకారమ్-ఈశ్వరనాన ప్రతిసమ్బన్ధియైచ్చొల్లుకిఱతాయ్, మకారమ్ - ఆశ్రయత్తైచ్చొల్లుకిఱతాయ్, ఉకారమ్-అన్దశేషత్వత్తినుడైయ అనన్యార్హత్తైయే చ్చొల్లుకిఱతాకక్కడవతు. ఈశ్వరనుడైయ శేషిత్వత్తిలే తాత్పర్యమానపోతు, మకారమ్- ప్రతిసమ్బన్ధియైచ్చొల్లుకిఱతాయ్, అకారమ్ ఆశ్రయత్తైచ్చొల్లుకిఱతాయ్, ఉకారమ్-అన్దశేషిత్వత్తినుడైయ అసాధారణత్తైయేచ్చొల్లుకిఱతాకక్కడవతు. అజ్ఞనన్నియిలే (౨)"తస్యప్రకృతిలీనస్య యః పరస్సమహేశ్వరః" ఎన్గిఱపడియే ప్రకృత్యవస్థమాన ప్రణవమ్ ఈశ్వరవాచియాయ్,వికృత్యవస్థమాన ప్రణవమ్ జీవవాచియాకిఱతెన్నవునామ్.

ఆక, ప్రణవత్తిలే అర్థమాకవుమ్ శాబ్దమాకవుమ్ చిత్స్వరూపత్తోడు, అచిత్స్వరూపత్తోడు, ఈశ్వరస్వరూపత్తోడు, తత్సమ్బన్ధవిశేషత్తోడు, ప్రాప్యత్తోడు, ప్రాపకత్తోడు, విరోధియోడువాశియఱచ్చొల్లుకైయాలే, సకలశాస్త్రసఙ్గ్రహమాన మన్త్రశేషత్తుక్కు సఙ్గ్రహమెన్నుమిడమ్ సమ్ప్రతిపన్నమ్.

(౧) (౨) తై-నా.

ప్రణవత్తిలే ఉక్తమాన భగవదనన్యార్హశేషత్వత్తైయుడైయ నాన చ్చేతననుక్కు స్వరూపానురూపమాన ఉపాయవిశేషత్తై చ్చొల్లుకి అతు, ఉకారవివరణమాన నమశ్శబ్దమ్. పదక్రమత్తిలే వివరణమ్ పణ్ణాతే ర్జనే వ్యుత్క్రమమాకైక్కుడియెన్నెన్నిల్; శబ్దక్రమత్తిఱ్కాట్టిల్ అర్థ క్రమమ్ ప్రబలమెన్గిఱ మీమాంసకరుడైయ న్యాయత్తాలే; కీழ్ ప్రణ వత్తిల్ ఉక్తమాన అనన్యార్హశేషత్వత్తిల్ వ్యావృత్తరాన అన్యరిలే అన్యతమనాన తన్నై వ్యావర్తిక్కై - అనన్తరమ్ ప్రాప్తమాకైయా లుమ్, స్వరూపానురూపమాన పురుషార్థజ్ఞానమ్ పిఱక్కవేణ్డిల్ క్కు స్వరూపయాథాత్మ్యరూపమాన తదీయశేషత్వజ్ఞానమ్ పిఱక్క వేణ్డుకైయాలుమ్, కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధియైచ్చొల్లిడత్తే ఇరణ్డారు కార్యమాక ప్రథమపదమాన అకారవివరణమ్ పణ్ణలాయఱుకైయా లుమ్, (౧) "అహమపిమమన, భగవతఏవాఽహమస్మి" ఎన్ఱు ప్రణవో క్తమాన స్వరూపత్తిల్ కిడక్కిఱ మమతైయైయుమ్, (౨) "యాఃకా శ్చనకృతయోఽవమభవన్తి, తాసుమమ మమతానాస్తి, భగవత వతాః" ఎన్ఱు మేలేవక్ష్యమాణమాన పురుషార్థత్తిల్ వరుమ్మమతై యైయుమ్, కాకాక్షిన్యాయత్తాలే కழிక్కిఱతు - నడువేకిడక్క వేణ్డుకైయాలుమ్, ప్రణవాఽనన్తరమ్ ఉకారవివరణమాన నమశ్శబ్ద మాకక్కడవతు.

ఇన్దనమశ్శబ్దమ్ "న" ఎన్ఱుమ్, "మః" ఎన్ఱుమ్ ఇరణ్డుపదమా యిరుక్కుమ్. ఇతిల్ మకారమ్-"మన-జ్ఞానే" ఎన్గిఱధాతువిలే షష్ఠ్యన్త మాయ్, ఎనక్కు నాన్ ఉరియేనెన్గిఱతు; నకారమ్-ఇత్తైనిషేధిత్తు (3) 'యానేనీయెన్నుడైమైయుమ్ నీయే'' ఎన్గిఱపడియే తన్నుడైయమమ తానివృత్తియైయుమ్, మమతైక్కాస్రాన అహఙ్కారనివృత్తియై యుమనుసన్ధిక్కిఱతు. (౪) "ద్వ్యక్షరస్తుభవేన్మృత్యుస్త్ర్యక్షరంబ్రహ్మ

(౧) (౨) (3) తి-వాయ్-౨-౯-౯. (౪) భార-శాన్తి-౧౩-౪

ణాః పదమ్ । మమేతిద్వ్యక్షరో మృత్యుర్నమమేతిచశాశ్వతమ్" ఎన్గిఱ పడియే, అహఙ్కారమమకారఙ్గళిఱే ఇవ్వాత్మావుక్కు నాశకఙ్గళ్; తన్నివృత్తియిఱే ఉజ్జీవనముమ్. ఆకత్తుడర్నాయ్గిపోలే కిడక్కిఱ అహఙ్కారమమకారఙ్గళినుడైయ నివృత్తియైచ్చొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

కీళ్చ్చతుర్థియిల్ శొల్లుకిఱపారతన్త్ర్యత్తాలే స్వాస్వాతన్త్ర్యమ్ కழியుణ్డిరుక్క, ఇఙ్గునివృత్తమాకిఱ అహఙ్కార మమకారమాకిఱ తెన్నెన్నిల్; అఙ్గుభగవత్పారతన్త్ర్యవిరోధియాన స్వస్వాతన్త్ర్యత్తైక్కழిత్తతు. భగవదేకరక్ష్యత్వత్తుక్కు విరోధియాన స్వస్వాతన్త్ర్యత్తైక్కழిక్కిఱతు ఇఙ్గు. స్వరక్షణత్తిలే తాన్ ఇழిగైయిఱే అతుక్కువిరోధియాయిరుప్పతు. అతాకిఱతు;–స్వరక్షణమాకసాధనానుష్ఠానమ్ పణ్ణుకై అతుస్వరూపహానియాయిఱేయిరుప్పతు. భర్త్తావుక్కు శేషమాన శరీరత్తై అవఘాతాది వ్యాపారఙ్గళాలే పతివ్రతై రక్షిక్కైయాకిఱతు – భర్త్తావుక్కు స్వరూపహానియాయ్, తనక్కుమ్ స్వరూపహానియాయిఱే యిరప్పతు. విశేషణప్రధానమాన విశిష్టాంశమేయిఱే భర్త్తావుక్కు శేషమాయిరుప్పతు.

అఙ్ఙన్నిన్ఱియిలే స్వరూపముమ్ శేషమాయిరుక్కుమాకిల్, నాక్ ఇఙ్గుశొల్లుకిఱ భగవదనన్యార్హ శేషత్వత్తుక్కు అవకాశమిన్ఱిక్కేయొழియుమ్. ఆకైయాలే ఆత్మరక్షణత్తుక్కు ఉఱుప్పాకప్పణ్ణుకిఱ పాతివ్రత్య ధర్మానుష్ఠానత్తాలే భర్త్తావుక్కు అనన్యార్హ శేషభూతైయాయిరుక్కుమిరుప్పుక్కు వైకల్యమ్ వారాతిఱే. ఆకైయాలే నవద్వారపురమాన లఙ్కాపురత్తిలే నిరుద్ధైయానపిరాట్టి, (౧) "తత్తస్యసదృశంభవేత్" ఎన్ఱు–చక్రవర్త్తితిరుమకన్పక్కలిలే న్యస్తభరైయాయిరున్దాప్పోలేయిరుక్కై – ఇవనుక్కు స్వరూపమ్. ఆక ఇత్తాల్ స్వరక్షణత్తిలే ఇழి

(౧)రా-సు-3౯-30.

స్వరూపహానియామ్పడి ఈశ్వరనుక్కు అత్యన్తపరతన్త్రమ్ ఇన్ద ఆత్మవస్తు ఎన్ఱతాయిఱ్ఱు. స్వరక్షణాక్షమనాన భర్త్రావిరుక్క, స్వరక్షణత్తిల్ నిన్ఱమ్ పతివ్రతైక్కై వాఙ్గినాల్ భర్త్రావేరక్షకనాయు మోపాలే, ఇవనుమ్ అత్యన్తపరతన్త్రనాయిఱ్ఱాల్ ఈశ్వరనేయిఱే రక్షకనాయుఱువాన్. ఆకైయాలే ఈశ్వరనుడైయ ఉపాయభావముమ్ అర్థమాకచ్చొల్లిఱ్ఱా యిఱ్ఱు.

ఈశ్వరనే రక్షకనామ్పడి ఇవన్ అత్యన్తపరతన్త్రనానాల్, ఇన్ద ప్పారతన్త్ర్యపూర్త్తియిరున్దతావతు—అవనుక్కు ఇష్టవినియోగార్హమాకి లిఱే. అవనుక్కు ఇష్టరాకిఱార్— (౧) "జ్ఞానీత్వాత్మైవ" ఎన్గిఱ శ్రీవైష్ణవర్కళిఱే. (౨) "అడియార్క్కెన్నై యాట్పడుత్తవిమలన్" ఎన్గిఱ పడియే తనక్కభిమతరాన శ్రీవైష్ణవర్కళుక్కు శేషమాక్కినాల్, అవర్కళుక్కు శేషమాయిరుక్కిలిఱే ఇవనుక్కుభగవదనన్యార్హశేషత్వపూర్త్తి పిఱన్దతావతు; ఆకైయాలే (3) "నిన్ తిరువెట్టెழుత్తుమ్ కఱ్ఱు నానుఱ్ఱతు మున్నడియార్క్కడిమై" ఎన్ఱు తిరుమఙ్గైయాழ్వార్ అనుసన్ధిత్తరుళినాప్పోలే, ఇప్పదత్తిలే పారతన్త్ర్యకాష్ఠైయాన తదీయశేషత్వముమ్ అనుసన్ధిక్కుమ్పడిశొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

భగవచ్ఛేషత్వమ్ పూర్ణమావతు తదీయశేషత్వముణ్డానాలాకిల్, తదీయశేషత్వమ్ ప్రణవత్తిల్ శొన్న అనన్యార్హశేషత్వత్తోడు విరోధియాతోవెన్నిల్;—శ్రీవైష్ణవర్కళాకిఱార్— (౪) "జఙ్గమశ్రీవిమానాని" ఎన్గిఱపడియే ఈశ్వరనుక్కు దివ్యమఙ్గళవిగ్రహత్తోపాతిశరీరభూతరాయుఱుకైయాలే, భర్త్రుశరీరత్తిలే మేల్విழుకిఱ స్త్రీక్కుపాతివ్రత్యభఙ్గమ్ ఇల్లాతవోపాతి, అనన్యార్హశేషత్వత్తుక్కుభఙ్గమ్వారాతు.

అనన్యార్హశేషత్వత్తినుడైయ అప్రచ్యుతిక్కుశరీరత్వమ్ పయో

(౧) గీ-౭-౧౮. (౨) అమల-౧ (3) తి-మొ-౮-౧౦-3. (౪)

జకమాకిల్, (౧) "యస్యాత్మాశరీరమ్యస్యపృథివీశరీరమ్" ఎన్ఱుచేతనాచేతనవిభాగమఱ సర్వముమ్శరీరమాయ్క్కోపుసప్పతు. ఆనాల్ సర్వరుక్కుమ్ శేషభూతనాక వేణ్డినన్ఱీయెన్నిల్;

సర్వరుక్కుమ్ శరీరత్వనిబన్ధనమాన సమ్బన్ధముణ్డాయాకిలుమ్, "నామ్శరీరత్వేన శేషభూతర్, శరీరియాన ఈశ్వరన్ శేషి" ఎన్ఱిఱిజ్ఞానమిన్ఱియిలే అహఙ్కారమమకారదూషితరాయ్, నిరుపాధికబన్ధువాన ఈశ్వరనైయుమ్ (౨) "నాస్తి" ఎన్నప్పణ్ణుమళవన్ఱియిలే, (౩) "క్షిపామి" (౪) "నక్షమామి" ఎన్ఱుకడల్ కొత్తి[illegible]లే కొత్తిక్కుమ్పడిపణ్ణుమ్ తన్నైయుడైయారాకైయాలే, ఇన్నదో[illegible]న్ఱియిలే (౫) "జ్ఞానీ త్వాత్మైవ" (౬) "పత్తరావిన్నై" ఎన్ఱు[illegible]రభూతనాన ఈశ్వరన్ఱాన్ తనక్కు ధారకమాకనినైత్తిరుక్కు[illegible]నుక్కు ప్రసాదపాత్రరాన శ్రీవైష్ణవర్కళుక్కు శేషమాయిరుక్కుమిరుప్పు శరీరత్వసామాన్యత్తాలే వ్యభిచరియాతు. భర్త్తావోడుభార్యైక్కు అవ్యవధానేన సమ్బన్ధముణ్డాకానిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, ఆర్త్తవాదిదోషదూషితైయానవన్ఱు భర్త్తావోడు ప్రజైకళోడువాశియఱ ఎల్లారుక్కుమ్ అస్పృశ్యైయాయ్, కులిత్తవాఱే సంశ్లేషిక్కలామ్పడియిరుక్కిఱాప్పోలే, అహఙ్కారమమకారాదికళుణ్డానవన్ఱు త్యాజ్యమాయ్, అవైపోనవన్ఱు, ఇవైతానే ఉపాదేయమాకక్కడవతు. ఆకప్రయోజనమాయఱ్ఱతు. ఈశ్వరనుక్కుప్రసాదపాత్రమానశరీరమ్ ఉద్దేశ్యమాకక్కడవతు. నిగ్రహపాత్రమానశరీరమ్ త్యాజ్యమాకక్కడవతు.

ఇప్పదత్తిల్ నాలర్థమ్ శొల్లానిఱ్క, అనన్యశరణత్వత్తిలే ఇతైఒతుక్కికిఱపడి యెన్నెన్నిల్; (౭) "గచ్ఛత్వమేనంశరణంశరణ్యం

(౧) బృహ-౫-౭-౨౨. (౨) (౩) గీ-౧౬-౧౯.
(౪) వరాహపు. (౫) గీ-౭-౧౮. (౬) తి-మొ-౧౦-౧-౮.
(౭) భారత-

పురుషర్షభాః'' ఎన్ఱు-శరణమ్ పుకుదర్గళెన్ఱు ఉపదేశిక్క, (౧) ''ద్రౌప ద్యాసహితాస్సర్వేనమశ్చక్రుర్జనార్దనమ్'' ఎన్ఱు అనుష్ఠానవేళైయిలేనమ స్కారత్తైప్పణ్ణినార్కళెన్గిఱస్థానప్రమాణత్తాలే నమశ్శబ్దమ్ శాబ్దమాక వే ఉపాయవాచకమాకక్కడవతు. ఆకపూర్వోక్తక్రమత్తాలే ఆర్థమాక వుమ్, స్థానప్రమాణత్తాలే శాబ్దమాకవుమ్ ఉపాయవాచకమాయిరుక్కై యాలేఅనన్యశరణత్వత్తిలేనోక్కాయ్క్కడక్కఅతు. ఆకప్రణవత్తాలుమ్ నమశ్శబ్దత్తాలుమ్, స్వరూపముమ్- స్వరూపానురూపమాన ఉపాయ ముమ్ శొల్లిర్ఱాయిర్ఱు.

అనన్తరమ్ ఉపాయఫలమానకైఙ్కర్యత్తై చ్చొల్లక్కడవతాక క్కొణ్డు, తత్ప్రతిసమ్బన్ధియైచ్చొల్లుకిఱతు, అకారవివరణమాన నారా యణపదమ్. రక్ష్యాంశముమ్ రక్షణప్రకారముమిఱే అకారత్తిల్ వివ రణీయమాన అంశమ్; అతిల్ నారశబ్దత్తాలే రక్ష్యాంశత్తై వివరిక్కిఱతు. నారాయణనెన్గిఱసమస్తపదత్తాలే రక్షణప్రకారత్తై వివరిక్కిఱతు. అతిల్ రక్ష్యవివరణమ్ పణ్ణుకిఱనారపదమ్-''నరః'' ఎన్ఱుమ్, ''నారః'' ఎన్ఱుమ్, ''నారాః'' ఎన్ఱుమాయ్, స్వరూపేణవుమ్ ప్రవాహరూపేణవుమ్ నిత్య మానపదార్థఙ్గళై చ్చొల్లుకిఱతు. స్వరూపేణనిత్యత్తైయావతు - సత్తాన పదార్థత్తినుడైయ ఉత్పత్తి వినాశత్యన్తాభావమ్. ప్రవాహరూపేణ నిత్యత్తైయావతు - ఉత్పత్తివినాశయోగియాకానిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, పూర్వకాలత్తిలుణ్డాన నామరూపలిఙ్గాదికళుడైయ అనన్యథాభావమ్. (౨)''సూర్యాచన్ద్రమసౌధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్'' (3)''యథ ర్తుష్వృతులిఙ్గాని నానారూపాణిపర్యయే। దృశ్యన్తేతానితాన్యేవ తథా భావాయుగాదిషు'' ఎన్గిఱపడియే. అవ్వోఋతుక్కళిల్ మున్బుకణ్డ ఋతుక్కళిలుణ్డామ్ పుష్పఫలాదికళైయుమ్ శీతోష్ణాదికళైయుమ్ నామత్తైయుముడైత్తాయ్క్కొణ్డు తదాకారమాయ్ వన్దతోఱ్ఱుమా

(౧) భార-ఉద్యో. (౨) తై-నా-౧-౩౮. (3) వి-పు-౧-౫-౬౫.

పోలే, సృష్టమాన్మోగ్బతు మున్బు స్వసంహృతమాన సంస్థానత్తైయుమ్ నామాదికళైయుముడైత్తాయ్క్కొణ్డు పిఱన్దుపోరుకై.

అతిలే రేఫమ్ - "రిజ్-క్షయే" ఎన్గిఱధాతువిలే క్షయిష్ణుపదార్థవాచకమాయ్క్కిడక్కిఱతు. నకారమ్-అత్తైనిషేధిత్తు "నరః" ఎన్రునిత్యపదార్థత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. ఇఙ్గనే క్షయత్తైప్రసజ్జిత్తు ప్రతిషేధిక్కిఱతు-క్షయిష్ణుక్కళానమహదాదికళైయుమ్, ఒరుముఖత్తాలే నిత్యపదార్థఙ్గళిలే ముతలిడుకైక్కాకచ్చొల్లుకిఱతు. "నారః" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ * అణ్ ప్రత్యయమ్ - సమూహార్థత్తిలేయాయ్, నిత్యపదార్థసమూహత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. "నారాః" ఎన్గిఱబహువచనమ్ అన్దసమూహత్తినుడైయ బాహుళ్యత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. ఆక "నారాః" ఎన్రు - నిత్యపదార్థఙ్గళినుడైయ సమూహఙ్గళై చ్చొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

అవైయావన--జ్ఞానశక్త్యాదిదివ్యాత్మగుణఙ్గళుమ్, గుణప్రకాశకమాన దివ్యమఙ్గళవిగ్రహఙ్గళుమ్, విగ్రహగుణమాన సౌన్దర్యాదికళుమ్, అన్దసౌన్దర్యాదికళోపాతి పూత్తాప్పోలేశాత్తిన కిరీటమకుటాదిదివ్యాభరణఙ్గళుమ్, అవ్వాభరణఙ్గళోడు వికల్పిక్కలామ్బడియాన శఙ్ఖచక్రాది దివ్యాయుధఙ్గళుమ్, ఇత్తనైయుమ్ కాట్టిలెరిత్తనిలావాకాతపడి అరుకేయిరున్దనుభవిక్కిఱ లక్ష్మీప్రభృతిమహిషీవర్గఙ్గళుమ్, అచ్చేర్త్తియిలే అడిమైశెయ్కిఱ అనన్తగరుడ విష్వక్సేన ప్రముఖరానసూరిసఙ్ఘముమ్, అవర్కళోపాతిపోయ్అడిమైశెయ్కిఱముక్తరుమ్, అవర్కళుక్కడిమైశెయ్కైక్కు ప్పరికరమాన ఛత్రచామరాదిపరిచ్ఛదఙ్గళుమ్, అవ్వడిమైక్కు వర్ధకమాయ్ పఞ్చోపనిషన్మయమాన పరమపదముమ్, గుణత్రయాత్మకైయాన మూలప్రకృతియుమ్, పురుషసమష్టియుమ్, అహోరాత్రాదివిభాగయుక్తమాన కాలతత్వముమ్, ప్రవాహరూపేణనిత్యమాన మహదాదికళుమ్, తత్కార్యమాన అణ్డఙ్గళుమ్, అణ్డాన్తర్వర్తికళాన చతుర్విధభూతఙ్గళుమ్. పఞ్చోపనిషన్మయమాకైయాలే పరమ

పదముమ్ సమూహాత్మకమాయిరుక్కుమ్. గుణత్రయాత్మికైయాకై యాలే మూలప్రకృతియుమ్ సమూహాత్మికైయాయిరుక్కుమ్. అహోరాత్రాదివిభాగఙ్గళ్ అనేకఙ్గాకైయాలే కాలముమ్ సమూహాత్మకమాయిరుక్కుమ్.

ఆక, నారశబ్దత్తాలే వ్యాప్యపదార్థఙ్గళైచ్చొల్లి, అనన్తరమ్ వ్యాప్తిస్థైయుమ్ వ్యాప్తిప్రకారత్తైయుమ్ శొల్లుకిఱతు. *అయనశబ్దమ్-ఆవాసవాచియాయ్, "నారాణామ్, అయనమ్ - యః, సః - నారాయణః" "నారాః-అయనమ్, యస్య, సః-నారాయణః" ఎన్ఱిఱ తత్పురుషబహువ్రీహిరూపమానసమాసద్వయత్తాలే, (౧) "అన్తర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణస్థితః" ఎన్ఱుపడియే ఉక్తమాననిత్యపదార్థఙ్గళుక్కుత్తాన్ ఆవాసభూమియాయిరుక్కుమెన్ఱుమ్, అవఱ్ఱైత్తనక్కు ఆవాసముడైయనాయిరుక్కుమెన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱతు.

అవఱ్ఱుక్కుత్తాన్ ఆవాసమాయిరుక్కైయావతు, స్వేతరసకలపదార్థఙ్గళైయుమ్ "మేరోరివాణుః" (౨) "యస్యాయుతాయుతాంశాంశే విశ్వశక్తిరియంస్థితా" ఎన్ఱుపడియే తన్ స్వరూపైకదేశత్తిలేధరిక్కై. అవఱ్ఱైత్తాన్ ఆవాసమాక ఉడైయనాయిరుక్కైయావతు-స్వేతరసకల పదార్థఙ్గళైయుమ్ చిదచిద్విభాగమఱ తనిత్తనియే ఉళ్ వాయిలేపుక్కు, ఆకాశమ్ ఘటాదికళిలే వ్యాపిక్కుమాపోలే తన్ స్వరూపైకదేశఙ్గళాలే వ్యాపిక్కైయన్ఱియిలే, జాతి - వ్యక్తితోఱుమ్ వ్యాపిక్కుమాపోలే సకలాత్మ ఆత్మతయావ్యాపిత్తు ధరిక్కై. ఇన్ద అన్తర్వ్యాప్తియైయుమ్ బహిర్వ్యాప్తియైయుమ్ నినైత్తిఱే శ్రుతి (3) "అణోరణీయాన్మహతో మహీయాన్" ఎన్ఱతు.

స్వవ్యతిరిక్తఙ్గళుక్కు ఆవాసమాయిరుక్కుమెన్నుమిడత్తిల్ నారశబ్దత్తిల్ ప్రథమోపాత్తమానగుణఙ్గళుమ్ స్వరూపాశ్రయమాకైయాలే

(౧) తై-నా-౧౩. (౨) వి-పు-౧-౯-౫౩. (3) కఠ-౧-౨-౨౦.

అనుసన్ధిక్కక్కడవోమ్. స్వవ్యతిరిక్తజ్గళై ఆవాసమాక వుడైయనాయిరు క్కుమెన్నుమిడత్తిలే గుణజ్గళుక్కు వ్యాప్యత్వమ్ అనుపపన్నమాకై యాలే, అవర్ఱై యొత్తిన్దనై వ్యాప్తిక్కు క్కర్తృభవిక్కక్కడవన. తన్ గుణజ్గళిలే ఈశ్వరన్ వ్యాపిక్కుమ్బోతు గుణవిశిష్టనాయే వ్యాపిక్క వేణుమ్; నిర్గుణమాయ్ వస్తు ఇరామైయాలే. అప్పోతు వ్యాప్యగుణజ్గళే వ్యాపకజ్గళాయ్, వ్యాపకగుణజ్గళే వ్యాప్యజ్గళాయ్, అఱుకైయాలే, ఆత్మాశ్రయదోషముణ్డామ్. అతుక్కుమేలే తన్ గుణజ్గళిలే గుణివ్యా పిక్కవేణుమెన్నుమ్బోతు తదాశ్రయమానగుణజ్గళైయుమ్ గుణి వ్యా పిక్కవేణ్డుమ్; అన్దవ్యాపకనుడైయ గుణజ్గళైయుమ్ గుణి వ్యాపిక్క వేణ్డుమ్; అకైయాలే అనవస్థాదుస్థమామ్.

ఆక సమస్తకల్యాణగుణాత్మకత్వమ్, ఉభయవిభూతినాథత్వమ్ సర్వస్మాత్పరత్వమ్, సర్వశరీరత్వముళ్ళిట్టవై ఉక్తమాయ్ నిన్ఱతు.

(౧)"నరాజ్జాతానితత్వాని నారాణీతితతో విదుః। తాన్యేవచాం నంతస్య తేననారాయణస్స్మృతః" ఎన్ఱు-నరనుణ్డు- నిత్యనాన సర్వేశ్వరన్ అవన్పక్కల్ నిన్ఱుమ్ జాతమానపదార్థజ్గళ్ నారజ్గళాకిఱన; తన్పక్కల్ ఉత్పన్నమాన అన్దనారజ్గళైయే తనక్కురుప్పిడమాక వుడైయనెన్నైయ సర్వకారణత్వత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

ఇని(౨)"నారశబ్దేనజీవానాం సమూహః ప్రోచ్యతేబుధైః।గ లమ్బనంతస్య తేననారాయణస్స్మృతః" ఎన్గిఱపడియే నారశబ్దమ్ మాన జీవసమష్టిక్కువాచకమాయ్, అయనశబ్దమ్ – "ఇణ్ – గ ఎన్గిఱధాతువిలే ప్రాప్యవాచియాయ్, ఆక, "నారాయణన్" ఎ చేతనవర్గత్తుక్కు ప్రాప్యభూతనెన్ఱతాయిఱ్ఱు.

బన్ధులాభముమ్ ప్రాప్యమాకైయాలే,(3)"మాతా పితా నివాసశ్శరణంసుహృద్గతిర్నారాయణః" ఎన్ఱుమ్, (౪) "ఎమ్బి

(౧)ఇతిహాససముచ్చయే-3౨-౮3. (౨)(3) సుబా-౬. (౪)తి-మొ-

యెన్నుడైచ్చుఱ్ఱ మెనక్కరశెన్నుడై వాణాళ్ ” ఎన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱ పడియే సర్వవిధబన్ధువుమ్ సర్వేశ్వరనెన్ఱుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

(౧)“విష్ణుపోతంవినానాన్యత్కిఞ్చిదస్తిపరాయణమ్”ఎన్గిఱపడియే అయనశబ్దమ్ ప్రాపకవాచియాయ్, చేతనరుక్కు ప్రాపకనెన్ఱుమ్శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. పిరాట్టి నారశబ్దకోటిఘటిత్తైయాకైయాలే ఇప్పదత్తిల్ లక్ష్మీసమ్బన్ధముమనుసన్ధేయమ్.

ఆక ఇన్దనారాయణపదత్తాలే కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధియై చ్చొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

మకారవివరణమాన “ఆయ” ఎన్గిఱచతుర్థియాలే అవన్ తిరువడికళిల్ పణ్ణుమ్కైఙ్కర్యత్తై అపేక్షిక్కిఱతు. చతుర్థి-మకారవివరణమాన పడి యెన్నెన్నిల్; శేషత్వత్తుక్కు ఆశ్రయమాకవిఱే మకారవాచ్యనై చ్చొల్లిఱ్ఱు. “అకిఞ్చిత్కరస్య శేషత్వానుపపత్తిః” ఎన్గిఱపడియే, అన్దశేషత్వసిద్ధితాన్ కిఞ్చిత్కారత్తాలే యాకైయాలే, కిఞ్చిత్కారప్రకాశకమానఇన్దచతుర్థి మకారవివరణమాకిఱతు. కిఞ్చిత్కారమిల్లాతవన్ఱు శేషత్వమిల్లై. శేషత్వమిల్లాతవన్ఱుస్వరూపమ్, * అసన్నేవవాయ్విడుమ్.

ఆక ఇమ్మూన్ఱుపదత్తాలుమ్ ఈశ్వరనుడైయ స్వరూపముమ్, ఆత్మావినుడైయ స్వరూపముమ్, త్యాజ్యతయా విరోధిస్వరూపముమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. ఈశ్వరన్ సర్వశేషియాయిరుక్కుమ్. చేతనవస్తు అవనుక్కు అనన్యార్హ శేషమాయిరుక్కుమ్. స్వాతన్త్ర్యముమ్, అన్యశేషత్వముమ్-స్వరూపవిరోధియాకక్కడవదెన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱతు. ప్రణవత్తిలే, నమశ్శబ్దత్తిలే - ఈశ్వరనుడైయ నిరపాయోపాయత్వముమ్, చేతననుడైయ అనన్యశరణత్వముమ్, స్వరక్షణప్రవృత్తి స్వరూపహాని యెన్నుమిడముమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు. ఈశ్వర కిఞ్చిత్కారత్తినుడైయపరమప్రాప్యత్వముమ్, ఇవనుడైయఅనన్యభోగత్వముమ్, ప్రాప్య

(౧) విష్ణుధర్మే-౧-౫౯.

న్తరసమ్బన్ధమ్ అప్రాప్తమెన్నుమిడముమ్ చరమపదత్తాలే శొల్లిన్ఱాయిన్ఱు.

ఆక ఇత్తాల్ చేతననుడైయ ప్రకృతేఃపరత్వముమ్, ప్రకృతేఃపరనుడైయ శేషత్వముమ్, శేషత్వత్తినుడైయ అనన్యార్హత్తైయుమ్, అనన్యార్హశేషత్వ ప్రతిసమ్బన్ధియైయుమ్, అనన్యార్హ శేషభూతనుడైయ అహఙ్కారమమకారనివృత్తియైయుమ్, తన్నివృత్తమాన స్వరూపత్తినుడైయ అత్యన్తపారతన్త్ర్యత్తైయుమ్, పారతన్త్ర్యకాష్ఠైయాన తదీయశేషత్వత్తైయుమ్, పరతన్త్రనుక్కు అనురూపమాన ఉపాయత్తైయుమ్, ఉపాయఫలమాన కైఙ్కర్యత్తైయుమ్, కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధియైయుమ్ శొల్లుకిఱతు.

రక్షకాన్తరప్రతిపత్తియుణ్డానపోతు, అకారార్థమ్ నెఞ్జిల్ పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. స్వస్వాతన్త్ర్యమ్నడైయాడిన్ఱాకిల్, చతుర్థ్యర్థమ్నెఞ్జిల్ పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. శేష్యన్తరప్రతిపత్తి ఉణ్డాయిన్ఱాకిల్, ఉకారార్థమ్ నెఞ్జిల్ పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. దేహాత్మాభిమానమ్నడైయాడిన్ఱాకిల్, మకారార్థమ్నెఞ్జిల్ పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. సాధనాన్తరరుచియుమ్ శ్రీవైష్ణవర్కళ్ పక్కల్, సజాతీయత్వ ప్రతిపత్తియుమ్ నడైయాడిన్ఱాకిల్, నమశ్శబ్దార్థమ్ నెఞ్జిల్ పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. ఈశ్వరవిభూతిభూతరోడే రాగద్వేషమ్ నడైయాడిన్ఱాకిల్, నారశబ్దార్థమ్ నెఞ్జిల్ పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. అబన్ధుక్కళ్ పక్కల్ బన్ధుత్వప్రతిపత్తియుణ్డాయిన్ఱాకిల్, అయనశబ్దార్థమ్ నెఞ్జిల్పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు. ప్రయోజనాన్తరరుచియుణ్డాయిన్ఱాకిల్, చతుర్థ్యర్థమ్ నెఞ్జిల్పట్టతిల్లైయాకక్కడవతు.

పరన్దరహస్యమ్ తిరుమన్త్రప్రకరణమ్ ముఱ్ఱిన్ఱు.

పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళైతిరువడికళేశరణమ్.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

పరన్దరహస్యమ్ ద్వయప్రకరణమ్.

నమ్ ఆచార్యర్కళ్ ఇమ్మన్త్రార్థత్తై విశదమాక అనుసన్ధిత్త ప్రకారమాయ్, "మన్తారం త్రాయతే" ఎన్గిఱవ్యుత్పత్తియిన్పడియే అనుసన్ధాతావైరక్షిక్కైయాలే మన్త్రశబ్దవాచ్యముమాయ్, వాక్యద్వయాత్మకమాకైయాలే ద్వయమెన్ఱుతిరునామముమాయ్, శిష్టాచారద్వారత్తాలే మన్త్రసిద్ధమానవర్థత్తుక్కు ప్రమాణముమాయ్, ఇవ్వర్థనిష్ఠరుడైయ అనుష్ఠానరూపమాయిరుక్కిఱ ద్వయమ్ - తిరుమన్త్రత్తిల్ నమశ్శబ్దత్తిలుమ్ నారాయణపదత్తిలుమ్ ఉక్తమాయ్ సకలశాస్త్రతాత్పర్యభూమిభూతమాన ఉపాయాంశత్తైయుమ్ ఉపేయాంశత్తైయుమ్ విశదీకరిక్కిఱతు.

ఇప్పదద్వయత్తిలుమ్శొన్న ఉపాయోపేయఙ్గళే సకలశాస్త్రతాత్పర్యమెన్ఱు నిర్ణయిత్తు తరువార్ ఆరెన్నిల్; నిన్ఱార్ నిన్ఱనిలైకళిలే అవ్వోరుక్కు రుచివిషయభూతమాన పుత్రపశ్వన్నాది పురుషార్థసిద్ధిక్కు సాధనవిశేషఙ్గళై ఎడుత్తిప్పోరుకిఱ శాస్త్రఙ్గళానే, (౧) "పరీక్ష్య లోకాన్కర్మచితాన్బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్" (౨) "క్షరన్తిసర్వావైదిక్యోజుహోతియజతిక్రియాః । అక్షరంనక్షరంజ్ఞేయం బ్రహ్మచైవప్రజాపతిః" ఎన్ఱు, అల్పాస్థిరత్వాదిదోషబహుళమాయిరుక్కైయాలే నిర్వేదగోచరమాకచ్చొల్లి, (౩) "నిరఞ్జనఃపరమంసామ్యముపైతి" (౪) "బ్రహ్మణోమహిమానమాప్నోతి" (౫) "మమసాధర్మ్యమాగతాః । సర్గేపినోపజాయన్తే ప్రళయేనవ్యథన్తిచ" (౬) "రసం హ్యేవాయంలబ్ధ్వానన్దీభవతి" (౭) "యత్రనాన్యత్పశ్యతినాన్య

(౧) ముణ్డ-౧-౨-౧౨. (౨) (౩) ముణ్డ-౩-౧-౩.
(౪) తై-నా-౮౦. (౫) గీ-౧౪-౨.
(౬) తై-ఆ-౭-౧. (౭) ఛాన్దో-౭-౨౪-౧.

చ్ఛృణోతి నాన్యద్విజానాతిసభూమా'' (౧) ''నిరస్తాతిశయాహ్లాదసుఖ భావైకలక్షణా। భేషజంభగవత్ప్రాప్తిరేకాన్తాऽత్యన్తికీమతా'' (౨) ''ఏతత్సామగాయన్నాస్తే,హావుహావు'' (౩) ''యేనయేనధాతాగచ్ఛతి తేనతేనసహగచ్ఛతి'' (౪) ''ఇమంమానవమావర్తంనావర్తన్తే''(౫) ''నచపునరావర్తతే, నచపునరావర్తతే'' (౬) ''అనావృత్తిశ్శబ్దాదనా వృత్తిశ్శబ్దాత్'' (౭) ''ఆబ్రహ్మభవనాల్లోకాఃపునరావర్తినోర్జున। మాముపేత్యతుకౌన్తేయ పునర్జన్మనవిద్యతే'' ఎన్గిఱపడియే, యావదాత్మ భావి అనుభవియానిన్ఱాలుమ్, అనుభూతాంశమ్ అల్పమాయ్, అనుభా వ్యాంశమ్ (౮) ''యతోవాచోనివర్తన్తే, అప్రాప్యమనసాసహ'' ఎన్గి అపడియే వాఙ్మనస్సుకళుక్కు అవిషయమామ్పడి నిరవధికవైభవత్తై యుడైత్తాయ్, సంసారమ్ (౯) ''బహుధాసన్తతదుఃఖవర్షిణి'' ఎన్గిఱప డియే సుఖలేశగన్ధముమిల్లాతపడి నిష్కృష్టదుఃఖమేయాయిరుక్కుమా పోలే,(౧౦)''నోపజనంస్మరన్నిదంశరీరమ్'' ఎన్గిఱపడియేపూర్వానుభూత దుఃఖస్మృతిక్కుఅవకాశమిల్లాతపడి,(౧౧) ''ఊటిలిన్బత్తిఱవెళ్ళమ్యాన్ మూழ్కినన్'' ఎన్ఱు - నిష్కృష్టసుఖావగాహనరూపమాయ్, ఒరుకాల త్తిలేతోన్ఱి కాలాన్తరత్తిలే కఴియుణ్ణుమతన్ఱిక్కే భోగ్యమాన అన్ద ప్పరవస్తువోడు భోక్తావానతన్నోడు భోగవర్ధకమాన అద్దేశత్తోడువాశి యఱ అకాల్యకాలమాయిరుక్కైయాలే, అన్వయుళ్ళతనైయుమ్ అనువృత్తమాయ్, నేరేనిష్కృష్టమాన చేతననుడైయ స్వరూపత్తుక్కు అనురూపముమాయ్,భగవద్గుణానుభవజనితప్రీతిప్రేరితముమాన భగ వత్కైఙ్కర్యమే పరమప్రాప్యమెన్ఱు శొల్లుకైయాలుమ్, అతుక్కు

---

(౧)వి-పు-౬-౫-౫౯. (౨) తై-భృగు-౧౦౫.(3) పరమసంహితా-
(౪) (౫) ఛాన్దో-౮-౧౫-౧. (౬) బ్రహ్మసూ-౪-౪-౨౨.
(౭) గీ-౮-౧౬. (౮) తై.ఆ-౯- (౯) స్తో-ర-౪౯.
(౧౦) ఛాన్దో-౮-౧౨-౩. (౧౧) తి-వాయ్-౨-౬-౮.

మే లేనిరతిశయమాయిరుప్పతొరు పురుషార్థముణ్డాక శ్రుతమల్లామైయాలుమ్ ఉపేయమాయటువతు భగవత్కైఙ్కర్యమ్.

అప్పడి పరమప్రాప్యమాన కైఙ్కర్యత్తైప్పెఱుకైక్కు సాధనమాక శాస్త్రఙ్గళిలే ఎణ్ణుతుకిఱ, (౧) "సత్యం తపో దమశ్శమో దానం ధర్మః ప్రజనన మగ్నయో ఽగ్నిహోత్రం యజ్ఞో మానసం న్యాసః" ఎన్ఱాప్పోలే, శొల్లుకిఱ సాధనసమూహఙ్గళై (౨) "తస్మాత్సత్యం పరమం వదన్తి, తస్మాత్తపః పరమం వదన్తి" ఎన్ఱు ఒన్ఱుక్కొన్ఱు ఉత్కృష్టమాకచ్చొల్లి, ఎల్లాత్తుక్కుమ్ మేలే (౨) "తస్మాన్న్యాసమేషాం తపసామతిరిక్తమాహుః" (౩) "న్యాస ఇతి బ్రహ్మా, బ్రహ్మా హి పరః, పరో హి బ్రహ్మా, తాని వా ఏతాన్యవరాణి తపాంసి న్యాస ఏవాత్యరేచయత్". ఎన్ఱు సర్వోత్కృష్టమాక న్యాసశబ్ద వాచ్యమాన ఉపాయవిశేషత్తైచ్చొల్లి, తద్వ్యతిరిక్తఙ్గళైయడైయ అపకృష్టమాకచ్చొల్లుకైయాలుమ్, ఇతుక్కుమేలే విలక్షణమాయిరుప్ప తొరు ఉపాయవిశేషత్తై ఎడామైయాలుమ్, అప్పకైఙ్కర్యప్రాప్తిక్కు ఉచితమాన ఉపాయముమ్ నమశ్శబ్దోక్తమాన ఉపాయమే. ఆకైయాలే ఇవై సకలశాస్త్రతాత్పర్యఙ్గళాన ఉపాయోపేయఙ్గళ్.

ఆక, ఇన్దశాస్త్రత్తుక్కు తాత్పర్యమాయటువతు ఇఙ్గుశొన్న ఉపాయముమ్ ఉపేయముమాకిల్, ఉపాయాన్తరఙ్గళైయుమ్ ఉపేయాన్తరఙ్గళైయుమ్ ఉపపాదిక్కైక్కు అడియెన్నెన్నిల్; శాస్త్రమాకిఱతు- (౪) "త్రైగుణ్యవిషయా వేదాః" ఎన్గిఱపడియే, పెఱ్ఱతాయ్ అన్ధ బధిరాదికళాన వికలకరణరోడు పటుకరణరోడు వాశియఱ వత్సలైయాయిరుక్కుమాపోలే, మాతాపితృసహస్రఙ్గళిల్కాట్టిలుమ్ వత్సలతరమాకైయాలే, తమఃప్రచురరోడు సత్త్వప్రచురరోడువాశియఱ అవర్కళ్ అపథప్రవృత్తరాయ్, నశిక్కవిడత్తమల్లామైయాలే అవ్వోరుడైయ

(౧) తై-నా- (౨) తై-నా-౬-౧౦. (౩) తై-నా-౬-౭౯.
(౪) గీ-౨-౪౫.

గుణానుగుణమాక పురుషార్థఙ్గళైయుమ్ తత్సాధనఙ్గళైయుమ్ ఉపదేశిత్తు క్కాల్ కొమ్బిలే ఏఱుక్కైక్కు క్కొళ్కొమ్బాల్ నాట్టువారోపాతి, ఇవ్వోవ్వేయుఖఙ్గళాలే తన్నుడైయతాత్పర్యాంశత్తిలే ఆరోపిక్కైక్కాక ప్రవృత్తిప్పిక్కిఱతాకైయాలే కుఱైయిల్లై.

అతావతు-ఒరువన్, తన్నుడైయ కర్మవిశేషత్తాలే పరహింసైసాధనమాక ద్రవ్యార్జనమ్పణ్ణుకైయిలే రుచియుడైయనామ్; అవనుక్కు పరమపురుషార్థలక్షణమోక్షస్వరూపత్తైయుమ్, తత్సాధనత్తైయుమ్ ఉపదేశిత్తాల్, జీవిక్కైయాంకాటు. ఇవన్ అనాదరిక్కిల్ అపథేప్రవృత్తనాయ్నష్టనామ్. అతుక్కాక ఇవనుడైయరుచ్యనుగుణమాక, నీ ద్రవ్యార్జనమ్ పణ్ణుకైక్కాక వస్త్రపటిక్కైయిలే అన్వయిక్కిల్ అతు ఆయాససాధ్యముమాయ్, నీ నినైక్కిఱ ఫలన్దాన్ పాక్షికమునామాయ్, నరకోదర్కముమాయిరుక్కుమ్; నాన్ శొల్లుకిఱవస్తువే ఇత్తైయిల్ అవ్వాయాససాధ్యత్వాదికళన్ఱియిలే నీ నినైక్కిఱఫలమ్ సెఱలామ్; నీ కణిశిక్కిఱపరహింసైదైయుమ్ కైవిడవేణ్డావెన్ఱు శ్యేనవిధిదైయుపదేశిక్కుమ్. ఆనాల్ ఛేదమెన్నెన్ఱు ఇతిలే ఇఴిన్దు ఇత్తై అనుష్ఠిక్కుమ్.

అతుపోల్ అనాయాసేన ఫలపర్యన్తమానవాఱే శాస్త్రత్తిలే ఒరు విశ్వాసవిశేషముణ్డాక్కుమ్. అత్తాలే క్షీణపాపనామ్. అన్తపాపక్షయత్తాలే పిఱకైక్కొణ్డు వయిఱువళర్క్కైయిల్ రుచికళిన్దు, అహింసాత్మకమాయిరుప్పతొరు వస్త్రియాలే ద్రవ్యార్జనమ్ పణ్ణుకైయిలే రుచిపిఱక్కుమ్. అప్పొళవిలే (౧) "వాయవ్యగ్ శ్వేతమాలభేతభూతికామః" (౨) "చిత్రయాయజేతపశుకామః" (౩) "కారీర్యావృష్టికామోయజేత" ఎన్ఱాప్పోలే, ఐహికఫలసాధనఙ్గళై విధిక్కుమ్.

అన్ద ఐహికఫలమాన క్షేత్రాదికళిలే, అల్పత్వాపరిమితకాలవర్తిత్వాదికళైక్కణ్డు, బహుళమాయ్ చిరకాలవర్తియాన ఫలత్తిలే రుచి

(౧) యజు- (౨) (౩)

యుణ్డానపోతు, (౧) "జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత" ఎన్ఱాప్పోలే స్వర్గాదిసాధనవిశేషఙ్గళై విధిక్కుమ్.

అన్వై తన్నిలుమ్, (౨) "స్వర్గేపి పాతభీతస్య క్షయిష్ణోర్నాస్తి నిర్వృతిః" (3) "అసన్తోషశ్చభవతి దృష్ట్వాదీప్తాంపరశ్రియమ్" ఇత్యాది కళిల్ సొల్లుకిఱపడియే, కర్మసాధ్యమాకైయాలుమ్, కర్మక్షయత్తిలేక్షీణమావతొన్ఱాకైయాలుమ్, ఇఙ్గైవిడామల్ పతనభయమ్ నడైయాడుకైయాలుమ్, పరసమృద్ధిపొఱుక్కమాట్టాతపడియాలే ఉణ్డాను ఉరుకాక్కాలే తనక్కుణ్డాన సుఖమ్ కీழ్ప్ప్ర్ ఇరుప్పోకైయాలుమ్, సృష్టిసంహారాదికళుక్కుక్కర్మ్మభవిత్తుప్పోకుమ్ దేశమాకైయాలుమ్ నిర్విణ్ణనాయ్, దుఃఖఙ్గళ్ నేరాకక్కడలుకైయిలే రుచిపిఱన్దవాకిల్, (౪) "యోగినామమృతం స్థానం స్వాత్మసన్తోషకారిణామ్" ఎన్గిఱపడియే ఆత్మప్రాప్తిహేతుభూతమాన యోగవిశేషత్తై విధిప్పతు.

అతుతన్నిలుమ్, (౫) "తెరివరియవళవిల్లాచ్చిఱ్ఱిన్బమ్" ఎన్గిఱపడియే ప్రాకృతవిషయభోగత్తిల్ కాట్టిల్ మినుఙ్గియిరువ్వదేయాకిలుమ్, స్వాత్మానుభవమాత్రమాకైయాలే విధవాభోగత్తోపాతిసఙ్కుచితమాయిరుక్కుమెన్ఱు, తత్సఙ్కోచనిబన్ధనమాన ఉపేక్షైపిఱన్దవాకిల్, (౬) "ఆనన్దో బ్రహ్మ" "ఆనన్దమయః" (౭) "ఆనన్దయాతి" (౮) "ఆనన్దీభవతి" (౯) "వివిలిన్బమ్మికవెల్లైనికన్దనన్ మేవియే" ఎన్గిఱపడియే, నిరతిశయానన్దయుక్తనాయిరుక్కిఱ పరమానన్దికళాకప్పణ్ణుమ్పడి ఆనన్దమయనాన సర్వేశ్వరనై ప్పెఱుకైక్కు ఉపాయమాన కర్మజ్ఞానాది సాధనపరమ్పరైకళై విధిప్పతు.

(౧) (౨)వి-పు-౬-౫-౫౦. (3)
(౪)వి-పు-౧-౯-3౮. (౫)తి-వాయ్-౪-౬-౧౦. (౬)తై-భృ-౯-౧.
(౭)తై-ఆ-౭-౧. (౮)తి-వాయ్-౪-౫-3.

అన్దసాధనజ్గళుడై యదుష్కరత్వ సాపాయత్వచిరకాల సాధ్యత్వ విళమ్బ్యఫలప్రదత్వాద్యనుసన్ధానత్తాలే ఇళై_త్తవనుక్కు - అన్దసాధనజ్గళుక్కు ఎతిర్_త్తట్టాయిరుక్కుమ్ సాధనవిశేషత్తై విధిప్పతాయ్ ప్పోరుకిఱతాకైయాలే, పరమపురుషార్థలక్షణమోక్షత్తైవిధిక్కిలావతు-తద్వ్యతిరి_క్తసకలపురుషార్థజ్గళిలుమ్జుగుప్సైపిఱన్దవనుక్కు. అన్దప్పురుషార్థత్తుక్కు సాధనమానచరమోపాయత్తై విధిక్కలానతు - ముముక్షువుక్కు సంసార_త్తిలుణ్డాన భయమడైయ ఇస్సాధనజ్గళిలే యుడైయనాయిరుక్కుమవనుక్కు.

ఆక ఇవై ఇరణ్డుమ్ అనధికారికళుక్కు ఉపదేశిక్కైక్కుయోగ్యతైయిల్లామైయాలే అధికారికళాకైక్కాక త_త్తద్గుణానుగుణమానపురుషార్థతత్సాధనజ్గళై విధిక్కిఱతు.

ఆక తిరుమన్త్రార్థత్తై విశదీకరిక్కిఱ ద్వయత్తిల్ పూర్వార్థమ్ పదత్రయాత్మకమాయ్, (౧) "తస్మాన్న్యాసమేషాం తపసామతిరి_క్తమాహుః" (౨) "ముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యే" (౩) "త్వామేవశరణంప్రాప్య ని_స్తరన్తి మనీషిణః" (౪) "సోహంత్వాం శరణమపారమప్రమేయంసమ్ప్రాప్తః" (౫) "శరణంతేవ్రజంవిభో" (౬) "శరణ్యంశరణంయాతో గోవిన్దంనావసీదతి" (౭) "శరణంవ్రజ" (౮) "మామేకంశరణంవ్రజ" ఇత్యాదికళిలే ముముక్షువుక్కు క_ర్తవ్యమాకచ్చొల్లప్పడుకిఱ ప్రప_త్తియైయుమ్, ప్రప_త్త్యవిషయవిశేషత్తైయుమ్, అత్తై అచ్చమఱఆశ్రయిక్కలామ్పడి పణ్ణి_త్తరుమ్ పురుషకారవిశేషత్తైయుమ్ శొల్లుకిఱతు.

---

(౧)తై-నా-౬-౫౦. (౨)శ్వే-౬-౧౮. (౩)జిత-౧-౪.
(౪)వి-పు-౫-౨౩-౪౭. (౫)భవిష్యత్పురా (౬)
(౭) (౮)గీ-౧౮-౬౬.

అతిల్ పదత్రయాత్మకమాన ప్రథమపదత్తిల్ శ్రీశబ్దమ్-పురుషకారత్తై చ్చొల్లుకిఱతు. ఉపాయమ్ ఉపేయార్థమాయిరుక్క-చ్చెయ్ తేయుమ్, వ్యుత్పత్తివేళైయన్ఱియిలే అనుష్ఠానవేళైయాయ్, ఉపాయానుష్ఠానానన్తరమ్ ఉపేయసిద్ధియాకైయాలే, ప్రథమోపాత్తమానవోపాతి ఇవ్వుపాయస్వీకారత్తుక్కు మున్నే వేణుమే శేరవిడుమ్ పురుషకారముమ్. ఆకైయాలే ప్రథమత్తిలే పురుషకారభావత్తుక్కు ఏకాన్తమానస్వభావవిశేషఙ్గళోడేకూడియిరుక్కిఱవస్తువిశేషత్తై నిర్దేశిక్కిఱతు శ్రీశబ్దమ్.

అన్ద స్వభావఙ్గళావన;-పురుషకారమాకనినైక్కిఱవస్తువైప్పఱ్ఱుమ్బోతు, వేఱోరుపురుషకారమ్ తేడవేణ్డాతపడి, ఇవనోడే ఒరుసమ్బన్ధవిశేషముణ్డాకైయుమ్, ఇవన్ నినైక్కిఱవిషయత్తోడే శేర్క్కుమ్బోతు ఇవన్ఱన్నోపాతి, తనక్కు వేఱోరుపురుషకారమ్ వేణ్డాతపడి అవ్విషయత్తోడే ఒరుసమ్బన్ధవిశేషముణ్డాకైయుమ్, ఆక ఇరణ్డుమిత్తే పురుషకారవస్తువుక్కపేక్షితమ్.

అవ్వై ఇరణ్డుస్వభావవిశేషత్తైయుమ్ "శ్రిఞ్-సేవాయామ్" ఎన్గిఱ ధాతువిలే "శ్రీయతే" "శ్రయతే" ఎన్గిఱవ్యుత్పత్తి ద్వయత్తాలుమాక ప్రకాశిప్పిక్కిఱతు. వ్యుత్పత్తిద్వయత్తాలుమ్ "సేవిక్కప్పడానిన్ఱాళ్; సేవియానిన్ఱాళ్" ఎన్ఱు-సేవావిషయమాయిరుక్కుమ్; సేవైక్కు ఆశ్రయముమాయిరుక్కుమెన్గిఱతు.

(౧) "ఈశ్వరీంసర్వభూతానామ్" (౨) "అస్యేశానాజగతః" ఇత్యాదికళిల్ చొల్లుకిఱపడియే, భగవద్వ్యతిరిక్తసకలపదార్థఙ్గళుక్కుమ్ ఈశ్వరియాయిరుక్కైయాలే, త్రివిధాత్మవర్గత్తాలుమ్ సేవిక్కప్పడానిఱ్కుమ్. ఆకైయాలే సేవావిషయభూతైయాయిరుక్కక్కడవళ్

(౧) శ్రీసూక్తమ్. (౨) శ్రీసూక్తమ్.

(౧) "విష్ణుపత్నీ" (౨) "విష్ణోశ్శ్రీః" (౩) "హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ" ఇత్యాదికళిఱ్చొల్లుకిఱపడియే, పత్నీత్వేన ఈశ్వరనుక్కు శేషభూతైయాయిరుక్కైయాలే, అవనై సేవియానిఱ్కుమ్. ఆకైయాలే సేనైక్కు ఆశ్రయముమాయిరుక్కుమ్. అనపోతిఱే కర్మకర్తృభావ విరోధమిన్ఱిక్కేయొఴివతు. మాతావాకిల్ ప్రజైకళుక్కు స్వామినియుమాయ్ భర్తావుక్కు శేషభూతైయుమాయిఱే యిరుప్పతు. (౪) "త్వంమాతాసర్వలోకానాం దేవదేవోహరిఃపితా" ఎన్నక్కడవతిఱే.

ఆక, మాతృత్వత్తాలే చేతనరోడే నిత్యసమ్బన్ధముణ్డాకైయాలుమ్, పత్నీత్వేన ఈశ్వరనోడే నిత్యసమ్బన్ధముణ్డాకైయాలుమ్ పురుషకారభూతై పిరాట్టియెన్నుమిడత్తై వ్యుత్పత్తిద్వయత్తాలుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

పురుషకారభావత్తుక్కు ఏకాన్తమాక ఇవళుక్కుచ్చొన్న ఉభయసమ్బన్ధత్తుక్కుముణ్డాన ప్రయోజనవిశేషత్తై చ్చొల్లుకిఱతు, "శృణోతీతి-శ్రీః" "శ్రావయతీతి-శ్రీః" ఎన్గిఱనిరుక్తమ్. "శృణోతి" ఎన్ఱు-కేట్కుమెన్నైయాలే, చేతనరోడుణ్డాన బన్ధకార్యత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. "శ్రావయతి" ఎన్ఱుకేట్పియానిఱ్కుమెన్నైయాలే ఈశ్వరనోడుణ్డాన బన్ధకార్యత్తై చ్చొల్లుకిఱతు.

అతానతు-ఇవన్ "ఈశ్వరతత్త్వమిత్తే" ఎన్ఱు ఎఴుతి ఎఴుత్తిడుమన్ఱుమ్, ఇవనుమ మాయాతపడి ఇరామడమూట్టువారోపాతి, కణ్కాణామల్ నోక్కిప్పోరువతు. కరణకళేబరవిధురమాయ్ అచిత్కల్పమాయ్ క్కిడక్క, అపేక్షానిరపేక్షమాక వేదయమానమనావాయ్ కొణ్డుకరణకళేబరఙ్గళై క్కొడుప్పతు. పిన్బు ఇవన్ఱుక్కు ప్రవృత్తినివృత్తి శక్తి

(౧) శ్రీసూక్తమ్. (౨) వి-పు-౧-౭-౧౦. (౩) యజు-అ-
(౪) వి.పు-౧-౬.౧౨౫.

ఉణ్ణాకైక్కాక అనుప్రవేశిప్పతు. పిన్బు అసురరాక్షసాదికళ్ కాలిలే తుకైయుణ్ణుమోబ్తు,*నాట్టిల్ పిఱన్దుపడాతనపట్టు రామకృష్ణాదిగా పేణమార్వ్వలే అమ్బెన్ఱు, ఎతిరికళై ఇడఱికొండుప్పతు. ‚‚నమ్మైప్పోలు కైక్కొండాయిరుప్పతోరు అఱివుణ్డామో'' ఎన్నుమ్ నోయాకైయాలే, వేదఙ్గళైయుమ్, వైదికరైయుమ్ ప్రవర్త్తిప్పిత్తు, ఇవై పడుకిఱనోవై క్కణ్డు, ఇవర్కళిలుమ్ (౧) ‚‚భృశంభవతిదుఃఖితః'' ఎన్ఱుతిరువుళ్ళమ్ మికవుమ్ ఉడైకులైప్పడువతు. సాధనఙ్గళాక కొండు త్తకరణకళేబరఙ్గళే బాధకఙ్గళానాల్, అవఱ్ఱైక్కొణ్డు అథఃపతియామైక్కాక, అవఱ్ఱై ఒడిత్తిట్టువైప్పతు.

పిన్బు(౨)‚‚సపకాకీ నరమేత'' ఎన్ఱునిత్యవిభూతియుక్తనానతాన్ ఇవఱ్ఱైయొఴియచ్చెల్లామై ఉడమ్బు వెళుప్పతామ్బడియాన నిరుపాధిక బన్ధముమ్, (3) ‚‚రక్షాపేక్షాంప్రతీక్షతే'' ఎన్గిఱపడియే ఇవై పడుకిఱ నోవుపొఱుక్క మాట్టామైయాలే ‚‚నామ్ ఇఴన్దునోక్కక్కడవ, శిఱితు ఇడమ్కొణ్డు త్తరువతుకాణ్'' ఎన్ఱు అవసరప్రతీక్షనావతు. (౪) ‘‘అరిఃప్రాణాన్పరిత్యజ్యరక్షితవ్యః'' ఎన్ఱు‚‚నాన్ అఴిన్దేయాకిలుమ్ఆశ్రితరై రక్షిక్కక్కడవేన్''ఎన్బతు;(౫)‘‘దోషోయద్యపితస్యస్యాత్''(౫)‘‘సత్యజేయం కథఞ్చన'' (౬) ‘‘సమోహంసర్వభూతేషు'' ఎన్ఱుమ్, స్వభావవిశేషముమ్, ఏవమాదికళైయుడైయ ఆశ్రయణీయనాన సర్వేశ్వరన్బక్కలిలే సమవేతమాయిరానిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, అప్పడిప్పట్టిరుక్కిఱ అవనుడైయ వాత్సల్యశీతళమాన తిరువుళ్ళత్తై, (౭) ‘‘క్రోధమాహారయత్తీవ్రమ్'' ఎన్గిఱపడియే క్రోధత్తుక్కు ఇరైయాక్కిక్కడల్ కొతిత్తాప్పోలే కొతిక్కుమ్బడిపణ్ణువతు.

---

(౧)రా-అయో-౨-౪౨. (౨)మహోపని-౧-౧. (3)లక్ష్మీతన్త్రే-౧౭.
(౪)రా-యు-౧౮-౨౮. (౫)రా-యు-౧౮-3.
(౬)గీ-౯-౨౯. (౭)రా-ఆ-

(౧) "ప్రియంవదః" ఎన్నిఅపడియే మృతసఞ్జీవినియాన వాగ మృతత్తై (౨) "క్షిపామి" (౩) "నక్షమామి" (౪) "హన్యామ్" ఎన్నిఱు పడియే, విషధారై పోలే శ్రవణకటుకమామ్బడిపణ్ణువతు. సర్వోజ్జీవన హేతువాన అవనుడైయ దివ్యవ్యాపారఙ్గళై నరకాదికళిలే తళ్ళికుట్టి క్కొణ్డైయాక నిఱుత్తుతు† తీర్త్తుక్కైయిలే అధికృతమామ్బడి యుమ్, అనాదికాలమ్ పణ్ణిప్పోరుకిఱ భగవదపచారభాగవతాపచారా ఽసహ్యాపచారనానావిధాఽనన్తాపచారాఽనుసన్ధానత్తాలే కుడల్ కరిన్ను అనాదికాలమ్ కర్మఙ్గళై నిఱుత్తుత్తు తీర్త్తు ప్పోరుకిఱవవనై ఆశ్రయి క్కప్పుకుకిఱతు.

"అవన్ ఉతిరక్కైక్కఴువాతపడిపణ్ణిప్పోన్ననాన్ ఆశ్రయిక్కప్పు కుకిఱేన్, అతుక్కుక్కైక్కత్తోడుమానకర్మమ్ ఇలచ్చినై ప్పడియేకుఱియక్షి యామల్ కిడక్కిఱతు" ఎన్నిఱుభయాతిశయత్తాలే, తేజ్గిసంసారత్తిల్ వైష్ణైయుమ్, భగవద్విషయత్తిల్ శైలక్ష్యాముమ్ వడిమ్బడుకై యాలే పణ్ణుపోలే ఆశ్రయణవిముఖనాకమాట్టాతే, దుష్కరత్వాది కళాలే సాధనాన్తరఙ్గళిల్ కాలిడమాట్టి, పుఱమ్బే పోక్కడియఱ్ఱు త్తైకిడాదుకిఱ ఇచ్చేతనన్ ఈశ్వరన్ తిరువుళ్ళత్తిల్ నడైయాడుకిఱ అక్షి ఱ్ఱిమైయాఱ్ఱి, నమ్మైచ్చేరవిడుకైక్కు నమ్మోడుమ్ అవనోడుమ్ నిరు పాధిసమ్బన్ధత్తైయుడైయళాయ్, (౫) "నకశ్చిన్నాపరాధ్యతి' ఎన్ను మివళైయొఴ్ఴియ ప్పుకువాశలిల్లై" ఎన్ను కాకవృత్తాన్తాదిముఖత్తాలే అఱుతియిట్టు, (౬) "ప్రణిపాతప్రసన్నాహి మైథిలీజనకాత్మజా" ఎన్ను పురుషకారనిరపేక్షమాక అఞ్జలిమాత్రసులభైయాన ఇవళై వన్దుకిట్టి, (౭) "'మాతర్మైథిలి రాక్షసీస్త్వయితథైవార్ద్రాపరాధాస్త్వయారక్షన్త్యా

(౧) (౨) గీ-౧౬-౧౯. (౩) వరాహపు. (౪)
(౫) రా-యు-౧౧౬-౪౫. (౬) రా-సు-౨౭-౫౭. (౭) శ్రీగుణరత్నకో-౫౭-
† (పా) తీర్క్కైయిలే.

పవనాత్మజాల్లఘుతరా రామస్యగోష్ఠీశ్రుతా' ఎన్గిఱపడియే, పుఱమ్బుళ్ళ పొరుత్తమడైయ అన్ఱు ఈశ్వరనుక్కాళాకాతపడి, పూర్వాపరాధత్తాలే అఞ్జినవనుక్కు నిరుపాధికజననియాన దేవరీర్ తిరువడికళైప్పఱ్ఱియ ప్పకలిత్తై; ఇనినాన్ ఈశ్వరనుడైయ ఇరక్కత్తుక్కు ఇరైయాయ్ రక్షితనాతల్, అవనుక్కు స్వాతన్త్ర్యపాత్రమాయ్ నాశత్తోడే తలైక్కట్టుతలొప్పియ ఇళైప్పాఱుక్కై క్కిడమల్లాతపడి అనన్యగతి; ఇని అడియేనుక్కు హితమిన్న తెన్ఱఱిన్దు రక్షిత్తరుళుకై దేవరీరుక్కే భరమ్," ఎన్ఱు ఇవన్ శొన్నవార్త్తైయైక్కేట్కైయుమ్, అతుక్కుమేలే వెన్నిరుక్కుక్కుళిర్నీర్పోలే నిరఙ్కుశస్వాతన్త్ర్యత్తాలే (౧) "అభితఃపావకోపమమ్" ఎన్గిఱపడియే అనభిభవనీయనాన ఈశ్వరనైత్తన్నుడైయభోగ్యతాతిశయత్తాలే పదమాక్కి "నాయన్తే! ఇచ్చేతననై అఙ్గీకరిత్తరుళీర్" ఎన్నుమ్;

"ఆవతెన్; (౨) 'శ్రుతిస్స్మృతిర్మమైవాజ్ఞా' ఎన్ఱునమ్ముడైయ ఆజ్ఞారూపమాన శాస్త్రమర్యాదైయై అతిలఙ్ఘిత్తనమ్మెఞ్జుపుణ్ పడుమ్బడి తీరక్కప్పియ అపరాధమ్ పణ్ణిప్పోన్దవనల్లనో; ఇవనై అఙ్గీకరిక్కైయావతెన్" ఎన్నుమ్ ఈశ్వరన్. "అవనుడైయపూర్వాపరాధఙ్గళై ఉమ్ముడైయ పొఱైక్కీలకాక్కి రక్షిత్తరుళీర్" ఎన్నుమ్పిరాట్టి.

"పొఱైయైనోక్కుకైక్కాక శాస్త్రమర్యాదైయై క్కుడనీర్వఴ్ఴియవో" ఎన్నుమ్ ఈశ్వరన్. "శాస్త్రమర్యాదైయై నోక్కుకైక్కాక ఉమ్ముడైయ స్వాభావికమాన క్షమాతత్త్వత్తై క్కుడనీర్వఴ్ఴియవో" ఎన్నుమ్ పిరాట్టి.

"క్షమైయైనోక్కిల్, శాస్త్రమర్యాదైకులైయుమ్; శాస్త్రమర్యాదైయైనోక్కినాల్ క్షమాతత్త్వమ్ కులైయుమ్. ఇరణ్డుమ్ కులై

(౧) రా-అయో-౯౯-౨౬. (౨)

యాతొழியవేణ్డుమ్. శెయ్యవడుప్పతెన్'' ఎన్నుమ్ ఈశ్వరన్. ‘‘కిఙ్కర్తవ్యతాకులనాయిరున్నాల్ అత్తనైయే; అవైయిరణ్డుమ్ కులైయాత పడి నడత్తిక్కొళ్ళుకిఱేన్, అప్పడియే శెయ్తరుళీర్'' ఎన్నుమ్ పిరాట్టి.

‘‘ఇరణ్డుమ్ కులైయామల్ ఇచ్చేతననై నోక్కవழிయుణ్డామాకిల్ నముక్కుప్పొల్లాతో, శొల్లిక్కాణ్'' ఎన్నుమ్ ఈశ్వరన్. ‘‘ఆనాల్ శాస్త్రమర్యాదైయై విముఖర్ విషయమాక్కవతు. ఉమ్ముడైయ ఉకప్పై అభిముఖవిషయమాక్కవతు. ఇరణ్డుమ్ జీవిత్తతాయఱుమ్'' ఎన్నుమ్ విషయవిభాగమ్ పణ్ణిక్కొడుక్కుమ్ పిరాట్టి. అత్తైక్కేట్టు అప్పడియే విభాగమెన్ఱు ఇచ్చేతననై అఙ్గీకరిత్తరుళుమ్ ఈశ్వరన్.

ఆక ఇప్పడిసాపరాధజన్తువై ఈశ్వరన్ అఙ్గీకరిత్తరుళుమ్పడి యాన వార్త్తైకళైక్కేట్పిత్తరుళుకైయుమ్. ఆకపురుషకారత్వసమర్పకమానస్వభావవిశేషఙ్గళుమ్—తత్కార్యఙ్గళుమ్ — ధర్మిగ్రాహకమాన శ్రీశబ్దత్తాలే శొల్లప్పట్టాయిఱ్ఱు.

ఇప్పడి పురుషకారభూతైయాయిరున్దాలుమ్ ఇవళ్ అసన్నిహితైయాయిరుక్కుమాకిల్, (౧) ‘‘చఞ్చలంహిమనః'' ‘‘చలచిత్తమ్,'' (౨) ‘‘నిన్ఱవానిల్లానెఞ్జు'' ఎన్గిఱపడియే, శాస్త్రావழிక్కాక్కినిఱ్పతే శుద్ధ్యనువరుకిఱ ఇస్సంసారిచేతనరుడైయ నెఞ్జుదళమాక అఙ్కురిత్తరుచియాకైయాలే, క్షణభఙ్గురైయాయిరుక్కుమాకైయాలే, అతుతీవతఱ్ఱుమున్నే ఈశ్వరనై ఆశ్రయిక్కైక్కు విరకిల్లై, ష్టకైయకురుడేయాయ్ విడుమెన్గిఱ ఆశఙ్కైయిలే, రుచిపిఱన్దపోతే ఆశ్రయిక్కలామ్పడి ఆశ్రయణీయవస్తువోడే ఇవళ్ నిత్యసంయుక్తైయాయిరుక్కుమెన్గిఱతు—మతుప్పు.

ఇమ్మతుప్పు—నిత్యయోగమతుప్పాకైయాలే ఇవళ్ నిత్యానపాయినియాయిరుక్కుమెన్గిఱతు. అతుక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; జ్ఞానానన్ద

(౧) గీ-౬-౩౪. (౨) తి-మొ-౧-౧-౪.

లక్షణమాన భగవత్స్వరూపత్తుక్కు జ్ఞానానన్దలక్షణమాన ఆత్మస్వరూపత్తిల్ కాట్టిల్ వ్యావర్తకమాన హేయప్రత్యనీకత్వ విభుత్వ శేషిత్వాదిగళ్ పోలె, శ్రియఃపతిత్వముమ్ – మృదుపాదానకమాన ఘటకరకాదికళిల్ పృథుబుధ్నోదరాకారరూపైయాన ఘటత్వజాతి ఘటత్తుక్కు కరకాదివ్యావృత్తియై పణ్ణుకిఱ పోలె, వ్యావృత్తియై పణ్ణిత్తరుమ్బడి, స్వరూపనిరూపకధర్మైయాకైయాలుమ్,

స్వాభావికమాకవుమ్ ఔపాధికమాకవుమ్ భగవత్స్వరూపమ్ పెఱ్ఱిరుక్కిఱ నిత్యరుడైయవుమ్ ముక్తరుడైయవుమ్ విగ్రహఙ్గళిల్ కాట్టిల్ వ్యావృత్తమామ్బడి, (౧) "శ్రీవత్సవక్షాః" ఎన్గిఱపడియే, అసాధారణదివ్యమఙ్గళ విగ్రహత్తుక్కు నిరూపకధర్మైయాకైయాలుమ్.

ఒరుమిథునవిషయ కిఙ్కరత్తైయొழிయిల్, క్షణకాలముమ్ ధరిక్కమాట్టాతపడియాన నిత్యరైయుమ్ ముక్తరైయుమ్ నిత్యకైఙ్కర్యమ్ కొళ్ళుకైక్కాక, (౨) "శ్రియాసార్ధమాస్తే" ఎన్గిఱపడియే నిరన్తరసంశ్లేషమ్ పణ్ణిక్కొణ్డిరుక్కైయాలుమ్,

విభవాదికళిలుమ్ వన్దాల్, (౩) "దేవత్వే దేవదేహేయం మనుష్యత్వేచమానుషీ । విష్ణోర్దేహానురూపాంవై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమ్" ఎన్గిఱపడియే అవ్వో అవ్వో అవతారసజాతీయమాన విగ్రహపరిగ్రహమ్పణ్ణివన్దు అవతరిక్కైయాలుమ్, అతుక్కుమేలే(౪)"అకలకిల్లేనిఱైయుమ్" ఎన్ఱు మార్విలేయిరున్దుమడలెడుక్కుమ్బడి భగవద్భోగత్తిలే ఆழ்ఙ్గాప్పట్టు, (౫) "జలాన్మత్స్యావివోద్ధృతౌ" ఎన్గిఱపడియే క్షణకాలవిశ్లేషాసహైయాయిరుక్కైయాలుమ్.

(౬) "స్వవైశ్వరూప్యేణసదానుభూతయాప్యపూర్వవద్విస్మయమాదధానయా" ఎన్గిఱపడియే భగవదనుభవావగాహనమ్బణ్ణి నిత్య

---

(౧) రా-యు-౧౧౪-౧౫.   (౨) శైవే-   (3) వి-పు-౧-౯-౧౪౫.
(౪) తి-వాయ్-౬-౧౦-౧౦. (౫) రా-అయో-౫3-3౧. (౬) స్తో-౮-3౮.

ముక్తస్సఙ్గళ్ (౧) "సఏకధాభవతి, ద్విధాభవతి, త్రిధాభవతి, శతధా భవతి,సహస్రధాభవతి" ఎన్ఱు అనేక శరీరపరిగ్రహమ్పణ్ణినిరన్తరాఽను భవమ్పణ్ణినాలుమ్,(౨) "నిరవద్యస్యపరస్య ప్రాప్తేః" ఎన్గిఱపడియేఅనుభూ తాంశమ్ అల్పమాయ్,అనుభావ్యాంశమే అపరిచ్ఛిన్నమాయ్పడియాన పెరియ వైభవత్తైయుడైయ తానుమ్ తన్నుడైయ జ్ఞానశక్త్యాదికళై యుమ్,స్వైశ్వర్యాప్యత్తైయుమ్ నేర్ న్దుఒరుకాలకలైక దేశముమ్మలడు పఱ్ఱాతపడి నిరన్తరానుభవమ్ పణ్ణానిన్టాలుమ్, ఆనైక్కుక్కుతిరై వైత్తు అన్దవైశ్వర్యాప్యాఽనుభవమడైయ * భోగోపోద్ఘాతకేళీచుళ కితమాయ్పడి పణ్ణనఱ్ఱాన అవళుడైయ నిరవధికభోగ్యతాతిశయత్తాలే మార్పిలే ఇరుత్తి మడలెడుక్కుమ్పడి క్షణకాలముమ్ విరహాఽసహ నాకైయాలుమ్,ఇవళ్ నిత్యసంయుక్తైయాయిరుక్కుమ్. "శ్రీయతే" ఎన్గిఱ వ్యుత్పత్తియాలే త్రివిధాత్మవర్గత్తిఱ్కాట్టిల్ వ్యాప్తిశొల్లిఱ్ఱు. *మతుప్పాలే అల్లాతనాచ్ఛిమారిఱ్కాట్టిల్ వ్యాప్తిశొల్లిఱ్ఱు. అల్లా తవర్ కళుక్కు నిత్యసంయోగహేతుభూతఙ్గళాన స్వరూపనిరూపకత్వాది కళిల్లైయే.

ఆక,ఇవళ్ శొన్నతొన్ఱైమేల్ విఴున్దుకేట్కుమ్పడియానఇవనోడు ణ్డాన నిరుపాధికబన్ధత్తాలుమ్, నిత్యాఽనపాయినియాయ్నిన్ఱు, (3)"అల్లి మలర్ మకళ్ పోకమయక్కుక్కాకియుమ్నిఱ్కుమ్" ఎన్నుమ్పడిపణ్ణుమ్ తన్నుడైయ వాల్లభ్యాతిశయత్తాలుమ్ నిరుత్తరమాయ్పడియాన తన్ను డైయ ఉక్తివిశేషఙ్గళాలుమ్,అవనుడైయ స్వాతన్త్ర్యత్తైయాఱ్ఱి శేర విడక్షమైయాకైయాలుమ్, పురుషకారభావమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

"శ్రీమన్నారాయణచరణౌ" ఎన్ఱు ఉపాయతయావక్ష్యమాణ నాన నారాయణనుక్కువిశేషణమాక శ్రీమత్తైయెచ్చొల్లానిన్ఱాల్,నారా యణశబ్దత్తిఱ్చొల్లప్పుకుకిఱగుణవిశేషఙ్గళ్ విశేషణత్వేన 'ఉపాయశరీ

(౧) ఛాన్దో-౭-౨౬-౨. (౨) వి-పు-౫-౧-౪౧. (3) తి-వాయ్-3-౧౦-౮.

ర త్తిల్ అన్వితమాకిఱవో పాతి,ఇవళుమ్ ఉపాయావయవమాక ప్రాప్తై యుమాయ్,మాతాపితాక్కళిరువరుమ్ శేరవిరున్దు ప్రజారక్షణమ్పణ్ణుకై ప్రాప్తమాయ్,అతుక్కుమే లే(౧) "వేరిమాఱాతపూమేలిరుప్పాళ్ వినై తీర్క్కుమ్" ఎన్ఱు ఉపాయకృత్యమానవిరోధినివర్తకత్వమ్ ఇవ్వర్త్తిలే నిష్ఠరాన నమ్మాழ்వార్ తిరువుళ్ళత్తాలుమ్ముణ్డాయ్, ప్రదేశాన్తరఙ్గళిల్ ఇవళైప్పురుషకారమాక నినైత్తుచ్చొల్లుకిఱార్కళెన్గిఱ అన్వయమ్ ఉపాయభావత్తిలే అన్వయిప్పిక్కయోగ్యముమాయ్, అతుక్కుమే లే, (౨) "అరికిః ప్రాణాన్పరిత్యజ్యరక్షితవ్యః" ఎన్ఱు మే లే అనుష్ఠిక్కప్పుకుకిఱ ప్రపత్తితానే, పురుషకారకృత్యత్తై చ్చెయ్యవల్లాకైయాలుమ్, మాఱ్ఱాతాకిల్, ఇవళ్ స్వాతన్త్ర్యత్తై యాఱ్ఱిచ్చేరవిడ ఉపాయభూతనానఈశ్వరన్ రక్షిక్కవమైన్దిరుక్క ఉపాయాన్వితమానఇవనుడైయప్రపత్త్యనుష్ఠానమ్ నిష్ఫలమామ్పడియుమాయిరుక్క, ఇవళుక్కు ఉపాయశరీరత్తిలే అన్వయమిల్లై, పురుషకారత్తిలేయెన్ఱు, ఒతుక్కిత్తరువారారెన్నిల్;

విశేషణత్వముణ్డేయాకిలుమ్, విశేషణభూతమానగుణవిశేషఙ్గళ్ పోలే ఉపాయోపయోగిత్వమ్ అవళుక్కిల్లామైయాలుమ్, సమాశ్రయణైకాన్తమాన సౌశీల్యాదిగుణోదయవిరోధియాన స్వాతన్త్ర్యత్తై ప్పురుషకారభూతైయాన ఇవళ్ ఆఱ్ఱినాలుమ్, అవన్ కార్యమ్ శెయ్యుమ్పొழுతైక్కు(3) "రక్ష్యాపేక్షాం ప్రతీక్షతే" ఎన్గిఱపడియే ఉపాయప్రార్థనారూపమాన ప్రపత్తివేణ్డుకైయాలుమ్, "వినై తీర్క్కుమ్" ఎన్గిఱపదమ్ (౪) "కళై వాయ్తున్బమ్కళైయాతొழிవాయ్కళైకణ్ మఱ్ఱిలేన్" ఎన్గిఱవరుడైయ ఉక్తియాకైయాలే, ఇత్తిరువాయ్మొழி అను

(౧) తి-వాయ్-౪-౫-౧౧. (౨) రా-యు-౧౮-౨౭. (3) లక్ష్మీత-౧౭.
(౪) తి-వాయ్-౫-౮-౮.

సన్ని త్తవర్కళ్ పక్కల్ ఇవళుక్కుణ్డాన ఆదరాతిశయ ప్రకాశకమాకై యాలుమ్, ఇవళుక్కు ప్పురుషకారభావత్తిలే నోక్కాకక్కడవతు.

ఇవళుక్కు ఉపాయభావత్తిల్ అన్వయముణ్డాకిల్, సాధనభూతమాన కర్మజ్ఞానాదికళుక్కు, (౧) "ఫలమతః" (౨) "సప్రీతోఽలం ఫలాయ" ఎన్ఱు ఆరాధనప్రీతినాన ఈశ్వరముఖత్తాలే ఇష్టాఽనిష్టప్రాప్తి పరిహారరూపమానఫలసిద్ధి ఇవళాలేయాతల్, అజ్ఞనిన్ఱియిలే ఫలోపపాదనహేతువాన జ్ఞానశక్త్యాదికళుక్కు ఉత్పాదకై యాతలాక వేణ్డుమ్. తాన్ ఫలప్రసాదకై యాకిల్, (౩) "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్"(౪) "పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ"(౫) "తేజోబలైశ్వర్యమహావబోధసువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః" ఎన్ఱు శ్రుతిస్మృతికళిల్ ఈశ్వరనుక్కుచ్చొల్లుకిఱ జ్ఞానశక్త్యాదిగుణ విశేషఙ్గళన్ఱియిలే ఒళ్ళియ వేణుమ్. ఉణ్డాకిల్ ఇవళై యొళ్ళియవే ఈశ్వరన్ఱానేకార్యమ్ శెయ్యక్కడవనే. అగ్గుణఙ్గళై ఉత్పాదిక్కిఱాళాకిల్ గుణఙ్గళుక్కుస్వాభావికత్వమన్ఱియిలే యొళ్ళియుమ్.

సౌశీల్యాదికళోపాతి తిరోహితమానవన్రై ప్రకాశిప్పిక్కిఱాళెన్నిల్;-జగత్సృష్టిస్థితిసంహారాదికళిలేఇవళై విడామల్ వినియోగఙ్గొణ్డు పోరుకిఱ జ్ఞానశక్త్యాదికళుక్కు, సౌశీల్యాదితిరోధాయకమానస్వాతన్త్ర్యత్తోపాతి ఒరుతిరోధానమిల్లైయే. ఉణ్డాకిల్ సృష్ట్యాదికళ్ నడవాతొళ్ళియ వేణుమ్. సర్వదా అన్వితై యామాకిల్ స్వవిరోధినివృత్తియిల్ (౬) "తత్తస్యసదృశంభవేత్" ఎన్ఱిరుక్కక్కూడాతే. గుణవిశేషఙ్గళే అమైకైయన్ఱో? (౭) "ఆశంసేయంహరిశ్రేష్ఠ క్షిప్రంమాంప్రాప్స్యతేపతిః। అన్తరాత్మాహిమేశుద్ధస్తస్మింశ్చబహవోగుణాః" ఎన్ఱు

(౧) బ్రహ్మసూ-౩-౨-౩౮. (౨) (౩) ము-౨-౨-౭.
(౪) శ్వే-౬-౮. (౫) వి-పు-౬-౫-౮౫. (౬) రా-సు-౩౯-౩౦.
(౭) రా-సు-౩౭-౧౨.

న్బక్కళ్ అనన్యోపాయత్వముమ్ అవన్బక్కళ్ గుణవిశేషఙ్గళుమే
లసిద్ధిక్కుమ్ అపేక్షితమాక త్తాన్ అఱుదియిట్టువైత్తతు.

నామ్ ఉపాయమాక యాతొరువస్తువై స్వీకరిక్కిఱోమ్; అవ్వ
స్తువుక్కు ఇవళ్ స్వరూపనిరూపకమాకైయాలే, ప్రణవత్తిల్ ప్రథ
మపదత్తిఱ్పోలే (౧) "యద్యపిసచ్చిత్తః" ఎన్గిఱగుణసిద్ధిన్యాయత్తాలే,
వర్జనీయమాయ్ అన్వయియాతొ వెన్నిల్; — స్వరూపనిరూపకత్వేన
వర్జనీయ బన్ధముణ్డేయాకిలుమ్, ఉపాయదశైయిల్ కణ్ణుకొళ్వతొరు
ప్రయోజనమిల్లామైయాలే, స్వరూపనిరూపకఙ్గళాన జ్ఞానానన్దఙ్గళోపాతి
యుమ్ స్వరూపాశ్రయమాన గుణాన్తరఙ్గళోపాతియుమ్ కుమిరిరున్దుపో
మత్తనై.

ఇవళ్ న్ఱుక్కు ప్రయోజనమిన్ఱిక్కే ఒఴిక్కైక్కుహేతు — అవను
డైయ నైరపేక్ష్యమాకిల్, శిలగుణవిశేషఙ్గళ్ ఉపాయతయా అన్వ
యిక్కిఅపడియెన్నెన్నిల్; అవై కార్యోపయోగియాకైయాలుమ్,
గుణత్వేన అపృథక్సిద్ధప్రవృత్తికమాకైయాలుమ్, గుణిగుణద్వారాకార్య
ఞ్ఙెయ్కై నైరపేక్ష్యత్తుక్కు కుఱైయిల్లామైయాలుమ్, అవళ్
ముక్కు త్తట్టిల్లై.

ఇవళ్ కార్యాఽనుపయుక్తైయాకైయాలుమ్, ద్రవ్యత్వేన † పృథ
క్సిద్ధి ప్రవృత్తియోగ్యతైయుణ్డాకైయాలుమ్, అత్తాలే ఉపాయనైరపే
క్ష్యత్తుక్కు కొఱైయాయుఱుకైయాలుమ్, ఉపాయభావత్తిల్
అన్వయమిల్లై.

ఆకైయాలే, శేషిత్వదశైయిలుమ్ ప్రాప్యత్వదశైయిలుమ్
దివ్యమిథునమేయాక వేణ్డినవోపాతి, ఉపాయదశైయిలే స్వేతరసకల
సహాయాఽసహమాయిరుక్కైయాలే, ఇవళుక్కు ఉపాయభావత్తి
ల్ అన్వయమిన్ఱియిలే పురుషకారభావత్తిలేయాకక్కడవతు.

(౧) ద్రమిడభాష్యకార. † (పా) పృథక్సిద్ధి.

ఇచ్చేతననోట్టైసమ్బన్ధమ్, ఈశ్వరనుక్కుమ్ పిరాట్టిక్కుమొత్తిరుక్క, అవన్ పురుషకారద్వారా సమాశ్రయణీయనాకైక్కుమ్, ఇవళ్ పురుషకారభూతైయాకైక్కుమ్ హేతువెన్నెన్నిల్; అవన్ పురుషోత్తమనాయ్ పుంస్త్వప్రయుక్తమాయ్ వరుమ్ కాఠిన్యమ్నడైయాడుకైయాలుమ్, (౧) "దేవదేవో హరిః పితా" ఎన్గిఱపడియే పితృత్వప్రయుక్తమాయ్ వరుమ్ హితపరత్వత్తాలుమ్, అతుక్కుమేలే స్వేతరసకలపదార్థసార్థనిరుపాధికనిర్వాహకనాకైయాలే "దహ, పచ" ఎన్నుమ్బడియాన క్రౌర్యత్తాలుమ్, అవనై ఆశ్రయిక్కుమ్బోతు పురుషకారద్వారా ఆశ్రయిక్కవేణ్డుమ్. ఇవళ్ *నారీణాముత్తమైయాకైయాలే, స్త్రీత్వప్రయుక్తమాయ్ వరుమ్ మార్దవత్తాలుమ్, (౧) "త్వంమాతా సర్వలోకానామ్" ఎన్గిఱపడియే మాతృత్వప్రయుక్తమాన వాత్సల్యాతిశయత్తాలుమ్, తత్తత్కర్మానుగుణనిర్వహణమిల్లామైయాల్ వరుమ్ మాధుర్యత్తాలుమ్, అవనిట్టిల్ ఇవళుక్కు సెడువాళియుణ్డాకైయాల్ ఇవళ్ పురుషకారభూతైయాకక్కడవళ్.

ఆక-శ్రీమత్పదార్థత్తాలే ఆశ్రయణ్గైకాస్తమాన విలక్షణపురుషకారయోగమ్ శొల్లిత్తాయిత్తు.

అనన్తరమ్ నారాయణపదమ్, ఇచ్చేతననుడైయ పూర్వాపరాధదర్శనత్తాలే కడల్కొతిత్తాప్పోలే, స్వాభావికమాన సౌశీల్యాదికళ్ తలైశాయుమ్బడి, అత్యున్నతమాన స్వాతన్త్ర్యత్తైయాఱ్ఱి, పురుషకారభూతైయాన పిరాట్టి ఉద్భవిత్తవాత్సల్యాదిగుణవిశేషఙ్గళై చ్చొల్లుకిఱతు. స్వాతన్త్ర్యాభిభూతమాన గుణోదయమిత్తే, పురుషకారకార్యమాయిఱువతు.

ఇన్ద గుణోదయత్తుక్కు ప్పురుషకారాపేక్షైయుణ్డాకిల్, ఉపాయమ్ సాధ్యముమాయ్ సాపేక్షముమామ్. అనుద్భూతమానగుణఙ్గళ్

(౧) వి-పు-౧-౯-౧౨౬.

హ్యాతఙ్గళాకిఱ తాకైయాలే, ఉపాయత్తుక్కు సాధ్యత్వముణ్డామ్; ాయ స్వరూపోత్పత్తిక్కు సహకారిసాపేక్షత్వ ముణ్డాకైయాలే, భక్తి ాపాతి అఙ్గసాపేక్షత్వముమామ్. స్వరూపగతమాయ్ తిరోహిత ాయ్ కిడన్దవత్తై ప్రకాశిప్పిక్కుమిడత్తిల్ పురుషకారత్తుక్కు అఙ్గసాధ ్యముణ్డామోవెన్న వొణ్ణాతపడి, ఆత్మధర్మమాన భక్తివిశేషత్తుక్కు కాశకమాన కర్మయోగాదికళై అఙ్గసాధనమాక చ్చొల్లానిన్ఱతు. కుక్కుమేలే, ఆత్మధర్మమాయ్ అప్రకాశకమాన అపహతపాప్మ ్వాది గుణఙ్గళై ప్రకాశిప్పిక్కిఱ ఈశ్వరనుక్కు ప్రధానసాధనత్వవ్యవ రముణ్డాకానిన్ఱతు. ఆకైయాలే, ఉపాయాన్తరవ్యావృత్తిరూపమాన త్వనైరపేక్ష్యఙ్గళిరణ్డుమ్ కులైయుమేయెన్నిల్;-

ఉపాయమావతు - ఇష్టానిష్టప్రాప్తి పరిహారకరమాయిరుప్ప ్ఱాయ్, అప్పడిప్పట్ట ఉపాయమావతు - జ్ఞానశక్త్యాదిగుణవిశిష్టనాన శ్వరనాకైయాలే వాత్సల్యాదిగుణఙ్గళుక్కు ఉపాయత్వమిల్లై. ఉళ్ళతు శయఙ్గైకాన్తత్తైయే. ఆకైయాలే ఉపాయభూతమాన జ్ఞానశక్త్యా ళుడైయ ఉత్పత్త్యాదికళుక్కు ప్పురుషకారాపేక్షైయిల్లామైయాలే, ాయాన్తరవ్యావృత్తరూపమాన సిద్ధత్వత్తుక్కుమ్ నిరపేక్షత్వత్తు ్మ్ ఒరుకుఱైయిల్లై. ఆకైయితే, "మామ్" ఎన్గిఱ స్వీకార్యవిషయ లే స్వీకారోపయోగియాన సౌశీల్యాదికళై అనుసన్ధిత్తు, "అహమ్" ్ఱ పాపవిమోచకనెన్బక్కులిలే జ్ఞానశక్త్యాదికళై అనుసన్ధిత్తతు.

వాత్సల్యమావతు-"వత్సంలాలయతి" ఎన్గిఱవ్యుత్పత్తియాలే, ్ఱన్ఱకన్ఱిన్బక్కల్ తాయ్ పణ్ణుమ్వ్యామోహమ్. అతావతు-శువడు ్పుల్లైయుమ్ కాఱ్కుడైయిల్ కొళ్ళుమ్ దశైయిలుమ్, తన్కడైయి ్తమ్ పుఱప్పట్టకన్ఱినుడైయ అళుక్కునాఱ్ఱత్తైయే తనక్కుభోగ్య ాకస్వీకరిత్తు, త్తన్నుడైయ క్షీరత్తాలే అత్తైధరిప్పిక్కుమాపోలే,

(౧)"దోషోయద్యపితస్యస్యాత్" ఎన్గిఅపడియే ఆశ్రితగతమాన దోషఙ్గళై త్తన్ పేఱాక మేల్ విఴున్దుపోక్కి త్తన్ గుణఙ్గళాలే అవర్కళై ధరిప్పిక్కై. ఆత్మగుణానుసన్ధానమాక్కై యాలే, ఆశ్రయణాన న్తరమ్‌పరుమ్ పాప విమోచనవ్యాపారత్తోడు విరోధమ్‌ఇలవాతు.

స్వామిత్వమావతు-ఇన్దవాత్సల్యత్తుక్కు ఊఱ్ క్రాయ్, "ఈశ్వర ప్రాప్తి ఆత్మావుక్కన్ఱు, ఆత్మప్రాప్తి ఈశ్వరనుక్కు" ఎన్నుమ్పడి ఇచ్చేతనవస్తువై ఉడైయనాకై. ఉడైయానితే ఉడైమైపెఱుకైయిలే యత్నమ్‌పణ్ణువాన్.

వత్సలనుమాయ్ వకుత్తనుమాయిరున్దాలుమ్, (౨) "తమసః పరస్తాత్" (3) "రజసఃపరాకే" ఎన్గిఅదేశవిశేషత్తిలే, (౪) "అవాక్యనాదరః" ఎన్గిఅపడియే, తన్నుడైయ విశ్వఙ్ఖలితమాన ఐశ్వర్యముడైయత్తోఱ్ఱుమ్పడి యిరుక్కుమాకిల్, ఇద్దేశత్తిలే అతిక్షుద్రనాన ఇచ్చేతననాలే ఆశ్రయిక్కవొణ్ణాతే యెన్నవేణ్ణాతపడి, * "మహతోమన్దైస్సహానీరన్ధ్రేణసంశ్లేషస్వభావమ్-శీలమ్" ఎన్ఱుపెరియనాన తాన్‌తన్నై త్తాఴవిట్టు, (౫) "హేకృష్ణ హేయాదవహేసఖే" ఎన్నలామ్పడి శిఱియారోడే ఒరునీరాకకలన్దు పరిమాఱుకైయుమ్, పరిమాఱానిన్ఱాల్ (౬)"ఆత్మానంమానుషంమన్యే రామందశరథాత్మజమ్" ఎన్గిఅపడియే, తన్‌వైభవమ్ తన్ తిరువుళ్ళత్తిల్ పడాతపడి పరిమాఱుకైయుమ్-సౌశీల్యమావతు.

ఇని ఒరుదేశకాలవిప్రకర్షాదికళాలే నిన్ఱైత్తపోతు ఆశ్రయిక్కై అశక్యమాయిరుక్కైయన్ఱియిలే, ఎప్పోతుమ్ ఎల్లారాలుమ్ ఆశ్రయిక్కలామ్పడి, అర్చావతారసులభనాకై - సౌలభ్యమావతు. పరమపదమ్ క్షీరాబ్ధితొడక్కమానవై, దేశవిప్రకర్షత్తాలే ఆశ్రయిక్కవొణ్ణాతు.

(౧) రా-యు-౧౮-3. (౨) పురుషసూ- (3)
(౪) ఛాన్దో-3-౧౪-౨. (౫) గీ-౧౧-౪౧. (౬) రా-యు-౧౨౨-౧౧.

విభవాదికళ్ ఇదానీ_న్తనర్కు కాలవిప్రకర్షత్తాలే ఆశ్రయిక్క వొణ్ణాతు. అ_న్తర్యామిత్వాదికళ్ అచక్షుర్విషయమాకైయాలే ఆశ్రయిక్కవొణ్ణాతు. ఇని ఇన్దకాలవిప్రకర్షత్తాలే వరుమ్ కుఱైయుమిన్ఱియిలే, దేశవిప్రకర్షత్తాలేవరుమ్ కుఱైయుమిన్ఱియిలే,అచక్షుర్విషయత్వత్తాల్ వరుమ్కుఱై యుమిన్ఱియిలే, (౧) "పిన్నానార్ వణఙ్గుమ్ శోతి_త్తిరుమూఴిక్కళమ్" ఎన్గిఅపడియే సర్వసమాశ్రయణీయమాయిఉనతు - ఉకన్దరుళిన నిలమే యాకైయాలే, సర్వసౌలభ్యమ్ పూర్ణమాయిరుప్పతు అర్చావతారత్తుక్కే.

తన్ దోషమ్కణ్డు ఇఴాయామైక్కు, వాత్సల్యత్తై అనుసన్ధిక్కవేణుమ్. అవన్ అప్రాప్తనెన్ఱు ఇఴాయామైక్కు,స్వామిత్వత్తైఅనుసన్ధిక్కవేణుమ్. మేన్మైకణ్డు ఇఴాయామైక్కు, సౌశీల్యత్తై అనుసన్ధిక్కవేణుమ్. అతీన్ద్రియనెన్ఱు ఇఴాయామైక్కు సౌలభ్యత్తై అనుసన్ధిక్కవేణుమ్.

తన్నుడైయదోషమాతల్, అవనుడైయ అప్రాప్తియాతల్,అవన్ మేన్మైయాతల్,అవనతీన్ద్రియత్వమాతల్ ఇవై నెఞ్జిలేనడైయాడిల్ ఆశ్రయిక్కయోగ్యతైయిల్లామైయాలే, అవన్ఱుకైక్కళిర్ త్తాయ్ ఆశ్రయణైకా_న్తమాయ్ పురుషకారభూతైయాన పిరాట్టియాలే ఉద్భవిక్కప్పట్టు,ప్పిన్నై అవళ్ తానే అఞ్జక్కనినైక్కిలుమ్,(౨) "అప్యహంజీవితం జహ్యాం త్వాంవాసీతే సలక్ష్మణామ్" (౩) "త్వయికిఞ్చిత్సమాపన్నే కింకార్యంసీతయామమ" (౪) "తామరైయాళాకిలుమ్ శితకుఱైక్కుమేల్ ఎన్నడియారతుశెయ్యార్ శెయ్తారేల్ నన్ఱుశెయ్తార్" ఎన్నుమ్పడి పణ్ణక్కడవతాయ్, ప్రథమాచార్యరాన నమ్మాళ్వారాలే ఆశ్రయణైకా_న్తమాక (౫) "నికరిల్ పుకళాయులకమ్మూన్ఱుడైయాయెన్నై

(౧)తి-నె-౧౦. (౨) రా-అ-౧౦-౧౯. (౩) రా-యు-౧౮-౪.
(౪) పెరి-తి-౪-౯-౨. (౫)తి-వాయ్-౬-౧౦-౧౦.

యాఖ్యానే-తిరువేజ్గడత్తానే” ఎన్ఱు వాత్సల్యాదిక్రమత్తిలే అనుసన్ధిక్క-ప్పట్టిరుక్కిఱ నాలుగుణజ్గళైయుమ్ శొల్లిక్కొణ్డాయిఱ్ఱు.

ఈశ్వరన్ ఆశ్రయణీయనామిడత్తిల్, ఆశ్రయణసౌకర్యముణ్డామళవుపోరాతే, సంసారభయభీతనాయ్ భగవత్ప్రాప్తిరుచి వడిమ్బుడుమ్పుడియాన ఇవ్వధికారిక్కు సంసారసమ్బన్ధత్తై అఱుక్కైక్కుమ్, భగవదనుభవజనితకైఙ్కర్యత్తై కొడుక్కైక్కుమ్ ఏకాన్తమాన స్వభావవిశేషజ్గళ్ వేణుమ్. ఆకైయాల్ ఉత్తరార్ధత్తిల్ శొల్లుకిఱ విరోధినివృత్తిపూర్వకమాన ప్రాప్యసిద్ధిక్కు ఏకాన్తమాయ్, అహంశబ్దత్తిలే ఉక్తమాన జ్ఞానశక్త్యాది గుణచతుష్కముమ్, అవఱ్ఱుక్కు ప్పెరునిలైనిఱ్కుమిరక్కముమ్ ఇప్పదత్తిలే అనుసన్ధేయమ్.

ఆశ్రితరుడైయహితాహితఙ్గళై అఱియుమ్పోదైక్కు సర్వజ్ఞనాకవేణుమ్. అఱిన్దపడియే కార్యమ్ శెయ్కైక్కు సర్వశక్తియాకవేణుమ్. సర్వశక్తనానాలుమ్ ఇవన్బక్కలొన్ఱుమ్ నచ్చాతొళికైక్కు అవాప్తసమస్త కామనాకవేణుమ్. ఇత్తనైయుముణ్డానాలుమ్ తన్ పేఱాక కార్యమ్ శెయ్యుమ్పోదైక్కు సర్వస్వామియాకవేణుమ్. అనాదికాలమ్ కర్మానుగుణమాక అఱుత్తఱుత్తు త్తీఱ్ఱుకైక్కు క్కరువియాయ్ పోన్దవినైరక్షణత్తుక్కు ఉఱుప్పాకైక్కు ఇరక్కమ్ వేణుమ్. ఆకైయాలే సౌశీల్యాది గుణచతుష్టయత్తోడు జ్ఞానశక్త్యాది గుణపఞ్చకత్తోడు వాశియఱ ఇప్పదత్తిలే అనుసన్ధేయమ్.

నను, భగవత్స్వరూప గుణవిభూత్యాదికళుక్కు అవ్యవహితవాచకమాయిరుక్క, ఇన్దనారాయణశబ్దమ్ స్వరూపాదికళై యొఴియ గుణజాతత్తిల్ గుణైకదేశత్తుక్కు వాచకమాకిఱతెన్నుమిడత్తుక్కు నిర్ణాయకప్రమాణమేతెన్నిల్;-ఇవఱ్ఱుక్కెల్లాత్తుక్కుమ్ వాచకమేయాకిలుమ్, “ప్రపద్యే” ఎన్ఱు, ప్రకరణమ్ ఆశ్రయణమాకైయాలే, అతు-*గోబలీవర్దన్యాయత్తిన్పడియే ఆశ్రయణైకాన్తమాన గుణవిశేషఙ్గళైయే ఒతు

క్కుత్తరక్కడవతు. ఒరుమాణిక్కప్పెట్టియిలే నాట్టిలుళ్ళవాభరణఙ్గళై యచ్చవైత్తిట్టువైత్తాల్, తన్నాముక్కు అవ్వోకాలఙ్గళిల్ అభిమతమాన ఆభరణఙ్గళై యెడుత్తు ప్పూణ్బారోపాతి, ఇతువుమ్ సర్వార్థఙ్గళుక్కుమ్ వాచకమాయిరున్తతేయాకిలుమ్, అవ్వోకాలఙ్గళుక్కు అపేక్షితమానవర్థవిశేషఙ్గళై యెడుత్తు వినియోగమ్కొళ్ళుమత్తొళ్ళియ, ఎల్లావర్థైయుమెడుక్కవేణుమెన్గిఱనియమమిల్లై. ఉణ్డాకిల్ ఈశ్వరనుక్కు ఉపాయోపేయత్వరూపమాన విభాగమిన్ఱియిలే ఒళ్ళియుమ్.

సమస్తకల్యాణగుణఙ్గళుక్కుమ్ ఆశ్రయమాయిరుక్కచ్చెయ్తేయుమ్, ఉపాయత్తైక్కాన్తమాన స్వభావవిశేషఙ్గళై అవన్బక్కలిలే అనుసన్ధిక్కుమత్తొళ్ళియ, ఏకాశ్రయస్థమెన్నాభోగ్యైకాన్తమాన గుణఙ్గళై అనుసన్ధియాతే, వాచ్యభూతనాన అవన్బక్కల్ అప్పడియే యానాల్, వాచకభూతమాన ఇన్దశబ్దముమ్ అప్పడియేయామిత్తనై. గోబలీవర్దన్యాయమావతు - ప్రయోజకవృద్ధన్ ప్రయోజ్యవృద్ధనైక్కుత్తొత్తు[గావఆనీయన్తామ్] ఎన్ఱు-పశుక్కళైక్కొణ్డువావెన్ఱాల్, అన్దగోత్వజాతి ఎరుత్తిన్బక్కలిలుమ్ కిడక్కైయాలే, ఎరుతుకళైయుమ్ పశుక్కళైయుమ్ శేరప్పిడిత్తుక్కొణ్డువరప్ప్రాప్తమ్. అప్పోతు [బలీవర్దాస్తిష్ఠన్తు] ఎన్ఱు-ఎరుతుకళ్ నిఱ్కవెన్గిఱవిశేషవిధానత్తాలే అవ్వెరుతుకళై యొళ్ళియ పశుక్కళైక్కొణ్డువరుకై. అప్పడియే ఇతువుమ్ ఎల్లావర్థఙ్గళుక్కుమ్ వాచకమేయాకిలుమ్, ఇన్దశబ్దమ్ ఇప్పోతు ప్రకరణబలత్తాలే ఇగ్గుణవిశేషఙ్గళుక్కే వాచకమాకక్కడవతు.

ఆక,నారాయణపదత్తిల్ నారశబ్దమ్-(౧)"నారశబ్దేనజీవానాంసమూహఃప్రోచ్యతేబుధైః"ఎన్గిఱపడియే ప్రాప్తాక్కళాన ప్రత్యగాత్మాక్కళైచ్చొల్లి, అయనశబ్దమ్-"ఇణ్-గతౌ" ఎన్గిఱధాతువిలే (౨)"సంసారార్ణవమగ్నానాం విషయాక్రాన్తచేతసామ్ । విష్ణుపోతంవినానాన్యత్కి-

---

(౧)　　(౨)వి-ధ-౧-౫౯.

ళ్చిద_స్తిపరాయణమ్" ఎన్గిఱపడిరయే ఉపాయవాచకమాయ్, ఆకనారా యణపదమ్ - సర్వేశ్వరనై యే సర్వాత్మాక్కళుక్కుమ్ సంసారని_స్తర ణాదికళుక్కు సాధనభూతనెన్ఱతాయ్, అన్దసాధనసమా|శ్రయణత్తుక్కాక సౌశీల్యాది గుణచతుష్కజ్ఞళై అనుసన్ధిత్తతాయ్, కార్యకరమాకైక్కు జ్ఞానశక్త్యాదిగుణపఞ్చకజ్ఞళై అనుసన్ధిత్తతాయ్నిన్ఱతు.

అనన్తరమ్ గుణవిశేషవిశిష్టమాన ఆ|శ్రయణీయవస్తు (౧) "శుద్ధేనమనసా|గ్రాహ్యః" (౨) "స్వప్నధీగమ్యమ్" (౩) "సహైవ సన్తంనవిజానన్తి † దేవాః" (౪) "యమూత్మానవేద" (౫) "పాఱియు ణర్వైయిలన్" ఎన్గిఱపడియే, ఇన్ద్రియ కజ్ఞానగమ్యమల్లామైయాలుమ్, కణ్ణాలల్లతు ఆ|శ్రయిక్కవొణ్ణామైయాలుమ్, ఆ|శ్రయణసౌకర్యత్తుక్కాక అవ్వస్తువై ప్రకాశిప్పిక్కక్కడవతాయ్, కీర్ చ్చొన్న సౌలభ్యమెన్గిఱ ఆత్మగుణత్తినుడైయ ఫలమాన ప్రకాశత్తైయుడైత్తాన విలక్షణవి|గ హత్తై చ్చొల్లుకిఱతు, (చరణౌ) ఎన్గిఱపదమ్.

స్వరూపత్తోడు స్వరూపా|శ్రయమాన గుణజ్గళోడు వాశియఱ, శుద్ధసత్వమయమాన అ|ప్రాకృతదివ్యసంస్థానత్తిలే, పొఱ్కప్పియిల్ మాణిక్కమ్పోలే పుఱమ్పొశిన్దుకాట్టుకైయాలుమ్, అవ్వడివుతాన్ (౬) "నసన్దృశేతిష్ఠతిరూపమస్య నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనమ్" (౭) "నమాంసచక్షురభివీక్షతేతమ్" (౮) "అపశ్యన్తఃపరంరూపమ్" ఎన్గిఱ పరరూపమన్ఱియిలే విభవాఽర్చావతారరూపమాకైయాలుమ్, ఆ|శ్రయణ్త్తైకాన్తమాకక్కడవతు.

అజ్జనన్ఱియిలే నారాయణపదత్తిఱ్చొల్లుకిఱపడియే ఈశ్వరన్ గుణద్వారా ఉపాయభూతనామోపాతి, వి|గహద్వారావుమ్ ఉపాయ

(౧) (౨)ముం-౧౨-౧౨౨. (౩)
(౪)బృ-౫-౭-౨౨. (౫)తి-వాయ్-౧-౧-౨.(౬)తై-నా-౬-౧-౧౦.
(౭)ఋగ్వే (౮) † (పా) వేదాః

భూతనామెన్ఱు విగ్రహత్తినుడైయ స్వతన్త్రోపాయత్వమ్ తోన్ఱుకై యాక, త్తనియే విగ్రహత్తై ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతెన్నవుమామ్. (౧) "చిన్తయన్తీజగత్సూతిం పరబ్రహ్మస్వరూపిణమ్ । నిరుచ్ఛ్వాసతయా ముక్తింగతాఽన్యాగోపకన్యకా" (౨) "ప్రసాదపరమౌనాథౌమమ గేహముపాగతౌ । ధన్యోహమర్చయిష్యామీత్యాహ మాల్యోపజీవనః" ఎన్ఱిఱపడియే ఇడక్కైయుమ్ వలక్కైయుమఱియాత ఇడైచ్చియుమ్, భోగ్యమానపూవై విఱ్ఱు వయిఱువళర్క్కుమ్ మాలాకారర్ తుడక్కమానార్కై, (3) "పరమాత్మని యోరక్తో విరక్తోఽపరమాత్మని" (౪) "మాఱ్ఱాల్ మనమ్శుళిప్పమఙ్గైయర్ తోళ్ కైవిట్టు" ఎన్ఱు తన్పక్కలిలే నిరతిశయమాన ప్రావణ్యత్తై ప్పిఱప్పిత్తు, అతువేకరువియాక ఇతరవిషయవిరక్తియైయుమ్ పిఱప్పిత్తు, త్తానే ముడియనడత్తక్కడవతాయిఱే విగ్రహమిరుప్పతు.

విగ్రహమేఉపాయభూతమామాకిల్, విభవాఽర్చావతారరూపఙ్గళైక్కణ్డవర్కళడైయ భగవద్విషయత్తిల్ ప్రవణరాకాతొళ్ఱివానెన్నెన్నిల్;—ఎల్లార్క్కుమొక్కక్కాట్చియుణ్డేయాకిలుమ్, విషయన్దాన్ సౌన్దర్యాదికళై ఆవిష్కరియామైయాలే అన్యపరరాకిఱార్కళల్లతు, విగ్రహత్తుక్కు అన్దస్వభావమిల్లామైయన్ఱు. ఆకైయిఱే భాష్యకారర్ "సౌన్దర్యసౌశీల్యాదిగుణావిష్కారేణ అక్రూరమాలాకారాదీన్ పరమభాగవతాన్కృత్వా" ఎన్ఱరుళిచ్చెయ్తతుమ్.

ఆక, ఉక్తమానగుణఙ్గళుక్కు ప్రకాశకమాక విగ్రహత్తై ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతాతల్, స్వతన్త్రసాధనమాక ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతాతలాకిఱతు; నేరేవాచకమాయిరుప్పతొరు శబ్దత్తైయిట్టు విగ్రహత్తైచ్చొల్లాతే, చరణశబ్దార్థమాన తిరువడికళిలే విగ్రహత్తై ఉపలక్షిక్కైక్కు

(౧) వి-పు-౫-౧3-౨౨.   (౨) వి-పు-౫-౧౯-౨౧.
(3) నారదపరి-ఉప-3.   (౪) 3-తిరువ-౧౪.

హేతువెన్నెన్నిల్; - ఇజ్గుఉపాయతయాస్వీకరిక్క ఇష్టికిఅవధికారి - కీఴ్త్రే తిరుమన్త్రత్తిలే సుశిక్షిత స్వరూపనాకైయాలే, శేషత్వప్రకాశక మాన ఇన్దవ్యవహారమొఴియ వటియామైయాలుమ్, త్తనన్దయత్తుక్కు మాతావినుకైయ సర్వావయవజ్గళుమ్ ఉద్దేశ్యమాకానిఱ్కచ్చెయ్తే యుమ్, స్తనత్తిలే ఒరువిశేషప్రాప్తియుణ్డామోపాతి, ఇవనుక్కుమ్ తిరువడికళిలే ఒరువిశేషసమ్బన్ధముణ్డాకైయాలుమ్, తిరువడికళైకొణ్డు విగ్రహత్తై ఉపలక్షిక్కిఱతు.

అనన్తరమ్ మేలిల్ పదద్వయముమ్, అధికారిగతమానవస్తై చ్చొల్లుకిఱతు. ఇతిల్ శరణశబ్దమ్-(౧)"ఉపాయేగృహరక్షిత్రోశ్శబ్దశ్శరణమిత్యయమ్। వర్తతేసామ్ప్రతఞ్చైష ఉపాయార్థైకవాచకః" ఎన్గిఱపడియేఉపాయవాచకమాయ్,(౨)"శ్రియాసార్ధమాస్తే"(౩)"సోశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్" (౪) "సదాపశ్యన్తిసూరయః"ఎన్గుమ్శొల్లుకిఱపడియేప్రాప్యకోటియిలుమ్మూతలిట్టు,కీఴ్చ్చొన్నశ్రీమత్తైక్కుమ్, నారాయణశబ్దోక్తమాన గుణవిశేషజ్గళుక్కుమ్, అనన్తరోక్తమాన దివ్యమజ్గళవిగ్రహత్తుక్కుమ్ ఉపేయవ్యావృత్తియై ప్రకాశిత్తరుకిఱతు.

(ప్రపద్యే) ఎన్గు - "పద్గ-గతౌ" ఎన్గిఱధాతువిలే గత్యర్థమాయ్, "గత్యర్థాః-బుద్ధ్యర్థాః" ఎన్గు-ఒరుజ్ఞానవిశేషత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అన్దజ్ఞానవిశేషమాకిఱతు - (౫)"అహమస్మ్యపరాధానామాలయోఽకిఞ్చనోఽగతిః" ఎన్గిఱపడియేస్వాకిఞ్చన్యాద్యనుసన్ధానపూర్వకమాయ్, (౬)"ప్రార్థనామతిః"(౭)"యాచ్ఞాప్రపత్తిః"ఎన్గిఱపడియే ప్రార్థనాగర్భమాయ్,(౬) "త్వమేవోపాయభూతోమేభవ" (౭)"తదేకోపాయతాయాచ్ఞా" ఎన్గిఱపడియే,తాన్ ఉపాయశరీరత్తిలన్వయియాతేఉపా

(౧) అహి-సం-౩౬-౩౩. (౨) శ్వే- (౩) తై-ఆ-౧-౨.
(౪) సామ-ఉత్తర-౧౮-౨౪-౪. (౫) అహి-సం-౩౬-౩౮. (౬) అహి-సం-౩౬-౩౫.
(౭)

యస్వీకారాత్మకమాకైయాలే ఉపేయశరీరత్తిలుమ్ అన్వయిమాతేఅధికారిక్కువిశేషణమాయ్, మహావిశ్వాసాత్మకమాన ప్రతిపత్తివిశేషమ్. "ప్రపద్యే" ఎన్ఱు ఉత్తమనాకైయాలే, కీழ్ ఉక్తమాన విషయత్తై ఉపాయతయా స్వీకరిక్కిఱేనెన్ఱు స్వానుష్ఠానమాకక్కడక్కదు.

అజ్జన్ఱియిలే, "గతి" ఎన్ఱువ్యాపారమాయ్, మానసగతియైయుమ్ వాచికగతియైయుమ్ కాయికగతియైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాకవుమామ్. మానసగతియావతు - ఉపాయత్వేనఅధ్యవసిక్కై. వాచికగతియావతు- (౧) "రాఘవంశరణంగతః" (౨) "అడిక్కీழ్అమర్న్దుపుకున్దేన్" (3) "నారాయణా! ఓమణివణ్ణా! నాకణైయాయ్ వారాయెన్నారిడరై నీక్కాయ్" (౪) "ద్వయవక్తా" ఎన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱపడియే, రక్షిత్తరుళవేణుమెన్ఱు వాయాలేప్రార్థిక్కై. కాయికగతియావతు-(౫) "అఞ్జలిః పరమాముద్రాక్షిప్రందేవప్రసాదినీ" ఎన్గిఱపడియే, భగవత్ప్రసాదహేతుభూతమాన అఞ్జలియై ప్రయోగిక్కై.

అజ్జన్ఱియిలే, నిషాదకాకాదికళై ప్పోలే రక్షకవస్తువిరున్దవిడత్తేవరుకైయెన్నవుమామ్. ఇత్తైప్పఱ్ఱవిఱే, (౬) "బద్ధాఞ్జలిపుటందీనం యాచన్తంశరణాగతమ్" ఎన్ఱుచతుర్విధమాకచ్చొల్లిఱ్ఱు. ఇన్నాలుమ్ ఏకాశ్రయత్తిలే యుణ్డానపోతు అధికారిపూర్తి ప్రకాశిక్కక్కడవతు. ఇవఱ్ఱిలే అన్యతరమాత్రమానపోతు భగవద్వైభవమ్ ప్రకాశిక్కక్కడవతు.

ఇతిల్ "ఈదృశనానసనాన్ అధ్యవసిక్కిఱేన్" ఎన్ఱు జాతిగుణవృత్తాదికళాలే ఒరువనై విశేషియామైయాలే, ఇప్ప్రపత్త్యనుష్ఠానమ్ సర్వాధికారమెన్ఱుతోఱ్ఱుకిఱతు. ఇనిరుచియేవేణ్డువతు. ఇన్దరుచిప్రయోజకమాకైయిఱే(౭)"రావణోనామదుర్వృత్తః" ఎన్ఱుతొడఙ్గిత్తన్

(౧) రా-యు-౧౭-3౨. (౨) తి-వాయ్-౬-౧౦-౧౦. (3) శిఱి-తిరుమ-౫౦.
(౪) శరణాగతిగద్యే (౫) గారుడపు-౧-౧౧-౨౬. (౬) రా-యు-౧౮-౨౭.
(౭) రా-యు ౧౭-౧౦.

నికర్షాదికళైయత్తన్నాయాలేశోల్లువతు (౧) "రావణస్యానుజో భ్రాతా విభీషణ ఇతి శ్రుతః। చతుర్భిస్సహరక్షోభిర్భవన్తం శరణంగతః" ఎన్ఱు అరుకిరున్దారిలుమ్ అవన్ కుఱ్ఱైశోల్లి ఆక్షేపిప్పతు. అతుక్కు మేలే (౨) "వధ్యతాం బధ్యతామ్" ఎన్బతాకానిఱ్చెయ్ తేయుమ్ శ్రీవిభీషణప్పెరుమాళై రక్షిత్తతుమ్. శరణ్యరాన పెరుమాళ్ తామ్ (౩) "యదివా రావణస్స్వయమ్" ఎన్బతు. అవనోడే శేర్ప్పిక్కుమ్పిరాట్టి (౪) "తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితుమిచ్ఛసి" ఎన్ఱు ఉపదేశిప్పతాకానిఱ్చెయ్ తేయుమ్, (౫) "న నమేయమ్" ఎన్గిఱ ప్రతిజ్ఞైకళైయాలో ప్రసిద్ధతుమ్.

ఇప్పదత్తిలే "అధ్యవసిక్కిఱేన్" ఎన్ఱు అధ్యవసాయాత్మకజ్ఞానవిశేషత్తుక్కు ఆశ్రయమాన అధికారిస్వరూపముమ్ అనుసన్ధేయమ్. అతావతు- తిరుమన్త్రత్తిల్ పదత్రయత్తిలుమ్ శొన్న ఆకారత్రయముమ్.

ఆక ఇప్పదత్తాలే సకలసాంసారికదురితవిధూననపూర్వకమాక, *నిరస్తాతిశయాహ్లాదసుఖభావైకలక్షణమాన స్వానుభవానన్దత్తైక్కొడుక్కైక్కు అనాదికాలమ్ అవసరప్రతీక్షనాయ్, ఇవనుడైయ వైముఖ్యవైభవత్తాలే ప్రతిహతశక్తికనాయ్, రక్షిక్కైక్కిడమ్ పెఱాతే పోన్ద ఈశ్వరనుక్కు, (౬) "రక్షాపేక్షాం ప్రతీక్షతే" ఎన్గిఱపడియే రక్షణావకాశమాయ్, చైతన్యప్రయుక్తమాయ్, శ్యామత్వయువత్వాదికళ్ పోలే అధికారివిశేషణమాయ్, అధికారినియమాపేక్షైయిల్లామైయాలుమ్, (౭) "ఆయాసస్స్మరణే కోऽస్య" ఎన్ఱు స్మరణాదిమాత్రమాకైయాలే అనాయాసమాయుమ్, (౮) "యథా తథా వాపి" ఎన్గిఱపడియే ప్రాఙ్ముఖత్వాది నియమానపేక్షమాకైయాలుమ్, ఇతుతనక్కు (౯) "సకృదేవ ప్రపన్నాయ" ఎన్గిఱపడియే సకృత్కరణమాకైయాలుమ్, అధికారి

(౧) రా-యు-౧౭-౧౯. (౨) రా-యు-౧౭-౨౯. (౩) రా-యు-౧౮-౩౪.
(౪) రా-సు-౨౧-౨౦. (౫) రా-యు-౩౬-౧౧. (౬) లక్ష్మీతం-౧౭-౭౮.
(౭) వి-పు-౧-౧౭-౭౮. (౮) స్తో-౪-౨౮. (౯) రా-యు-౧౮-౩౩.

విశేషనియమాపేక్షమాయ్, అత్యాయాససాధ్యమాయ్, ప్రాఙ్ముఖత్వాదినియమాపేక్షమాయ్, అసకృదావృత్తిరూపమాన కర్మజ్ఞానాదికళిల్ వ్యావృత్తమాయ్, ఆకిఞ్చన్యసహకారియాయ్, పెరుమాళ్ కడత్తైచ్చరణమ్పుక్కు *చాపమానయవోడే తత్తైక్కట్టినాప్పోలేయన్ఱియిలే, ఇప్పడికళవన్ నేరే అకిఞ్చనాధికారియాకైయాలుమ్, ఎతిరి నేరే సర్వసమాశ్రయణీయ విషయమాకైయాలుమ్, ఫలావ్యభిచారియాన ఉపాయాధ్యవసాయత్తై స్వానుష్ఠానమాక్కినాయ్ నిన్ఱతు.

ఇన్దఉపాయమాకిఱతు, వేదాన్తఙ్గళిలేసకలసాధనాధికమాకవుమ్, "దేవానాంగుహ్యామ్" ఎన్ఱిప్పడియే దేవరహస్యమాకవుమ్ ఎప్పొళుతప్పడుకిఱతోన్ఱానాల్, కర్మజ్ఞానాదికళ్పోలియాకిలుమ్ అధికృతాధికారమాకవేణ్డావో? వేదాన్తసిద్ధమాన ఇతు; అధికృతాధికారమన్ఱియిలే ఒళ్ఴియిల్ కర్మజ్ఞానాదికళుమ్ అధికృతాధికారమన్ఱియిలే ఒళ్ఴియవేణుమ్.

ఆనాల్, అవై అధికృతాధికారమ్, ఇతుసర్వాధికారమెన్ఱు నిర్ణయిత్తుత్తరువారారెన్నిల్; అన్తైత్తై త్రైవర్ణికాధికారమాక వేణ్డుకిఱతు, అగ్నివిద్యాజ్ఞకమాకైయాలే. ఇని అగ్నివిద్యాఙ్గకమాన కర్మాపేక్షైయిణ్డాకైయాలే జ్ఞానాదికళుమ్ అధికృతాధికారమాకిఱతిత్తనై పోక్కి, శాస్త్రసిద్ధమాకైయన్ఱు. అజ్ఞనన్ఱాకిల్ శాస్త్రసిద్ధమాన పాకయజ్ఞనామసఙ్కీర్తనాదికళిల్ స్త్రీశూద్రాదికళుక్కన్వయ మిన్ఱియిలే ఒళ్ఴియవేణుమ్. నిషాదన్కపోతత్తైచ్చరణమ్పుకాతొళ్ఴియవేణుమ్. కాకవిభీషణాదికళ్ చక్రవర్తితిరుమకనైచ్చరణమ్ పుకాతొళ్ఴియవేణుమ్, చక్రవర్తితిరుమకన్ కడత్తైచ్చరణమ్ పుకుకిఱవిడత్తిలే, (౧) "తతస్సాగరవేలాయాం దర్భానాస్తీర్య రాఘవః । అఞ్జలింప్రాఙ్ముఖః కృత్వాప్రతిశిశ్యే మహోదధేః" ఎన్ఱు ప్రాఙ్ముఖత్వాది నియమఙ్గళోడే శరణమ్పుక్కారెన్ఱెళుతానిన్ఱతు.

(౧) రా-యు-౨౧-౧,

ఆనాల్, నియమాఽనపేక్షై ఇప్ప్రపత్తియెన్గిఱపడియెన్నైన్నిల్, చక్రవర్తి త్తిరుమగనై శ్రీవిభీషణాళ్వాన్ శరణమ్ పుకుకిఱవిడత్తిల్, (౧) "త్వాంతుధిక్కులపాంసనమ్" ఎన్ఱు రావణన్ ఉపేక్షిత్తకాలమే కాలమాక్కడల్ కిట్టమేవారానిఱ్కచ్చెయ్ దేయుమ్, స్నానాచమనాదికళుమ్ పణ్ణాతే, తానిరున్దపడియే శరణమ్ పుక్కా నెన్ఱిరుక్కైయాలే, నియమాపేక్షైఉణ్డోన్నవు మొణ్ణాతు. ఆకైయాల్ "స్నాన్యస్నానాదికళో పాతి, విడవుమామ్; శిఖాయజ్ఞోపవీతాదికళో పాతికిడక్కవుమామ్" ఎన్గిఱ అనియమమ్ అనుష్ఠానద్వయత్తిలుమ్ ప్రకాశిక్కిఱతు.

"సకృదేవప్రపన్నాయ" ఎన్గిఱపడియే సకృత్కరణమ్ అమైయుమాకిల్, అసకృదావృత్తిరూపమాన ఉపాసనాత్మక జ్ఞానమ్బోలే ఇన్ద అధ్యవసాయాత్మకజ్ఞానముమ్, "ప్రపద్యే" ఎన్గిఱ వర్తమానత్తాల్ తైలధారావదవిచ్ఛిన్నమాయ్ పోరవేణ్ణుమ్బడి తోన్ఱానిఱ్కుతు. అప్పోతు "సకృదేవ" ఎన్గిఱ సకృత్కరణత్తుక్కుమ్ ఇన్వర్తమానత్తుక్కుమ్ శేర్త్తియెన్నైన్నిల్; "సకృదేవ" ఎన్గిఱవిడమ్, భగవద్విషయీకారత్తుక్కు సకృత్కరణమ్ అమైయుమెన్నుమిడత్తై ప్రకాశిప్పిక్కిఱతు. వర్తమానమ్, యావచ్ఛరీరపాతమ్ కాలక్షేపాపేక్షైయాలుమ్, అభిమతఫలలాభత్వరైయాలుమ్, అనువర్త్తిక్కుమిడత్తై ప్రకాశిప్పిక్కిఱతు.

"యావచ్ఛరీరపాతమ్ అనుష్ఠియానిన్ఱాలుమ్ పెఱుకిఱ ఫలత్తిన్ కనత్తైప్పార్త్తాల్, 'సకృత్' ఎన్గైక్కుమ్ పోరాతపడికాణిరుప్పతు" ఎన్ఱు ఎమ్బారరుళిచ్చెయ్వర్.

అజ్ఞన్ఱియిలే, "సహాసా శబ్దత్తుక్కు సకృదాదేశమాయ్, 'సకృదేవప్రపన్నాయ' ఎన్గిఱతు 'సహసైవప్రపన్నాయ' ఎన్గిఱపడి" ఎన్ఱు-ఆళ్వాన్పణిక్కుమ్. అతాకిఱతు-సంసారత్తిల్ భయాతిశయత్తాలుమ్, భగవద్విషయత్తిల్ రుచ్యతిశయత్తాలుమ్, (౨) "శ్రద్ధయాశరణం

(౧) రా-యు-౧౬-౧౫. (౨) సాత్వతసం,

యది"(౧)"ఆజగామముహూర్తేన" ఎన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱపడియే సత్వర నాయ్ కొణ్డు ఆశ్రయిక్కై.

ఆక, పూర్వార్ధత్తాలే అధ్యవసాయాత్మక జ్ఞానవిశేషత్తైయుమ్, అతుక్కు ఉపేయాధ్యవసాయత్తిఱ్కాట్టిల్ వ్యావృత్తియైయుమ్, అన్ద వుపాయత్తుక్కు సాధ్యోపాయవ్యావృత్తియైయుమ్, అన్దసిద్ధోపాయత్తిలిఴియైక్కు విరోధియాన పూర్వాపరాఘభయత్తుక్కు నివర్తకమాన పురుషకారవిశేషత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

అనన్తరమ్ ఇతిల్ స్వీకృతమాన సిద్ధోపాయమ్(౨) "తావదార్తిస్తథావాఞ్ఛా తావన్మోహస్తథాసుఖమ్। యావన్న యాతి శరణం త్వామశేషాఘనాశనమ్" ఎన్ఱు ఆర్తాదికళాన చతుర్విధాధికారికళుక్కుమ్ సాధారణమాకైయాలే, ఇవర్ కళిల్ కీఴ్ ఉపాయస్వీకారమ్పణ్ణినిఱ్కిఱవన్ ఎన్నధికారియెన్నిఱ అపేక్షైయిలే, (౩) "ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" (౪) "బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతి" ఎన్గిఱపడియే ఫలవిశేషప్రార్థనారూపాఽధ్యవసాయత్తాలే ఇవనై విశేషిక్కిఱతు ఉత్తరార్ధమ్.

ఆక పూర్వార్ధత్తాలే ఉపాయప్రార్థనమ్ పణ్ణిఱ్ఱాయ్, ఉత్తరార్ధత్తాలే తత్ఫలమాన ఉపేయత్తై ప్రార్థిక్కిఱతెన్ఱతాయిఱ్ఱు.

నను, ఉపాయప్రార్థనమానతు స్వేష్టాఽనిష్టప్రాప్తి పరిహారఙ్గళుక్కు నీయే సాధనమాకవేణుమెన్గిఱ అపేక్షైయిఱే. స్వర్గకామనాయ్ జ్యోతిష్టోమత్తిలే ఇఴియుమాపోలే, "సమ్యక్ప్రాప్యమాన ఇష్టమ్ ఇన్నతు, పరిహార్యమాన అనిష్టమిన్నతు" ఎన్ఱు పిఱన్దనిర్ణయత్తుక్కు అనన్తరమిఱే తదనుగుణమాన ఉపాయస్వీకారత్తిలిఴివతు; ఇనిప్రాప్యాపేక్షై పణ్ణుకిఱతు ధర్మార్థాదికళాన ప్రాప్యాన్తరఙ్గళిఱ్కాట్టిల్ వ్యావృత్తి

(౧) రా-యు-౧౭-౧. (౨) వి-పు-౧-౯-౭౩. (౩) శ్వే-ఉప-౬-౧౮. (౪) తై-నా-౮౦.

శొల్లుకై క్కాకవో; అజ్ఞనన్దియిలే ఉపాయతయా స్వీకృతనానవనుక్కు ప్రాప్యవిశేషజ్ఞానమ్ పిఱక్కైక్కాకవో; ప్రాప్యవిశేషత్తైప్రార్థిత్తాలన్ఱి అత్తైత్తారానెన్ఱోవెన్నిల్; ఉపాయ స్వీకారపూర్వభావియాన ముముక్షుత్వత్తాలే ధర్మకామాదికళిఱ్కాట్టిల్ వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కైయాలుమ్, స్వీకృతోపాయమ్ సర్వజ్ఞమాకైయాలుమ్, స్వీకృతనుమాయ్ సర్వజ్ఞనుమాయ్ నైత్తుప్రాప్యాపేక్షాప్రతీక్షనాయిరుక్కైక్కు ఒరుప్రయోజనమిల్లామైయాలుమ్, ఉపాయస్వీకార మొళ్ళియప్రాప్యాపేక్షై పణ్ణవేణ్డా. ఇని ప్రాప్యత్తై త్తరవేణుమెన్ఱ పేక్షిక్కైప్రాప్యాఽపేక్షైయాకిల్, ఉపాయస్వీకారరూపమాన పూర్వార్త్తుక్కు ప్రయోజనమిల్లై. ఆకైయాలే పూర్వార్ధానుసన్ధానమ్ పణ్ణుతల్, ఉత్తరార్ధానుసన్ధానమ్ పణ్ణుతలొళ్ళియ ఉభయాఽనుసన్ధానమ్ పణ్ణుకై పునరుక్తమాయ్ త్తలైక్కట్టుమే యెన్నిల్;

పూర్వార్థానుసన్ధానమాత్రత్తాలే ఉపేయలాభమ్ అర్థమాయ్ వరుమేయాకిలుమ్, (౧) "అధ్యాత్మయోగాఽధిగమేన దేవంమత్వాధీరో హర్షశోకౌజహాతి"(౨)"తరతిశోకమాత్మవిత్" ఎన్ఱు ముముక్షువుక్కు ఫలమ్ శొల్లుకిఱవిడత్తిల్ శోకనివృత్తిమాత్రత్తై ప్పురుషార్థమాక్కినతు; (3) "తస్యకర్మదుష్కృతేధూనతే" ఎన్ఱు పుణ్యాపాపరూపకర్మవిమోచనమాత్రత్తై ప్పురుషార్థమాక్కినతు, (౪) "తస్యతావదేవచిరం యావన్నవిమోక్ష్యే, అథసమ్పత్స్యే" ఎన్ఱు దేహవిమోచనమాత్రత్తై ప్పురుషార్థమాక్కినతు; (౫) "విజ్ఞానసారథిర్యస్తు మనఃప్రగ్రహవాన్నరః సోఽధ్వనః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమంపదమ్" ఎన్ఱు ఒరుదేశవిశేషప్రాప్తియై ప్పురుషార్థమాక్కినతు, (౬) "ఏషసమ్ప్రసాదో

(౧) కఠ-౧-౨-౧౨. (౨) ఛాన్దో-౭-౧-3. (3) కౌషీ-౧-౪.
(౪) ఛాన్దో-౬-౧౪-3. (౫) కఠ-౧-3-౯. (౬) ఛాన్దో-౮-3-౪.

ఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరంజ్యోతిరుపసమ్పద్య స్వేన రూపేణాఽభినిష్పద్యతే" ఎన్గిఱపడియే స్వస్వరూపప్రాప్తియై పురుషార్థమాక్కువతు; (౧) "నిరఞ్జనః పరమం సామ్యముపైతి" ఎన్ఱు పరమసామ్యాపత్తియై పురుషార్థమాక్కువతు, (౨) "ఏతమానన్దమయమాత్మానముపసఙ్క్రామతి" ఎన్ఱు భగవత్ప్రాప్తియై పురుషార్థమాక్కువతు, (౩) "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా" ఎన్ఱు భగవద్గుణానుభవత్తై పురుషార్థమాక్కువతు; (౪) "విజ్ఞానాదానన్దో బ్రహ్మ యోనిః" (౫) "రసగ్ం హ్యేవాయం లబ్ధ్వానన్దీ భవతి" ఎన్ఱు భగవదనుభవజనితమాన పరమానన్దత్తై పురుషార్థమాక్కువతు. (౬) "యేన యేన ధాతా గచ్ఛతి తేన తేన సహ గచ్ఛతి" ఎన్ఱు భగవదనువృత్తిరూపమాన కైఙ్కర్యత్తై పురుషార్థమాక్కువతాయ్, ఆక ఇప్పడి శోకనివృత్త్యాదికళై పురుషార్థమాకచ్చొల్లుకిఱ తత్తద్వాక్యవిశేషఙ్గళిల్ చరమపురుషార్థనిష్కర్షమ్ పిఱవామైయాలే, అన్తప్పురుషార్థవిశేషత్తై ప్రకాశిప్పిక్కైక్కాక ఉత్తరార్ధమ్ ఉదిక్కైయాలుమ్, ఉపాయస్వరూపవిశేషప్రత్యాయకమాకప్ పూర్వార్ధముదిక్కైయాలుమ్ పౌనరుక్త్యమిల్లై.

ఉపేయతయా వరణముమ్ ఉపాయతయా వరణముమిత్తే ఇరణ్డుక్కుమ్ కృత్యమ్. ఉపేయత్వేన వరిత్తపోతు ఉపాయాపేక్షైయుణ్డు; ఉపాయత్వేన వరిత్తపోతు ఉపేయాపేక్షైయుణ్డు. ఆకైయాల్ ఉభయముమ్ అపేక్షితమాకక్కడవతు. ఉపేయత్వవరణమావతు-ఈశ్వరన్ తిరువడికళిలే కైఙ్కర్యత్తైయే ఉపేయమాక అధ్యవసిక్కై. ఉపాయత్వవరణమావతు-అవన్ తిరువడికళై ఉపాయమాక అధ్యవసిక్కై.

అధ్యవసాయద్వయముమ్ ఇవ్వధికారిక్కపేక్షితమ్. అనన్యసాధనత్వసిద్ధిక్కు ఉపాయాఽధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. అనన్యభోగత్వసిద్ధిక్కు

(౧) ముణ్డ-౩-౧-౩. (౨) తై-భృగు-౧౦-౫. (౩) తై ఆ-౧-౨.
(౪) (౫) తై-ఆ-౭-౧. (౬) పరమసం.

ఉపేయాధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. ఉపాయవిశేషాధ్యవసాయమ్ ప్రయోజనాన్తరపరనుక్కు ముణ్డాకైయాలే, తద్వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కు ఉపేయాధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. సాధకనుక్కుమ్ ఉపేయాధ్యవసాయముణ్డాకైయాలే తద్వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కు ఉపాయాధ్యవసాయమ్ వేణుమ్. సాధకన్దానే (౧) "ఇష్టంమనిషాణ, అముంమనిషాణ, సర్వంమనిషాణ" ఎన్ఱు ఉపేయవిశేషత్తై అపేక్షియానిన్ఱానే. (౨) "దైత్యసైన్యపరాజితాః శరణంత్వామనుప్రాప్తాః" ఎన్ఱు ప్రయోజనాన్తరపరనుక్కు ఉపాయాధ్యవసాయముణ్డే; తద్వ్యావృత్తిసిద్ధిక్కుమ్ (౩) "అన్తరిక్షగతశ్శ్రీమాన్" (౪) "సతునాగవరశ్శ్రీమాన్" ఎన్గిఱపడియే ఉపాయోపేయాధ్యవసాయఙ్గళాకిఱ మహైశ్వర్యమ్ ఇవ్వధికారిక్కు అపేక్షితమాకైయాలే, అవై ఇరణ్డైయుమ్ ఇరణ్డువాక్యత్తాలుమ్ శొల్లుకిఱతు. అత్తై ప్పఱ్ఱవిఱే "ముముక్షుర్వై శరణమహంప్రపద్యే" ఎన్ఱు శ్రుతమాయిఱ్ఱతుమ్.

కీழ్ "ప్రపద్యే" ఎన్ఱు స్వీకృతమాన ఉపాయత్తినుడైయ ఫలమానకైఙ్కర్యత్తై అపేక్షిక్కక్కడవతాకక్కొణ్డు, అతుక్కు ప్రతిసమ్బన్ధివిశేషాధనత్వ ముణ్డాకైయాలే, అన్నప్రతిసమ్బన్ధియినుడైయ పూర్తిపూరణపూర్వకమాక వనుసన్ధిక్కిఱతు.

అతిల్, "శ్రీమతే" ఎన్గిఱపదమ్ - కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధియై ప్పూరిక్కిఱతు. శేషత్వప్రతిసమ్బన్ధి ఒరుమిథునమానపోపాతి, కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధియుమ్ ఒరుమిథునమాయిత్తే ఇరుప్పతు. ఆకైయాలే పెరియపిరాట్టియారోడే నిత్యసంయుక్తనానవనుక్కెన్గిఱతు. (౫) "నైకుణ్ఠేతు పరేలోకే శ్రియాసార్ధంజగత్పతిః । ఆస్తేవిష్ణురచిన్త్యాత్మా భక్తై

(౧) తై-నా-౧౩ (౨) వి-పు-౧-౯-౬౫. (౩) రా-యు-౧౭-౧౭. (౪) వి-ధ-౬౯-౪౭. (౫) లైపే.

ర్భాగవత్తై స్సహ" ఎన్గిఱపడియే ఒరువిభూతియాక మిథునభోగపరరా యితే ఇరుప్పతు.

ఆకైయితే అత్తిరళినిన్రుమ్ పిరికతిరప్పట్టు త్తుదర్న్దడిమైశెయ్యు వన్దవర్కళుమ్, (1) "భవాంస్తుసహవైదేహ్యా గిరిసానుషురంస్యతే। అహంసర్వంకరిష్యామి" ఎన్రతుమ్. అన్దవిళైయపెరుమాళ్ పోలే అడిమైశెయ్యు వాళైయుడైయారుమ్ * కోలత్తిరుమామకళోడు కూడిన ఉన్నైక్కూడ వేణుమెన్రతుమ్. (2) "యువాకుమారః"(3) "ఏష వామని:, ఏష భామని:" ఎన్నాప్పోలేశొత్తుకళ్ * పుంసాందృష్టిచిత్తాపహారియాన అవనుడైయ వడివళకైయుమ్, శీలాదిగుణవిశేషఙ్గళైయుమ్, తన్నైనీక్కుప్పట్టిలే అనుభవిప్పతు. అనుభవిత్తవళ్ ఉన్మత్తైయావతు. అవళ్ తన్నుడైయ ఓరోఅవయవఙ్గళిలే ఆళ్ఙ్గాల్పట్టు * అల్లిమలర్ మకళ్ పోక మయక్కుక్కళ్కళాయ్, అవన్దానుమ్ ఉన్మత్తనావతాయ్ భ్రాన్తమిథునమాయ్, తువణ్డు శెల్లుమ్పోతు శిశిరోపచారమ్ పణ్ణువతు, వ్యజనాదికళై ప్పరిమాఱువతు, పడిక్కమిడునతాయ్ప్పోలే కాణుమ్ మిథునత్తుక్కుచ్చెయ్యుమ్ కిఞ్చిత్కారమాయిరుప్పతు. ఆకైయాలే ఒరుమిథునమే ప్రాప్యమ్.

ఇవళ్ త్రిలే అన్యతమత్తై ప్రాప్యమాకనినైక్కైయావతు — వినాశత్తోడే తలైక్కట్టుకై. పిరికైయితే, తన్నైమూక్కఱుప్పుణ్డతుమ్, తమయన్ తలైయఱుప్పుణ్డతుమ్;

పరిమళమ్ పూవై శ్లాఘ్యమాక్కుమాపోలేయుమ్, ప్రభై మాణిక్యత్తై శ్లాఘ్యమాక్కుమాపోలేయుమ్, ఇవళాలేయితే అవనుక్కుభోగ్యత్వమ్. (4) "శ్రద్ధయా దేవో దేవత్వమశ్నుతే" ఎన్నక్కడవతితే. శేషిక్కుఅతిశయత్తైప్పణ్ణుకైయితే శేషవస్తువుక్కుకృత్యమ్. ఇవళాలేఅవనుక్కునిఱము

(1) రా-అ-31-27. (2) యజు-3-3-3.

ణ్డాకై యావతు-"విష్ణుపత్నీ" విష్ణోశ్శ్రీః" ఎన్గిఱపడియే ఇత్తలైయిల్ శేషత్వమ్ప్రకాశిక్కై.

ఇన్న శ్రీశబ్దత్తాలే కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధితయా ముక్తనిత్యాది కళాలే సేవిక్కప్పడానిన్ఱాళెన్గిఱవాకారముమ్, స్వభోగసౌఖ్యత్తాలే అవనై సేవిక్కుమెన్గిఱ ఆకారముమ్ తోన్ఱుకిఱతు.

ఆక ఇప్పదత్తాలే పిరాట్టియుమ్ సర్వేశ్వరనుమ్ శేరవిరున్దశేర్త్తియిలే అడిమైశెయ్యక్కడవనెన్ను మర్థవిశేషమ్శొల్లిన్ఱాయిన్ఱు.

అన్వడిమైతాన్, అనుభవజనితప్రీతియూన్ఱాక విళైయుమతాకైయాలుమ్, అనుభవజనితప్రీతితాన్ - అనుభావ్యవిషయాధీనమాకైయాలుమ్, అన్దకైఙ్కర్యత్తుక్కడియాన ప్రీతిక్కునాన్ఱాలాన స్వరూపరూపగుణవిభూతిపూర్త్తియైచ్చొల్లుకిఱతు - నారాయణపదమ్. (౧) "అశ్నుతేకామాన్" (౨) "లబ్ధ్వానన్దీభవతి" (౩) "ఇమాంల్లోకాన్ - అనుసఞ్చరన్" (౪) "సదాపశ్యన్తి" ఎన్గిఱపడియే, స్వరూపరూపగుణాద్యనుభవమ్ ప్రీతిక్కు హేతువాకక్కడవతు. ప్రీతి-కైఙ్కర్య హేతువాకక్కడవతు. ఇతైయాకిల్ "శ్రీమతే" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ చతుర్థియే అమైయుమ్. కైఙ్కర్య ప్రకాశమాకైక్కు నారాయణపదమ్ వేణ్డావే. స్వరూపరూపగుణవిభూతికళ్ నాలుక్కుమ్ వాచకమాకైయాలే, అనుభావ్యవిషయ పూర్త్తియైక్కాట్టక్కడవతు - నారాయణపదమ్.

నారశబ్దమ్ - రూప గు ణ వి భూతిక ళుక్కు వాచకమాకిఱతు. అయనపదమ్-ఇవై మూన్ఱుక్కుమ్ కొళ్కలమాన స్వరూపత్తై చ్చొల్లుకిఱతు. అన్నస్వరూపత్తైప్పార్త్తాల్ (౫) "సత్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ" ఎన్గిఱ

(౧) తై-ఆ-౧-౨. (౨) తై-ఆ-౭-౧. (౩) తై-భృగు-౧౦-౫.
(౪) సామ-ఉత్తర-౧౮-౨-౪.

పడియే అచిత్తిఱ్కాట్టిల్ అత్యన్తవ్యావృత్తమాన త్రివిధాత్మ స్వరూపత్తిలుమ్ అత్యన్తవ్యావృత్తమాయిరుక్కుమ్.

రూపత్తైప్పార్త్తాల్ (౧) "నభూతసఙ్ఘసంస్థానో దేహోఽస్య పరమాత్మనః" ఎన్ఱు అప్రాకృతమాయిరుక్కైయాలుమ్, అస్త్రభూషణాధ్యాయత్తిల్ చొల్లుకిఱపడియే సకలజగదాధారమాకైయాలుమ్, ప్రాకృతముమాయ్, ఆధేయముమాన సర్వచేతనశరీరఙ్గళిలుమ్ అధికమాయిరుక్కుమ్.

(౨) "అపహతపాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజిఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసఙ్కల్పః" (3) "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్" (౪) "జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్య వీర్యతేజాంస్యశేషతః। భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాని వినా హేయైర్గుణాదిభిః" (౫) "సువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః పరః పరాణాం సకలా నయత్ర క్లేశాదయస్సన్తి" ఎన్గిఱపడియే, హేయగుణాసంస్పృష్టమాయ్, (౬) "యతో వాచో నివర్తన్తే" ఎన్గిఱపడియే నిస్సీమముమాయ్, (౭) "నేతి నేతి" ఎన్గిఱపడియే అపరిచ్ఛిన్నముమాన కల్యాణగుణఙ్గళుమ్ - హేయగుణసంస్పృష్టముమాయ్ పరిచ్ఛిన్నముమాన సర్వచేతనగుణఙ్గళిలుమ్ అధికమాయిరుక్కుమ్.

(౮) "యస్యచ్ఛాయామృతమ్" (౯) "యస్యమృత్యుః" (౧౦) "పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని త్రిపాదస్యామృతందివి" ఎన్గిఱపడియే, ఉభయవిభూతియుమ్ విభూతికోటిఘటితైయాకైయాలే, పరిచ్ఛిన్న విభూతికళిల్ అధికైయాయిరుక్కుమ్.

---

(౧) భార- (౨) ఛాన్దో-౮-౭-౧. (3) ముణ్డ-౨-౨-౭.
(౪) వి-పు-౬-౫-౭౯. (౫) వి-పు-౬-౫-౮౫.
(౬) తై-ఆ-౯. (౭) బృ-౪-3-౬. (౮) శుక్లయజు.
(౯) సుబా-౭. (౧౦) పురుషసూక్తమ్.

ఆక, ఇప్పడి సర్వప్రకారత్తాలుమ్ సర్వాధికనాయ్, (౧) "పతిం విశ్వస్య"(౨) "పతింపతీనామ్" ఇత్యాదికళాన శ్రుతిశతఙ్గళిల్ శొల్లుకిఱ పడియే సర్వస్వామియాన సర్వేశ్వరన్, నారాయణశబ్దత్తిలే కైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధితయాశొల్లప్పడుకైయాలే, (౩) "సర్వంపరవశందుఃఖమ్" (౪) "సేవాశ్వవృత్తిర్వ్యాఖ్యాతా" (౫) "జపరప్రేష్యభావాత్" ఎన్గిఱ వాక్యఙ్గళిల్ శొల్లుకిఱ సేవానిషేధమ్ అసేవ్యసేవావిషయమ్. ఇత్తై యాకిల్, (౬)"తదుపాసితవ్యమ్"(౭)తదన్వేష్టవ్యమ్"(౮)"తద్వావవిజిజ్ఞాసితవ్యమ్"(౯)"సోన్వేష్టవ్యః"(౧౦) "ఆత్మానమేవలోకముపాసీత" (౧౧)"కారణంతుధ్యేయః" (౧౨) "సనై వేదితవ్యః" (౧౩)"ధ్యేయస్సదా"(౧౪)"ధ్యేయోనారాయణస్సదా" (౧౫)"వాసుదేవతరుచ్ఛాయానాతిశీతానఘర్మదా। నరకాఙ్గారశమనీ సాకిమర్థంనసేవ్యతే" ఎన్ఱు భగవత్సేవావిధాయకమాన వాక్యఙ్గళోడు విరోధిక్కుమ్. పతివ్రతైక్కు ప్పురుషాన్తర స్పర్శమన్ఱో త్యాజ్యమాయిఱ్ఱతు; స్వభర్తృస్పర్శమన్ఱే.

అనన్తరమ్ భగవత్స్వరూపరూపగుణవిభూత్యాదికళై అనుభవిత్తు, అన్భగవదనుభవజనితప్రీతిప్రకర్షమ్ ప్రేరిక్క- (౧౬)"హావుహావు హావు, అహమన్న మహమన్న మహమన్నమ్" (౧౭) "యేనయేన ధాతాగచ్ఛతితేనతేనసహ గచ్ఛతి" (౧౮)"ఇరైత్తునల్లమేన్మక్కళేత్త" (౧౯)"శూట్టునన్మాలైకళ్ తూయనవేన్ది"ఇత్యాదికళిఱ్శొల్లుకిఱపడియే విరోధినివృత్తిపూర్వకమాక ఒరుదేశవిశేషత్తిలేపోయ్ వాచికమాక

---

(౧) తై-నా-౧౦. (౨) శ్వే-౬-౭. (౩) మను-౪-౧౬౦.
(౪) మను-౪-౬. (౫) (౬) తై-నా-౬-౧౦.
(౭) ఛాన్దో-౯-౧-౧. (౮) (౯) ఛాన్దో-౮-౭-౧.
(౧౦) బృ-౩-౪-౧౫. (౧౧) అథర్వశిఖా. (౧౨) కౌషీ-౪-౧౮.
(౧౩) (౧౪) భార-అను. (౧౫) విహగేన్ద్రసం-౨౪-౧౩.
(౧౬) భృగు-౧౦-౬. (౧౭) పరమసం. (౧౮) తి-వాయ్-౪-౩-౯.
(౧౯) తిరువిరు-౨౧.

వుమ్ శాయికమాకవుమ్ పణ్ణుమ్ కిఞ్చిత్కారజ్ఞళై ప్రార్థిక్కిఱతు - "ఆయ" ఎన్గిఱచతుర్థియాలే.

అభిమతలాభమ్ విరోధినివృత్తిపూర్వకమాకనన్ఱి ఉదియామైయాలే ఇజ్ఞుప్పణ్ణుకిఱ కైఙ్కర్యాపేక్షైయాలే విరోధినివృత్తియుమ్ ప్రార్థిక్కైయాకక్కడవతు. ఇరణ్డుమపేక్షితమాకిల్ ఇరణ్డైయుమ్ ప్రార్థియాతే, కైఙ్కర్యత్తైయే ప్రార్థిప్పానెన్నెన్నిల్; కైఙ్కర్యసిద్ధియే పరమప్రయోజనమ్. అతుక్కు ప్రతిబన్ధకమాకైయాలే విరోధియినుడైయ నివృత్తి-అపేక్షితమాకిఱతిత్తనై పోక్కి, * జరామరణమోక్షార్థమాక ఇత్తిన్న కేవలనైప్పోలే స్వయముద్దేశ్యమల్లామైయాలే వన్ద అప్రాధాన్యమ్ తోన్ఱ అత్తై ఎడాతొழிకిఱతు.

విరోధినివృత్తియై అవన్ స్వయమ్ప్రయోజనమాకనినైత్తిరుక్కుమ్; ఇవన్ కైఙ్కర్యవిరోధితయా త్యాజ్యమెన్ఱునినైత్తిరుక్కుమ్. సంసారభయమితేలవనుక్కుళ్ళతు. భగవత్ప్రాప్యముళ్ళతుఇవనుక్కే-యిఱే. చరమశ్లోకత్తిల్ విరోధినివృత్తియై ప్రధానమాకచ్చొల్లిత్తు-స్వయముద్దేశ్యమాయన్ఱు. ఆత్మావుక్కు స్వాభావికధర్మమాన కైఙ్కర్యమ్ప్రకాశిక్కైక్కు నడువిల్ ఇడైచ్చువర్పోకవేణ్డువతెన్నుమ్నినైవాలే.

ఇచ్చతుర్థి - తాదర్థ్యచతుర్థియాయ్, శేషిత్వవాచియాయిత్తేయాకిలుమ్, కీழ்పణ్ణిన ప్రపత్తిక్కు శేషత్వమాత్రమ్ ఫలమల్లామైయాలే, "అకిఞ్చిత్కరస్య శేషత్వానుపపత్తిః" ఎన్గిఱపడియే శేషత్వఫలమాన శేషవృత్తియైచ్చొల్లుకిఱతు. జ్ఞానమిల్లాతవన్ఱు స్వరూపమ్ *అసన్నేవవామోపాతియుమ్, అనుష్ఠానమిల్లాతపోతు అన్త జ్ఞానన్తాన్ అసన్నేవవామోపాతియుమ్, శేషవృత్తియిల్లాతపోతు శేషత్వముమ్ అసత్కల్పమాకక్కడవతు. ఆకవిఱే మకారత్తుక్కుమేలిల్ చతుర్థి వివరణమాయిత్తతు.

శేషత్వమ్ ఇఙ్గేసిద్ధియానిఱ్చెయ్ తేయుమ్, ఒరు దేశవిశేషమ్ తేడిపోక వేణ్డుకిఱతు శేషవృత్తిసిద్ధిక్కాకవిఱే. ఉపాయస్వీకార త్తుక్కు మున్నే ఉణ్డే శేషత్వజ్ఞానమ్, ఆకైయన్ఱో తిరుమన్త్రత్తుక్కు ప్పిన్బు ద్వయమాకవేణ్డిఱ్ఱు. ఆకైయాలే శేషత్వజ్ఞానమ్ ముఱ్పడక్కడవతు. అనన్తరమ్ ఉపాయస్వీకారమాకక్కడవతు. అనన్తరమ్ కైఙ్కర్యరూపమాన ప్రాప్యత్తినుడైయ ప్రార్థనమాకక్కడవతు. ప్రాప్యాపేక్షైక్కనన్తరమన్ఱో తల్లాభహేతువాన ఉపాయస్వీకారమ్ పణ్ణువతు.

ఆనాల్, "అర్థార్థీ రాజకులం గచ్ఛేత్" "మన్దాగ్నిరమ్బు పిబేత్" "జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత" ఎన్గిఱాప్పోలే, ఉపేయాపేక్షైయుడైయవనుక్కు ఉపాయాపేక్షైయాకైయాలే, ఉత్తరార్థమ్ ముఱ్పట్టు, పూర్వార్థమ్ పిఱ్పడవేణ్డావో వెన్నిల్, వ్యుత్పత్తిదశైయిల్ అతు వేణ్డువతు; అనుష్ఠానదశైయిల్ మాఱాడియిరుక్కుమ్. జ్యోతిష్టోమానుష్ఠానానన్తరమన్ఱో స్వర్గసిద్ధి.

ఆక, ఇచ్చతుర్థియాలే శేషత్వత్తై ప్పూరిత్తుత్తరుమ్ శేషవృత్తియై ప్రార్థిక్కిఱతు. ఇతు ప్రార్థనారూపమెన్నుమిడత్తిల్ ప్రమాణమెన్నెన్నిల్, కీழ్ ఉపాయస్వీకారమ్ పణ్ణినవన్, లబ్ధాభిమతనాయిరుక్కుమవనల్లామైయాలుమ్, అభిమతఫలలాభదశైయల్లామైయాలుమ్, ఇవ్వర్థ వివరణమ్ పణ్ణిన భాష్యకారర్ "భవాని" ఎన్ఱు ప్రార్థిక్కైయాలుమ్, ప్రథమాచార్యరాన నమ్మాழ్వార్ (౧) "అడిమైశెయ్యవేణ్డుమ్" ఎన్ఱు ప్రార్థిక్కైయాలుమ్, ప్రార్థనారూపమాకక్కడవతు.

ఆకైయాలే, కైఙ్కర్యప్రార్థనమ్ పణ్ణుకిఱతాయ్ ఇప్పదమ్, (౧)"ఒழివిల్ కాలమెల్లాముడనాయ్ మన్ని వழువిలా వడిమైశెయ్యవేణ్డునామ్" ఎన్ఱు కైఙ్కర్యవిశేషణమాకచ్చొల్లుకిఱ సర్వకాలాది శబ్దఙ్గళాలే అన్దకైఙ్కర్యప్రకారత్తైచ్చొల్లుకిఱతు.

(౧) తి-వాయ్-౩-౩-౧.

సర్వకాలశబ్దత్తాలే (౧) "నచపునరావర్తతే నచపునరావర్తతే" (౨) "అనావృత్తిశ్శబ్దాదనావృత్తిశ్శబ్దాత్" ఎన్గిఱపడియే యావదాత్మభావి అనుభావ్యమాన భోగత్తై వ్యావర్తిక్కిఱతు.

ఇత్తాలే (౩) "గతాగతం కామకామా లభన్తే" (౪) "గత్వా గత్వా నివర్తన్తే చన్ద్రసూర్యాదయో గ్రహాః" ఎన్గిఱపడియే, దేశాన్తరత్తిలే ద్రవ్యత్తై ఆర్జిత్తు దేశాన్తరత్తిలే అఱవిట్టు జీవిత్తు, మీణ్డవాఱే దేశాన్తరమ్ పోవారోపాతి, ఇఙ్గే ఆర్జితమాన పుణ్యత్తై అనుభవిత్తు భోగావసానత్తిలే, (౫) "యథేతమాకాశమ్, ఆకాశాద్వాయుమ్, వాయుర్భూత్వాధూమోభవతి, ధూమోభూత్వా అభ్రంభవతి, అభ్రంభూత్వామేఘోభవతి, మేఘోభూత్వాప్రవర్షతి" ఎన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱ క్రమత్తిలే పునరావృత్తి లక్షణమాన స్వర్గాద్యైశ్వర్యభోగత్తిఱ్కాట్టిల్ వ్యావృత్తిశొల్లిఱ్ఱు.

సర్వదేశశబ్దత్తాలే దివ్యవేశ్మమ్, తిరుమామణిమణ్డపమ్, దివ్యోద్యానమ్ తొడక్కమాన పరమపదత్తిల్ భోగస్థానఙ్గళోడు ఆమోద ప్రమోద సమ్మోదరూపమాన వ్యూహస్థానఙ్గళోడు, లీలావిభూతియిల్ వ్యూహవిభవార్చావతారాది స్థానఙ్గళోడుమ్ వాసియఱ, (౬) "తస్య సర్వేషులోకేషు కామచారోభవతి" (౭) "ఇమాన్ లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యనుసఞ్చరన్" ఎన్గిఱపడియే దేశపరిచ్ఛేదమిల్లాతపడి అడిమైశెయ్యప్పెఱుకైనాకవేణుమెన్గిఱతు.

ఇత్తాల్ దేశపరిచ్ఛిన్నమాన కేవలనుడైయ భోగత్తై వ్యావర్తిక్కిఱతు. అతావతు-సాంసారికమాన శబ్దాదివిషయఙ్గళినుడైయ అనుభవమ్ *కర్మజనితసంసారవశవర్తికళాన బ్రహ్మాదికళుక్కే భోగ్యమా

(౧) ఛాన్దో-౮-౧౫-౧. (౨) బ్రహ్మసూ-౪-౪-౨౨. (౩) గీ-౯-౨౧.
(౪) వి-పు-౧-౬-౪౦. (౫) ఛాన్దో-౫-౧౦-౫. (౬) ఛాన్దో-౭-౨౫-౨.
(౭) తై-భృగు-౧౦-౫.

యిరుక్కైయాలుమ్, ఆత్మానుభవసుఖత్తైప్పఱ్ఱ అతిక్షుద్రమాయిరుక్కైయాలుమ్, శబ్దాదివిషయఙ్గళిల్ అన్వయమిల్లై. (౧)"ఏకాన్తినస్సదా బ్రహ్మధ్యాయినో యోగినోహి యే । తేషాం తత్పరమం స్థానం యద్వై పశ్యన్తి సూరయః" ఎన్ఱు అనన్యప్రయోజనరాన పరమైకాన్తికళాలే అనుభావ్యమాన అపరిచ్ఛిన్న భగవదనుభవత్తిల్ అన్వయమిల్లామైయాలుమ్, అణుపరిమాణనాన ఆత్మావే భోగ్యమాయిరుక్కుమే, ఆకైయాలే అవ్వాత్మానుభవమ్ దేశపరిచ్ఛిన్నమ్.

సర్వావస్థాశబ్దత్తాలే కీழ్చ్చొన్న ఐశ్వర్యమ్బోలే నశ్వరమన్ఱిక్కేయానదాత్మభావియాయ్, కైవల్యమ్బోలే సఙ్కుచితమన్ఱియిలే, సర్వదేశానువృత్తమాయిరున్ఱతేయాకిలుమ్, నిత్యాగ్నిహోత్రమ్బోలే భోగోపకరణగర్భమాయిరుప్పన శిలకాలవిశేషఙ్గళుమిడైవిడలామ్, అఙ్ఙనన్ఱియిలే అన్తరఙ్గదశైయోడు బహిరఙ్గదశైయోడు వాశియఱ ఒరుకాలక్కైయుమ్ వర్ధ్యైయాకాతపడి అడిమైశెయ్యప్పెఱువేనాకవేణ్డుమెన్గిఱతు.

అఙ్ఙేకోలక్కమ్ కొణ్డుక్కుమ్బోతోడు, నాచ్చిమారుమ్ దేవరుమాయ్ తెన్ఱలుమ్ పిఱ్కాలిక్కవేణ్డుమ్బడియాన దశైయోడు వాశియఱ త్తిరువనన్దాழ్వానోపాతి అడిమైశెయ్యవేణుమ్. ఓలక్కమ్ కొణ్డుక్కుమ్బోతు ఛత్రచామరాదిపాణియాయుమ్, అన్తరఙ్గదశైయిల్ పడుక్కై, పడిక్కమ్, ఒట్టువెట్టిల్, కాళాఞ్జి, లీలాశుకమ్ తొడక్కమానవైయాయుమ్, ఇడైవిడామల్ అడిమైశెయ్యక్కడవనాయిత్తేయిరుప్పతుమున్ఱిన్.

ఇత్తాల్ ఒరుకాల్ (౨) "ఆత్మానం వాసుదేవాఖ్యం చిన్తయన్" ఎన్గిఱపడియే స్వానుభవవైభవత్తాలుమ్, శ్రీస్తనసంశ్లేషాను

(౧) వి-పు-౧-౬-౩౯. (౨) వి-పు-౬-౪-౬.

భవత్తాలుమ్, "అహమన్నమ్" ఎన్గిఱపడియే పరమభోగ్యభూతమాన నిత్యముక్తరుడైయ స్వరూపానుభవత్తాలుమ్, పరమానన్దియాకానిఱ్కచ్చేయ్ తేయుమ్, (౧) "సఏకాకీనరమేత," (౨) "భృశంభవతిదుఃఖితః" (౩) "క్రోధమాహారయత్తీవ్రమ్" (౪) "కోపస్యవశమేయివాన్" ఎన్గిఱపడియే సూరికళోపాతి తనక్కుడే అవర్గళియసమ్బన్ధముడైయార్ శిలచేతనర్ కిరణికళేబరవిధురపరాయ్ క్కిడక్కిఱపడియైక్కణ్డు, ఉణ్ణాతురుక్కాట్టాతొళ్గివతు; కిరణికళేబరజ్ఞళై క్కొణ్డుత్తాలుమ్ తాపత్రయతప్తరాయ్ నోవుపడుకిఱ పడియైక్కణ్డు అవర్ కళ్ తామ్ వన్దు సాన్నిధ్యానమ్ పణ్ణవేణ్డుమ్బడి వెఱుప్పతు. అవైపణ్ణుకిఱ భగవదపచారాదికళైక్కణ్డు ఇరక్కత్తుక్కుఉప్పాన హృదయత్తై క్రోధత్తుక్కిడమాక్కనతాయ్, లీలావిభూతి సమ్బన్ధత్తాలే ఒరుతలై తోతవత్తియుమ్, ఒరుతలై విఘ్నప్పమాన ఈశ్వరనుడైయ భోగత్తిఱ్కాట్టిల్ భోగమాత్రసామ్యయుక్తనాన ముక్తనుడైయ భోగత్తుక్కు వ్యావృత్తి శొల్లినదాయిఱ్ఱు.

సర్వవిధశబ్దత్తాలే (౫) "నివాసశయ్యాసనపాదుకాంశుకోపధాననవర్షాతపవారణాదిభిః" (౬) "శెన్దాల్ కుడైయామ్ ఇరున్దాల్ శిఙ్గాతనమామ్ నిన్దాల్ మరవడియామ్" ఎన్గిఱపడియే ఆదరాఽను రూపమాక, (౭) "సఏకధాభవతి, ద్విధాభవతి, త్రిధాభవతి, శతధాభవతి, సహస్రధాభవతి" ఎన్గిఱపడియే అనేకప్రగహాపరిగ్రహమ్బణ్ణి (౮) "అహంసర్వంకరిష్యామి" ఎన్ఱు ఇళైయపెరుమాళ్-ఛత్రచామరపాణికళావతు, ఖనిత్రపిటకాధరరావతు, ఫలాహరణాదికళై ప్పణ్ణవతు, శాలాసన్నివేశాదికళై ప్పణ్ణువతు; కుసుమశయనాదికళై ప్పణ్ణువతు,

(౧) మహోప-౧-౧. (౨) రా-అయో-౨-౪౦. (౩) రా-ఆ-
(౪) రా-యు-౫౯-౧౩౬. (౫) స్తో-౪-౪౦. (౬) ౧-తిరువ-౫౩,
(౭) ఛాన్దో-౭-౨౬-౨. (౮) రా-అ-౩౧-౨౭.

కైయుమ్ విల్లుమాయ్ నోక్కువతాయ్, పడైవీట్టిల్ పెరుమాళ్ పరిక రఙ్గళ్ శెయ్తతైయ త్తామే శెయ్తాప్పోలే, నానుమ్ ఎల్లావకైప్పట్ట అడిమైకళైయుమ్ శెయ్యప్పెఱువేనాక వేణుమెన్ఱు ప్రార్థిక్కిఱతు. ఇత్తాలే పెఱుమ్ పుఱమైయాలేఅడిమైశెయ్యుమ్ * నిత్యానపాయినియాన పిరాట్టియుడైయ భోగత్తిల్ వ్యావృత్తి శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

చేతననుడైయ స్వరూపత్తోడు భోగత్తోడు కైఙ్కర్యత్తోడు వాశియఱ అత్యన్తవ్యావృత్తమాయిరుక్కుమ్. భగవచ్ఛేషత్వమ్ అవళుక్కు స్వరూపమ్; మిథునశేషత్వమ్ ఇవనుక్కు స్వరూపమ్. భగవద్భోగమే అవళుక్కుళ్ళతు; అవళుమ్ అవనుమాన శేర్త్తి ఇవనుక్కు భోగ్యమ్. స్తనతటాదికళాలే పణ్ణుమ్ కైఙ్కర్యమ్ అవళుక్కుళ్ళతు; ఇవనుక్కు మిథునవిషయమాన సర్వవిధకైఙ్కర్యముమ్డు. ఉచిత శబ్దత్తాలే సర్వకాలఙ్గళిలుమ్ సర్వదేశఙ్గళిలుమ్ సర్వావస్థైకళిలుమ్ సర్వవిధకైఙ్కర్యముమ్ పణ్ణక్కడవేనెన్ఱ సఙ్కల్పమే ఇవనుక్కుళ్ళతు.

అనుష్ఠిక్కుమిడత్తిల్ (౧) "క్రియతామ్" ఎన్ఱపడియే "అవన్ తిరువుళ్ళత్తుక్కు యాతొన్ఱు అనుకూలమానతు; అతు అనుష్ఠేయమ్" ఎన్ఱు, స్వేచ్ఛావ్యావృత్తమాన కైఙ్కర్యత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అతావతు – మరవడికళ్పోలే తిరువడికళిలేకిడక్కవుమాయ్, మాలైపోలే తిరుముడియిలేఅవుమాయ్, ఇళైయపెరుమాళ్పోలే కూడప్పోకవుమాయ్, శ్రీభరతాళ్వాన్పోలే తలైయిలే ముడివైక్కవుమాయిరుక్కై. ఇతువిఱే పారతన్త్ర్యత్తుక్కెల్లైనిలమ్. యాతొన్ఱు తిరుముకమలర్త్తిక్కు ఉఱుప్పాయిఱువతు, అతిఱే కైఙ్కర్యమావతు.

ఆక ఇత్తాల్, నెడునాళ్ భోగవిరోధియాన క్షయరోగత్తాలే నోవుపట్ట ఒరుసిద్ధౌషధత్తైప్పెఱ్ఱు నోయ్విట్టుక్కళిక్కుమోపోలే,

---

(౧) రా-అ-౧౫-౭.

భగవత్ప్రసాదమాకిఱ పరమభేషజత్తై భవత్తాలే సాంసారికమాన తడై యఱక్కప్పెఱ్ఱు, అప్పుఱక్కొఱ్ఱిన మాణిక్కమ్పోలే అత్యుజ్జ్వల నాయ్, అర్చిరాదిగతియాలే పరమపదమాకిఱ దివ్యదేశత్తిలేపుక్కు, నిరన్తరభగవదనుభవైకయాత్రైయాన నిత్యసూరిసఙ్ఘత్తిలే అన్యతమ నాయ్, కడల్ ఉడైన్దాప్పోలే కణ్డిడమెఙ్గుమ్ తిఱన్దుపాయ్కిఱ పరమ భక్తిరూపాపన్నజ్ఞానత్తాలే, ఈశ్వరనుడైయస్వరూపత్తోడు రూపత్తోడు గుణత్తోడు విభూతియోడు వాశియఱ విళాక్కలైక్కొణ్డు అనుభవిత్తు, అన్దవనుభవజనితప్రీతిప్రకర్షత్తాలే మధుపానమత్తరైప్పోలే అక్రమ మాక స్తోత్రముఖనాయ్ క్కళిత్తాడువతు, అతుతాన్ పోయ్ త్తలై మణ్డైయిట్టు కిఙ్కరత్కారఙ్గళిల్ కుతూహలత్తై ప్పిఱప్పిత్తు అడిమైయిలే మూట్టువతు, అన్దకిఙ్కరత్కారన్దాన్ (౧)"నిరవద్యఃపరఃప్రాప్తేః" ఎన్గిఱ పడియే అనుభూతాంశమ్ అల్పమాయ్ అనుభావ్యాంశమే విఞ్జుమ్పడి యాన విషయవైలక్షణ్యవైభవముమ్, అతుతన్నైయుమ్ విళాక్కలై క్కొళ్ళవల్లాన అభినివేశాతిశయముమ్ కైతొట్టువళర్క్క, అత్తాల్ కొళ్ కొమ్బుమూడప్పడర్న్దు ఒరుకాలపరిచ్ఛేదత్తైయాతల్, దేశపరి చ్ఛేదత్తైయాతల్, అవస్థాపరిచ్ఛేదత్తైయాతల్, క్రియాపరిచ్ఛేదత్తైయాతల్ సహియామైయాలే, సర్వకాలఙ్గళిలుమ్ సర్వదేశఙ్గళిలుమ్ సర్వావస్థైకళి లుమ్పణ్ణుమ్సర్వవిధకైఙ్కర్యఙ్గళైయుమ్ప్రార్థిత్తతాయ్నిన్ఱతు, "ప్రార్థ నాయాంచతుర్థీ" ఎన్గిఱచతుర్థియాలే.

(౨)"అపహతపాప్మావిజరోవిమృత్యుః"(3)"నిర్గుణంనిరఞ్జనమ్" ఎన్గిఱపడియే హేయగుణనిషేధత్తైయుమ్, (౪) "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్" ఇత్యాదికళిల్పడియే విలక్షణగుణయోగత్తైయుమ్ శొల్లి, ఇప్పడివిలక్షణ గుణయుక్తమాయ్ హేయగుణ రహితమానవస్తువే ఉపాస్యమెన్ఱు

(౧) (౨) ఛా-౮-౭-౧. (3) శ్వే-౬-౧౯. (౪)ముణ్డ-౨--౨౭.

ఉపాస్యవస్తునిర్ణయమ్ పణ్ణినపోతు, ప్రాప్యమాయ్ అఱువతుమ్ వైలక్షణ్య పూర్వమాయ్ హేయగన్ధ రహితమాయిరుక్క వేణ్ణుకై యాలే, అతిల్ వైలక్షణ్య పూర్తియై కీఴ్ప్పడైయచ్చొల్లిక్కొణ్ణాకై యాలే, అనన్తరమాన ఇన్ద నమశ్శబ్దమ్ హేయగన్ధరాహిత్యత్తై చ్చొల్లు కిఱతు.

అతిల్ భోగత్తుక్కు హేయాంశమ్ వయముణ్డావతు - భోగ్య వస్తువి న్బక్కల్ కుఱైయాలే యాతల్, భోక్తావిన్బక్కల్ కుఱైయాలే యాతలిఱే; అతిల్ ఇఙ్గుచ్చొన్న భోగ్యమ్ సర్వ మఙ్గళాయతన భూతై యాన పిరాట్టికుక్కుమ్ మాఙ్గళ్యకరమాయ్, తాన్ (౧) "మఙ్గళానాఞ్చ మఙ్గళమ్" ఎన్గిఱపడియే స్వరూపరూపాదికళాలే సర్వ మఙ్గళఙ్గళుక్కుమ్ అవ్వరుకు పట్టిరుక్కైయాలే కుఱైవఱ్ఱిరున్దతు; ఇని భోక్తృత్వ దోష మేయుళ్ళతు, అత్తైక్కழிక్కిఱతు ఇప్పదమ్; అతావతు, అహఙ్కార మమకారఙ్గళ్.

స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞాన జనకమానతిరుమన్త్రత్తిలే అహఙ్కార మమకారఙ్గళ్ నివృత్తమాయిరుక్క, ఇప్పోతు నివర్త్యమాకిఱ అహ ఙ్కార మమకారఙ్గళేతెన్నిల్; ఇవ్వహఙ్కార మమకారఙ్గళ్ తాన్ మూన్రువకైప్పట్టిరుక్కుమ్. (౨) "అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యా అస్వేస్వమి తియామతిః" ఎన్గిఱపడియే, అనాత్మావాన దేహత్తిల్ ఆత్మబుద్ధియుమ్, దేహానుబన్ధియాన పదార్థఙ్గళిల్ స్వత్వబుద్ధియుమ్-అహఙ్కార మమ కారమాకక్కడవతు; అతుక్కుమేలే "స్వతన్త్రోహమ్" ఎన్ఱు దేహాత్పర మాక ఆత్మావై ప్రతిపత్తి పణ్ణిప్పోరానిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, స్వతన్త్ర మాక ప్రతిపత్తి పణ్ణిప్పోరువతొన్ఱుణ్డు; అతువుమొరు అహఙ్కారమ్; విషయఙ్గళాకిల్ మమతైయుమ్ అనువర్త్తిక్కుమిఱే. అతుక్కుమేలే

(౧) భా-ర-ఆను-శా-స. (౨) వి-పు-౬-౭-౧.

కర్మజ్ఞానాదికళై అనుష్ఠిక్కవుమామ్; ఒరు సాధన విశేష స్వీకారమ్ పణ్ణవుమామ్. "అవనిన్నుక్కు అనుష్ఠాతానాన్, ఎన్నుడైయఅనుష్ఠానమ్ ఇవై" ఎన్ఱు పిఱప్పనశిల అహఙ్కారమమకారఙ్గళుమ్ ఉళ; ఇప్పడియా న్నవకైప్పట్ట అహఙ్కారమమకారఙ్గళుమ్ ప్రథమాక్షరత్తిల్ చరమపదత్తాలుమ్, అతిల్ విభక్తివిశేషత్తాలుమ్, అనన్తరపదత్తాలుమ్ వ్యావృత్తమాయిన్ఱు.

ఇని ఇవైమూన్ఱుక్కుమేలే కాకాక్షిన్యాయత్తాలే ఒరుపదవిశేషత్తాలే వ్యావృత్తమాయ్, భోగదశానువృత్తిక్కుమ్ యోగ్యతైయుణ్డాయిప్పతోరు అహఙ్కారమమకారముణ్డు, అత్తైవ్యావర్తిక్కిఱతు ఇఙ్గు. అతాకిఱతు—"నాన్ భోక్తా, ఎన్నుడైయభోగమ్" ఎన్నిరుక్కై.

(౧) "అహమన్నాదః,"(౨)"సోఽశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్" (౩) "సదాపశ్యన్తి" (౪) "భోగమాత్రసామ్యలిఙ్గాచ్చ." (౫) "అత్ర బ్రహ్మసమశ్నుతే" ఎన్ఱు శొల్లుకిఱపడియే, నేరేగుణాదికళుక్కైయ భోక్తావాయిరుక్క, అతుక్కుమేలే గుణాద్యనుభవమ్ రసిత్తు. ప్రీతనానాల్, అన్ప్రీతిప్రేరితమాయ్ వరుమతాయుమిరుక్కైకైఙ్కర్యమ్"భోక్తృత్వమ్ ఎనక్కిల్లై" ఎన్నిరుక్కైయావతెన్. భోక్తృత్వమిల్లైయాకిల్ (౬) "లబ్ధ్వానన్దీభవతి" ఎన్గిఱఆనన్దిత్వమిన్ఱియిలే ఒళ్ళియుమ్. ఆనన్దిత్వమిల్లామైయాలే అపురుషార్థముమామ్. కర్మానుష్ఠానదశైయిల్ కర్తృత్వానుసన్ధానమ్ (౭) "అధిష్ఠానంతథాకర్తా కరణఞ్చ పృథగ్విధమ్ । వివిధాశ్చపృథక్చేష్టా దైవఞ్చైవాత్రపఞ్చమమ్" ఎన్గిఱపడియే ఆత్మావుక్కు చైతన్యప్రయుక్తమాన ప్రయత్నమాత్రమేయాయ్ అధిష్ఠానాదికళుక్కే కర్తృత్వమాకైయాలే అఙ్గు ఉపపన్నమ్.

---

(౧) తై-భృ-౧౦-౬. (౨) తై-ఆ-౧-౨. (౩) సాము-ఉత్తర-౧౮-౨-౪.
(౪) బ్రహ్మసూ-౪-౪-౨౧. (౫) కఠ-౨-౬-౧౪. (౬) తై-ఆ-౭-౧. (౭) గీ-౧౮-౧౪.

ముక్తనానాల్ కర్తృత్వారోపణవిషయమాన † అధిష్ఠానాదిక ళిల్లామైయాలుమ్, (౧) "సర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోక్షిశిరోముఖమ్। సర్వతశ్శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్యతిష్ఠతి" ఎన్గిఱపడియే అధిష్ఠానాది కళాల్ కొళ్ళుమ్ కార్యత్తై స్వరూపేణ కొళ్ళనల్లనాయ్, (౨) "ప్రజ్ఞయాహివిపశ్యతి" (౩) "మనసై వై తాన్ కామాన్పశ్యన్రమతే" ఎన్గిఱపడియే అనుభవత్తుక్కు వేణ్డువతు ఆత్మధర్మభూతమాన జ్ఞానమాత్రమాక చ్చొల్లుకైయాలుమ్ అనుపపన్నమెన్నిల్; ఇప్పోతు అతువన్తు నినైక్కిఱతు. పతివ్రతైయాన స్త్రీక్కు భర్తృసంశ్లేష జనిత సారస్యానుభవముణ్డాకానిఱ్కచ్చెయ్తేయుమ్, భర్తావినుడైయ ముఖవికాసమాయ్ ప్రయోజనమ్ "అవ్వికాసహేతు" ఎన్ను సంశ్లేషాదికళిలే సజ్గమ్ పిఱక్కుమోపాతి, భగవద్గుణానుభవాదికళిల్ "నాన్ భోక్తా, ఎనక్కు రసిత్తతు" ఎన్నుపురుషభోగత్తోపాతి స్వతన్త్రమాయిరుత్తల్, సాధారణమాయిరుత్తల్ శెయ్కైయన్నియిలే, "ఈశ్వరన్ ముఖమలర్త్తి, ఎనక్కుహేతు" ఎన్ను అవన్ఱ్ఱిలేసజ్గమాయ్, ముఖమలర్త్తియే తనక్కు భోగ్యమాకనినైత్తిరుక్కై. అత్తైప్పన్ఱ్ఱివిడేముతలిలే "అహమన్నమ్" ఎన్నుశొల్లి, పిన్నే "అహమన్నాదః" ఎన్నతుమ్.

ఆక ఇవ్వాక్యద్వయత్తాలుమ్ స్వరూపజ్ఞానానన్తరభావియాయ్ పదద్వయోక్తమాన ఉపాయోపేయజ్గళై ప్రార్థిత్తతాయ్నిన్నతు. అతిల్ పూర్వవాక్యత్తిల్ (ప్రపద్యే) ఎన్గిఱ క్రియాపదమ్ - అధ్యవసాయత్తై చ్చొల్లుకిఱతు. అతుక్కు ఉపేయాధ్యవసాయవ్యావృత్తియెప్పణ్ణిత్తరుకిఱతు ఉపాయవాచకమాన శరణశబ్దమ్. అన్దవుపాయత్తుక్కు సాధ్యోపాయవ్యావృత్తియై పణ్ణిత్తరుకిఱతు - (నారాయణచరణౌ) ఎన్ను. అన్ద సిద్ధసాధనత్తిలిష్ఱియుమ్ తుఱైయైచ్చొల్లుకిఱతు - శ్రీమత్పదమ్.

(౧) గీ-౧౩-౧౪. (౨) (౩) ఛా-౭-౧౨-౫.

† (పా)అనుష్ఠానాదికళ్

ప్రాప్యదశానువృత్తి విరోధియినుడైయ నివృత్తియై చ్చొల్లుకిఱతు - నమశ్శబ్దమ్. అవనుక్కు ప్రాప్యమాన కైఙ్కర్యత్తై చ్చొల్లుకిఱతు - చతుర్థి. అన్దకైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధియై చ్చొల్లుకిఱతు-నారాయణపదమ్. ప్రతిసమ్బన్ధియై పూర్ణిత్తుత్తరుకిఱతు శ్రీమత్పదమ్.

ఆక కైఙ్కర్య విరోధినివృత్తియైయుమ్, కైఙ్కర్యత్తైయుమ్, కైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధియైయుమ్, ప్రతిసమ్బన్ధి పూర్త్తియైయుమ్, అత్తై ప్పెఱుకిఱ అధికారివిశేషణమాన అధ్యవసాయత్తైయుమ్, అతు ఉపాయాధ్యవసాయ మెన్నుమిడత్తైయుమ్, అన్దవుపాయత్తినుడైయ సిద్ధత్వత్తైయుమ్, అన్ద సిద్ధోపాయత్తిలే మూట్టుమ్పురుషకారత్వత్తైయుమ్శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

పిరాట్టియుడైయ పురుషకారత్వత్తైయుమ్, పురుషకారభూతైయాన అవళుడైయ నిత్యయోగత్తైయుమ్, నిత్యయుక్తైయాన అవళాలే ఉదిక్కప్పట్ట శీలాదిగుణవిశేషఙ్గళైయుమ్, అన్ద గుణప్రకాశకమాన విలక్షణవిగ్రహయోగత్తైయుమ్, గుణవిగ్రహవిశిష్టనుడైయ ఉపాయభావత్తైయుమ్, అన్దవుపాయావలమ్బియాన చేతననుడైయ అధ్యవసాయత్తైయుమ్, అధ్యవసాయవిశిష్టనుక్కు ప్రాప్యమ్ఒరుమిథునమెన్నుమిడత్తైయుమ్, అన్ద ప్రాప్యత్తైప్పూర్ణ్కట్టిత్తరుమ్ సర్వస్వామిత్వత్తైయుమ్, సర్వస్వామితిరువడికళిల్ కైఙ్కర్యమేపురుషార్థమెన్నుమిడత్తైయుమ్,అతుక్కు విరోధి అహఙ్కారమమకారమెన్నుమిడత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

ద్వయప్రకరణమ్ ముఱ్ఱిఱ్ఱు.

పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళై తిరువడికళే శరణమ్,

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళై అరుళిచ్చెయ్ద పరన్దరహస్యత్తిల్,

చరమశ్లోకప్రకరణమ్.

అవతారికై ;

భక్తియిలుమ్ ప్రపత్తిక్కు నెడువాశియుణ్డు. ఆచార్యరుచి పరిగ్రహమ్; సర్వాధికారమ్, దేహావసానత్తిలే ఫలమ్, అన్తిమస్మృతి వేణ్డా; పరమచేతనమ్, సిద్ధస్వరూపమ్, సహాయాన్తరనిరపేక్షమ్, అవిలమ్బిత ఫలప్రదమ్, స్వరూపానురూపమాన ఉపాయమ్, ప్రాప్యానురూపమాన ఉపాయమ్.

"సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య" ఎన్గిఱ శ్లోకత్తిల్ శొల్లుగిఱ ధర్మపరిత్యాగమ్ - శాస్త్ర విరోధత్తాలుమ్, అనుష్ఠానవిరోధత్తాలుమ్, ప్రకరణ విరోధత్తాలుమ్ అయుక్తమ్.

(౧) "యావజ్జీవమగ్నిహోత్రం జుహుయాత్" (౨) "ధర్మేణ పాపమపనుదతి" (౩) "యజ్ఞేనదానేన తపసానాశకేన బ్రాహ్మణా వివిదిషన్తి" (౪) "సర్వాపేక్షాచ, యజ్ఞాదిశ్రుతేరశ్వవత్" ఎన్ఱు జ్ఞానసాధనమాగ కర్మత్తై అవశ్యానుష్ఠేయమాగ ఓతుగైయాలుమ్, (౫) "బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్" (౬) "తమేవంవిద్వానమృత ఇహభవతి" (౭) "బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతి" (౮) "తథావిద్వాన్పుణ్యపాపేవిధూయ నిరఞ్జనః పరమంసామ్యముపైతి" (౯) "అస్తి బ్రహ్మేతిచేద్వేద

(౧) ఆపస్తమ్బ-౩-౪-౧౮. (౨) తై-నా-౭౯. (౩) బృ-౬-౪-౨౨.
(౪) బ్రహ్మసూ-౩-౪-౨౬. (౫) తై-ఆ-౧. (౬) పురుషసూక్తమ్.
(౭) ముణ్డ-౩-౨-౯. (౮) ముణ్డ-౩-౧-౩. (౯) తై-ఆ-౬-౧.

స్తమేనంతతోవిదుః" (౧) "విద్యాత్మపురుషంపరమ్" ఎన్ఱు, వేదనవిశేషత్తై భగవత్ప్రాప్తి సాధనమాకవిధిక్కైయాలుమ్, (౨) "యమేవైషవృణుతే తేనలభ్యః, తస్యైష ఆత్మా వివృణుతేతనూం స్వామ్" (3) "భక్త్యాచధృత్యాచ సమాహితాత్మా జ్ఞానస్వరూపం పరిపశ్యతీహ" (౪) "హృదామనీషామనసాభిక్లృప్తః" ఎన్ఱు ప్రాప్తి సాధనమాక భక్తియై విధిక్కైయాలుమ్, ఇవఱ్ఱినుడైయత్యాగమ్ శాస్త్రవిరుద్ధమ్.

(౫) "శుకోముక్తః, వామదేవోముక్తః" ఎన్ఱుముక్తరాకశ్రుతరాన శుకాదికళోడు, (౬) "ఉపమానమశేషాణాంసాధూనామ్" ఎన్నప్పట్ట ప్రహ్లాదనోడు, భరతసౌభరి ప్రభృతికళాన అల్లాతముముక్షుక్కళోడు వాశియఱ కర్మజ్ఞానాదికళై యే అనుష్ఠిత్తుప్పోరుకైయాలే, ధర్మత్యాగ విధి—అనుష్ఠానత్తోడుమ్ విరోధిక్కుమ్.

(౭) "నియతంకురుకర్మత్వం కర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః" (౮) "కర్మణైవహి సంసిద్ధి మాస్థితాజనకాదయః" (౯) "సర్వంకర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానేపరిసమాప్యతే । నహిజ్ఞానేనసదృశం పవిత్రమిహవిద్యతే । జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేతథా" (౧౦) "భోక్తారంయజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ । సుహృదంసర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాంశాన్తిమృచ్ఛతి" (౧౧) "భక్త్యామామభిజానాతి" (౧౨) "భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యః" "మద్భక్తింలభతేపరామ్" (౧౩) "మన్మనాభవమద్భక్తః" ఎన్ఱు సాదరమాకవుమ్ సవిస్తరమాకవుమ్ పలినెట్టోత్తాలుమ్ ఉపదిష్టమాన కర్మాదిత్యాగమ్ ప్రకరణవిరుద్ధమ్.

---

(౧) (౨) కఠ-౧-౨-౨౩. (3)
(౪) తై-నా-౧. (౫) (౬) వి-పు-౧-౧౫-౧౫౬. (౭) గీ-3-౮.
(౮) గీ-3-౨౦. (౯) గీ-౪-33. (౧౦) గీ-౫-౨౯.
(౧౧) గీ-౧౮-౫౫. (౧౨) గీ-౧౧-౫౪. (౧3) గీ-౧౮-౬౫.

ఆక శాస్త్రవిరోధముమ్, కర్మజ్ఞానాఽనుష్ఠానవిరోధముమ్, ప్రకరణ విరోధముమ్ పిఱక్కైయాలే, ఇశ్లోకత్తుక్కు ఇవన్ఱ్రోడు శేర్న్దవర్థమ్ అర్థమాయిత్తనై; విరుద్ధమాన త్యాగమ్ అర్థమాకమాట్టాతెన్ఱు శిలర్ శొన్నార్కళ్.

శాస్త్ర విరోధముమ్, అనుష్ఠానవిరోధముమ్, ప్రకరణవిరోధముమ్ పిఱవామైయాలే అతు అర్థమాకాతు.

(౧) "యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై। తంహి దేవమాత్మబుద్ధిప్రసాదం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" (౨) "తస్మాన్న్యాసమేషాం తపసామతిరిక్తమాహుః" "న్యాస ఇతి బ్రహ్మా" "దేవానాం గుహ్యమ్" (౨) "య ఏవం వేద, బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతి" (౩) "తావదార్తిస్తథా వాఞ్ఛా తావన్మోహస్తథాఽసుఖమ్। యావన్న యాతి శరణం త్వామశేషాఘనాశనమ్" (౪) "శరణ్యం శరణం యాతో గోవిన్దం నావసీదతి" (౫) "వృత్తైవభవతో యాతా భూయసీ జన్మసన్తతిః। తస్యామన్యతమం జన్మ సఞ్చిన్త్య శరణం వ్రజ" (౬) "తేషాం తు తపసాం న్యాసమతిరిక్తం తపశ్శ్రితమ్" (౭) "సా దేవేఽస్మిన్ ప్రయుజ్యతామ్" ఎన్ఱు సర్వధర్మపరిత్యాగ పూర్వకమాక అనుష్ఠేయమాన ప్రపత్తియైయుమ్, భగవత్ప్రాప్తిక్కు స్వతన్త్రసాధనమాక శాస్త్రత్తిలే విధిక్కైయాలే శాస్త్ర విరోధమిల్లై.

కర్మజ్ఞానాదివిధాయకమాన శాస్త్రఙ్గళుక్కుమ్, తత్త్యాగ పూర్వకమాక అనుష్ఠేయమాన ప్రపత్తియైవిధిక్కుఱ శాస్త్రత్తుక్కుమ్, అన్యోన్యమ్ విరోధమ్ పిఱక్కైయాలే, ప్రపత్తిశాస్త్రన్దాన్ దుర్బల

(౧) శ్వేతా-౬-౧౮. (౨) తై-నా-౭౯.
(౩) వి-పు-౧-౯-౭౩. (౪) భార- (౫) భార-
(౬) భగవచ్ఛాస్త్రమ్. (౭) అహిర్బు-సం-౩౬-౩౫.

మానాలోవెన్నిల్; శాస్త్రత్వమ్ అవిశిష్టమాకైయాలే ప్రవృత్తివిధాయక శాస్త్రత్తోడే విరోధమ్ పిఱక్కైయాలే, కర్మజ్ఞానాది విధాయకశాస్త్ర ఙ్గాన్ దుర్బలమాయిఱుక్కైయాలే అతువు మర్థమన్ఱు.

ఇజ్జనెవిరోధమ్ శొల్లప్పార్క్కిల్, శ్యేనవిధిక్కుమ్ కామనావిధిక్కుమ్, మోక్షవిధిక్కుమ్ అన్యోన్యమ్ విరోధమ్ పిఱక్కైయాలుమ్, బ్రహ్మచర్యమ్, గార్హస్థ్యమ్, వానప్రస్థధర్మమ్, భిక్షుధర్మమ్ ఇవఱ్ఱుక్కన్యోన్యమ్ విరోధమ్ పిఱక్కైయాలుమ్, (౧) "నహింస్యాత్సర్వాభూతాని" ఎన్ఱు భూతహింసైయైనిషేధిత్తువైత్తుపశువిశసనత్తైవిధిక్కైయాలుమ్, (౨) "యావజ్జీవమగ్నిహోత్రంజుహుయాత్" ఎన్ఱుఅగ్నిహోత్రహోమత్తైవిధిత్తువైత్తు, తత్త్యాగత్తై (3) "సన్న్యసేత్సర్వకర్మాణి" ఎన్ఱువిధిక్కైయాలుమ్, కర్మత్తైఅనుష్ఠేయమాక చొల్లివైత్తు, తత్త్యాగపూర్వకమాకఅనుష్ఠేయమానజ్ఞానయోగత్తై విధిక్కైయాలుమ్, ఉపాస్యవస్తువై (౪) "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్" ఎన్ఱుసగుణమాకచొల్లివైత్తు, (౫) "నిర్గుణమ్" (౬) "నిరఞ్జనమ్" ఎన్ఱు గుణవిధురమాక చొల్లుకైయాలుమ్, ఆక ఇవ్వోమ్ముఖఙ్గళాలే ఆపాదచూడమ్ పరస్పరవిరుద్ధమాక త్తోఱ్ఱుకైయాలేశాస్త్రమాక త్త్యాజ్యమామ్.

ఇవ్విరోధత్తై-గుణభేదత్తాలుమ్, వర్ణభేదత్తాలుమ్, ఆశ్రమభేదత్తాలుమ్, పాకభేదత్తాలుమ్, రుచిభేదత్తాలుమ్, అధికారిభేదత్తాలుమ్ పిఱక్కైయాలే పరిహరిక్కఅవోసాతి, ఇతువుమ్ అధికారిభేదత్తాలే పరిహృతమ్. ఆకైయాలే శాస్త్రవిరోధమిల్లై.

కర్మజ్ఞానాదికళై అనుష్ఠిత్తశుకాదికళోపాతి, కణ్డు ముచుకున్ద ప్రభృతికళాన ముముక్షుక్కళోడు, దుర్వాసశ్శాపదూషితరాన దేవతై

---

(౧) భార-ఆ-౨౧౨-3౫. (౨) ఆపస్తమ్బ-3-౧౪-౮. (3)గీ-
(౪) ముణ్డ-౨-౨-౭. (౫) ఆత్మోప- (౬) శ్వే-౬-౧౯.

కళోడు వాశియఱ ప్రవృత్త్యనుష్ఠానమ్ పణ్ణి ఫలిక్క-క్కాణైయాలే,అనుష్ఠానవిరోధముమిల్లై.

కర్మయోగాదికళుక్కు సహానుష్ఠానమిల్లామైయాలే, పాకక్రమ నిబన్ధనమాన అధికారిభేదత్తాలే పరిహరిక్క-అవోపాతి, ఇతువుమ్ అధికారిభేదత్తాలే పరిహృతమ్. ఆకైయాలే ప్రకరణవిరోధముమిల్లై.

ఇప్పడి ఆభాసమాన శాస్త్రవిరోధాదికళై ప్పరిహరిక్కైక్కాక చ్చిలర్, "క్లేశవిహితమానకర్మజ్ఞానాదికళ్-త్రైవర్ణికవిషయమ్, ఇన్ద త్యాగపూర్వకప్రపత్తివిధానమ్ - అత్రైవర్ణికరాన స్త్రీశూద్రాదికళ్ విషయమ్" ఎన్ఱు విషయవిభాగమ్పణ్ణినార్కళ్. ఇజ్ఞువిధివిషయభూతనాన అర్జునన్ త్రైవర్ణికరిలే అన్యతమనాకైయాలుమ్, (౧) "స్త్రియో వైశ్యాస్తథాశూద్రాస్తేపియాన్తిపరాంగతిమ్" ఎన్ఱు అత్రైవర్ణికరాన స్త్రీశూద్రాదికళుక్కుమ్ భజనాధికారముణ్డాక క్లేశితమాకైయాలుమ్, ప్రసజ్యప్రతిషేధమ్ ధర్మానుష్ఠానయోగ్యస్థలత్తిలే యాకైయాలుమ్, అతువుమ్ అర్థమన్ఱు.

కర్మఫలత్యాగపూర్వకమాక అఙ్గప్రపత్తియై విధిక్కిఱతెన్నార్కళ్ శిలర్. ఇవ్విషత్తిల్ కర్మయోగప్రస్తావమిల్లామైయాలుమ్, ఉణ్డానాలుమ్, (౨)"మాఫలేషుకదాచన" ఎన్ఱు కీర్తిత్తమాకైయాలుమ్, ధర్మశబ్దమ్ ఫలవాచియల్లామైయాలుమ్, అతువుమ్అర్థమన్ఱు.

"కృచ్ఛ్రచాన్ద్రాయణకూశ్మాణ్డవైశ్వానరితోడక్కమాన ప్రాయశ్చిత్తధర్మఙ్గళై ప్పట్టు, అనస్థానత్తిలే ఎన్నై యేపఱ్ఱు" ఎన్గిఱపక్షముమ్, అర్జునన్ కర్మయోగవిరోధిదుష్కృతత్తైయుడైయ నల్లామైయాలుమ్, మేల్వరుకిన్ఱ ఊర్వశియైయుమనాదరిక్కుమ్పడి జితేన్ద్రియనాకైయాలుమ్, క్లేశశోకజనకమాన ప్రాయశ్చిత్తమ్ అప్రస్తుతమాకైయాలుమ్,

---

(౧) గీ-౯-౩౨. (౨) గీ-౨-౪౭.

ధర్మశబ్దత్తై అన్వళవిలే ఒతుక్కవొణ్ణామైయాలుమ్, అతువుమ్ అర్థమన్ఱు.

"భుక్త్వాచాన్నాద్యియణంచరేత్" పోలే కర్మయోగాదికళిలే భ్రంశముణ్డాయిన్ఱాకిల్, తత్ప్రాయశ్చిత్తమాక ప్రపత్తియైవిధిక్కిఱతెన్ఱిఅపక్షముమ్, (౧) "నేహాఽభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయోనవిద్యతే" ఎన్ఱు ప్రాయశ్చిత్తనిరపేక్షమాకచ్చొల్లుకైయాలుమ్, అతువుమర్థమన్ఱు.

"జ్ఞానయోగలాభత్తుక్కు, తత్సాధనమానకర్మత్తైవిట్టు ఎన్నైప్పఱ్ఱు" ఎన్ఱిఅపక్షముమ్, సాధ్యమానజ్ఞానత్తుక్కు వాచకశబ్దమిల్లామైయాలుమ్, ప్రపత్తియై స్వతన్త్రమాకవిధిక్కైయాలుమ్, ధర్మశబ్దమ్కర్మత్తళవిలేనిల్లామైయాలుమ్, విహితకర్మత్యాగమాకిఱ దూషణమ్ వరుకైయాలుమ్, అతువుమ్ అర్థమన్ఱు.

"'ఇష్టవిశిష్టయాకిలుమ్ పఱ్ఱువాన్' ఎన్ఱు శరణాగతిప్రశంసైతాన్" ఎన్ఱిఅపక్షముమ్, ప్రశంసైయాల్ శోకనివృత్తిపిఱవామైయాలే అతువుమ్అర్థమన్ఱు.

"*పూర్ణాహుతిన్యాయత్తాలే ఇవ్వధికారిక్కు కర్మత్యాగత్తిల్ తాత్పర్యమిల్లై, ప్రపత్త్యనుష్ఠానత్తిలే తాత్పర్యమ్" ఎన్ఱిఅపక్షముమ్, కర్మత్యాగత్తైయొఴియ అనుష్ఠిక్కవొణ్ణాత ప్రపత్తిక్కు, ఫలత్తైయొఴియవే అనుష్ఠేయమానపూర్ణాహుతిన్యాయమ్దృష్టాన్తమల్లామైయాలే, అతువుమ్ అర్థమన్ఱు.

(౨) "నయోత్స్య ఇతిగోవిన్దముక్త్వాతూష్ణీం బభూవహ" (3) "రథోపస్థఉపావిశత్" ఎన్ఱు బన్ధుహత్యాభయత్తాలే యుద్ధాన్నివృత్తనాన అర్జుననై యుద్ధత్తిలే ప్రవర్త్తిప్పిక్కైక్కాక, ప్రవృత్తమాన ప్రబన్ధమాకైయాలుమ్, కీఴైయ(౪) "నియతంకురుకర్మత్వం కర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః। శరీరయాత్రాపిచతేనప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః" (౫) "ధర్మ్యా

(౧) గీ-౨-౪౦. (౨) గీ-౨-౯. (3) గీ-౧-౪౭.
(౪) గీ-3-౮. (౫) గీ-౨-3౧.

ద్ధియుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్ క్షత్రియస్యనవిద్యతే" (౧) "లోక సఙ్గ్రహమేవాపి సమ్పశ్యన్ కర్తుమర్హసి" ఎన్ఱు కర్మమ్ అవశ్యకర్తవ్యమెన్ఱు శొల్లుకైయాలుమ్, (౨) "అథచేత్త్వమిమంధర్మ్యంసఙ్గ్రామంనకరిష్యసి। తతస్స్వధర్మంకీర్తిఞ్చహిత్వాపాపమవాప్స్యసి" (3) "తతోయుద్ధాయ యుజ్యస్వనైవంపాపమవాప్స్యసి" ఎన్ఱుకర్మాఽననుష్ఠానత్తిల్ పాపిష్ఠనామెన్నైయాలుమ్,

(౪) "యేత్వేతదభ్యసూయన్తో నాఽనుతిష్ఠన్తిమేమతమ్। సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధినష్టానచేతసః" ఎన్ఱు-తానాదరిత్తు ఉపదేశిత్త కర్మత్తై సాదరమాక అనుష్ఠియానాకిల్ నష్టనామెన్ఱుమ్, (౫) "మోహాత్తస్యపరిత్యాగస్తామసః పరికీర్తితః" ఎన్ఱు - కర్మస్వరూపత్యాగత్తైతమః కార్యమాకచ్చొల్లుకైయాలుమ్, (౬) "సఙ్గంత్యక్త్వాఫలఞ్చైవ సత్యాగస్సాత్త్వికోమతః" ఎన్ఱు ఫలసఙ్గాదిత్యాగమే సాత్త్వికత్యాగమెన్ఱుమ్ విశేషిత్తుచ్చొల్లుకైయాలుమ్, (౭) "నహిదేహభృతాశక్యం త్యక్తుంకర్మాణ్యశేషతః" (౫) "నియతస్యతుసన్న్యాసః కర్మణోనోపపద్యతే" ఎన్ఱు-కరణఙ్గళ్ కుర్వద్రూపఙ్గళాకైయాలే కర్మత్తై నేరాకవిడవొణ్ణామైయాలుమ్, విడిల్ పఞ్చమహాయజ్ఞాదికళైయుమ్ విడవేణ్డివరుమాకైయాలుమ్, విట్టాల్ యజ్ఞశిష్టాశియాకై తవిర్న్దు అఘాఽశియాయ్, ఆహారశుద్ధియాల్ వరుమ్ సత్త్వశుద్ధికులైయుమ్బడియాయ్ విడుకైయాలుమ్,

(౮) "కర్తవ్యానీతిమేపార్థనిశ్చితం మతముత్తమమ్" ఎన్ఱు-కర్మాఽనుష్ఠానమే తనక్కు ఉత్తమమాకచ్చొల్లుకైయాలుమ్, (౯) "స్థితోస్మిగతసన్దేహః కరిష్యేవచనంతవ" ఎన్ఱు - శ్లోకమ్ కేట్టవనన్తరత్తిలే, "నీతిరువుళ్ళమానపడియే కర్మానుష్ఠానమ్ పణ్ణక్కడవేన్" ఎన్ఱు అర్జునన్ ప్రతివచనమ్ పణ్ణుకైయాలుమ్, అన్ద వచనానుకూలమాక

(౧) గీ-3-౨౦. (౨) గీ-౨-33. (3) గీ-౨-3౮. (౪) గీ-3-3౨. (౫) గీ-౧౮-౭
(౬) గీ-౧౮-౯. (౭) గీ-౧౮-౧౧. (౮) గీ-౧౮-౬. (౯) గీ-౧౮-౭3.

భారతయుద్ధమ్ ప్రవృత్తమాకైయాలుమ్, (౧) "మామేవయే ప్రపద్యన్తే" (౨) "తమేవచాద్యం పురుషం ప్రపద్యే" (3) "తమేవశరణంగచ్ఛ" ఎన్ఱు అజ్ఞతయావిహితమాన ప్రపత్తినై ప్రధానమాక విధిక్కక్కూడామైయాలుమ్, దుష్కరమాన సాధనఙ్గళాలే సాధ్యమానవర్థత్తై ఒరుప్రపత్తిమాత్రమ్ సాధిక్కై అనుపపన్నమాకైయాలుమ్, కీఴ్సాధనాన్తరదుష్కరత్వాదికళాలే శోకావేశమ్ పిఱన్దమై శ్రుతమల్లామైయాలుమ్,

(౪) "దుఃఖమిత్యేవయత్కర్మకాయక్లేశభయాత్త్యజేత్ । సకృత్వారాజసంత్యాగంనైవత్యాగఫలంలభేత్" ఎన్ఱుకర్మత్తినుడైయదుష్కరత్వాదికళాలే అత్తైవిడిల్, త్యాగఫలసిద్ధియిల్లైయెన్ఱు శొల్లుకైయాలుమ్, విహితార్థానుష్ఠానమ్ స్వరూపహానియాకిల్, విధినిషేధరూపమాన శాస్త్రఙ్గళ్ కుక్కూడనిర్వర్తియ వేణ్డుకైయాలుమ్, "శరణంవ్రజ" ఎన్గిఱవిధిక్కువైయర్థ్యమ్ పిఱక్కైయాలుమ్, ఏకపదత్తుక్కు దేవతాన్తరవ్యావృత్త్యర్థమ్ సిద్ధిక్కైయాలుమ్, ఇఙ్గుచ్చొల్లుకిఱత్యాగమ్ కర్మస్వరూపత్యాగమాకమాట్టాతు;

"అకైయాలే, కీఴుక్తమాన సాధనఙ్గళిల్ ఫలసఙ్గాదికళైయుమ్ స్వతన్త్రసాధనత్వ ప్రతిపత్తియైయుమ్విట్టు, తత్సాధనసమారాధ్యనాన ఎన్నైయే ఫలప్రసాదకనాక బుద్ధిపణ్ణు; అత్తాలే ప్రీతనాననాన్ అన్దక్కర్మవిశేషఙ్గళైయుమ్, ప్రతిపత్తివిశేషత్తైయుముడైయ ఉన్నై మత్ప్రాప్తిప్రతిబన్ధకమాన సకలపాపఙ్గళినిన్ఱుమ్ విముక్తనాక్కక్కడవేన్; ఇప్పడి ఉన్ సకలవిరోధికళుమ్ నాన్ పోక్కుమ్పడి ఎనక్కు ప్రసాదనమాన కర్మయోగత్తిల్ కర్తవ్యాకర్తవ్యబుద్ధియాల్ శోకిక్కక్కడవై

(౧) గీ-౭-౧౪. (౨) గీ-౧౫-౪.
(3) గీ-౧౮-౬౨. (౪) గీ-౧౮-౮.

యిల్లై" ఎన్ఱు, ఇతు-చరమశ్లోకమాకైయాలే కీழ్ శాస్త్రత్తాలు క్తమాన వర్ణత్తైయుడైయ నిగమిత్తుత్తలైక్కట్టుకిఱతెన్ఱు శిలర్ శొన్నార్కళ్

ఇప్పడిచ్చొల్లుకిఱత్యాగమ్ కర్మస్వరూపత్యాగమాక కొళ్ళామై యాలే, ఉపక్రమత్తోడుమ్, అవనుడైయ ఉక్త్యనుష్ఠానఙ్గళోడుమ్ విరోధ మిల్లై. "అవశ్యంకర్తవ్యమ్, పణ్ణావిడిల్ పాపమ్ వరుమ్" ఎన్గిఱ హేతుద్వయముమ్, "ఆత్మావలోకనత్తుక్కుఉపాకర్మత్తైఅనుష్ఠిత్తిల్లైయాకిలుమ్, స్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మమాకైయాలే ఉనక్కు (౧) 'స్వధర్మమపిచావేక్ష్య' ఎన్గిఱపడియే అవశ్యమ్ కర్తవ్యమ్; పణ్ణాయాకిల్ అకరణే ప్రత్యవాయమ్ వరుమ్" ఎన్గిఱతిలే అన్యపరమాకైయాలే పరిహృతమ్. "కర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః" ఎన్గిఱవితువుమ్, జ్ఞానయోగత్తిఱ్కాట్టిల్ కర్మయోగప్రశంసాపరమాకైయాలే పరిహృతమ్.

తన్పక్కలిలేకర్తృత్వత్తైఏఱిట్టుఅనుష్ఠిక్కచ్చొన్నతిలేఅసూయై పణ్ణువార్కణ్ణాకిల్ సప్తరావాకైయాలే, అసూయానిబన్ధనమాననాశత్తైచ్చొల్లుకిఱతిత్తనై పోక్కి, అననుష్ఠాననిబన్ధనమాననాశత్తైయన్ఱుశొల్లుకిఱతు; అననుష్ఠాననిబన్ధనమాకిల్ (౨)"తస్యకార్యంనవిద్యతే" ఎన్ఱుకర్మయోగత్తిల్ నిరపేక్షనాయ్ అత్తైవిట్టుజ్ఞానయోగాధికారిక్కుమ్ నాశమ్ వరుకైయాలే పరిహృతమ్.

ఇన్దన్యాయత్తాలే "కర్మస్వరూపత్యాగమ్ తామసమ్" ఎన్గిఱవిడముమ్, "మోహాత్తస్యపరిత్యాగః" ఎన్ఱు మోహమ్ హేతువాకవిడిల్ ఎన్ఱు విశేషిక్కైయాలే, నాస్తిక్యనిబన్ధనమానత్యాగత్తైతామసమెన్గిఱతు. "ఫలసఙ్గాదిత్యాగపూర్వకమాకఅనుష్ఠిక్కై--సాత్త్వికమ్" ఎన్ఱు శొన్నతువుమ్నాస్తికవ్యావృత్తిపరమ్; అజ్ఞన్నాకిల్ జ్ఞానయోగనిష్ఠాదికళుక్కుమ్ సాత్త్వికత్వమన్ఱియిలే ఒక్కియశేణ్ణుకైయాలే, భగవత్ప్రీణనకర్మత్తైనిశ్శేష

(౧) గీ-౨-౩౧. (౨) గీ-౩-౧౭.

మాక విడుకై పక్షమల్లామైయాలే, కరణఙ్గళ్ కుర్వ ద్రూపఙ్గళాకైయాలే వరుమ్ విరోధమిల్లై.

"త్యాజ్యందోషవదిత్యేకే" ఎన్ఱు రాగద్వేషాదికళోపాతి ఇన్దక్కర్మమ్ఆత్మావుక్కు బన్ధకమ్ ఎన్ఱిఅవర్కళై వ్యావర్తిక్కిఱతాకైయాలే, "కర్తవ్యాని" ఎన్ఱతోడుమ్ విరోధియాతు. (౧) "సర్వంకర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానేపరిసమాప్యతే" ఎన్ఱు కర్మాఙ్గమాన జ్ఞానత్తై కర్మత్తుక్కు అఙ్గియాకవిధిత్తవోపాతిఅఙ్గాఙ్గివిరోధముమిల్లై; (౨) "తపఃకర్మాత్మకాని వై-యాని తేషామశేషాణాం శ్రీకృష్ణానుస్మరణంపరమ్" ఎన్ఱు తపః కర్మాదిసాధ్యమాన పాపనివృత్తి-కృష్ణానుస్మృతిమాత్రత్తాలేపిఱక్కుమె న్ఱుతుకైయాలే ప్రాబల్యదౌర్బల్యవిరోధమిల్లై; సాధనమానకర్మత్తై దుష్కరత్వాదిభయత్తాలే విట్టు, తత్సాధ్యమానజ్ఞానత్తై ఆశైప్పడిల్ అతు కిట్టాతెన్నైయాలే, (౩) "నైవత్యాగఫలంలభేత్" ఎన్ఱతోడుమ్ విరోధియాతు.

ముముక్షువుక్కు ఫలార్థమాక విహితమాన కర్మఙ్గళినుడైయ త్యాగమ్ స్వాధికారానురూపమాకైయాలే స్వరూపహానియల్లాత వోపాతి, ఇవనుక్కుమ్ స్వాధికారవ్యతిరిక్తవిషయమాన విధినిషేధఙ్గళ్ అనుష్ఠిక్కిల్ స్వరూపహాని యాకైయాలుమ్, స్వాధికారానురూపమాన విధినిషేధశాస్త్రత్తై అనుష్ఠిక్కైయాలుమ్, విధినిషేధశాస్త్రవైయర్థ్యమ్ పిఱక్కు మెన్నవొణ్ణాతు. (౪) "మాశుచస్సమ్పదందైవీ మభిజాతోసిపాణ్డవ" ఎన్ఱవిడత్తిల్ "మాశుచః" ఎన్ఱుశోకనివృత్తియై ప్పణ్ణక్కాణైయాలే, దేవాసురవిభాగశ్రవణత్తాలేశోకమ్ పిఱన్దతాకాతే యెన్ఱు అనుమిత్తుక్కొళ్ళవోపాతి, ఇఙ్గు మప్పడియే అనుమిక్కలాయిరుక్కైయాలేశోకమ్ అప్రస్తుత మెన్ఱివితువుమ్ దూషణమాకాతు.

(౧) గీ-౪--౩౩. (౨) వి-పు-౨-౬-౩౯.
(౩) గీ-౧౮-౮. (౪) గీ-౧౬-౫.

ఇశ్లోకన్దాన్ నిగమన మాకవుమాట్టాతు. ధర్మశబ్దమ్ ధర్మగత మాన స్వాతన్త్ర్యత్తై వచిక్కమాట్టామైయాలుమ్, స్వఫలమాన భగవ త్ప్రీతియై స్వతన్త్రమాక సాధిక్కైయాలుమ్, కర్మత్తుక్కఙ్గమాక ఇప్ప్ర పత్తివిశేషత్తైచ్చొల్లి, "ఇప్ప్రపత్తియోడేకూడకర్మత్తైఅనుష్ఠి"ఎన్న వేణ్డి యిరుక్క, ఇప్ప్రపత్తియైస్వతన్త్రమాకవిధిక్కైయాలుమ్,(౧)"అహం హిసర్వయజ్ఞానాం భోక్తాచ ప్రభురేవచ" ఎన్ఱు కీౙ్ఱై ఎనక్కు ప్రీతిసా ధనమాకక్కడవతు ఇన్దక్కర్మాదికళ్; ఇతుక్కు ఫలప్రసాదకన్ నానె న్ఱుఉక్తమాకైయాలుమ్, ఏకపదత్తుక్కు వ్యావృత్తి సిద్ధియామైయా లుమ్, దేవతాన్తరవ్యావృత్తి - (౨) "యాన్తిమద్యాజినోపిమామ్" (3) "భోక్తారంయజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్" (౪) "యేప్య న్యదేవతాభక్తాః" - "తేపిమామేవకౌన్తేయయజన్తి" ఎన్ఱు ఏవమాది కళాలే కీౙ్ఱైసాధిక్కైయాలుమ్, (౫) "నానుశోచితుమర్హసి"(౬)"నై వంశోచితుమర్హసి" (౭) "నత్వంశోచితుమర్హసి" ఎన్ఱు కీౙ్ఱైశోకిక్కక్క డవైయల్లైయెన్ఱు శొల్లుకైయాలుమ్, (౮) "యత్త్వయోక్తంవచస్తేన మోహోఽయం విగతోమమ" ఎన్ఱు అధ్యాత్మ విషయమాక నీ తిరువు ళ్ళమాన వార్త్తైకళాలే ఎన్నుడైయమోహమ్ పోయిత్తెన్ఱు అవన్ శొల్లుకైయాలుమ్, నిగమనత్తిల్ ప్రయోజన మిల్లామైయాలుమ్, అతువు మర్థమన్ఱు.

ఆకైయాలే(౯) "తత్కింకర్మణిఘోరేమాంనియోజయసికేశవ" ఎన్ఱు కర్మమ్ ఉనక్కనుష్ఠేయమెన్ఱు శిలహేతుక్కళాలే శొల్లచ్చెయ్తే యుమ్,కర్మత్తిలేఘోరప్రతిపత్తిపిఱక్కైయాలుమ్,(౧౦)"చఞ్చలంహి

(౧) గీ-౯-౨౪. (౨) గీ-౯-౨౫. (3) గీ-౫-౨౯.
(౪) గీ-౯-౨3. (౫) గీ-౨-౨౫. (౬) గీ-౨-౨౬.
(౭)గీ-౨-౨౭. (౮)గీ- (౯)గీ-3-౧. (౧౦) గీ-౬-3౪.

మనశ్శ్రీకృష్ణ ప్రమాథిబలవద్దృఢమ్ । తస్యాఽహంనిగ్రహంమన్యేవాయో రివసుదుష్కరమ్'' ఎన్ఱు మననపరికరమాన మనస్సై మీట్కవొణ్ణా తెన్ఱు భయప్పడుకైయాలుమ్, (౧) ''అప్రాప్యయోగసంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణగచ్ఛతి - కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్ట శ్ఛిన్నాభ్రమివనశ్యతి '' ఎన్ఱు యోగభ్రష్టనానాల్ మేఘశకలమ్బోలే ఇవన్ నశిక్కుమో వెన్ఱు భయప్పడుకైయాలుమ్ ఇవ్వో ఇవ్వో ముఖఙ్గళాలే (౨) ''బహూనాం జన్మనామన్తే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే'' ఎన్గిఱపడియే అనేకజన్మసాధ్యమాన సాధనాన్తరఙ్గళినుడైయ దుష్కరత్వాదినిబన్ధనమాన భయమ్ అనువర్త్తిక్కైయాలుమ్,

(౩) ''యతతోహ్యపికౌన్తేయ పురుషస్యవిపశ్చితః। ఇన్ద్రియాణి ప్రమాథీని హరన్తి ప్రసభంమనః'' ఎన్ఱు ఇన్ద్రియజయత్తై ప్పణ్ణవేణుమెన్ఱు యత్నమ్ పణ్ణానిన్ఱాలుమ్, ఇన్ద్రియఙ్గళ్ విషయఙ్గళిలే వలియ ఇవనై ఇఴుక్కుమెన్బతు, (౪) ''దైవీహ్యేషాగుణమయీ మమమాయా దురత్యయా'' ఎన్ఱుఎనక్కులీలోపకరణభూతైయాన ఇన్దప్రకృతి-స్స్వయత్నత్తాల్ కడక్కవొణ్ణాతెన్బతు; (౫) ''ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జునతిష్ఠతి। భ్రామయన్ సర్వభూతాని యన్త్రారూఢానిమాయయా'' ఎన్ఱు ఈశ్వరాధీనఙ్గాణ్ జగత్తు. తన్నాల్ శెయ్యలావతిల్లైకాణెన్బతు; (౬) [మత్తస్స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనఞ్చ] ఎన్ఱుజ్ఞానాఽపోహనాదికళుమ్ ఎన్నాలేకాణ్; ఆకైయాలే చేతనవ్యాపారైక సాధ్యమాయిరుప్పతొన్ఱిల్లైకాణెన్బతు.

తత్పరిహారమాక (౩) ''తానిసర్వాణిసంయమ్య యుక్త ఆసీతమత్పరః''(౪)''మామేవయే ప్రపద్యన్తేమాయామేతాంతరన్తితే''

(౧) గీ-౬-౩౭. (౨) గీ-౭-౧౯. (౩) గీ-౨-౬౧.
(౪) గీ-౭-౧౪. (౫) గీ-౧౮-౬౧. (౬) గీ-౧౫-౧౫.

(౧) "తమేవచాద్యంపురుషం ప్రపద్యే" (౨)"తమేవశరణం గచ్ఛసర్వ భావేనభారత" ఎన్ఱు తన్ తిరువడికళిల్ పణ్ణుమ్ ప్రపత్తియై విధిప్పతాయ్ ప్పోరుకైయాలే ప్రపత్తివైలక్షణ్యజ్ఞానమ్ పిఱక్కైయాలుమ్, సుకరమాన ఇతుకిడక్క "దుష్కరత్వాదిదోష బహుళమానసాధ్యధర్మఙ్గళిలే అన్వయిప్పియానిన్ఱాల్, అవైయో ఎన్నాలనుష్ఠిత్తుత్తలైక్కట్టలామ్పడియాయిరుక్కిఱతిల్లై" ఎన్ఱు ఇవన్ శోకావిష్టనాక, ఇప్పడి ఉక్తమాన సాధనఙ్గళిలే శోకమ్పిఱక్కుమ్పడి పక్వనానపిన్బు, "మోక్షసాధనతయాక్లృప్తమానసాధనఙ్గళై సాఙ్గమాకవుమ్ సవాసనమాకవుమ్ విట్టు అవఱ్ఱుక్కుమ్ ఎన్నైక్కొణ్డు కార్యమ్ కొళ్ళవేణ్డుమ్పడియుమాయ్, స్వయంనిరపేక్షనాయ్, నిరుపాధికవాత్సల్యాదిగుణవిశిష్టనాన ఎన్నైయే అవ్యాసాధనసాధ్యమాన అనిష్టనివృత్తిక్కుమ్ ఇష్టప్రాప్తిక్కుమ్ ఉపాయమాక దృఢాధ్యవసాయత్తైప్పణ్ణుమితువే ఉనక్కుచ్చెయ్యవేణ్డువతు; పిన్బు త్వత్స్వీకృతనాయ్ త్వదభిమతసాధనయోగ్యనామ్పడి జ్ఞానశక్త్యాది గుణపూర్ణనాన నాన్, ఎన్కైయిలే న్యస్తభరనాన ఉన్నై మత్ప్రాప్తి విరోధికళాన సకలపాపఙ్గళుమ్ తానే విట్టుప్పోమ్పడి పణ్ణక్కడవేన్; ఆనపిన్బు ఉక్తమాన సాధనదుష్కరత్వాదికళాలే శోచిక్కక్కడవైయల్లై" ఎన్గిఱ ఇవ్వర్థమే చరమశ్లోకత్తుక్కు చరితమాన అర్థమాకక్కడవతు.

అవతారికై ముఱ్ఱిఱ్ఱు.

వ్యా:—(సర్వధర్మానిత్యాది)స్వీకారాఙ్గమాన త్యాగత్తైచ్చొల్లక్కడవతాయ్ కొణ్డు, త్యాజ్యాంశత్తై ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతు. ఇతిల్ ధర్మశబ్దమ్-సామాన్యేనఫలసాధనమాన ఉపాయత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అఙ్గనన్ఱియిలే, ధర్మశబ్దమ్ (3) "ధర్మేణపాపమపనుదతి" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ ధర్మ

(౧) గీ-౧౫-౪. (౨) గీ-౧౮-౬౨. (3) తై-నా-౫౦.

శబ్దమ్బాలే క్రియామాత్రవాచియాయిన్ఱు, జ్ఞానయోగాదికళుక్కు ధర్మత్వమిన్ఱియిలేయాక్రియుమ్. ఇని(౧)"చోదనాలక్షణార్థో ధర్మః" ఎన్గిఱ పడియే స్వసాధ్యతయావిహితమాన కర్మజ్ఞానాదిమాత్రవాచియాయిన్ఱు, (౨)"కృష్ణంధర్మంసనాతనమ్" ఎన్గిఱసిద్ధధర్మత్తిలే ఏఱప్పెఱాతు. ఆకై యాలే ఇద్ధర్మశబ్దమ్-యాతొన్ఱు శాస్త్రీయమాయ్ ఫలసాధనమాయిరుక్కిఱతు, అత్తై వచిక్కక్కడవతు.

ఆక ఫలసాధనధర్మన్దాన్, "ధర్మ, పరధర్మ, పరమధర్మ" ఎన్గిఱ భేదత్తాలే మూన్ఱువకైప్పట్టిరుక్కుమ్; ఇతిల్ అధర్మ వ్యావృత్తమాన స్వర్గాదిక్షుద్రపురుషార్థసాధనమ్-ధర్మమాకిఱతు. పరధర్మమాకిఱతు-విమోచకమాకైయాలే, బన్ధకమానతిఱ్కాట్టిల్ విలక్షణమాన పరమపురుషార్థలక్షణ మోక్షసాధనమ్. పరమధర్మమాకిఱతు-ధర్మమ్బాలే క్షుద్రపురుషార్థత్తైయే సాధిత్తల్, పరధర్మమ్బాలే చేతనసాధ్యమాతలాకైయన్ఱిక్కే సిద్ధమాకైయాలుమ్, పరమప్రయోజన సాధనమాకైయాలుమ్, తనక్కన్యరుకిల్లాత భగవద్విషయమ్.

ఇన్ధధర్మశబ్దత్తుక్కు ఇవై మూన్ఱుమ్ అర్థమేయాకిలుమ్, ఇఙ్గు పరధర్మత్తిలే నోక్కాకక్కడవతు. ఇజ్జన్ ఒతుక్కుత్తరువారారెన్నిల్; అడియిలే ముముక్షువానపోతే క్షుద్రఫలసాధనమానధర్మమ్ కష్టికైయాలుమ్, పరమధర్మత్తై గోబలీవర్దన్యాయత్తాలే మేలేస్వీకార్యమాక విశేషిక్కైయాలుమ్, త్యాజ్యతయాపరధర్మత్తైగో ఉపాదానమ్పణ్ణుకిఱతు. అజ్జనన్ఱియిలే పరధర్మత్తుక్కు అఙ్గతయా అన్వితమాన పరమధర్మముమ్ త్యాజ్యమాకైయాలే అత్తైయుఙ్గూడఉపాదానమ్పణ్ణుకిఱ తెన్నవుమామ్.

(ధర్మాన్) ఎన్గిఱ బహువచనత్తాలే స్వసాధ్యత్తై సాధిత్తుత్తరుమిడత్తిల్, పరస్పరనిరపేక్షమాన సాధన సమూహత్తైయుమ్, తత్తద

(౧)

(౨) భార-ఆర-౮౮.

సాధారణమాన అఙ్గవిశేషఙ్గళైయుమ్ శొల్లుకిఱతు. అవైయావన-(౧) "కర్మణైవహిసంసిద్ధి మాస్థితాజనకాదయః" ఎన్ఱు స్వతన్త్రసాధనమాక ఉక్తమానకర్మముమ్, (౨) "సర్వంకర్మాఖిలంపార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే" (3) "నహిజ్ఞానేనసదృశంపవిత్రమిహవిద్యతే। జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేతథా" ఎన్ఱు కర్మసాధ్యమానజ్ఞానముమ్, (౪) [ఉభాభ్యామేవపక్షాభ్యామాకాశే పక్షిణాంగతిః। తథైవజ్ఞానకర్మభ్యాం ప్రాప్యతేపురుషోత్తమః] ఎన్ఱు-"ఒరుపక్షి, తన్ పక్షద్వయఙ్గళాలుమ్ ఆకాశత్తే అప్పఱక్కుమోపాతి, స్వసాధితమాన కర్మజ్ఞానఙ్గళాలే పరమాకాశనిలయమాన వస్తువైచ్చెన్ఱు ప్రాపిక్కుమ్" ఎన్ఱు - భగవత్ప్రాప్తి సాధనమాకచ్చొల్లప్పట్ట కర్మజ్ఞాన సముచ్చయముమ్, (౫) "భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యః, (౬) "స్వకర్మజ్ఞానవైరాగ్య సాధ్యభక్త్యేకగోచరః" ఎన్ఱిఱపడియే, - కర్మజ్ఞానసహకృతైయాయ్, భగవత్ప్రాప్తి సాధనమానభక్తియుమ్, (౭) "జన్మకర్మచమేదివ్యమేవం యోవేత్తి తత్త్వతః। త్యక్త్వాదేహంపునర్జన్మనైతిమామేతిసోఽర్జున" ఎన్ఱు - విరోధి నివృత్తిపూర్వకమాక భగవత్ప్రాప్తిసాధనమాన అవతారరహస్యజ్ఞానముమ్, (౮) "ఏతద్బుద్ధ్వాబుద్ధిమాన్ స్యాత్కృతకృత్యశ్చభారత" ఎన్ఱు-అభిమతఫలలాభత్తాలే కృతకృత్యనాక్కుమెన్ఱ పురుషోత్తమవిద్యైయుమ్, (౯) "దేశోఽయంసర్వకామధుక్" ఎన్ఱు - సర్వకామఫలప్రదమాకచ్చొల్లుకిఱ పుణ్యక్షేత్రవాసముమ్, (౧౦) "సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా యాతి బ్రహ్మసనాతనమ్" ఎన్ఱు-సర్వపాపవిమోచనపూర్వకమాక భగవత్ప్రాప్తియై ఫలమాకచ్చొల్లుకిఱ తిరునామసఙ్కీర్తనమ్ తొడక్క-

---

(౧) గీ-3-౨౦. (౨) గీ-౪-33. (3) గీ-౪-3౭.
(౪) నారసింహ-౬౧-౧౧. (౫) గీ-౧౧-౫౪. (౬) గీతార్థసఙ్గ్రహ.
(౭) గీ-౪-౯. (౮) గీ-౧౫-౨౦. (౯) గారుడపు-౧౦.
(౧౦) భార-అనుశాస.

మాయ్, వర్ణభేదత్తాలుమ్, ఆశ్రమభేదత్తాలుమ్, పాకభేదత్తాలుమ్, రుచిభేదత్తాలుమ్ వన్ద అధికారిభేదత్తాలుమ్ అత్యన్తభిన్నమాయ్, ఆత్మభేదత్తోపాతి అసఙ్ఖ్యాతమాన ఉపాయవిశేషఙ్గళ్. ఆక, "ధర్మాన్" ఎన్గిఱ బహువచనత్తాలే భగవద్వ్యతిరిక్త సకలసాధ్యధర్మఙ్గళైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

ఆక బహువచనత్తాలే మోక్షసాధనతయా ప్రధానమానధర్మఙ్గళై ఎడుక్కైయాలే, ధర్మవిశేషణమానసర్వశబ్దమ్ త్రైవర్ణికసాధారణమాయ్, (౧) "సన్ధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వకర్మసు" (౨) "తేత్వఘం భుఞ్జతే పాపాయే పచన్త్యాత్మకారణాత్" ఎన్ఱు యోగ్యతాపాదకమాన సన్ధ్యావన్దన పఞ్చమహాయజ్ఞాదికళై చ్చొల్లుకిఱతు.

ప్రధానమానకర్మాదికళై చ్చొన్నపోతే, ఇవఱ్ఱుక్కు యోగ్యతాపాదకమాన అవైయుమ్, (౩) "సాధ్యాభావే మహాబాహో సాధనైః కిం ప్రయోజనమ్" ఎన్ఱు ప్రయోజనాభావత్తాలే, తన్నడైయే కఴియుమ్పడియాయిరుక్క, త్యాజ్యతయా పృథఙ్నిర్దేశమ్ పణ్ణుకైక్కు హేతువెన్నెన్నిల్, (౪) ""సర్వకర్మబహిష్కృతః' ఎన్ఱు ఒరుకర్మత్తుక్కుమ్ అర్హనల్లానెన్నైయాలే, మేల్ వక్ష్యమాణమాన స్వీకారానుష్ఠానత్తుక్కుమ్ యోగ్యతాపాదకమాన వివై అపేక్షితమాకాతో" ఎన్ఱు ఉదిక్కుమ్ శఙ్కైయై వ్యావర్తిక్కైక్కాక, పృథఙ్నిర్దేశమ్ పణ్ణుకిఱతు. అన్ద స్వీకారత్తుక్కు చైతన్యమాత్రమేయిఱే అపేక్షితమ్.

అఙ్గనన్ఱియిలే, యోగ్యతాపాదకమాన ఇన్దసన్ధ్యావన్దనాదికళ్ అపేక్షితమాకిల్, ఇన్దసన్ధ్యావన్దనాదికళ్ తన్నైయుమ్ అనుష్ఠేయతయా స్వీకరిక్కక్కూడాతే; అన్దసన్ధ్యావన్దనాదిస్వీకారత్తిలే ఇఴికైక్కు యోగ్యతా

(౧) దక్షస్మృతి. (౨) గీ-౩-౧౩.
(౩) వి-పు-౧. (౪) గీ-

పాదకమాన సన్న్యాసనమ్ వేణ్డుకైయాలే, అవై అనపేక్షితమాకై యిఱే, (౧)“దురాచారోపిసర్వాశీ కృతఘ్నో నాస్తికః పురా। సమాశ్రయేదాదిదేవం శ్రద్ధయాశరణంయది। నిర్దోషంవిద్ధితం జన్తుం ప్రభావాత్పరమాత్మనః” ఎన్ఱు సర్వాధికారికళుక్కుమ్ ఆశ్రయణత్తిలే అధికారముణ్డాగిఱతు; అతుక్కుమేలే అనుష్ఠిక్కప్పుగుకిఱ స్వీకారమ్ అధికృతాధికారముమామ్; ఆక అనుష్ఠిక్కప్పుగుకిఱ స్వీకారత్తుక్కు సన్న్యాసనమ్ అనపేక్షితమెన్నైక్కాక పృథఙ్నిర్దేశమ్ పణ్ణిఱ్ఱు.

సాధనాన్తరఙ్గళైయ త్యాజ్యమాయిఱుమాకిల్, (౨)“శాన్తో దాన్త ఉపరతస్తితిక్షుస్సమాహితో భూత్వా ఆత్మన్యేవాత్మానం పశ్యేత్” ఎన్ఱు సాధనాన్తరఙ్గళుక్కుమ్ అఙ్గమాక ఎణ్ణుతప్పడుకిఱ శమదమాద్యాత్మగుణఙ్గళుమ్, సన్న్యాసనాదికళోపాతి త్యాజ్యతయాసర్వశబ్దత్తిలే ఉపాత్తమానాలోవెన్నిల్; అవై ఆత్మగుణమాయ్, ఇవ్వధికారిక్కు సమ్భావితస్వభావఙ్గళాయ్నరుమన్నైయాకైయాలే, త్యాజ్యకోటియిలే పుకాతు. ప్రాప్యకోటియిలే పుకుమిత్తనై. గుణభూతమాన ఇతువుమ్ త్యాజ్యకోటియిలే పుకుమాకిల్, ఆత్మగుణభూతమాన శేషశేషిభావజ్ఞానాదికళుమ్ - త్యాజ్యమాక వేణ్డివరుమ్.

ఇన్నసర్వశబ్దన్నిలే (౩) “లోకసఙ్గ్రహమేవాపి సమ్పశ్యన్ కర్తుమర్హసి” ఎన్ఱు లోకసఙ్గ్రహార్థమాకక్కర్తవ్యమానకర్మఙ్గళుమ్, పుత్రార్థమాకప్పణ్ణుమ్ పుంసవనాదివ్యాపారఙ్గళుమ్ త్యాజ్యతయా అనుసన్ధేయమ్. ఎన్నియవెన్నిల్; (౪) “తస్యకార్యంనవిద్యతే” ఎన్గిఱపడియే కర్మయోగఫలమాన జ్ఞానయోగత్తైప్పెఱ్ఱు, పిన్బు, తత్సాధనమానకర్మయోగత్తిల్ నిరపేక్షనాయిరుప్పానొరువన్ - నైరపేక్ష్యత్తాలే అన్దకర్మత్తైలనుష్ఠియాతొళియిల్, జ్ఞానయోగత్తిల్ ఇఴ్ఴిక్కైక్కు వేణుమ్ పాకః

(౧) సాత్వసం-౧౬-౨౬. (౨) బృ-౬-౪-౨౩.
(౩) గీ-౩-౨౦. (౪) గీ-౩-౧౭.

మిన్త్రియిలే యిరుప్పానొరువనుమ్, (౧) "యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవేతరేజనాః। సయత్ప్రమాణంకురుతే లోక స్తదనువర్తతే" ఎన్గిఱన్యాయత్తాలే, "విలక్షణనానవనుడైయ ఆచారమతే నముక్కుమ్ ఆచారమాయదువతు" ఎన్ఱు ఇవనుడైయ ఆచారత్తైక్కణ్డిత్తు, ఇవనోపాతికర్మానుష్ఠానత్తిల్ నిన్ఱుమ్ నివృత్తనామ్. జ్ఞానయోగత్తుక్కు అనధికారియాయ్ వైత్తు కర్మయోగత్తై విట్టవనాకైయాలే ఇవన్ నిన్ఱపడియిలే ఏఱమాట్టాన్; అతిలేమూట్టుమ్ కర్మయోగత్తైవిట్టాన్; ఆః, ఇరణ్డుక్కుమ్ అళన్త్రియిలే ఉభయభ్రష్టనాయ్ వినాశత్తోడేతలైక్కట్టివిడుమ్. అవనుడైయ నాశత్తుక్కు హేతు - ఇన్ద జ్ఞానాధికారియినుడైయ కర్మానుష్ఠానమాకైయాలే, తన్నాశజనితమానపాపమ్, ఇవనై వన్దుపఱ్ఱి ఇవనుడైయ జ్ఞానయోగత్తుక్కు ప్రతిబన్ధకమామ్; అతు శెయ్యామైక్కాకవిత్తే, లోకసఙ్గ్రహార్థాది ప్రవృత్తియిల్ ఇఴిగిఱతు. సిద్ధమాన సాధనత్తైప్పఱ్ఱినవనుక్కు అన్ధభయమిల్లామైయాలుమ్, ఇవ్వధికారి నిత్కిఱనిలై జ్ఞానయోగదశైపోలే దురనుష్ఠానమిల్లామైయాలుమ్ త్యాజ్యమాకక్కడవతు. ఇని ఆనృశంస్యమే ఇవనఱ్ఱినుడైయ అనుష్ఠానత్తుక్కు హేతువాకక్కడవతు.

ఆక ఇప్పడి "సర్వధర్మాన్" ఎన్ఱు సాధ్యమాన సకలసాధనఙ్గళైయుమ్ ఉపాదానమ్ పణ్ణిఱ్ఱు.

అనన్తరమ్ (పరిత్యజ్య) ఎన్ఱు-అతినుడైయ త్యాగప్రకారత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. ఇఙ్గుత్యాగశబ్దత్తాలే శొల్లుకిఱతు - ధర్మస్వరూపత్యాగత్తైయో? ధర్మఫలాదిత్యాగత్తైయో? ధర్మత్తిల్ ఉపాయత్వబుద్ధి త్యాగత్తైయో వెన్నిల్; ఇవ్వధికారిక్కు, యావచ్ఛరీరపాతమ్ కాలక్షేపత్తుక్కాక భగవత్తోష హేతుభూతమానవై అనుష్ఠేయమాకైయాలే, ధర్మస్వరూపత్యాగమాకమాట్టాతు. ఫలాదికళ్, సాధకనుక్కుఙ్గూడ త్యాజ్యమాకక్కిఱ్ఱే ఉక్తమాకైయాలే, ఫలాదిత్యాగత్తై చ్చొల్లుకిఱతాకవొణ్ణాతు.

(౧) గీ-౩-౨౧.

ఆక ఇఙ్గు ధర్మఙ్గళినుడైయ ఉపాయత్వబుద్ధి త్యాగత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అన్ద ఉపాయత్వబుద్ధి త్యాగమావతు-లాభ హేతువాన భగవత్ప్రీతిక్కు సాధన మెన్గిఱ ప్రతిపత్తియై త్తవిరుకై. ఆకైయాలే స్వరూపత్యాగత్తాల్ వరుమ్ కుఱైయుమ్, ఫలాదిత్యాగత్తైచ్చొల్లుకిఱతెన్గిఱత్తాల్ వరుమ్ పునరుక్తియు మిన్ఱియిలే ఒఴిగియుమ్.

ఉపాయత్వబుద్ధిత్యాగపూర్వకమాక భోగబుద్ధ్యా ఇవ్వధికారిక్కు అనుష్ఠేయమాన ఇధ్ధర్మమ్ - ఫలాభిసన్ధిసంయుక్తమాన జ్యోతిష్టోమన్దాకేజ్ఞానాన్తర్గతమానాల్, (౧) "దూరేణహ్యవరంకర్మబుద్ధియోగాద్ధనఞ్జయ" ఎన్గిఱపడియే కర్మాన్తరమాకిఱపోపాతి, అన్దమోక్షసాధనకర్మన్దానేయాకిలుమ్, బుద్ధివిశేషత్తాలే కర్మాన్తరమాకక్కడవతు. ఆక, అనుపాయత్వబుద్ధియుక్తమాన ఇన్దధర్మత్తిఱ్కాట్టిల్, ఉపాయత్వబుద్ధియుక్తమాన అన్ద మోక్షసాధనమానధర్మమ్ ధర్మాన్తరమాకైయాలే, ధర్మస్వరూపత్యాగత్తై చ్చొల్లుకిఱతెన్నవుమామ్.

అవన్ ఉపాయత్వబుద్ధ్యా అనుష్ఠిక్కుమ్; ఇవన్ భోగబుద్ధ్యా అనుష్ఠిక్కుమ్. అవన్ విధిప్రేరితనాయ్ అనుష్ఠిక్కుమ్; ఇవన్ రాగప్రేరితనాయ్ అనుష్ఠిక్కుమ్. అవనుక్కు వర్ణాశ్రమధర్మమ్ నియమేన అనుష్ఠిక్కవేణుమ్. ఇవనుక్కు వర్ణాశ్రమధర్మానుష్ఠానమాకవుమామ్; వైష్ణవకిఞ్చిత్కారమాకవుమామ్; ప్రాతికూల్యనివృత్తియిలే నియమమ్; ఆనుకూల్యఙ్గళిల్ ఏతేనుమామ్. ఆకైయిఱేనమ్మాచార్యర్కళ్ ఇవఱ్ఱై అనుష్ఠిప్పారుమ్ అనుష్ఠియాతారుమాయ్ పోరుకిఱతు. అన్ద నియమమిల్లామైయిఱే సాధకనాన అక్రూరన్ సాధ్యవస్తుసన్నిహితమాయిరుక్కచ్చెయ్తేయుమ్, తన్నుడైయకృత్యత్తిలే అన్వయిత్తతు. ఆకైయిఱే (౨) "ఆనుకూల్యస్య సఙ్కల్పః ప్రాతికూల్యస్యవర్జనమ్"

(౧) గీ-౨-౪౯.
(౨) అహి-సం-౩౭-౩౨.

ఎన్ఱు ఆనుకూల్యసఙ్కల్పత్తోపాతి, ప్రాతికూల్య నివృత్తియైయుమ్ సమ్భావిత స్వభావమాక చ్చొల్లుకిఱతు.

ఆక కామ్యకర్మత్తోపాతి మోక్షసాధనధర్మముమ్, ఇవనుక్కుత్యాజ్యమాకైయాలే, సాఙ్గమాన అన్యధర్మత్యాగత్తై త్యాగశబ్దత్తాలేశొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

త్యాగవిశేషణమాన *పరిశబ్దమ్ "పరి-సాకల్యే" ఎన్గిఱపడియే సాకల్యవాచియాయ్ క్కిడక్కిఱతు; కీఴ్ "సర్వధర్మాన్" ఎన్ఱు-త్యాజ్యధర్మఙ్గళైయ ఎడుత్తు త్యాగత్తై చ్చొల్లుకైయాలే, ఇస్సాకల్యశబ్దత్తుక్కు "సకలధర్మఙ్గళైయుమ్విట్టు" ఎన్గిఱతు- అర్థమాకవొణ్ణాతు. ఆకైయాలే కీఴ్త్యాజ్యతయా ఉపాదానమ్ పణ్ణప్పడాతే, అవశ్యమ్ త్యాజ్యమాయిరుప్పతొన్ఱు ఇతుక్కర్థమాకవేణుమ్.

అతిల్ (౧) "నహింస్యాత్సర్వాభూతాని" (౨) "నసురాంపిబేత్" (3)"నకళఞ్జంభక్షయేత్" ఎన్ఱాప్పోలే శొల్లుకిఱనిషేధవిధికళ్ కీఴ్త్యాజ్యమాక ఎడాతొఴియాలుమ్, అన్దనిషేధవిధియై అనుష్ఠిక్కిల్ తన్నుడైయపాపవిమోచనత్తుక్కుత్తాన్ ప్రవర్తిత్తానెన్గిఱ స్వరూపహాని వరుకైయాలే, అవశ్యమ్ ఇవ్వధికారిక్కుత్యాజ్యమాకైయాలుమ్, అతు సాకల్యశబ్దత్తుక్కర్థమానాలోవెన్నిల్; అతువుమ్ అర్థమాకమాట్టాతు. నిషేధవిధత్యాగమాకిఱతు - నిషిద్ధానుష్ఠానమాకైయాలే, నిషిద్ధానుష్ఠానఫలమాన పాపమ్, ఈశ్వరనుడైయ నిగ్రహమాకైయాలే, అన్దనిగ్రహమ్ ఇన్దవధికారిక్కు అపురుషార్థమాకైయాలే, అతు అర్థమన్ఱు.

నిగ్రహహేతువానవై త్యాజ్యమన్ఱాకిల్, భగవదపచార భాగవతాపచారాదికళుమ్ త్యాజ్యమన్ఱియిలే ఒఴియుమ్. పూర్వార్జితపాపవిమోచనత్తుక్కు యత్నమ్పణ్ణినానాకిల్, స్వరూపహానియామోపాతి, ఞ్ఞానమ్ పిఱన్దపిన్బు నిగ్రహహేతుక్కళిలే ఇఴికైయుమ్ స్వరూప

(౧) (౨) (3)

హానియాక క్కడవతు. ఇన్దనిషిద్ధానుష్ఠానన్దాన్ భగవన్నిగ్రహ హేతు వాకైయాలే, ఇవ్వధికారిక్కు స్వరూపమల్లామైయాలుమ్, పఱ్ఱుకిఱ సాధనత్తుక్కు సహకారియల్లామైయాలుమ్, అన్ద ధర్మఙ్గళ్ పాతి త్యాజ్య మాకక్కడవతు.

ఆకైయాలే, సాకల్యశబ్దవాచ్యమ్-వాసనైయాయ్, సవాసనత్యాగత్తై చ్చొల్లుకిఱతు. అతాకిఱతు-లజ్జా పురస్సరత్యాగమ్. స్వరక్షణార్థయానస్వప్రవృత్తి-స్వరూపహానియెన్ఱిన్దాల్, "నెడునాళ్ స్వరూపహానియానవఱ్ఱైయాకాతే ఉపాయమాకనినైత్తిరున్దతు" ఎన్ఱు లజ్జైపిఱక్కక్కడవతిఱే. భర్తృభోగత్తై ఉదరపోషణత్తుక్కు ఉఱుప్పాక్కుకై యాకిఱతు,-పతివ్రతైక్కు-స్వరూపహానియామాపోలేయిఱే, భోగరూపమానప్రవృత్తియై సాధనమాక్కుకైయాకిఱతు.

"త్యజ్య" ఎన్గిఱల్యప్పాలే-ధర్మత్యాగమ్ స్వీకారత్తుక్కు అఙ్గమానవన్ఱు కర్తవ్యమ్; అల్లాతపోతు అయుక్తమెన్నుమిడత్తై క్కాట్టుకిఱతు. ధర్మత్తై విట్టుస్వీకారత్తిల్ ఇఴియాతే యిరుక్కుమాకిల్, ఉభయభ్రష్టనాకైయాలే నాశమేఫలమాయఱుమే; ఇత్తైప్పఱ్ఱవిఱే నఞ్జీయర్,-"ఒన్ఱిల్ నారకికళుక్కు మూర్ధాభిషిక్తనాతల్, ఇల్లైయాకిల్ పరమపదమ్ ఎన్ శిఱుముఱిప్పడియే శెల్లుతల్ శెయ్యుమ్పడియిఱే నాన్ నిఱ్కిఱనిలై" ఎన్ఱరుళిచ్చెయ్తతు; అతాకిఱతు - ధర్మత్యాగఫలమానపాపమ్ మేలిట్టునరకమ్ వస్తవ్య భూమియాతల్, త్యాగపూర్వకమాక స్వీకృతమాన ఉపాయమ్ ఫలిత్తు, పరమపదమ్ వస్తవ్యభూమియాతలామిత్తనైయిఱే యెన్నై.

ఆకల్యప్పాలే మేల్ శొల్లప్పుకుకిఱ స్వీకారమ్ త్యాగాఙ్గమెన్నుమిడమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

స్వస్వరూపత్తైప్పార్త్తాలుమ్, సాధనాన్తరఙ్గళై విడవేణ్డివరుమ్. అవఱ్ఱినుడైయ స్వరూపఙ్గళై ప్పార్త్తాలుమ్, సాధనాన్తరఙ్గళ్ త్యాజ్యమాయఱుమ్. పఱ్ఱప్పుకుకిఱ ఉపాయస్వరూపత్తైప్పార్త్తాలుమ్ సాధనాన్తరఙ్గళ్ త్యాజ్యమాయఱుమ్. స్వస్వరూపఙ్గళైప్పార్త్తాల్ నమశ్శబ్దత్తిల్ శొల్లుకిఱపడియే స్వరక్షణవ్యాపారత్తిలే ఇఴికై-స్వరూపహానియామ్పడి అత్యన్తపరతన్త్రమాయిరుక్కుమ్. అవైతన్నైప్పార్త్తాల్ - బహుయత్నసాధ్యమాకైయాల్ దుష్కరముమాయ్, (౧) "జన్మాన్తరసహస్రేషు తపోజ్ఞానసమాధిభిః" ఎన్ఱు చిరకాలసాధ్యముమాయ్, ఇన్ద్రియజయాదికళ్ అపేక్షితమాకైయాలుమ్, ఆదిభరతాదికళ్ భ్రష్టరాకక్కాణ్కైయాలుమ్, సాపాయముమాయ్ ప్రారబ్ధకర్మావసానాపేక్షమాకైయాలే, విలమ్బ్య ఫలప్రదముమాయిరుక్కుమ్. ఉపాయత్తైప్పార్త్తాల్ - నిత్యానపాయినియాన పిరాట్టియుమ్ సహకారియాక సహియాతపడి శణక్కాయిఱుకణ్డ బ్రహ్మాస్త్రమ్పోలే నిరపేక్షమాయిరుక్కుమ్.

ఆకత్తాన్ అనన్యసాధననాకైయాలుమ్, అవై దుష్కరత్వాది దోషదూషితమాకైయాలుమ్, ఉపాయమ్ సహకారినిరపేక్షమాకైయాలుమ్ ధర్మత్యాగమ్-ఉపాయస్వీకారత్తుక్కు అఙ్గమాకక్కడవతు.

అనన్తరమ్, త్యాగాఙ్గకమాన స్వీకారత్తై చ్చొల్లక్కడవతాకక్కొణ్డు, తత్ప్రతిసమ్బన్ధియై "మామ్" ఎన్ఱు ఉపాదానమ్ పణ్ణుకిఱతు. (మామ్) ఉనక్కుసారథియాయిరుక్కిఱ ఎన్నై. ఇన్నైయిలే ఆశ్రయణత్తుక్కేకాన్తమాన సౌశీల్య సౌలభ్యవాత్సల్య స్వామిత్వఙ్గళుమ్ విలక్షణ విగ్రహయోగముమ్ తోఱ్ఱుకిఱతు.

(౨) "అవాక్యనాదరః" ఎన్గిఱపడియే, తన్నుడైయగుణశీకరఙ్గళిలే సూరిసఙ్ఘఙ్గళై క్కుమిఴ్ఴినీరాట్టి, తాన్ నిస్తరఙ్గజలధిపోలే స్వాను

---

(౧) లఘువిష్ణుస్మృతౌ. (౨) ఛాన్దో-౩-౧౪-౨.

భవానన్దవై భవత్తాలే అవికారియాయిరుక్కుమ్బడియాన పెరియ వైభవత్తైయుడైయ నాయిరుక్కచ్చెయ్ తేయుమ్, క్షుద్రసంసారిచేతననాన అర్జునన్, (౧) "రథంస్థాపయమేఽచ్యుత" ఎన్ఱు "తేరై నిఱుత్తు; పుఱవిడ్డవిట్టుక్కళిప్పాట్టు" ఎన్ఱు ఏవిక్కారియమ్ కొళ్ళలామ్బడి ఎళియనాయ్ ప్పరిమాఱుకై యాలే, సౌశీల్యమ్ తోన్ఱిన్ఱు.

(౨) "నసన్దృశేతిష్ఠతిరూపమస్య నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనమ్" ఎన్ఱుమ్, (3) "యస్యావతారరూపాణి సమర్చన్తిదివౌకసః। అపశ్యన్తః పరంరూపమ్" ఎన్ఱుమ్ శొల్లుకిఱపడియే, కనత్తజ్ఞానశక్త్యాదికళై యుడైయ బ్రహ్మాదికళ్ కణ్ణుక్కుమ్ అవిషయమామ్బడి తన్ వడివఴకై ఆశ్రితరాన అర్జునాదికళ్ కణ్ణుక్కిలక్కాక్కి ఒతుఙ్గుకైక్కుమ్, ప్రతికూలరానదుర్యోధనాదికళిలక్కు క్కుఱిచ్చెయ్కైక్కుమ్ ఏకాన్తమామ్బడి తన్ వడివై క్కాట్టికొణ్డునిఱ్కైయాలే సౌలభ్యమ్ తోన్ఱిన్ఱు.

ధర్మత్తిలే అధర్మబుద్ధిపణ్ణి యుద్ధాన్నివృత్తనాన అర్జుననై అక్కఱైపారాతే తన్ పేఱాక మేల్ విఴున్దు హితమ్శొల్లిమీళ్కైయాలే వాత్సల్యమ్ తోన్ఱిన్ఱు. అర్జుననుక్కు ఇఴితొఴిల్ శెయ్కిఱదశైయిలే స్వవైభవోక్తిపూర్వకమాక వైశ్వరూప్యత్తై క్కాట్టుకై యాలే స్వామిత్వమ్ తోన్ఱిన్ఱు.

సేనాధూళి ధూసరితమాయ్ అలై కిఱతిరుక్కుఴల్ కఱ్ఱై యుమ్, స్వేదబిన్దుస్తబకితమాన తిరుముఖత్తుమ్, ఆశ్రితవిరోధిదర్శనత్తాల్ శిఱిచ్చివన్దు శీతలమాయ్చ్చిత ఱవలర్న్ద తామరై త్తటాకమ్పోలే కణ్డెడమెఙ్గుమ్ అలై యెఱికిఱ తిరుక్కణ్గళుమ్, కాళమేఘమ్పోలే ఇరుణ్డుకుళిర్న్దతిరుమేనియుమ్, అతుక్కుప్పరభాగమామ్బడిశాత్తిన తిరుప్పీతామ్బరముమ్, తేరుక్కీఴేనాన్ఱిన తిరువడికళుమ్, అతితేశాత్తిన శిఱు

(౧) గీ-౧-౨౧. (౨) తై-నా-౧-3. (3)

శతజైకళమ్, తూక్కినవుళవుకోలుమ్, పిడిత్త శిఱువాయ్క్కయిఱు మాయ్ నిఱ్కిఱ నిలైయైక్కాట్టుకైయాలే, విలక్షణ విగ్రహయోగముమ్ తోన్ఱుకిఱతు.

తన్ శిఱుమైకణ్డు ఇఱాయ్క్కవేణ్డా; అవన్ సుశీలనాకైయాలే. దుర్లభనెన్ఱిఱాయ్క్కవేణ్డా; అవన్ సులభనాకైయాలే. తన్ దోషమ్ కణ్డు ఇఱాయ్క్కవేణ్డా; అవన్ వత్సలనాకైయాలే. అప్రాప్తనెన్ఱు ఇఱాయ్క్కవేణ్డా; సర్వస్వామియాకైయాలే. ఆశ్రయిక్కైక్కు శుభాశ్రయమేతెన్ఱు కణ్ కలఙ్గవేణ్డా; విలక్షణవిగ్రహయుక్తనాకైయాలే.

ఇన్దవిలక్షణ విగ్రహయోగత్తైచ్చొన్నపోతే, అన్దవిగ్రహత్తుక్కు నిరూపకభూతైయాయ్, (౧) "అకలకిల్లేనిఱైయుమ్" ఎన్ఱు తిరుమార్విలే ఎழுన్దరుళి యిరుక్కిఱ పిరాట్టియైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱుకైయాలే, ఇవనుడైయ పూర్వాపరాధత్తై పొఱుప్పిత్తు చ్చేరవిడుకైక్కు ప్పురుషకారయోగముమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

"సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామ్" ఎన్ఱైయాలే, పతర్కూట్టై విట్టు ఒరుమణిపర్వతత్తై ఆశ్రయణీయమాకచ్చొన్నాప్పోలే యిరుక్కిఱతు. సాధనాన్తరఙ్గళాకిఱ పతర్ కూడుపోలే సాధ్యముమాయ్ పలవుమాయ్, ఉళ్ వాయిల్ ఈశ్వరసఙ్కోచమిల్లాతవన్ఱు అనుపజీవ్యమాయిత్తేయిరుప్పతు. అజ్ఞన్ఱియిలే ఇవ్విషయమ్ సిద్ధముమాయ్, అద్వితీయముమాయ్, కట్టడఙ్గ ఉపజీవ్యముమాయిరుక్కుమ్.

ఏకపదమ్-(౨) "త్వమేవోపాయభూతో మేభవ" (3) "త్వామేవశరణం ప్రాప్య" (౪) "మామేవయే ప్రపద్యన్తే" (౫) "తమేవచాద్యం పురుషం ప్రపద్యే" (౬) "తమేవశరణంగచ్ఛ" ఎన్ఱు స్వీకార్య వస్తువై నిర్దేశిత్తు, అనన్తరమ్ అవధారణత్తై ఎழுతిపోరుకిఱ స్థాన

(౧) తి-వాయ్-౬-౧౦-౧౦. (౨) అహిర్బు-3౬-3౫. (3) జిత-౧-౪.
(౪) గీ-౭-౧౪. (౫) గీ-౧౫-౪. (౬) గీ-౧౮-౬౨.

ప్రమాణత్తాలే, అవధారణార్థమాకిఱతు. ఇన్దఅవధారణత్తాల్ వ్యావ ర్తిక్కప్పడుకిఱతు ఎన్నెన్నిల్; "సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య" ఎన్ఱు సాధనా న్తరత్యాగమ్ కీళ్ఱే ఉక్తమాకైయాలే, అతు వ్యావర్త్యమాక మాట్టా మైయాలుమ్, "మామ్" ఎన్గిఱ ఏకవచనత్తాలుమ్, (౧) "మత్తః పరతరం నాన్యత్కిఞ్చిదస్తి ధనఞ్జయ" ఎన్ఱు కీళ్చ్చొన్నవైయత్తన్నుడైయసర్వ స్మాత్పరత్వత్తైచ్చొల్లుకైయాలుమ్, దేవతాన్తర ప్రవృత్తిక్కు అవకా శమేపిఱత్తిల్లామైయాలుమ్, ఇన్దఅవధారణత్తాల్ వ్యావర్తిక్కప్పడుకి ఱతు, "వ్రజ" ఎన్ఱు విహితమాన స్వీకారత్తినుడైయ అఙ్గభావమ్.

ఇతిల్ అఙ్గబుద్ధిపిఱక్కైక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; [యదనన్త రంయద్భవతి తత్తస్యకారణమ్] ఎన్ఱు - యాతొన్ఱుణ్డాన వనన్తరత్తిలే యాతొన్ఱుణ్డామ్, అతుక్కు క్కీళ్ఱులతు కారణమాకక్కడవతు; ఎన్గి ఱన్యాయత్తాలే, స్వీకారత్తైయొళిన్దియ అవనుడైయ ఉపాయభావమ్ జీవియామైయాలే, స్వీకారత్తిలే అఙ్గబుద్ధి పిఱక్కైక్కు యోగ్యతై యుణ్డు.

యోగ్యతై యుణ్డాకిల్, అఙ్గభావమ్ కల్పిక్కిఱపడియెన్నెన్నిల్, అఙ్గమావతు - అఙ్గిక్కుకిఞ్చిత్కార మానవతిఱే. అన్దకిఞ్చిత్కారన్దాన్ స్వరూపోత్పాదకద్వారత్తాలేయాతల్; ఉత్పన్నమాన స్వరూపత్తుక్కు వర్ధకమాయాతల్, వర్ధిత్తతుక్కు ఫలప్రదానశక్తిముఖత్తాలే యాత లాయిరుక్కుమ్. అతిల్ భక్తిక్కు, సాధ్యమాకైయాలే ఉత్పత్త్యపేక్షై యుణ్డు; అహరహరాధేయాతిశయమాకైయాలే, వృద్ధ్యపేక్షైయుణ్డు. తాన్ చేతనమల్లామైయాలే ఫలప్రదాన వేళైయిలే చేతనాపేక్షైయుణ్డు, ఆకైయాలే అతుక్కుకర్మజ్ఞానాద్యఙ్గఙ్గళ్ అపేక్షితమాకక్కడవతు. ఇన్దఉపాయమ్ సిద్ధమాకైయాలే ఉత్పత్త్యపేక్షైయిల్లై. ఏకరూపమా కైయాలే వృద్ధ్యపేక్షైయిల్లై; పరమచేతనమాకైయాలే ఫలప్రదానత్తిల్

(౧) గీ-౭-౭.

అన్యసాపేక్షత్తై యిల్లై. ఆక అజ్ఞకళై క్కొణ్డు కొళ్వతొరు కార్యమ్ ఇవ్వుపాయత్తుక్కిల్లామైయాలే, ఇన్దస్వీకారమ్ అజ్ఞమాకమాట్టాతు.

స్వరూపోత్పత్త్యాదికళిలే అజ్ఞనిరపేక్షమాకిల్, ఇవ్వుపాయమ్ ఎన్నుమొక్క జీవిక్కైయాకాతొళ్ళికైక్కు హేతువెన్నెన్నిల్; ఉపాయత్వమావతు—ఒరువనుడైయ అనిష్టత్తైక్కళిక్కైయుమ్—ఇష్టత్తైక్కొడుక్కైయుమాకైయాలే, ఒరుఅధికారి—అపేక్షితమ్; అతు పెఱామైయాలే ఉపాయత్వమ్ జీవిక్కైయాకాతొళ్ళిన్దతు.

అధికారియాకిలపేక్షితమ్, స్వీకారమ్ శెయ్కిఱ కార్యమెన్నెన్నిల్; ఐశ్వర్యార్థియిలుమ్, కైవల్యార్థియిలుమ్, భగవచ్చరణార్థియాయ్ సాధనానుష్ఠానమ్ పణ్ణుమవనిఱ్కాట్టిలుమ్, ఇవ్వధికారిక్కై వ్యావృత్తనాక్కుకిఱతు—భగవల్లాభార్థమాన ఇన్దస్వీకారమాకైయాలే. (౧) "అరుణయైకహాయన్యా పిఙ్గాక్ష్యైకహాయన్యా సోమం క్రీణాతి" ఎన్గిఱవిడత్తిల్, అరుణత్వపిఙ్గాక్షత్వాదికళ్ సోమక్రయత్తుక్కు ఉఱుప్పానపశువుక్కు పశ్వన్తరత్తిఱ్కాట్టిల్ వ్యావర్తకవిశేషణమానాప్పోలే, ఇతువుమ్ అధికారిక్కు వ్యావర్తకవిశేషణమాయ్ క్కిడక్కిఱతు.

ఇని అధికారి—అజ్ఞమామన్ను, తద్విశేషణమాన ఇన్దస్వీకారముమ్ అజ్ఞమాకక్కడవతు. ఱ్ఱుత్తు అన్నత్తుక్కు సాధనమామన్నిత్తే, ఇన్దస్వీకారత్తుక్కు సాధనత్వముణ్డావతు. స్వీకారత్తుక్కు అజ్ఞతయాడుపాయత్వమ్ కొళ్ళప్పార్క్కిల్, (౨)"త్వమేవోపాయభూతో మే భవేతి ప్రార్థనామతిః—శరణాగతిః" ఎన్ను—"అవనైయే నిరపేక్షోపాయమాకప్పఱ్ఱుకై ప్రపత్తి" ఎన్గిఱలక్షణవాక్యత్తోడు విరోధిక్కుమ్. ఆకైయాలే ఈశ్వరన్ కార్యమ్ శెయ్కైక్కు ఆభిముఖ్యసూచకమాయ్ క్కిడక్కిఱతు.

శరణశబ్దమ్, (3) "ఉపాయేగృహ రక్షిత్రోశ్శబ్దశ్శరణమిత్యయమ్। వర్తతేసాంప్రతఞ్చైష ఉపాయార్థైకవాచకః" ఎన్గిఱపడియే

---

(౧) యజు-౬-౧-౬.	(౨) అహిర్బు-3౬-3౫.	(3) అహిర్బు-3౬-3౬.

ఇప్పోతుశరణశబ్దమ్-ఉపాయవాచకమాయ్, "మామ్" ఎన్ను సౌశీల్యా దివిశిష్టమాకచ్చొన్నవస్తువుక్కు (౧) "సోఽశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణావిపశ్చితా" (౨) "సదాపశ్యన్తి" (3) "శ్రియాసార్ధమ్-ఆస్తే" ఎన్గిఱపడియే, ఉపేయభావత్తిలుమ్ అన్వయముణ్డాకైయాలే అత్తైవ్యావర్తిక్క ఉపాయభావత్తిలే ఒతుక్కిత్తరుకిఱతు.

కీழ் "సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య" ఎన్గిఱవిడత్తిల్ ప్రస్తుతమాన సాధనాన్తరఙ్గళై ఇత్తైఉపాయభావత్తిలేఒతుక్కిత్తారాతో వెన్నిల్; అర్థసిద్ధమాయ్ వరుకిఱతిఱ్కాట్టిల్, శబ్దసిద్ధమాయ్ వరుమతు అప్రకియతాకైయాలుమ్, (౪) "ఏతగ్‍ంహవావనతపతి, కిమహంసాధునాకరవమ్, కిమహంపాపమకరవమితి" ఎన్నుమ్, (౫) "తస్యకార్యంనవిద్యతే" ఎన్నుమ్, (౬) "క్షేత్రజ్ఞః కరణీ జ్ఞానం కరణం తస్యవై ద్విజః। నిష్పాద్యముక్తికార్యంవైకృతకృత్యంనివర్తతే" ఎన్నుమ్ శొల్లుకిఱపడియే, అవన్ఱుక్కు అక్కరైప్పట్టాల్ అతుక్కు నిస్తరణపరికరమాన తెప్పమ్ అనపేక్షితమామాపోలే, (౭) "సాధ్యాభావేమహాబాహో సాధనైః కింప్రయోజనమ్" ఎన్ను-సాధ్యమ్ సిద్ధిత్తాల్ సాధనత్తైక్కొణ్డు అపేక్షైయిల్లామైయాలే సాధనత్యాగముమ్ ప్రాప్యాంశత్తిలే అన్వితమాకైయాలుమ్, ఉపాయత్వత్తిల్ ఒతుక్కిత్తరమాట్టాతు.

"వ్రజ" ఎన్ను మహావిశ్వాసపూర్వకమాయ్, ప్రార్థనాగర్భమాయ్, అధ్యవసాయాత్మకమాయ్, తాన్ ఉపాయశరీరత్తిలుమ్, ఉపేయశరీరత్తిలుమ్ అన్వయియాతే అధికారివిశేషణమాయ్, ఉపాయత్తిల్ ఒతుక్కిత్తర అన్వయియాతే కీழ்చ్చొన్నత్యాగత్తై అఙ్గమాకవుడైత్తాయ్, "మామ్" ఎన్గిఱవస్తువైవిషయమాకవుడైత్తాయ్, "ప్రపద్యే" ఎన్గిఱక్రియాపదత్తిలే ఉక్తమానస్వీకారత్తై విధిక్కిఱతు.

(౧) తై-ఆ-౧. (౨) సాసు-ఉత్తర-౧౮-౨-౪. (3) శైవే-
(౪) తై-ఆ-౯-౧. (౫) గీ-3-౧౭. (౬) వి-పు-౬-౭-౯౪.
(౭) వి-పు-౧-౧౯-3౬.

గతా" ఎన్గిఱ ధాతువిలే గత్యర్థమాయ్, కరణత్రయఙ్గళిలే అన్యతమమా యిరుప్పతోరుకరణత్తినుడైయ గతిమాత్రత్తైక్కాట్టి భగవద్వైభవ ప్రకాశకమాతల్, అఙ్గనన్ఱియిలే కరణత్రయఙ్గళినుడైయవుమ్ గతియై క్కాట్టి పూర్ణప్రపత్తియై చ్చొల్లుకిఱతాకవుమామ్.

ఆక, ధర్మత్యాగమ్-స్వీకారత్తుక్కు అఙ్గమాకక్కడవతు. త్యాగ విశిష్టమానస్వీకారమ్-అధికారివిశేషణమాకక్కడవతు. స్వీకారవిశిష్ట నానవధికారిక్కు వాత్సల్యాదిగుణవిశిష్టవస్తు-ఉపాయమాకక్కడవతు.

ఆక, ఇప్పడిపూర్వార్ధమ్ అధికారియినుడైయ కృత్యాంశత్తైచ్చొల్లిఱ్ఱు. అనన్తరమ్, ఉత్తరార్ధమ్ ఉపాయత్తినుడైయ కృత్యాంశత్తై చ్చొల్లి, అధికారియినుడైయ కృత్యాంశలేశత్తైయుమ్ శొల్లుకిఱతు. ఇతిల్ * అహంశబ్దమ్ - * ప్రజవిల్ అర్థమాకప్పోకున్ద అధికారియిను డైయ మహావిశ్వాసత్తుక్కు ఊఱ్ఱాయ్, మేల్ శొల్లప్పుకుకిఱ పాప విమోచనత్తుక్కు ప్పరికరమాన జ్ఞానశక్త్యాదిగుణవిశేషఙ్గళై, కీఴ్ "మామ్" ఎన్ఱు ఆశ్రయణీయమాక ఉక్తమానవస్తువుక్కు ప్రకాశిప్పి క్కిఱతు.

ఆశ్రయిక్కైక్కు వాత్సల్యాదికళ్ వేణుమ్; కార్యమ్ శెయ్ కైక్కు జ్ఞానశక్త్యాదికళ్ వేణుమ్. "నివర్త్యాంశమ్ ఇన్నతు, నివర్తన ప్రకారమ్ ఇన్నతు. నివర్తనాధికారి ఇన్నాన్" ఎన్ఱఱికైక్కు సర్వజ్ఞ నాకవేణుమ్. జ్ఞానమ్పెఱ్ఱాల్ ప్రయోజనమిల్లైయే, పఙ్గుకల్పనాయ్ అశక్తనాయిరుక్కుమాకిల్. ఆకైయాలే జ్ఞానాదిగుణమాక కార్యమ్ శెయ్కైక్కు సర్వశక్తియాకవేణుమ్; సర్వశక్తియానాలుమ్ ఇవనిడుమ్ పచ్చైకొణ్డు కుఱైతీరవేణ్డుమ్పడి అపూర్ణనాయిరుక్కుమా కిల్, అవనుక్కేడాక ఇవనాల్ ఇడలావతొన్ఱిల్లామైయాలే, అవైయిర ణ్డుమ్ అకిఞ్చిత్కరమామిఱే. అఙ్గనన్ఱియిలే ఒన్ఱైయుమ్ ఓప్పతు అవాప్త

సమస్తకామనాక వేణుమ్, సర్వజ్ఞనానాలుమ్ సర్వశక్తినానాలుమ్ అవా
ప్తసమస్తకామనానాలుమ్, ఇచ్చేతననోడు ఒరుసమ్బన్ధమిల్లాతవస్తు
అవైయమాస్తుమ్ కార్యకరమాకాతే; అతుక్కాకసర్వస్వామియాక
వేణుమ్.

ఇవైనాలుమ్ విపరీతఫలమాకాతే, ఇవనుడైయరక్షణత్తుక్కు
ఉఱుప్పామ్పటిక్కు పరదుఃఖాసహత్వలక్షణమాన పరమదయై
యుడైయనాక వేణుమ్; ఇల్లాతవన్తు సర్వజ్ఞత్వమ్ ఇచ్చేతనన్ పణ్ణినకుఱ్ఱఙ్గ
ళైత్తప్పామల్ కణక్కిడుకైక్కు ఉఱుప్పాయఱుమ్; సర్వశక్తిత్వమ్
అక్కుఱ్ఱఙ్గళుక్కీడాక నరకాదికళిల్ తళ్ళి అఱుత్తఱుత్తు తీఱ్ఱుకై
క్కుఉఱుప్పాయఱుమ్; తీఱ్ఱానిన్ఱాల్ కణ్ పార్త్తునెకిళ్ళామైక్కు ఉఱు
ప్పాయఱుమ్, అవాప్తసమస్తకామత్వనిబన్ధనమాననైరపేక్ష్యమ్. ఇజ్జన
శెయ్యానిన్ఱాల్ కడవతల్లవెన్ఱునియమిప్పారిల్లామైక్కు హేతువామిత్త
నై, సర్వస్వామిత్వప్రయుక్తమాన నిరఙ్కుశస్వాతన్త్ర్యమ్. ఆకైయాలే
సర్వజ్ఞత్వత్తై రక్షణవిధయా విషయమాక్కుకైక్కుమ్, సర్వశక్తిత్వత్తై
రక్షణవ్యాపారత్తిలేఆక్కుకైక్కుమ్, అవాప్తసమస్తకామత్వత్తైప్రయో
జననిరపేక్షమాక రక్షిక్కైక్కు ఉఱుప్పాక్కుకైక్కుమ్, సర్వస్వామి
త్వత్తైత్తన్ పేఱాకక్కార్యమ్ శెయ్కైక్కు ఉఱుప్పాక్కుకైక్కుమ్
దయై వేణుమ్.

ఆకైయాలే ఇక్కార్యమ్ శెయ్కైక్కు ఉఱుప్పాన ఇవ్వైన్దుగుణ
ఙ్గళుమ్*అహంశబ్దత్తిలే అనుసన్ధేయమ్; ఆక, సర్వజ్ఞనుమాయ్, సర్వశక్తి
యుమాయ్, అవాప్తసమస్తకామనుమాయ్, సర్వస్వామియుమాయ్
పరమదయావానుమాననాన్ ఎన్ఱిఱాయిఱ్ఱు.

(త్వా) అజ్ఞనుమాయ్, అశక్తనుమాయ్, మహావిశ్వాసపూ
ర్వకమాక ఎన్బక్కలిలేన్యస్తభరనాన ఉన్నై యెన్ఱు-అధికారియైచ్చొల్లు

కిఱతు. *అహంశబ్దత్తాలే పాపశత్రువైయుమ్, (త్వా) ఎన్నైయాలే పాపాశ్రయత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

అనన్తరమ్ (సర్వపాపేభ్యః) ఎన్ఱు, నిరస్యమాన పాపస్వరూపత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అతిల్ *పాపశబ్దత్తాలే, భగవత్ప్రాప్తివిరోధియైచ్చొల్లుకిఱతు. ఏతేనుమాక అభిమతవిరోధియితే - పాపమావతు. "పాపేభ్యః" ఎన్గిఱ బహువచనత్తాలే - పాపఙ్గళినుడైయ బాహుళ్యత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అవైయావన;—జ్ఞానాభావరూపమాయుమ్, అన్యథాజ్ఞానరూపమాయుమ్, విపరీతజ్ఞానరూపమాయుమ్, మూన్ఱువకైప్పట్ట అజ్ఞానముమ్, పుణ్యపాపరూపమాయ్, పాతకమ్, అతిపాతకమ్, మహాపాతకమ్, ఉపపాతకముళ్ళిట్ట భేదఙ్గళాలే నానావిధమాయ్, పూర్వోత్తరాఘరూపమాన కర్మఙ్గళుమ్, దేవతిర్యఙ్మనుష్య స్థావరాత్మకమాన చతుర్విధశరీరసమ్బన్ధముమ్, "అజ్ఞానవాసనై, కర్మవాసనై, ప్రకృతిసమ్బన్ధవాసనై" ఎన్ఱాప్పోలేశొల్లుకిఱ వాసనైకళుమ్, విషయభేదత్తాల్ వివిధభేదైయానరుచియుమ్, ఇవైయడియాక ప్పిఱక్కుమ్ కడవాతాయ్, ఇవఱ్ఱుక్కు వర్ధకమాన రాగద్వేషాదికళుమ్, ఆక, "పాపేభ్యః" ఎన్ఱు సాధకనుక్కుణ్డాడ సాధారణమాక నివర్త్యమాన పాపఙ్గళై చ్చొల్లిఱ్ఱు.

*సర్వశబ్దత్తాలే ఇన్దవధికారిక్కు ఈశ్వరన్ విశేషిత్తుక్కొడుక్కుమ్ పాపత్తైచ్చొల్లుకిఱతు. అతావతు,(౧) "భోగేనత్వితరే క్షపయిత్వాథ సమ్పత్స్యతే" ఎన్గిఱపడియే పూర్వాఘోత్తరాఘఙ్గళై యొఴియ, ప్రారబ్ధకార్యమాన పుణ్యపాపరూపకర్మమ్ సాధకనుక్కు అనుభవవినాశ్యమాయిరుక్కుమ్. అతిల్ ఇవనుక్కు శరీరారమ్భకమాన కర్మాంశమొఴియనీక్కి, కర్మశేషముమ్నివర్త్యకోటియిలేపుకుమ్. జ్ఞానమ్పిఱన్దపిన్బ

(౧) బ్రహ్మసూ-౪-౧-౧౯.

వాసనాబలత్తాలే బుద్ధిపూర్వకమాకప్పణ్ణిన పాపముణ్డాకిలుమ్, అతువుమ్ సర్వశబ్దవాచ్యమాకక్కడవతు. కాలక్షేపార్థమాకప్పణ్ణుమ్ అనుకూలవృత్తికళిల్ సాధనత్వబుద్ధి పిఱన్దతాకిలుమ్, అతువుమ్ సర్వశబ్దవాచ్యమాకక్కడవతు. పుత్రాదికళ్ పక్కల్ పణ్ణుమ్ పుంసవనాదికళిల్ ఆనృశంస్యప్రేరితనాయ్ ఇఴిక్కైయొఴియ, పాపభయప్రేరితనాయ్ ఇఴియిల్ అతువుమ్ సర్వశబ్దవాచ్యమాకక్కడవతు.

(సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి) ఎన ఇప్పడిప్పట్టిరుక్కుమ్ పాపఙ్గళిల్ నిన్ఱుమ్ విడువిక్కక్కడవేన్. ఇన్దశ్చాలే-నెడునాళ్ ఉన్నైప్పఱ్ఱి విడాతేకిడక్కుమ్ పాపఙ్గళ్ తానే "నమక్కు శ్రయమల్ల" ఎన్ఱువిట్టుప్పోమ్పడిపణ్ణుకిఱేన్. "నెడునాళ్ పాపదర్శనత్తాలే ఉనక్కుప్పిఱన్దభయమ్, ఉన్నైక్కణ్డు అతుక్కుప్పిఱక్కుమ్పడి పణ్ణక్కడవేన్" ఎన్నుమిడమ్ తోన్ఱుకిఱతు.

కీఴ్శ్లోకత్తిల్, "మామేవైష్యసి" ఎన్ఱు-ప్రస్తుతమాన భగవత్ప్రాప్తిక్కు ఒరుసాధనవిశేషత్తై విధిత్తతాకైయాలే, ఇఙ్గు చొల్లుకిఱ పాపవిమోచనమ్-భగవత్ప్రాప్తివిరోధిపాపవిమోచనమాకక్కడవతు. ఆకైయాలే, (౧) "తథాహేయగుణధ్వంసాదవబోధాదయోగుణాః। ప్రకాశ్యన్తేనజన్యన్తే నిత్యా ఏవాఽఽత్మనోహితే" ఎన్గిఱపడియే, మలయోగత్తాలే మఴుఙ్గినమాణిక్యత్తై అఴుక్కుఅకన్ఱైన్నాల్ తన్నడైయే తద్గతమాన ఒళిప్రకాశిక్కుమాపోలే, ఇవనుక్కుమ్ అవిద్యాదికళాకిఱవిరోధానఙ్గళ్ కఴియక్కఴికైయాలే, స్వాశ్రయమాన అపహతపాప్మత్వాదికళ్డైయ త్తన్నడైయే ప్రకాశిక్కుమిఱే; ఆకైయాలే విరోధినివృత్తియిఱే అపేక్షితమ్. అన్దప్రాధాన్యమ్ తోన్ఱ విరోధినివృత్తియై చొల్లుకిఱతు. ఆకైయిఱే, (౨) "ఆవిస్స్వర్క్మమమ సహజకైఙ్కర్యవిధయః" ఎన్ఱు

(౧) పాఞ్చరాత్రే.   (౨) అష్టశ్లో-3.

భట్టర్ అరుళిచ్చేయ్‌తతు. ఆక, "అహమ్" ఎన్టుశొన్న ఉపాయవస్తువి నుడైయ కార్యమ్ శొల్లిర్‌ఱు.

అనన్తరమ్ "త్వా" ఎన్టు నిర్దేశిత్త అధికారియినుడైయ కృత్యాంశత్తై చ్చొల్లుకిఱతు - (మాశుచః) ఎన్టు. నిరపాయోపాయ భూతనాన నాన్ ఉన్నుడైయ విరోధినివృత్తి పూర్వకమాన అభిమత సిద్ధియై సాధిత్తు త్తరక్కడవనాక ఏఱిట్టుక్కొణ్డపిన్పు సాపాయమాన సాధనాన్తరఙ్గళినుడైయ దుష్కరత్వాదికళై అనుసన్ధిత్తు శోకిక్కక్కడ వైయల్లై; అన్ద సాధనవిశేషఙ్గళై యొఴిన్దియ నిరపాయోపాయ మిల్లాతవ న్ఱెన్టో ఉనక్కు శోకిక్కవేణ్డువతు. అవఱ్ఱై విట్టు ఎన్నై ఆశ్రయిక్కై యాలుమ్, శోకిక్కవేణ్డా. ఆశ్రయణీయనాననాన్ వత్సలనాకైయాలే, ఉన్నుడైయ దోషమ్కణ్డు శోకిక్కవేణ్డా. సులభనాకైయాలే, దుర్లభ నెన్టు శోకిక్కవేణ్డా; సుశీలనాకైయాలే, ఉన్నుడైయ శిఱుమైకణ్డు శోకిక్కవేణ్డా; సర్వస్వామియాకైయాలే, అప్రాప్తనెన్టు శోకిక్కవేణ్డా; అవాప్తసమస్తకామనాకైయాలే, ఉన్నుడైయ అపూర్తికణ్డు శోకిక్క వేణ్డా; సర్వశక్తియాకైయాలే, ఉన్నుడైయ అశక్తికణ్డు శోకిక్క వేణ్డా; నిరుపాధిక బన్ధువాకైయాలుమ్, పరమదయావానాకైయా లుమ్, "కార్యమ్ శెయ్యుమో? శెయ్యానో" ఎన్టు శోకిక్కవేణ్డా; సర్వ పాపవిమోచకనాకైయాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా; ఉన్నైప్పార్త్తాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా; ఎన్నైప్పార్త్తాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా; విరోధియైప్పార్ త్తాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా; నీ ఎన్పక్కల్ సర్వభరన్యాసమ్ పణ్ణుకైయాలే, ఉన్నైప్పార్త్తాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా; నాన్ సర్వజ్ఞత్వాదిగుణ విశిష్ట నాకైయాలే, ఎన్నైప్పార్త్తాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా; విరోధియాకిఱతు- ఎన్నుడైయ నిగ్రహరూపమాకైయాలే "పాఴుత్తోమ్" ఎన్న త్తీరుమ్; అకైయాలే విరోధియైప్పార్త్తాలుమ్ శోకిక్కవేణ్డా.

నీయుమ్ ఇప్పడి ఎన్నైక్కలిలే న్యస్తభరనాయ్, విరోధియుమ్ ఇప్పడి దుర్లభమానపిన్బు శోకమ్ అనువర్తిక్కుమాకిల్, నీయుమ్ ఎనక్కన్నియిలే, నానుమ్ ఉనక్కన్నియిలే, ఉన్నైయుమ్ (౧) "ననమేయమ్" ఎన్నప్పణ్ణి, ఎన్నైయుమ్ (౨)"క్షిపామి" (3)"నక్షమామి" ఎన్నప్పణ్ణనపాపమ్ మూర్ధాభిషిక్తమాయిరుక్క, శోకియాతే అనాదికాలమ్అన్నైక్కుళ్ళత్తిలేయిరుక్కిఱాయాయ్పోన్ద అజ్ఞానత్తోత్పాతిపోరుమ్; కిం బహునా; - నాన్ ఉన్ కార్యత్తుక్కు క్కడవనాయిరుక్క, నీ శోకిప్పతియాకిల్ ఉన్ కార్యత్తుక్కు నీయే కడవైయామిత్తనై.

ఆక, స్వీకారాజ్గతయా త్యాజ్యమాన ధర్మవిశేషజ్గళైయుమ్, అన్ద ధర్మజ్గళినుడైయ త్యాగప్రకారత్తైయుమ్, అన్ద ధర్మత్యాగపూర్వకమాకప్పణ్ణుమ్ విషయత్తినుడైయ సౌలభ్యాదిగుణయోగత్తైయుమ్, అన్దగుణవిశిష్టవస్తువినుడైయ సహాయాన్తరసహత్వాలక్షణమాన నైరపేక్ష్యత్తైయుమ్, నిరపేక్షవస్తువినుడైయ ఉపాయభావత్తైయుమ్, అత్తై ఉపాయత్వేనస్వీకరిక్కైయుమ్, స్వీకృతమాన ఉపాయత్తినుడైయ జ్ఞానశక్త్యాదిగుణయోగత్తైయుమ్, అన్దగుణవిశిష్టవస్తువిన్కలిలే న్యస్తభరనాన అధికారిణైయుమ్, అవ్వధికారియినుడైయ విరోధిపాపసమూహత్తైయుమ్, అన్దపాపవిమోచనప్రకారత్తైయుమ్, పాపవిమోచకనైప్పఱ్ఱిన అధికారియినుడైయ నైర్భర్యత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱాయిఱ్ఱు.

పెరియవాచ్చాన్పిళ్ళై తిరువడికళే శరణమ్.

చరమశ్లోకప్రకరణమ్ సమ్పూర్ణమ్.

పరన్దరహస్యమ్ ముఱ్ఱిఱ్ఱు.

(౧)రా-యు-౩౬-౧౧. (౨)గీ-౧౬-౧౯. (3) వరాహపురాణే.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రీమత్కౌశికకుల తిలకరాన,

శ్రీశుద్ధసత్త్వమ్ - రామానుజాచార్యర్ అరుళిచ్చెయ్త

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యమ్.

ఇన్దగ్రన్థమ్

శ్రీమాన్. పుదుప్పేర్, ఇళైయవిల్లి,
విద్వాన్, వెఙ్కటాచార్యరాలుమ్,

శ్రీమాన్ - పుదుప్పట్టు - తిరువేఙ్కటాచార్యరాలుమ్,

నానాదేశానీతాఽనేక శ్రీకోశఙ్గళిన్ సహాయత్తినాల్
పరిశోధిక్కప్పట్టు,

శ్రీవైష్ణవగ్రన్థముద్రాపక సభైయారాల్,

శ్రీపరాఙ్కుశ తిరువవతారాది ౫౧౧౩-వతు సంవత్సరమాన
విరోధికృత్ సంవత్సరత్తిల్.

కాఞ్చీపురమ్,

శ్రీనివాస ముద్రాక్షరశాలైయిల్,

అచ్చిట్టు ప్రచురమ్ శెయ్యప్పట్టతు.

విజయతేతరామ్.

శ్రీవైష్ణవగ్రన్థ ముద్రాపకసభ (లిమిటెడ్).

ఈ సభలో తెనుఁగులిపిలో నచ్చు వేసిన గ్రన్థములు.

		రూ.	అ.	పై
తనిశ్లోకమ్ సవ్యాఖ్యానము ప్రతిపద తాత్పర్యసహితము	...	౨	౦	[illegible]
భారతాది తనిశ్లోకమ్ ” ”	...	౦	౨	౬
రామ చరమశ్లోకమ్ ” ”	...	౦	౧	౬
దుష్కరశ్లోక టిప్పణి	...	౦	౨	౬
శాణ్డిల్యవిశిష్ట పరమధర్మశాస్త్రము తాత్పర్యసహితము	...	౦	౯	[illegible]
తిరువన్దాతి-౧-ము, ౪-వ-వ్యాఖ్యావారుమ్బద ప్రతిపదసహితము	...	౧	౧౨	[illegible]
తిరువిరుత్తమ్ వ్యాఖ్యానద్వయ ఉక్తైప్రతిపదతాత్పర్యసహితము	...	౨	౪	[illegible]
తిరువాశిరియమ్-ము, పెరియతిరుమడల్-వ, వ్యాఖ్యానాది	...	౧	౭	[illegible]
ఇరామానుశ నూఱ్ఱన్దాతి	...	౧	౧౨	[illegible]
తిరుప్పల్లాణ్డు	...	౦	౭	౬
శ్రీవచనభూషణమ్	...	౧	౧౨	౬
శరణశబ్దార్థవిచారమ్	...	౦	౨	[illegible]
ప్రపత్త్యనుపాయత్వవిచారమ్	...	౦	౧	[illegible]
నాయమాత్మాభాష్యమ్	...	౦	౨	౬
యమకరత్నాకరమ్	...	౨	౧౧	౬
తిరుప్పావై మూవాయిరప్పడి అరుమ్బతసహితమ్	...	౧	౮	౬
దీపప్రకాశ సహిత తత్త్వదీపమ్	...	౨	౦	౬
గురుపరమ్పరా ప్రభావమ్	...	౨	౦	౬
తత్త్వసఙ్గ్రహమ్	...	౦	౨	[illegible]
యతీన్ద్రప్రవణప్రభావమ్	...	౦	౧౨	౬
తిరుప్పావై ఈరాయిరప్పడి నాలాయిరప్పడికళ్	...	౧	౬	[illegible]
ముముక్షుప్పడి వ్యాఖ్యానారుమ్బద ప్రమాణత్తిరట్టు సహితమ్	...	౨	౧౩	[illegible]
తిరుప్పావై ఆఱాయిరప్పడి	...	౧	౫	[illegible]
రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యమ్.	...	౧	౫	[illegible]
పరన్దరహస్యమ్.	...	౦	౫	[illegible]

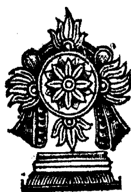
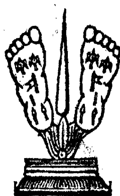
ఈగ్రన్థములు మట్టకాగితములో సగము వెలకు నివ్వఁబడును.

మ. తిరువేఙ్గడముడైయాన్, ఉపకార్యదర్శి.

రా. తిరువేఙ్గడత్తానయ్యా, కార్యదర్శి ధనాధికారి.

నెం ౩౧, వెఙ్కటాచలముదలివీధి, చెన్నపట్టణము.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమచ్ఛుద్ధసత్త్వ రామానుజాచార్యైరనుగృహీతం

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యమ్.

ప్రథమాధ్యాయః ప్రథమపాదః.

లోకాచార్యాయ గురవే కృష్ణపాదస్య సూనవే।
సంసారభోగిసన్దష్ట జీవజీవాతవే నమః॥

[ముముక్షుప్పడిమూలమ్.]

మూ.—(౧) ముముక్షువుక్కఱియవేణ్డుమ్ రహస్యమ్ మూన్ఱు.

అస్మద్గురుమనోజుష్టో విస్మయావహవాఙ్మయః।
సౌమ్యజామాతృసూరిర్మే సన్నిధత్తాం సదాహృది॥

లోకాచార్యకృతాం రహస్యవివృతిం మీమాంసయాశోభితాం శ్రీమాన్ సౌమ్యవరో మునిస్సువిశదం వృత్త్యాత్మనా వ్యాకరోత్। శ్రీమత్కౌశికశుద్ధసత్త్వగురుతో లబ్ధాత్మజన్మక్రమో దాసో లక్ష్మణనామకో వివృణుతే భాష్యాత్మనా తన్ముదే॥

శ్రీమల్లోకగురూద్భూతం రహస్యత్రయగోచరమ్। మీమాంసాశాస్త్రమత్రేదమాద్యాధికరణం మతమ్॥

తత్ర - రహస్యత్రయమీమాంసా - విషయః; సా-కర్తవ్యా, నవేతి సంశయః. తదర్థమిదం విచార్యతే;-తదసాధారణాధికారి తత్ఫలీ

భూతప్రమితి తద్విషయవేదాన్తవాక్య తదుపబృంహణాని సమ్భవన్తి నవేతి. (౧)

తత్ర పూర్వః పక్షః.—

నతావత్తదసాధారణాఽధికారిసమ్భవః;- (౧) "ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" ఇత్యాదిప్రసిద్ధముముక్షోరేవ శరణాగతిశాస్త్రరూప రహస్యత్రయ మీమాంసాధికారిత్వాత్. ముముక్షాయాశ్చ (౨) "స్వాత్మానుభూతిరితి యాకిల ముక్తిరుక్తా" ఇతి శ్రీవత్సాఙ్కమిశ్రసూక్త్యనుసారేణ, (౩) "ముక్తానాం పరమాగతిః" ఇతిసహస్రనామభాష్య సూక్త్యనుసారేణ, (౪) "జీవనమ్ - ఉజ్జీవనమ్; సంసారోన్మోచనమ్. 'సమ్' ఇతి - కైవల్యవ్యావృత్తిః." ఇతిశ్రుతప్రకాశికాసూక్త్యనుసారేణచ కైవల్యార్థ్యసాధారణ్యాత్. నచకైవల్యార్థినో రహస్యత్రయజ్ఞానాఽపేక్షా శఙ్కామప్యర్హతి; తస్య (౫) "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్" ఇత్యాది ప్రతిపన్నబ్రహ్మప్రాప్తిరేవ నాస్తీత్యస్యత్ర ప్రపఞ్చితత్వేన బ్రహ్మప్రాప్తిపూర్వక కైఙ్కర్యపర్యన్త ఫలప్రతిపాదక రహస్యత్రయజ్ఞానాపేక్షాయాః దూరాపాస్తత్వాత్. (౨)

కిఞ్చ-ముముక్షాయాః (౬)"అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా" ఇత్యుక్త బ్రహ్మమీమాంసాఽధికారత్వేనాఽత్రాఽసాధారణాధికారత్వసమ్భవః. అనుగృహీతఞ్చ భగవతాభాష్యకృతా - (౭) "సఞ్జాత మోక్షాభిలాషస్యాఽనన్తస్థిరఫల బ్రహ్మజిజ్ఞాసాహ్యనన్తరభావినీ" ఇతి. నచ-బ్రహ్మజిజ్ఞాసోరపి రహస్యత్రయజ్ఞానాపేక్షాఽస్తీతివాచ్యమ్. కర్మజ్ఞాన భక్తినిష్ఠానామపిబ్రహ్మజిజ్ఞాసుత్వేన, తేషాఞ్చకర్మజ్ఞానభక్తీనాం ప్రపత్తివత్ ముక్తివ్యాజత్వస్యైవ అన్యత్రసిద్ధాన్తితత్వేన, సిద్ధోపాయనిష్ఠత్వేపి - బ్రహ్మ

(౧) శ్వేతా-ఉ-౬-౧౮. (౨) వరద-స్త-౮౧. (౩)సహస్రనామభాష్య -౨.
(౪) శ్రుతప్రకాశికా- (౫) తై-ఆ- ౨- ౨. (౬) బ్రహ్మసూ-౧-౧-౧.
(౭) శ్రీభాష్యే-జిజ్ఞాసాధి.

ప్రాప్తిమత్త్వేపి కైఙ్కర్యపర్యన్త బ్రహ్మప్రాప్తిర్నాస్తీత్యన్యత్రసిద్ధాన్తి తత్త్వేన, కేవలవచేవ కర్మ జ్ఞాన భక్తినిష్ఠానామపి రహస్యత్రయజ్ఞానాఽపేక్షాయా అసమ్భవాత్. తస్మాన్నాఽసాధారణాధికారిసమ్భవః. (౩)

నాపి మీమాంసాఫలీభూతప్రమితిసమ్భవః;- త్రివర్గాఽపవర్గతత్సాధనాదిప్రమితేః పూర్వోత్తరమీమాంసాశాస్త్రనిర్ణీతార్థ సోపబృంహణ భాగద్వయాత్మకవేదేనైవసిద్ధేః. దేవతాప్రీణనవ్యాపారస్యైవ కైఙ్కర్యశబ్దార్థతయా కైఙ్కర్యతత్సాధనప్రమితేః నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మశాస్త్రేణ భక్తిప్రపత్త్యాత్మకబ్రహ్మవిద్యాశాస్త్రేణచసిద్ధేః; సపరికరప్రపదనస్వరూపప్రమితేశ్చ పాఞ్చరాత్ర తదనుసారిశాణ్డిల్యస్మృతి పాద్మోత్తరఖణ్డాదిసిద్ధత్వాత్. నిరవశేష నిష్కళఙ్క సపరికరపురుషార్థ తత్సాధననిర్ణయార్థం భాగద్వయాత్మకవేద తదుపబృంహణస్మృతీతిహాస పురాణ పాఞ్చరాత్ర కర్మబ్రహ్మసూత్రాణామావశ్యకత్వాచ్చ. (౪)

కిఞ్చ - అభ్యుదయశిరస్కానుష్ఠానోపయికార్థజ్ఞానఫలకత్వాత్ మీమాంసాయాః, ప్రకృతేచ అనుభవకైఙ్కర్యపర్యన్తమోక్షస్య నిరపేక్షసిద్ధోపాయసాధ్యత్వాభ్యుపగమేన రహస్యత్రయార్థజ్ఞానస్య సాధనానుష్ఠానఫలకత్వాభావాత్ నతదుద్దేశేనమీమాంసాయాం పురుషప్రవృత్తిస్సమ్భవతీతి నతత్ఫలీభూతప్రమితిసమ్భవః. (౫)

నాప్యసాధారణోవిషయస్సమ్భవతి, - రహస్యత్రయప్రతిపాద్యాఽర్థపఞ్చకస్య మూలమన్త్రవివరణభూత సర్వవేదాన్తవిచారముఖేన శారీరకశాస్త్రఏవ నిరూపితత్వాత్. మూలమన్త్రాదియోజనాభేదానాం భగవచ్ఛాస్త్రాదిషు ప్రపఞ్చితత్వాచ్చ. (౬)

నాపి (౧) "ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదం సముపబృంహయేత్" ఇత్యుక్తోపబృంహణస్య సమ్భవః; - ప్రకృతే మూలమన్త్రప్రతిపాద్యాఽర్థపఞ్చకోపబృంహణస్య నానావిధస్య స్మృత్యాద్యుపబృం

(౧) భార-ఆది-౧-౨౬౩.

మాణపక్షే ప్రపఞ్చితత్వేన, తత్ర ఏకరూపార్థనిర్ణయస్య మన్దమతిభిః కర్తుమశక్యత్వాత్. చరమశ్లోకరూపైకముఖ్యోపబృంహణ ముఖేన మూలమన్త్రార్థనిర్ణయేచ, విశిష్టోపాయోపేయత్వాఽసిద్ధి ప్రసఙ్గాత్. శారీరకశాస్త్రే వేదాన్తార్థతయా విశిష్టాద్వైతవత్, రహస్యశాస్త్రే మూలమన్త్రార్థతయా విశిష్టోపాయోపేయత్వంహి ప్రధానప్రత్యాప్యమ్. నచ మూలమన్త్రే చరమశ్లోకేచ లక్ష్మీవిశిష్టవిషయప్రతిపత్తిగన్ధోస్తి; ఉపబృంహణాన్తరసాపేక్షత్వే తేషాం - (౧) "భేదస్వామికృపాఫలాన్యగతిషు" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా నానావిధత్వేన విస్తృతత్వేనచ దుర్జ్ఞేయత్వముక్తమ్.

కిఞ్చ - చరమశ్లోకమాత్రస్యాపి మీమాంసయైవాఽర్థనిర్ణయః కార్యః. అన్యథా రహస్యత్రయమీమాంసాఽనారమ్భప్రసఙ్గాత్. సాచ స్వయోగమహిమసాక్షాత్కృత నిఖిలతత్త్వార్థైర్వ్యాసాదిపరమర్షిభిరేవ కర్తుంయోగ్యా; నత్వర్వాచీనైః శ్రీమల్లోకగురుప్రభృతిభిరితి నోపబృంహణసమ్భవః. (౭)

తస్మాత్ - అసాధారణాధికారి ఫలీభూతప్రమితి విచారవిషయ వాక్య తదుపబృంహణాఽలాభాత్ తృతీయమిదం రహస్యమీమాంసా శాస్త్రమనారమ్భణీయమితి. (౮)

అత్రాయంసిద్ధాన్తః.—

నతావదధికార్యసమ్భవః;-(౨) "ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" ఇత్యాదిప్రసిద్ధముముక్షోరేవాఽధికారిత్వాత్. నచకైవల్యార్థినామపి ముముక్షాస్తీతి వాచ్యమ్;-అపరపదార్థాన్వయయోగ్యతానుసారేణ వివక్షితవిశేషలాభోపపత్తేః. తథాహి;-నతావదయంముముక్షుశబ్దః స్వార్థకసన్నన్తతయా అధికారివిశేషేరూఢః. (3) "గుప్తిజ్ కిద్భ్యస్సన్" ఇత్యాదినా జుగుప్సా తితిక్షా చికిత్సా మీమాంసాదిశబ్దేష్వివ

(౧) (౨) శ్వేతా-ఉ-౬-౧౮. (3) పాణిని-3-౧-౫.

తద్వ్యుత్పాదనాత్. కిన్తు (౧) "ముచ్ - మోక్షణే" ఇతిధాతుః, (౨) "ధాతోః కర్మణస్సమానకర్తృకాదిచ్ఛాయాంవా" ఇత్యనుశాసనేన ఇచ్ఛార్థకసన్నన్తః. తథాచ - యత్కిఞ్చిద్విమోచనార్థినశ్శరణాగత్యనధికారితయా, (3) "శ్రీమతే నారాయణాయ నమః" ఇత్యుత్తరవాక్యే కైఙ్కర్యప్రార్థనానుసారేణ కైఙ్కర్యోపాయప్రార్థనారూపాయాః "ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే" ఇతి పూర్వవాక్యోక్తశరణాగతేః కైఙ్కర్యహేతుభూత భగవత్ప్రాప్తిప్రతిబన్ధకసంసారవిమోచనేచ్ఛావతఏవ సమ్భావితతయాచ, సంసారవిమోచనేచ్ఛావాన్ ముముక్షుపదార్థఇతి సమభివ్యాహారబలాదవశ్యమభ్యుపగన్తవ్యమ్. తథాచ-తద్బలాదేవ భగవత్ప్రాప్తికామతయా సంసారవిమోచనేచ్ఛావాన్ తదర్థఇత్యవగమ్యతఇతి నదోషః. ఏతేన-"కిఞ్చముముక్షాయాః" ఇత్యాద్యపినిరస్తమ్. ఉక్తన్యాయేన అనుభవజనితప్రీతికారితకైఙ్కర్యపర్యన్తభగవత్ప్రాప్తికామతయేత్యధికారివిశేషణస్యసుగమత్వాత్. ఇత్థమసాధారణాధికారిలాభమభిప్రేత్య (ముముక్షువుక్కు) ఇత్యనుగృహీతమ్. (౯)

నాపిఫలీభూతప్రమిత్యసమ్భవః; - పరమపురుషార్థకైఙ్కర్యతత్సాధనాదిప్రమితేస్సోపబృంహణవేదాదిభిః దుస్సాధత్వాత్. (౧౦)

యద్యపి-అపౌరుషేయనిత్యనిర్దోషతయా వేదఏవ స్వతఃప్రమాణమ్; తన్మూలస్మృత్యాదిభిరేవ తదుపబృంహణమపికార్యమ్. తథాపి తత్సారభూతరహస్యత్రయేణైవ కైఙ్కర్యతత్సాధన తదనుగుణస్వరూపప్రమితిస్సమ్భవతి; నాన్యథా. (౪) "అనన్తపారం బహువేదితవ్యమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యాదుర్జ్ఞేయానవధికవేదాదిశాస్త్రాభ్యాసస్య బహువేదనసామర్థ్య దీర్ఘాయుష్ట్వబహువిఘ్నానుపహతత్వరూపాఽనేక యోగ్యతాసాపేక్షతయా, వేదాదేస్త్రైగుణ్యవిషయతయాసారాఽసారవివేకచాతుర్యమన్తరేణ తాత్పర్యాంశస్య దురవబోధతయాచ, స్వరూపోపాయపురు

(౧) తుదాది. (౨) పాణినిసూ-3-౧-౭. (3) ద్వయోత్తర- (౪) ఉత్తరగీతా.

పార్థేషు సారతమాకారమాత్రప్రతిపాదనైదమ్పర్యేణ ప్రవృత్తస్య రహస్యత్రయస్యైవ సర్వచేతనానాం సుఖప్రతిపత్తిముఖేన ఉజ్జీవనార్థం పరిగ్రాహ్యత్వాత్.

తథాహి - రాజభృత్యాదిసాధారణం శేషశేషిభావమాత్రం నజీవస్వరూపయాథాత్మ్యమ్; నాపి సేవాశుశ్రూషణాది ప్రసన్నరాజగుర్వాదేః ధనవిద్యాది ప్రదానవత్, భక్తిప్రపత్తిజనిత ప్రసాదద్వారక మోక్షప్రదత్వమాత్రమ్-ఈశ్వరస్య స్వరూపయాథాత్మ్యమ్; నాపిపరిపూర్ణబ్రహ్మానుభవమాత్రం పురుషార్థయాథాత్మ్యమ్. అపితు-భగవన్ముఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యకప్రవృత్త్యర్హత్వమ్, భగవత్ప్రసాదద్వారకఫలసాధనగోచరప్రవృత్త్యనర్హత్వమ్, స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్యభోగవత్త్వాఽనర్హత్వఞ్చ - జీవస్వరూపయాథాత్మ్యమ్. నిరపేక్షపురుషకారభావవిశిష్టలక్ష్మీ విశిష్టస్య, గుణవిగ్రహవిశేష విశిష్టస్య, చేతనప్రవృత్తి సామాన్యనిరపేక్ష స్వప్రసాదద్వారక కైఙ్కర్య పర్యన్తమోక్షకరణత్వమ్ - ఈశ్వరస్య స్వరూపయాథాత్మ్యమ్. స్వయమ్ప్రయోజన భగవత్ప్రసాదమాత్రోద్దేశ్యక శేషవృత్తిత్వమ్ - కైఙ్కర్యలక్షణ పురుషార్థస్వరూపయాథాత్మ్యమ్. ఏతచ్చ రహస్యత్రయేణ నిష్కళఙ్కతయా సుగమమ్. ఇతరాఽసఙ్కీర్ణత్వాత్, శబ్దవిస్తరాభావాత్, ప్రమాణతమత్వాచ్చ. (౧౧)

యద్యపి;-ఏవంసతి రహస్యత్రయాధికారీ ముముక్షురితి న స్యాత్; బద్ధదశాయామపి రహస్యత్రయజ్ఞానశాలినాముక్తపురుషార్థలాభసమ్భవాత్. తథాపి-ఉత్తరవాక్యే నమశ్శబ్దేనాఽవిద్యానివృత్తేరపి ప్రార్థనాప్రతీత్యా, శ్రియః పతేః శ్రీవైకుణ్ఠనికేతనస్య నిత్యముక్తానుభావ్యస్య నిరతిశయానన్దయుక్తస్య సర్వేశ్వరస్య నిత్యసూరివత్ (౧) "సదాపశ్యన్తి" ఇత్యుక్తమనుభవం లబ్ధ్వా యావదాత్మభావి స్వయమ్ప్రయోజన నిరతిశయభగవన్ముఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యక కైఙ్కర్యమేవ భగవత్ప్రియతమతయా ముక్తస్య (౨) "రసో వై సః" ఇత్యుక్తభగవత్స్వరూపవత్

(౧) సుబా-ఉత్త-౧౭-౨-౪. (౨) తై-ఆ-౭-౧.

భగవతోరసఇతి,తల్లాభఏవ సముజ్జీవనమ్; తచ్చ మోక్షేణవినానలభ్యత ఇతి, తాదృశపురుషార్థయాథాత్మ్య తదనుగుణస్వరూపోపాయ యాథాత్మ్యపరస్య రహస్యత్రయస్య యథోక్తముముక్షురేవాఽధికారీతి సిద్ధమ్. (౧౨)

నచ,-వేదాదీనాం రహస్యత్రయ ప్రపఞ్చనరూపత్వాదావశ్యకతా; అన్యథా తద్వైయర్థ్యాదితి వాచ్యమ్; చతుర్విధాధికార్యనుజిఘృక్షయైవ వేదాదిప్రవృత్త్యా తత్ర రహస్యత్రయప్రపఞ్చనేపిస్వరూపయాథాత్మ్యనిర్ణయార్థంతస్యరహస్యత్రయాధికార్యనపేక్షితత్వాత్.(౧౩)

ఇత్థం రహస్యత్రయ మన్యానపేక్షతయా సుఖప్రతిపత్తిముఖేన సర్వచేతనోజ్జీవన మిత్యయమర్థో భగవతో వేదాదేః రహస్యత్రయస్యచ ప్రవృత్తి క్రమాదేవ సుగమః. తథాహి;-సభగవాన్ పురుషోత్తమః యథోక్తయోగ్యతాయాం సత్యామపి తదలాభేనాఽసత్కల్పానాం సంసారిచేతనానాం కరణకళేబరవైధుర్యేణ అనుభవైశ్వర్యలక్షణపక్షద్వయ విహీనతయా భగవన్ముఖోల్లాసవిషయత్వలక్షణ పరమప్రాప్తిమ్, అర్వాచీనభోగప్రాప్తిఞ్చ వినాప్రాకృతాఽప్రాకృతభోగద్వయేపి భగ్నపక్షద్వయశకున్తవత్ ప్రళయేఽవస్థితానాం (౧) "సఏకాకీ నరమేత" ఇత్యాద్యుక్తనిర్హేతుకకృపయా (౨) "విచిత్రాదేహసమ్పత్తిః" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా కరణాది ప్రదానపూర్వకం మనాద్యవిద్యామూలక విషయప్రావణ్యవినివృత్తయే పశుపుత్రవృష్ట్యన్నస్వర్గాద్యైహికాఽఽముష్మిక తత్తదభిలషిత ప్రతిలమ్భనముఖేన పరమపురుషార్థరుచ్యుత్పాదనేన తత్ప్రతిలమ్భనార్థమ్, (౩) "యోవై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా చతుర్ముఖ మన్వాదిముఖేన ప్రథమం వేదాదికం ప్రవర్తయిత్వా, ప్రాయేణతదయోగ్యానాం చేతనానాముజ్జీవనార్థం రుచివిశ్వాసాతిశయజననార్థఞ్చ పశ్చాత్స్వయమేవ అత్యాదరేణశ్రీబదరికాశ్రమ శ్రీవిష్ణులోకకురుక్షేత్రేష్వవతీర్య, స్వాంశావతార స్వమహిషీ

(౧) మహోప-౧-౧. (౨) విష్ణుత- (౩) శ్వేతా-౬-౧౮.

స్వాశ్రితార్జునవ్యాజేన మహర్షి దేవ మనుష్యేషు రహస్యత్రయం ప్రావర్తయత్; పునరపిసఏవభగవాన్ స్వమహిషీ విష్వక్సేన శ్రీపరాఙ్కుశముని శ్రీమన్నాథముని ప్రభృతిపూర్వాచార్యముఖేన శ్రీరామానుజసిద్ధాన్తనిష్ణాతేషు శుద్ధం రహస్యత్రయ సమ్ప్రదాయమవతారయామాస. అతఏవ శ్రీవత్సాఙ్కమిశ్రైః శ్రీమద్దాశరథిమిశ్రైశ్చ (౧) "లక్ష్మీనాథసమారమ్భామ్" (౨) "అస్మద్గురు సమారమ్భామ్" ఇతి శ్లోకద్వయే-అస్మదాదిపర్యన్తానాం సామాన్యేన స్వస్వగురుపరమ్పరానుసన్ధానరూపే ప్రథమగురుత్వేన భగవాననుసంహితః. (౧౪)

తస్మాత్, స్వరూపయాథాత్మ్యప్రమితేః రహస్యత్రయేణ వినాఽన్యథాసిద్ధ్యభావాన్న ఫలీభూతప్రమిత్యసమ్భవః. (౧౫)

కిఞ్చ-"అభ్యుదయశిరస్క" ఇత్యాద్యప్యయుక్తమ్. (౩) "భగవత్ప్రవృత్తివిరోధి స్వప్రవృత్తినివృత్తిః - ప్రపత్తిః" ఇతిముక్తకశ్రీభాష్యకారశ్రీసూక్త్యనుసారేణ, (౪) "దేహాసక్తాత్మబుద్ధిర్యదిభవతి" ఇత్యాదితద్వివరణశ్రీపరాశరభట్టార్య సూక్త్యనుసారేణచ, మూలమన్త్ర మన్త్రరత్నస్థచతుర్థ్యన్తనారాయణ పదవ్యాఖ్యానుభవజనితప్రీతికారితకైఙ్కర్యస్య, (౫) "సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి" ఇత్యుపబృంహితతదుభయవర్తినమశ్శబ్దద్వయోక్తవిరోధినివృత్తిసాధ్యతయా తదర్థం రహస్యత్రయార్థజ్ఞానస్యాఽవశ్యం సమ్పాదనీయతయా (౬) "స్వజ్ఞానమ్" ఇత్యాదివచనే అన్యజ్ఞాననిషేధముఖేనోక్తత్వేన, అభ్యుదయశిరస్కానుష్ఠానోపయోగ్యర్థజ్ఞానఫలకమీమాంసాయాః పురుషప్రవృత్తియోగ్యత్వాత్. (౧౬)

అథస్యాత్; - రహస్యత్రయస్యసుగ్రహత్వే నివృత్తిఫలకత్వేచ మీమాంసా నఽపేక్షాస్యాత్. విస్తృతత్వేహిపూర్వాపరపర్యాలోచన

---

(౧) (౨) (౩) ముక్తకమ్. (౪) అష్టశ్లో-౪. (౫) గీ-౧౮-౬౬- (౬) పాఞ్చ.

సాపేక్షత్వేన ఉపక్రమాదిన్యాయ విచారాఽపేక్షాస్యాత్. సఙ్గ్రహత్వేన సుగ్రహత్వేపిచ ప్రవృత్తిఫలకత్వే అదృష్టార్థప్రవృత్తేః నిష్కళఙ్కజ్ఞానసాధ్యతయా ప్రమాణాన్తరాఽవిరోధాయ న్యాయ విచారాపేక్షాస్యాదితి.

ఉచ్యతే. - సుగ్రహత్వేపి నివృత్తిఫలకత్వేపి అనాదిదుర్వాసనయా చేతనగతయోరేవకర్తృత్వఫలిత్వయోరానుభావికత్వేన, తథైవ సర్వశాస్త్రేష్వనుబోధోదయేనచ, సర్వశాస్త్రవిరుద్ధేనప్రత్యక్షవిరుద్ధేన-చ రహస్యత్రయేణ, జీవాత్మనః కర్తృత్వఫలిత్వనిషేధస్యైవాఽవబోధనేన * ఆచార్యవాక్యాన్వయయుక్తార్థగ్రహణరూప శ్రవణముఖేనైవ రహస్య త్రయార్థజ్ఞానస్య సమ్పాదనీయత్వేన, మీమాంసాఽపేక్షితైవ. యదిచ, పరమపురుషార్థలక్షణో మోక్షః స్వప్రవృత్తిసాధ్యస్స్యాత్; తదా-సర్వశాస్త్ర ప్రత్యక్షవిరోధశఙ్కయా రహస్యత్రయమమీమాంస్యం స్యాత్. నచతదస్తి; - భగవతోజీవరక్షణార్థప్రవృత్తేరయత్నసిద్ధత్వేన, సర్వజ్ఞ సర్వశక్తికృతత్వేన, నిరపాయత్వేన, ప్రాప్తత్వేన, సహాయాన్తరనిరపేక్షత్వేనచ జీవస్య స్వరక్షణప్రవృత్తేస్తద్విరుద్ధస్వభావతయా, "జీవస్యకష్టంకర్మ" ఇతిన్యాయేన దుఃఖావహతయాచ, భగవదనిష్టత్వేనచ, స్వ ప్రవృత్తేః భగవత్ప్రవృత్తి విరోధితయా, మార్గాన్తరానవకాశాత్; ప్రత్యుతసర్వశాస్త్ర సారతమభూతరహస్యత్రయే స్వప్రవృత్తేర్భగవత్ప్రవృత్తి విరోధిత్వ ప్రతిపాదనేన, తద్విరుద్ధే సర్వస్మిన్ శాస్త్రే అప్రామాణ్యశఙ్కయా, రహస్యత్రయమీమాంసాయా ఏవ అవశ్యకర్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౭)

ఇత్థం రహస్యత్రయస్య అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వమభిప్రేత్య (అఱియ వేణ్డుమ్) ఇత్యనుగృహీతమ్. (౫)

నాప్యసాధారణవిషయాఽసమ్భవః; అర్థపఞ్చకస్య శారీరకశాస్త్రే కుదృష్టిమతవిరోధ్యాకారేణ నిరూపితత్వేపి, అస్మిన్ శాస్త్రే నిరూపయిష్యమాణస్య అర్థపఞ్చకయాథాత్మ్యస్యాఽనిరూపణాత్; భగవచ్ఛా

స్త్రాదిషు యోజనాభేదప్రపఞ్చనేపి, వక్ష్యమాణసుగ్రహన్యాయ ముఖేన సఙ్గ్రహేణాఽర్థ నిరూపణాఽభావాచ్చ. (౧౯)

నచ;-"వక్ష్యమాణన్యాయముఖేనాఽర్థ పఞ్చకయాథాత్మ్యనిరూపణం సర్వజ్ఞేన మహర్షిణాశారీరకఏవకిమితినకృతమ్" ఇతివాచ్యమ్. (౧) "ఇదన్తుతేగుహ్యతమమ్" ఇతిగీతోక్తరీత్యా వేదాన్తార్థస్య గుహ్యతమత్వేన(౨)"ఆచార్యస్తు తేగతింవక్తా" ఇతిన్యాయేన సర్వజ్ఞేనమహర్షిణా షోడశలక్షణే అనిరూపణవత్, (3) "సర్వగుహ్యతమంభూయః" ఇతి గీతోక్తరీత్యా రహస్యత్రయస్య సర్వవేదాన్తసారార్థ ప్రతిపాదకతయా పరమగుహ్యతమతయా శారీరకే కుదృష్టినిరసనాఽవసరే గ్రన్థముఖేనాఽనిరూపణోపపత్తేః. (౨౦)

ఇత్థం విషయలాభమభిప్రేత్య(రహస్యమ్) ఇత్యనుగృహీతమ్.(౨౧)

అత్ర "రహస్యమ్" ఇతి సామాన్యతోనిర్దేశేపి, మూలమన్త్రమన్త్రరత్నచరమశ్లోకానామేవ ఉత్తరత్రవ్యాఖ్యానాఽనుసారేణ తత్త్రితయమేవ వివక్షితమ్. నచైవం "స్వాయత్తే"ఇతిన్యాయేన "తిరుమన్త్రముమ్ ద్వయముమ్ చరమశ్లోకముమ్" ఇతికిమితినోక్తమితివాచ్యమ్. "ఏతేషామేవరహస్యత్వం ముఖ్యమ్, నాన్యేషామ్; అతఏవమూలమన్త్రే (౪)'గుహ్యానాం గుహ్యముత్తమమ్'ఇతివచనముపపద్యతే" ఇత్యభిప్రాయేణ విషయలాభదార్ఢ్యసూచనాయసామాన్యనిర్దేశోపపత్తేః.(౨౨)

నాప్యుపబృంహణాఽసమ్భవః;చరమశ్లోకరూపైకముఖ్యోపబృంహణముఖేన మూలమన్త్రార్థనిర్ణయసమ్భవేన, నానావిధ విస్తృతస్మృత్యాద్యుపబృంహణ పఞ్చకాఽనపేక్షణాత్. నచైవం విశిష్టోపాదేయత్వాఽసిద్ధిః; స్వతః ప్రమాణస్యమన్త్రరత్నస్యాప్యుపబృంహణకోటి నివేశాఽభ్యుపగమేనైవ తత్సిద్ధ్యాఽధికానఽపేక్షణాత్. (౨3)

(౧) గీ-౯-౧. (౨) ఛాన్దో-౪-౧౪-౧.
(3) గీ-౧౮-౬౪. (౪) గీ-నారసింహ-౧౮-౨౫.

“కిఞ్చ” ఇత్యపిన.- భగవన్నిర్హేతుకకటాక్షలబ్ధ దివ్యజ్ఞానానాం శ్రీమత్పరాఙ్కుశముని శ్రీమన్నాథముని ప్రభృతీనాం పూర్వాచార్యాణాం న్యాయయుక్తార్థోపదేశజన్యశ్రవణ పరమ్పరామూలకత్వేన రహస్యత్రయ మననఫలకస్య (౧) “మన్త్రం యత్నేన గోపయేత్” ఇత్యస్య (౨) “ఆనృశంస్యం పరోధర్మః” ఇత్యాఽభిప్రాయేణ శ్రీకృష్ణపాద లోకగురుప్రణీతస్య మీమాంసాశాస్త్రస్య స్వోత్ప్రేక్షిత తర్కమూలకత్వాఽభావాత్. (౨౪)

నచైవమ్. - శ్రీమత్పరాఙ్కుశముని ప్రభృతీనాం దివ్యసూరీణాం దివ్యప్రబన్ధైరేవ గతార్థతేతివాచ్యమ్. తేషాం భాషారూపత్వేపి తాత్పర్య గర్భత్వేన దుర్గ్రహత్వాత్; గాథారూపత్వేన శ్లోకవత్ వ్యుత్పన్న యోగ్యతయా వ్యవహారశబ్దవదవ్యక్తత్వాచ్చ. అతఏవ శ్రీమల్లోకగురూణాం రహస్యవ్యాఖ్యానరూపప్రబన్ధత్రితయేనాపి నగతార్థతా; తేషాం మన్దమత్యనుగ్రహార్థమ్ అతిబుద్ధిమదనుగ్రహార్థం సంస్కృతరసికాఽనుగ్రహార్థఞ్చ అతిసంక్షిప్తాఽతివిస్తృతసంస్కృతవాక్య బహుళతయాఽనుగృహీతత్వేన, మధ్యస్థమతీనాం అవ్యుత్పన్నానాఞ్చానుగ్రహార్థమ్ ఏతత్ప్రబన్ధారమ్భాత్. అయఞ్చార్థో రహస్యత్రయ విషయయాదృచ్ఛికాదిసంక్షికప్రబన్ధత్రయవత్ అస్యప్రబన్ధస్యానన్తరం ప్రవర్తనాదవగమ్యతే. కిఞ్చ ప్రబన్ధాన్తరానుక్తార్థోపదేశరూపత్వాన్నగతార్థతా. అత ఏవ శ్రీమల్లోకగుర్వభిమతతరత్వాఽనుక్తార్థ విశేషనిబన్ధనత్వాభ్యాం, అయమేవ ప్రబన్ధః కూరకులోత్తమదాసప్రభృతిభిరాచార్యైః అధ్యయనాఽధ్యాపనాభ్యాం ప్రవర్తితఇతి. (౨౫)

ఇత్థంన్యూనాధిక సఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదేన ఉపబృంహణసమ్భవమభిప్రేత్య (మూన్ఱు) ఇత్యనుగృహీతమ్. అతఏవ (3) “స్వజ్ఞానం ప్రాపకజ్ఞానం ప్రాప్యజ్ఞానం ముముక్షుభిః। జ్ఞానత్రయముపాదేయ మేతదన్యన్న

(౧) స్కాన్దపు- (౨) రా-సు-౩౮-౪౧. (3) పాఞ్చరా-

కిఞ్చన" ఇతివచనే- ముముక్షుభిః "స్వజ్ఞానం ప్రాపకజ్ఞానం ప్రాప్యజ్ఞాన ఞ్చోపాదేయమ్" ఇత్యేతావదనుక్త్వా "స్వజ్ఞానరూపం ప్రాపక జ్ఞానరూపం ప్రాప్యజ్ఞానరూపఞ్చ జ్ఞానత్రయమ్"ఇతిపునఃజ్ఞానోక్త్యా,(౧) "తజ్జ్ఞాన మజ్ఞాన మతోన్యదుక్తమ్" ఇత్యుక్తరీత్యా తత్సిద్ధిపేటి కాగత ప్రశంసాధికరణోక్తా ఉపశున్యాయేన స్వరూపోపాయపురు షార్థయాథాత్మ్యరూప రహస్యత్రయార్థజ్ఞానమేవ ప్రశస్తజ్ఞానమ్, నాన్యదితిసూచనాత్; త్రిత్వోక్త్యైవ న్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదే సిద్ధేపి "అన్యన్నోపాదేయమ్" ఇతిపునర్నిషేధోక్త్యా అన్యత్కిఞ్చన నోపా దేయమితి నిషేధదృఢీకృత్యాచ శ్రుతిస్మృత్యాదిషు రహస్యత్రయార్థాతి రేకేణ (౨) "శేషోఽన్యో గ్రన్థవిస్తరః" ఇత్యస్యాఽర్థస్యనిరవశేషేణశ్రుతి స్మృత్యాది సకలశాస్త్రపరిశ్రమశాలిభిః శ్రీశుకవ్యాసపరాశరవాల్మీకి ప్ర భృతిభిర్మహర్షిభిః వేదపురుషవల్లోకాఽను జిఘృక్షయాఽఽవరణభ్రమ ణేన గోపురప్రవేశన్యాయ ఏవాశ్రిత ఇత్యస్యార్థస్యచసూచనాచ్చ;"అఱియ వేణ్డుమ్" ఇత్యుక్తమ్ రహస్యత్రయార్థస్యావశ్యజ్ఞాతవ్యత్వమ్, "రహ స్యమ్మూన్ఱు" ఇత్యుక్తమ్ న్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదేన జ్ఞానోపాయ సౌకర్యఞ్చ స్పష్టమిత్యనుసన్ధేయమ్. (౨౬)

తస్మాత్, అసాధారణాఽధికారి ఫలీభూతప్రమితి విచారవిషయ వేదాన్తవిశేష తదుపబృంహణ సమ్భవాత్ రహస్యత్రయమీమాంసా కర్తవ్యేతి, తదుపయోగి న్యాయనిబన్ధనాత్మకమిదం రహస్యత్రయ మీమాంసాశాస్త్రమారమ్భణీయమితిసిద్ధమ్. (౨౭)

ఇతి శ్రీమచ్ఛుద్ధసత్త్వ రామానుజార్య విరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమపాదే అధికార్యాదిసమర్థనంనామ
ప్రథమాధికరణం సమాప్తమ్.

---

(౧) వి-పు-౬-౫-౮౭.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే ద్వితీయాధికరణమ్.

మూ.—(౨) అతిల్ ప్రథమరహస్యమ్ తిరుమన్త్రమ్.

పూర్వోపక్షేపేణేదమారభ్యతే. అత్ర ప్రథమవిచారః పూర్వవత్. ద్వితీయస్తు - రహస్యత్రయమీమాంసాసహకారిభూతముపబృంహణం సమ్భవతి - న వేతి; తదర్థం రహస్యత్రయస్య క్రమస్సమ్భవతి-న వేతి. (౧)

తత్ర పూర్వపక్షః;—

వ్యాఖ్యానేషు, వక్తౄణాంతావత్ అజ్ఞానసంశయవిపర్యయవ్యుదాసేన వ్యాఖ్యేయార్థంబుద్ధ్వా తద్బుబోధయిషయా ప్రవృత్తిరితి లోకసిద్ధమ్; శ్రోతౄణామప్యాపాతతో వ్యాఖ్యేయార్థప్రతీతౌ సత్యామ్, అప్రతిపత్తి విప్రతిపత్త్యన్యథాప్రతిపత్తి ప్రహాణేన నిరవశేషతదర్థనిర్ణయాయ తేషు ప్రవృత్తిరితిచ; ఏవఞ్చమూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోస్తావదపౌరుషేయత్వాఽవిశేషాన్నమూలమూలిభావప్రయుక్తక్రమస్సమ్భవతి. నిత్యనిర్దోషప్రమాణే, "అర్థంబుద్ధ్వాశబ్దరచనా" ఇతిన్యాయాఽనవతారాత్. (౨)

పూర్వోత్తరభాగవత్ అధ్యయనక్రమాఽభావేన ప్రథమమాపాతతో మూలమన్త్రాఽర్థ ప్రతీత్యభావాచ్చ; మూలమన్త్రస్య (౧) "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" (౨)"ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాద్యథర్వణోపనిషత్ ఖణ్డద్వయగతత్వాత్, మన్త్రరత్నస్య కఠవల్లీద్వయోపనిషద్గతత్వాచ్చ. అతో మూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోః ప్రథమద్వితీయరహస్యత్వమనుపపన్నమ్. (3)

ఇత్థంచరమశ్లోకస్య తృతీయత్వమప్యనుపపన్నమ్; తస్యపౌరు

(౧) నారాయణో- (౨) నారాయణో-

షేయత్వేపి, (౧) "సకృదేవ ప్రపన్నాయ" (౨) "మిత్రభావేనసం ప్రాప్తమ్" ఇతి శ్రీరామచరమశ్లోకద్వయస్య, (౩) "స్థితేమనసి సుస్వస్థే" ఇత్యాది శ్రీవరాహచరమశ్లోకద్వయస్య, (౪) "త్వమేవోపాయభూతో మే" (౫) "అనన్యసాధ్యేస్వాభీష్టే" (౬) "అథపాతకభీతస్త్వమ్" ఇత్యాదిశ్లోకానామ్, (౭) "కురుష్వమామనుచరమ్" (౮) "యేచ వేదవిదోవిప్రాః" ఇత్యాదిశ్లోకానామ్, షడఙ్గయోగవిషయ పఞ్చరాత్రవచనానాఞ్చ ఉపబృంహణత్వసమ్భవాత్. (౪)

శబ్దతోఽర్థతశ్చ విశిష్య ప్రత్యభిజ్ఞావిరహాత్, మూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోస్సర్వజీవానాం స్వస్వరూపాఽనుసన్ధానరూపత్వేన, చరమశ్లోకస్య చేతనవిశేషం ప్రతి విధిరూపత్వేనచ ప్రత్యభిజ్ఞాయాఅసమ్భవాచ్చ శ్రీకృష్ణచరమశ్లోకస్యోపబృంహణరూపత్వేన రహస్యత్రయాఽన్తర్భావకల్పనస్యాఽమూలకత్వాత్. (౫)

అతోన్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదాసమ్భవాత్, బహూపబృంహణసాపేక్షత్వేన తేషుమన్దమతిభిరేకరూపార్థనిర్ణయస్య కర్తుమశక్యత్వేన, ఉపబృంహణసహకారివిరహేణ రహస్యత్రయమీమాంసాయాః కర్తుమశక్యత్వాత్, సర్వచేతనానాంసుఖప్రతిపత్తిముఖేన సముజ్జీవనార్థం రహస్యత్రయప్రవర్తనమనుపపన్నమితి. (౬)

సిద్ధాన్తస్తు;—

మూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోరపౌరుషేయత్వేన బుబోధయిషాపూర్వకవక్తృప్రవృత్తివిషయత్వాఽభావేపి, ప్రేక్షావతాం శ్రోతౄణాం మన్త్రరత్నచరమశ్లోకప్రతిపన్నే నిర్హేతుకపురుషకారత్వవిశిష్టలక్ష్మీవిశిష్టస్య భగవతో నిరపేక్షోపాయత్వప్రార్థనారూపార్థే, కేవలపరార్థాఽ

(౧) రా-యు-౧౮-౩౩. (౨) రా-యు-౧౮-౩. (౩) వరాహపురా-
(౪) అహిర్బు-సం-౩౬-౩౪. (౫) విష్వక్సేనసం- (౬) విష్ణుధర్మే-౬౬-౭౧.
(౭) రా-అయో-౩౧-౨౨. (౮) భార-సభా-౩౮-౨౩.

నుభవకైఙ్కర్యప్రార్థనారూపార్థే, సాధనాఽనుష్ఠాననివృత్త్యఙ్గత్వారూపార్థే, ప్రపత్త్యనుపాయత్వరూపార్థే, *అహమేవ మోక్షయిష్యామీతి భగవతస్స్వయమేవ స్వాఽనిష్టనివర్తనరూపార్థేచ జీవగత మోక్షరూపపురుషార్థత త్సాధనవిధిరూప సర్వశాస్త్రవిరోధేన ప్రత్యక్షవిరోధేన చాయోగ్యతానిశ్చయేన మన్త్రరత్నచరమశ్లోకార్థ జిజ్ఞాసాయా ఏవాఽనుదయేన, పూర్వోక్తస్వరూపయాథాత్మ్యత్రయస్య మూలమన్త్రేణ సమ్యఙ్మీమాంసాపూర్వకనిర్ణయరూపసుశిక్షణేసతి, తాదృశస్వరూపాఽనుగుణోపాయోపేయప్రార్థనాది యోగ్యతాజ్ఞానేన తదుభయజిజ్ఞాసోదయేనచ మూలమన్త్రస్య తదుభయ మీమాంసాపూర్వకాఽర్థనిర్ణయహేతుభూతనిర్ణయజనకత్వేన, నిరుక్తబోధక్రమవివక్షయా పూర్వాచార్యైః ప్రథమముపదేశాత్; మన్త్రరత్నచరమశ్లోకయోః శ్రుతిస్మృతిరూపత్వేన క్రమేణోపదేశాచ్చ; రహస్యత్రయస్యాఽనాద్యధ్యయనక్రమాఽభావేపి ఉపదేశక్రమాధీనాఽధ్యయనక్రమస్సమ్భవత్యేవ. అతో వేదాన్తసమాఖ్యాసిద్ధభాగద్వయక్రమవత్, మూలమన్త్రసమాఖ్యాసిద్ధోరహస్యత్రయక్రమోప్యర్థక్రమాదుపపద్యతే. (౨)

కిఞ్చ "దేహాసక్తాత్మబుద్ధిః" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా మూలమన్త్రేణ త్యాజ్యషట్కస్య తత్ప్రతికోట్యుపాదేయషట్కస్యచాఽతిసఙ్గ్రహప్రమాణతమేన మూలమన్త్రేణ, పూర్వాఽపరవిరోధ ప్రమాణాన్తరవిరోధ నిబన్ధనాఽప్రామాణ్యశఙ్కాశూన్యతయా శ్రుత్యర్థాపత్తిభ్యాం సుస్పష్టమవగమేన, జ్ఞాతవ్యాన్తరరాహిత్యేన పరిపూర్ణతయాఽవగమేనచ, ద్వయప్రతిపన్నభగవదేకోపాయత్వప్రార్థనాయాః పరార్థకైఙ్కర్యప్రార్థనాయాఃచరమశ్లోక ప్రతిపన్నత్యాగస్వీకారయోశ్చ మూలమన్త్రజనితత్యాజ్యోపాదేయజ్ఞానసాధ్యతయా, త్యాజ్యోపాదేయ విభాగజ్ఞానవత ఏవ ఉక్తప్రార్థనాద్వయాది సమ్భవజ్ఞానేన, తాదృశయోగ్యతాజ్ఞానజనకతాదృశవిభాగజ్ఞానజనకతయా, మూలమన్త్రస్య ప్రాథమ్యముపపద్యతే;

అపిచ మన్త్రబ్రాహ్మణభాగేషు పరస్పరప్రతిపన్నార్థవైశద్యస్య ప్రాయేణ ప్రతిపత్తౄణామానుభావికతయా, వక్ష్యమాణన్యాయేన ప్రణవమన్త్రశేషయోరివ రహస్యత్రయస్య వివరణవివరణిభావేన మన్త్రరత్నచరమశ్లోకప్రతీతాఽర్థాకాఙ్క్షాహేతుభూతజ్ఞానజనకత్వేన, మూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోః మన్త్రరత్నచరమశ్లోకయోశ్చ క్రమ ఉపపద్యతే. (౯)

నచ.—"సకృదేవ" ఇత్యాదినామపి వినిగమనావిరహాదుపబృంహణత్వే, తేషాంబహుత్వేన నానావిధత్వే నచ తద్విరుద్ధేనచరమశ్లోకమాత్రేణ, రహస్యమీమాంసాసహాయభూతోపబృంహణాఽసిద్ధిరితివాచ్యమ్.

పఞ్చమవేదసారభూతోపనిషత్సారార్థసఙ్గ్రహతయా, చరమశ్లోకస్యైవోపబృంహణత్వరూపోపపత్తేః; కర్మయోగజ్ఞానయోగభక్తియోగాదివిధానపూర్వకం తేషాం సాధనాఽన్తరత్వభ్రమవారణాయ సర్వధర్మత్యాగాఽఙ్గకశరణాగతివిధిరూపత్వేన చరమశ్లోకస్యైవ శరణాగత్యనుష్ఠానకరణమన్త్రరూపద్వయవివరణత్వోపపత్తేశ్చ; మన్త్రరత్నోక్తానుష్ఠీయమానాఽవస్థశరణాగతేః భగవతాస్వయమేవ విహితత్వేనశరణ్యాభిమతత్వరూపార్థవిశేషలమ్భకతయా, శరణాగతే స్సాధనత్వవ్యవచ్ఛేదస్య శరణశబ్దత్యాగవిధ్యేకశబ్దాఽహంశబ్దబలేనసిద్ధ్యా, "అహమేవ మోక్షయిష్యామి" ఇత్యేవంభగవతః స్వయమేవసర్వానిష్టనివర్తనరూపోత్తరవాక్యప్రతిపన్నకైఙ్కర్యప్రతిబన్ధకనివర్తనప్రకారోక్త్యాచ, తస్యైవ తద్వివరణత్వావశ్యమ్భావాత్. పాఞ్చరాత్రస్య వేదవత్ అతివితతగహనగమ్భీరతయా తత్రత్యవచనానామ్ (౧)"ఇతిహాసపురాణాభ్యామ్" ఇతినియమిత వేదోపబృంహణత్వాఽసిద్ధేశ్చ. శ్రీశబ్దాదివ్యుత్పత్తిపరప్రమాణానుగృహీతేన పూర్వాచార్యోపదేశపరమ్పరాప్రాప్తమీమాంసాన్యాయాఽనుగృహీత చరమశ్లోకోపబృంహితేన స్వయమపి తాదృశన్యాయానుగృ

(౧) భార-ఆది-౧-౨౬౩.

హీం తేన మన్త్రరత్నేనైవా ఽకారాదివ్యుత్పత్తిప్రమాణాఽనుగృహీతస్య స్వయమపి తాదృశన్యాయానుగృహీతఽస్యాష్టాక్షరస్య నిరవశేష నిష్కృష్టార్థ నిర్ణయస్యాఽవ్యాహతత్వాచ్చ. శ్రీరామచరమశ్లోక శ్రీవరాహ చరమశ్లోకాదీనాం నిర్ణీతార్థైకదేశ సంవాదతయా, తదనుసారేణ పూర్వాచార్యవ్యాఖ్యాతాఽర్థాన్తరలమ్భకతయాచ, కాలక్షేపార్థం భోగార్థఞ్చాఽనుసన్ధానసమ్భవాచ్చ. (౧౧)

మన్త్రరత్నచరమశ్లోకయో శ్శబ్దతోఽర్థతశ్చవిశిష్య ప్రత్యభిజ్ఞావిరహేపి, మూలమన్త్రమన్త్రర త్నప్రతిపన్నోపాయోపేయయోర్వివక్షితాకార విశేషసమర్పకతయా ప్రత్యభిజ్ఞాసమ్భవేన, పూర్వోక్తిప్రాబల్యేనచ, శ్రీకృష్ణచరమశ్లోకస్యైవ ఉపబృంహణరూపత్వేన రహస్యత్రయాన్తర్భావస్య సమూలకత్వాచ్చ. (౧౨)

అతోన్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేద సమ్భవాద్బహూపబృంహణైరపేక్ష్యేణ, మన్దమతిభిరప్యేకోపబృంహణార్థనిర్ణయస్య కర్తుంశక్యత్వేన, ఉపబృంహణరూప సహకారిసమ్భవాత్ రహస్యత్రయ మీమాంసాయాఃకర్తుం శక్యత్వేన, సర్వచేతనానాం సుఖప్రతిపత్తి ముఖేన సముజ్జీవనార్థం రహస్యత్రయప్రవర్తన ముపపద్యతఇతి. (౧౩)

(అతిల్ ప్రథమరహస్యమ్ తిరుమన్త్రమ్) ఇతి-ద్వితీయసూత్రేచ "అతిల్" ఇత్యస్య-రహస్యత్రయే ఇత్యర్థః. నిర్ధారణేసప్తమీ. ప్రథమ శబ్దస్య *ప్రథమయజ్ఞన్యాయేన క్రియాసాపేక్షత్వాత్, "అఱియవేణ్డుమ్" ఇతిపూర్వసూత్రే జ్ఞానక్రియాయా ఉపాత్తత్వాచ్చ, ప్రథమశబ్దః-ప్రథమజ్ఞాతవ్యపరః; తేన ఉపబృంహణోపబృంహ్యాభావహేతుభూతబోధక్రమనిబన్ధనోపదేశక్రమసిద్ధాఽధ్యయనప్రాథమ్యం ఫలితమ్. రహస్యత్వమ్-పూర్వవత్, సర్వవేదాన్తసారార్థప్రతిపాదకతయా పరమగుహ్యత్వమ్. తచ్చ హేతుగర్భమ్; పూర్వత్ర రహస్యపదమ్ అసాధారణవిషయ

సమ్బన్ధరూప హేతులమ్భకమ్. అత్రతు—ఔపదేశికాఽధ్యయనప్రాథమ్య హేతుభూత బోధక్రమ హేతుభూత వివరణవివరణీభావ సమ్బన్ధరూపప్రవృత్త్యుపన్యస్తతృతీయ హేతులమ్భకమితివిశేషః. మూలంహి—సర్వత్ర సారార్థప్రతిపాదకమ్; మూలార్థస్య సారత్వాచ్చ-వ్యాఖ్యానార్థనిర్ణయస్య మూలార్థనిర్ణయార్థత్వాత్. మూలమన్త్రస్య సారార్థత్వాచ్చ; (౧)“సర్వ వేదాన్తసారార్థః” (౨) “సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్”(౩) “మూలమన్త్ర స్సనాతనః” ఇత్యాదిసిద్ధమ్. అత్ర మూలమన్త్రస్య ప్రథమరహస్యత్వోక్త్యా, మన్త్రరత్న చరమశ్లోకయోః శ్రుతిస్మృతిరూపయోః ద్వితీయ తృతీయ రహస్యత్వలాభేన మన్త్రరత్నస్య చరమశ్లోకాఽపేక్షయా సారార్థత్వేన ద్వితీయత్వం, చరమశ్లోకస్య ఉపబృంహణసారత్వేన తృతీయత్వాఞ్చ సూచితమ్. (౧౪)

“తిరుమన్త్రమ్” ఇత్యత్ర “తిరు” ఇతి—పూజోక్తిః. పూజ్యతాచ మూలమన్త్రస్య, మన్నాత్త్రాయత ఇత్యుక్తస్య శబ్దతోఽర్థతశ్చ మననేన సర్వప్రకారరక్షణరూపయోగార్థస్య పూర్త్యా (౪) “మన్త్రాణాంపరమో మన్త్రః” ఇత్యుక్తం పారమ్యమ్. తథాహి—ఉచ్చారణమాత్రేణ అదృష్ట ఫలసాధనభూతాస్సర్వేమన్త్రాః. నచసాధనభావో మూలమన్త్రస్యాప్యుపాసకానాం జపహోమార్చనముఖేన ఉపాసననిర్వృత్తిలక్షణ కార్యకారిత్వాత్ అవ్యాహతః; తత్ఫూర్తిస్తు తస్యైవ; తస్యసర్వాపేక్షితప్రదత్వస్యవక్ష్యమాణత్వాత్, బ్రహ్మవిద్యాలక్షణ మహాఫలనిర్వర్తకత్వేనతస్యకైముత్యసిద్ధత్వాచ్చ. అర్థమననేన త్రివర్గసాధనభూతాః, దేవతాపరాస్సర్వే మన్త్రాః; తత్రాపి మూలమన్త్రస్య ప్రాగ్వద్యోగార్థపూర్తిరనుసన్ధేయా. అయన్తు అనన్యసమ్భావితోయోగార్థః. (౫)“దేహాసక్తాఽఽత్మబుద్ధిః” ఇత్యుక్తరీత్యా త్యాజ్యోపాదేయషట్కజ్ఞాపన ముఖేన పూర్వోక్తస్య

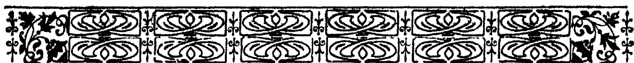
(౧) నారదీయ-౧-౧౩. (౨) వృద్ధహారీత-౩-౪౫. (౩)
(౪) నారసింహ-పు-౧౮-౨౫. (౫) అష్టశ్లో-౪.

రూపయాథాత్మ్యత్రయజ్ఞాపనముఖేనచ స్వరూపానురూపత్యాగోపాదానసమ్పాదనేన యావదాత్మభావినిత్యకైఙ్కర్యైకరసతయా సముజ్జీవనహేతురయం మూలమన్త్ర ఇతి. అయఞ్చ "తిరుమన్త్రమ్" ఇతిధర్మిని ర్దేశో మూలమన్త్ర విషయతయా పూర్వాచార్యాణాంనిరూఢవ్యవహారసిద్ధః. అనేన, ద్వయార్థశ్రవణహేతుభూత స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞాన త్యాజ్యోపాదేయ విభాగజ్ఞానహేతుతయాప్రథమజ్ఞాతవ్యత్వలక్షణ పూర్వోక్తక్రమనియామకన్యాయద్వయం సూచితమ్. (౧౫)

తస్మాన్మన్త్రత్రయేణ ఔపదేశికక్రమసిద్ధ్యా మన్త్రరత్న చరమశ్లోకయోరుపబృంహణత్వసమ్భవాత్ రహస్యత్రయమీమాంసా కర్తవ్యేతిసిద్ధమ్. (౧౬)

ఇతి శ్రీమచ్ఛుద్ధసత్త్వ రామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
ఉపబృంహణసమర్థనంనామ
ద్వితీయాధికరణం
సమాప్తమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే తృతీయాధికరణమ్.

మూ.—(3) తిరుమన్త్రత్తినుడైయ శీర్మైక్కుప్పోరుమ్పడిప్రేమత్తోడే పేణియనుసన్ధిక్కవేణుమ్.

ఆద్యే అత్రాఽధికరణే శాస్త్రారమ్భఫలే అథ।
శాస్త్రమారభ్యతే తచ్చ శారీరకసమం మతమ్ ॥

ఇదం హి రహస్య మీమాంసాశాస్త్రం శారీరక మీమాంసా శాస్త్రవత్ అధ్యాయచతుష్టయాత్మకమ్. (౧)

తత్ర మూలమన్త్ర ప్రకరణాత్మకే ప్రథమేఽధ్యాయే, సిద్ధోపాయాధికారిభూత నిష్కృష్టజీవస్వరూపం మూలమన్త్రప్రతిపాద్యం విశోధ్యతే; అతఏవాసౌ అధికార్యధ్యాయ ఇత్యుచ్యతే. ద్వయప్రకరణాత్మకే ద్వితీయేఽధ్యాయే, దృష్టవిధయా జ్యోతిష్టోమాద్యఙ్గభూత ఫలజ్ఞాన తత్కామనా సాధనజ్ఞానతచ్చికీర్షాప్రయత్నవత్, అదృష్టవిధయా సిద్ధోపాయాఽఙ్గభూతం మన్త్రరత్న పూర్వోత్తరఖణ్డప్రతిపాద్యముపాయోపేయప్రార్థనాద్వయం విశోధ్యతే; అతఏవాఽయమఙ్గాధ్యాయ ఇత్యుచ్యతే. చరమశ్లోకపూర్వార్ధప్రకరణాత్మకే తృతీయేఽధ్యాయే, సిద్ధోపాయాత్మకమదృష్టద్వారక మోక్షసాధనం, సాధ్యోపాయాత్మక శరణాగతిరూపమ్ అదృష్టాద్వారక మోక్షసాధనఞ్చ సపరికరం విచార్యతే; అతఏవాఽసౌ సాధనాఽధ్యాయ ఇత్యుచ్యతే. చరమశ్లోకోత్తరార్ధప్రకరణాత్మకే చతుర్థేఽధ్యాయే, సపరికరసిద్ధోపాయఫలం దృష్టాఽదృష్టరూపం విచార్యతే; అతఏవైష ఫలాధ్యాయ ఇత్యుచ్యతే. (౨)

తత్ర ప్రథమేధ్యాయే ప్రథమేపాదే, ఆరమ్భపేటికాఽనన్తరం మూలమన్త్ర వ్యాఖ్యేయతోపయోగితయా మూలమన్త్రోత్కర్షో విచార్యతే; అతఏవాయముపోద్ఘాతపాద ఇత్యుచ్యతే. అనన్తరం ప్రణవార్థ

పాదోద్వితీయః, నమశ్శబ్దార్థపాద స్తృతీయః, నారాయణశబ్దార్థపాదశ్చ తుర్థః. అఙ్గాధ్యాయే, వేద్యపాదః ప్రథమః, శరణాగతిరూపవిద్యాపాదో ద్వితీయః,ఫలప్రతిసంబన్ధిపాదస్తృతీయః,ఫలప్రార్థనాపాద స్తురీయః. సాధనాధ్యాయే, త్యాజ్యపాదః ప్రథమః,త్యాగపాదోద్వితీయః, స్వీకార్యపాద స్తృతీయః, స్వీకారపాదశ్చతుర్థః. ఫలాధ్యాయే ఫలిపాదః ప్రథమః, నివర్త్యపాదోద్వితీయః, నివృత్తిపాద స్తృతీయః,నిష్ఠాపాదశ్చరమః; అన్తే చరమశ్లోకార్థనిష్ఠాక్రమ నిరూపణాదితివివేకః. (3)

సఙ్గ్రహశ్చ;—(౧)"అధికారీ సాధనాఙ్గం సాధనం ఫలమిత్యమీ। అత్రాఽధ్యాయచతుష్కార్థాః పాదార్థానభిదధ్మహే" "మన్త్రప్రభావ మనురాజ పదత్రయార్థా వేద్యఞ్చ వేదనముపేయతదర్థనేచ। త్యాజ్యం త్యజిశ్చ కరణేఽపి సిద్ధసాధ్యప్రోక్తాః క్రమాత్ ఫలినివర్త్యనివృత్తి నిష్ఠాః" ఇత్యేవమనుసన్ధేయమ్. (౪)

తత్ర ప్రథమపాదద్వితీయాధికరణే ఉపోద్ఘాతత్వేన రహస్యపద సిద్ధమ్, "తిరుమన్త్రమ్" ఇతివిశేష్యనిర్దేశసిద్ధఞ్చమూలమన్త్రవైభవమ్ సమర్థయితుం శ్రుతిస్మృత్యాద్యపేక్షయా భగవన్మన్త్రాన్తరాపేక్షయా సిద్ధోపాయాపేక్షయా కర్మజ్ఞానభక్తిప్రపత్తిరూప వ్యాజాపేక్షయాచ మూలమన్త్రస్యవైలక్షణ్యసిద్ధయే దశధావిశిష్యసమర్థయిష్యమాణం వైభవం, సామాన్యేన ప్రథమం సాధ్యతే. (౫)

అత్రైవంసంశయః;-రహస్యపదవివక్షితసర్వవేదసఙ్గ్రహత్వరూపమ్, మన్త్రశబ్దయోగార్థ పూర్తిరూపఞ్చవైభవం సమ్భవతినవేతి. (౬)

తత్రపూర్వఃపక్షః;—

నతావన్మూలమన్త్రస్య సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వ ముపపద్యతే. వేదాన్తైక దేశార్థసఙ్గ్రహత్వమాత్రేణ, సర్వవేదార్థసఙ్గ్రహత్వా ఽసమ్భవాత్; అన్యథా (౨)"వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యః" ఇతిభగవతఏవ వేదార్థ

---

(౧)

(౨) గీ-౧౫-౧౫.

త్రయాభగవన్నన్త్రమాత్రస్య సకలవేదసజ్గ్రహత్వాపత్తేః. (౭)

(౧) "ఋచోయజూంషిసామాని" ఇత్యాదికఞ్చ అర్థవాదమాత్రమ్; సర్వవేదార్థభూతభగవత్పరత్వాత్-అష్టాక్షరః ప్రశస్త ఇతి. ఏతేన, (౨)"మన్త్రాణాంపరమోమన్త్రః" ఇత్యాదికమపివ్యాఖ్యాతమ్; అన్యథా (౩) "నగాయత్ర్యాఃపరోమన్త్రః" ఇత్యాదివిరోధాత్ మూలమన్త్రమన్త్రరత్నమన్త్రరాజసమాఖ్యాదీనాం అన్యోన్యవిరోధాచ్చ. (౮)

నచ;—(౪)"మన్త్రం యత్నేన గోపయేత్" ఇత్యనేన రహస్యత్వసిద్ధిః; తస్యమన్త్రసామాన్యవిషయత్వేన మూలమన్త్రే విశేషాఽభావాత్. తస్యసమ్ప్రదాయుర్వృద్ధ్యర్థం గురుప్రకాశన మన్త్రగోపనరూపకామ్యవిధిపరత్వాచ్చ. అన్యథా (౫) "ఆవృణోతి వివృణోతి వీక్షితః" ఇతిన్యాయేన గుణగ్రహణనిబన్ధనగోపనస్య స్వతఃప్రాప్తత్వేన విధవైయర్థ్యప్రసఙ్గాచ్చ. (౯)

ఏతేన, (౬) "మన్త్రేతద్దేవతాయాఞ్చ" ఇత్యాదినా భక్తివిధిబలాత్ మన్త్రపదయోగార్థపూర్తిరితిప్రత్యుక్తమ్; తస్యాపిమన్త్రసామాన్యవిషయత్వాత్. గుణజ్ఞాననిబన్ధనభక్తేః విధానాయోగ్యత్వాచ్చ; తస్య (౭) "భజ-సేవాయామ్" ఇత్యనుశాసనానురోధేన (౮) "మన్త్రేతీర్థే ద్విజే దైవే విశ్వాసః ఫలదాయకః" ఇత్యాదిసిద్ధమానససేవారూపవిశ్వాసవిధి పరత్వాచ్చ. అన్యథా మహనీయవిషయప్రీతిరూప భక్తివిధిపరత్వే, అన్యేషామపిసాధనత్వాఽవిశేషేణ ప్రథమసాధనత్వేన ప్రశంసానుపపత్తేశ్చ. (౧౦)

కిఞ్చ-సాధనానుష్ఠాన ఫలకజ్ఞానజననముఖేన కేవలపరార్థానుభవకైఙ్కర్యాన్వయలక్షణరూపయోగార్థోత్కర్షో బాధితఏవ. శ్రీరామానుజ

---

(౧) వృద్ధహారీత-3-౪౫. (౨) నారసింహ-పు-౧౮-౨౫. (3)
(౪) శేషసంహితా-౧౪-౫౦. (౫) (౬)
(౭) ధ్వాది. (౮)

సిద్ధాన్తనిష్ఠానిష్ఠేష్వేవ మోక్షోపాయానుష్ఠానరూప శరణాగత్యనుష్ఠానస్య దరీదృశ్యమానత్వాత్; తేచ (౧) "అష్టాక్షరాఖ్యమనురాజపదత్రయార్థనిష్ఠామ్" ఇతిజోఘుష్యన్తే. అనుగృహీతశ్చ శ్రీమద్వరవరమునిదినచర్యాయాం వాత్స్యశ్రీదేవరాజార్యైః, (౨) "దీర్ఘం ప్రణమతో మమ। సాక్షాత్ఫలైకలక్ష్యత్వప్రతిపత్తి పవిత్రితమ్। మన్త్రరత్నం ప్రయచ్ఛన్తమ్" ఇతి; అత్ర "తత్త్వార్థనానుసారేణసంస్కారాన్ సన్నిధాయమే" ఇతి మన్త్రసంస్కారస్యపృథగుక్తతయా, పునః "మన్త్రరత్నం ప్రయచ్ఛన్తమ్" ఇతిమన్త్రరత్నప్రదానం శరణాగత్యనుష్ఠానకరణమన్త్రభూతద్వయోచ్చారణ పూర్వకమ్, (3) "గురుణా యోభిమన్యేత" ఇత్యాదిపరగతస్వీకారరూపం శిష్యోద్దేశేన ఆచార్యకర్తృకం శరణాగత్యనుష్ఠానమేవ; తచ్చ-(౪) "సాక్షాత్ఫలైకలక్ష్యత్వప్రతిపత్తి పవిత్రితమ్" ఇత్యుక్తమ్; తథా మోక్షోపాయత్వానుసన్ధానపూర్వకం తదుపాయభూతశరణాగత్యనుష్ఠానమేవేతిసిద్ధమ్. (౧౧)

తస్మాత్, రహస్యపదవివక్షితమ్ "తిరుమన్త్రమ్" ఇతివిశేష్యపదనిర్దేశసిద్ధశ్చవైభవం నసమ్భవతీతి. (౧౨)

సిద్ధాన్తః.

మూలమన్త్రస్య సకలవేదసఙ్గ్రహత్వముపపద్యతఏవ; (౫) "సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఇతివచనాత్. (౬) "గుహ్యానాం గుహ్యముత్తమమ్" ఇతివచనాత్, మూలమన్త్ర సమాఖ్యాబలాచ్చ. నచ-ఏకదేశసఙ్గ్రహస్య సర్వసఙ్గ్రహత్వాఽసమ్భవః; ఏతద్వచనబలాదేవ మూలమన్త్రార్థవ్యతిరిక్తాఽర్థానాం శ్రుతిస్మృత్యాదిప్రపఞ్చితానాం తత్రత్యమూలమన్త్రార్థవివరణశేషత్వకల్పనేన, మూలమన్త్రార్థస్యైవ సకలవేదపరమతాత్పర్య విషయత్వోపపత్తేః. నచ-సకలవేదవేద్య భగవత్స్వరూప

(౧) యతి-వింశతి-౫. (౨) పూర్వదినచర్యా-౨౦. (3)
(౪) పూర్వదిన-౨౧. (౫) వృద్ధహారీత-3-౪౫. (౬) నారసింహ-పు-౧౮-౨౫.

పరాణాం సర్వేషాం భగవన్మన్త్రాణాం సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వాపత్తిః; ఏతద్వచనబలాదేవ సర్వవేద పరమతాత్పర్యవిషయీభూతజ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకతయా సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వం మూలమన్త్రస్యైవేతికల్పనీయత్వాత్, తస్యచవిశిష్యనిరూపయిష్యమాణత్వాత్. నచ, అర్థవత్త్వే సమ్భవతి అసదర్థవాదకత్వంన్యాయ్యమ్. (౧౩)

ఇత్థమ్-(౧) "మన్త్రాణాం పరమోమన్త్రః" (౨) "నమన్త్రోష్టాక్షరాత్పరః" ఇత్యాదివచన బలాత్, మన్త్రశబ్దయోగార్థపూర్తిరపి మూలమన్త్రస్యైవోపపద్యతే; తత్రహి, "మన్త్రాణాం పరమో మన్త్రః" ఇత్యత్రనిర్ధారణషష్ఠ్యా, సకలేతరమన్త్రాఽపేక్షయా మూలమన్త్రస్యైవ మన్త్రశబ్దయోగార్థపారమ్యముక్తమ్; సమభివ్యాహృతవిశేషణస్య విధేయాపేక్షయా విశేషణత్వేసమ్భవతి, ఉపలక్షణత్వస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్. తస్యచపారమ్యస్యానుపదమేవవ్యుత్పాదయిష్యమాణత్వాత్. ఏతదేవ దృఢయతి "గుహ్యానామ్" ఇతి; గోపనాధిక్యరూపకార్యబలాత్ యోగార్థ పూర్తిలక్షణాతిశయోదృఢ ఇతి తాత్పర్యమ్. ప్రకారాన్తరేణాపిగుహ్యతమత్వమాహ "పవిత్రాణామ్" ఇతి. అత్ర "పవిత్రాణాం మధ్యేపవిత్రమ్" ఇతినార్థః; పవిత్రాణామితి నిర్ధారణషష్ఠ్యా పవిత్రపదనిర్దిష్ట పవిత్రత్వరూప విధేయాన్వయోక్తౌ వ్యాఘాతాత్, మన్తారం త్రాయత ఇత్యనేన ఇష్టప్రాప్త్యనిష్ట నివృత్తిహేతుత్వ లక్షణ రక్షణోక్త్యా, అత్రపాపనివర్తకత్వాతిశయోక్తౌ పౌనరుక్త్యాచ్చ. అత ఏవ ఉత్తమమితిపదానుషఙ్గోపినకల్పనీయః. తథాచ(౩) "కృష్ణాఽనుస్మరణం పరమ్" ఇత్యుక్తరీత్యా స్వేతరపావన వస్త్వన్వయప్రతిబన్ధకపాపనివర్తకత్వలక్షణాతిశయోపి గోపనాతిశయే మూలమిత్యభిప్రేతమ్; విశిష్యచేదం వ్యుత్పాదయిష్యతే. మూలమన్త్ర ఇతివిశేష్యనిర్దేశేన గుహ్యత

(౧) (౨) నారసింహ-పు-౧౮-౩౨. (౩) వి-పు-౨-౬-౩౯.

మత్త్వే తృతీయహేతుర్వివక్షితః; అష్టాఽక్షరస్యమూలత్వంసనాతనమిత్యభిప్రాయేణ "సనాతనః" ఇత్యుక్తమ్. (౧౪)

కిఞ్చ-"మన్త్రారం త్రాయతే" ఇత్యుక్త రక్షణస్యాపి (౧) "నిత్యకిఙ్కరః ప్రహర్షయిష్యామి" ఇత్యుక్త నిత్యకైఙ్కర్యరసపర్యవసాయితయామూలమన్త్రస్య మన్త్రత్వమపిసనాతనమిత్యభిప్రాయేణ "మూలమన్త్రస్సనాతనః" ఇత్యుక్తమ్; తథాచ(౨)"ఋచోయజూంషిసామాని" ఇత్యుక్తరీత్యా ఋగాది వేదచతుష్టయస్య(౨)"యచ్చాఽన్యదపివాఙ్మయమ్" ఇత్యుక్తస్మృతీతిహాసపురాణ పఞ్చరాత్ర కర్మ బ్రహ్మమీమాంసాసూత్రాణాఞ్చ మూలమన్త్ర వివరణతయా శ్రోతౄణాం సర్వాధ్యాత్మ శాస్త్రార్థబోధావసరే మూలమన్త్రార్థగోచర విశదప్రతీత్యుత్పత్త్యాఅష్టాక్షరస్య విశదప్రతీతివిషయార్థకత్వలక్షణమూలత్వమ్, అతీతాఽనాగతసర్వాధ్యాత్మ శాస్త్రప్రవృత్తికాలీనతయా సనాతనమ్; మన్త్రాన్తరాణాన్తు నతథేతి ఏవంరూపమూలత్వమపి గుహ్యతమత్వేమూలమితిభావః.(౧౫)

ఇత్థమస్య వచనస్య గుహ్యతమత్వోపపత్తి తాత్పర్యాతిశయాత్ అర్థవాదత్వం దూరోత్సారితమ్. ఏవం (3) "భూత్వోర్ధ్వబాహుః" ఇత్యాదావప్యూర్ధ్వబాహుత్వోక్త్యా,సత్యశబ్దోక్త్యా, పుత్రశిష్యోక్త్యా, "శ్రుణుత" ఇత్యుక్త్యాచ, అసదర్థవాదత్వం దూరోత్సారితమ్. నచ-(౫)"నగాయత్ర్యాఃపరోమన్త్రః" ఇత్యాదివిరోధః; తత్తదసాధారణోత్కర్షవిశేషవివక్షయాఽన్యనిషేధ సమ్భవాత్. నచ-ప్రకృతేపితత్ప్రసఙ్గః; కేవలపరార్థానుభవ కైఙ్కర్య పరమపురుషార్థ తత్సాధనసిద్ధోపాయ తద్వ్యాజభూతాఽఽత్మజ్ఞానాఽప్రతిషేధాద్యర్థప్రతిపాదకతయా,అపేక్షితయావదర్థప్రతిపాదకతయాచ ప్రకృతే అసాధారణోత్కర్షస్యసర్వోత్కర్ష పర్యవసానాత్. ఏతేన-మూలమన్త్ర మన్త్ర రత్న మన్త్రరాజసమాఖ్యాదీనాం మిథోవిరోధోపినిరస్తః. శ్రీమల్లక్ష్మీనృసింహదివ్యమఙ్గళ విగ్రహ

(౧) స్తో-౪౬.   (౨) వృద్ధహారీత-3-౪౫.   (3) నారసింహ-౧౮-3౨.

తద్దివ్యాత్మగుణ తద్దివ్యచేష్టితాది ప్రతిపాదకత్వలక్షణాఽసాధారణోత్కర్ష విశేషవివక్షయామన్త్రరాజత్వోపపత్తేః. విశిష్టోపాయోపేయత్వాది ప్రతిపాదకతయాపరమపురుషార్థస్వరూపానురూప తత్సాధనాద్యపేక్షిత యావదర్థ ప్రతిపాదకతయాచ మన్త్రరత్నత్వోపపత్తేః; పూర్వోక్త రీత్యా మూలమన్త్రగతమూలత్వరూపోత్కర్షస్య సామాన్యతః ప్రమాణప్రతిపన్నస్య మన్త్రరత్నాపేక్షయాప్యుత్కర్షరూపతయా యోగార్థ పూర్తేస్సర్వోత్కర్ష పర్యవసానోపపత్తేశ్చ. (౧౬)

ఇత్థం-సర్వవేదపరమతాత్పర్యవిషయీభూత యావదర్థ ప్రతిపాదకత్వస్య సామాన్యతః ప్రమాణసిద్ధత్వాదేవ, (౧) "మన్త్రంయత్నేన గోపయేత్" ఇతివిధిరుపపద్యతే. తత్ర కృతజ్ఞత్వనిబన్ధనగురుప్రకాశనస్య "మన్తారం త్రాయతే" ఇత్యుక్తోత్కర్షజ్ఞాననిబన్ధనగోపనస్యచ స్వతః ప్రాప్తస్యాఽకరణే అనిష్టాపత్తేరేవప్రతీయమానత్వాత్. అన్యథావాక్యభేద ప్రసఙ్గాత్; "సమ్ప్రదాయుష్కామః" ఇత్యధ్యాహారాపత్తేశ్చ. నచ-మూలమన్త్రవిశేషాఽలాభః; అన్ధకారనిరోధిత్వలక్షణగురుత్వహేతుక ప్రకాశనోక్తేః, త్రాణహేతుకగోపనోక్తేశ్చ విపక్షేబాధకోక్తిబలేనాఽనువాదత్వే అర్థాబాధేచసిద్ధే, మూలమన్త్రస్య (౨) "గుహ్యానాం గుహ్యముత్తమమ్" ఇత్యుక్తస్య గోపనోత్కర్షేణ గుణోత్కర్షసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్. (౧౭)

ఇత్థఞ్చ (3) "మన్త్రే తద్దేవతాయాఞ్చ" ఇత్యాదినా భక్తివిధిబలాత్ మన్త్రపదయోగార్థపూర్తిసిద్ధిరపిదుర్వారా. నచ-తస్యాఽపిసామాన్యవిషయత్వాత్ మూలమన్త్రే విశేషాలాభః;"మన్త్రేతద్దేవతాయామ్"ఇత్యాదావర్థాద్గోభయాఽనుసన్ధానేనత్రాణరూపమన్త్రపదప్రతిపన్నగుణస్య గుణవిగ్రహవ్యాపార విశేషరూప మన్త్రప్రతిపాద్యాకారలక్షణోత్కర్షస్య, తాదృశమన్త్రప్రదానేన గురుత్వరూపోత్కర్షస్యచాఽను

(౧) శేషసం-౧౪-౫౦. (౨) నారసింహపు-౧౮-౨౫. (3)

స్థానేన స్వతః ప్రాప్తాయాః మహనీయ విషయప్రీతేః, మన్త్రస్వరూప శ్రవణదశామారభ్య శ్రవణమనన పర్యన్తమనువృత్తాయా మన్త్రార్థనిర్ణయసాధనత్వమ్; తత్రాపి సహకార్యన్తరసమ్పాదకతయా సాధనేషు ముఖ్యత్వలక్షణం ప్రాధాన్యమ్; ఇదఞ్చ - (౧) "యస్య దేవే పరా భక్తిః" (౨) "మన్త్రే తీర్థే" ఇత్యాది ప్రమాణసిద్ధమ్. (ఝ)

ఇత్యేవమజ్ఞాతజ్ఞాపనరూప విధిముఖేన అర్థవత్త్వే సమ్భవతి, (౩) "సాహి ప్రథమసాధనమ్" ఇత్యస్యాऽసదర్థవాదత్వస్య విశ్వాసరూపా ప్రసిద్ధార్థవిషయాऽప్రవృత్త ప్రవర్తనరూపస్య చాऽన్యాయ్యతయా, మన్త్రసామాన్యే యోగార్థభూతోత్కర్ష నిబన్ధనభక్తిరూపార్థసత్త్వానిశ్చయేసతి, (౪) "గతిరష్టాక్షరో నృణామపునర్భవకాఙ్క్షిణామ్" ఇత్యత్ర "గమ్యతే ఇతి-గతిః" ఇతివ్యుత్పత్త్యా పరమపురుషార్థాఽభ్యర్థిజనసార్థసేవ్యత్వలాభేన, మూలమన్త్రే భక్త్యుత్కర్షసిద్ధ్యా గుణోత్కర్షసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్. (౪) "సర్వవేదాన్తసారార్థస్సంసారాऽర్ణవతారకః" ఇతి పూర్వార్ధే ప్రాపకత్వస్యోక్తత్వాత్, గతిశబ్దః - ప్రాప్యపర ఏవ. "నృణామ్" ఇత్యనేన సంసారార్ణవతారణేకస్యాప్యనధికారః, గత్యన్తరఞ్చ నాస్తీతిగమ్యతే. "అపునర్భవకాఙ్క్షిణామ్- గతిః" ఇత్యుక్తరీత్యా (౫) "క్షిపో వాసుదేవేతి ముక్తిబీజమనుత్తమమ్" ఇత్యుక్త్యా సాధనమేవ భోగ్యమితిగమ్యతే. భోగ్యతాహేతుభూతంగుణద్వయం పూర్వార్ధే వివక్షితమ్; తత్ర "సర్వవేదాన్తసారార్థః" ఇత్యనేన "మూలమన్త్రస్సనాతనః" ఇత్యుక్తం వివృతమ్. "సంసారార్ణవతారకః" ఇతి - "మన్త్రాణాం పరమోమన్త్రః" ఇత్యేతద్వివృతమ్. "పవిత్రఞ్చ పవిత్రాణామ్" ఇత్యేతదపిగర్భితమ్. కర్త్రాద్యుపాయసహకారిత్వరూప పరమ్పరాతారకత్వస్యాపిలాభాత్. అతోऽష్టాక్షరస్య పరమపురుషార్థవత్

(౧) శ్వేతా-౬-౨౩. (౨) (౩)
(౪) నారదీ-అష్టా-౧-౧౩. (౫)

పరమభోగ్యత్వే హేతుపరస్య పూర్వార్ధస్య అసదర్థవాదత్వశఙ్కాఽపి నస
మ్భవతీతిసిద్ధమ్. (౧౯)

కిఞ్చేత్యపిన;–సిద్ధోపాయప్రార్థనారూపస్యవా, తత్స్వీకారరూపస్య
వా, ఆత్మజ్ఞానత్వేనాఽప్రతిషేధత్వేన, ఉపాయేచ్ఛాత్వేన, రక్ష్యత్వాఽ
నుమతిత్వేనచ ముక్తివ్యాజభూతప్రార్థనారూపప్రపత్తిలాభస్యవా ఉపా
యాఽనుష్ఠానత్వేన ఘోషుష్యమాణత్వాత్;స్వయం ప్రయోజన భగవ
త్ప్రీత్యర్థత్వేసతి ముక్త్యాదృష్టవిధయాప్రసఙ్గాదుపకారకత్వలక్షణవ్యాజత్వ
రూపోపాయతాశ్రయభూతశరణాగతిలాభస్య తథాత్వసమ్భవాచ్చ; నిరు
క్తవ్యాజత్వం వినాశరణాగతేరదృష్టద్వారక ఫలసాధనత్వలక్షణ కరణ
తయా, ముఖ్యానుష్ఠానస్య పూర్వోక్తస్వరూప యాథాత్మ్యప్రతిపాద
నరూప గుణభక్త్యభావకృతజీవగతకర్తృత్వ భోక్తృత్వగోచరాఽనాది
దుర్వాసనామూలక మన్త్రార్థభ్రమనిబన్ధనత్వాత్, యథావదర్థజ్ఞానని
బన్ధనభక్తేరేవ నిష్కళఙ్క వాక్యార్థజ్ఞానోదయహేతుత్వాత్, యథావ
దర్థాపాతజ్ఞానసద్భావేపి గుణవిశేషాఽనుగుణభక్తి విశేషాభావే నిష్క
ళఙ్కవాక్యార్థజ్ఞానాఽనుదయాచ్చ. (౧)అత్ర"ఔపనిషదపరమపురుష
వరణీయతాహేతు గుణవిశేషవిరహిణామ్"ఇత్యాది శ్రీభాష్యసూక్తిః,
తద్వ్యాఖ్యానశ్రుతప్రకాశికాసూక్తిశ్చాఽను సన్ధేయా. (౨) "సాక్షా
త్ఫలైకలక్ష్యత్వ" ఇత్యాదిసూక్తావపిశిష్యోద్దేశేనాఽఽచార్యకృతమన్త్ర
రత్నకిరణకే శరణాగతేః పూర్వోక్తచతుర్విధ వ్యాజత్వమేవవివక్షిత
మితి నకశ్చిద్దోషః. (౨౦)

తస్మాత్, భక్తిగోపనవిధిబలేన సామాన్యతస్స్వరసతః ప్రమాణ
ప్రతిపన్నగుణోత్కర్షస్య సత్తానిశ్చయదార్ఢ్యేన, మోక్షోపాయానుష్ఠా
నస్య చతుర్థాన్యథాసిద్ధత్వేనచ రహస్యపదవివక్షితంచవైభవముపపద్యత

---

(౧) శ్రీభాష్యేజిజ్ఞాసాధికర- (౨) పూర్వది-౨౭.

ఇతిసిద్ధమ్."తిరుమన్త్రత్తినుడైయ"ఇత్యాదితృతీయసూత్రే"మూలమన్త్రత్తినుడైయ"ఇతిపునశ్శబ్దతోమూలమన్త్రస్య ఉత్కర్షసామాన్యాఽనుయోగితయానిర్దేశః-ఉత్కర్షేషునివర్తకజ్ఞానజననముఖేనపరార్థానుభవకైఙ్కర్య హేతుత్వరూపయోగ్యార్థోత్కర్ష ఏవ సారభూతోత్కర్ష ఇతి ద్యోతనార్థః. అతఏవ "ప్రథమరహస్యమ్ తిరుమన్త్రమ్" ఇత్యుక్త్వా, "అతినుడైయశీర్మైక్కు"ఇతివాక్యశైలీన పరిగృహీతా. "శీర్మైక్కు" ఇతివాక్యనిర్దేశేన "మన్త్రాణాంపరమోమన్త్రః" ఇత్యాద్యుక్తం పఞ్చవిధముత్కర్షసామాన్యం అత్రసమర్థ్యతే. దశవిధోత్కర్ష విశేషసమర్థనముత్తరత్రేతి నపౌనరుక్త్యమితి సూచితమ్. అతఏవ"తిరుమన్త్రత్తుక్కప్పోరుమ్బడి" ఇతినాఽనుగృహీతమ్. "ప్రేమత్తోడే పేణి" ఇత్యనేనపదద్వయేనభక్తివిధిబలాత్, గోపనవిధిబలాచ్చ, ఉత్కర్షసామాన్యోక్తేరర్థవాదత్వశఙ్కానాస్తీతిసూచితమ్. "అనుసన్ధిక్కవేణుమ్" ఇతి-నిర్బన్ధోక్త్యా "మన్త్రంయత్నేనగోపయేత్" "త్రిషుభక్తిస్సదాకార్యా"ఇతివిధిద్వయం సూచితమ్. తేనచప్రకారాన్తరేణాఽనుసన్ధానస్య నిషిద్ధత్వాలాభాత్. "ప్రేమత్తోడే" ఇతిపదవివక్షితస్య- "మన్త్రార్థస్సదానుభావ్యః" ఇత్యభినివేశస్యాఽభావే, నిష్ఫళజ్ఞమన్త్రార్థజ్ఞానరూపస్యాఽపూర్వేష్టస్యలాభోనస్యాత్. "పేణి" ఇతిపదవివక్షితస్య "మన్త్రోఽనధికారిణానశ్రోతవ్యః" ఇత్యభినివేశస్యాఽభావే సమ్ప్రదాయశ్శబ్ద వివక్షితస్య లబ్ధేష్టస్య పరిపాలనంనస్యాత్. అతోయోగక్షేమార్థం "భక్తిగోపనే ఆవశ్యకే" ఇతిసూచితమ్. (అనుసన్ధిక్కవేణుమ్)ఇతి - తిరుమన్త్రత్తైసార్థమాకనిర్ణయిక్కవేణుమ్, ఇత్యర్థః. (శీరైక్కుప్పోరుమ్బడి) ఇత్యనేనమోక్షోపాయానుష్ఠానస్య పూర్వోక్తచతుర్విధాన్యథాసిద్ధిస్సూచితా. (౧) "మన్త్రాణాంపరమోమన్త్రః" ఇత్యుక్తప్రభావాఽఽనుగుణ్యేన మన్త్రార్థానుసన్ధా

(౧) నారదీ-అష్టా-౧-౧౧.

మూ.— (౪) - మన్త్రత్తిలుమ్, మన్త్రత్తుక్కుళ్ళీడాన వస్తువిలుమ్, మన్త్రప్రదనాన ఆచార్యన్పక్కలిలుమ్, ప్రేమమ్ కనక్కవుణ్డానాల్ కార్యకరమావతు.

నోక్తా స్వరక్షణేస్వాన్వయనిషేధరూప నమశ్శబ్దార్థానుసన్ధానేసతి, మోక్షహేతు నివర్తకజ్ఞానజనకత్వరూపోత్కర్షోలభ్యతఇతి సూచనాత్. (౨౧)

నను-(౧)"ప్రియతమఏవ హివరణీయోభవతి" ఇతిశ్రీభాష్యోక్తరీత్యా భక్తిప్రీతభగవత్కటాక్షవిశేషేణైవ (౨)"కిమలభ్యం భగవతి ప్రసన్నే శ్రీనికేతనే" ఇత్యాదిరీత్యా సర్వఫలసిద్ధేః మన్త్రభక్తిర్విఫలా. "కథఞ్చమన్త్రభక్తేః నిష్ఫలజ్ఞమన్త్రార్థజ్ఞానలక్షణ కార్యకరత్వమ్; అనన్యథాసిద్ధాన్వయవ్యతిరేక సహకృతప్రత్యక్షాభావాత్" ఇతిశఙ్కాయామ్; "నహివచనవిరోధే న్యాయః ప్రభవతి" "నహివాచనికేఽర్థేయుక్తయః క్రమన్తే, కింహివచనంనకుర్యాత్" ఇత్యభిప్రేత్య, "మన్త్రేతద్దేవతాయాఞ్చ" ఇత్యాదివచనార్థమనుసన్ధాయ తృతీయాధికరణేద్వితీయసూత్రమాహ (మన్త్రత్తిలుమిత్యాది). (౨౨)

అత్ర, "మన్త్రత్తిలుమ్" ఇత్యనేన జ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకత్వరూప ప్రేమాధిక్యహేతుర్వివక్షితః. (ఉళ్ళీడానవస్తువిలుమ్) వాచ్యభూతవస్తునీత్యర్థః. "ఉళ్ళీడాన" ఇత్యన్తరఙ్గతోక్త్యా లక్ష్యార్థవ్యావర్తనేనశబ్దస్వరససిద్ధత్వం వివక్షితమ్; వస్తుపదమ్-ప్రమేయపరమ్. (౩)"కిఞ్చిదస్తికిలవస్తునిస్తులమ్"(౪)"పరంయద్వస్తూక్తమ్" (౫)"వస్తులక్ష్మీధరంవిదుః" (౬) "వస్తుపైతామహంధనమ్" ఇత్యాదివత్ తథాచ-ప్రకృతే "వస్తువిలుమ్" ఇత్యనేనశేషిత్వశరణ్యత్వ ప్రాప్యత్వరూప ప్రేమాధిక్యహేతుభూతాఽఽకారప్రయుక్త ఈశ్వరోవివక్షితః.

(౧) శ్రీభాష్యే జిజ్ఞాసాధికర. (౨) (౩) వర-స్త-౯. (౪) వర-స్త-౧౪.
(౫) (౬)

(మన్త్రప్రదనాన ఆచార్యన్) ఇత్యనేన, ఆచార్యస్య మన్త్రప్రదత్వాభావే, మన్త్రప్రదస్య ఆచార్యత్వాభావేచ, మన్త్ర స్యాఽకార్యకరత్వం వివక్షితమ్. అత్ర "తన్మన్త్రం బ్రాహ్మణాధీనమ్" (౧) "యదృచ్ఛయా శ్రుతో మన్త్రః" (౨) "ఆచార్యాద్ధైవవిద్యావిదితా సాధిష్ఠంప్రాపత్" (౩) "అనాచార్యోపదిష్టాహి విద్యేయం నశ్యతి ధ్రువమ్। న ప్రసీదతి వై విద్యావినాసదుపదేశతః" ఇత్యాదికమనుసన్ధేయమ్. *మన్త్రప్రదశబ్దేన-ప్రకృతే పూర్వోక్తస్వరూపయాథాత్మ్యత్యాజ్యోపాదేయవిభాగపరిజ్ఞానపూర్వకమనన్య ప్రయోజనతయా సార్థమన్త్రోపదేష్టృత్వం వివక్షితమ్; ఆచార్యశబ్దేన - (౪) "ఆచినోతిహిశాస్త్రార్థాన్" ఇతివచనార్థోవివక్షితః. ప్రేమ శబ్దేన - భక్తిశబ్దోవివృతః. "నసేవామాత్రం భక్తిశబ్దార్థః" ఇత్యర్థః. (కనక్క-వుణ్ణానాల్) ఇత్యనేన - సదాకార్యేతిశబ్దార్థ ఉక్తః. "కనక్క"-ఘనమాక ఇత్యర్థః. "ఉణ్ణానాల్" ఇతి-యదిశబ్దేన ప్రేమాధిక్యాభావే కార్యసిద్ధిర్నాస్తీతి వ్యతిరేకస్సూచితః. అనేన (౫) "సాహి ప్రథమసాధనమ్" ఇత్యుక్తికిరణతాసిద్ధాఽన్వయవ్యతిరేకాఽనువిధానంసూచితమ్. (కార్యకరమావతు) కార్యకరంభవతీత్యర్థః. (౬) "నజాతుహీయతే" ఇత్యుక్తరీత్యానిష్కళఙ్క- మన్త్రార్థజ్ఞానరూపకార్యప్రచ్యుతిఃకదాపినభవతీతిభావః. (౭) "నమఇత్యేవవాదినః"(౮)"నమో నారాయణాయవెన్రు - పల్లాణ్డునన్-ఏత్తునర్" (౯) "సయోహవై తత్పరమ్"(౧౦) "బ్రహ్మవేదబ్రహ్మైవభవతి" ఇత్యాదికమత్రానుసన్ధేయమ్. "ప్రేమమ్ కనక్క-వుణ్ణానాల్ కార్యకరమావతు" ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశేన "సాహి ప్రథమసాధనమ్"ఇతి, హిశబ్దద్యోతితా,(౧౧) "యస్య దేవేపరా భక్తిః"ఇత్యాదిప్రమాణ ప్రసిద్ధిస్సూచ్యతే. "దేవభక్తివత్ గురుభక్తి

(౧) (౨) ఛాన్దో-౪-౯-౩. (౩) (౪) (౫)
(౬) స్తో-౪-౨౭. (౭) భార-శాన్తి-౩౩౭-౪౦. (౮) తిరుప్పల్లా-౧౨.
(౯) ము-౩-౨-౯. (౧౦) ముణ్డ-౩-౨-౯. (౧౧) శ్వేతా-౬-౨౩.

వచ్చ, మన్త్రభక్తిరపి దేవతాప్రసాదాతిశయకరీ" ఇతి "మన్త్రేతద్దేవతాయాఞ్చ" ఇతివచనతాత్పర్యమితిభావః. "కార్యకరమ్" ఇతిసామాన్యనిర్దేశేన మన్త్రార్థనిర్ణయతత్సాధనమనన తత్కారణ శ్రవణతత్ప్రయోజకవ్యాపారలక్షణకార్యజాతం వివక్షితమ్; తేన "సాహిప్రథమసాధనమ్"ఇత్యుక్తం ప్రాథమ్యం వివృతమిత్యనుసన్ధేయమ్. (౨౩)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే
ప్రథమపాదే
మూలమన్త్రస్య సామాన్యవైభవ సమర్థనం నామ
తృతీయాధికరణం
సమ్పూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే చతుర్థాధికరణమ్.

మూ. — (౫) సంసారికళ్ తజ్ఞైయుమ్ ఈశ్వరనై యుమ్మఱన్దు ఈశ్వరకైఙ్కర్యత్తైయుమ్ ఇழన్దు, ఇழన్దోమెన్గిఱ ఇழవుమిన్ఱిక్కే సమ్సారమాకిఱ పెరుఙ్గడలిలేవిழున్దునోవుపడ, సర్వేశ్వరన్ తన్ కృపైయాలే ఇవర్ కళ్ తన్నై ఉయఱిన్దు కరై మరమ్ శేరుమ్బడి, తానేశిష్యనుమాయ్ ఆచార్యనుమాయ్ నిన్ఱు తిరుమన్త్రత్తై వెళియిట్టరుళినాన్.

సామాన్యవైభవం సిద్ధం విశిష్యైత్ర ప్రసాధ్యతే ।
తత్రా ఽప్యప్రతిమం తత్తు చతుర్థే సంప్రదృశ్యతే॥

అత్రమూలమన్త్రస్య సామాన్యేన సర్వోత్కర్షస్సమ్భవతి - నేతి ప్రథమవిచారః. తదర్థం పరమపురుషార్థలక్షణా ఽభ్యుదయశిరస్కా ఽననుష్ఠానఫలకా ఽర్థజ్ఞానజనకత్వలక్షణమప్రతిమవైభవంసమ్భవతి-నవేతి; (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః;—

శాస్త్రమాత్రస్య నివర్తకజ్ఞానజననముఖేన ప్రయోజనపర్యవసానం బాధితమ్; (౧) "శాస్త్రఫలం ప్రయోక్తరి" (౨) "కర్తా శాస్త్రా ఽర్థవత్త్వాత్" ఇతిసూత్రద్వయవిరోధాత్. తస్మిన్ సూత్రద్వయే జీవస్యైవ సాధనానుష్ఠాతృత్వం, ఫలభోక్తృత్వఞ్చ సాధితమ్; (౨) ఏవఞ్చ "కర్తా ఽహమ్" "భోక్తా ఽహమ్" ఇత్యాద్యనుభవోపి సర్వసాక్షికో ఽనుగృహీతో భవతి. నచ - అజ్ఞానాదేవ సంసారిణాం సాధనానుష్ఠానం ఫలభోగశ్చేతివాచ్యమ్. జీవాత్మనః స్వాభావికసాంసారిక ప్రవృత్తికర్తృతాజ్ఞానస్య భ్రాన్తిరూపత్వేపి ప్రకృతిసంసర్గకృత పరమాత్మాధీన సామాన్యకర్తృతా జ్ఞానస్యా ఽతథాత్వాత్; నచ -

(౧) బ్రహ్మసూ- (౨) బ్రహ్మసూ-

తజ్ఞానం సాధనాఽనుష్ఠానాది విరోధీతిశఙ్కితుమపిశక్యమ్; నచ - జీవస్వరూపాఽజ్ఞానప్రయుక్తం సాధనానుష్ఠానాదికమ్; దేహాదివిలక్షణత్వ అజడత్వ ఆనన్దరూపత్వ నిత్యత్వ అణుత్వనిర్వికారత్వ జ్ఞానాశ్రయత్వ ఈశ్వరనియామ్యత్వ ధార్యత్వశేషత్వాది జీవగతస్వాభావికాకారజ్ఞానస్య సాధనాఽనుష్ఠానాద్యవిరోధిత్వాత్ (3)

అతఏవ ఈశ్వరస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం తదితినిరస్తమ్. చిదచిద్విలక్షణత్వ అజడత్వ విభుత్వ నియన్తృత్వ ధారకత్వ శేషిత్వాదిజ్ఞానేఽపితత్సమ్భవాత్; శేషత్వాదిజ్ఞానే శేషిత్వాది జ్ఞానస్య పృథగవక్తవ్యత్వాచ్చ. (౪)

అత ఏవ ప్రాప్యాకారవిశిష్ట బ్రహ్మస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం తదిత్యప్యపాస్తమ్. (౧) "వైకుణ్ఠేతుపరేలోకే శ్రియాసార్ధం జగత్పతిః" (౨)" శ్రీసహాయోజనార్దనః" ఇత్యాదిప్రతిపన్న ప్రాప్యాకారవిశిష్టజ్ఞానస్య తద్విరోధిత్వాభావాత్. (౫)

ఏతేనప్రాపకాకారవిశిష్టోపాయస్వరూపజ్ఞానం తద్ధేత్వపినిరస్తమ్. భక్తిప్రపత్తిప్రసన్నత్వలక్షణ ప్రాపకాకారవిశిష్టాఽనుసన్ధానస్యసాధనాఽనుష్ఠానానుకూలత్వాత్. (౬)

కిఞ్చ-జీవస్వరూపాదిజ్ఞానస్యాఽదృష్టద్వారా మోక్షసాధనత్వేనిర్హేతుకత్వభఙ్గః; దృష్టవిధయా అవిద్యానివృత్తిరూప మోక్షసాధనత్వేకుదృష్టిమతప్రవేశాపత్తిః. "తత్త్వజ్ఞానాన్మోక్షః" ఇతిచ సర్వసమ్ప్రతిపన్నమ్.

ఇత్థం పురుషార్థస్వరూపజ్ఞానం తద్విరోధీత్యప్యయుక్తమ్. శారీరకచతుర్థాధ్యాయప్రతిపాద్యబ్రహ్మవిద్యా తత్పూర్వోత్తరాఘాఽశ్లేష వినాశప్రాణోత్క్రమణసూక్ష్మ శరీరానువృత్త్యర్చిరాద్యమానవ బ్రహ్మప్రాప్తి స్వరూపావిర్భావ భోగమాత్ర సామ్యాఽపునరావృత్తి రూపాణాంఫలానాం వైలక్షణ్యాజ్ఞానస్యతద్భోగేచ్ఛయా తత్సాధనానుష్ఠానా

(౧) శైవే-వాయవ్యే. (౨)

ఽనుగుణత్వాత్. (౭)

తథా కైఙ్కర్యరూపపురుషార్థ స్వరూపజ్ఞానం తథేత్యపివిరోధాభావాదేవనిరస్తమ్. కైఙ్కర్యస్యముఖ్యపురుషార్థత్వాఽభావాచ్చ; ప్రతిసమ్బన్ధిప్రీత్యర్థతయైవ కిఙ్కరవృత్తేర్దర్శనాత్. విషయప్రవణస్య విషయప్రీత్యర్థమేవ శేషవృత్తేర్దర్శనాచ్చ. నహి - కిఙ్కరస్య వృత్త్యభావే పురుషార్థహానిరనుభూయతే; "యావతాకష్టంకర్మ" ఇతిన్యాయేన వృత్త్యభావఏవ పురుషార్థతయా అనుభూయతే; అనుగృహీతఞ్చ జిజ్ఞాసాధికరణసిద్ధాన్తభాష్యే-"యతః సుఖమేవ పురుషాఽనుకూలమ్" ఇతి. (౮)

ఏవం విరోధిస్వరూపజ్ఞానం సాధనానుష్ఠానాది విరోధీత్యపిన యుక్తమ్. ప్రకృతిసమ్బన్ధస్య భగవత్ప్రాప్తివిరోధిత్వేపి, (౧) "శరీరమాద్యంఖలుధర్మసాధనమ్" (౨) "మనఏవ మనుష్యాణాం కారణం బన్ధమోక్షయోః" ఇత్యాదిరీత్యాసాధనానుష్ఠానానుగుణత్వాత్. అనుగృహీతఞ్చ-(౩) "సూక్ష్మన్తు తదర్హత్వాత్" ఇతిసూత్రభాష్యే "తస్యావ్యక్త పరిణామవిశేషస్య శరీరస్య రథవత్ పురుషార్థసాధనప్రవృత్త్యర్హత్వాత్" ఇతి. (౯)

నచ - "సంసారసాగరంఘోరమ్" ఇతివచనవిరోధః; తత్ర - "సాగర ఇవసంసారః" ఇత్యుపమిత సమాసాశ్రయణేన నావ్యత్వసిద్ధ్యాచేతనయత్నేననిస్తార్యత్వావగమాత్. నచ-(౪) "ఈశేశితవ్యసమ్బన్ధాత్" ఇతివచనవిరోధః; తత్ర "రక్షిష్యత్యనుకూలాన్నః" ఇతిజీవగతాఽఽనుకూల్యస్య హేతుత్వప్రతీతేః. నాపి - (౫) "కృపాకాప్యుపజాయతే" ఇతి వచనవిరోధః; తత్రాపి "కాపి" ఇత్యస్యపరమపురుషార్థలక్షణ మోక్షహేతుత్వ పరత్వేన నిర్హేతుకత్వపరత్వాభావాత్. (౧౦)

కిఞ్చ-ప్రాప్తృ ఫలవిరోధిరూప త్రితయజ్ఞానస్య హేతుత్వే "త

---

(౧) (౨) వి-పు-౬-౭-౨౮. (౩) బ్రహ్మసూ-౧-౪-౨,
(౪) లక్ష్మీత-౧౭-౭౦. (౫) అహిర్బు-సం-౧౪-౨౮.

(౧)"తమేవంవిద్వాన్"(౨) "తమేవంవిదిత్వా"ఇత్యాదివిరోధః.అపిచ "తమేవంవిదిత్వా" (౩) "ధ్యాత్వాదేవమ్" (౪) "దేవంమత్వా" (౫) "ప్రేరితారఞ్చమత్వా" (౬)"శరణంప్రాప్య" (౭) "భక్త్యాపర మయాఽవాపి" (౮) "విద్యయాఽమృతమశ్నుతే" (౯) "ఇదంశరణ మజ్ఞానాం" (౧౦) "ఉపాయోఽయంచతుర్థస్తే" ఇత్యాదిషుత్వాశ్రు త్యాదిభిః తత్వజ్ఞానస్యసాధనత్వశ్రుతివిరోధః. (౧౧) "భిన్ననావాశ్రిత స్తస్మాద్యథాపారం నగచ్ఛతి। జ్ఞానహీనంగురుంప్రాప్యకుతోమోక్షమ వాప్నుయాత్" (౧౨) "నృదేహమాద్యం ప్రతిలభ్యదుర్లభం ప్లవం సుకల్పం గురుకర్ణధారమ్। మయాఽనుకూలేన నభస్వతేరితంపుమాన్ భవాబ్ధింనతరేత్స ఆత్మహా" ఇత్యాదౌ ఆచార్యస్యశరీరస్యచ నౌస్థానీ యత్వాఽవగమాత్, (౧౩) "విష్ణుపోతంవినానాఽన్యత్" ఇత్యాదివచన విరోధస్యాపినాఽవకాశః; అన్యథా-తత్రైవ"పరాయణమ్"ఇతి-పరశబ్దే నాఽవరసాధనాఽభ్యుపగమవిరోధః. భక్తిప్రపత్త్యోస్సాధనత్వేపి విష్ణు పోతవత్ అనన్యాధీనత్వాభావేనాఽవరసాధనత్వోపపత్తేః. అతఏవ(౧౪) "యోవై వేదాంశ్చప్రహిణోతి" ఇత్యాదిరీత్యా పరముఖేన ప్రవర్తనం వినాస్వయమేవాఽచార్యావతారముఖేన ప్రవర్తనాత్ మూలమన్త్ర స్య సర్వోత్కర్షసిద్ధిరితి ప్రత్యుక్తమ్; భగవత్స్వతన్త్ర్యాత్ ఆచార్యా వతారముఖేన ప్రవర్తనోపపత్తేః. అన్యథా శిష్యావతారస్య అమూల కత్వాపత్తేః. అజ్ఞాతార్థబోధనాదరాతిశయే నాచార్యావతారేపి స్వత స్సర్వజ్ఞస్యభగవత అజ్ఞాతార్థబోధే తదసమ్భవేన శిష్యాఽవతారాఽసమ్భ వాత్. అతఏవ "గుహ్యానాం గుహ్యముత్తమమ్" ఇత్యుక్తస్య

---

(౧) పురుషసూ. (౨) శ్వే-౩-౮. (౩) కఠవ--౨-౧౨.
(౪) కఠ-౨-౧౨. (౫) శ్వే-౧-౬. (౬) జిత-౧-౪.
(౭) (౮) ఈశా-౧౧. (౯) లక్ష్మీతన్త్రే-౧౭-౧౦౦.
(౧౦) (౧౧) (౧౨) (౧౩) విష్ణుధర్మే-౧-౫౯. (౧౪) శ్వేతా-౬-౧౮.

ప్రకాశనాత్, పఞ్చరాత్రాదివత్ నూతననిర్మాణం వినాఽనాదిసిద్ధ స్వప్రకాశనాచ్చ, మూలమన్త్రే భగవత ఆదరాతిశయసిద్ధిరిత్యపిపరా కృతమ్. భగవతః "మన్త్రం యత్నేనగోపయేత్" ఇతివిధివశ్యత్వా ఽభావాత్; వేదవైదికమన్త్రాణాంశ్రుత్యైశః అనాదిసిద్ధత్వాచ్చ. (౧౧)

తస్మాత్పరమపురుషార్థ లక్షణాభ్యుదయ శిరస్కానుష్ఠానఫల కార్థజ్ఞానజనకత్వరూపమప్రతిమవైభవం నసమ్భవతీతి. (౧౨)

సిద్ధాన్తస్తు.—

శాస్త్రస్యనివర్తకజ్ఞానజననముఖేన ప్రయోజనపర్యవసానంనబా ధితమ్. "దేహేఽసక్తాత్మబుద్ధిః" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యాప్రమాణ తమమూలమన్త్రజనితజ్ఞానస్య నివృత్తిముఖేనప్రయోజనపర్యవసానస్యదు రపహ్నవత్వాత్; (౧) "తద్జ్ఞానమజ్ఞాన మతోన్యదుక్తమ్" ఇతిన్యా యేన సామాన్యేనమకారోక్త మన్త్రార్థజ్ఞానస్యనివృత్తిఫలకస్య, ఉకారనమ శ్శబ్దోక్త తత్ఫలీభూతాఽప్రతిషేధస్యచ, భూతభవ్యసముచ్చారణ న్యా యేన వ్యక్తచతుర్థీవ్యఙ్గ్యఫలంప్రతి హేతుత్వస్యదురపహ్నవత్వాచ్చ. నచ - "శాస్త్రఫలం ప్రయోక్తరి" "కర్తాశాస్త్రార్థవత్వాత్" ఇతి సూత్రద్వయవిరోధః. తత్రభగవదీయ సాధనాఽనుష్ఠానఫలీభూత కృతి మత్త్వస్యభగవద్భోగోద్దేశేనప్రవృత్తేరవఘాతస్వేదవదానుషఙ్గికభోక్తృ త్వస్యచ వివక్షితత్వోపపత్తేః. (౧౩)

ఏతేన "కర్తాఽహమ్" "భోక్తాఽహమ్" ఇత్యనుభవవిరోధో ఽపాస్తః. ప్రకృతిసంసర్గకృతపరమాత్మాఽధీన కర్తృతాజ్ఞానస్యప్రమితి రూపత్వేఽప్యదృష్టద్వారకయత్కిఞ్చిత్ఫలోద్దేశ్యకసాధనానుష్ఠానాఽర్హ త్వలక్షణ కర్తృత్వజ్ఞానస్య భ్రమరూపత్వస్య నమశ్శబ్దాదిసిద్ధత్వాత్; స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్య భోగాశ్రయత్వార్హత్వలక్షణ భోక్తృత్వజ్ఞానస్యాపి

(౧) వి-పు-౬-౫-౮౭.

తథాత్వాచ్చ. అస్యచ భ్రమద్వయస్యాఽనాద్యచిత్సమ్బన్ధనిబన్ధనాఽహఙ్కార మమకారమూలత్వేన దురపహ్నవత్వాచ్చ. అతఏవఫలోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారక సాధనాఽనుష్ఠానాదికం జీవస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తమ్. యత్కిఞ్చిత్ఫలోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారక సాధనానుష్ఠానానర్హత్వ స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్యభోగాశ్రయత్వాఽనర్హత్వలక్షణజీవగతస్వాభావిక పారతమాకారరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానస్య తద్విరోధిత్వాత్. (౧౪)

అతఏవ (౧) "దాసభూతాస్స్వతస్సర్వే హ్యాత్మానః పరమాత్మనః। నాన్యథా లక్షణంతేషాం బన్ధే మోక్షే తథైవచ" ఇత్యుకారనమశ్శబ్దావుపబృంహితౌ. అత్రేదమవధేయమ్. [దాసాశ్చ తే భూతాశ్చ-దాసభూతాః]-దాస్యేనలబ్ధసత్తాకా ఇత్యర్థః. స్వశబ్దః-"ఆత్మానః" ఇత్యుక్తాఽఽత్మపరః. సత్వాగన్తుకోపాధిత ఇత్యర్థః. అనాదిభగవన్మాయాతిరోహితత్వేన దాస్యరసాఽనావిర్భావాత్, సత్యామపిదాస్యయోగ్యతాయాం తత్ఫలోపధానం నాస్తీతిభావః. సర్వశబ్దః-త్రివిధాఽఽత్మవర్గపరః. హిశబ్దః - (౨) "పతింవిశ్వస్య" ఇత్యాదిప్రమాణ ప్రసిద్ధిపరః. ఆత్మనోదాసభూతా ఇతివ్యాహతమ్; వ్యాపనభరణస్వామ్యానామాత్మపదార్థత్వాత్; స్వామినశ్చస్వత్వానుపపత్తేః, ఇత్యాశఙ్కా పరమాత్మసమాఖ్యయాపరిహృతా. నను - (3) "అసన్నేవ సభవతి" ఇత్యత్ర జ్ఞానస్య సత్తాలమ్భకత్వం శ్రుతమిత్యత్రాఽఽహ "నాన్యథా" ఇతి. "లక్షణమ్"-భూతశబ్దోపాత్త భగవత్ప్రియతమత్వరూపసత్తాజ్ఞాపకమిత్యర్థః. కైఙ్కర్యస్యాఽనుభవ జనితప్రీతికారితత్వేన ప్రేమాత్కట్యగర్భతయా అనుభవాపేక్షయా కైఙ్కర్యమేవ భగవత్ప్రియతమమ్. "అసన్నేవ" ఇత్యత్ర కైఙ్కర్యపర్యన్తజ్ఞానం భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణ సత్తాతిశయలాభ హేతురిత్యపి వివక్షితమితిభావః. అనుభవజనితప్రీతికారిత కైఙ్క-

---

(౧) (౨) తై-నా-౧౦. (3) తై-ఆ-౬-౧.

ర్యమ్ (౧) "గుణై ర్దాస్యముపాగతః" ఇత్యాదిరీత్యానిర్హేతుకభగవత్కటాక్ష విశేషేణబద్ధదశాయామపిసమ్భవతీత్యభిప్రాయేణాఽఽహ "బద్ధే" ఇతి. నను; - (౨)"సోఽశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్" ఇత్యాదా అనుభవస్యైవ సామాన్యేన బ్రహ్మవిద్యాఫలత్వశ్రవణాత్, మన్త్రరత్నాదా విశిష్యప్రపత్తివిద్యాయాఏవ కైఙ్కర్యపర్యన్తఫలశ్రవణాచ్చ, మోక్షదశాయా మనుభవమాత్రనిష్ఠానా మపిసద్భావాత్, (౩)"ప్రియోహిజ్ఞానినోత్యర్థమ్" ఇత్యాదిరీత్యా తేషాంభగవత్ప్రియతమత్వాచ్చ, దాస్యమేవ సత్తాలాభ హేతురిత్యయుక్తమిత్యత్రాహ "మోక్షే" ఇతి. మోక్షేచ తథై వేత్యర్థః. లక్ష్మీప్రభృతిదివ్యమహిషీవర్గఇవాఽనన్తగరుడవిష్వక్సేనాది సూరివర్గ ఇవ భక్తేషుప్రపన్నేషు చ భగవత్ప్రియతమత్వతారతమ్యస్య ప్రామాణికత్వాదానన్దతారతమ్యా వహత్వాభావాచ్చ నదోష ఇతి భావః.

ఇత్థం దాస్యాఽపేక్షయా జ్ఞాతృత్వస్యప్రియతమత్వజ్ఞాపకత్వాఽభావేన లక్షణత్వనిషేధేసతి జ్ఞాతృత్వప్రయుక్త మనాద్యచిత్సమ్బన్ధనిబన్ధనం యత్కిఞ్చిత్ఫలోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారకసాధనాఽనుష్ఠాతృత్వరూపం కర్తృత్వం ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యభోగాశ్రయత్వరూపం భోక్తృత్వం చలక్షణం నభవతీత్యభిప్రాయేణ "నాన్యథా" ఇతి సామాన్యతో నిర్దిష్టమితి. (౧౫)

అతఏవేశ్వరస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం సాధనానుష్ఠానాదికమితి యుక్తమ్. అసఙ్కోచేనసర్వప్రవృత్తినివృత్త్యనుకూలసఙ్కల్పవత్త్వలక్షణనియన్తృత్వాఽపరపర్యాయేశ్వరత్వజ్ఞానేసతి, తస్యసత్యసఙ్కల్పస్య నిర్హేతుక ప్రసాదలబ్ధతయా ఫలార్థప్రసాదోద్దేశేన సాధనానుష్ఠానాఽసమ్భవాత్. సాధనానుష్ఠానవదేవ ఫలస్యాపి నిర్హేతుక ప్రసాదసాధ్యత్వసమ్భవాత్. అతఏవ తజ్జ్ఞానవతః ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యఫలభోక్తృత్వాసమ్భవాచ్చ.

(౧) రా-కి-४-౧౨.   (౨) తై-ఆ-౧.   (౩) గీ-౭-౧౭.

ఏవంయథేష్ట వినియోగ హేతుభూతసమ్బన్ధవిశేషాత్మక శక్తివిశేషరూప నిరుపాధికాఽసఙ్కుచిత సర్వస్వామిత్వజ్ఞానవతః, స్వామిత్వప్రతినియత నిరుపాధికాఽసఙ్కుచిత చేతనాఽచేతనవినియోక్తృత్వ లక్షణశేషిత్వ జ్ఞానవతశ్చ, స్వామినఏవ స్వత్వాశ్రయ వస్తుభోగసాధనాఽనుష్ఠాతృత్వం స్వత్వాశ్రయ వస్తుభోక్తృత్వఞ్చేతిజ్ఞానేన, చేతనస్యాపాధికంస్వ శేషత్వ మితిజ్ఞానేనచ తదుభయాసమ్భవాచ్చ. అత ఏవ (౧)"పతింవిశ్వస్యాత్మే శ్వరమ్"ఇతిసర్వ స్వామిత్వమ్, ఆత్మేశ్వరత్వఞ్చభగవదసాధారణముక్తమ్. అత ఏవ (౨) "స్వత్వమాత్మనిసఞ్జాతం స్వామిత్వంబ్రహ్మణి స్థితమ్" ఇతి జీవేశ్వరయోస్స్వత్వస్వామిత్వేవ్యవస్థయోక్తే. పూర్వోక్తయత్నఫలిత్వా నర్హత్వలక్షణ జీవస్వరూపయాథాత్మ్యస్య పూర్వోక్తేశ్వరత్వస్వామిత్వ శేషిత్వానాఞ్చ భిన్నభిన్నత్వేన జీవస్వరూపాజ్ఞాన హేతూపన్యాసేన, ఈశ్వరస్వరూపాజ్ఞాన హేతూపన్యాసస్యగతార్థత్వమిత్యప్యయుక్తమ్. (౧౬)

అతఏవ ప్రాప్యాకారవిశిష్టబ్రహ్మస్వరూపాజ్ఞానప్రయుక్తం తదితి యుక్తమ్. ఉత్తరవాక్యస్థనారాయణ పదతాత్పర్యవిషయీభూత శేషిత్వ రూపప్రాప్యాకారజ్ఞానేసతి తదసమ్భవస్యోక్తత్వాత్; ఉత్తరవాక్యస్థనమ శ్శబ్దవ్యఙ్గ్య చేతనప్రవృత్త్యనుద్దేశ్యానుషఙ్గిక చేతనభోగజనితప్రీతివిశేష శాలిత్వలక్షణప్రాప్యాకారయాథాత్మ్యజ్ఞానస్య తద్విరోధిత్వాచ్చ.(౧౭)

అత ఏవ ప్రాపకాకారవిశిష్టబ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానం తద్విరోధీత్యపి యుక్తమ్. చేతనప్రవృత్త్యప్రతిరుద్ధరక్షణ ప్రవృత్తిమత్వలక్షణోపాయ పరిబృఢత్వజ్ఞానస్య తద్విరోధిత్వాత్; భోజనార్థోత్కటక్షుధాదివదా త్యన్తికరుచిరూపతయా తత్వజ్ఞానాదిరూపతయాచ దృష్టకారణీభూత స్వయంప్రయోజనభగవన్ముఖోల్లాసహేతు తదనుద్దేశ్యైకసామ గ్రీవశస మ్పన్నముక్తి వ్యాజభూత సిద్ధోపాయకరణతాపూర్తిరూప భక్తి

(౧) తై-నా-౧౦. (౨)

ప్రవృత్తివిషయత్వలక్షణప్రాపకాకారవిశిష్టానుసన్ధానస్య మోక్షఫలార్థమ
దృష్టోద్దేశేన మోక్షసాధనానుష్ఠాన విరోధిత్వాచ్చ. (౧౮)

కిఞ్చ - జీవస్వరూపాదిజ్ఞానస్యేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. తజ్జ్ఞానస్య
స్వయంప్రయోజనాఽదృష్టార్థత్వాఙ్గీకారేణ మోక్షస్య మోక్షార్థాదృష్టో
ద్దేశేన సాధనానుష్ఠానాసాధ్యతయా నిర్హేతుకత్వభఙ్గాభావాత్. తత్వ
జ్ఞానస్య దుఃఖజన్మ ప్రవృత్తీత్యాద్యనుసారేణ దృష్టవిధయా మోక్షసాధన
త్వేపి మోక్షస్యనిర్హేతుకభగవత్ప్రసాదలక్షణా ఽదృష్టసాధ్యత్వాభ్యుపగ
మేన తత్వజ్ఞానస్య స్వయం ప్రయోజనభగవత్ప్రసాదార్థత్వాభ్యుపగమేనచ
కుదృష్టిమతప్రవేశశఙ్కాయాఅప్యనవకాశపరాహతత్వాచ్చ. (౧౯)

ఇత్థంపురుషార్థస్వరూపజ్ఞానంతద్విరోధీత్యపియుక్తమ్. మూల
మన్త్రమన్త్రరత్నస్థనమశ్శబ్ద తద్వివరణశ్రుతిస్మృత్యాది ప్రమితసాంప్ర
దాయికాఽర్థపరిశీలనశాలినాం స్వభోగస్యాఽనుద్దేశ్యతయా పరప్ర
యోజనప్రవృత్తిరూపకైఙ్కర్యస్యైవభగవత్ప్రియతమత్వేన పరమోద్దేశ్య
త్వేన ముఖ్యపురుషార్థత్వాత్, తాదృశపురుషార్థజ్ఞానస్యస్వభోగోద్దే
శేన సాధనానుష్ఠాన విరోధిత్వాచ్చ. లోకదర్శనస్యచ "నహ్యేషస్థా
ణోరపరాధః" ఇతిన్యాయపరాహతత్వాత్. ఏతాదృశపురుషార్థ
పరిజ్ఞానశాలినాం తదత్యన్తాభినివేశస్యతదలాభక్లేశాతిశయానుసన్ధానస్యచ
(౧) "అహంసర్వం కరిష్యామి" (౨) "యావన్న చరణౌ భ్రాతుః"
ఇత్యాదిప్రమాణప్రతిపన్నత్వాచ్చ. "కష్టంకర్మ" ఇతిన్యాయస్య (3)
"సుసుఖంకర్తుమ్" (౪) "క్వజపోవాసుదేవేతి" ఇత్యాది ప్రమాణానుసా
రేణ (౫) "పాదప్రహారః పరమంహిభాగ్యమ్" (౬) "కాన్తాపాదతలా
హతిస్తవముదే" ఇత్యాది ప్రసిద్ధవిషయప్రవణానుభవానుసారేణచ
ఔత్సర్గికత్వాచ్చ. (౨౦)

---

(౧) రా-అ-౩౧-౨౫. (౨) రా-అ-౯౮-౮. (3) గీ-౯-౭.
(౪) (౫) (౬) మాళవికా

ఏవం ప్రకృతిసమ్బన్ధరూపవిరోధిస్వరూపజ్ఞానం సాధనానుష్ఠానాదివిరోధీత్యపియుక్తమ్. నమశ్శబ్దాదినా 'స్వభోగోద్దేశేన సాధనార్థస్వగతానుష్ఠానస్య నిషిద్ధత్వేపి, అనాద్యచిత్సమ్బన్ధనిబన్ధనాఽహఙ్కారమమకార జనితదుర్వాసనాబలేన స్వగతభోగోద్దేశేన సాధనాఽనుష్ఠానానువృత్తే రానుభావికతయా, భగవత్కర్తృకచేతనసంరక్షణ విరోధిసాధనానుష్ఠాన సమ్పాదకతయా ప్రకృతిసమ్బన్ధో భగవత్ప్రాప్తివిరోధీతి జ్ఞానవతస్తాదృశసాధనానుష్ఠానాఽసమ్భవాత్ .

కిఞ్చ-మోక్షోద్దేశేనసాధనానుష్ఠానం(౧) "సంసార సాగరంఘోరమ్" ఇతివచనవిరుద్ధమ్. తత్ర" 'సంసార ఏవసాగరః' ఇతిప్రసిద్ధసాగరాదన్యోఽయంసాగరః"ఇత్యేవంవ్యావర్తకేన సంసారశబ్దేనరూపకసమాసాఽఽశ్రయణాత్ . ఉపమితసమాసాశ్రయణే ఉత్తరపదస్యగౌణత్వాపత్తేః; "అనన్తక్లేశభాజనమ్" ఇతిప్రసిద్ధసాగరవ్యావర్తకవిశేషణోపాదానానుపపత్తేశ్చ. ప్రసిద్ధసాగరస్వరూపస్య సాన్తతయా తత్ర అనన్తక్లేశభాజనత్వస్యశఙ్కితుమశక్యత్వాత్ . "ఘోరమ్" ఇతిపదస్య"త్వామేవ" ఇతివక్ష్యమాణాఽవధారణోపపాదకతయా సాఫల్యస్యవక్తవ్యత్వేన మోక్షోద్దేశేనసాధనాఽనుష్ఠానరూపస్వయత్నేన నిస్తర్తుమశక్యత్వస్యైవవివక్షణీయతయా తద్విశేషణవిరోధాచ్చ. అన్యథా "త్వామేవ" ఇత్యవధారణవైయర్థ్యస్య దురుద్ధరత్వాత్ . తదనన్వయస్యదుష్పరిహరత్వాచ్చ.

అపిచ - మోక్షస్య సాధనానుష్ఠానసాధ్యత్వే "ఈశేశితవ్యసమ్బన్ధాత్" ఇతివచనవిరోధః. (౨) "శక్తేస్సూపసదత్వాచ్చకృపాయోగాచ్చశాశ్వతాత్। ఈశేశితవ్యసమ్బన్ధాదనిదంప్రథమాదపి। రక్షిష్యత్యనుకూలాన్న ఇతియాసుదృఢామతిః। సవిశ్వాసోభవేచ్ఛక్ర సర్వదుష్కృతనాశనః" ఇత్యత్ర-కృపాతత్ఫలీభూతనియమనవ్యాపారయోర్నిర్హేతుకత్వస్యాదరాతిశయేన పృథక్పృథగుక్తతయా అఘటితఘటనాసామర్థ్యే స్వ

(౧) జితన్తా-౧-౪. (౨) లక్ష్మీతన్త్ర-౧౭-౭౦.

రూపవ్యాప్త్యఽన్తర్యామితయాచసూపసదత్వేచ తదన్వయస్య వివక్షితతయాచ, నిర్హేతుకశక్త్యాది చతుష్టయస్యైవ రక్షణహేతుత్వావగమాత్. ఆనుకూల్యేపితస్యైవహేతుత్వేనవివక్షితత్వాత్. అన్యథా అనవస్థానాత్. (౧) "కర్మాఽవిద్యాదిచక్రేప్రతిపురుషమిహానాదిచిత్రప్రవాహే తత్తత్కాలేవిపక్తిర్భవతిహి వివిధాసర్వసిద్ధాన్తసిద్ధా" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా భగవదేకవేద్య నిర్హేతుకకృపాకార్య కర్మవిపాకకాలవిశేషేనిర్హేతుకకృపయైవాఽఽనుకూల్యస్యాపిఫలితత్వోపపత్తేః. అనాదౌ సంసారఇవాఽనన్తసంసారేపి "ఇదానీంరక్షణమ్" ఇతినిశ్చయోనస్యాదితి శఙ్కాంపరిహర్తుం "నహిదృష్టేఽనుపపన్నంనామ" ఇతిన్యాయేన నిర్హేతుకసౌహార్దాధీన యాదృచ్ఛికసుకృత విష్ణుకటాక్షవిశేషాఽద్వేషాన్తరభావ్యానుకూల్యశబ్దితాభిముఖ్యస్యాస్మాస్వానుభావికత్వాత్. సాత్త్వికసమ్భాషణాఽఽచార్యప్రాప్త్యాదిముఖేనభగవాన్ అవశ్యమవిళమ్బేనరక్షిష్యతీతివిశ్వాససమ్భవత్యేవేత్యభిప్రాయేణ "అనుకూలాన్నః" ఇత్యుక్తమితిసాఫల్యసమ్భవాచ్చ. అన్యచ్చ - కృపాయాస్స హేతుకత్వం "కృపాకాప్యుపజాయతే" ఇతివచనవిరుద్ధమ్. సంసృతిచక్రభ్రమణాధీన దుఃఖాకులవిషయకకృపాయాస్సంసారనివర్తకత్వాఽవశ్యమ్భావేన కాపీత్యస్య-మోక్షహేతుకత్వార్థకత్వేనైయర్థ్యాత్. "కృపాయోగాచ్చశాశ్వతాత్" ఇత్యనుసారేణ "దుఃఖాకులేకృపాజాయతే" ఇత్యుక్త్యాదుఃఖదర్శనమాత్రేణ కృపాజాయత ఇతివక్తుం కాపీత్యుక్తిః నిర్హేతుకత్వపరేత్యేవయుక్తత్వాచ్చ. (౨౧)

కిఞ్చ - ప్రాప్తృఫలవిరోధిరూప త్రితయజ్ఞానస్యేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. తజ్జ్ఞానస్యాఽదృష్టద్వారకత్వాభావేన "పన్థాః" ఇత్యస్యమోక్షార్థాదృష్టోద్దేశ్యక మోక్షసాధన పరత్వేనచవిరోధాభావాత్. ప్రాప్తృస్వరూపాదీనామేవం శబ్దోక్త విశేషణాన్తర్భావేన "తమేవ" ఇత్యవ

ధారణావిరోధాచ్చ. అన్యత్ర పక్షే విరోధముపాదయితుర్వితథమతిత్వా పాతాచ్చ. ఏతేన త్వాంప్రత్యాదివిరోధోఽపిదూరోత్సారితః; వ్యాజత్వమాదాయతదుపపత్తేః,(౧)"త్వామేవశరణంప్రాప్య" ఇత్యాద్యవధారణ విరోధాచ్చ. శరణశబ్దేన భగవతో దృష్టద్వారక మోక్షసాధనత్వారూపకరణత్వే ప్రతిపాదితే తత్రైవశరణాగతేః కరణత్వప్రతిపాదనస్యకరణస్యకరణాన్తరాఽనపేక్షత్వేనవ్యాహతత్వాచ్చ. సాధనానుష్ఠానమ్-అజ్ఞానకృతమిత్యభిప్రాయేణ "మనీషిణః" ఇతిపదోపాదానవిరోధాచ్చ. ఇతరచ్చ, మోక్షస్యసహేతుకత్వే "విష్ణుపోతంవినానాన్యత్" ఇతివచనవిరోధో దుర్వారః; విష్ణుశబ్దేనవ్యాపకత్వపరేణప్రాదేశికపోతాన్తరస్యప్రేరకసాపేక్షత్వవచనముఖేన తద్వైలక్షణ్యాసూచనాత్. "సంసారార్ణవమగ్నానామ్" ఇత్యనేనస్వయత్నవాసనాహేతుత్వేన సంసారస్యవిరోధిత్వాసూచనాత్. "విషయాక్రాన్తచేతసామ్" ఇత్యనేన స్వభోక్తృత్వ బుద్ధిహేతుత్వేనతత్సూచనాచ్చ. "పరాయణమ్" ఇతిపరశబ్దేన ఉత్కృష్టపరేణ, చేతనవ్యాపారసామాన్యస్య వ్యాజత్వేసత్యపి ఫలార్థప్రసాదహేతుత్వలక్షణోత్కర్షాఽభావసూచనేన తత్సాఫల్యోపపత్తేశ్చ. పరశబ్దస్య-అనన్యాధీనత్వపరత్వే విష్ణుశబ్దేనైవతత్సిద్ధ్యాపరశబ్దవైఫల్యాపత్తేః; భగవదధీనత్వోక్తేః పూర్వోక్తరీత్యా అయనపదార్థకరణత్వ విరోధిత్వాచ్చ. విష్ణుపోతం వినాపరాయణం నాస్తీత్యేవ పర్యాప్తౌ గుర్వాదిచేతనస్య శరీరాద్యచేతనస్యచ నౌస్థానీయత్వోక్త్యాసాధనత్వేప్రసక్తే పరశబ్దేనసిద్ధాం తదుభయవ్యావృత్తిం దృఢయితుం తదుభయస్యాఽపిదృష్టవిధయాసాధనత్వమేవ, నత్వదృష్టద్వారేత్యభిప్రాయేణాఽన్యచ్ఛబ్దకిఞ్చిచ్ఛబ్దయోరుపాదానేన"భిన్ననావాశ్రితస్తబ్ధః" ఇత్యాది వచనవిరోధాభావాచ్చ.

ఆచార్యాఽవతారబలేన సర్వోత్కర్షసిద్ధిరపియుక్తైవ. "స్వతన్త్రేచ్ఛస్య" ఇతిన్యాయస్య అగతికగతిత్వేనాదరాతిశయస్యైవాఽఽచార్య

---

(౧) జితన్తా-౧-౪.

వతారమూలత్వాత్. జ్ఞాతార్థస్యశిష్యావతారాభినయేన పునరనుసన్ధాన స్యాపాద్యదరాతిశయకృతత్వేనైవవక్తవ్యత్వాచ్చ. పరమరహస్యప్రకాశనం అపూర్వనిర్మాణంవినాస్థితస్యైవసుఖేనప్రకాశనఞ్చసర్వోత్కర్షహేతురిత్యపి యుక్తమేవ. మన్త్రగోపనస్య (౧) "ఆవృణోతి వివృణోతివీక్షితః" ఇతి న్యాయప్రాప్తత్వేన(౨)"మన్త్రంయత్నేనగోపయేత్" ఇత్యస్యాఽకరణే ప్రత్యవాయమాత్రపరత్వాద్విషయవైలక్షణ్యేన మన్త్రగోపనస్యభగవత్యపి ప్రాప్తత్వేపి శిష్యావతారముఖేన యాదవగిరిమాహాత్మ్యోక్తరీత్యాపరా శరపారాశర్యాదీనాం బహూనాం మహర్షీణాం *అష్టాక్షరాఖ్యమను రాజపదత్రయార్థనిష్ఠాపర్యన్తమన్త్రార్థనిర్ణయోపయోగి తదర్థజిజ్ఞాసోత్పా దనస్య మూలమన్త్రస్వర్వోత్కర్షం వినాదురుపపాదత్వాచ్చ. వేదవై దికమన్త్రాణాం సర్వేషామనాదిసిద్ధత్వేఽపి న్యాయనిరపేక్షతయా స్ఫుటత యాచ జ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకత్వస్యశ్రుత్యాదివివరణసిద్ధతయాఽనా దిసిద్ధస్య ప్రకాశనమేవాఽత్రాచార్యాఽవతారముఖేన వివక్షితమితి నూతననిర్మాణంవినాతాదృశాఽనితరసాధారణధర్మవిశిష్టవేషేణాఽనాదిసి ద్ధస్యమూలమన్త్రస్యప్రకాశనం సర్వేషామనాయాసేన నిష్కళఙ్కత యాచ మోక్షోపయోగిదృఢతరనిర్ణయార్థమేవేతి స్థితప్రకాశనేనాపి సర్వోత్కర్షసిద్ధేర్ద్వారత్వాత్. (౨౨)

తస్మాత్ పరమపురుషార్థలక్షణాఽభ్యుదయ శిరస్కాఽననుష్ఠాన ఫలకార్థజ్ఞాన జనకత్వరూపంప్రతి తన్త్రసిద్ధాన్తతయాఽప్రతిమవైభవం సమ్భవత్యేవేతి. (౨౩)

అత్రేదమ్, "సంసారికళ్" ఇత్యాదిసూత్రస్థపదానాం తాత్పర్య మనుసన్ధేయమ్.

(సంసారికళ్ తజ్గళైయుమ్ ఈశ్వరనైయుమ్ మఱన్దు) ఇత్యత్ర "సంసారికళ్" ఇతిపదేన సాధనానుష్ఠానాది హేతుభూత దుర్వాసనా

(౧) (౨) శేషసంహితా-౧౪-౫.

మూలభూతః, వక్ష్యమాణస్వరూపాఽజ్ఞానహేతుభూతశ్చాఽనాద్యచిత్స మ్బన్ధో వివక్షితః. "తజ్ఞైయుమ్" ఇత్యనేన పూర్వోక్తయత్నఫలిత్వా ఽనర్హత్వవిశిష్టజీవస్వరూపజాతం వివక్షితమ్. "ఈశ్వరనైయుమ్" ఇత్య నేన ఈశ్వరత్వతద్ధేతుభూతశేషిత్వ పూర్వోక్తప్రాప్యప్రాపకాకార చతుష్టయవిశిష్టం బ్రహ్మస్వరూపం వివక్షితమ్. "మఱన్దు" ఇత్యనేన విస్మరణవాచినా, అనాదికాలమారభ్య అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వం వివక్షితమ్; సంసారిణాం స్వస్వరూపాఽజ్ఞానస్యాఽనాదిసిద్ధత్వేన విస్మరణరూపముఖ్యా ర్థాసమ్భవాత్. (౧) "తజ్జ్ఞానమజ్ఞానమతోఽన్యదుక్తమ్" ఇతిన్యాయేన స్వస్వరూపాదిజ్ఞానార్థమేవ భగవతాజ్ఞాతృత్వశక్తిప్రదానాత్. ఈశేశితవ్య సమ్బన్ధాదేర్నిరతిశయకల్యాణగుణత్వేన సదాఽనుభవితుం యోగ్య త్వాచ్చ స్వస్వరూపాదిజ్ఞానస్య దృష్టవిధయా పరమపురుషార్థలక్షణమో క్షోపయోగిత్వాచ్చ. అతఏవ (౨) "మఱన్దేనున్నై మున్నమ్" ఇతి శ్రీమత్పరకాలసూరిభిర్విస్మరణస్యాఽనాదిసిద్ధత్వమను గృహీతమ్. అనేన స్వస్వరూపాదిజ్ఞానస్యైవ పరమపురుషార్థత్వ మనాద్యలాభక్లేశాఽఽవ హత్వఞ్చ వక్ష్యమాణోపయోగితయాసూచితమ్. అనేన నిర్హేతుకత్వ భఙ్గకుదృష్టిమతప్రవేశప్రసఙ్గయోః పరిహారోఽపి సిద్ధః; దృష్టవిధయా అవ శ్యజ్ఞాతవ్యత్వస్యాపి సూచితత్వాత్.

(ఈశ్వరకైఙ్కర్యత్తైయుమిఴన్దు) ఇత్యత్రపునః *ఈశ్వరశబ్దేన ప్రథమోపకారకవిషయే స్వయంప్రయోజన శేషవృత్తేరౌచిత్యంసూ చ్యతే. *కైఙ్కర్యశబ్దేన, పూర్వాచార్యప్రయోగప్రసిద్ధ్యాపరప్రయో జన ప్రవృత్తిర్వివక్షితా. "కైఙ్కర్యత్తైయుమ్" ఇత్యపిశబ్దేన "మఱ న్దుమ్" ఇత్యుక్త జ్ఞానరూప పురుషార్థాఽలాభసముచ్చయో వ్యజ్యతే. "ఇఴన్దు" ఇత్యనేన స్వరూపజ్ఞానప్రతి కైఙ్కర్యస్య స్వయం ప్రయోజ నత్వమ్,(3)"ఈశ్వరాయ నివేదితుమ్"ఇత్యుక్తరీత్యా కైఙ్కర్యార్థమేవ

(౧) వి-పు-౬-౫-౮3. (౨) పెరియ-తి-మొ-౬-౨-౨. (3) విష్ణుతత్త్వమ్.

కరణాదిప్రదానేన తద్వైఫల్యఞ్చసూచ్యతే. అత్రకైఙ్కర్యరూపఫల జ్ఞానాఽలాభోఽపి గర్భితః. ' (ఇఖ్గన్దోమెన్నిలఅ ఇఖ్గవుమిన్ఱి కే) ఇత్యత్ర ప్రాథమికాఽలాభశబ్దేన పూర్వోక్తాఽలాభచతుష్టయం వివక్షితమ్. "ఇఖ్గన్దోమ్" ఇతిబహువచనేన "అభయంనోఽస్తు" ఇత్యుక్తానాం బహూనామలాభ క్లేశోఽభిప్రేతః. ద్వితీయాఽలాభశబ్దేన తత్కార్యక్లేశో లక్ష్యతే. "ఇఖ్గవుమ్" ఇత్యపిశబ్దేన పూర్వోక్తమలభ్యాచతుష్టయం సూచ్యతే. కిఞ్చ - (౧) "భూయోఽపిదృశ్యతేసా - కోపేపికాన్తం ముఖమ్" (౨) "యత్త్వన్నేత్రసమానకాన్తి" ఇత్యాదిరీత్యాఽత్యల్ప విషయేషు అవివేకినామనపాయినీ అలాభక్లేశానుసన్ధానపరిపాటీ దృష్టా. ఏవంస్థితేపరమపురుషార్థభూత స్వస్వరూపజ్ఞానాద్యలాభక్లేశా ఽననుసన్ధానం చేతనానామత్యన్తమయోగ్యమిత్యయోగ్యతాంద్యోతయ త్యపిశబ్దః. అత్రఫలాఽలాభతత్క్లేశాఽలాభోక్త్యా పురుషార్థస్వరూ పాఽజ్ఞానం సూచితమ్. తదుభయముఖేన తత్సూచనఞ్చతస్యపరమ పురుషార్థాఽలాభహేతుత్వద్యోతనాయ.

(సంసారమాకిఅ పెరుజ్గడలిలే విఖ్గున్దు నోవుపడ) ఇత్యత్ర"సం సారమాకిఅ" ఇత్యనేన, (3) "సంసారసాగరమ్" ఇత్యత్ర-రూపకసమా సస్సూచితః. "పెరుజ్గడల్"ఇత్యనేన "ఘోరత్వమనన్తక్లేశ భాజనత్వఞ్చ ప్రసిద్ధసాగరవైషమ్యమభిప్రేతమ్. "విఖ్గున్దు" ఇత్యనేన పాతాళని మగ్నత్వాత్ భగవద్యత్నేన వినాదుస్తరత్వం సూచితమ్. "నోవుపడ" ఇత్యనేన "కణ్డఖ" "కేట్టఖ""పోయఖ" ఇతిన్యాయోఽపినేతిసూచితమ్. అనేనవిరోధిస్వరూపాజ్ఞానంకార్యముఖేన సూచితమ్. "స్వయత్నవాసనా జనకత్వేన సంసారో భగవత్ప్రాప్తివిరోధీ" ఇతిజ్ఞానాఽభావేనస్వయం సాధనాఽనుష్ఠానేన స్వభోగపరతయా అనర్థభాజోభవన్తి ఇతిలా భాత్. అత్రసంసారస్య విరోధిత్వాఽజ్ఞానాత్ భగవతః ప్రాప్యావే

(౧)   (౨)   (3) జితన్తా-౧-౪.

క్షయా ప్రాపకత్వవత్, నివర్తకత్వ లక్షణోపాయాకారోఽజ్ఞానమపి సూచితమ్.

ఇత్థంభగవత్ప్రసక్తింవినైవచేతనస్యానాదికాలమవస్థానముక్తమ్. అథచేతనప్రసక్తిం వినాభగవతోఽనాదికాలమనవస్థానముచ్యతే, “సర్వేశ్వరన్” ఇత్యాదినా సూత్రార్థేన. పూర్వమ్ ఈశ్వరత్వజ్ఞానంస్వయత్నవిరోధి ప్రథమోపకారకత్వానుసన్ధానరూపశ్చేత్యేవం యోగార్థమాత్రవివక్షయా ఈశ్వరశబ్దోద్విరుక్తః. అత్రతువిశేష్యసమర్పణాయ రూఢ్యర్థస్యాపి వివక్షితత్వసూచనాయవైరూప్యేణనిర్దేశఃకృతః; సర్వేశ్వరశబ్దస్య భగవన్నామత్వాత్. ఉక్తఞ్చ శ్రీసహస్రనామాధ్యాయే (౧)“అజస్సర్వేశ్వరస్సిద్ధః”ఇతి. శ్రీవిష్ణుపురాణేచ-(౨)“సర్వేశ్వరస్సర్వదృక్సర్వవేత్తాసమస్తశక్తిఃపరమేశ్వరాఖ్యః” ఇతి. అనుగృహీతఞ్చ భగవతాభాష్యకారేణజిజ్ఞాసాసూత్రే బ్రహ్మశబ్దార్థప్రస్తావే “సచసర్వేశ్వర ఏవ” ఇతి; “అతస్సర్వేశ్వర ఏవజిజ్ఞాసాకర్మభూతంబ్రహ్మ”ఇతిచ. శ్రీమద్ద్రమిడోపనిషద్భాష్యేచ మహాప్రవేశోపక్రమే కలిజిజ్జగదాచార్యైరనుగృహీతమ్; (3) “శ్రియఃపతియాయ్ అవాప్తసమస్తకామనాయ్ సమస్తకల్యాణగుణాత్మకనాన సర్వేశ్వరన్” ఇతి. నారాయణశబ్దం విహాయ సర్వేశ్వరశబ్దప్రయోగశ్చ “ఈశేశితవ్యసమ్బన్ధాదనిదం ప్రథమాదపి” ఇతిపూర్వోక్తవచనార్థ విశేషస్మారణార్థః. (నోవుపడ - తన్ కృపైయాలే) ఇత్యనేన (౪) “జీవేదుఃఖాకులే విష్ణోఃకృపాకాప్యుపజాయతే” ఇతివచనంస్మారితమ్. “తన్” ఇత్యనేన స్వాసాధారణ్యోక్త్యా నిర్హేతుకత్వం వివక్షితమ్.

(ఇవర్ కళ్) సంసారికళిత్యర్థః. ప్రకృతిసమ్బన్ధవశేన స్వయత్నస్వభోగపరా ఇతియావత్. “మఱన్దు” ఇత్యాదిక్రియాపఞ్చకమపి ఇదం

(౧) సహస్రనామ.
(౨) వి-పు-౬-౫-౮౬.
(3) భగవద్విషయ-
(౪) అహిర్బుధ్న్యసం-౧౪-౩౭.

శబ్దేన పరామృశ్యతే. (తన్నై౨) స్వయత్నస్వభోగాఽనర్హజీవస్వరూపస్య, నిరుపాధికతయా ఈశ్వరం స్వామినం శేషిణం కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధినం నిరపేక్షప్రాప్యప్రాపకం నిరపేక్షవిరోధినివర్తకఞ్చేత్యర్థః. అనేన (౧) "తమేవంవిద్వాన్" ఇత్యాదివిరోధపరిహారస్సూచితః. (అఱిన్దు) ఇతి జ్ఞానస్య వ్యాజత్వ మభిప్రేతమ్. అనేనత్యాగశుత్యాదివిరోధపరిహార స్సూచితః "మరమ్ - కరై శేరుమ్బడి" ఇత్యన్వయః. (మరమ్)- మార్గ తరుః, కూలంయథాప్రాప్నోతి, తథేత్యర్థః. అనేన ఆచార్యస్యశరీరస్యచ నౌస్థానీయత్వోక్తావపి, (౨) "నిర్హేతుక కటాక్షేణమదీయేనమహామతే। ఆచార్యవిషయీకారాత్ప్రాప్నువన్తి పరాంగతిమ్" (3) "మయాఽనుకూలేన నభస్వతేరితమ్" ఇత్యుక్తరీత్యా భగవత్ప్రేరణాభావే ఆచార్యసమ్బన్ధాదేరపి దుర్లభతయా ఆచార్యసమ్బన్ధాదికం మోక్షంప్రతి దృష్టకారణతయా వ్యాజభూతం నిర్హేతుక భగవత్ప్రసాద ఫలమేవేతి సూచితమ్.

(తానేశిష్యనుమాయ్) ఇత్యత్రాఽవధారణేన "తాన్"ఇతిపదోపాత్తసర్వేశ్వరత్వస్య శిష్యాచార్యభావస్యచ విరోధస్సూచ్యతే. అజ్ఞస్యైవశిష్యత్వాత్ ;(౪) "ఆచినోతిహిశాస్త్రార్థాన్" ఇత్యాదేర్భగవత్ప్రసాదలబ్ధజ్ఞానవత్త్యేవాత్సర్గికత్వాచ్చ. అనేనశిష్యాచార్యభావో భేద ఘటితఇతిసూచ్యతే. ఆచార్యత్వమ్-అవతారేణసాక్షాత్సమ్పాదయితుం శక్యం; శిష్యత్వన్తు అవతారేణాపి స్వస్మిన్ శిష్యత్వభావనయాఽన్యత్ర సమ్పాదనీయమితిశిష్యత్వస్యాఽఽచార్యత్వాఽపేక్షయా దుర్లభతయా తత్ర భగవతః ఆదరాతిశయోఽస్తీతిద్యోతనాయ "శిష్యనుమాయ్" ఇతిప్రథమోపాత్తమ్. అతఏవశ్రీమత్పరకాలసూరిభిరపి (౫) "నరనారణనాయులకత్తఱనూల్ శిఙ్గామైపిరిత్తవన్" ఇత్యత్ర శిష్యావతారః ప్రథమోపాత్తః. తత్ర"ఉలకత్తు"ఇత్యనేన శిష్యావతారస్యాపి భావనా

(౧) పురుషసూ-   (౫) తి-మొ-౧౦-౬-౧.

ముఖేనాఽన్యత్రైవజ్ఞానం ఫలమితిసూచితమ్. [అఱనూల్] ధర్మశాస్త్రమ్. [శిక్షామై] అసజ్కోచేన. [పెరి త్తవన్] ప్రకాశితవానిత్యర్థః. మూలమన్త్రేసాక్షాద్భగవతఏవ సాక్షాద్ధర్మత్వస్థాపనాత్ ధర్మశాస్త్రప్రకాశనం అవతారఫలతయాఽనుగృహీతమ్. "నిష్టు" ఇత్యనేన శిష్యాఽఽచార్యావతారయోర్నైరన్తర్యేణ సంశ్లేషలక్షణసౌశీల్యాయోఽస్తీతివ్యజ్యతే.

(తిరుమన్త్రత్తై) ఇత్యత్ర పరమపురుషార్థలక్షణాఽభ్యుదయశిరస్కాఽననుష్ఠాన ఫలకజ్ఞానజనకత్వలక్షణయోగార్థోత్కర్షస్య విశేషణత్వవివక్షయాఽనాదిసిద్ధంతాదృశజ్ఞానజనకత్వమపి ప్రకాశితవానితిసూచ్యతే. "నోవుపడక్కృపైయాలే - ప్రకాశితవాన్" ఇతి సమభివ్యాహారేణ (౧) "ఆనృశంస్యం పరోధర్మః" ఇత్యుక్తాఽఽనృశంస్యేన పరమరహస్యమపిప్రకాశితవానిత్యపిసూచ్యతే. (అరుళినాన్) ఇతితుపూజోక్తిః. ఇత్థమర్థద్వయవివక్షయా "అరుళిచ్చెయ్తాన్" ఇతి నానుగృహీతమితి.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్య విరచితే (౨౪)

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమాధ్యాయే

ప్రథమపాదే

మన్త్రశబ్దయోగార్థోత్కర్ష

సమర్థనంనామ

చతుర్థాధికరణమ్

సంపూర్ణమ్.

(౧) రా-సు-౩౭-౪౧.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే పఞ్చమాధికరణమ్.

మూ. — (౬) శిష్యనాయ్ నిన్ఱు శిష్యనిరుక్కుమిరుప్పు నాట్టా
రఱియామైయాలే అత్తై అఱివిక్కైక్కాక.

అత్రశిష్యావతారబలేన పూర్వంసాధితోమూలమన్త్రస్యసర్వోత్కర్షస్సమ్భవతి–నవేతివిచారః; తదర్థంశిష్యావతారస్య శిష్యలక్షణ పరిజ్ఞానఫలకత్వం సమ్భవతి–నవేతి; తదర్థంశిష్యలక్షణపరిజ్ఞానమావశ్యకమ్–నవేతి. తత్పరిజ్ఞానమ్ ఉపదేశేన సమ్భవతి–నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వపక్షః,—

శిష్యావతారబలేన పూర్వోక్త సర్వోత్కర్షో నసమ్భవత్యేవ; సాక్షాదేవ అజ్ఞాతజ్ఞాపనాయాఽఽదరాతిశయేనాఽఽచార్యావతారసమ్భవేపి సర్వజ్ఞస్య అజ్ఞాతార్థజ్ఞానాఽసమ్భవేన శిష్యావతారస్యాదరాతిశయకృతత్వాసమ్భవాత్. స్వాతన్త్ర్యకృతత్వేనైవ వక్తవ్యత్వాచ్చ. నచ – స్వాభినయేన అన్యేషాం అజ్ఞాతజ్ఞానార్థం శిష్యావతారస్సమ్భవతి; స్వధర్మభూతాచార్యత్వవత్సుకరత్వాభావేన అభినయేన పరేషామజ్ఞాతార్థజ్ఞాపనే ఆదరాతిశయశ్చసమ్భవతీతివాచ్యమ్. అజ్ఞాతార్థజ్ఞాపనస్యపరేషాం తత్వజిజ్ఞాసాదిసత్వే ఆచార్యావతారేణైవసమ్భవాత్; తదసత్వే శిష్యాఽవతారేణాప్యసమ్భవాత్. కృపామాత్రప్రసన్నాచార్యావతారస్యశిష్యానువృత్తినిరపేక్షత్వేన శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానార్థం శిష్యావతార ఇత్యస్యాఽసమ్భవాచ్చ. శిష్యాణాంతత్వజ్ఞానార్థం శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానాఽనవశ్యమ్భావాచ్చ. ఆచార్యోపదేశేనైవ తత్వజ్ఞానవత్ శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానసమ్భవాచ్చ. ఉపదేశాఽప్రామాణ్యశఙ్కాయాం శిష్యావతారాభినయేనాప్యన్యేషాం తత్వజ్ఞానోత్పాదనాఽసమ్భవప్రసఙ్గాచ్చేతి. (౨)

అత్రాయం రాద్ధాన్తః—

శిష్యావతారబలేన మూలమన్త్రస్య సర్వోత్కర్షసాధనం సమ్భవ
త్యేవ. అభినయేన పరేషామజ్ఞాతజ్ఞాపనార్థం ఆచార్యావతారాపే
క్షయా శిష్యావతారస్యాఽధికాదర విషయత్వోపపత్తేః. నచ-జిజ్ఞా
సాదిసత్త్వే శిష్యావతారవైఫల్యమితివాచ్యమ్. జానశ్రుతేః పరాఽనుగ్ర
హార్థప్రవృత్తహంసద్వయోక్త రైక్వస్తుతి జానశ్రుతినిన్దా వాక్యశ్రవణేన
బ్రహ్మజిజ్ఞాసాయాః బ్రహ్మవిద్రైక్వజిజ్ఞాసాయాశ్చతత్సమీపజిగమి
షాయాశ్చ ఉత్పత్తివత్, శిష్యావతారాఽభినయేనైవ తత్వజిజ్ఞాసాద్యు
త్పత్త్యుపపత్తేః; శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానార్థం శిష్యావతారసమ్భవాచ్చ. కృ
పామాత్రప్రసన్నాచార్యవిషయే తత్వోపదేశహేతుభూత ప్రసాదార్థం
శిష్యానువృత్త్యనపేక్షాయామపి గురుమన్త్రదేవతాద్వేషాపేక్షాదీనాం
తత్వజ్ఞానోత్పత్తి ప్రతిబన్ధకతయా, (౧) "యస్య దేవే పరాభక్తిః" (౨)
"సదాకార్యా" (౩) "యాదృశీభావనాయత్ర" (౪) "విశ్వాసఃఫల
దాయకః" (౫) "యస్యయావాంశ్చవిశ్వాసః" (౬) "శుద్ధభావం
గతోభక్త్యా" (౭) "నచాఽశుశ్రూషవేవాచ్యం నచమాంయోఽభ్య
సూయతి" (౮) "ననాస్తికాయవక్తవ్యం నాఽభక్తాయకదాచన" (౯)
"తద్విద్ధిప్రణిపాతేన" ఇత్యాదిప్రమాణబలేన గురుమన్త్రదేవతాభక్త్యా
దీనాం అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం అద్వేషాదిరూపత్వేన తత్వజ్ఞానకారణ
తయాచ, (౧౦) "ఆస్తికోధర్మశీలశ్చ" (౧౧) "శరీరంవసువిజ్ఞానమ్"
(౧౨) "సద్బుద్ధిస్సాధుసేవీ" ఇత్యుక్తశిష్యలక్షణపరిజ్ఞానస్య శిష్యనిష్ఠాస
మ్పాదనముఖేన తత్వజ్ఞానార్థమేవాఽఽవశ్యకత్వాచ్చ. శ్రుత్యాద్యుక్త
తత్వోపదేశప్రామాణ్యాస్వీకారే విరహేవాసార్వజనీనతయా గురూ
త్కర్షాపాదకస్య శుశ్రూషాదేః కర్తవ్యత్వోపదేశే హేతుదర్శనాధికరణ
న్యాయేన లోభాదిమూలత్వశఙ్కాయా దృఢత్వేనాఽత్యన్తానభిజ్ఞానామపి

(౧) శ్వేతా-౬-౨౩. (౭) గీ-౧౮-౬౭. (౯) గీ-౪-౩౪. (౧౨) న్యాసవింశతి-౨.

“సజాతీయేన గృహ్ణన్తి సజాతీయమ్మృగపక్షిణః” ఇతిన్యాయేనాఽనుష్ఠానే నైవ ఉపదేశేన శిష్యనిష్ఠాసమ్పాదనస్య దుస్సాధత్వాచ్చేతి. (3)

సూత్రార్థస్తు - (శిష్యనాయ్నిస్తతు) శిష్యతయాఽవైర్న్యేణసంశ్లేష ఇత్యర్థః. అనేనాఽఽచార్యావతారాపేక్షయా శిష్యావతారే సౌశీల్యాఽతిశయసూచనాత్, పరకీయ శిష్యత్వస్యలోకరీత్యా ప్రయాససాధ్యత్వేన మనస్థైర్యసూచనాచ్చ తత్రాదరాతిశయస్సూచితః. (శిష్యనిరుక్కుమిరుప్ప) శిష్యనియతస్వభావ ఇత్యర్థః. అనేనకాదాచిత్కాఽనువర్తనాదేర్లోకసిద్ధత్వేపి “ఆస్తికోధర్మశీలశ్చ” ఇత్యాద్యుక్త స్వభావవిశేషా నలోకసిద్ధా ఇతిసూచితమ్. (౪)

తథాహి - (౧) “ఆస్తికోధర్మశీలశ్చ శీలవాన్ వైష్ణవశ్శుచిః। గమ్భీరశ్చతురోధీరశ్శిష్య ఇత్యభిధీయతే”. [ఆస్తికః] శాస్త్రోక్తమస్తీతిదృఢాధ్యవసాయశాలీత్యర్థః. ఇత్థముపదేశమూలభూత శాస్త్రవిశ్వాసఉక్తః; శాస్త్రవిశ్వాసాఽభావే గురూపదేశవైఫల్యప్రసఙ్గాత్. అథసమ్యక్ జ్ఞానహేతుభూతసత్త్వవివృద్ధిహేతుభూతంధర్మానుష్ఠానమాహ (ధర్మశీలశ్చ) ఇతి. [శీలవాన్] (౨) “దోషైకదృక్పురోభాగీ” ఇత్యుక్తపురోభాగిత్వం వినా గుణగ్రహణైకశీలఇత్యర్థః; సౌశీల్యగుణస్యశిష్యత్వానుపయోగాత్. [వైష్ణవః] “యస్యదేవేపరాభక్తిః” ఇత్యాద్యుక్తవిష్ణుభక్తిమానిత్యర్థః. “ధర్మశీలశ్చ” ఇతి - కృత్యాకరణముక్తమ్; [శుచిః] ఇతి - అకృత్యాఽకరణముచ్యతే. [గమ్భీరః] ప్రణిపాతసేవాదౌప్రయాసేసత్యపి తదనావిష్కారశీల ఇత్యర్థః. [చతురః]గుర్వభిమతసర్వశుశ్రూషాసు సమర్థ ఇత్యర్థః. [ధీరః] ధియంరాతీతి- ధీరః; (3)“రా-దానే,ఆదానేచ”(౪)“తస్మైదేయంతతోగ్రాహ్యమ్”ఇత్యుక్తరీత్యా జ్ఞాతార్థబోధనే అజ్ఞాతార్థావగాహనేచ సమర్థ ఇత్యర్థః. ఏవ

(౧) (౨) అమర-3-౪౭. (3) అదాది. (౪)

ముఖ్యాతః, [శిష్య ఇత్యభిధీయతే] ఉక్తగుణాష్టకశాలీ శిష్యశబ్దముఖ్య వ్యవహారవిషయ ఇత్యర్థః. (౧)"శాసు-అనుశిష్టౌ" "అనుపూర్వః శాసిః వివిచ్యజ్ఞాపనార్థః" ఇతిశాబ్దాః; అస్మాద్ధాతోః కర్మణి యత్ప్రత్యయే, (౨) "శాస ఇదఙ్ హలోః" ఇతి ఉపధాయా ఇత్త్వేచషత్వేచ, శిష్య ఇతిభవతి. ఉక్తగుణాష్టకవాన్ వివిచ్యజ్ఞాపనయోగ్యత్వరూపనిమిత్త సమ్భవాత్ శిష్యశబ్దవాచ్య ఇత్యర్థః. (౫)

(౩) "శరీరంవసువిజ్ఞానంవాసః కర్మగుణానసూన్। గుర్వర్థం ధారయేద్యస్తు సశిష్యోనేతరస్స్మృతః" సర్వప్రకారగురుశుశ్రూషార్థ తయా శరీరధారణం "శరీరంధారయేత్" ఇత్యనేన వివక్షితమ్. సర్వ స్వదానేనాపి విద్యార్థం గురుప్రీతిస్సమ్పాదనీయేతి "వసు-ధారయేత్" ఇత్యనేనవివక్షితమ్. లబ్ధాపివిద్యాగురుప్రీత్యర్థేత్యధ్యవసాయః "విజ్ఞానం ధారయేత్" ఇత్యనేన వివక్షితః; (౪) "శిష్యప్రకర్షోయశసేగురూ ణామ్" ఇత్యుక్తేః. [వాసః] వస్త్రాద్యలఙ్కారః, గృహాద్యుపక రణంవేత్యర్థః; విద్యాఫలతయాగృహాదిలాభేచ గుర్వర్థత్వబుద్ధిఃకార్యే త్యర్థః. విద్యాఫలీభూతేఽనుష్ఠానే, అమానిత్వాద్యాత్మగుణజాతే, సకల విద్యాపారంగతతాయాం శతాయుస్సమ్పూర్ణతాయాఞ్చ, (౫) "ప్రశ స్తిస్సా రాజ్ఞః"ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యాగుర్వర్థత్వబుద్ధిఃకార్యేతి, "కర్మ గుణానసూన్" ఇతిపదత్రయేవివక్షితమ్. "యస్తు" ఇతి - ఏవమ్భూ తాధ్యవసాయశాలీన ఏవ. వివిచ్యజ్ఞాపనం సద్యఃఫలమిత్యభిప్రాయేణ "సశిష్యోనేతరస్స్మృతః" ఇత్యుక్తిమిత్యర్థః. (౬)

(౬) "సద్బుద్ధిస్సాధుసేవీసముచితచరితస్తత్త్వబోధాభిలాషీ శుశ్రూషుస్త్యక్తమానఃప్రణిపతనపరఃప్రశ్నకాలప్రతీక్షః। శాన్తోదాన్తో నసూయుశ్శరణముపగతశ్శాస్త్రవిశ్వాసశాలీ శిష్యఃప్రాప్తఃపరీక్షాంకృత విదభిమతం తత్త్వతశ్శిక్షణీయః" ఇతి. [సద్బుద్ధిః] గహనన్యాయాఽవ

(౧)అదాది. (౨)పాణినిసూ-౬-౪-౩౪. (౪) శ్రీగుణ-౩౦. (౫)న్యాసవింశతి-౨.

గాహనయోగ్యబుద్ధిశాలీత్యర్థః. [సాధుసేవీ] (౧) "గురుసన్నిధిమాత్రేణ" ఇత్యుక్తరీత్యా సన్నిధానమాత్రేణ స్వస్యజ్ఞానోదయహేతుభూత సాధుజనసేవాపర ఇత్యర్థః. [సముచితచరితః] సమ్యక్ జ్ఞానోదయార్థం, అకృత్యకరణకృత్యాऽకరణలేశరహిత ఇత్యర్థః. [తత్వబోధాభిలాషీ](౨) "సువ్యాహృతానిమహతాంసుకృతానితతస్తతః। సఞ్చిన్వన్ ధీర ఆసీత సిలహారీసిలంయథా" (3) "మధులుబ్ధోయథాభృఙ్గః పుష్పాత్పుష్పాన్తరం వ్రజేత్। జ్ఞానలుబ్ధస్తథాశిష్యో గురోర్గుర్వన్తరంవ్రజేత్" ఇత్యుక్తరీత్యా అజ్ఞాతార్థజ్ఞానసమ్పాదనైకశీల ఇత్యర్థః. [శుశ్రూషుః] గురువిషయే సర్వప్రకారపరిచర్యాపర ఇత్యర్థః. [త్యక్తమానః] (౪)"గురుం ప్రకాశయేత్" ఇత్యుక్తరీత్యా సార్వజనీన శుశ్రూషాశాలీత్యర్థః. [ప్రణిపతనపరః] (౫) "ప్రణిపాతప్రతీకారస్సంరమ్భోహి మహాత్మనామ్" ఇత్యుక్తరీత్యాగురుణానిగ్రహేకృతేతత్రహితత్వబుద్ధ్యాతదనుగ్రహార్థం ప్రణిపాతశీల ఇత్యర్థః. [ప్రశ్నకాలప్రతీక్షః] (౬) "ప్రశ్నోచితేషుపరయాకృపాయాప్రసీదన్" ఇత్యుక్తరీత్యాప్రశ్నోత్తరక్షణే ప్రసాదపూర్వకముత్తరలాభాయ గురోర్వ్యాసఙ్గరాహిత్యదశాప్రతీక్షణపర ఇత్యర్థః. [శాన్తోదాన్తః]శ్రవణోపయోగితయా బాహ్యాఽభ్యన్తరకరణవ్యాసఙ్గరహిత ఇత్యర్థః. [అనసూయుః] గురుణాసమీచీనన్యాయోపన్యసనేకృతే తత్రపురోభాగిత్వం వినాగుణగ్రహణైకశీల ఇత్యర్థః. [శరణముపగతః] ఆత్మసమ్బన్ధాభావే అర్థజ్ఞానానధికారాత్ పఞ్చసంస్కారపూర్వకంస్వగతస్వీకారేణవా పరగతస్వీకారేణవాప్రపన్న ఇత్యర్థః. [శాస్త్రవిశ్వాసశాలీ] ప్రమాణాన్తరేణకేనాప్యత్యన్తాప్రసిద్ధేపిప్రబలప్రమాణాబాధితే న్యాయానుగృహీత వాక్యస్వరససిద్ధే పరమపురుషార్థతత్సాధనాదిరూపే శాస్త్రార్థే, (౭) "దేవగుహ్యేషుచాఽన్యేషు హేతుర్దేవినిరర్థకః" ఇత్యాదిరీత్యా అప్రామాణ్యశఙ్కాలేశశూన్య ఫలపర్యన్త

(౪) శేషసం-౧౪-33.

సత్తానిశ్చయశాలీత్యర్థః.[కృతవిత్]కృతజ్ఞః. "శిష్యః" ఇతి-పూర్వవత్. ఏవంభూతశ్శిష్యః, [పరీక్షాంప్రాప్తః] (౧) "పరీక్ష్యవివిధోపాయైః" ఇత్యాద్యుక్త్యాఽఽచార్యకర్తృకపరీక్షావిషయీకృతస్సన్. [అభిమతమ్] (౨) "కోధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమోమతః" ఇత్యుక్తరీత్యా ఆచార్యాఽత్యన్తాభిమతం పరమరహస్యార్థమ్. [తత్త్వతః] యథావదాకారేణ. [శిక్షణీయః] ఆచార్యేణ బోధనీయ ఇత్యర్థః; సారతమాకారగోపనేన సామాన్యాకారేణబోధనంనకార్యమితిభావః. ఏవమన్యదపిశిష్యలక్షణ ప్రమాణమనుసన్ధేయమ్. (౭)

(నాట్టారటియామైయాలే) ఇత్యనేన-పణ్డితానామపి (౩) "ఉపదేశోనిరర్థకః" ఇత్యుక్తరీత్యాఽనుష్ఠానేనైవ శిష్యలక్షణ పరిజ్ఞానం సమ్భావితమ్; కథఞ్చిత్ శిష్యలక్షణశాస్త్రముఖేనాఽఽచార్యోపదేశ బలేన తేషాం తత్పరిజ్ఞానంసమ్భవేత్. పామరాణాన్తు హేతుదర్శనాధికరణన్యాయేన ఉపదేశేనతజ్జ్ఞానకథైవదవీయసీతిసూచితమ్. (అత్తై అటివిక్కైక్కాక) ఇత్యత్ర "అత్తై" ఇతిజాతావేకవచనమ్. "అటివిక్కైక్కాక" ఇత్యనేన-రామలక్ష్మణరామకృష్ణాద్యవతారేష్వివేతి వివక్షితమ్. "నాట్టారటియామైయాలే - శిష్యనాయ్ నిన్ఱతు" ఇత్యేవపర్యాప్తౌ "ఉపదేశోనిరర్థకః" ఇత్యుక్తరీత్యా శిష్యలక్షణపరిజ్ఞానం అనుష్ఠానేనైవభవతీతిదృఢయితుమ్ "అత్తై యటివిక్కైక్కాక" ఇత్యుక్తమ్. యద్యపి "తత్త్వజిజ్ఞాసాద్యుత్పాదనార్థమేవశిష్యావతారః" ఇత్యపివక్తుం శక్యమ్. తథాపి "తత్త్వజిజ్ఞాసాదేరపిశిష్యలక్షణాన్తర్భావ ఇతి నపృథగుపన్యాసః" ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౮)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే శిష్యావతారప్రయోజనసమర్థనంనామ పఞ్చమాధికరణమ్ సంపూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే షష్ఠాధికరణమ్.

మూ.—. (౬) సకలశాస్త్రజ్గళాల్ పిఱుక్కుమ్ జ్ఞానమ్ స్వయమార్జితమ్మోబ్లే.

అత్రపూర్వోక్తమూలమన్త్రస్య సామాన్యోత్కర్షో విశేషోత్కర్షశ్చసమ్భవతి-నవేతివిచారః. తదర్థంతత్వజ్ఞానజననే వేదాదేరాధిక్యమ్, ఉతమూలమన్త్రస్యేతి. తదర్థం న్యాయసాపేక్షప్రమాణాఽపేక్షయా న్యాయనిరపేక్షప్రమాణస్యప్రాబల్యమస్తి-నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వఃపక్షః. —

న-మూలమన్త్రస్య సామాన్యతోవిశేషతశ్చసర్వోత్కర్షస్సమ్భవతి. సర్వప్రమాణతాత్పర్యవిషయార్థకత్వలక్షణస్య సఙ్గ్రహతయా మన్దమతీనాం సుఖేనాఽర్థబోధకత్వలక్షణస్యచోత్కర్షస్య సద్భావేపి వేదాదేరేవ తత్వజ్ఞానజననే సర్వోత్కృష్టత్వాత్. (౨)

తథాహి. — (౧) "సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఇత్యాద్యనుసారేణవేదాదేః మూలమన్త్రవివరణత్వంతావత్సిద్ధమ్. వివరణఞ్చద్వేధా.— (౨) "ఉక్తార్థ విశదీకారో యుక్తాఽర్థాన్తరబోధనమ్". అసఙ్కోచేన తదుభయాభావే నిరవశేష నిష్కళఙ్కార్థజ్ఞానం నస్యాత్. తాదృశాఽర్థజ్ఞాన జననమేవహి తత్వజ్ఞానజననే సర్వోత్కర్షః; తాత్పర్యవిషయార్థకత్వస్య సుఖప్రతిపత్తిజనకత్వస్యచ మూలమన్త్రాపేక్షయా ప్రణవే, ప్రణవాపేక్షయా అకారేచ - (౩) "యద్వేదాదౌస్వరః ప్రోక్తః" (౪) "బ్రహ్మణఃప్రణవంకుర్యాత్" ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిసిద్ధత్వేన, ప్రేక్షావతాం తత్వబుభుత్సూనామనాదరణీయత్వాత్. మూలమన్త్రస్యైవనిరవశేష నిష్కళఙ్క తత్వజ్ఞానజనకత్వే గురులఘువికల్పా

(౧) వృద్ధహారీత-3-౪౫. (౨) (౩) (౪)

ఽయోగేన విస్తృతవేదాదిప్రవర్తన వైఫల్యాపత్తిస్సుర్వారా. సత్యపి గురూపాయే, లఘూపాయప్రవర్తనన్తు మన్దమతీనాం సుఖప్రతిపత్త్యర్థ తయాసాఫల్యమశ్నుతే. నచ-స్మృతీతిహాసాదివత్ వేదాదేశ్శబ్దజన్య వాక్యార్థజ్ఞానజన్యతయా మూలమన్త్రవివరణత్వమ్; యేనప్రామాణ్యే పరముఖనిరీక్షణేన ప్రాబల్యంనస్యాత్. అపితు-మన్త్రబ్రాహ్మణభాగా నాం అర్థస్వభావేన మిథోవివరణవివరణీభావస్య ప్రాయశోదర్శనేన నిత్య నిర్దోషప్రమాణతయా వేదాదేర్మూలమన్త్ర మనపేక్ష్యప్రవృత్తస్యా ఽప్యర్థస్వభావాదేవ వివరణత్వమ్. (౩)

నచ-వేదాదేః మీమాంసాపరికరసాపేక్షస్యైవ బోధకతయా దౌర్బల్యమ్ "శాస్త్రజ్ఞానం బహుక్లేశమ్" ఇతివచనసిద్ధమితివాచ్యమ్. తస్మిన్ వచనే మన్దమతీనాం వేదాదికం మీమాంసాముఖేన న తత్వ నిర్ణయే ఫలతి. అపితున్యాయవిచారక్లేశమాత్రమ్. ప్రత్యుత "స్వపక్ష స్థాః దోషాః వితథమతిరారోపయతిజడః" ఇతిన్యాయేన తత్వవిప ర్యయ ఏవఫలతి. (౪)

అతోమన్దమతిభిః వ్యాసాదిపరమర్షిమహామీమాంసకత్వంపర్య వస్య (౧) "ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణి" (౨) "తత్వంజిజ్ఞాసమానానామ్" (౩) "హరిః పరాయణంపరమ్" ఇత్యాద్యుపదేశ ఏవ శరణీకరణీయఇత్య స్యైవాఽర్థస్య ప్రతిపాదనేన తత్రమీమాంసాఽనాదరప్రతిపత్తిగన్ధా భావాత్. అన్యథా (౪) "యస్తర్కేణాఽనుసన్ధత్తే సధర్మం వేద నేతరః" ఇతి మనువచనవిరోధాపత్తే ర్దుర్వారత్వాత్. (౫) "ఆవా పోద్వాపతస్స్యుః" ఇత్యాదిరీత్యా నిర్ధూతసర్వప్రతిమతవిమతితయా సర్వార్థసాధకానాం శాస్త్రజ్ఞానస్య బహుక్లేశమాత్ర పర్యవసానాభావేన బుద్ధేశ్చలనకారణత్వాభావేనచ, "శాస్త్రజ్ఞానమ్" ఇత్యాదివచనస్య సముద్రఘోషత్వాపత్తేశ్చ. మన్దమతీనాం న్యాయవిశ్వాసాభావే తత్త

(౧) (౨) (౩) (౪) మను-౧౨-౧౦౬.

ద్గురూపదేశేషు తత్తద్విశ్వాసవిషయత్వస్య వైదికాఽవైదికసాధారణ్యేన దర్శనేన సర్వశాస్త్రసామ్యశఙ్కయా (౧) "సంశయాత్మా వినశ్యతి" ఇత్యుక్తవినాశస్యైవ ఫలత్వాపత్తేశ్చ. తస్మాత్, ఉక్తార్థవిశదీకారార్థమపేక్షితార్థాన్తరబోధనార్థఞ్చ మీమాంసాముఖేన నిరవశేషనిష్కళఙ్క తత్త్వజ్ఞానజనకం వేదపాఞ్చరాత్రాదికమేవ ప్రేక్షావతాం తత్త్వబుభుత్సూనాం పరిగ్రాహ్యమ్; మూలమన్త్రాదికన్తు దివ్యదేశవాసభగవన్నామసఙ్కీర్తనాదిరీత్యా న్యూనార్థజ్ఞానస్యాపి తత్త్వజ్ఞానరూపతయా కార్యకరత్వేన మన్దమతీనాం సుఖేన సఙ్గ్రహేణ తత్త్వహితపురుషార్థప్రతిపత్త్యర్థం పరిగ్రాహ్యమితి. (౫)

కిఞ్చ-మూలమన్త్రస్యాపి మీమాంసాసాపేక్షస్యైవ బోధకతయా వేదాదితౌల్యమేవ; అన్యథా రహస్యత్రయమీమాంసాఽనారమ్భప్రసఙ్గేన వ్యాఘాతాపత్తేః. అతో నిరవశేషనిష్కళఙ్క జ్ఞానజనకం వేదాదికమేవ సర్వోత్కృష్టం ప్రమాణమితి. (౬)

అత్రాయం రాద్ధాన్తః—

మూలమన్త్రస్య యథోక్త ఉత్కర్షస్సమ్భవత్యేవ. సర్వప్రమాణతాత్పర్యవిషయార్థకత్వస్య (౨)"సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఇత్యాద్యనురోధేన వక్తవ్యతయా తస్యైవ తత్త్వజ్ఞానజననే వేదాద్యపేక్షయోత్కృష్టత్వాత్. నహి, యత్కిఞ్చిత్సార్థస్య సర్వప్రమాణతాత్పర్యవిషయత్వం తదర్థః; (3) "వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యః" ఇత్యుక్తరీత్యా భగవన్మన్త్రమాత్రే తత్సత్త్వేన అష్టాక్షరే విశేషోక్త్యనుపపత్తేః. కిన్తు, యావత్సార్థస్య సర్వప్రమాణపరమతాత్పర్యవిషయార్థకత్వే సతి, స్వానుక్తార్థస్య సర్వప్రమాణపరమతాత్పర్యాఽవిషయత్వమ్. తచ్చ అష్టాక్షరే వక్ష్యమాణరీత్యా ఉపపద్యతే. ఏవఞ్చ ప్రమాణాన్తరేణాజ్ఞాతవ్యార్థాభావాత్ అష్టాక్షరస్యైవ తత్త్వజ్ఞానజననే ముఖ్యప్రామాణ్యమ్.

---

(౧) వృద్ధహారీత-3-౪౫. (౨) గీ-౧౫-౧౫.

ఏవం సఙ్గ్రహతయాసుఖేనజ్ఞాతవ్యయావదర్థబోధకతయాపి ముఖ్యప్రామాణ్యముపపద్యతే. మహామతీనామపి అష్టాక్షరార్థాతిరేకేణ పరమపురుషార్థసిద్ధ్యర్థం జ్ఞాతవ్యార్థాన్తరాభావేన లఘూపాయభూతాఽష్టాక్షరస్యైవాదరణీయత్వాత్. (౭)

యదుక్తం, ద్వేధామూలమన్త్ర వివరణతయా వేదాదేరేవ ముఖ్యప్రామాణ్యమితి; తదయుక్తమ్; — (౧) "వ్యాఖ్యానతో విశేషప్రతిపత్తిర్నహి సన్దేహాదలక్షణమ్" ఇతి మహాభాష్యాఽనురోధేన విశేషప్రతిపత్త్యర్థం వ్యాఖ్యానస్యాఽపేక్షితత్వమాత్రేణ ముఖ్యప్రామాణ్యాఽలాభాత్; మూలస్యముఖ్యప్రామాణ్యాక్షతేశ్చ. తథాహి. — "అస్యశబ్దస్య-అయమర్థః, ఇతిబోధ్యబోధకభావపరవ్యాఖ్యానస్యనియతవిశేషాకారబోధనరూపోక్తార్థ విశదీకారరూపస్య అనియతాపేక్షితోపపాదకార్థాన్తరబోధన రూపస్యచ వ్యాఖ్యానస్య మూలవాక్యసాపేక్షతయైవ మూలార్థబోధకతయా ననిరపేక్షప్రామాణ్యం సమ్భవతి. ఉపన్యాసముఖేన బిమ్బప్రతిబిమ్బభావాపన్నోభయవిధవ్యాఖ్యానస్య మూలానపేక్షమేవ మూలార్థబోధకత్వేపి నమూలమన్త్రస్య ముఖ్యప్రామాణ్యహానిః. పదవాక్యతాత్పర్య గ్రాహకప్రమాణసహకృతమూలమన్త్ర జన్యవాక్యార్థజ్ఞానస్యాఽపౌరుషేయ నిత్యనిర్దోషప్రమాణజన్యతయా జ్ఞాతవ్యయావత్ప్రధానార్థ విషయకతయాచ నిరవశేషనిష్కళఙ్క జ్ఞానజనకత్వాత్, ఏతాదృశస్యాఽధికారిణః "అయమేవ పురుషార్థః, ఇదమేవసాధనమ్" ఇత్యేవమభిధాన పర్యవసానాచ్చ. నచ, ఏతాదృశతాత్పర్య విషయార్థకత్వం సుఖప్రతిపత్తిజనకత్వఞ్చ ప్రణవాఽకారయోరస్తి. ప్రణవస్య స్వరూపమాత్రప్రతీతి జనకత్వేనాఽభిధానాఽపర్యవసానాత్. అకారస్యపదార్థోపస్థాపకమాత్రత్వాచ్చ. నచైవం వేదాదిప్రవర్తనవైఫల్యమ్; ఉక్తార్థవిశదీకారాఽర్థాన్తర

(౧) పరిభాషా.

బోధనాభ్యాం సర్వచేతనాఽనుజిఘృక్షయా త్రివర్గాఽపవర్గతత్సాధనబోధనేనచ సాఫల్యాత్. నచ, మన్దమత్యనుజిఘృక్షయా మూలమన్త్రప్రవర్తన మిత్యుక్తం యుక్తమ్; మహామతీనామపి నిరవశేషనిష్కళఙ్కజ్ఞానజనకతయాలాఘవార్థమాదరణీయత్వాత్. నచ వేదాదేర్నిరపేక్షప్రమాణతయా వివరణత్వేనాఽఽవశ్యకతయాచ ప్రాబల్యమ్; విశేషాకారస్య ఉపపాదకార్థాన్తరస్యచాజ్ఞానేపి (౧) "జ్ఞానాన్మోక్షః" ఇత్యుక్తముక్తి †వ్యాజభూతాఽర్థపఞ్చకతత్త్వజ్ఞానజననే మూలమన్త్రస్యాఽన్యానపేక్షత్వాత్. విశేషాకారతదుపపాదకార్థాన్తర జిజ్ఞాసూన్ ప్రతి తదుభయశాస్త్రసాఫల్యసమ్భవాచ్చ.

అథవా- అస్తు మూలమన్త్రమాత్రస్యాభిధానాఽపర్యవసానమ్. అతఏవ పూర్వాచార్యైర్మన్త్రరత్నస్య చరమశ్లోకోపబృంహితస్య శ్రీశబ్దాదివ్యుత్పాదకవచనానుగృహీతస్య మూలమన్త్రస్యానుశిక్షితస్వరూపయాథాత్మ్యపురుషార్థాఽఽకాఙ్క్షితసపరికరనిర్హేతుకవిశిష్టోపాయోపేయత్వనిర్ధారకతయా తత్సహాయస్యైవమూలమన్త్రస్యస్వరూపోపాయ పురుషార్థాభిధాన పర్యవసాయిత్వమనుగృహీతమ్. తస్మాత్, అర్థస్వభావాత్ వేదాదేర్వివరణత్వేపి మూలమన్త్రస్యతదనపేక్షతయాముఖ్యప్రామాణ్యంసిద్ధమ్.
(౮)

కిఞ్చ -(౨) "శాస్త్రజ్ఞానం బహుక్లేశమ్" ఇత్యాదివచనబలేన వేదాదేర్మీమాంసా పరికరసాపేక్షస్యైవ బోధకతయా దౌర్బల్యం సిద్ధమ్. తస్యవచనస్యాఽసఙ్కోచేనసర్వాధికారివిషయత్వ సమ్భవేమన్దమతివిషయత్వాపత్త్యయోగాత్. "బహుక్లేశమ్" ఇత్యస్యమన్దమతిమహామతిసాధారణ్యేన మూలమన్త్రస్య సర్వవేదసారతయా, సర్వశాఖాప్రత్యయసర్వవేదాన్త ప్రత్యయాదిన్యాయవిచారనిరపేక్షతయా బోధ

---

† వ్యాజభూతత్వమ్-అన్యార్థత్వేసతి ప్రసఙ్గాదుపకారకత్వం ప్రకృతే. స్వయం ప్రయోజనభగవత్ప్రీత్యర్థత్వేసతి స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానరూపతయాదృష్టవిధయా మోక్షోపకారకత్వమ్. (౧) భార-అను-౨౧౮-౧౮.

కత్వేపి వేదాదేః తాదృశన్యాయవిచారాదిదుఃఖక్లేశ హేతుత్వ మస్తీతి వైషమ్యమాత్రపరత్వేన "బహుక్లేశమాత్రమ్" ఇత్యధ్యాహారేణ తాత్పర్యవర్ణనాఽయోగాచ్చ. "బుద్ధేశ్చలనకారణమ్" ఇత్యస్యశ్లోకావిష్టాఽర్జునన్యాయేనాఽప్రామాణ్యశఙ్కాకళఙ్కిత బుద్ధిసమ్పాదకత్వపరతయా శఙ్కారాదీనాముపవిపర్యయాఽఽవహత్వపరత్వాఽయోగాచ్చ. చలన శబ్దేన విరుద్ధకోట్యన్తరవిషయకత్వస్యైవ స్వరసతఃప్రతీతేః; అన్యథా "విరమేత్సర్వకర్మసు" ఇతి - ఉపదేశజన్యజ్ఞానస్య సర్వకర్మత్యాగఫలకత్వోక్త్యా ఉపదేశపదేన బహుక్లేశజనకత్వాభావాఽప్రతీతివత్, ఉపదేశస్యసాధనానుష్ఠానం స్వరూపవిరుద్ధమితి దృఢబుద్ధిజనకత్వప్రతీతివిరోధాచ్చ. (౧) "సన్న్యాసీహినోఽశుచిర్నిత్యమనర్హస్సర్వకర్మసు" ఇత్యాద్యనుసారేణ సర్వకర్మశబ్దస్య సాధనాఽనుష్ఠాన పరతయా శాస్త్రార్థనిర్ణయహేతుభూత శ్రవణమననాదిరూపవ్యాపారనిషేధ పరత్వాస్వారస్యాచ్చ. ఔపదేశికజ్ఞాన సాకర్యమాత్రపరత్వే (౨) "సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య" ఇతివత్ త్యాగవిధ్యనుపపత్తేశ్చ. (౯)

వ్యాసాది పరమర్షిషు మహామీమాంసకత్వవిశ్వాసశాలినోపి (3) "ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణి" ఇత్యాద్యుపదేశస్య పౌరుషేయతయా ప్రామాణ్యనిశ్చయార్థం మూలాఽనుసన్ధానాఽవశ్యమ్భావేన నిరపేక్షోపదేశశాస్త్రభూతస్పష్టార్థక మూలమన్త్రార్థసంవాదమాత్రార్థం అపేక్షణీయత్వేపి నిర్ణయార్థమనాదరణీయత్వాచ్చ. ఉపదేశపదస్వారస్యేన మీమాంసాఽనాదరప్రతీతేశ్చ. (౮) "ఆర్షం ధర్మోపదేశఞ్చ" ఇత్యాదౌ "ఋషిశబ్దితవేదవాక్యాని, సిద్ధసాధ్యధర్మోపదేశరూపస్మృతీతిహాసపురాణానిచ శ్రుతిస్వారస్యాఽనుగ్రాహకన్యాయజాత ముఖేన మీమాంసితాన్యేవ ధర్మనిర్ణాయకాని" ఇత్యుక్త్యా మూలమన్త్రాదేర్మీమాంసానిరపేక్షనిర్ణయకత్వేపి తదవ్చనవిరోధాఽభావాచ్చ.

---

(౧) దక్షస్మృతి. (౨) గీ-౧౮-౬౬. (3) భార.

(౧) "మీమాంసాశాస్త్రయుగ్మశ్రమవిమలమనాః" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా మహామతీనామపి కాలక్షేపార్థం సర్వప్రతిమతవిమతినిర్ధూననార్థఞ్చ శ్రమశబ్దితబహుక్లేశాఽవశ్యమ్భావేన (౨) "పరన్తు కతిచిచ్ఛతాఃఖఫఛశేతివర్ణచ్ఛటాఘుటఃపట ఇతీతరే పటురటన్తువాక్పాటవాత్ । వయంవకుశమఞ్జరీగళదరీణ మాధ్వీఝరీ ధురీణగుణరీతిభిః ఫణితిభిః ప్రమోదామహే" ఇతి వేదాన్తాచార్యాఽనుగృహీతరీత్యా తేషాం శఠరిపుసూక్త్యుద్వ్యపదేశస్యైవ తత్త్వనిర్ణయకత్వేనచ "శాస్త్రజ్ఞానమ్" ఇత్యాదేస్సముద్ఘోషత్వాఽనాపత్తేశ్చ. మన్దమతీనాంన్యాయవిశ్వాసాభావేపిస్ఫుటార్థక మూలమన్త్రేణ నిరవశేష నిష్కళఙ్క జ్ఞాతవ్యాఽర్థనిర్ణయసమ్భవేన (3) "సంశయాత్మావినశ్యతి" ఇత్యుక్తార్థానాపత్తేశ్చ. తస్మాత్, (౪) "శాస్త్రజ్ఞానమ్" ఇత్యాదివచనబలేన వేదపఞ్చరాత్రాదికం సర్వేషాంతత్త్వనిర్ణయార్థమపరిగ్రాహ్యమ్; అపితు మూలమన్త్రాదికమేవ పరిపూర్ణోపదేశరూపతయా పరిగ్రాహ్యమితిసిద్ధమ్. (౧౦)

కిఞ్చ-మూలమన్త్రస్యాపీత్యాదికమప్యయుక్తమ్. *శఠరిపుశుకవ్యాసేత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా సర్వప్రమాణ ముఖ్యభూత శ్రీమన్నాథమునిప్రభృతి పూర్వాచార్యపరమ్పరా ప్రాప్తశ్రీమత్పరాఙ్కుశముని ప్రభృతి దివ్యసూరిసూక్త్యుక్తోపదేశజాతబలాదేవ మూలమన్త్రాద్యర్థనిర్ణయసమ్భవాత్. తథాపి నక్ష్యమాణరీత్యా కాలక్షేపార్థం భోగార్థఞ్చ(౫) "శ్రమపరిణతశ్రద్ధాశుద్ధాశయాః" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా శ్రీమత్కురుకేశాచార్యప్రభృతి శ్రీమద్వరవరమునిపర్యన్త పూర్వాచార్యప్రణీత శ్రీమద్ద్రమిడోపనిషద్భాష్యజాత పరిశీలన శాలినాం మీమాంసాముఖేనాపి రహస్యత్రయార్థనిర్ణయసమ్భవేన వ్యాఘాతాఽనాపత్తేశ్చ. అతో నిరవశేష నిష్కళఙ్కజ్ఞానజనకం రహస్యత్రయమేవ సర్వోత్కృష్ట ప్రమాణమితి. (౧౧)

---

(౧) (౨) (3) గీ-౪-౪౦. (౪)

అస్మింశ్చ షష్ఠాధికరణే "సకలశాస్త్రజ్గళాల్" ఇతి ప్రథమం సూత్రమ్, (౧) "శాస్త్రజ్ఞానమ్" ఇతిశ్లోకే పూర్వార్ధతాత్పర్యార్థ పరమ్. "తిరుమన్త్రత్తాల్" ఇతిద్వితీయసూత్రం ఉత్తరార్థ తాత్ప ర్యార్థపరమ్. తత్ర శాస్త్రపదమ్ - "శాసనాత్ - శాస్త్రమ్, శాస నఞ్చ-ప్రవర్తనమ్" ఇతిశ్రీభాష్యసూక్త్యనుసారేణ (౨) "వేదాచ్ఛా స్త్రంపరంనాస్తి" ఇతివచనాఽనుసారేణచ ప్రవర్తక వేదజాతపరమి త్యభిప్రాయేణ (శాస్త్రజ్గళాల్) ఇత్యుక్తమ్. *సర్వశాఖాప్రత్యయన్యా యాదిసాపేక్షత్వాభిప్రాయం బహువచనమ్. (౩) "అఙ్గాని వేదాశ్చ త్వారః" "పురాణన్యాయమీమాంసాః" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యాసాఙ్గో పాఙ్గవేదానామేవ ధర్మనిర్ణయకత్వాభిప్రాయేణ (సకల) ఇత్యుక్తమ్. "యథా 'వేదవిత్' 'శాస్త్రవిత్' ఇత్యాదౌ వేదాదిశబ్దానామ్" ఇతిశ్రుతప్రకాశికాసూక్త్యనుసారేణ "శాస్త్రజ్ఞానపదమ్ - శాస్త్రార్థ జ్ఞానపరమిత్యభిప్రాయేణ (శాస్త్రజ్గళాల్ పిఱక్కుమ్ జ్ఞానమ్) ఇత్యు క్తమ్. "చేతనర్కుప్పిఱక్కుమ్" ఇతిపూరణీయమ్. అన్యథాస్వాయ మితిపదస్యసమభివ్యాహృతపరస్యాఽనన్వయాత్. "చేతనర్కు" ఇతి పదమ్ "ఆర్జితమోబ్లే" ఇత్యత్రాప్యన్వేతి. అనుషక్తేచపదేషష్ఠ్యర్థో- జ్ఞాతృత్వమ్ (౪) "అహమస్యఇతివత్. తథాచ ఆర్జితసామ్యమ్ ఆత్మసా క్షికమితియావత్. "స్వాత్మనో బుద్ధ్యత్పత్తిం దృష్ట్వా"ఇతివత్. ఆర్జిత శబ్దే ధనమార్జయేదితి ధనస్యాఽఽర్జనకర్మత్వప్రసిద్ధ్యా ఆర్జితధనమోబ్లే ఇతి విశేష్యం స్ఫుటమ్. అస్తిభవత్యాదీనాం సార్వత్రికతయా "ధన మోబ్లే పిఱక్కుమ్" ఇతిభవతిక్రియాధ్యాహారః స్ఫుటః.

ఆర్జితసామ్యఞ్చ - అత్యాయాసలభ్యత్వం వివక్షితమ్. అతిశ య్దేన (౫)"ఆర్జితానాఞ్చరక్షణే" ఇత్యుక్తరీత్యా రక్షణక్లేశోఽభిప్రేతః.

(౧) (౨) (౩) (౪)రా-కి-౪-౧౨.

మూ. — (౮) తిరుమన్త్రత్తాల్ పిఱక్కుమ్ జ్ఞానమ్ పైతృకధనమ్పోలే.

తేనాఽప్రామాణ్యశఙ్కాకళఙ్కితతత్త్వరూప బుద్ధిచాఞ్చల్యాఽభావోఽపి దార్ష్టాన్తికే సమ్పాదనీయ ఇతి ఫలితమ్. దృష్టాన్తముఖేన సాధారణధర్మో పురుషార్థత్వ తత్సాధనత్వోభయాకారసూచనార్థః; తేనచ సాఙ్గోపాఙ్గవేదప్రవచనవైఫల్యశఙ్కా పరిహృతా. తత్త్వనిర్ణయార్థం సపరికరవేదాఽనపేక్షాయామపి, (౧) "వేదశాస్త్రవినోదేన కాలోగచ్ఛతి ధీమతామ్" ఇత్యుక్తరీత్యా కాలక్షేపార్థం, "ప్రత్యక్షేణదృష్టమపి" "ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా(౨) "నబోధాదపరంసుఖమ్" ఇత్యుక్తభోగార్థశ్చ తత్ప్రవచనోపపత్తిః. ఆర్జితస్యాఽత్యాయాసలభ్యత్వేన అనార్జితాపేక్షయా భోగ్యత్వమల్పమిత్యభి "ప్రాయేణస్వయమార్జితధనమ్పోలే" ఇతి విశేష్యాఽనుపాదానమిత్యనుసన్ధేయమ్. * * * (౧-౨)

షష్ఠాధికరణే ద్వితీయసూత్రమ్ (తిరుమన్త్రత్తాలిత్యాది). అత్ర (తిరుమన్త్రత్తాల్) ఇత్యనేన పరమపురుషార్థహేతుభూతనివర్తకజ్ఞానజనకత్వరూపయోగార్థపూర్తిసూచనముఖేన దార్ష్టాన్తికే పైతృకధనసామ్యోపపాదనమభిప్రేతమ్. అనేనచ శ్లోకస్థోపదేశపదేన అజ్ఞాతజ్ఞాపన ప్రవృత్తినిమిత్తకేన మూలమన్త్రఏవ వివక్షిత ఇతి సూచితమ్. మూలమన్త్రస్యైవ (3) "విరమేత్సర్వకర్మసు" ఇత్యుక్తసాధనాఽననుష్ఠానఫలకః. సిద్ధోపాయజ్ఞానజనకాఽజ్ఞాతజ్ఞాపనరూపత్వాదితి భావః. (పిఱక్కుమ్ జ్ఞానమ్) ఇత్యనేన "హరింబుద్ధ్వా" ఇత్యుక్తసిద్ధోపాయజ్ఞానం వివక్షితమ్; "హరతి-సంహరతి" "హరతి - గృణాతి" ఇతి వ్యుత్పత్త్యా హరిశబ్దేన ఇష్టప్రాపణాఽనిష్టనివారణలక్షణ సిద్ధోపాయత్వలాభాత్. (తిరుమన్త్రత్తాల్) ఇత్యత్ర "తిరు" ఇతి పూజోక్తిః; తేనచ ప్రవృత్తే శ్రీమన్నాథ యామున యతివరాదిపూర్వాచార్యపరమ్పరాప్రాప్తత్వం వివక్షితమ్. తతశ్చ పూర్వోక్తవ్యాఘాతపరిహారస్సూచితః; ఆచార్యోపదేశపరమ్పరాప్రాప్తమన్త్రార్థజ్ఞానస్య న్యాయనిరపేక్ష సోపబృంహణవేదార్థనిర్ణాయక

ద్రమిడోపనిషజ్జాలరూప స్వతన్త్ర ప్రమాణశ్రేష్ఠమూలకత్వేన మీమాంసానైరపేక్ష్యలాభాత్. పైతృకశబ్దేన పితృస్వామినా, పితురపిదాయప్రాప్తత్వేన ధనస్యాఽనాయాససిద్ధత్వంలభ్యతే. తేనచదార్ష్టాన్తికేమన్త్రజన్యజ్ఞానే వేదజన్యజ్ఞాన ఇవ భగవతోఽఙ్గోపాఙ్గప్రవర్తనప్రయాసంవినా శఠకోపమునిప్రభృతి సూక్తిరూపోపదేశముఖేనైవోత్పత్తిసమ్భవేన మీమాంసానైరపేక్ష్యంసూచ్యతే. అతఏవ స్వయమార్జితమితివత్ పిత్రార్జితమిత్యనుక్తిః; ధనశబ్దేన దార్ష్టాన్తికజ్ఞానేపి భోగ్యత్వం భోగోపకరణత్వఞ్చాఽభిప్రేతమ్. అతఏవ "అనాయాసలభ్యమాయిరుక్కుమ్" ఇతి సాధారణధర్మస్యోక్తతోఽనుక్తిః. (ధనమ్బోలే) ఇత్యనన్తరం భవతీత్యధ్యాహారః పూర్వవత్. (౧౩)

అత్రప్రథమసూత్రే వేదస్య అపౌరుషేయస్యాఽర్థస్వభావేన వివరణత్వేపి మూలమన్త్రస్య పదార్థవ్యుత్పాదకప్రమాణానుగృహీతస్య తాదృశరహస్యద్వయసహకృతస్య విస్తృతసోపబృంహణ వేదనిరపేక్షత్వేన లాఘవార్థం మూలమన్త్ర ఏవ సర్వేషాం ముఖ్యప్రమాణత్వేనపరిగ్రాహ్య ఇతిపూర్వోక్తి* శాస్త్రజ్ఞానమిత్యాది శ్లోకే పూర్వార్ధవివక్షితప్రాథమికన్యాయోఽభిప్రేతః; ద్వితీయసూత్రేమీమాంసానిరపేక్షమేవ నిరవశేషనిష్కళఙ్క జ్ఞానజనకతయా ఉపదేశప్రమాణసారభూతో మూలమన్త్రఏవ సర్వేషాంపరిగ్రాహ్య ఇత్యనన్తరోక్తిః శ్లోకోత్తరార్ధవివక్షితోద్వితీయన్యాయో ఽభిప్రేత ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౪)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
ఉపదేశప్రమాణప్రాబల్య సమర్థనంనామ షష్ఠాధికరణమ్
సంపూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే సప్తమాధికరణమ్,

మూ. — (౯) భగవన్మన్త్రఙ్గళ్ తాన్ అనేకఙ్గళ్

అత్ర యది శాస్త్రాత్ ఉపదేశస్యాఽఽధిక్యమ్. తర్హి (౧) "ఇషే త్వా" ఇత్యాదిమన్త్రాణాం అర్థబోధనేన ముముక్షురక్షకత్వాఽభావేన తదనాదరణీయత్వేపి నారాయణరూపదేవతావిశేషప్రధానానామానుష్టుభాదిమన్త్రాణాం అర్థబోధనేన ముముక్షురక్షకతయా, న్యాయనిరపేక్షాఽజ్ఞాత సిద్ధార్థజ్ఞాపనాత్మకోపదేశరూపతయా చ, మూలమన్త్రస్య నతదపేక్షయా ఉత్కర్షసిద్ధిరిత్యాక్షిప్య సమాధీయతే. తత్ర సంశయః. – మూలమన్త్రః – స్వేతరసర్వవేదాపేక్షయా ఉత్కృష్టో న వేతి; తదర్థం మూలమన్త్రః స్వేతరసకలభగవన్మన్త్రాపేక్షయా ఉత్కృష్టో న వేతి; (౧)

తత్ర పూర్వపక్షః. –

"మన్తారం త్రాయతే" ఇతి వ్యుత్పత్త్యా (౨) "తచ్చోదకేషు మన్త్రాఖ్యా" ఇతి సూత్రేణ చ మన్త్రాణాం యోగరూఢసమాఖ్యాబలాత్ సకలశాస్త్రాఽపేక్షయాఽఽఉత్కర్షస్తావత్సిద్ధః. నచ–పఙ్కజాదిశబ్దేష్వివ యోగార్థాతిప్రసఙ్గేపి రూఢినిమిత్తాఽనతిప్రసఙ్గాత్, నమన్త్రసమాఖ్యయా సకలశాస్త్రాపేక్షయా ఉత్కృష్టత్వసిద్ధిరితి వాచ్యమ్. పురుషేశ్వరాదిశబ్దేష్వివ యోగార్థోత్కర్షేణాఽప్యనతిప్రసఙ్గస్య సమ్భవతస్త్యాగాఽయోగాత్. సమ్భవతి చ *తచ్చోదకేషు యోగార్థోత్కర్షః; మన్త్రాధికరణన్యాయే సవిధివాక్యేన జ్ఞాతస్యాప్యర్థస్య నియమాదృష్టానువిద్ధానుష్ఠానసిద్ధయే మన్త్రైః పునర్జ్ఞాతవ్యతయా మన్తుర్విశేష్యరక్షకత్వాత్. సిద్ధస్వరూపోపదేశపరేషు చ దేవతామన్త్రేషు స్వాతన్త్ర్యేణ స్వార్థానుసన్ధానమాత్రేణ రక్షకత్వరూపయోగార్థోత్కర్ష ఉపపద్యతే. (౨)

(౧) యజు-౧-౧-౧- (౨)

నచ - భగవన్మన్త్రవ్యతిరిక్త మన్త్రాణాం స్వరూపేణాఽర్థబోధనేన వాముముక్షురక్షకత్వాఽభావేన నయోగార్థోత్కర్ష ఇతివాచ్యమ్. తథాసతి నిత్యనైమిత్తికాజ్ఞమాత్రాణాం ముముక్షుభిరననుసన్ధేయత్వాపత్తౌ అనుష్ఠానవిరోధాత్. (౧) "ప్రియోపిన ప్రియోసౌమే" "మనసాపినలఙ్ఘయేత్" (౨) "వర్ణాశ్రమాచారవతా" (౩) "మద్భక్తోఽపి నవైష్ణవః" (౪) "నచలతి నిజవర్ణధర్మతోయః" ఇత్యాదివచనవిరోధాచ్చ. (౩)

నచైవమపి ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వాభావేన నయోగార్థోత్కర్షఇతివాచ్యమ్. ముముక్షూణామపి (౫) "అవిదిత్వాఋషిశ్ఛన్దోదైవతంయోగమేవచ" ఇత్యాద్యనుసారేణ స్వరూపానుసన్ధానేన అర్థానుసన్ధానేనచ రక్షకత్వేసిద్ధే నిరుక్తతారతమ్యమాత్రేణ భగవన్మన్త్రవ్యతిరిక్తమన్త్రాణాంముముక్షుభిరనాదరణీయత్వాసిద్ధేః. అన్యథారహస్యత్రయేఽపిస్వరూపోపాయపురుషార్థేషు పరస్పరాఽనుక్తాకారవిశేష ప్రతిపాదనలక్షణతారతమ్యమాదాయ ఏకాపేక్షయాఽన్యస్యాఽనాదరణీయతాపత్తేః. మాఽస్తువాఽన్యమన్త్రాణాం యోగార్థోత్కర్షః. తథాపి భగవన్మన్త్రాణాం మిథస్తారతమ్యాభావేన నమూలమన్త్రస్యైవోత్కర్షః. (౬) "తమేవంవిద్వానమృతః" ఇత్యాద్యుక్తముక్త్యర్థభగవత్స్వరూపజ్ఞానజనకతయా భగవన్మన్త్రాణాంయోగార్థపూర్త్యవిశేషాత్. నచ రక్షణరూపయోగార్థతారతమ్యాభావే అనేకమన్త్రామననమనర్థకమితివాచ్యమ్. (౭) "వికల్పోవిశిష్టఫలత్వాత్" ఇతిన్యాయేనోపపత్తేః. (౪)

నాపి - వ్యాపకమన్త్రాఽవ్యాపకమన్త్ర సమాఖ్యాభేదేన తారతమ్యసిద్ధిః. "వ్యాపకత్వోపలక్షితభగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకమన్త్రత్వం-వ్యాపకమన్త్రత్వమ్" ఇత్యుక్తౌ, - ప్రవృత్తినిమిత్తస్య సర్వసాధారణ్యాపత్తేః. "వ్యాపకత్వవిశిష్ట భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకత్వం తత్" ఇత్యు

(౧) లక్ష్మీతన్త్ర-౧౭-౯౫. (౨)వి-పు-౩-౮-౯. (౪)వి-పు-౩-౭-౨౦. (౬)పురుషసూ.

క్త్యా, వ్యాప్త్యతిరిక్తగుణవిశిష్ట భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకేషు రామకృష్ణాదిమన్త్రేషు భగవద్గుణప్రతిపాదకత్వాఽవిశేషేణ వ్యాప్తిప్రతిపాదన తదభావాభ్యాం తారతమ్యస్య పరిభాషామాత్రత్వాత్. నృసింహాఽనుష్టుభాదిషు విష్ణ్వాదిశబ్ద సద్భావేనాఽతివ్యాప్తేశ్చ. వ్యాప్త్యపేక్షిత యావదాకార ప్రతిపాదనాభావేనాఽనుష్టుభాద అనతిప్రసఙ్గే మూలమన్త్రస్యైవవ్యాపకమన్త్రత్వాపత్తేః. అస్తు వావ్యాపకమన్త్రస్యాధిక్యమ్. తథాపి తత్రనమూలమన్త్రస్యోత్కర్ష సిద్ధిః; వ్యాపకత్వవిశిష్ట భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వాత్. (౫)

నచ-వ్యాప్యపదార్థ వ్యాప్తి ప్రకార వ్యాప్తిఫలాది ప్రతిపాదక మూలమన్త్రస్య వ్యాపకస్వరూపమాత్ర ప్రతిపాదక మన్త్రాపేక్షయా మిథ్యావాదిమతవిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యాత్ ఉత్కర్షసిద్ధిరితివాచ్యమ్; నిర్విశేషచిన్మాత్రవాదినో వ్యాప్తిమాత్రప్రతిపాదనస్యాపి విరోధిత్వాత్, కల్పితవ్యాప్తిపరత్వోక్త్యా కల్పితవ్యాప్యాదపరత్వస్యాపి సువచత్వాత్, కుదృష్టి విరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యస్యోత్కర్ష త్వోక్తేః పరిభాషామాత్రత్వాచ్చ. అన్యథానిమిత్తమాత్రేశ్వరవాద విరోధ్యుపాదానత్వాప్రతిపాదనేన మూలమన్త్రస్యాప్యనుత్కర్షత్వాపత్తేః. ప్రమాణాన్తరసాచివ్యేన వివక్షితార్థలాభస్య సర్వత్రతుల్యత్వాత్. (౬)

ఏతేన-అర్థపూర్తితదభావలక్షణం తారతమ్యం వ్యాపకమన్త్రత్రయస్యేతి ప్రత్యుక్తమ్; శబ్దస్వారస్యపర్యాలోచనయైవ తాత్పర్యస్య కల్పనీయతయా వ్యాప్తిమాత్రప్రతిపాదనశక్తస్య మన్త్రద్వయస్య వ్యాప్తి విశిష్ట స్వరూపప్రతిపాదనమాత్రే వ్యాప్త్యాది ప్రతిపాదనశక్తస్య తద్విశిష్ట స్వరూపప్రతిపాదనేచ తాత్పర్యావశ్యమ్భావేన వివక్షితార్థ పూర్తేస్సర్వత్రాఽవిశేషాత్, వ్యాప్తిసమ్బన్ధియావదర్థాప్రతిపాదనేన అపూర్త్యుక్తౌ నారపదార్థాదా విశేష్యానుక్త్యా అపూర్ణత్వాపత్తేః. స్యాదేతత్. (౭)

పురాణాపేక్షయా ఇతిహాసస్యైవపరిగ్రహాతిశయాత్ వ్యాపక మన్త్రత్రయస్య అవ్యాపక మన్త్రాఽపేక్షయా శ్రైష్ఠ్యముపపద్యతే పరిగ్రహాతిశయశ్చ - వేదసారభూత విష్ణుగాయత్ర్యాం వ్యాపకమన్త్ర త్రయామ్నానాత్. ఏవంమూలమన్త్రస్య విష్ణుగాయత్ర్యాం ప్రథమోపాదానాత్ ఇతరమన్త్రద్వయాఽపేక్షయా ప్రాధాన్య ముపపద్యతే. (౮)

ఏవంకఠవల్ల్యాం విష్ణు శబ్దేన ఉపాస్యదేవతానిర్దేశాత్ "శ్రీవిష్ణుపురాణస్యవిష్ణుపురాణసమాఖ్యాబలాత్, తత్రైవ-(౧) "విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతమ్" (౨) "విష్ణవేసర్వజిష్ణవే" (౩)"విష్ణుర్వరిష్ఠః" (*) "సకలఫలప్రదోహివిష్ణుః" ఇత్యాదిప్రయోగాత్. (౪) "తేవైష్ణవాః" (౫) "తమనైహివిష్ణుభక్తిమ్" (౬) "వైష్ణవైః కృతలక్షణైః"(౭) "నవైష్ణవానామ్" (౮) "వైష్ణవోవైష్ణవంద్విష్ట్వా" (౨) "వైష్ణవాఙ్ఘ్రిజలాత్పుణ్యాత్" (౧౦) "వైష్ణవైస్తువిశేషతః" (౧౧) "యేచవైష్ణవసంశ్రయాః" ఇత్యాదిప్రయోగబలాత్, (౧౨) "వాసుదేవోఽసిపూర్ణః" (౧౩) "వాసుదేవస్సర్వమితి" (౧౪)"సవాసుదేవోనయతోఽన్యదస్తి" (౧౫) తతస్సవాసుదేవేతి"(౧౬)"వాసుదేవపరావేదాః" (౧౭) "వాసుదేవోనచిన్త్యతే" ఇత్యాదిప్రయోగబలాచ్చ వైదికపరిగ్రహోఽప్యనుసన్ధేయః.అతఏవవ్యాపకమన్త్రసమాఖ్యాప్యుపపద్యతే; (౧౮) "పవిత్రంతేవితతమ్" (౧౨) "చరణం పవిత్రమ్" ఇత్యత్రప్రమాణప్రసిద్ధ్యా వితతత్వోక్తివత్ వ్యాపకత్వోక్తసమ్భవాత్. (౯)

(౧) వి-పు-౧-౧-౩౧. (౨) వి-పు-౧-౨-౧. (౩) వి-పు-౧-౨-౭౦.

(౪) (౫) వి-పు-౩-౭-౨౦. (౧౩) గీ-౭-౧౯. (౧౪) వి-పు-౨-౧౨-౪౪.

(౧౫) వి-పు-౧-౨-౧౨. (౧౯) యజుర్వేద.

ఇత్థం నారాయణానువాక మహోపనిషత్సుబాలోపనిషదన్తర్యామిబ్రాహ్మణేషు వాసుదేవవిష్ణుశబ్దానాదరేణ నారాయణశబ్దేన భగవత్స్వరూపనిర్దేశాత్, వ్యాపకమన్త్రత్రయే మూలమన్త్రస్య వేద పరిగ్రహాతిశయస్స్ఫుటః. (౧౦)

ఇత్థం(౧)"యథాసర్వేషు వేదేషు" ఇత్యాదౌ(౨)"నారాయణమథాన్యస్తు" ఇతిమహాపాపహేతుత్వేనోక్తానుసన్ధానవిషయ నారాయణసామ్య దృష్టాన్తేన (3) "సత్యంసత్యమ్" ఇతిశపథపూర్వక ముక్తినిషేధదృష్టాన్తేనచ అష్టాక్షరాత్పరస్యనిషేధాత్ "భూతోర్ధ్వ బాహుః" ఇతి శపథపూర్వకంతన్నిషేధాత్. (౪) "సర్వవేదాన్త సారార్థః"(౫) "ఆర్తావిషణ్ణాః" (౬) "నారాయణేతిశబ్దోఽస్తి" (౭) "కింతత్రబహుభిర్మన్త్రైః" ఇత్యాదివచనేషు మూలమన్త్రస్య ఇతరవ్యాపకమన్త్రద్వయాపేక్షయా ప్రాశస్త్యకథనాచ్చ, మూలమన్త్రేపి వేద వైదికపరిగ్రహాతిశయోద్రష్టవ్యః. (౧౧)

ఏవం శ్రీమత్పరాఙ్కుశమునిప్రభృతి దివ్యసూరీణాం నాథయామునయతివరాది పూర్వాచార్యాణాఞ్చ పరిగ్రహాతిశయో మూల మన్త్రేఽనుసన్ధేయ ఇతి. (౧౨)

ఉచ్యతే.—యత్తావదుక్తం విష్ణుగాయత్ర్యామామ్నానాత్, వ్యాపకమన్త్రత్రయస్య పరిగ్రహాతిశయ ఇతి; తదయుక్తమ్. ఆరుణేషష్ఠప్రశ్నే *అమ్భస్యనువాకే విష్ణుగాయత్ర్యాః పూర్వం ద్విఃపఠితాయాం మన్త్రే(౮)"నమస్తేఽస్తురుద్రరూపేభ్యః"ఇత్యనన్తరంపునఃపఠితాయాం రుద్రగాయత్ర్యామామ్నానేన పురుష మహాదేవ రుద్రశబ్దానాం పరిగ్రహాతిశయ ప్రసఙ్గాత్. అత ఏవ విష్ణుగాయత్ర్యాం ప్రథమోపాదానాన్మూలమన్త్రస్య ప్రాధాన్యమితినిరస్తమ్. తతః పూర్వం ద్విరభ్యస్త

(౧)నారదీయ-అష్టా-౧-౪౧.   (౪) నారదీయ- అష్టా-౧-౧౩.
(౫) భార.   (౬)విహగేన్ద్ర-సం-౨౪-౧౨.

రుద్రశబ్దప్రాధాన్య ప్రసఙ్గాత్. తథాభూతమన్త్రదేవశబ్దే తత్ప్రస ఙ్గాచ్చ. రుద్రగాయత్ర్యాం ప్రథమం పురుషపదోపాదానేన తస్యైవ సర్వాపేక్షయా ప్రాధాన్యప్రసఙ్గాచ్చ. తథైవ గరుడగాయత్ర్యాం దుర్గా గాయత్ర్యాఞ్చ పురుషశబ్దస్య ప్రథమోపాదానేన తత్ప్రసఙ్గాచ్చ విష్ణుగాయత్రీ సమాఖ్యావత్ నారాయణ పదోపక్రమస్య స్వతన్త్రవేద పురుషేచ్ఛాఽధీనత్వేన ప్రాధాన్య నియామకత్వే మానాభావాచ్చ కిఞ్చ విష్ణుగాయత్ర్యాం షడక్షరాఽష్టాక్షర ద్వాదశాక్షరాణాం మన్త్రాణాంకార్త్స్న్యేనోపాదానాభావేన నోత్కర్షసిద్ధిః; అన్యథామన్త్రరత్న పూర్వోత్తర వాక్యయోః వైష్ణవ మన్త్రేషుచ సర్వేష్వతిప్రసఙ్గాత్.(౧౩)

ఏతేన-కేవలం విష్ణుశబ్దేనోపాస్య నిర్దేశోఽప్యప్రయోజక ఇతిసిద్ధమ్. అపిచ నారాయణాదిశబ్దానాం శబ్దపరత్వే లక్షణాప్రసఙ్గేన అర్థపరతయా విష్ణుగాయత్రీప్రతిపాద్యత్వేన భగవతోదేవతాప్తిరాపేక్షయా ప్రాధాన్య సిద్ధావపి నవిష్ణ్వాదిశబ్దఘటితమన్త్రత్రయప్రాధాన్య సిద్ధిః. అన్యచ్చ సర్వవేద సారత్వేన సర్వసమ్మతే పురుషసూక్తే పురుషపదామ్నానాత్ తద్ఘటితమన్త్రస్యైవ పరిగ్రహాతిశయస్స్యాత్. ఏతేన విష్ణుపురాణసమాఖ్యాపి ప్రత్యుక్తా. పురుషసూక్త సమాఖ్యా ప్రతిబన్ద్యా పరాహతత్వాత్. శ్రీరామాయణభాగవత హరిభక్తిసుధోదయాది సమాఖ్యాప్రతిబన్దీ పరాహతత్వాచ్చ. తేషామర్థపరతయాఽర్థేఽర్థాన్తరవ్యావర్తకత్వమేవ; నశబ్దవిశేషే శబ్దాన్తరవైలక్షణ్యపరత్వమిత్యుక్తా సర్వత్రతదీయతాంద్రుష్టిః. ఏతేన (౧) "విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతమ్" ఇత్యాద్యుదాహరణమపి ప్రత్యుక్తమ్. తత్ర (౨) "ఏవమేష మహాశబ్దో మైత్రేయభగవానితి" (౩) "భగవానితిశబ్దోఽయం తథాపురుష ఇత్యపి" (౪) "హరిరఖిలాభిరుదీర్యతే స ఏకః"

(౧) వి-పు-౧-౧-౩౧. (౨) వి-పు-౬-౫-౭౬.
(౩) వి-పు- (౪) వి-పు-

(౧) "హరిరపజన్మజరాదికాం సమృద్ధిమ్" ఇత్యాదేరవిసత్వాచ్చ.

అతఏవ వైష్ణవశబ్దేన భక్తినిరూపణమపి నవిష్ణుశబ్దాధిక్యే ప్రయోజకమ్. దేవతాన్తర భక్తివ్యావృత్తిమాత్రపరత్వాత్. అతఏవచ వాసుదేవశబ్ద ఘటిత వాక్యోదాహరణమపి దూరోత్సారితమ్. । ఇత్థఞ్చ వ్యాపకమన్త్ర సమాఖ్యోపపాదన మయుక్తమితిసిద్ధమ్. వ్యాపక శబ్దేనత్రయాణాం చక్రధారణవత్ ప్రమాణప్రసిద్ధావపి మన్త్రాన్తరవ్యావృత్త్యసిద్ధేః. (౧౪)

యదప్యష్టాక్షరే వేదపరిగ్రహాతిశయస్స్పష్ట ఇతి; తదపిమన్దమ్. శ్వేతాశ్వతరోపనిషది-పురుష ఈశహర శివ రుద్రశబ్దానామేవ విష్ణ్వాది శబ్దాఽనాదరేణ జగత్కారణపరతయాఽభ్యాసాత్. అథర్వశిఖాయాం ఈశాన శమ్భుశివ శబ్దానామేవకారణరూపధ్యేయ పరతయాఽఽమ్నానాత్. అథర్వశిరసి-రుద్రశబ్దస్యైవ సర్వాఽన్తర్యామిపరతయా ప్రచురతరాఽభ్యాసాచ్చ. ఏవంకాలాగ్నిరుద్రోపనిషదాదికమప్యుదాహర్తవ్యమ్. కిఞ్చనారాయణశబ్దాభ్యాసస్య భగవన్మాహాత్మ్యప్రతిపాదనార్థం దేవతాన్తరవ్యావర్తకత్వేపి నారాయణశబ్దే రుద్రాదిశబ్ద వ్యావర్తకత్వం నాఽస్తీత్యుక్తమ్. ఏవఞ్చ విష్ణ్వాదిశబ్దవ్యావర్తకత్వం దూరోత్సారితమ్. ఇదానీమవ్యాపకభగవన్మన్త్రాపేక్షయాపి నారాయణశబ్దాభ్యాసస్య వ్యావర్తకత్వం నాస్తీత్యుచ్యతే. శ్రీనృసింహతాపనీయోపనిషది, శ్రీరామచన్ద్రతాపనీయోపనిషదిచ-నృసింహానుష్టుభమన్త్రాదేస్సర్వాభీష్టప్రదత్వేన స్వయంప్రయోజనత్వేనచ శబ్దస్వరూపేణ కార్త్స్న్యేన ఉపాదానపూర్వకం సర్వోత్కృష్టత్వంహిప్రతిపాద్యతే. నారాయణశబ్దాఽభ్యాసస్తు అష్టాక్షరైకదేశస్యాఽర్థ ప్రతిపాదనార్థముపాదానరూప ఇతి నతావన్మాత్రేణాఽష్టాక్షరస్య సర్వోత్కృష్టత్వ ముపపద్యతే. (౧౫)

---

(౧) వి-పు-౬-౮-౬౪.

యదప్యష్టాక్షరముపాదాయైవ త్రేధా అన్యస్య పరత్వనిషేధాత్ వైదికపరిగ్రహాతిశయసిద్ధిరితి; తదప్యయుక్తమ్. భగవత్స్వరూపద్వ్యస్తేన సమాభ్యధికరాహిత్య ప్రతిపాదనస్య భగవత్ప్రతిపాదకత్వే నోత్కర్ష పరత్వగ్రాహకతయా విష్ణ్వాదిమన్త్రవైషమ్యపరతాఽసిద్ధి ప్రసఙ్గాత్. ఏతేనాఽష్టాక్షరముపాదాయ వైభవప్రతిపాదనమపివ్యాఖ్యాతమ్. *నహినిన్దాన్యాయాత్ భగవత్ప్రతిపాదకత్వే యుక్తోత్కర్ష పరతయాఽన్యథాసిద్ధత్వాచ్చ. యద్యపి (౧) "ప్రత్యగానన్దం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవస్వరూపమ్" (౨) "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదౌ అష్టాక్షరోద్ధారపూర్వకం తస్యసంసారనివర్తకత్వం శ్రుతమ్. తథాప్యానుష్టుభాద్యపేక్షయా శ్రుతిపరిగ్రహాఽతిశయో నేభ్యత ఏవ. (౧౬)

ఏతేనైవ దివ్యసూరీణాం పూర్వాచార్యాణాఞ్చ పరిగ్రహాతిశయోక్తి ప్రత్యుక్తిః. దివ్యసూరీణాం వేదతదుపబృంహణాఽనుసారిత్వాత్ అన్యథా అశిష్టతాపత్తేః. అత ఏవ తదుపాదానవైఫల్యాచ్చ. *ఉభయథాపివ్యర్థతిన్యాయాత్. (౧౭)

కిఞ్చ — (౩) "అయిరనామమ్శొల్లి" (౪) "నామమ్పలపరవి" (౫) "నామమ్ పలవుమ్ నవిన్ఱు" (౬) "నామమాయిరమేత్త" (౭) "ఓతియాయిరనామఙ్గళ్" (౮) "ఓతియాయిరనామమ్ పణిన్దు" (౯) "నామమ్ పలశొల్లి" (౧౦) "మాలరికేశవ నిత్యాద–ఓలమిడ వేన్నై ప్పణ్ణియిట్టిట్టు" (౧౧) "పేరుమోరాయిరత్తు ళ్ళొన్ఱునీర్ పేశుమినే" ఇత్యాదౌ అనన్తనామ్నామప్యవిశేషేణాఽనుసన్ధేయత్వం దివ్యసూరిభిరేవాఽనుగృహీతమ్. తథా తేషామనుసన్ధానమపి సార్వత్రిక

(౧) (౨) (౩) తిరుప్పల్లాణ్డు-౫ (౪) తిరుప్పల్లాణ్డు-౧౧. (౫) తిరుప్పావై-౯. (౬) నా-తి-౨-౧. (౭) (౮) తి. మొ-3-౫-౯. (౯) 3-తిరువ-౮. (౧౦) తి-వాయ్-౮-౨-౭. (౧౧) తి-వాయ్-౧౦-౨-3.

మితి సార్వజనీనమ్. ఆచార్యాణాఞ్చ అనుష్ఠాన పర్యన్తంసర్వభగవన్నామానుసన్ధానమ్.

తథాహి–ఆచార్యాస్తావన్న శుద్ధయాజినః. (౧)"సన్ధ్యావన్దనత్తుక్కుప్పు అప్పట్టార్కై శిష్టగర్హైపణ్ణుమాపోలే" (౧) "ఇష్టానిష్టఙ్గళ్ వర్ణాశ్రమఙ్గళైయుమ్ ఆత్మస్వరూపత్తైయుమవలమ్బిత్తిరుక్కుమ్" (౨) "ఇవన్ తాన్ ఇవైతన్నై నేరాకవిట్టిలన్." ఇత్యాదిసూక్తి విరోధాత్. నిత్యారాధానక్రమేషు పూర్వాచార్యానుగృహీతేషు సర్వేష్వపి నిత్యనైమిత్తికానుష్ఠానోక్తివిరోధాత్. శ్రీమద్వరవరమునిదినచర్యాయాం అభిగమనోపాదానాద్యనుష్ఠానోక్తివిరోధాత్, (౩) "జ్ఞానాధిక్యత్తాలే ప్రపన్నర్ పూర్వాచార్యర్కళ్," ఇత్యనుగృహీతత్వేన జ్ఞానాధికానాం తేషాం (౪) "మనసాపి నలఙ్ఘయేత్" (౫) "మద్భక్తోపి నవైష్ణవః" "ప్రియోఽపిన ప్రియోఽసౌమే" ఇత్యాదివిశేషశాస్త్రబలేన నిత్యనైమిత్తికానుష్ఠానావశ్యమ్భావాచ్చ. తదనుష్ఠానేచ "బ్రాహ్మేముహూర్తే ప్రథమం హరిర్హరిరిత్యుచ్చారణీయమ్." (౬) "పరవ్యూహాదికాన్ పత్యుః ప్రకారాన్ ప్రణిధాయచ" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా వాసుదేవాదినామ్నాం కేశవాదిద్వాదశనామ్నామనుసన్ధానం కార్యమ్. ఆచమనాదౌ నామత్రయానుసన్ధానం కార్యమ్. ఊర్ధ్వపుణ్డ్రధారణేఽపి (౭)"చతుశ్చక్రంనమస్యామి" ఇత్యనుసన్ధానంకార్యమ్. అత ఏవ (౮) "మెళ్ళవెళున్దరి యెన్న పేరరవమ్" ఇత్యనుగృహీతమ్. ఏవమన్యదప్యుదాహార్యమ్. అత ఏవ శ్రీమద్గీతాభాష్యే(౯)"సతతం కీర్తయన్తోమామ్" ఇత్యేతద్వ్యాఖ్యానావసరే నారాయణకృష్ణ వాసుదేవేత్యాదీనా మనుసన్ధాన మనుగృహీతమ్. (౧౮)

(౧) శ్రీవచనభూ-౩. (౨) ముముక్షుప్పడి-౩. (౩) శ్రీవచనభూ-౧.
(౪) లక్ష్మీతన్త్ర-౧౭-౯౫. (౫) (౬) పూర్వదిన-౧౫.
(౭) (౮) తిరుప్పావై-౬. (౯) గీ-౯-౧౪.

తస్మాత్ భగవన్మన్త్రాణాం మిథోన్యూనాధికభావోనిష్ప్రమాణక ఇతి. (౨౧)

అత్రాయం సిద్ధాన్తః:—

యత్త్వావదుక్తం మన్త్రాణాంసిద్ధసాధ్యపరాణాం స్వేతరసకలశాస్త్రాఽపేక్షయా ద్వివిధోత్కర్షః కార్త్స్న్యేనాఽవిశేషేణోపపద్యత ఇతి, తదయుక్తమ్. భగవన్మన్త్రవ్యతిరిక్తమన్త్రాణాం స్వరూపేణాఽర్థబోధనేనవా ముముక్షురక్షకత్వాభావేన యోగార్థోత్కర్షాఽసిద్ధేః; నచ తేషామాజ్ఞాకైఙ్కర్యాన్వితానాం ముముక్షురక్షకత్వమస్తీతివాచ్యమ్. తథాపి ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వాభావాత్. నచ–దేవతాజ్ఞానే సత్యేవ మన్త్రాణాం కార్యకరత్వేన ముముక్షూణామన్యమన్త్రార్థానుసన్ధానమావశ్యకమితివాచ్యమ్; తథాపి తస్య ముక్తిహేతుత్వాభావాత్. నచ–శబ్దతదర్థానుసన్ధానావశ్యమ్భావే, ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వ తదభావవైషమ్యమాత్రేణ భగవన్మన్త్రవ్యతిరిక్తమన్త్రాణాం ముముక్షుభిరనాదరణీయత్వాఽసిద్ధిరితివాచ్యమ్; మోక్షజనకసాధనాఽనుష్ఠానఫలకజ్ఞానార్థమేవ రహస్యత్రయమీమాంసాయా ఆదరీణయతయా, తదారమ్భణీయత్వౌయిక మన్త్రపదయోగార్థోత్కర్షస్యైవ ప్రకృతేవిచారణీయత్వేన తాదృశోత్కర్షరహితానాం అన్యమన్త్రాణామనాదరణీయత్వోపపత్తేః; రహస్యత్రయోక్తస్వరూపోపాయ పురుషార్థయాథాత్మ్యేషు పరస్పరాఽనుక్తాకార పరిజ్ఞానాభావే, మోక్షోపయోగి సాధనాఽనుష్ఠాన ఫలకజ్ఞానపూర్త్యభావేన,రహస్యత్రయే కస్యాప్యనాదరణీయతాఽనాపత్తేశ్చ.

కింబహునా, భగవన్మన్త్రేష్వపి మూలమన్త్రస్యైవోత్కర్షః. సర్వాత్మనాం స్వాభావిక శేషిత్వశరణ్యత్వ ప్రాప్యత్వరూపాకారత్రయయుక్తతయా, సుస్పష్ట భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకత్వస్య మూలమన్త్ర ఇవ భగవన్మన్త్రాన్తరేష్వభావాత్. ఉక్తాఽఽకారత్రయయుక్తభగవ

త్స్వరూపజ్ఞానస్యైవాఽన్యశేషత్వ స్వరక్షణ స్వప్రయోజనాన్వయ నివర్తనముఖేన మోక్షహేతుత్వాచ్చ.. అన్యథా సర్వేషాం ముక్త్యర్థజ్ఞానజనకత్వే(౧)"అనన్తావై భగవన్మన్త్రాః" ఇత్యుక్తాఽనన్తమన్త్రవైఫల్యాపత్తేః. నచాఽత్ర "వికల్పోవిశిష్టఫలత్వాత్" ఇతిన్యాయేన భగవన్మన్త్రాణామదృష్టద్వారకాఽగ్ర్యజ్ఞానజననముఖేన మోక్షసాధనతా వికల్పస్సమ్భవతి. స్వయం ప్రయోజనవిజాతీయ భగవదేకభోగసాధనవిజాతీయవిద్యానాం ముక్తివ్యాజతయా, వికల్పస్యైవబ్రహ్మసూత్రవివక్షితత్వాత్. భగవన్మన్త్రాణాఞ్చ, (౨) "ఆస్తాం తే గుణరాశివద్గుణపరీవాహాత్మనాం జన్మనాంసఙ్ఖ్యా" ఇత్యనుగృహీతారీత్యా ఆశ్రితానుగ్రహార్థమనన్తావతారసమాశ్రయణవత్, తత్తదవతారగుణ విగ్రహచేష్టిత వైలక్షణ్యానుభవరసప్రదానేన భగవతో వివిధవిచిత్రభోగసిద్ధ్యర్థం స్వానుగ్రహాలబ్ధ రుచివిశేషశాలినాం తత్తదాశ్రితానాం భోగ్యభూత తత్తద్గుణవిగ్రహచేష్టిత సుగ్రహత్వాయాఽనన్త్యేన మన్త్రప్రవర్తనోపపత్తౌ అదృష్టద్వారకైకఫలసాధనతావికల్పాశ్రయణస్య అన్యాయ్యత్వాత్. దహరవిద్యాదీనాంతు తత్తద్విద్యావిధాయివాక్యేషు నిరపేక్షమోక్షసాధనత్వశ్రవణబలేన వ్యాజవికల్పావశ్యమ్భావాచ్చ. ఆనుష్టుభాదీనాంతు స్వవాక్యోపస్థితగుణ విగ్రహచేష్టిత విశేషవైలక్షణ్యానుభవరూపభోగసాధనతామాదాయ మన్త్రపదయోగార్థ రక్షకత్వోపపత్తౌముక్తివ్యాజత్వేనాపి వికల్పాశ్రయణేమానాభావాచ్చ. (౨౨)

కిఞ్చ;—వ్యాపకమన్త్రాఽవ్యాపకమన్త్రసమాఖ్యాభేదేన భగవన్మన్త్రాణాం తారతమ్యసిద్ధిర్దుర్వారా. నచ – వ్యాపకత్వస్యోపలక్షణత్వే అవ్యావర్తకత్వం, విశేషణత్వే తారతమ్యాప్రయోజకత్వమితి–వ్యాప్తిశ్చేతివాచ్యమ్. మన్త్రనానాత్వాన్యథానుపపత్తిసిద్ధ సర్వవిగ్రహసాధారణ భగవత్స్వరూపబోధకత్వ తత్తద్విగ్రహావచ్ఛిన్న భగవత్స్వరూప

(౧) తైత్తిరీయబ్రాహ్మ-   (౨) ర-స్త-౨-౭౪.

బోధకత్వే బోధయోరేవ, వ్యాపకాఽవ్యాపకశబ్ద వివక్షితత్వాత్; భగవద్విగ్రహ విశేషమనపేక్ష్యైవ శఙ్ఖచక్రాదిచిహ్నిత దేవతాన్తర విగ్రహావ్యావృత్తమూర్తి సామాన్యావచ్ఛిన్నతయా, రూఢ్యా నారాయణశబ్దబోధితస్య భగవత్స్వరూపస్య త్రివిధాత్మవర్గనిరూపిత శేషిత్వ శరణ్యత్వ ప్రాప్యత్వరూపాఽఽకారత్రయవిశిష్టతయా, భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకస్య మూలమన్త్రస్యైవ, తత్తదవతారగుణవిగ్రహచేష్టిత విశేషప్రతిపాదకానాముక్తాకారత్రయాఽప్రతిపాదకానాంచాఽన్యమన్త్రాణాం పరిపూర్ణజీవేశ్వరస్వరూపయాథాత్మ్య ప్రతిపాదకత్వాభావేన, ముక్త్యుపయోగిజీవేశ్వరాది జ్ఞానజనకత్వాసిద్ధ్యా తేషాం నిరుక్తవ్యాపకత్వాఽవ్యాపకత్వయోస్తారతమ్య ప్రయోజకత్వాత్. అనుష్టుభాదావవతారవిశేషగుణవిగ్రహాది ప్రతిపాదకే నిరుక్తవ్యాపకత్వస్యాఽనతిప్రసఙ్గాచ్చ. సర్వావతారసాధారణ భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వస్య వ్యాపకమన్త్రత్రయే ప్యవిశేషేణ మూలమన్త్రస్యైవ వ్యాపకమన్త్రత్వానాపత్తేశ్చ. అస్తు వేత్యాదికమప్యయుక్తమ్. మూలమన్త్రస్య మిథ్యాఽఽవాది మతవిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యేన ఉత్కర్షసిద్ధేః. (౨౩)

నచ-వ్యాప్తిమాత్ర ప్రతిపాదనమపి విరుద్ధమేవ; కల్పితత్వంతు వ్యాప్త్యాదేరపి సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. నిత్యసమూహవాచినా నారశబ్దేన నారాయణశబ్దే ఆధేయతయా ప్రతిపన్నానాం నిత్యత్వసిద్ధ్యా కల్పితత్వాశ్రయణాఽయోగాత్. నిత్యత్వే కల్పితత్వవ్యాఘాతాత్; గుణానామకల్పితత్వస్య (౧) "తఇమే సత్యాః కామాః" (౨) "ఏతాంశ్చ సత్యాన్ కామాన్" ఇత్యాదిస్పష్టార్థకశ్రుత్యన్తరసిద్ధత్వాచ్చ. సూత్రితఞ్చ శారీరక మీమాంసాయామ్- (౩) "ఆదరాదలోపః" ఇతి; (౪) "తల్లో బ్రవీతిచభూయః" ఇతిచ. ఏవం దివ్యమఙ్గళవిగ్రహాణాం త్రివిధ

(౧) (౨) ఛాన్దో-౮-౧-౬. (౩) బ్రహ్మసూత్ర-౩-౩-౪౦ (౪)

చేతనాఽచేతనాత్మకవిభూతీనాఞ్చ నారశబ్దార్థత్వేన అకల్పితత్వసిద్ధ్యా విశుద్ధార్థ ప్రతిపాదనాధిక్య మనుసన్ధేయమ్. నచ-కుదృష్టివిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్య ముత్కర్ష ఇతి పరిభాషామాత్రమితి శక్యం వక్తుమ్; పరమపురుషార్థలక్షణ మోక్షహేతు పరిపూర్ణతత్వజ్ఞానజనకత్వస్యైవ "మన్తారంత్రాయతే" ఇతివ్యుత్పత్తిసిద్ధ రక్షకత్వోత్కర్ష రూపత్వేన తస్యకుదృష్టివిరుద్ధార్థప్రతిపాదనాధిక్యే సత్యేవ సమ్భవాత్. అతస్స్వరూపరూపగుణవిభూతీనాం తన్నిత్యత్వస్యచ ప్రతిపాదనాత్ మూలమన్త్రస్యైవోత్కర్ష ఇతిసిద్ధమ్. యత్తు-ఉపాదానత్వాప్రతిపాదనాదనుత్కర్షాపత్తిరితి; తన్న;-(౧)"పితాచ రక్షకశ్శేషీ" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా నవవిధసమ్బన్ధ ప్రతిపాదనేన జ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదనస్య వాదికేసరిరమ్యజామాతృమునిభిః తత్వదీపాదౌ ప్రపఞ్చితత్వాత్. (౨౮)

కిఞ్చ-అర్థపూర్తితదభావలక్షణం వ్యాపకమన్త్రాణాంతారతమ్యముపపద్యతే. తథాహి-షడక్షరీతావత్, విష్ణుపదేన (౨) "విష్ఌ-వ్యాప్తౌ" ఇతిధాతోః కర్తరి కృదన్తతయా వ్యుత్పన్నేన త్రివిధచేతనాఽచేతన రూపవ్యాప్య పదార్థాఽపేక్షయా జలతేజోవాయూనామివాఽన్తస్సం యోగమాత్రేణవ్యాపకత్వంవినా శరీరేషు జీవస్వరూపాణామివధారకతయాఽన్తఃప్రవేశరూపవ్యాప్తౌ ధారకత్వరూపప్రకారస్యాఽన్తఃప్రవేశరూపవ్యాప్తి ఫలభూతధారణనియమన పూర్వకయాదృచ్ఛికసుకృతాదిముఖేన(3)"నిత్యకిఙ్కరః ప్రహర్షయిష్యామి"ఇత్యుక్తచతుర్థీవ్యఙ్గ్యకైఙ్కర్యహేతుభూతాఽయనపదవాచ్యప్రాప్తిపర్యన్త ఫలస్యతాదృశఫలపర్యన్తవ్యాపారహేతుభూతానాం జ్ఞానశక్త్యాదివాత్సల్యాదిరూపవ్యాపకస్వరూపగతగుణానాఞ్చాఽప్రతిపాదనేన తత్స్వరూపమాత్రస్యవ్యాపకత్వేనైవరూపేణ ప్రతిపాదనేనచ అపూర్ణా. (౨౯)

---

(౧) (౨) జుహోత్యాది. (3) స్తో-ర-౪3,

తథా శ్రీమద్ద్వాదశాక్షరీమన్త్రో౽ప్యపూర్ణః. (౧) "వస - నివాసే" ఇత్యస్మాద్ధాతోః కర్త్రర్థకే ఔణాదికే ఉదేవఞ్ ప్రత్యయే సతి, ప్రత్యయస్యఞిత్త్వాత్ ఉపధావృద్ధౌచసత్యాం "వసతీతి-వాసుదేవః" ఇతివ్యుత్పత్త్యానిష్పన్నస్య వాసుదేవశబ్దస్యా౽౽వృత్త్యాశ్రయణేన "వస త్యత్రేతి - వాసుదేవః" ఇత్యధికరణవ్యుత్పత్త్యా ధారకత్వలాభేన వ్యాప్తిప్రకారవాచిత్వేపి నారాయణశబ్దే బహువ్రీహివృత్తావివవ్యా ప్యవాచకపదాభావాత్. అన్యథాసర్వత్రవసతీత్యధ్యాహారప్రసఙ్గాత్.

నచ - విష్ణుశబ్దస్య "విష్ఌ-వ్యాప్తౌ"ఇతి వ్యాపనక్రియామాత్ర వాచినోధాతోరౌణాదికనుప్రత్యయాన్తత్వేన వ్యుత్పన్నతయాధారక త్వా౽లాభేన వ్యాప్తిప్రకారవాచిత్వా౽భావే౽పి, వాసుదేవశబ్దే ధాతోర్వ్యాపనక్రియావాచిత్వం వినావర్తనక్రియావాచిత్వాశ్రయణేనా ౽ధికరణవ్యుత్పత్తౌ విష్ణుశబ్దే ఈశ్వరస్యవ్యాప్యత్వబాధవత్ బాధకాభా వాత్, (౨) "సర్వత్రా౽సౌసమస్తఞ్చ" ఇత్యాదివచనబలాచ్చవ్యాప్తి ప్రకారవాచిత్వముపపద్యతే. అత ఏవ వచనబలాత్ ఆవృత్తిః, కర్త రివ్యుత్పత్తావధ్యాహారో౽ప్యావశ్యక ఇతివాచ్యమ్. తథాపి వచనబలేన అధ్యాహారా౽౽వృత్త్యాశ్రయణేన బోధస్య నారాయణపదజన్యబోధాపే క్షయా త్రేధావిళమ్బస్య దురుద్ధరత్వాత్. (౨౭)

నచ - నారాయణపదే తత్పురుష బహువ్రీహివృత్తి ద్వయా శ్రయణే (3) "నారస్త్వితిసర్వపుంసామ్" (౪) "ఆపోనారా ఇతి ప్రోక్తాః" ఇత్యాదివచనమేవా౽౽శ్రయణీయమితివాచ్యమ్. నారాయ ణశబ్దే తత్పురుష బహువ్రీహ్యోః లోకసిద్ధతయా వచనస్యోపష్టమ్భక మాత్రత్వాత్. వాసుదేవశబ్దే ఔణాదిక ప్రత్యయకల్పనస్య బాహు ళకా౽ధికరణవ్యుత్పత్తికల్పనస్య అధ్యాహారకల్పనస్యచ వచనైకమూల

(౧) (౨) వి-పు-౧-౨-౧౨. (3) పాద్మోత్తర-౨౨౬-౫౭. (౪) వి-పు-౧-౪౬.

త్వాత్. కిఞ్చ - అధ్యాహారేఽపి సర్వశబ్దస్య వాసుదేవశబ్దాన్వయో దుర్ఘటః. సకృత్ శ్రుతస్య సర్వశబ్దస్య కర్తరివ్యుత్పత్తౌ అధికరణవ్యుత్పత్త్యౌ చ వ్యాపనక్రియాధికరణసమర్పకత్వేన వర్తనక్రియాకర్తృసమర్పకత్వేన చాఽన్వయాఙ్గీకారే వక్ష్యమాణరీత్యా గుణానామవ్యాప్యత్వేన గుణాంశేఽప్యనన్వయాపాతాత్. వాచనికసర్వార్థాశ్రయత్వరూపాఽర్థబలేన కర్తరి వ్యుత్పత్త్యావధ్యాహృతాధికరణసమర్పక గుణేతరసర్వవిషయ సర్వశబ్దాతిరేకేణాఽధికరణవ్యుత్పత్తౌ వాచనికాసఙ్కుచితసర్వార్థాశ్రయత్వరూపాఽర్థబలేన భగవత్స్వరూపేతర యావద్విషయస్య సర్వశబ్దస్య "సర్వమత్ర వసతి" "సర్వత్రవసతి" ఇతి పృథగధ్యాహారేవివక్షితార్థబోధస్య తురీయవిలమ్బాపత్తిః. (౨౨)

అథ,తత్పరిహారార్థం పృథగధ్యాహారమపహాయ వాచనికసర్వార్థాశ్రయత్వరూపాఽర్థబలేనాధికరణవ్యుత్పత్త్యా అధ్యాహృతస్య భగవత్స్వరూపేతర యావద్విషయస్య సర్వశబ్దస్యైవ లాఘవతర్కసహకృత వచనబలేన కర్తరివ్యుత్పత్త్యన్వయ యోగ్యతాఽనుసారేణ స్వరూప తద్గుణేతరయావత్పరతయా అర్థవైరూప్యాశ్రయణేన కర్తరివ్యుత్పత్తావప్యన్వయాఙ్గీకారే వచనైకమూలకవ్యుత్పత్తి విశేషాన్వయయోగ్యతాపరామర్శాధీన విరూపార్థకసర్వశబ్దావృత్త్యా వివక్షితార్థ బోధస్య తురీయవిలమ్బాపత్తిః. "సర్వత్రాఽసౌసమస్తశ్చ" ఇతిసప్తమీప్రథమారూప విభక్తిభేదనిబన్ధన సర్వశబ్దవైరూప్యేణ పఞ్చమవిలమ్బాపత్తిశ్చ. (౨౩)

అథ-అర్థవైరూప్య నిబన్ధనావృత్తివైరూప్యపరిహారార్థం "సర్వమత్రవసతి" ఇత్యత్రసర్వశబ్దస్యగుణపరత్వం వినా వాసుదేవ మన్త్రస్థభగవచ్ఛబ్దేన గుణసిద్ధ్యభ్యుపగమేన తురీయదోషపరిహారేఽపిగుణసిద్ధ్యర్థం పదాన్తరసాపేక్షతయా వివక్షితార్థబోధవిలమ్బరూపః పఞ్చమదోషో

దుర్వారః. ఏవంవ్యాప్తిఫలాఽప్రతిపాదనాదప్యుభయోరప్యపూర్తిర్ద్రష్టవ్యా. పూర్వోక్తరీత్యా ప్రాప్తిరూపస్యవ్యాప్తిఫలస్య *అయనపదేనేవ విష్ణువాసుదేవపదాభ్యామప్రతీతేః. నారాయణపదేతు తత్పురుషసమాసేఅధికరణవ్యుత్పన్నాఽయనపదేనధారకత్వస్య,బహువ్రీహిసమాసేతేనైవవ్యాపకత్వస్య,నారపదేన వ్యాప్యపదార్థానాం, తత్పురుషేకర్మణివ్యుత్పన్నాఽయనపదేన ప్రాప్యత్వస్య, తత్పురుషేనారపదేన గుణానాంచ ప్రతిపాదనేనాఽర్థపూర్తిర్ద్రష్టవ్యా. (౩౦)

యచ్చోక్తం-వ్యాపకమన్త్రద్వయస్య వ్యాప్యాదివాచకపదరూపబలాభావేన తద్విశిష్టబోధపరత్వేమానాభావః ; మూలమన్త్రస్యతు తత్సద్భావేన తత్పరత్వముపపద్యతే; పదాఽన్తరమనపేక్ష్యతాత్పర్యవిషయాన్వయానుభావకత్వమేవ వాక్యస్యపూర్తిః; అన్యథాబోధ్యార్థసమ్బన్ధ్యబోధేనాఽపూర్ణత్వే నారపదార్థాదేర్విశేష్యానుక్త్యామూలమన్త్రస్యాఽపూర్ణత్వాపత్తిరితి; తదయుక్తమ్; వ్యాపకమన్త్రద్వయస్య సర్వవేదసారభూతమూలమన్త్రార్థాఽనధికార్థప్రతిపాదకస్యతదన్యూనార్థప్రతిపాదకత్వే వైయర్థ్యప్రసఙ్గేన న్యూనార్థపరత్వాఽవశ్యమ్భావాత్, అన్యథామూలమన్త్రే అధికార్థప్రతిపాదనవైఫల్యాపత్తేః. మోక్షహేతుభూతనివృత్త్యుపయోగ్యర్థపఞ్చకజ్ఞానపూర్త్యర్థతయా మూలమన్త్రే ఏకస్యాఽప్యక్షరస్య వైయర్థ్యాఽనవకాశాచ్చ. (౩౧)

అతఏవ వ్యాపకమన్త్రాణామపూర్తిర్నదోషాయ; తేషాంతత్తదవతారగుణవిగ్రహచేష్టితవిశేషాదిరూప మూలమన్త్రాఽనుక్తార్థప్రతిపాదనేన సఫలతయా తదన్యూనార్థపరత్వే మానాభావాత్. ఏవఞ్చవ్యాపకమన్త్రద్వయస్యమూలమన్త్రసాపేక్షతయైవ వివక్షితార్థబోధకత్వాదపూర్ణత్వంసిద్ధమ్. అపూర్ణస్యాపి (౧)"మాలరికేశవన్" ఇత్యాదిరీత్యా భగవత్ప్రతిపాదకత్వమాత్రేణభక్తిపారవశ్యప్రపన్నానాం శబ్దవిశేషాఽ

(౧) తి-వాయ్-౭-౨౨.

నుసన్ధానజనితభోగవిశేషార్థతయా, జ్ఞానాధిక్యప్రపన్నానాం (౧) "ఇష్టం హివిదుషాంలోకే సమాసవ్యాసధారణమ్" ఇతిన్యాయేన భోగవిశేషార్థతయా, అజ్ఞానప్రపన్నానాం సర్వభగవన్మన్త్రసాధారణస్వయంప్రయోజనభగవన్ముఖోల్లాసార్థకతయా, త్రివర్గార్థినాంజపహోమాదిముఖేనతత్ఫలసిద్ధ్యర్థతయాచ భగవత్కటాక్షవిశేషాధీనరుచి విశేషమూలకానుసన్ధానవిషయత్వేన సాఫల్యముపపద్యతే. నచ - నారాయణపదస్యాపి (౨) "నారస్త్వితిసర్వపుంసామ్" (౩) "ఆపోనారాఇతిప్రోక్తాః" ఇత్యాదివివరణ సాపేక్షత్వేనాఽపూర్ణత్వ ప్రసఙ్గః. *నహి స్వాఙ్గమితి న్యాయేనాఽభిధాన పర్యవసాన హేతుభూత తాత్పర్యగ్రాహకనాపేక్షత్వమాత్రేణనైకవాక్యతాఽనాపన్న పదాన్తరనిరపేక్షతాత్పర్యవిషయానుభావకత్వరూపపూర్తౌ బాధకాభావాత్; "సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఇత్యాదికవచనబలేన మూలమన్త్రస్యైవ సర్వోపజీవ్యత్వాచ్చ. (౩౨)

అపిచ - వేదవైదికపరిగ్రహాతిశయరూపసర్వోత్కర్షః మూలమన్త్రస్యోపపద్యతే; తథాహి-విష్ణుగాయత్ర్యాముపాదానాత్ వ్యాపకమన్త్రత్రయస్యతావత్పరిగ్రహాతిశయస్సిద్ధః. తత్ర ప్రథమోపాదానాత్ మూలమన్త్రస్య తత్సిద్ధిః. (౩౩)

యదత్రోక్తం పురుషమహాదేవరుద్రశబ్దానాం రుద్రగాయత్ర్యామామ్నానేన పరిగ్రహాతిశయప్రసఙ్గ ఇతి; తన్న;-వికల్పాఽసహత్వాత్ - కిం దేవతాన్తర పరతయాపురుషాది శబ్దానాం పరిగ్రహాతిశయ ఆపాద్యతే; ఉత- భగవత్పరతయా; నాద్యః-(౪) "అమ్భస్యపారే" (౫) "యమన్తస్సముద్రే" ఇతినారాయణానువాకాది ప్రసిద్ధసముద్రశాయిత్వలిఙ్గాత్, (౬) "అద్భ్యస్సమ్భూతోహిరణ్యగర్భ ఇత్యష్టౌ" ఇత్యుక్త నారాయణాష్టర్చసంవాదబలాత్, రుద్రగాయత్రీషు ఉపక్రమేపురుష శ్రుత్యభ్యాసబలాత్, శచీపతిరూఢ సహస్రాక్షశ్రుతి ప్రతిబన్దిబలాత్,

(౧) (౨) పాద్మోత్తర-౨౨౬-౫౨. (౩) వి-పు-౧-౪-౬. (౪) తై-నా-౧-

(౧) "నతునారాయణాదీనాం నామ్నామన్యత్రసమ్భవః" ఇత్యాదివచన బలాత్, (౨) "రుజం ద్రావయతేయస్మాత్" ఇత్యాదివచనబలాత్, విష్ణుగాయత్ర్యామనన్యథాసిద్ధ భగవదసాధారణనామత్రయో పాదానబలాత్, శ్రీసహస్రనామాధ్యాయపాఠబలాచ్చ అమ్భస్యనువాకస్య భగవత్పరతయా అన్యత్రస్థాపితత్వేన, పురుషమహాదేవరుద్రశబ్దానాం దేవతాన్తర పరత్వాఽసమ్భవాత్. సద్వితీయః. పురుషమహాదేవరుద్రశబ్దానాంభగవత్పరత్వస్య వాసుదేవవిష్ణునారాయణ శబ్దాధీనతయా తన్నిర్ణాయకత్వాభిప్రాయేణైవ విష్ణుగాయత్ర్యాం వ్యాపకమన్త్రత్రయోపాదానేన తస్యైవపరిగ్రహోతిశయోపపత్తేః. (౩౪)

అతఏవ (౩) "భగవానితిశబ్దోఽయంతథాపురుషఇత్యపి। నిరుపాధీచవర్తేతే వాసుదేవేసనాతనే" ఇతి శ్రీమతి వైష్ణవేపురాణే ధర్మవిశేష సమర్పకతయా వాసుదేవశబ్దప్రయోగ ఉపపద్యతే; అతఏవచ (౨) "రుజంద్రావయతే యస్మాత్తస్మాద్రుద్రోజనార్దనః। ఈశనాదేవచేశానః మహాదేవోమహత్త్వతః" ఇతివచనే (౪) "సృష్టిస్థిత్యన్తకరణీం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్। ససంజ్ఞాంయాతిభగవానేక ఏవజనార్దనః" ఇతివచనేచభగవత్ప్రసిద్ధజనార్దనశబ్దేన ధర్మినిర్దేశ ఉపపద్యతే. (౩౫)

అతఏవచ(౫) "నతునారాయణాదీనాంనామ్నామన్యత్రసమ్భవః। అన్యనామ్నాంగతిర్విష్ణురేక ఏవప్రకీర్తితః" ఇతివచనే విష్ణుశబ్దేనధర్మినిర్దేశ ఉపపద్యతే; నారాయణానువాకేచ చతుర్ముఖవాచిప్రసిద్ధ బ్రహ్మశబ్దశమ్భుశివేన్ద్రశబ్దానాం దేవాఽక్షరపతీశ్వరబ్రహ్మ తత్త్వ జ్యోతిరాత్మశబ్దరూపసామాన్యశబ్దాష్టకస్య చాఽర్థనిర్ధారణం నారాయణశబ్దేనకృతమితిసుప్రసిద్ధమ్. (౩౬)

అతఏవ విష్ణుగాయత్ర్యాంప్రథమోపాదానాన్మూలమన్త్రస్యప్రాధాన్యముపపద్యతే. తతఃపూర్వమేవాఽభ్యస్తస్యాపిరుద్రశబ్దస్య న్యాయ

(౪)వి-పు-౧-౨-౬-౭.

దశకేనా ఽప్రాధాన్యస్యోపపాదితత్వాత్. పూర్వమేవచతుర్వార మభ్యస్తస్యాపి పురుషశబ్దస్యాఽన్యపరత్వ శఙ్కార్హస్య "ఏతాన్ ప్రయుఞ్జన్ విష్ణుం ప్రీణాతి" "నిరుపాధీచవర్తేతే వాసుదేవేసనాతనే" "నారాయణాభ్యాముపస్థానమ్" ఇత్యాదివాక్యేషు శ్రుతైర్విష్ణ్వాదిశబ్దైరేవాఽర్థ నిర్ణయస్య కర్తవ్యత్వాత్. సుప్రసిద్ధ గాత్వానుఽపపత్త్యాదిభిరన్యపరత్వ శఙ్కాగన్ధాఽనర్హస్య నారాయణశబ్దస్య ప్రథమోపాదనమితి సమ్భవతః ప్రయోజనస్య త్యాగాఽయోగాచ్చ. (౩౭)

(౧) "నగాయత్ర్యాః పరోమన్త్రః" ఇతి,(౨) "ధ్యేయస్సదా" ఇత్యాద్యుక్తధ్యానవిశేషకరణ మన్త్రత్వలక్షణాఽనితర సాధారణోత్కర్ష శాలిన్యాం ప్రసిద్ధగాయత్ర్యాం సర్వప్రచోదయితృసవితృదేవశబ్దత్వేన నిర్దిష్టస్యభగవతః భర్గశ్శబ్దితతేజోవిశేషణతయా నిర్దేశ ప్రయుక్తాఽప్రాధాన్యపరిహారాయ తృతీయపాదే సర్వధీప్రచోదయితృత్వేనరూపేణ ప్రాధాన్యేననిర్దేశాత్. ఏతదభిప్రాయ సూచనార్థం సవితృశబ్దస్యసహస్రనామపాఠసిద్ధ భగవత్పరత్వ సూచనార్థంచ తలవకారోపనిషది(౩) "యజ్ఞోవై ప్రచోదయతి" ఇతితృతీయపాదోపాదాన పూర్వకంకృత్స్నగాయత్ర్యుపాదానపూర్వకశ్చ (౪) "యజ్ఞేనయజ్ఞమయజన్త" (౫) "యజ్ఞోవై విష్ణుః" ఇత్యాదిప్రసిద్ధయజ్ఞపురుషత్వేన వివరణాత్, విష్ణుగాయత్ర్యాం విష్ణుశబ్దేననారాయణవాసుదేవ సమాఖ్యాద్వయోపోద్బలితేన గాయత్రీప్రతిపాద్యదేవతావిశేషనిర్ధారణాత్, (౬) "ఏషసర్వభూతాఽన్తరాత్మా" ఇతిప్రసిద్ధప్రచోదకత్వస్యగాయత్రీనిర్దిష్టస్య విష్ణులిఙ్గత్వ స్ఫుటీకరణాత్, సర్వోత్కృష్టప్రసిద్ధగాయత్ర్యర్థ నిర్ణాయకతయావిష్ణుగాయత్ర్యాం నారాయణానువాకే దేవశబ్దాభ్యాస సూచితగాయత్రీవేద్య దేవతానిర్ధారణస్య స్ఫుటీకారకత్వాచ్చ. పూర్వాచార్యైః (౭) "అసారమల్పసారఞ్చ" ఇతివచనస్య వేదసారోపనిషత్సారతరాఽనువాక

(౪) పురుషసూక్తమ్. (౫) యజుర్వే (౬) సుబా-

సారతమ గాయత్రీతి విష్ణుగాయత్ర్యాస్సారతమత్వపరత్వేన వ్యాఖ్యాత తయా తత్రనారాయణశబ్ద ప్రథమోపాదానస్య ప్రాధాన్యనియామక త్వోపపత్తేశ్చ; అతఏవ విష్ణుగాయత్రీసమాఖ్యాయామపి ఐచ్ఛికత్వా ఽనుపపత్త్యాతద్గ్రహ్రష్టాన్తాఽసిద్ధేశ్చ. (౩౭)

అతఏవ-కిఞ్చవిష్ణుగాయత్ర్యామిత్యాద్యప్యయుక్తమ్; విష్ణుగాయ త్ర్యాంనామత్రయోపాదానస్య వైఫల్యాఽనుపపత్త్యా మోక్షహేతు నివృత్తికారణీ భూతాఽర్థపఞ్చకజ్ఞానజనక మన్త్రత్రయోపలక్షణత్వాఽ భ్యుపగమాత్. అన్యథా నామత్రయమాత్రోపాదానస్య అమూల కత్వాపత్తేః. విష్ణువాసుదేవశబ్దయోః ప్రాప్య ప్రాపకాకారపూర్త్యంశే నారాయణశబ్ద సాపేక్షత్వేపి స్వాధ్యాఽవతారవిశేషాఽన వచ్ఛిన్నభగవ త్స్వరూపప్రతిపాదకతయా ప్రణవనమశ్శబ్దచతుర్థీఘటితతయాచ అవ్యా పక సకలభగవన్మన్త్రాపేక్షయా అర్థపఞ్చకప్రతిపాదకాంశే ఉత్కర్షోప పత్తేశ్చ. మన్త్రరత్నస్య మూలమన్త్రతుల్యయోగక్షేమతయా వ్యాపక మన్త్రాన్తర్భావేన తత్రాఽతిప్రసఙ్గస్యాఽదోషత్వాచ్చ. మన్త్రప్రధాన భూతన్నారాయణ శబ్దైక్యేన మూలమన్త్రమన్త్రరత్నయోరైక్యవివక్షయా వ్యాపకమన్త్రత్రయోక్త్యుపపత్తేశ్చ. మన్త్రరత్నస్యవ్యాపక మన్త్రత్వా విశేషేపి విష్ణువాసుదేవ మన్త్రయోరశిష్టపరిగ్రహాఽపూర్తి నిబన్ధనని కర్షస్య మన్త్రరత్నప్రతిపన్నోపాయోపేయాకాఙ్క్షాహేతుభూతస్వరూప శిక్షామూలత్వలక్షణ మూలమన్త్రోత్కర్షస్యచ సమ్భవాచ్చ. ఏతేన- అవ్యాపకవైష్ణవమన్త్రేష్వతి ప్రసఙ్గోదూరోత్సారితః. (౩౮)

అతఏవ-కఠవల్ల్యాంవిష్ణుశబ్దేన ఉపాస్యనిర్దేశోఽప్యుత్కర్షప్రయో జక ఇతిసిద్ధమ్. (౧) "ప్రాజ్ఞోహిప్రకరణాత్" ఇతిబ్రహ్మసూత్రోక్తి న్యాయేన జీవపరత్వేన ప్రసక్తస్య (౨) "పురుషాన్నపరంకిఞ్చిత్" ఇత్యుక్తపురుషశబ్దస్య దేవతావిశేషపరత్వనిర్ధారకత్వాత్. (౪౦)

(౧) బ్రహ్మసూ-౧-౪-౫. (౨) కఠ-౧-౩-౧౧.

ఏతేన-అపిచేత్యాదికమప్య పాస్తమ్; సారతమవిష్ణుగాయత్ర్యాం నామత్రయమాత్రోపాదానస్య మోక్షహేతునివర్తకజ్ఞానజనక మన్త్రత్రయస్మారణముఖేన తదుత్కర్షసూచకతయా సాఫల్యస్య సమ్భవతో దుర్వారత్వాత్.   (౪౧)

ఏతేనైవ-అన్యచ్చేత్యాదికమప్యయుక్తమ్. శ్రీపురుషసూక్తస్య శారీరకమీమాంసాయాం విచారితత్వేన చిదచిద్విలక్షణదేవతావిశేష పరత్వేన నిర్ణీతార్థకత్వలక్షణసర్వవేదసారత్వసద్భావేఽపి; (౧) "పురుషా వా శ్వమానవా" ఇత్యాదిసామాన్యరూఢ్యా ఈశానశబ్దేనచసమ్భావితాయా దేవతాన్తర పరత్వశఙ్కాయా, మన్దవిషన్యాయేన దేవతావిశేష మాత్ర రూఢై ర్విష్ణ్వాదిశబ్దైః "ఏతాం ప్రయుఞ్జన్ విష్ణుం ప్రీణాతి" నారాయణాభ్యాముపస్థానమ్" ఇత్యాదివాక్యస్థైః పరిహర్తవ్యతయా, వ్యాపక మన్త్రాణాంతదపేక్షయోత్కర్షోపపత్తేః. అతఏవనారాయణానువాకే(౨) "సహస్రశీర్షమ్" ఇతిపురుషసూక్తప్రత్యభిజ్ఞాపనపూర్వకం నారాయణ శబ్దేనపురుషశబ్దార్థ నిర్ధారణముపపద్యతే. అతఏవ హర్యచ్యుతాఽనన్త పరమాత్మపదానాం విష్ణురూఢానామపి, చతుర్ముఖవాచిబ్రహ్మశబ్దశమ్భుశివేన్ద్రాదిశబ్దానామివాఽర్థనిర్ధారణ మపియుజ్యతే. నారాయణపదస్య మూలమన్త్రమన్త్రరత్నస్మారణముఖేన విశిష్టోపాయోపేయత్వలక్షణ వేద్యాకారపూర్తిజ్ఞాపనముఖేన దివ్యనామాన్తరాపేక్షయాఽతిశయితత్వాత్.   (౪౨)

అతఏవ విష్ణుపురాణసమాఖ్యాపి ప్రత్యుద్ధృతా. చతుర్వింశత్సహస్రికాయాస్సంహితాయాశ్చతుర్వింశత్యక్షరగాయత్రీరూపత్వవత్, అంశషట్కాత్మకస్య శ్రీవిష్ణుపురాణస్య మోక్షహేతు నివర్తకజ్ఞాన జనకషడక్షరవత్ అవతారవిశేషాఽనవచ్ఛిన్న భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకతయాఽర్థపఞ్చక జ్ఞానజనకతయాచ తద్వివరణత్వసూచనాయ షడక్షర

---

(౧)   (౨) తై-నా.

స్మారక విష్ణుపదఘటితసమాఖ్యోపపత్తేః. తథాహి - ప్రథమాధ్యాయోక్త ప్రణవార్థపరః - (౧) "విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతమిత్యాదినా-జగచ్చసః" ఇత్యన్తేన, (౨) "అకారో విష్ణువాచకః" (౩) "అకారార్థో విష్ణుః" ఇత్యాద్యుక్తాకారవివరణపూర్వకం, (౪) "యథాజగత్" (౫) "యన్మయశ్చ జగద్బ్రహ్మ" (౧) "జగత్తత్రైవచస్థితమ్" (౧) "జగతోఽస్యజగచ్చసః" ఇత్యభ్యస్తజగచ్ఛబ్దేన (౩) "మకారార్థో జీవః" ఇత్యాద్యుక్తమకారార్థ వివరణపూర్వకం "తత్రైవచస్థితమ్" ఇత్యేవకారేణ "జగచ్చసః" ఇతి శబ్దేనచ, ఉకారార్థవివరణపూర్వకం, "స్థితిసంయమకర్తా" ఇత్యనేన, "జగచ్చసః" ఇతితాదాత్మ్యేనచ (౩) "తదుపకరణం వైష్ణవమిదమ్" ఇత్యాద్యుక్తలుప్తచతుర్థ్యర్థవివరణపూర్వకంచాంశషట్కవక్ష్యమాణార్థస్యసఙ్గ్రహీతత్వాత్. అనన్తరమ్ (౬) "అవికారాయ" ఇత్యారభ్య అంశషట్కం మన్త్రశేషవివరణమ్. (౬) "విష్ణవే సర్వజిష్ణవే" (౭) "నమోహిరణ్యగర్భాయ" ఇతిమన్త్రశేషోపాదానపూర్వకంస్వరూపరూపగుణవిభూతిభిరపరిచ్ఛిన్నస్య భగవతో వాసుదేవస్య ప్రతిపాదనేన (౮) "నారాయణో జగన్మూర్తిః" ఇత్యాదిషు నారాయణశబ్దోపాదానేనచ నారాయణశబ్దసమానార్థకతయా విష్ణుశబ్దార్థప్రపఞ్చనాత్ † (౯) "ఇతి వివిధమజస్య" ఇతిచరమశ్లోకే "సదిశతుభగవానశేషపుంసామ్" ఇతి వ్యక్తచతుర్థ్యర్థపరప్రార్థనాయాః కణ్ఠోక్తత్వాత్. (౪౩)

నచ, పురుషసూక్తసమాఖ్యాస్థపురుషశబ్దవత్ విష్ణుశబ్దస్య దేవతాన్తరవ్యావర్తకత్వమేవ, నతుమన్త్రవిశేషస్మారకత్వమితివాచ్యమ్.

† "అత్ర 'అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యా' ఇత్యాదినానమశ్శబ్దార్థప్రపఞ్చనాచ్చ" ఇతివాక్యంపూరణీయమ్.

(౧) వి-పు-౧-౧-౩౧. (౨) (౩) అష్టశ్లోకీ. (౪) వి-పు-౧-౧-౪.
(౫) వి-పు-౧-౧-౫. (౬) వి-పు-౧-౨-౧. (౭) వి-పు-౧-౨-౨.
(౮) (౯) వి-పు-౬-౮-౬౪.

శబ్దవిశేషోపాదాన ప్రయోజనస్య సమ్భవతస్త్యాగాయోగాత్. అతఏవ (౧) "విష్ణోః కృపా" (౨) "విష్ణోః కటాక్షమ్" (౩) "విష్ణుపోతం వినా" (౪) "విష్ణుస్సనాతనః" (౫) "విష్ణురాత్మా" (౬) "యస్యాం జాతో విష్ణుః" ఇత్యాదిషు శబ్దవిశేషోపాదానస్య ప్రయోజన విశేషః పూర్వాచార్యై రనుగృహీతః.

పురుషసూక్తసమాఖ్యాయామపి తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి వత్, పురుషశబ్దప్రయోగేణైవ దేవతావిశేషపరత్వ స్పష్టీకరణాత్. † సమాఖ్యాయా అసాధారణ్యాఽనుపపత్తేః. నచ-పురుషపద ఘటిత సూక్తం పురుషసూక్తమితివాచ్యమ్. పదస్యాస్వపరత్వే లక్షణాపత్తేః. రామాయణసమాఖ్యాఽపి అవతారవిశేషమాహాత్మ్య ప్రతిపాదకైద ప్పర్యేణ ప్రవృత్తిసూచనార్థా. అన్యత్రాఽప్యేవం యథాసమ్భవం సమాఖ్యాప్రయోజనమనుసన్ధేయమ్. (౪౪)

అతఏవ వైష్ణవశబ్దేన భక్తనిరూపణమపి విష్ణుశబ్దాధిక్యప్రయోజనమితిసిద్ధమ్. (౭) "అర్థపఞ్చకతత్త్వజ్ఞా మహాభాగవతాస్స్మృతాః" ఇత్యాదిరీత్యా "విష్ణుషడక్షరీ ప్రతిపాద్యాఽర్థపఞ్చకతత్త్వజ్ఞాః" ఇత్యేతత్పరతయా సమ్భవతో వైష్ణవసమాఖ్యా ప్రయోజనస్య త్యాగాయోగాత్. అతఏవ వాసుదేవశబ్దఘటిత వాక్యోదాహరణం యుక్తమ్. వాసుదేవ శబ్దస్మారిత పఞ్చరాత్రప్రసిద్ధద్వాదశాక్షరీ ప్రతిపాద్యత్వ సూచనేన తదర్థాభిజ్ఞత్వ సూచనేనచ విష్ణుతద్భక్తయోః ప్రశంసాసమ్భవాత్.

ఇత్థఞ్చ పఞ్చరాత్రప్రసిద్ధవ్యాపకసమాఖ్యోపాదానమపి యుక్తమితి సిద్ధమ్. సర్వదివ్యమఙ్గళ విగ్రహాసాధారణ ప్రాప్త్యాది స్వరూపవిశిష్ట ప్రాప్యస్వరూపప్రతిపాదకత్వస్య మన్త్రాన్తరవ్యావృత్తత్వాత్.

యద్యపి శ్వేతాశ్వతరాదిషు దేవతాన్తరవాచక శబ్దైః జగత్కా-

† సమాఖ్యైవ దేవతావిశేష పరత్వసాధికేతి సూచయితుం పురుషపదం ప్రయుక్తమ్.

(౧) అహిర్బు-౧౪-౨౫. (౨) విష్ణుధ-౧-౫౯. రా-అ-౧-౭.

రణం నిర్దిష్టమితి; తదపి, రుద్రగాయత్రీన్యాయేన నిరస్తమ్. శ్వేతాశ్వతరే పురుషశబ్దస్య దేవతానిర్ధారకత్వస్య అన్యత్ర ప్రపఞ్చితత్వాత్. అథర్వశిరసి "అహమేకః" ఇత్యాదేరన్తర్యామిపరత్వస్య అథర్వశిఖాయాం విష్ణుశబ్దస్యైవ ధ్యేయసమర్పకత్వస్యచ అన్యత్రసమర్థితత్వాచ్చ. దేవతాన్తరపరతయా రుద్రాదిశబ్దానాం వేదపరిగ్రహస్య వక్తుమశక్యత్వాత్. భగవద్వాచకశబ్ద ప్రయోగముఖేన రుద్రాదిశబ్దానాం భగవత్పరత్వస్య బహూపబృంహణప్రసిద్ధత్వేన భగవత్పరతయా తేషాం విష్ణ్వాదిశబ్దాఽపేక్షయా వేదపరిగ్రహస్య వక్తుమశక్యత్వాచ్చ. నచ-విష్ణ్వాదిశబ్దాఽనాదరేణ రుద్రాదిశబ్దప్రయోగవినిగమికావిరహః. (౧) "రుద్రోబహుశిరాబభ్రుః" (౨) "సర్వశ్శర్వశ్శివస్స్థాణుః" ఇత్యాది సహస్రనామపాఠన్యాయేన రుద్రాదిశబ్దానాం భగవన్నామత్వసూచనార్థమేవప్రయోగాత్. ఏవం ప్రాతర్దనన్యాయాత్ నిర్వాహోఽప్యనుసన్ధేయః.

కిఞ్చ - అపూర్త్యశిష్టపరిగ్రహాయుక్తవ్యాపక మన్త్రద్వయాపేక్షయా నారాయణ శబ్దాభ్యాసస్య మూలమన్త్రే ప్రణవనమశ్శబ్దవత్ సాధారణ్యాఽభావేన వాసుదేవశబ్దవత్ నామాన్తరాఽసమభివ్యాహారేణచ మూలమన్త్రప్రధాననామత్వేన తత్సారకత్వాత్, విష్ణ్వాది శబ్దానాదరేణ నామవిశేషోపాదానఫలస్య సమ్భవతస్త్యాగాయోగాచ్చ, మోక్షహేతు నివర్తకజ్ఞానజనకత్వరూప మన్త్రపదయోగవృత్తి నిమిత్త పూర్తిసూచనముఖేన వేదపరిగ్రహాతిశయసాధకత్వం సిద్ధమ్. ఏవఞ్చ-రుద్రాదిశబ్దానాం భగవన్నామత్వేపి నారాయణనామసామ్యశఙ్కా-దూరోత్సారితా. తేషామపూర్త్యశిష్టపరిగ్రహయోరతిశయితత్వాత్. కిఞ్చ-నారాయణశబ్దస్యైవ బహూపనిషదభ్యాస ఇత్యన్యత్ర విస్తరః; (౭౬)

(౧) సహస్రనామ. (౨) సహస్రనామ.

ఆనుష్టుభాదేరుత్తారకత్వశ్రవణేపి మూలమన్త్రేణ మోక్షజనక నివర్తకజ్ఞానరూపాఽర్థపఞ్చక యాథాత్మ్యజ్ఞానోత్పత్తౌసత్యామేవ తాదృశజ్ఞానోత్పత్తిప్రతిబన్ధక దురితనివృత్తిద్వారా ముక్తిప్రయోజకత్వమేవేతి, నమూలమన్త్రసామ్యశఙ్కావకాశః. (౪౭)

అపిచ-(౧) "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాదిఖణ్డేన, (౧) "ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్" ఇత్యాదిఖణ్డేనచ ప్రణవాఽష్టాక్షరయోః స్వరూపేణ ఉపాదానపూర్వకముత్తారకత్వం శ్రూయతే; ఏవమష్టాక్షరముపాదాయైవ త్రేధాపరత్వనిషేధాత్ వైదికపరిగ్రహాతిశయస్సిద్ధః. భగవద్దృష్టాన్తే నాఽన్యత్రపరత్వనిషేధస్య భగవతివా సఙ్కుచిత యోగ్యసర్వోత్కర్ష సాధకతయా ముక్తిహేతునివర్తక జ్ఞానప్రాప్తిహేతుత్వ రూపోత్కర్షస్యాపి సమ్భవతో వివక్షితత్వాఽవశ్యమ్భావాత్. ఏతేనాఽష్టాక్షరముపాదాయ వైభవప్రతిపాదన మపివ్యాఖ్యాతమ్; సమ్భవన్యాయాత్, అసఙ్కోచన్యాయాచ్చ. సహినిన్దాన్యాయస్తు విపరీతఫలః. నిన్ద్యస్యసర్వథా త్యాజ్యత్వాభావస్య నిన్దితాదితరోత్కర్షస్యచ సిద్ధిహేతుత్వాత్. అన్యథా "నిన్దాననిన్దితుంప్రవర్తతే" ఇతివ్యాఘాతాత్, నిన్దితాదితరం ప్రశంసితుమితివ్యాఘాతాచ్చ. ఆనుష్టుభాద్యపేక్షయా పరిగ్రహాతిశయశ్చాఽర్థపూర్త్యాదినాసిద్ధఇత్యుక్తిః. (౪౮)

వస్తుతస్తు-దివ్యసూరిపరిగ్రహాతిశయాదష్టాక్షరస్య సర్వమన్త్రోత్కర్షసిద్ధిర్ద్వారా; తత్సూక్తీనామపౌరుషేయ నిత్యనిర్దోషతయా స్వతః ప్రామాణ్యస్య సోపబృంహణవేదవ్యాఖ్యానరూపవేదవిశేషత్వస్య ప్రామాణ్యాంశే ప్రసిద్ధవేదాధిక్యస్యచాఽన్యత్ర సిద్ధాన్తితత్వేన తత్పరిగ్రహాదేవ సమీహితనిర్వాహాత్. ఏతాదృశవేదపరిగ్రహీతృత్వేన తేషామేవశిష్టాగ్రేసరత్వాత్. అతఏవ తత్పరిగ్రహోపన్యాస

(౧) నారాయ.ఉప నిషత్.

సాఫల్యాచ్చ. తద్బలాదేవవైదికపరిగ్రహసాధకన్యాయస్యపూర్వోక్తస్య దార్ఢ్యసిద్ధేః. (౪౯)

యదపి - కిఞ్చేత్యాదినా భగవన్నామ్నామనన్తానాం అనుసన్ధేయత్వం దివ్యసూక్త్యనుష్ఠానాభ్యాం సిద్ధమిత్యుక్తం; తదప్యయుక్తమ్. దివ్యసూరీణాం భక్తిపారవశ్యేన ప్రపన్నతయా, ముక్తానామివ (౧) "ఎనక్కాన్ఱుమ్ తేనుమ్పాలుమముతుమాయ తిరుమాల్ తిరునామమ్" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా భోగ్యతాతిశయేన (౨) "నన్నాలైపలకోణ్డు" (3) "విపన్యవః" ఇత్యుక్తాఽనన్తనామానుసన్ధేయత్వస్య ద్వేధాప్రకాశనోపపత్తేః. జ్ఞానాధిక్యప్రపన్నానాంతు స్వరూపజ్ఞానార్థమేవ కస్యచిదనుసన్ధేయతయా స్వరూపజ్ఞానపూర్తిహేతుభూతమూలమన్త్రస్యైవాఽనుసన్ధేయత్వాత్. కేవలభగవత్ప్రియతయా మన్త్రాన్తరాఽనుసన్ధానస్య నిత్యనైమిత్తికవత్ ఆజ్ఞాకైఙ్కర్యరూపత్వాభావేనాఽకర్తవ్యత్వాత్ అనన్యప్రయోజనత్వవిరోధేన పావనత్వబుద్ధ్యాకర్తుమశక్యత్వాచ్చ. (౪) "యన్ముహూర్తంక్షణంవాపి" ఇత్యాదేః ప్రేమపారవశ్యపరత్వాచ్చ (౫) "సకలం కాలంద్వయేన క్షిపన్" (౬) "మన్త్రరత్నానుసన్ధానసన్తతస్ఫురితాఽధరమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా కాలక్షేపాదిరూపతయా మూలమన్త్రాద్యర్థానుసన్ధానేనైవ (౭) "యన్ముహూర్తంక్షణం వాపి" ఇత్యాద్యనుష్ఠానసమ్భవాచ్చ. (౮) "రఙ్గేశవిజ్ఞప్తికరామయస్య" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా భాగవతకైఙ్కర్యరూపతయా మన్త్రాన్తరానుసన్ధానస్య అధికారివిశేషనియతత్వాచ్చ. (౫౦)

"అష్టోత్తరశతం మూలమన్త్రమావర్తేత" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా మూలమన్త్రస్యైవ విహితస్థలే పురుషసూక్తాదివైష్ణవ మన్త్రాణామనుసన్ధేయత్వేపి స్వరూపానుసన్ధానపూర్త్యర్థం సన్తతాఽనుసన్ధేయత్వానిర్దేశ్చ.

(౧) తి-మొ-౬-౧౦-౬. (౨) తి-వాయ్-౪-౨-3. (3) సుబాలో-౬.
(౪) (౫) (౬) పూర్వదినచర్యా.

ప్రేమాతిశయాఽనుకారేణ సర్వమన్త్రానుసన్ధానస్య (౧) "ప్రకున్దతుళు మన్తియులే కుల్లైక్కవుమ్ నేణుమో?" (౨) "తతోఽనిప్రప్రేమయినన్ని కృష్టే" (౩) "నాయ్ కూర్తై వాలాల్" (౪) "నా మేన్ వన్దై న్నేన్" (౫) "నహిం శునాలీ ధాపీ" ఇత్యాద్యనుగ్రహీతరీత్యా స్వరూపానుసన్ధాన శాలినాం (౬) "స్వాత్మా స్వే సంవిగర్హతే" ఇత్యాద్యుక్త ప్రఖ్యాతిశయమే నైవనివృత్తిసిద్ధేశ్చ. (౭) "గుహ్యం ప్రకాశయేత్" ఇత్యుక్తరీత్యాఽనుకారేణ ధారణస్యసామ్ప్రదాయికస్య ప్రకాశనార్థం, శ్రీమన్నాథముని ప్రభృతిపూర్వాచార్యాఽఽజ్ఞాపరిపాలనార్థం, (౮) "నల్ కన్నుక్కిరజ్జుమ్ పఱుతోల్ కన్నుక్కిరజ్జుమాపోలే" ఇత్యనుగ్రహీతరీత్యా కేవలభగవత్ప్రియతయాఽనుజ్ఞాకైఙ్కర్యసిద్ధ్యర్థం, (౯) "యూయుంయూయంవయం వయమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా ప్రయోజనాఽన్తర పరవ్యావృత్తస్వాధికారప్రకటనార్థశ్చ మూలమన్త్రమన్త్రరత్నతద్వివరణ దివ్యప్రబన్ధానాం స్వరూపతోఽర్థతోవాఽను సన్ధేయత్వ సమ్భవేపిఽతత్పరిత్యాగేనకేవల ముత్తారకరామకృష్ణ వాసుదేవశబ్దానామైచ్ఛికాఽనుసన్ధానస్య జ్ఞానాధిక్య ప్రపన్నేషుస్వరూపవిరుద్ధత్వాచ్చ. (౫౧)

ఇత్థశ్చ - అజ్ఞానప్రపన్నేషు తేషామైచ్ఛికానుసన్ధానం నైమిత్తికన్యాయేన స్వరూపవిరుద్ధమితిసిద్ధమ్. తస్మాద్దివ్యసూరీణాం సర్వేషామైకకణ్ఠ్యేన మూలమన్త్రమన్త్రరత్నస్మారకనారాయణ శబ్దాభ్యాసస్య విశిష్యదరీదృశ్యమానతయా తద్బలేన తయోస్సర్వమన్త్రోత్కర్షసిద్ధిః. కింబహునా (౧౧) "మన్త్రాన్తర త్తినరుకుమ్మఱిన్దుమ్ పోక్కడవనల్లన్; తిరుమన్త్రత్తిలుమ్ ద్వయత్తిలుమ్ నియతనాకైయుమ్" (౧౨) "నకలంకాలంద్వయేనక్షపన్" ఇత్యాదిసూక్తిషు ప్రమాణోపపత్తిసంప్రదాయసూచనముఖేన, అనుష్ఠానముఖేనఉపదేశముఖేన, చరమరహస్య

(౨) రఙ్గనాథస్తో-౮. (౩) తిరుప్పా-౯-౪-౩. (౪) తి-మొ-౧-౫-౧.
(౬) రా-అ-౧౫-౧౪. (౭) శేషసం-౧౪-౫౦.

త్రయస్యైవపూర్వాచార్యైరతిశయేన పరిగృహీతతయా పూర్వోక్త వేదవైదికదివ్యసూరిపరిగ్రహాతిశయో నిష్ప్రత్యూహః. (౫౨)

యత్తు-పూర్వాచార్యాణా మాజ్ఞాకైఙ్కర్యేషు నామాన్తరానుసన్ధాన మస్తీత్యుక్తం; తదయుక్తమ్. తావతా "అగ్నిశ్చమామన్యుశ్చ" ఇత్యాది దేవతాన్తరమన్త్రాణామివ *అచ్యుతానన్తగోవిన్దేత్యాది నామత్రయాదీనా మాజ్ఞాకైఙ్కర్యాన్తర్భావేన పరిగ్రహసిద్ధావపి, మోక్షజనకనివర్తక జ్ఞానపూర్తిహేతుతయా సదానుసన్ధేయత్వ మూలభూతపరిగ్రహాతిశయాఽసిద్ధేః; (౧) "సతతంకీర్తయన్తోమామ్" ఇత్యేతద్వ్యాఖ్యానావసరేచ(౧)"నమస్యన్తశ్చమాంభక్త్యా"ఇత్యుక్తానాంభక్తిభారావనమితదేహానాం భక్తిపరీవాహరూపతన్మయేవ నారాయణ కృష్ణ వాసుదేవేత్యాద్యనుసన్ధాన మనుగృహీతమితి నతద్విరోధగన్ధోఽపి. (౫౩)

తస్మాత్ (౨)"యథాతేతత్రవర్తేరన్,యథాతేతేషు వర్తేరన్" ఇత్యుక్తరీత్యాపూర్వాచార్య ప్రబన్ధానుష్ఠానోపదేశానుసారేణ స్వరూపజ్ఞానార్థంమూలమన్త్ర ఏవ సదాఽనుసన్ధేయ ఇతిసిద్ధమ్. (౫౪)

ఇదఞ్చసప్తమమధికరణంషట్ సూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రాద్యం సూత్రమ్ (భగవన్మన్త్రఙ్గళ్ తాననేకఙ్గళిత్యాది, భగవన్మన్త్రాస్తు ఇత్యర్థః. భగవచ్ఛబ్దేన (౩) "ఇషేత్వా" ఇత్యాదిక్రియాఙ్గమన్త్రాణాం, పఞ్చాక్షర్యాది కేవలదేవతాన్తర మన్త్రాణాం, "అగ్నిశ్చ" ఇత్యాదిదేవతాన్తరాఙ్కితమన్త్రాణాఞ్చవ్యావృత్తిః; సాక్షాద్భగవత్పరత్వం వివక్షితమ్. తేషాంభగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వాభావాత్, ముముక్షురక్షకత్వాభావాత్, ముక్తిహేతుజ్ఞానజనకత్వా భావాచ్చేతిభావః. తు-శబ్దేన పూర్వోక్తసకలశాస్త్రా పేక్షయా మన్త్రాణాం మన్త్రసమాఖ్యాసిద్ధం విశేషరక్షకత్వరూపం శఙ్కాబీజమభిప్రేతమ్. (అనేకఙ్గళ్) ఇత్యనేన భగవన్మన్త్రాణాం వివిధవిచిత్రగుణ విగ్రహచేష్టిత విశేషప్రతిపాదనేన

(౧) గీ-౯-౧౪. (౨) తై-శీ-౧౧-౪. (౩) యజు-౧-౧.

మూ.—(౧౦). అవైతాన్ వ్యాపకఙ్గశ్రేష్ఠమ్, అవ్యాపకఙ్గశ్రేష్ఠమీరణ్డవర్గమ్.

బుభుక్షు విషయేత తత్తదిష్టాఽనిష్టప్రాప్తి పరిహారార్థతయా, ముముక్షు విషయే వివిధవిచిత్రసత్త్వ పరమాత్మభోగార్థతయాచ పూర్వోక్తం ప్రమాణోపపత్తిసిద్ధమానన్త్యమభిప్రేతమ్. (౫౫)

భగవన్మన్త్రాణామవతార ప్రయోజనపర్యాలోచనయైవ వ్యాపకమన్త్రత్రయస్య ముక్తిహేత్వర్థపఞ్చకజ్ఞానజనకత్వ లక్షణోత్కర్షసిద్ధిమభిప్రేత్య వ్యాపకాఽవ్యాపక సమాఖ్యాబలాదపితత్సిద్ధిమభిప్రేత్యద్వితీయసూత్రమాహ (అవైతానిత్యాది.)

(అవైతాన్) భగవన్మన్త్రానిత్యర్థః. పూర్వసూత్రే మన్త్రాణాం భగవచ్ఛబ్దేన విశేషణాత్ మన్త్రసామాన్యే సాక్షాత్ భగవత్పరత్వతదభావాభ్యాం వర్గద్వయసూచనేన వ్యాపకాఽవ్యాపకరూపేణవర్గద్వయవిశిష్టభగవన్మన్త్రాణాం ఏతత్సూత్రోక్తానాం వైషమ్యం, తు-శబ్దేన ద్యోత్యతే. (౧)"నారాయణాభ్యాముపస్థానమ్" ఇత్యాదావివప్రతిపాద్యప్రతిపాదకయోరభేదోపచారేణ వ్యాపకభగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకత్వం వ్యాపకసమాఖ్యానిమిత్తమ్. తచ్చ సర్వాఽవతారసాధారణభగవద్గుణవిగ్రహవ్యాపారవిశిష్టభగవత్స్వరూపప్రతిపాదకత్వం, ముక్తిహేతు నివ రక్షిజ్ఞానవిషయాఽర్థ పఞ్చక ప్రతిపాదకత్వంవా. తేన శ్రీవేఙ్కటేశాక్షరీ నవాక్షరీప్రణతార్తిహర దశాక్షర్యాదిషు ప్రణవనమోఘటితేషు"ఓంమాధవాయనమః""ఓం"శ్రీధరాయనమః"ఇత్యాదిషుచ నాతిప్రసఙ్గః. తదేతత్సర్వ మభిసన్ధాయాహ (వ్యాపకఙ్గశ్రేష్ఠమ్, అవ్యాపకఙ్గశ్రేష్ఠమ్) ఇతి. వ్యాపకత్వాఽవ్యాపకత్వయోః సముదాయద్వయోపాధితయా పరస్పరవిరుద్ధ ప్రవృత్తినిమిత్తత్వ సూచనాయ

మూ.—(౧౧). అవ్యాపకఙ్గళిల్ వ్యాపకఙ్గళ్ మూన్ఱుమ్ శ్రేష్ఠఙ్గళ్.
(౧౨). ఇవైమ్మూన్ఱిలుమ్ వైత్తుక్కొణ్డు పెరియతిరుమన్త్రమ్ ప్రధాః

(ఇరణ్డువర్గమ్) ఇత్యుక్తమ్. నతు – “ఇరణ్డుపడియాయిరుక్కుమ్” ఇతి. అన్యథా వ్యాప భగవత్స్వరూప ప్రతిపాదకతయా వ్యాపకత్వమ్. అవ్యాప గుణవిగ్రహాది ప్రతిపాదకతయాఽవ్యాపకత్వమపి ఏకస్యైవేతి ప్రసక్తాత్. (౫౬)

ఏవమానన్త్య సమాఖ్యారూప హేతుద్వయ ముక్త్వా సాధ్యం నిర్దిశతి తృతీయసూత్రేణ (అవ్యాపకఙ్గళిలిత్యాది)

(అవ్యాపకఙ్గళిల్) అవ్యాపకమన్త్రేభ్య ఇత్యర్థః. (వ్యాపకఙ్గళ్ మూన్ఱుమ్) వ్యాపకమన్త్రాస్త్రయోపీత్యర్థః. న్యూనాధిక్యసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదాయ త్రిత్వేన వ్యాపక మన్త్రసముదాయ ఉక్తః. తేన విష్ణుపదఘటిత వైష్ణవమన్త్రాణాం మన్త్రరత్నస్య చాఽఽధిక్యశఙ్కా, విష్ణువాసుదేవ మన్త్రయోరవ్యాపకత్వేన న్యూనత్వశఙ్కా చ పూర్వోక్తరీత్యా పరిహృతా. విష్ణువాసుదేవ మన్త్రయోరవతార విశేషాప్రతిపాదకత్వేన ముక్తిహేతునివర్తకజ్ఞానైదంపర్యేణ ప్రవృత్తతయాఽన్యాపేక్షయోత్కృష్టత్వేపి వక్ష్యమాణరీత్యా మూలమన్త్రాపేక్షయా నికృష్టత్వేన వ్యాపకత్వం నస్యాదితిశఙ్కాం పరిహర్తుం, అపిశబ్దప్రయోగః; భద్రాదిశబ్దవదాపేక్షికోత్కర్ష విశేషమాదాయ వైవక్షికో వ్యవహారవిశేషస్సమ్భవతీతి భావః. త్రిత్వే ప్రసిద్ధవన్నిర్దేశాత్ విష్ణ్వాదిశబ్దత్రయస్య విష్ణుగాయత్రీస్థత్వేన ఏకబుద్ధ్యుపారోహస్సూచ్యతే. తేన శ్రైష్ఠ్యే తృతీయో హేతుస్సూచితః. అతఏవ తృతీయసూత్రే సాధ్యస్య పృథఙ్నిర్దేశః (శ్రేష్ఠఙ్గళ్) ఇతి. మన్త్రశబ్దయోగార్థోత్కర్షశాలిన ఇత్యర్థః. (౫౭)

ఇత్థం వ్యాపక మన్త్రత్రయసాధారణ ధర్మముక్త్వా మూలమన్త్రే మన్త్రాన్తరవైలక్షణ్యముక్తమ్. అసాధారణవైలక్షణ్యం దర్శయతి తురీయ

సూత్రేణ (ఇవై మూన్రిలుమిత్యాదినా).

ఇదంశబ్దేన శ్రేష్ఠత్వేనోక్తాః పరామృశ్యన్తే. అనేన-విష్ణుగాయత్రీస్థత్వేన సారతమేషు త్రిష్వపి సారత్వముక్తమ్. “ఇవఱ్ఱిల్ వైత్తుక్కొణ్డు”. ఇత్యుక్తే “అవ్యాపకఙ్గళ్” ఇత్యర్థశ్శబ్దేఽప్యతాఽపి, అతః (మూన్రిలుమ్) ఇత్యుక్తమ్. అపిః - సముచ్చయే. అవ్యాపకమన్త్రాఽపేక్షయా వ్యాపకానాముత్కర్షః, వ్యాపకద్వయాపేక్షయా మూలమన్త్రస్యోత్కర్షశ్చ సమ్భవతీత్యర్థః. (౫౭)

అనేనశఙ్కావిశేషః పరిహృతః. అవ్యాపకమన్త్రాపేక్షయా వ్యాపకమన్త్రాణాముత్కర్షేపి పరస్పరాఽనుక్తార్థపరతయా నకస్యాపివైఫల్యమ్. మూలమన్త్రోత్కర్షేతు తదనధికార్థకతయా వ్యాపకమన్త్రద్వయివ ఫల్యమితిశఙ్కా.

పరిహారస్తు, “ఇష్టంహివిదుషాంలోకే” ఇతిన్యాయేనభోక్తౄణాం. సఙ్గ్రహ విస్తరాభ్యామనుభవవిశేషలక్షణ భోగ విశేషార్థం ప్రాగ్న్యాతద్వితతిరూపవర్గద్వయస్య, వ్యూహాదివిగ్రహవర్గాణాఞ్చ (౧) “గుణైష్షడ్భిస్త్వేతైః” ఇత్యారభ్య “ప్రణతజనభోగంప్రసువతే” ఇత్యన్తేన శ్లోకచతుష్టయేన శ్రీవత్సాఙ్కమిశ్రాఽనుగృహీతరీత్యా, (౨) “ఆస్తాంతేగుణరాశివత్” ఇత్యాది శ్రీపరాశరభట్టార్యాఽనుగృహీతరీత్యాచ ఆవిర్భావవత్ (3) “పాథేయం పుణ్డరీకాక్షనామసఙ్కీర్తనామృతమ్” (౪) “క్వజపోవాసుదేవేతి ముక్తిబీజమనుత్తమమ్” (౫) “కథయన్తశ్చమాంనిత్యమ్” (౬) “సతతంకీర్తయన్తోమామ్” (౭) “శృణ్వన్తిగాయన్తిగృణన్తి” (౮) “మాలరికేశవనిత్యాది - ఓలమిడవెన్నైప్పణ్ణియిట్టిట్టు” (౯) “ఎనక్కున్తుమ్ తేనుమ్పాలుమముతుమాయ తిరుమాల్ తిరునామమ్” (౧౦) “పారాశర్యవచస్సుధామ్ - పిబన్తు”

---

(౧) వరద-స్త-౧౬. (౨) ర-స్త-౨-౭౪. (3) గారు-పు-౨౨౦-౧౬.
(౪) (౫) గీ- (౬) గీ-౯-౧౪. (౭) (౮) తి-వాయ్-౮-౨-౭.
(౯) తి-మొ-౬-౧౦-౬. (౧౦) శ్రీభాష్యమ్.

(౧) "భక్తామృతం విశ్వజనానుమోదనమ్" (౨) "భాష్యామృతప్రదానాద్యైః" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా వివిధవిచిత్రభోగహేతుభూత మన్త్రముఖేన తద్గుణాఽనుభవార్థం మన్త్రవర్గద్వయస్యాపి భగవతా ప్రకాశనోపపత్తేరితి. (౫౯)

యద్వా - అపిశబ్దేన విరోధోద్యోత్యతే; విరోధశఙ్కా-చేత్థం; విష్ణుమన్త్రాఽపేక్షయా మూలమన్త్రస్య ప్రాధాన్యేన వాసుదేవమన్త్రాఽపేక్షయా ప్రాధాన్యం, వాసుదేవపదస్య వ్యుత్పత్తిద్వయేన వ్యాప్తిప్రకారస్యాఽపిలాభేన విష్ణుశబ్దపరిగ్రహవత్ అశిష్టపరిగ్రహాభావాత్. మన్త్రే భగవచ్ఛబ్దసత్త్వేన విష్ణుమన్త్ర ఇవాఽపూర్త్యభావాచ్చేతి; పరిహారస్తు-పూర్వోక్తరీత్యా పఞ్చమసూత్రే అనుసన్ధేయః. (౬౦)

(వైత్తుకొణ్డు) "ఉణ్డుకొణ్డు" "కణ్డుకొణ్డు" ఇత్యాదివత్ "భాగో భాగధేయమ్, నామ - నామధేయమ్" ఇత్యాదివచ్చ సముదాయోక్తిః. వైత్తు ఇత్యర్థః, మనసి నిధాయేతి యావత్. మన్త్రత్రయవిషయకపర్యాలోచనే క్రియమాణే, మూలమన్త్రే ప్రాధాన్యం సిధ్యతీతి భావః. "మూల మన్త్రే పూర్వాచార్యాణాం నిరూఢవ్యవహారః" ఇత్యుక్తమ్. (పెరియ) ఇతి విశేషణమ్ - ప్రాధాన్యే హేతుగర్భమ్. (మూన్ఱిలుమ్) ఇతి త్రిత్వోక్తిః - మూలభూత విష్ణుగాయత్రీజన్యైకబుద్ధ్యా పారోహస్య సూచనాత్. తత్ర ప్రథమోపాత్తత్వం "పెరియ" ఇతి వివక్షితమ్. తస్య హేతుత్వం పూర్వముపపాదితమ్; కిఞ్చ - ఉత్తరసూత్రే అశిష్టపరిగ్రహాఽపూర్త్యోః ప్రాధాన్యాఽభావే హేతుత్వేనాఽభిప్రేతతయా, అస్మిన్ సూత్రే "పెరియ" ఇతి విశేషణేనాఽర్థపూర్తిస్సన్నిబన్ధనాఽశిష్టవిరోధిత్వఞ్చ ప్రాధాన్యే హేతుత్వేన వివక్షితమితి గమ్యతే. ఇదమపి హేతుద్వయం పూర్వమేవోపపాదితమ్; అపిచ (పెరియ) ఇతి సామాన్యతః పరత్వవిశేషణోక్తిమహిమ్నా త్రి విధనిషేధముఖేన పరశబ్దోక్తం వాచనికం ప్రధానమితి, మన్త్రపదస్య యోగార్థస్య సర్వోత్కర్షో మూలమన్త్రే సాధ్యత్వేనాఽభిప్రేతః. (౬౧)

—•⁂•—

మూ.—(౧౩) మన్ఱై యివై ఇరణ్డుక్కుమ్ అశిష్ట పరిగ్ర
హాముమపూర్త్తియుముణ్డు

ఏవం మూలమన్త్ర పర్యాలోచనలబ్ధం తత్ప్రాధాన్యముక్త్వా, పూర్వసూత్రవివక్షితం ఇతరమన్త్రయోరప్రాధాన్యము పపాదయితుం తదుభయపర్యాలోచనలబ్ధ మాకారద్వయందర్శయతి పఞ్చమసూత్రేణ (మన్ఱై యిత్యాదినా).

(మన్ఱై) ఇత్యనేన మూలమన్త్రాద్భిన్నత్వంవివక్షితమ్. (ఇవై) ఇత్యనేన వ్యాపకమన్త్రత్వంవివక్షితమ్. అశిష్టపరిగ్రహాఽపూర్త్తిసద్భావేపి ద్వయోర్వ్యాపకమన్త్రత్వం నవిరుధ్యతఇతిభావః. (ఇరణ్డుక్కుమ్) ఇత్యనేన న్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదకేన పూర్వోక్తరీత్యా కాశకుశావలమ్బనేన, వాసుదేవమన్త్రే అశిష్టపరిగ్రహాద్యభావశఙ్కాయాః, మూలమన్త్రే అశిష్టపరిగ్రహాదిశఙ్కాయాశ్చ, పూర్వోక్తరీత్యా నివృత్తిరభిప్రేతా. (అశిష్టపరిగ్రహముమ్) ఇతి పరిగ్రహ శబ్దసమభివ్యాహారాత్ అశిష్టశబ్దః (౧) "వేదోఽన్ృతో బుద్ధకృతాగమోఽన్ృతః" ఇత్యాద్యుక్తకుదృష్టిపరః.

"కార్త్స్న్యేన వేదస్తత్త్వావేదకః" ఇత్యభ్యుపగన్తారః శిష్టాః. "నిర్విశేషచిన్మాత్రాంశే వేదస్తత్త్వావేదకః, గుణవిభూత్యాద్యంశే అతత్త్వావేదకః" ఇత్యభ్యుపగన్తారోఽశిష్టాః; (౨)*సత్యంజ్ఞానమిత్యాదినాచిన్మాత్రస్వరూపస్యాఽకల్పితత్వోక్త్యా, (౩) "ఏకమేవాఽద్వితీయమ్" ఇత్యాదినా ద్వితీయమిథ్యాత్వోక్త్యాచ తదంశేతత్త్వావేదకత్వమ్ (౪) "తదైక్షత, తత్తేజోఽసృజత" ఇత్యాదిషు గుణవిభూత్యాదేస్స్వరూపేణ ప్రతిపాదనేఽపి అసత్యత్వసత్యత్వసమ్భవాత్, (౫) "తఇమేసత్యాః కామాః" (౬) "ఏతాంశ్చసత్యాన్ కామాన్" (౭) "సత్యకామస్సత్యసం

(౨) తై-ఆ-౧. (౩) ఛా-౬-౨-౧. (౪) ఛా-౬-౨-౩.
(౫) ఛా-౮-౩-౧. (౬) ఛా-౮-౧-౬. (౭) ఛా-౮-౧-౫.

మూ.— (౧౮)ఇత్తైవేదజ్గళుమ్, ఋషికళుమ్, ఆళ్వార్కళుమ్, ఆచార్యర్కళుమ్ విరుమ్బినార్కళ్.

కల్పః" ఇత్యాదిషుసత్యశబ్దస్య(౧)"అథనామధేయం సత్యస్యసత్యం ప్రాణా వై సత్యంతేషామేషసత్యమ్" ఇత్యాదివాక్యేషష్ఠ్యన్తసత్యశబ్దస్యేవ ఆపేక్షికసత్యత్వపరత్వసమ్భవాచ్చ, తదంశేనతత్త్వావేదకత్వమితివదతాంవిష్ణు వాసుదేవమన్త్రయోర్వ్యాప్తిత్రి ప్రకార వ్యాపకగుణానాం ప్రతిపాదనేపి నవిరోధః. తేషాంకల్పితత్వ సమ్భవాదితి. అశిష్టత్వేననిర్దిశ్యకుదృష్టిపరి గ్రహోక్త్యావ్యజ్యతే. మూలమన్త్రే తునారపదేనగుణవిభూత్యాదీనాంకల్పి తత్వాభావోక్త్యాకుదృష్టి మతవిరోధస్సర్వోపజీవ్యే తత్రస్ఫుటఇతిభావః. పరిగ్రహశబ్దః స్వమతావిరోధసమ్భావనాప్రయుక్తాదరపరః. స్వవి వక్షితజ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకత్వాభావః-అపూర్తిశబ్దార్థః. (౬౨)

ఇత్థం సాధారణహేతుత్రయేణ, అసాధారణహేతుషట్కేనచ మూలమన్త్రోత్కర్షస్సాధితః. అథచతుర్విధపరిగ్రహాతిశయరూపాఽ సాధారణహేతుచతుష్టయేన పూర్వోక్తం మూలమన్త్రప్రాధాన్యం ప్రసాధ్యతే షష్ఠసూత్రేణ (ఇత్తైయిత్యాదినా.)

పూర్వం "తిరుమన్త్రమ్" ఇతిప్రథమాన్తనిర్దిష్టం (ఇత్తై) ఇతి ద్వితీయాన్తేనపరామృశ్యతే. "ఇత్తైవేదజ్గళుమ్ ఋషికళుమ్" ఇత్య నేన చతుర్థసూత్రేపరత్వవిశేషణలబ్ధం హేతుచతుష్టయమపితన్త్రేణాఽభి మతమిత్యనుసన్ధేయమ్; ప్రధానయుక్తిత్వద్యోతనార్థం ప్రథగుక్తమ్. అత్ర "వేదజ్గళుమ్" ఇత్యనేనతైత్తిరీయే మహోపనిషదిచ నారాయణా నువాకద్వయం లిఙ్గభూయస్త్వాధికరణన్యాయేన సర్వవిద్యావేద్యదేవ తానిర్ధారకం అష్టకృత్వోఽభ్యస్తేన నారాయణశబ్దేన సర్వవేద్యాకార పరిజ్ఞానపూర్తిహేతు భూతసకలవేదాన్తసారార్థమూల మన్త్రస్మారకేణ పురుషసూక్తగాయత్రీ శ్వేతాశ్వతరాఽథర్వశిఖాముణ్డకబృహదారణ్యక

(౧) బృ-౪-౩-౬.

ఛాన్దోగ్య ఐతరేయ తైత్తిరీయాదిగతానాం వేద్యాకారభూతత్రింశద్వి శేషణానాం మూలమన్త్రార్థ దేవతాపర్యవసానపరం వివక్షితార్థసంవాదత్వేన వివక్షితమ్. తథా సర్వకారణవాక్యానాం నారాయణపర్యవసానాభ్యాసరూపం మహోపనిషద్యనేక ఖణ్డవాక్యజాతం తత్సమానార్థక నారాయణోపనిషదాదికఞ్చ వివక్షితమ్. తథానుబాలోపనిషది– "చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యఞ్చ నారాయణః" ఇత్యాదీనాంతాదాత్మ్యేన శరీర శరీరిభావపరాణాం తత్రైవ అన్తర్యామిబ్రాహ్మణే (౧) "యస్యపృథివీ శరీరమ్" ఇత్యాదీనాంభేదేన తత్పరాణాంవాక్యానామ్ "ఏషసర్వభూతాఽన్తరాత్మాఽపహత పాప్మాదివ్యోదేవఏకోనారాయణః" ఇతి వాక్యశిరస్కానాఞ్చబహుతరాభ్యాసః కాణ్వమాధ్యన్దినశాఖాగతాఽన్తర్యామివాక్యజాతస్య నారాయణే పర్యవసానపరోవివక్షితః. (౬–౩)

(ఋషికళుమ్) ఇత్యనేన–(౨) "సర్వవేదాన్తసారార్థః" (౩) "ఆర్తా విషణ్ణాః" (౪) "నారాయణేతిశబ్దోఽస్తి" (౫) "కింతత్రబహుభిర్మన్త్రైః" (౬) "మన్త్రాణాం పరమోమన్త్రః" (౭) "ఋచోయజూంషిసామాని" ఇత్యాదికంవివక్షితమ్. అత్రాఽఽద్యశ్లోకస్తావత్ ద్వితీయాధికరణేవ్యాఖ్యాతః. "ఆర్తావిషణ్ణాః" ఇత్యాదిశ్లోకే [ఆర్తశబ్దః] నష్టైశ్వర్యకామపరః. [విషణ్ణాః] అపూర్వైశ్వర్యకామాః. [శిథిలాః] భగవత్ప్రాప్తి రహితాః, ఆత్మప్రాప్తికామాః. [భీతాః] భగవత్ప్రాప్తివ్యతిరేకేణ సంసరణాద్భీతాః. (౮) "యావదాత్మభావి అశరీరియాయ్తిరివానోరువన్" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా కేవలస్యాపి సంసారిత్వాత్. [ఘోరేషుచవ్యాధిషువర్తమానాః] "యన్ముహూర్తంక్షణంవాపి" "వరం హుతవహజ్వాలా" "తదప్రాప్తిమహాదుఃఖ" ఇత్యాదిప్రసిద్ధాః పరమార్తాః. [నారాయణశబ్దమాత్రమ్] నారాయణశబ్దో మూలమన్త్రో

(౧) బృ–౫–౭–౨౨. (౨) నారదీ–౧–౧౩ (౩) భార–అను. (౪) విహగే–సం–౨౪–౧౨.
(౫) బ్రహ్మపు–౫౭–౨౪. (౬) నారసింహ–పు–౧౮–౨౫. (౭) వృద్ధహారీ–౩–౪౫.
(౮) తత్త్వత్రయమ్.

పలక్షణమ్. ఏకదేశేన తద్ఘటితసముదాయస్యాపి స్మరణ సమ్భవాత్. తత్ర శబ్దశక్త్యా రక్షణవిషయేషు (౧)"సాక్ేత్యం పారిహాస్యంవా" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా మన్త్రైకదేశస్యాపికార్యకరత్వాత్ మాత్రశబ్దప్రయోగః. అర్థబోధనేన రక్షణవిషయేషుతు నారాయణశబ్దస్మారిత మూలమన్త్రస్య పరిపూర్ణోపదేశరూపతయా మన్త్రాన్తరనైరపేక్ష్యం మాత్రశబ్దార్థః. (౨)"నారాయణేతిశబ్దోఽస్తి" ఇత్యాదౌ (3) "ఏతేవై నిరయాస్తాత" (౪) "సంసారసాగరంఘోరమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా సంసారాగ్నివిదీపనం నరకపాతత్వేన వివక్షితమ్. "తథాపి" ఇత్యనేన నారాయణశబ్దస్మారితమూలమన్త్రస్య పరిపూర్ణోపదేశరూపస్య(౫) "ఉపదేశాద్ధరింబుద్ధ్వా" ఇత్యుక్తరీత్యా తజ్జన్యశ్రవణాద్జ్ఞానస్య సమ్భవేపీతివివక్షితమ్. "కిన్తత" ఇత్యాదిశ్లోకే సప్తాక్షరతయోచ్చార్యమాణస్యాపి మూలమన్త్రస్య శబ్దశక్త్యాఽర్థబోధనేనచ సర్వార్థసాధకత్వముక్తమ్. (౬౪)

(ఆళ్వార్ కళుమ్) ఇత్యనేన శ్రీపరాఙ్కుశమునిదివ్యసూక్తౌ సహస్రశాఖోపనిషది ఉత్తరఖణ్డవివరణే పూర్వశతకత్రయే నవకృత్వః, పూర్వఖణ్డవివరణే ఉత్తరశతకత్రయే దశకృత్వః, తదుభయశేషభూతే చరమశతక చతుష్టయేద్వాదశకృత్వశ్చనారాయణశబ్దాభ్యాసః. శ్రీభట్టనాథసూరిదివ్య ప్రబన్ధేప్రథమం త్రివారం మూలమన్త్రాఽభ్యాసః. మధ్యే దశవారం నారాయణశబ్దాభ్యాసః. అన్తే నవకృత్వః శృంఖలితనారాయణశబ్దాభ్యాసః పునర్ద్వివారం మూలమన్త్రాభ్యాసశ్చ. శ్రీకులశేఖరసూరిదివ్యప్రబన్ధే ప్రథమచరమదశక సమాప్తౌ నారాయణశబ్దఘటితౌ ఏకరూపౌ పక్రమోప సంహారౌ, తృతీయసప్తమ దశకయోర్ద్వరభ్యాసశ్చ. శ్రీభక్తిసారమునీనాం ప్రథమప్రబన్ధే ఆదిమధ్యావసానేషునవకృత్వోనారాయణపదాభ్యాసః. ద్వితీయప్రబన్ధే అష్టమదశకే "గతిరష్టాక్షరోనృణామ్" ఇత్యాదిరీత్యాద్విరభ్యాసశ్చ. శ్రీపరకాలసూరిసూక్తిషు

(౧) భాగ-౬-౨-౧౪. (౨) విహ-సం-౨౪-౧౨. (3) (౪)జిత-౧-౪. (౫)

ప్రథమప్రబన్ధేప్రథమదశకే మూలమన్త్రప్రశంసారూపేణైవ నవకృత్వశ్శృఙ్ఖలితో నారాయణశబ్దాభ్యాసః. షష్ఠశతకేచరమదశకే శ్రీవిష్ణుచిత్తసూర్యనుగృహీతరీత్యా శ్రీభక్తిసారమునికృత*క్షుణ్ణ వ్రీహినఖనిర్భేదనన్యాయేనచ ప్రత్యవాయాభావేపి అత్రైవర్ణికశ్రీవైష్ణవానాం కేవల లోకసఙ్గ్రహార్థం సప్తాఽక్షరమూలమన్త్ర ఏవోచ్చార్య ఇతి సూచనముఖేన మూలమన్త్రానుసన్ధానవిధేర్నవకృత్వశ్శృఙ్ఖలితాభ్యాసః. అష్టమశతకాన్తిమదశకేఅష్టాక్షరసిద్ధిస్థల విషయేఅర్థానుసన్ధానార్థం అష్టాక్షరోచ్చారణ మత్రైవర్ణికానామపి శ్రీవైష్ణవానాం గురుముఖాత్ కర్తుం యోగ్యమేవేతి సూచయితుంశ్రీమతశ్శౌరి రాజస్యసకాశాత్ స్వస్య అష్టాక్షరాధ్యయనసూక్తిశ్చ. ప్రథమప్రబన్ధే ఏవమన్యత్రాపి బహుధానారాయణ శబ్దమూ్రతాభ్యాసః; తృతీయప్రబన్ధే బ్రాహ్మణధనత్వేన ప్రసిద్ధ మూలమన్త్రోజీవాతురిత్యుక్తిః. పఞ్చమప్రబన్ధే అత్యన్తార్తిదశాయామపిఅవశాన్నారాయణశబ్దాఽఽలాపశ్చ. ఆదిమదివ్యసూరీణాంప్రథమప్రబన్ధే సప్తాఽక్షరస్యాపి కార్యకరత్వసూచకసూక్తిః. “నారాయణేతిశబ్దోఽస్తి” ఇత్యస్య మూలమన్త్రోపలక్షణత్వసూచనేన సప్తాక్షరస్య కార్యకరత్వసూచనేన “నరకేఘోరే” ఇత్యస్యసంసారాగ్నివిదీపనపరత్వసూచనేనచతచ్ఛ్లోకవివరణసూక్తిశ్చ, ద్వితీయప్రబన్ధేఆదిమధ్యావసానేషు పఞ్చకృత్వో నారాయణశబ్దాభ్యాసః, తృతీయప్రబన్ధే ప్రథమదశక ఏవనారాయణనామ్న స్సర్వదివ్యనామప్రాధాన్య సూచకసూక్తిశ్చేత్యేతత్సర్వమనుసన్ధేయత్వేనాభిమతమ్.

(ఆచార్యర్ కళుమ్) ఇత్యనేన-నాథయామునయతి వరాదిపూర్వాచార్యాణాం మోక్షహేతునివర్తకజ్ఞాన పూర్తిహేతుత్వేన మూలమన్త్రమన్త్రరత్నవ్యతిరిక్తసర్వమన్త్రాఽనాదరణపూర్వకంమూలమన్త్రాదేః (౧)“ద్వయమర్థానుసన్ధానేన సహాసదైవంవక్తా”(౨)“సకలంకాలంద్వయేనక్షిపన్”(౩) “ఆమ్రేడితోదిశతియశ్చకృతార్థభావమ్” (౪)“నద్వ

(౧) శరణాగతిగద్యమ్-

యవచనతః క్షేమకరణమ్" (౧) "మన్త్రరత్నానుసన్ధానసన్తతస్ఫురితాధరమ్" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యాస్వయం సదానుసన్ధానంశిష్యాణాంతథైవాఽనుసన్ధాననియమనఞ్చవివక్షితమ్. (౬-౫)

(విరుమ్బినార్ కళ్) ఇతి - ఆదృతవన్త ఇత్యర్థః. ఇత్థమస్మిన్ సప్తమేఽధికరణే ప్రథమేన సూత్రపఞ్చకేన (౨) "యస్తత్కేణాఽనుసన్ధత్తే నధర్మం వేదనేతరః." ఇత్యుక్తరీత్యాషష్ఠ సూత్రేవక్ష్యమాణప్రమాణపఞ్చకాఽనుగ్రాహకం న్యాయాష్టక మనుగృహీతమ్.

షష్ఠసూత్రే (వేదఙ్గళుమ్) ఇత్యనేన (3) "వేదోఽఖిలో ధర్మమూలమ్" ఇత్యుక్త మూలప్రమాణస్య (ఋషికళుమ్) ఇత్యనేన (౪) "స్మృతిశీలేచతద్విదామ్" ఇత్యుక్తోపబృంహణప్రమాణస్యవేద విదాం శీలస్యచసఙ్గ్రహః. (ఆழ்వార్ కళుమ్) ఇత్యనేన (౫) "ఉపదేశాద్ధరిం బుద్ధ్వా" ఇత్యుక్తరీత్యా న్యాయ నిరపేక్షసోపబృంహణ వేదార్థనిర్ణాయకతయా ఉపదేశప్రమాణశ్రేష్ఠభూతం అపౌరుషేయనిత్యనిర్దోషతయాస్వతః ప్రమాణభూతం సాఙ్గోపాఙ్గవేదచతుష్టయాత్మక ద్రవిడోపనిషదాఖ్యం ప్రతితన్త్రసిద్ధాన్తసిద్ధం ప్రమాణం తద్విదాం శీలఞ్చ సఙ్గృహీతమ్. స్మృతిశీలయోస్సఙ్గ్రహాభావే "వేదఙ్గళుమ్, ఉపబృంహణఙ్గళుమ్, దివ్యప్రబన్ధఙ్గళుమ్" ఇతిసూత్రవిన్యాసాపత్తేః. (ఆచార్యర్ కళుమ్) ఇత్యనేన (౬) "ఆచారశ్చైవసాధూనామ్" ఇత్యుక్తం ప్రమాణంసఙ్గృహీతమ్. (విరుమ్బినార్ కళ్) ఇత్యనేన (౭) "సతాం హిసన్దేహపదేషువస్తుషు" (౮) "త్వదీయగమ్భీరమనోఽనుసారిణః" ఇత్యుక్తరీత్యా (౯) "ఆత్మనస్తుష్టిరేవచ" ఇత్యుక్తం ప్రమాణం సూచితమిత్యనుసన్ధేయమ్.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వ రామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే, మన్త్రాన్తరాపేక్షయా మూలమన్త్రోత్కర్ష సమర్థనంనామ, సప్తమాధికరణం సంపూర్ణమ్.

(౫) పూర్వ-దిన-౯. (౬) మను-౧౨-౧౦౬. (౭) శాకున్తలమ్. (౮) స్తో-ర-౨౦.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే,

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే అష్టమాధికరణమ్.

మూ.—(౧౫) వాచ్యప్రభావమ్బాలన్తు వాచకప్రభావమ్.

నష్టమేఽధికరణే మూలమన్త్రస్య భగవద్వాచక సకలమన్త్రాన్త రాపేక్షయా ఆధిక్యముక్తమ్; అథతస్యవాచ్యభూత భగవదపేక్షయా ప్యాధిక్యముచ్యతే.

తత్రసంశయః – మూలమన్త్రః – స్వవాచ్యభూత భగవదపేక్షయా ఉత్కృష్టోనవేతి; తదర్థమిదంవిచార్యతే. భగవత్ప్రభావాపేక్షయా మూలమన్త్ర ప్రభావోఽధికోనవేతి. తత్సిద్ధ్యర్థమప్యేతచ్చిన్తనీయమ్. మూలమన్త్రస్య భగవదసన్నిధానేన రక్షకత్వమస్తినవేతి; ఏతదర్థమపి పునశ్చిన్తనీయమ్; మూలమన్త్రస్యభగవదసన్నిధానేన రక్షకత్వే ప్రమాణమస్తినవేతి. తత్రపూర్వః పక్షః;— (౧)

మూలమన్త్రోభగవదపేక్షయా ఉత్కృష్టఇత్యయుక్తమ్. (౧) "నతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యతే" ఇతిప్రమాణవిరోధాత్; నచ – భగవతశ్శాస్త్రయోనిత్వేన అర్థాపేక్షయా శబ్దస్య జ్ఞాపకత్వలక్షణో వైలక్షిణ్యోత్కర్ష స్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. స్వేతరవైలక్షణ్యం తృణాదేరప్యస్తీతి శ్రుతప్రకాశికాసూక్తరీత్యా వైలక్షిణ్యోత్కర్షస్య అవ్యావర్తకత్వాత్.

అస్తు వావైలక్షిణ్యోత్కర్ష వివక్షా; నచ – ప్రకృతేసాపిసమ్భవతి. జ్ఞాపకత్వేనోత్కర్షస్య మన్త్రాన్తరసాధారణత్వాత్; పరిపూర్ణభగవత్స్వరూపజ్ఞాపకత్వస్య పూర్వమేవసిద్ధత్వేన కృతకరత్వాత్. (౨)

నచ–భగవత్ప్రభావాపేక్షయా మూలమన్త్రప్రభావోఽధిక ఇతి, తస్యోత్కర్షసిద్ధిరితి వాచ్యమ్. ప్రభావశబ్దార్థోత్కర్షస్య ఆధిక్యశబ్దార్థో

(౧) శ్వే-౬-౮.

త్కర్షవత్తాయా ఆత్మాశ్రయపరాహతత్వాత్. భగవత్ప్రభావాపేక్ష యా మూలమన్త్రప్రభావాధిక్యస్య భగవదపేక్షయా మూలమన్త్రో త్కర్షసిద్ధ్యధీనత్వేన సాధ్యావిశేషాచ్చ; నచ భగవత్సన్నిధానంవినాపిరక్ష కత్వం మూలమన్త్రస్యాఽస్తీతి వివక్షితమితివాచ్యమ్. ఏతావతా భగ వత్ప్రభావాఽపేక్షయా మూలమన్త్రప్రభావోత్కర్షాఽ సిద్ధ్యా ఉక్త దోషాఽపరిహారాత్. (3)

కిఞ్చ-విభోర్భగవత్స్వరూపస్య అసన్నిధానంబాధితమ్. నచదేశ విశేషాదివిశిష్టస్యాఽసన్నిధానముపపద్యత ఇతివాచ్యమ్; తస్యరక్షణాను పయోగిత్వాత్. అన్యథా (౧) "ఎణ్ణిలుమ్వరుమ్" (౨) "స్మృతో యచ్ఛతిశోభనమ్" ఇత్యాదివిరోధాత్. (౪)

అపిచసన్నిహితస్యైవరక్షకత్వేమూలమన్త్రస్యాఽమూర్తస్యరక్షక త్వంనస్యాత్. ఉపస్థితిలక్షణసన్నిధానస్య భగవత్యపితుల్యత్వాత్. (౫)

అన్యచ్చ - "అచేతనస్య మన్త్రస్య రక్షకత్వానుపపత్త్యా మన్త్ర రక్షణం భగవద్రక్షణ ఏవ పర్యవసన్నమ్" ఇతి-భగవద్రక్షకత్వం వినా మన్త్రస్యరక్షకత్వ మప్రామాణికమ్. నచ - ద్రౌపద్యాః వస్త్రవర్ధన రూపరక్షణే (3) "శఙ్ఖచక్రగదాపాణే" ఇత్యాది నామోచ్చారణమేవ హేతుః; నతు-దౌత్యసారథ్యముఖేనేవ తత్రభగవతోరక్షకత్వ మస్తీతి వాచ్యమ్. "శఙ్ఖచక్రగదాపాణే" ఇత్యాద్యుక్తేరర్థానుసన్ధానపూర్వ కత్వేనాఽనుసంహితస్య భగవతఏవ తత్రరక్షకత్వాత్. "శఙ్ఖచక్ర గదాపాణే" ఇత్యాదేః ద్రౌపద్యనుసంహితార్థాఽనువాద మాత్ర త్వాత్. (౪) "మహత్యాపది సంప్రాప్తేస్మర్తవ్యో భగవాన్హరిః" ఇతివసిష్ఠోపదేశశ్రవణస్యైవ ద్రౌపద్యాగోవిన్దనామానుసన్ధానే మూల తయా తదుపదేశస్య భగవత్స్మరణవిధాయకతయాచ తన్నామానుసన్ధా నస్య అర్థానుసన్ధాన మూలకత్వాఽవశ్యమ్భావాత్. (౬)

(౧)తి-వాయ్-౧-౧౦-౨.(౨)వి-పు-౧-౭-౭౮.(3)భార-స-౬౬-౪౧.(౪)భార-ఉద్యో

కేవలోచ్చారణస్థలేపి భగవత ఏవసఙ్కల్పముఖేన ఫలప్రదతయా మన్త్రకరణకరక్షణస్య భగవత్కర్తృకరక్షణ ఏవ పర్యవసానావశ్యమ్భావాచ్చ. భగవన్మన్త్రస్యవా మన్త్రప్రతిపాద్యభగవతో వా రక్షకత్వమిత్యత్ర వినిగమనావిరహాచ్చ. నచ-(౧) "గోవిన్దేతియదాక్రన్దత్" ఇతి వచనంభగవదసన్నిధానేన మన్త్రస్యరక్షకత్వే ప్రమాణమితివాచ్యమ్. తస్య భగవదసన్నిధానే ప్రామాణ్యేపి భగవత్కర్తృకతాత్కాలిక ద్రౌపదీరక్షణాభావేపి ప్రామాణ్యాఽసమ్భవాత్. నచ - "హృదయాన్నాపసర్పతి" ఇతి శ్రీకృష్ణస్యశోకానుపపత్తిః ప్రమాణమ్; (౨) "సాఽహం కేశగ్రహం ప్రాప్తాత్వయిజీవత్యపిప్రభో" ఇతిన్యాయేన "మయిజీవత్యపి శరణాగతపరిభవోజాతః" ఇతిశరణాగతప్రేమాతిశయేనాఽఽగతశోకోపపత్తేరితి. (౬)

సిద్ధాన్తస్తు. -

మూలమన్త్రోభగవదపేక్షయా ఉత్కృష్ట ఇతియుక్తమేవ. నచ- "సతత్సమశ్చ" ఇత్యాదివిరోధః. ప్రకృతేవాచ్యాపేక్షయా వాచకోత్కర్షస్యైవ వివక్షితత్వాత్. బ్రహ్మరుద్రేన్ద్రాదిశబ్దానామివ "విష్ణుర్నారాయణః కృష్ణః" ఇత్యాదీనాం మూర్తివిశేషావచ్ఛిన్న గూఢతయా దేవతాన్తరవ్యావర్తక మూర్తివిశేష విశిష్టభగవత్స్వరూపాపేక్షయా జ్ఞాపకత్వలక్షణోత్కర్షస్య వివక్షితత్వాత్. నచైవం-అవ్యావర్తకత్వాద్వ్యాప్తిః. మన్త్రపదయోగార్థోత్కర్షస్యైవ ఆదిత ఆరభ్యసమాపయిషితతయా తస్యచముక్తిజనక జ్ఞానహేతుత్వాపస్య యమనియమాది పూర్వకయోగిప్రత్యక్షే దివ్యమఙ్గళవిగ్రహస్యశుభాశ్రయత్వేన విషయతయా(3) "పుంసాందృష్టిచిత్తాఽపహారిణమ్" (౪) "సాక్షాన్మన్మథమన్మథః" (౫) "ఆడరమ్ పెరుకవైత్తన్నాన్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా నకలమనుజనయన విషయతావగతతయావా మూర్తివిశేషవిశిష్టభగ

(౧)భార-(౨)భార-సభా-(3)రా-అ-3-౨౯.(౪)భాగ-౧౦-3౨-౨.(౫)తిరుమా-౧౬.

వత్స్వపూషే వక్తృత్వతయాచ తదపేక్షయా ఉపదేశప్రమాణ సార భూత మూలమన్త్రజనితశాబ్దజ్ఞానముఖేన అవిళమ్బితముక్తిహేతుజ్ఞాన జనకత్వస్యాఽఽధిక్యోపపత్తేః. (౮)

నచ-రక్షణస్యైవోత్కర్షరూపతయా ఉత్కర్షాశ్రయత్వాబాధః "శూరతరః" "పణ్డితతరః" ఇత్యాదౌ, శౌర్యజ్ఞానాదేస్తారతమ్యరూపోత్కర్షాశ్రయస్య స్వాశ్రయోత్కృష్టాపకృష్ట వ్యవహారహేతుత్వదర్శనేన తారతమ్యరూపోత్కర్షస్య ఉత్కర్షానాశ్రయత్వేపి ప్రకృతే మూలమన్త్ర వాచ్యభూత మూర్తివిశేషవిశిష్టస్వరూపాపేక్షయా మూలమన్త్రేముక్తి హేతు పరిపూర్ణావిళమ్బిత నివర్తకజ్ఞానజనకత్వరూపరక్షణాత్మకయోగార్థస్య మన్త్రాన్తరవ్యావృత్తస్య ఏతదధికరణవృత్త్యాపాద్యోత్కర్షవిశేషాశ్రయత్వేబాధకాభావాత్; రక్షణవిళమ్బావిలమ్బాభ్యాం వాచ్యవాచకయోరుత్కర్షాపకర్షసాధనసమ్భవేనసాధ్యావిశేషాభావాచ్చ; వాచ్య వాచక యోస్సన్నిధానాసన్నిధానాభ్యాం రక్షణవిళమ్బాఽవిలమ్బో పపాదనసమ్భవాచ్చ. (౯)

నచ - విభోరసన్నిధానబాధః. దేశవిశేష మూర్తి విశేష విశిష్టస్యదేశాన్తరే అసన్నిధానోపపత్తేః. యోగిప్రత్యక్షరూపమానససన్నిధానస్య అస్మదాదిప్రత్యక్షరూపచాక్షుష సన్నిధానస్యచ (౧) "తస్మిన్దృష్టేపరావరే" ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా(౨) "అలవలమైతవిర్త్తవళకన్" "శిశుపాలనైయుమకప్పడత్తిరుత్తిచ్చేర్త్తుకొళ్ళుమ్" (3) "సకలమనుజనయన విషయతాంగతో విశ్వమూప్యాయయన్" ఇత్యుక్తరీత్యా మూర్తివిశేషావచ్ఛిన్నస్వరూపే రక్షణోపయోగిత్వసమ్భవేపిదేశకాలవిప్రకర్షదుష్టత్వాత్, "ఎణ్ణిలుమ్" ఇత్యాదేశ్చాక్షుషసన్నిధానహేతుపరత్వాత్, "స్మృతోయచ్ఛతిశోభనమ్" ఇత్యాదేర్నిరుక్త మనస్సన్నిధానహేతు ప్రయోజకపరత్వాచ్చ. అతోవాచ్యాఽసన్ని

---

(౧)ముణ్డ-౨-౨-౯. (౨) (3)

ధానేపి వాచకస్యసన్నిధానేన రక్షణోత్కర్షాత్ వాచ్యాద్వాచకస్య ఉత్కర్షోయుక్త ఇతిసిద్ధమ్. (౧౦)

అపిచేత్యాద్యప్యయుక్తమ్.— మూర్తివిశేష విశిష్టభగవత్స్వరూపాత్మకస్యవాచ్యస్యనిరుక్తద్వివిధసన్నిధానాఽభావదశాయామపిమూలమన్త్రస్య ముక్తిహేతుపరిపూర్ణనివర్తకమానస సన్నిధానహేతుచాక్షుషసన్నిధాన ఫలీభూతజ్ఞానజనకస్య లోకసిద్ధసామగ్రీజన్య శాబ్దజ్ఞానజనకత్వలక్షణ సన్నిధానేనరక్షణోత్కర్షస్య వివక్షితత్వాత్. (౧౧)

అన్యచ్చేత్యప్యయుక్తమ్. మన్త్రకరణకరక్షణస్య స్వరూపేణ భగవత్కర్తృకరక్షణ పర్యవసాయిత్వేపి, నిరుక్త వాచ్యరక్షణాపేక్షయా వాచకరక్షణోత్కర్షస్య ప్రదర్శితరీత్యా అవ్యాహతత్వాత్. ఏతేన మూలమన్త్రగతముక్తిహేతు జ్ఞానజననరూపరక్షణాధిక్యే వాచ్యాసన్నిధానేపి వాచకస్యసన్నిధానేన రక్షణోత్కర్షరూపే దార్ష్టాన్తికే ద్రౌపదీవస్త్రవర్ధనరూప వాచకరక్షణోత్కర్షోదృష్టాన్త ఇత్యపియుక్తమితిసిద్ధమ్. ద్రౌపదీగోవిన్దనామాను సన్ధానస్య అర్థానుసన్ధానపూర్వకస్యాపి ప్రదర్శితరీత్యావాచ్యాఽసన్నిధానేపి వాచకసన్నిధానరూపత్వాత్ .(౧౨)

ఏతేనైవ కేవలోచ్చారణస్థలేపి పర్యవసానబలాత్ వినిగమనావిరహాచ్చ భగవతఏవరక్షకత్వ మిత్యపిదూరోత్సారితమ్. (౧) "గోవిన్దేతియదాక్రన్దత్" ఇతివచనస్యాపి వాచ్యవాచకయోస్సన్నిధానాఽసన్నిధానాభ్యాం రక్షణతారతమ్యేప్రామాణ్యమపియుక్తమేవ. "దూరవాసినమ్" ఇత్యస్యస్వరూపకథనరూపత్వేవైయర్థ్యాపత్త్యా (౨) "క్రది-ఆహ్వానే, రోదనేచ" ఇతిధాతోరభివ్యాప్త్యర్థకాఽఽఙుపసృష్టాత్ అర్థద్వయలాభేన "దూరవాసినం మాంగోవిన్దేత్యాక్రన్దత్" ఇత్యనేన విశేష్యవాచిపదోపాదానముఖేన "శఙ్ఖచక్రగదాపాణే" ఇత్యాద్యుప

(౧) భార- (౨) ధాతు- (3) భార-సభా-...-౪౧.

లక్షణభూతేనవసిష్ఠోపదేశప్రకారేణ "శఙ్ఖచక్రగదాపాణే" ఇతిపరత్వస్య, "ద్వారకానిలయ" ఇత్యవతారస్య, "అచ్యుత" ఇతి-(౧)"పరిత్రాణాయ సాధూనామ్" (౨) "అక్రూరమాలాకారాదీన్ పరమభాగవతాన్ కుర్వన్"(3) "జ్ఞానీత్వాత్మైవమేమతమ్" (౪) "క్షణేపితేయద్విరహోతి దుస్సహః" ఇత్యాద్యుక్తాశ్రితవిశ్లేషగన్ధాసహిష్ణుత్వస్య, "గోవిన్ద" ఇతి దౌత్యసారథ్యాపేక్షయాప్యతినిహీనవ్యాపారోక్త్యా సౌశీల్యవాత్సల్యాతిశయస్య, "పుణ్డరీకాక్ష" ఇతి-*కాన్తిమయ్యాపగాయాఆవర్తభూతస్య సర్వక్లేశవిస్మారకదృష్ట్యమృతవృష్టిభోగ్యతావిశేషస్య, "గోవిన్దరక్ష" ఇతి-మృత్యుమృత్యుభూతనరసింహన్యాయేన విగ్రహవిశేషావచ్ఛిన్నకర్తృకతాత్కాలికాఽపన్నివారణావిర్భావ ప్రార్థనస్య, "మాంశరణాగతామ్" ఇతి-భగవతోవృణతోదస్థానీయస్య (౫)"కిన్త్వత్వదగ్రేశరణాగతానామ్" ఇత్యాద్యుక్తార్థస్యచాఽనుసన్ధానలాభేన,(౬)"ఋణంప్రవృద్ధమివ" ఇత్యనేన ప్రహ్లాదవిషయఇవ తాత్కాలికాపేక్షితాఽఽవిర్భావవిశేషాకరణేన నిష్ఫలతారతరదీర్ఘతరాహ్వానమేనఋణస్థానీయమ్, తదుపరితాదృశంరోదనం గుణపఞ్చకానుసన్ధానం శరణాగతత్వవచనఞ్చమూల్యాపేక్షయా దశగుణాభివృద్ధధనస్థానీయమితిలాభేన "హృదయాన్నాపసర్పతి" ఇత్యనేన చరమదశాయామపి (౭) "నాతిస్వస్థమనాయయా" ఇత్యుక్తస్య (౮) "మైత్తునన్ మార్ కాతలిన్నై" ఇత్యాదిసూక్తిరీత్యాసర్వప్రకార రక్షణే కృతేఽపి ఉత్తమర్ణస్యమూలధనంనదత్తమ్; "అభివృద్ధిః - అభివృద్ధ్యంశః, కియానపినదత్తః" ఇత్యేవం రూపాఽనువృత్తశోకస్య సూచనలాభేనచ వాచ్యవాచకయోస్సన్నిధానాఽసన్నిధానాభ్యాం రక్షణతదుపాయ సూచకతయా "దూరవాసి

(౧) గీ-౪-౮. (౨) (3)గీ-౭-౧౮.
(౪) స్తో-౪-౫౬. (౫) స్తో౪-౨౫. (౬)భార- (౭) (౮)తి-మొ-

మూ.—(౧౬) అవన్ దూరస్థనానాలుమ్ ఇతుకిట్టినిన్తుతవుమ్.

నమ్" ఇత్యేతత్సాఫల్యస్య వక్తవ్యత్వాత్. తస్మాత్ మూలమన్త్రో వాచ్యాపేక్షయా ఉత్కృష్ట ఇతిసిద్ధమ్. (౧౩)

సూత్రార్థస్తు.—

వాచ్యశబ్దః - (౧) "తమసః పరమోధాతా శఙ్ఖచక్రగదా ధరః। శ్రీవత్సవక్షానిత్యశ్రీః" ఇత్యాదిలక్షితనారాయణశబ్ద ప్రవృత్తినిమిత్తమూర్తివిశేషావచ్ఛిన్న భగవత్స్వరూపపరః. వాచ్య శబ్దేన ప్రకరణబలేనవిశేషలాభోపపత్తేః. విశేషలాభార్థమేవ "భగ వత్ప్రభావమ్" ఇత్యనుక్తిః; ప్రభావశబ్దోపి ప్రకరణబలాత్ రక్షణరూపప్రభావపరః. ముక్తిహేతుపరిపూర్ణ జ్ఞానజనకత్వరూప సర్వోత్కృష్టరక్షణ సూచనాయ "ప్రభావమ్" ఇతిసామాన్యోక్తిః. వైలక్షణ్యోత్కర్షం వ్యావర్తయితుం "వాచ్యప్రభావాత్ వాచకప్రభావ మధికమ్" ఇత్యన్వయముఖేనాఽనుక్త్వా (ప్రభావమొప్పిలన్ఱు) ఇతి వ్యతిరేకముఖేనోక్తిః.

అనేన సూత్రేణ హేతుపరేణ వాచకప్రభావస్య వాచ్యప్రభావ సామ్యాభావాత్ వాచకంవాచ్యాదుత్కృష్టమితి సాధ్యంవ్యజ్యతే. ప్రకరణబలేన సామ్యాభావస్య ఉత్కర్షరూపత్వాత్. తేననికృష్టతయాపి సామ్యాభావస్సమ్భవతీతి శఙ్కాయానాఽవకాశః. (౧౪)

(అవన్) వాచ్యమిత్యర్థః. పుల్లిఙ్గనిర్దేశేన చేతనస్యైవ ఫల ప్రదతయావాచ్యం వినావాచకరక్షణం సాధితమితిశఙ్కాబీజంవ్యజ్యతే. (దూరస్థనానాలుమ్) ఇతిదేశతః కాలతోవస్తుతశ్చ విప్రకర్షోవివక్షితః. ఆద్యన్తవిప్రకర్షాపరవ్యూహయోః, మధ్యవిప్రకర్షః విభవేషు, అర్చా విగ్రహేష్వపి సర్వపురుష సాన్నిధ్యాభావాత్ దేశవిప్రకర్షః(౨) "ఇత

(౧) రా-యు-౧౧౪-౧౫. (౨) వర-స్త-౧౭.

మూ.—(౧౭) ద్రౌపదిక్కు ఆపత్తిలేపుడవై శురన్దతు తిరునామమిఱే.

రేభ్యస్త్వితరథా" ఇతిభక్తిశూనాన్యనా "మతీన్ద్రియత్వ లక్షణో వస్తువిప్రకర్షశ్చ. మూలమన్త్రస్యతు లోకసిద్ధసామగ్రీసత్వే సర్వపురుష సాధారణ్యేన ముక్తిహేతుపరిపూర్ణ జ్ఞానజనకతయా దేశతః కాలతో వస్తుతశ్చ సన్నికర్షోఽస్తీతివివేకః. (ఆనాలుమ్) ఇత్యనేన (౧) "కేవలంస్వేచ్ఛయైవాఽహం ప్రేక్షేకఞ్చిత్కదాచన" ఇత్యుక్తరీత్యా మన్త్రజన్య నివర్తకజ్ఞానమాత్రేణ రక్షణస్యకాదాచిత్కతయా యోగి ప్రత్యక్షముఖేన విభవావతారముఖేనచ రక్షణస్య ప్రాయికతయాచ దూరస్థత్వస్య రక్షణవిరోధస్సూచ్యతే. (ఇతు) వాచకమిత్యర్థః. "ఇతు" ఇత్యనేనలౌకికప్రత్యక్ష విషయతయా వస్తువిప్రకర్షోనాస్తీతి వ్యజ్యతే. (కిట్టి) ఇతి - దేశసన్నికర్షః. (నిన్ఱు) ఇతికాలసన్నికర్ష శ్చోక్తః. (ఉతవుమ్) ముక్తిహేతు పరిపూర్ణనివర్తకజ్ఞాన జనన ముఖేన రక్షకమిత్యర్థః.

అనేనసూత్రేణ పూర్వసూత్రోక్తో రక్షణోత్కర్షరూపో హేతు స్సన్నిధానాఽసన్నిధాన ముఖేనోపపాదితః. (౧౭)

ఇత్థం సమ్పూర్ణార్థక మూలమన్త్రస్య స్వవాచ్యాపేక్షయా సన్నిధానాఽసన్నిధాన న్యాయముఖేన ముక్తిహేతుజ్ఞానజననేన సర్వో త్కృష్టరక్షణ ప్రయుక్తతారతమ్యంసాధితమ్; అథఅపూర్ణార్థక భగ వన్నామ్నో భగవదపేక్షయా సన్నిధానాఽసన్ని ధానన్యాయబలేన ద్రౌపద్యపేక్షితార్థవిశేషా విర్భావవత్ అత్యాశ్చర్యకరతయా ఆపన్ని వారకత్వరూపే (౨) "యదృచ్ఛయాపిసంస్పృష్టః" ఇత్యుక్తరీత్యా అనుసన్ధేయాఽర్థస్వభావేన తద్బోధక దివ్య నామస్వభావేనాఽతీన్ద్రియ శక్తిరూపాఽదృష్ట విధయారక్షకత్వేసుదృఢ ప్రమాణాసిద్ధేసతి పరి

---

(౧) (౨)

పూర్ణార్థక మూలమన్త్రస్య దృష్టాదృష్టోభయవిధయానివృత్తిహేతు పరిపూర్ణజ్ఞానజననముఖేన పరమపురుషార్థలమ్భకత్వం కైముతికన్యాయ సిద్ధమితి సూచయితుం ద్రౌపదీవృత్తాన్తప్రదర్శకం తృతీయసూత్రమ్.

(ద్రౌపదిక్కు) (౧) "మహాత్యాపది" ఇత్యాది వసిష్ఠోపదేశం శ్రుత్వా (౨) "శఙ్ఖచక్రగదాపాణే" ఇత్యాదివదన్త్యా ద్రౌపద్యా ఇత్యర్థః. (ఆపత్తిలే) బహిస్థాయాస్తస్యా అతిమాత్రక్లేశకరాయామతిమాత్రలజ్జావహాయాం మహాసదసి వస్త్రాపహారరూపాయాం మహాపదీత్యర్థః. (పుడవై) పుడవైయా ఇత్యర్థః. (శురన్దతు) వర్ధిప్పిత్తతు ఇత్యర్థః. (తిరునామమ్) "తిరు" ఇతిపూజోక్తిః. (౨) "గోవిన్దేతియదాక్రన్దత్" ఇత్యుక్తం నామేత్యర్థః. (నామమిత్తే) నామ్నైవేత్యర్థః. సతు తన్నామవాచ్యమూర్తివిశేషావచ్ఛిన్నస్వరూపమిత్యవధారణార్థః. హిశబ్దో హేతౌ, ప్రసిద్ధౌ చేత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౬)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
మూలమన్త్రస్యవాచ్యాపేక్షయా ఉత్కర్షసమర్థనంనామ
అష్టమాధికరణంసమాప్తమ్.

(౧) భార-   (౨) భార-ఉద్యో-౫౮-౨౨.

మూ.—(౧౭) శొల్లుమ్ క్రమమొత్తియచ్చొన్నాలుమ్ తన్ స్వరూపమ్ కెడనిల్లాతు.

అత్రమూలమన్త్రస్య వాచ్యాఽసన్నిధానదశాయామపి రక్షకత్వనిబన్ధనయోగార్థోత్కర్షవత్ అక్రమేణోక్తావపి రక్షకత్వనిబన్ధనయోగార్థోత్కర్షస్సాధ్యతే. తత్రసంశయః; మూలమన్త్రస్యాఽక్రమేణోక్తస్యాపి రక్షకత్వం సమ్భవతి - నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః.—

అక్రమేణోక్తో మూలమన్త్రో నరక్షకః; క్రమవిధాయిప్రమాణవ్యాకోపాపత్తేః. తథాహి.— (౧) "యదృచ్ఛయాశ్రుతోమన్త్రః" (౨) "శాస్త్రాదిషుసుదృష్టాఽపి" (౩) "అనాచార్యోపదిష్టాహి" (౪) "ఆచార్యాద్ధైవ" (౫) "యస్యదేవేపరాభక్తిః" (౬) "మన్త్రేతద్దేవతాయాఞ్చ" (౭) "శ్రద్ధైవకారణంపుంసామ్" (౮) "మన్త్రేతీర్థేద్విజేదైవే" (౯) "యస్యయావాంశ్చవిశ్వాసః" (౧౦) "విశ్వాసఃఫలదాయకః" ఇత్యాదిభిరుపదేశభక్తిశ్రద్ధా విశ్వాస మూలకత్వలక్షణక్రమాః ప్రతీయన్తే. నచ - "సాఙ్కేత్యం పారిహాస్యంవా" ఇత్యాదివిరోధః; తేషామర్థవాదమాత్రత్వాత్. నచ - ఉక్తవచనానామేవ భక్త్యాదిప్రశంసాపరత్వ మస్త్వితివాచ్యమ్. వైదికానామవైదికానాఞ్చ * వైకుణ్ఠనామగ్రహణాదశేషాఘవినాశే సర్వముక్తిప్రసఙ్గేన ప్రబలవైదికవ్యవస్థా భఙ్గప్రసఙ్గేన (౧౧)"క్షిపామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవయోనిషు" ఇత్యాదివచనవిరోధేన *సాఙ్కేత్యమిత్యాదేరేవాఽసదర్థవాదత్వావశ్యమ్భావాత్. ఇతి. (౨)

---

(౧) (౨) (౩)
(౪) (౫) (౬) భా-౪-౯-౩.
(౭) (౮) (౧౧) గీ-౧౬-౧౯.

అత్రాయం సిద్ధాన్తః.—

అక్రమేణోక్తోఽపి మూలమన్త్రో రక్షక ఏవ. అక్రమేణోక్తావపి భగవన్నామ సామాన్యస్య రక్షకతయా బహుప్రమాణసిద్ధత్వాత్. తథాహి.—(౧)"హరిర్హరతి పాపాని" (౨) "సకృదుచ్చారితం యేన" (3) "ఉపపాతకయుక్తోఽపి" (౪) "అతిపాపప్రసక్తోఽపి (౫) "అపవిత్రః పవిత్రో వా" (౬) "అవశేనాఽపి యన్నామ్ని" (౭) "అయం హి కృత నిర్వేశః" (౮) "మేరుమన్దరమాత్రోఽపి (౯) శమాయాలమ్" జలం వహ్నేః" (౧౦) "హరేర్నామైవ నామైవ" (౧౧) "సాఙ్కేత్యం పారిహాస్యం వా" (౧౨) "ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైః" ఇత్యాదిషు భగవన్నామసామాన్యస్య యేన కేనాపి ప్రకారేణోచ్చరితస్య రక్షకత్వమవిగీతముక్తమ్. నచ – ఉక్తవచనజాతమర్థవాదమాత్రమ్. అప్రాప్తాఽబాధితార్థకత్వాత్. అన్యథా వినిగమనావిరహేణ క్రమవిధాయకానామర్థవాదత్వాపత్తేః; నచ – సర్వముక్తిప్రసఙ్గో వినిగమకః; అపరిచ్ఛిన్న మూలప్రకృతౌ సాఙ్కేత్యాది రూపవైకుణ్ఠనామగ్రహణ రహితానామపి జీవానాం (౧౧) 'గౌరనాద్యన్తవతీ" ఇత్యాదివచనబలేనైవ సదాతనత్వసిద్ధేః; నచైవమపి – "వేదోక్తం కర్మధర్మహేతుః; బౌద్ధాద్యుక్తమధర్మహేతుః" ఇతి వ్యవస్థా భఙ్గప్రసఙ్గః; ఈశ్వరో నాఽస్తీతి వాదినాం వైకుణ్ఠనామగ్రహణసత్త్వేనాఽశేషాఘ వినాశాపత్తేరితి వాచ్యమ్; వైదికాఽవైదికవ్యవస్థా ప్రమాణబలేన వైకుణ్ఠనామగ్రహణస్య సద్వారకాఽశేషాఘవినాశకత్వాఙ్గీకారేణ "ఈశ్వరో నాస్తి" ఇతి వదతాం నాఽస్తివాదఘటితసామగ్రీబలేన అధర్మప్రాప్త్యవశ్యమ్భావేఽపి తత్ర ప్రతియోగితయా వైకుణ్ఠనామగ్రహణస్య నాఽస్తివాదహేతుభూతపాపనిబర్హణముఖేనాభ్యుదయపర్యవసానస్య (౧౨) "పుణ్యాం

(౧) (౨) (3)

(౯) విష్ణుధ-౬౯-౧౧౨. (౧౧) భాగ-౬-౨-౧౪.

ప్రజ్ఞాంవర్ధయతి" ఇత్యాదిరీత్యాక్రమేణాశేషాఘవినాశకత్వస్యచాభ్యుపగమేన ఉక్తదోషాభావాత్. ఏతదభిప్రాయేణైవ భగవతాస్వయమేవోక్తమ్.—(౧)"నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి" ఇత్యాది. అత ఏవ(౨)"కావేరీతోయమాశ్రిత్య" ఇత్యాదికమపిసఙ్గచ్ఛతే. తాదృశవాతగన్ధసహితస్యాపిదేశస్య సమ్భవాత్. అత ఏవచ అజామిళోపాఖ్యానాదికమప్యుపపద్యతే. తత్రాపి స్తోభాత్మకనారాయణశబ్దాదేః క్రమేణైవాఽభ్యుదయపర్యవసానస్యవివక్షితత్వేన వక్తవ్యత్వాత్. అత ఏవచ(3) "ద్వేషాచ్చైద్యోభయాత్కంసః కామోద్గోప్యః" ఇత్యాదికమపియుజ్యతే. అత ఏవ ఘణ్టాకర్ణతదనుజాదీనాం మోక్షప్రద ప్రథాచ సమ్భవతి. దధిభాణ్డన్యాయశ్చ ప్రసిద్ధః. (3)

అత ఏవ "క్షిపామి" ఇత్యాదివచనవిరోధోఽప్యపాస్తః. ప్రమాణస్వభావపర్యాలోచనయా "క్షిపామి" ఇత్యాదేర్దోషాంశఘటితసామగ్రీఫలత్వాఽభ్యుపగమాత్; తత్సామగ్రీవిఘటనముఖేన క్రమేణాఽభ్యుదయపర్యవసానస్య గుణాంశఫలత్వాఽభ్యుపగమాచ్చ. తథాహి — (౪) "అసత్యమప్రతిష్ఠంతే జగదాహురనీశ్వరమ్"ఇత్యారభ్య "తానహంద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషునరాధమాన్ । క్షిపామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవయోనిషు" (౫) "మద్భక్తంశ్వపచం వాఽపినిన్దాం కుర్వన్తియేనరాః । పద్మకోటిశతేనాఽపి నక్షమామివసున్ధరే" (౬) "ఏష ఏవాఽసాధుకర్మకారయతి — తంయమధోనినీషతి" (౭) "హరిర్దుఃఖాని భక్తేభ్యో హితబుద్ధ్యాకరోతివై । శస్త్రక్షారాగ్నికర్మాణిస్వపుత్రాయయథాపితా" (౮) "నాహం క్షమంక్షయతేకర్మ కల్పకోటిశతైరపి" ఇత్యాదిషు భగవత ఏవపాపఫలప్రదత్వం (౯) "పాపం ప్రజ్ఞాం

(౧) గీ- (౨) (3) గీ-
(౪) (౫) కౌషీ-3-౯ (౬)
(౭) బృహన్నారదీయ. (౮) (౯)

నాశయతి" (౧) "క్రియమాణం పునః పునః" "నష్టప్రజ్ఞః పాపమేవ నిత్య మారభతే నరః" ఇత్యుక్తరీత్యాపూర్వకర్మ ఫలభూతపాపప్రవర్తకత్వం, అకృతప్రాయశ్చిత్తానాం కర్మణాంఫలాఽవినాభూతత్వఞ్చ సిద్ధమ్. (౪)

(౨) "నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే । స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్" ఇతిగీతావచనే దేవతాఽన్తరసమ్బన్ధస్య భగవత్సమ్బన్ధస్య చ కిఞ్చిదంశేఽప్యుపక్రాన్తే సర్వథా నిష్ఫలత్వం తద్దైవ యథాకథఞ్చిత్సాఫల్యం, యత్కిఞ్చిదంశస్యాప్యుపక్రాన్తస్య త్యాగే తద్దైవానిష్టకరత్వం తదభావశ్చ, కదాపి పరమపురుషార్థసమ్బన్ధగన్ధాభావః క్రమేణ తత్పర్యవసాననియమశ్చేతి త్రేధా వైషమ్యముక్తమ్. తద్వివరణాని బహూని వచనాని. (౫)

తథాహి - (3) "స్మృతో యచ్ఛతి శోభనమ్" ఇతి స్మృతిమాత్రస్య భగవద్విషయే సఫలత్వనియమ ఉక్తః. (౪) "హరిర్హరతి పాపాని దుష్టచిత్తైరపి స్మృతః। యదృచ్ఛయాపి సంస్పృష్టో దహత్యేవ హి పావకః" ఇత్యత్ర హరిసమాఖ్యాలబ్ధయోగార్థే అనాదిభగవత్కృషిఫలీభూత హరిస్మరణసామాన్యస్య [పాపాని హరతి] ఇత్యనేన, ప్రథమం చిత్తదోషహేతుపాపనివర్తకత్వం, తతశ్చిత్తదోషనివర్తకత్వఞ్చోక్తం. [దుష్టచిత్తైరపి] ఇత్యనేన భగవత్సమ్బన్ధే నిర్దోషత్వం నాఽధికారః; దేవతాన్తరసమ్బన్ధేత్వధికార ఇతిసూచితమ్. చిత్తదోషశ్చ- హిరణ్యకశిపుపౌణ్డ్రకవాసుదేవాదిషు ప్రసిద్ధః. నను దోషఘటితసామగ్రీసత్త్వే తత్కార్యం స్యాదిత్యత ఆహ ,, యదృచ్ఛయాపి" ఇతి. సంస్పర్శజనకాఽదృష్టఘటిత సామగ్రీమాత్రబలేనాపీత్యర్థః. వహ్నౌ గుఞ్జాపుఞ్జభ్రమేణ ప్రవృత్తిసమ్భవాదితి భావః. సంస్పృష్టోఽపీత్యన్వయః. [దహత్యేవేతి]- దాహక ఏవ భవతీత్యయోగవ్యవచ్ఛేదో వివక్షితః; తథాచ - అనిష్టస్యాఽపి దాహస్య సామగ్రీస్వభావాదుత్పత్తివత్ దోషానుచిన్తనార్థ

---

(౧) (౨) గీ- (౩) వి-పు-౧. (౪)

తయా సామగ్రీవశసిద్ధమపి హరిస్మరణం, తేనపాపనివృత్తిర్న భవతీతి ద్వేషరూపచిత్తదోషేసత్యపి తదుత్పాదకమేవేతిభావః. "అనిచ్ఛయాఽపి" ఇతిపాఠే ఇత్థమ్భూతలక్షణేతృతీయా; ఇచ్ఛారహితపురుషసంస్పృష్టోపీత్యర్థః. (౬)

(౧) "సకృదుచ్చారితంయేన హరిరిత్యక్షరద్వయమ్। బద్ధఃపరికరస్తేనమోక్షాయగమనంప్రతి" [పరికరః] దృష్టవిఘయా సాధనీభూతశమదమాదిసమ్పదిత్యర్థః. అనేనక్రమేణ సర్వపాపనివర్తకత్వం స్ఫుటీకృతమ్. ముక్తిపరికర విరోధిపాపనివృత్తి సమ్పాదనేన పరికరసమ్పాదనస్య, తన్ముఖేనతత్సహకారితయాచ ముక్తివిరోధిపాపనివృత్తి సమ్పాదనస్య, తన్ముఖేన ముక్తిసమ్పాదనస్యచ వివక్షితత్వాత్. (౨) "ఉపపాతకయుక్తోఽపిమహాపాతకవానపి। యామిన్యాఃపాదమేకన్తు బ్రహ్మధ్యానంసమాచరేత్" అనేనబ్రహ్మధ్యానేన నిర్దోషత్వంనాధికార ఇతి స్పష్టమ్. (౩) "అతిపాతకయుక్తోఽపిధ్యాయన్నిమిషమచ్యుతమ్। భూయస్తపస్వీభవతి పఙ్క్తిపావన పావనః" ఇతి యోగభ్రంశహేతుపాపవిశేషేణ దృఢంసుబద్ధోపీత్యర్థః; "భూయస్తపస్వీభవతి" ఇత్యుక్తేః. అచ్యుతశబ్దః-యోగరూఢిభ్యాం దేవతాన్తరవ్యావర్తకః; తత్క్రతున్యాయేన "పవిత్రాణాం పవిత్రంయః" ఇత్యాద్యుక్తధ్యేయగుణలాభపరోహ "పఙ్క్తిపావనపావనః" ఇతి. (౭)

(౪) "అపవిత్రః పవిత్రోవా సర్వావస్థాంగతోపివా। యస్స్మరేత్పుణ్డరీకాక్షం సబాహ్యాభ్యన్తరశ్శుచిః" [అపవిత్రః] నిర్దోషస్సన్ తీర్థస్నానాదినాఽధికశుద్ధిరహితః. [పవిత్రః] అధికశుద్ధిమాన్. [సర్వావస్థాంగతోపివా] సర్వదోషవిశిష్టః. *పుణ్డరీకాక్షశబ్దః-దేవతాన్తరవ్యావర్తకః, స్మరణీయతాహేతుభూతదివ్యేక్షణసౌన్దర్యపరశ్చ. (౧) "పృథు

(౧) (౨) (౩)

లోచనోమోహాంబుత్వా జగత్సర్వమ్’ ఇతిహ్యుక్తమ్. [సబాహ్యాభ్య న్తరశ్శుచిః] బహిరన్తఃప్రదేశావచ్ఛిన్నస్సన్ శుచిరిత్యర్థః. “అపవి త్రోయః స్మరేత్, సః బహిశ్శుచిః” ఇత్యనేన భగవత్స్మరణస్య తీర్థస్నా నాదిస్థానీయత్వముక్తమ్. “అపవిత్రః-ఆభ్యన్తరస్శుచిః” ఇత్యనేన తీర్థ స్నానాద్యపేక్షయా ఆధిక్యముక్తమ్. “పవిత్రోబహిశ్శుచిః” ఇత్య నేన స్మరణాభావే తీర్థస్నానాదేః స్మరణకృతాఽతిశయితశుద్ధిహేతుత్వా భావేన వైయర్థ్యముక్తమ్. “పవిత్రః అన్తశ్శుచిః” ఇత్యనేన స్మరణసాచివ్యే తీర్థస్నానాదేరధికఫలత్వముక్తమ్. “సర్వదోషవిశిష్టో యస్స్మరేత్ - సః బహిశ్శుచిః” ఇత్యనేన నిర్దోషస్యైవ తీర్థస్నానాదిక మధికశ్శుద్ధిహేతురితిసూచితమ్, “దుష్టోఽన్తశ్శుచిః” ఇత్యనేనదుష్టస్యా ప్యన్తశ్శుద్ధిమపి జనయతీతి అధికోత్కర్ష ఉక్తః. “సర్వావస్థాంగతః” ఇత్యనేన “ఉపపాతకయుక్తోఽపిమహాపాతకిపానపి’ ఇత్యుక్తార్థస్సూచితః.

(౧) “అవశేనాఽపి యన్నామ్నికీర్తితేసర్వపాతకైః। పుమాన్ విముచ్యతేసద్యస్సింహత్రస్తైర్మృగైరివ” ఇతి. స్వేనేతి శేషః. స్వపదమ్- పుమానితి వక్ష్యమాణపరమ్. [అవశేన] శాస్త్రవశ్యతారహితేనే త్యర్థః. “అవశేన - స్వేన” ఇత్యన్వయః. ఉత్పత్స్యమానానాం సామగ్రీనాశః, సద్యః ఉత్పన్నానాంతు పాతకానాం స్వరూపేణనాశః; “సద్యః” ఇత్యుక్తమ్. “సింహత్రస్తైః” ఇత్యనేన మృగాణాంసింహ గర్జనమివ, పాపానాం పుంసామాన్యకర్తృకనామకీర్తనమితి గమ్యతే. [మృగైరివ] మృగైరివత్రస్తైరిత్యర్థః. (౯)

(౨) “అయంహికృతనిర్వేశోజన్మకోట్యంహసామపి। యద్వ్యాజహారవివశో నామస్వస్త్యయనం హరేః” అనాదికాలార్జితానాం కర్త్ర ణాంభోగరూపవేతనావశ్యమ్భావేఽపి భగవన్నామోచ్చారయిత్రుపురు

షసమృద్ధమేవా ఉపరాధత్వేఽపిమత్వా దణ్డాభావఏవ వేతనమితి భావః. [వివశః] (౧) "వాగస్తి వశవర్తినీ" ఇత్యుక్తి స్వాధీనవాగిన్ద్రియరహిత ఇత్యర్థః. ఘణ్టాకర్ణాదివత్ నామోచ్చారణద్వేషిణోఽపి శిశుపాలాదివత్ క్రోధాదివశాన్నామోచ్చారణం భవతీతి భావః. (౧౦)

(౨) "మేరుమన్దరమాత్రోఽపి రాశిః పాపస్య కర్మణః। కేశవం వైద్యమాసాద్య దుర్వ్యాధిరివ నశ్యతి" అత్రౌషధపానేన క్రమేణ ధాతుసామ్యసమ్పాదనముఖేన రాజయక్ష్మాదినాశవత్ మహాపాపనాశస్సూచితః. (౩) "హరేర్నామైవ నామైవ నామైవ మమ జీవనమ్। కలౌ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ గతిరన్యథా" అత్ర నివర్త్యస్య కేశవేనాఽక్లేశేన నివృత్తేః, సుఖోదర్కతయా చ నివృత్తౌ దృష్టాన్తత్రయం నివర్త్యతారతమ్యస్య నివృత్తిప్రయోజకత్వం చ వివక్షితమ్. (౪) "శమాయాఽలం జలం వహ్నేస్తమసో భాస్కరోదయః। శాన్తిః కలేరఘౌఘస్య నామసఙ్కీర్తనం హరేః" ఇతి. అత్ర జ్ఞానదర్శనప్రాప్తిరూపసర్వవిధప్రాణధారణం జీవనపదేన వివక్షితమ్. "ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైః" ఇత్యాదిభిః ప్రాయేణ కలావిత్యుక్తమ్. సత్యం సత్యమితివత్ అన్వయవ్యతిరేకయోస్త్రిరుక్తిః. [గతిః] ప్రాప్యం, ప్రాపకశ్చేత్యర్థః.

(౫) "సాఙ్కేత్యం పారిహాస్యం వా స్తోభం హేలనమేవ వా। వైకుణ్ఠనామగ్రహణమశేషాఘవినాశనమ్" ఇతి. స్వార్థేష్యఞ్; [సఙ్కేతః] పరేషాం స్వేషు వైష్ణవత్వబుద్ధిఖ్యాపనాదితి విప్రలిప్సా. [పారిహాస్యం] పరిహాసః, అనుకారః. [స్తోభమ్] అజామిళోక్తపుత్రద్వయనామవన్నిరర్థకశ్శబ్దః. [హేలనమ్] లీలా. (౧) "ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైః త్రేతాయాం ద్వాపరేఽర్చయన్। యదాప్నోతి తదాప్నోతి కలౌ

(౧) (౨) విహగేన్ద్రసంహితా. (౩)
(౪) (౫) (౬)

సఙ్కీర్త్య కేశవమ్" ఇతి-కృతయుగాదౌ †అప్రబుద్ధదశాయాం జ్ఞానాధి-
కం సులభమ్; కలియుగే తు కీర్తనేన †ప్రబుద్ధదశాయాం సులభేన శరీర
విమోకానన్తరం ధ్యానాదిముఖేనాఽన్యముఖేన వా తత్తత్ఫలాఽవినా-
భూతసామగ్రీ సమ్పాదనేన తత్తత్ఫలం ప్రాప్నోతీత్యర్థః. అతఏవ (౧)
"భక్త్యా పరమయా వాపి" ఇత్యాదినా న విరోధః. భక్త్యాదేస్సామగ్రీ
వశసమ్పన్నత్వేన దృష్టవిధయా కారణత్వేన చ మోక్షం ప్రతి నియతపూర్వ
వర్తితయా వ్యాజత్వస్య అన్యత్ర ప్రపఞ్చితత్వాత్. వ్యాజానామపి
†అబుద్ధదశాయాం వికల్పోపపత్తేశ్చేతి. (౧-౨)

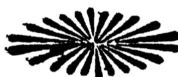
శొల్లుమిత్యాది సూత్రార్థస్తు—(శొల్లుమ్ క్రమమ్) శాస్త్రోక్త
క్రమ ఇత్యర్థః. అనేన (౨) "తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన" ఇత్యాదిప్రసిద్ధాః
పూర్వోక్తాః పూర్వపక్షహేతవో వివక్షితాః. "తాన్ కెడనిల్లాతు" ఇత్య
నుక్త్వా (తన్ స్వరూపమ్) ఇత్యుక్త్యా "స్వమ్-ఆత్మీయమ్, రూపమ్—
ఆకారః" ఇతి వ్యుత్పత్త్యా రక్షకత్వరూపస్వభావలాభేన వహ్నేర్దాహకత్వవత్
జల తేజః క్షమాణాం వహ్నితమః కలినివర్తకత్వవత్, ఔషధస్య రోగ
నివర్తకత్వవచ్చ స్వాభావికధర్మస్య ప్రచ్యుతిర్న సమ్భవతీతి గమ్యతే. "తన్
స్వరూపమ్" ఇతి స్వశబ్దేన-"కెడనిల్లాతు" ఇత్యత్ర ప్రకరణలబ్ధం మూల
మన్త్రరూపం విశేష్యం పరామృశ్యతే. "తన్ స్వరూపమాక్కుమ్"
ఇత్యన్వయముఖేనాఽనుక్త్వా వ్యతిరేకముఖేనోక్త్యా, న కేవలం (3) "స్వల్ప
మప్యస్య ధర్మస్య" ఇత్యుక్తరీత్యా చరమపురుషార్థపర్యవసాయిత్వలక్షణ
స్వరూపస్థైర్యమాత్రమ్. కిన్తు (3) "నేహాఽభిక్రమ నాశోఽస్తి"
ఇత్యుక్తాఽల్పఫలహాని లక్షణనాశాభావః, "ప్రత్యవాయో న విద్యతే"
ఇత్యుక్తాఽనిష్టప్రాప్తిలక్షణ నాశాభావశ్చాఽస్తీతి గమ్యతే. "తన్

† త్రిష్వపి (బద్ధదశాయామ్) ఇతి పాఠో దృశ్యతే. (౧) (౨) గీ-౪-౩౪.
(3) గీ-౨-౪౦.

స్వరూపమ్ కెడాతు" ఇత్యనుక్త్వా, "కెడనిల్లాతు" ఇత్యుక్త్వా "ఈశ్వరోనాఽస్తి" ఇత్యత్ర ప్రతియోగితయా భగవత్స్మరణోత్తరక్షణే స్వసామగ్రీబలలబ్ధనాస్తీత్యనుసన్ధాన నాఽస్తివాదతజ్జన్య విపరీతానుష్ఠానోచితాఽననుష్ఠాన తత్ప్రియుక్తాఘౌగత్యాదిసత్త్వేపి పూర్వోక్తత్రివిధస్వరూపనాశసత్త్వేపి స్మరణమహిమ్నా క్రమేణ మూలసామగ్రీనిరోధేన తాత్కాలికేష్టలాభాత్ కారణపరమ్పరాప్రాప్తాఽఘౌగత్యాద్యనిష్టపరిహారలాభాత్, నిరఙ్కుశస్వతన్త్రభగవత్సఙ్కల్ప సిద్ధకర్మజ్ఞానభక్తిప్రపత్త్యాచార్యాభిమానరూపవ్యాజానాం (౧)"జన్మాన్తరసహస్రేషు" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా తత్తద్విరోధి నివృత్తిపూర్వకాఽన్వయముఖేనపరమపురుషార్థలాభాచ్చ త్రివిధనాశోనస్థిరఇతిగమ్యత ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౩)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్య విరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయేప్రథమపాదే
అక్రమోక్త మూలమన్త్రరక్షకత్వసమర్థనంనామ
నవమాధికరణమ్.

—◇◇◇—

(౧) లఘ్వత్రిస్మృతౌ.

మూ.—(౧౯) ఇతుతాన్ (౧) "కులన్దరుమ్" ఎన్గిఱపడియే ఎల్లావపేక్షితఙ్గళైయుమ్ కొడుక్కుమ్..

పూర్వాధికరణే రక్షణవ్యాపారాఽసఙ్కోచేన మన్త్రశబ్దయోగార్థపూర్తిరుక్తా. అథ తద్ఘటకీభూతఫలాఽసఙ్కోచేన తత్పూర్తి రుచ్యతే. అత్ర, అయోగాఽన్యయోగవ్యవచ్ఛేదేనసర్వఫలహేతుత్వం మూలమన్త్రస్య సమ్భవతివా నవేతివిచారః. (౧)

పూర్వపక్షస్తు;—

నతావత్తస్యఅయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం సమ్భవతి. ఏకమన్త్రపరిశేషాపత్త్యా మన్త్రాన్తరశాస్త్రాణాం వైయర్థ్యప్రసఙ్గాత్. లాఘవేనఏకేనైవ సర్వఫలసిద్ధౌ గౌరవేణాఽన్యేషామనుపాదేయత్వాత్.

కిఞ్చపూర్వాధికరణే వైకుణ్ఠనామగ్రహణస్య అశేషాఽఘవినాశకత్వం స్వభావఇత్యుక్తమ్. తథాసకృచ్చ్ఛ్రుతస్యతత్తత్ఫల విరోధిపాప నివర్తకత్వే యుగపత్సర్వఫలాఽవాప్తిప్రసఙ్గః. (౨)

నాఽప్యన్యయోగ వ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం; శ్రీనృసింహ శ్రీరామమన్త్రశ్రీకృష్ణ మన్త్రాదీనాం సర్వాభీష్టప్రదత్వస్య తత్తన్త్రశాస్త్రసిద్ధత్వాత్. యోగార్థపూర్తిముఖేన ముక్తిహేతు జ్ఞానజనకత్వస్యాఽన్యత్రాఽసమ్భవేపి, తస్యచ సమాధికరణసిద్ధత్వేన ఏతదధికరణ వ్యర్థాపద్యత్వాభావాత్. (3)

తస్మాత్ సర్వఫలహేతుత్వాహాపోత్కర్షో నవ్యావర్తతే ఇతి.

సిద్ధాన్తస్తు.— (౪)

మూలమన్త్రస్యతావత్ అయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం సమ్భవత్యేవ. (౨) "నమోనారాయణాయేతి మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః" ఇత్యాదిసామాన్యోక్తిమాత్రేణవినా (3) "ఐహలౌకికమైశ్వర్యం స్వర్గాద్యంపారలౌకికమ్। కైవల్యంభగవన్తఞ్చ మన్త్రోఽయం

(౧) తి.వా.౧-౧-౯. (౨) నారదీ-అ-౧-౪౦. (3) వృద్ధహారీత-3-౪౭.

సాధయిష్యతి" ఇతి త్రివర్గాఽపవర్గరూపేణ పురుషార్థసామాన్యం విభజ్య, ఐహికాఽఽముష్మికరూపేణ త్రైవర్గికఫలం విభజ్య, ఆపవర్గికఫలమపి కైవల్యపరమాత్మప్రాప్తిరూపత్వేన విభజ్య సర్వఫలహేతుత్వస్య విశిష్యోక్త్యా, తాత్పర్యాఽతిరేకవ్యాపనేన దృఢీకృతత్వాత్. నచైవమేకమన్త్రపరిశేషాపత్తిః; గుణత్రయవైషమ్యకృతరుచితారతమ్యేన వ్యవస్థయా సర్వమన్త్రాణాం నానామన్త్రపరిగ్రహోపపత్తేః. పరమకారుణికేన భగవతా వేదపురుషేణ (౧) "త్రైగుణ్యవిషయా వేదాః" ఇత్యుక్తరీత్యా సర్వపురుషాణాం తత్తత్పురుషార్థాభిలాషవైచిత్ర్యాఽనుసారేణ విచిత్రతత్తత్పురుషార్థ సాధనప్రవర్తనవత్, ఏకస్మిన్నపి ఫలే నానాసాధనభూతమన్త్రాణాం ప్రవర్తనోపపత్తేః. (౪)

నాపి పూర్వాధికరణ విరోధః. (౨) "సర్వజ్ఞోఽపి హి విశ్వేశస్సదా కారుణికోఽపి సన్। సంసారతన్త్రవాహిత్వాద్రక్ష్యాపేక్షాం ప్రతీక్షతే" ఇత్యాది ప్రమాణబలేన సామగ్రీవిశేషేణ నియతకాలభావిపురుషాఽపేక్షా విశేషస్య స్వరూపమాత్ర ప్రయుక్త సర్వకాలసర్వఫలప్రదానశక్తి సఙ్కోచకత్వాఽవశ్యమ్భావేన, పురుషాఽపేక్షితమేవ దాస్యామీతి భగవత్సఙ్కల్పోన్నయనేన యుగపత్సర్వ†ఫలావాప్తి ప్రసఙ్గాభావాత్.

ఏవమన్యయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వమపి సమ్భవత్యేవ. "కులన్దరుమ్" ఇత్యాది శ్రీమత్పరకాలసూరిసూక్త్యా బ్రాహ్మణబీజస్యేవ గాయత్రీబ్రహ్మవిద్యాయా ఇవచాఽష్టాక్షర బ్రహ్మవిద్యాయాః (౩) "కామయే వైష్ణవత్వన్తు" ఇత్యాది ప్రసిద్ధ సర్వోత్కృష్ట జన్మరూప ఫలస్య (౪) సాహి శ్రీరమృతా సతామ్" (౫) "లక్ష్మణో లక్ష్మిసమ్పన్నః" (౬) "అన్తరిక్షగతశ్శ్రీమాన్" (౭) "సతు నాగవరశ్శ్రీమాన్" ఇత్యాది ప్రసిద్ధస్వరూపానురూపసమ్పద్విశేషరూపఫలస్య, (౮) "తన్నైన్నప్పేణవుమ్ పణ్ణుమ్, తరిక్కవుమ్ పణ్ణుమ్" ఇత్యాది ప్రసిద్ధస్య పరమార్తిదశాయాం

---

†(పా)ఫలవ్యాప్తి (౧) గీ-౨-౪౫. (౨) లక్ష్మీ-౧౭-౧౮. (౩)
(౪) (౫) రా-బా-౧౮-౨౯. (౬) రా-యు-౧౭. (౭) విష్ణుధ.

స్వార్థానుసన్ధానేన ధారణరూపఫలవిశేషస్యాఽనితరసాధారణస్యాఽనుగృహీతత్వాత్. ఏవమన్యదప్యుదాహర్తవ్యమ్. ఇత్థం తత్తన్మన్త్రశాస్త్రేషు సర్వాభీష్టప్రదత్వోక్తిః ప్రాయికాభిప్రాయేణ; యథోక్తవిలక్షణ జన్మసమ్పద్ధారణాదిరూపస్య ఫలస్యాఽర్థపఞ్చకయాథాత్మ్యజ్ఞానమూలకస్య కేవలపరార్థానుభవకైఙ్కర్యపర్యన్తమోక్షస్యైవ మన్త్రాన్తరైస్సమ్పాదన సమ్భావనాయా అప్యభావాత్. (౬)

తస్మాన్మూలమన్త్రస్య సర్వఫలహేతుత్వరూపోత్కర్షో మన్త్రాన్తరవ్యావర్తక ఇతి సిద్ధమ్.

అస్మింశ్చ దశమేఽధికరణే (ఇరుతాని త్యాది) ప్రథమసూత్రమ్. తత్ర *ఇదం శబ్దేన - మూలమన్త్రః పరామృశ్యతే. (తాన్) ఇత్యనేన స్వశబ్దపర్యాయేణ - ఇదం శబ్దోపాత్తాఽసాధారణ స్వరూపపరామర్శినా, తు - శబ్దస్థానీయేనాఽన్యయోగవ్యవచ్ఛేదేన సర్వఫలహేతుత్వం సూచ్యతే. (కులన్దరుమెన్నిఅపడియే) ఇత్యనేన శ్రీమత్పరకాలసూరీణాం ప్రథమప్రబన్ధే ప్రథమశతకే మూలమన్త్రార్థపరే ప్రథమదశకే నవమగాథారూప సూక్తిరభిప్రేతా. తత్ర చ పూర్వాచార్యైరనుగృహీతం విలక్షణ జన్మాదిరూప ఫలపరత్వమప్యభిప్రేతమ్. (ఎల్లావపేక్షితఙ్గళై యుమ్ కొడుక్కుమ్) ఇతి సాధారణాఽసాధారణ సర్వఫలప్రదత్వమభిప్రేతమ్; అత ఏవ "ఇతు తాన్ కులన్దరుమెన్నిఅపడియే ఐశ్వర్యకైవల్యభగవల్లాభఙ్గళై కొడుక్కుమ్) ఇత్యేకసూత్రతయా నాఽనుగృహీతమ్. ప్రథమసూత్రే అసాధారణ ఫలహేతుత్వప్రామాణ్యస్య ప్రాధాన్యేన వివక్షితత్వాత్; ద్వితీయసూత్రే సాధారణఫలహేతుత్వ ప్రామాణ్యస్య తథావివక్షితత్వాత్. "కులన్దరుమ్" ఇత్యాదిసూక్తౌ కైవల్యస్య కణ్ఠతోఽనుక్త్యా, "కులన్దరుమెన్నిఅపడియే కైవల్యత్తైకొడుక్కుమ్" ఇత్యనన్వయాత్. "ఐహలౌకికమ్" ఇత్యాదివచనే విలక్షణ జన్మాద్యనుక్త్యా, "ఎల్లావపేక్షితఙ్గళై యుమ్ కొడుక్కుమ్" ఇతి తద్వచనసూచ

సూ.— (౨౦) ఐశ్వర్యకైవల్య భగవల్లాభజ్ఞళై యాత్తై
పృట్టవర్కళుక్కు-అవఱ్ఱై క్కొడుక్కుమ్.

నాఽసమ్భవాచ్చ. ఇత్థం ప్రథమసూత్రేణాఽసఙ్కోచేన సర్వఫలహేతుతః
రూపాఽస్యయోగస్య వచ్ఛేదస్సూచితః. (౭

ద్వితీయసూత్రమ్ (ఐశ్వర్యకైవల్యేత్యాది)అనేన - "ఎల్లాం
కేళ్విత జ్ఞళైయుమ్ కొడుక్కుమ్" ఇతిపూర్వసూత్రసూచితే (౧)"నమో
నారాయణాయేతి మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః" (౨) "మన్త్రమష్టాక్షరం
విద్యాత్" (౩) "సర్వసిద్ధికరం నృణామ్" ఇత్యాదివచనే నృసింహ
మన్త్రాదిష్వివ సామాన్యోక్తే స్సఙ్కోచానహత్వ శఙ్కా-వ్యావర్త్యతే.
ఐశ్వర్యాది విశేషశబ్దనిర్దేశక్రమేణ *ఐహలౌకికమిత్యాది వచనప్రత్యభి
జ్ఞానాత్, తత్ర త్రివర్గభేదస్యాఽపవర్గభేదస్య చోక్త్యా సఙ్కోచతాత్ప
ర్యాఽతిరేకఖ్యాపనాచ్చ. తత్రఐశ్వర్యశబ్దః - ప్రమాణప్రసిద్ధాగ్రా
మాధిపత్యాద్యణ్డాధి పత్యాన్తపరః. కైవల్యశబ్దోఽపి తథైవకేవల
*స్వాత్మానుభూతిరూప ముక్తిపరః. భగవతస్స్వరూపేణా ఽసాధ్య
త్వాత్. (౪) "బ్రహ్మవిదాప్నోతి-సోఽశ్నుతే" ఇత్యాద్యుక్తప్రాప్త్య
నుభవాది విశిష్టవేషేణసాధ్యత్వమభిప్రేత్యభగవల్లాభశబ్దః ప్రయుక్తః.
(అత్తై పృట్టవర్కళుక్కు) ఇత్యనేన రక్ష్యాఽపేక్షా సర్వదా యోగ్యసర్వ
ఫలప్రదానశక్తిసఙ్కోచికేతి సూచితమ్. అతఏవ "ఐశ్వర్యకైవల్య
భగవల్లాభజ్ఞళై కొడుక్కుమ్" ఇత్యనుక్త్వా ఐశ్వర్యాదీనామపేక్షా
కర్మత్వేన దానక్రియాకర్మత్వేనచద్విరుక్తిః; "కొడుక్కుమ్" ఇత్యత్ర
"ఇతు"ఇతిపూర్వసూత్రస్థంకర్తృపదమనుషజ్యతఇత్యేవమనుసన్ధేయమ్.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
మూలమన్త్రస్య సర్వఫలప్రదత్వ సమర్థనంనామ
దశమాధికరణమ్.

(౧) (౨) (౩) (౪) తై-ఆ-౧.

మూ.—(౨౧) కర్మజ్ఞానభక్తికళిలే ఇళిన్దవర్కళుక్కు విరోధియై పోక్కి అవన్నైక్కాట్టిక్కొడుక్కుమ్. (౨)

ఇత్థం సాక్షాత్సర్వఫలసాధనత్వముక్తమ్. అథతత్తత్ఫలసాధన నిష్పాదనేన సద్వారక సర్వఫలసాధనత్వస్య వ్యుత్పాదనముఖేన (౧) "కులన్తరుమ్ "ఇత్యాదిసూక్తిసిద్ధం "ఐహలౌకికమ్" ఇత్యాద్యుక్తిశ్చ మోక్షహేతుత్వం సప్తమాధికరణవ్యుత్పాదితం మోక్షసాధననిష్పాదకతారూప మితిసూచ్యతే. తత్రసంశయః—మూలమన్త్రస్య ఫలసాధన నిష్పాదకతయా ఫలహేతుత్వంసమ్భవతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః—

మూలమన్త్రస్య సద్వారకఫలహేతుత్వంనసమ్భవతి. సాక్షాత్ఫల హేతోః ఫలసాధననిష్పాదకత్వే, "తద్ధేతోరేవ" ఇతిన్యాయేన ద్వారిణ ఏవఫలసాధనత్వ సమ్భవేనసద్వారకత్వైయర్థ్యాపత్తేః. (౨)

నచ శ్రీమద్గీతాభాష్యే కర్మయోగజ్ఞానయోగాఽనుగృహీత భక్తియోగస్య ఐశ్వర్యకైవల్య భగవల్లాభహేతుతయా సిద్ధాన్తితత్వాత్, అష్టాక్షరే సర్వార్థసాధకత్వస్య వాచనికత్వాచ్చ తదుభయాఽ విరోధేనాఽనుకల్పతయా అష్టాక్షరస్య సాధనతదఙ్గనిష్పాదకత్వం కల్ప్యతఇతివాచ్యమ్. స్వాతన్త్ర్యేణ ప్రధానఫలసాధకస్యాఽష్టాక్షరస్య సాధనతదఙ్గనిష్పాదనేనాఽను కల్పత్వకల్పనస్యాఽన్యాయ్యతయా"సర్వార్థసాధకః" ఇత్యత్రాఽర్థశబ్దః ప్రధానఫలపర ఇత్యేవకల్పయితుంయుక్తత్వాత్. (3)

ఏతేన "కులన్దరుమ్" ఇతిసూక్తా ఐహలౌకికమిత్యాదివచనేచ యత్ భగవల్లాభహేతుత్వం మూలమన్త్రస్యోక్తం తత్ప్రత్యుక్తమ్. నివర్తకజ్ఞాన జననముఖేనమోక్షహేతుత్వ వివక్షాయాం తస్యచతుర్థాధికరణవ్యుత్పాద్యస్యాఽత్రాఽవక్తవ్యత్వాపత్తేః. "కులన్దరుమ్" ఇత్యాది

---

(౧) తి-మొ-౧-౧-౯.

నవతుగాథాసూక్తేః (౧) "ఊనర్వానుమ్ పెరుమ్బదమ్ తెరిన్దు" ఇత్యాది ప్రథమగాథాసూక్త్యా పౌనరుక్త్యాపత్తేశ్చ. సాధననిష్పాదనేన మోక్ష హేతుత్వవివక్షాయాం †"తద్ధేతోరేవ" ఇతిన్యాయాపాతాత్.

తస్మాత్ "సాక్షాత్ఫలసాధనస్య మూలమన్త్రస్య సద్వారకఫల సాధనత్వం నసమ్భవతీతి. (౪)

అత్రాఽయంసిద్ధాన్తః.—

సాక్షాత్ఫలసాధనస్య సాధననిష్పాదకత్వం నసమ్భవతీతితావ దయుక్తమ్. (౨) "సకలఫలప్రదోఽహివిష్ణుః" ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్య భగవదుపాసనేన ధర్మాదిచతుర్విధ పురుషార్థసాధనత్వస్యభఙ్గప్రసఙ్గాత్. ఇత్థం ధర్మాదిఫలసాధనత్వ మన్యత్రాఽప్యుదాహర్తవ్యమ్. నచాత్ర తద్ధేతోరితి న్యాయావతార స్సమ్భవతి; సాక్షాత్సర్వఫలసాధనత్వ లక్షణ మూలమన్త్రమాహాత్మ్యేఽ జ్ఞానినో రజోగుణాధిక్యేన బహు ప్రవృత్తిశీలస్య, ఉపాయఫల్గుత్వ ఉపేయదౌర్లభ్య స్వదోషభూయస్త్వ జ్ఞానకృతశఙ్కాత్రయవతశ్చ లఘుసాధనత్యాగ గురుసాధనప్రవృత్త్యో స్సమ్భవాత్. అధికారభేదమాదాయైవ ఫల్గుగురుసాధన విధిసమ్భ వాచ్చ. మహాఫలనిష్పాదనశక్తిమతః సాధనతదఙ్గనిష్పాదనశక్తేః కైముతికన్యాయేన సమ్భవాచ్చ. (౫)

అతఏవ శ్రీమద్గీతాభాష్యానుసారేణ "మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః" ఇత్యాదివచనబలేనచ మూలమన్త్రస్య సద్వారకాఽద్వారకైశ్వర్యాది ఫలసాధనత్వం యుక్తమ్. జపహోమాదిముఖేన సాధననిష్పాదకత్వస్య మూలమన్త్రే ప్రమాణ సిద్ధత్వేనాఽర్థశబ్దస్య ప్రధానఫలపరత్వస్య కల్ప నాయా అశక్యశఙ్కత్వాత్. (౬)

అతఏవప్రకృతే మూలమన్త్రస్య భగవల్లాభహేతుత్వప్రమాణో పన్యాసోఽపియుక్తః. మోక్షసాధన (తదఙ్గనిష్పాదకత్వేన మోక్ష

† తద్ధేతోరేవసాక్షాత్తజ్జన్యకార్యజనకత్వే తద్వైయర్థ్యమ్. (౧) తి-మొ-౧-౧-౧.

హేతుత్వమేతదధికరణవ్యుత్పాద్య మభిప్రేత్య సర్వఫలహేతుత్వవ్యుత్పాదకే పూర్వాధికరణే. ప్రమాణముఖేన మోక్షసాధనత్వస్యాఽపి సాధనసమ్భవాత్.

తస్మాత్ మూలమన్త్రస్యత్రివర్గాఽపవర్గఫలసాధన తదఙ్గనిష్పాదకతయాపి ఫలహేతుత్వం సమ్భవతీతి. (౭)

ఇదమేకాదశాధికరణమేకసూత్రాత్మకమ్. (కర్మజ్ఞానభక్తికళిలే యుళ్లిన్నవర్గళుక్కు) ఇతిసమప్రధానతయోపాదానాత్ ప్రథమం కర్మయోగే జ్ఞానయోగే భక్తియోగేవాఽన్వితానామిత్యర్థః. అఙ్గాఙ్గిభావేన త్రయాణామన్వయవివక్షాయాం భక్తియోగాఽన్వయవివక్షయైవకర్మజ్ఞానాన్వయసిద్ధ్యా కర్మజ్ఞానోక్తి వైఫల్యాపత్తేః.

తత్రప్రథమం కర్మయోగే ప్రవృత్తిః శ్రీమద్గీతాభాష్య శ్రీసూక్త్యనుసారేణస్వారసికీ. తత్రకర్మయోగారమ్భవిరోధిపుణ్యపాపరూపకర్మణాం నాశాయ (౧) "జన్మాన్తరసహస్రేషు" ఇత్యాదిప్రకారంవినా మూలమన్త్రమేవ జపహోమాదిముఖేన సన్నిపత్యోపకారకాఙ్గత్వేన కర్మయోగసహాయతయా యది కశ్చిల్లాఘవార్థం స్వీకరోతి; తదాకరణ శరీరనిష్పాదకతయా నిష్పన్నకరణాఽనువృత్తి సమ్పాదకతయాచ యోగక్షేమరూపోపకారద్వయం కర్మయోగవిషయే మూలమన్త్రః కరోతి. (౮)

యదితుకశ్చిల్లాఘవితరః సుకృతవిశేషాధీనరుచివిశేషేణ ప్రథమం జ్ఞానయోగమనుతిష్ఠన్ కర్మయోగసాధ్యాయాఃజ్ఞానయోగోత్పత్తివిరోధికర్మనివృత్తేస్సిద్ధయే పూర్వోక్తరీత్యా కర్మయోగస్థానే మూలమన్త్రం జ్ఞానయోగసహాయత్వేన స్వీకరోతి; తదాసతథైవ జ్ఞానయోగోపకారకోభవతి. (౯)

(౧)లఘ్వత్రిస్మృతౌ-

యది కశ్చిల్లాఘవికతమః అత్యన్తోత్కటసుకృతవిశేషాధీనాఽఽత్యన్తికాఽభినివేశవిశేషేణ ప్రథమమేవ ముక్తానుభవప్రాయం భక్తియోగమనుతిష్ఠన్ కర్మయోగజ్ఞానయోగోభయసాధ్యఫలసిద్ధ్యర్థం మూలమన్త్రమేవ తదుభయస్థానే పూర్వోక్తరీత్యా సహాయతయాస్వీకరోతి; తదాపిమూలమన్త్రః తదుభయస్థానేస్థిత్వా తథైవభక్తియోగోపకారకోభవతీతితాత్పర్యమ్. (౧౦)

(ఇప్పడివర్కళుక్కు) ఇత్యనేన దుశ్శకస్వరూపవిరుద్ధసాధనాన్వయోఽధోగతిరితిసూచ్యతే. అజ్ఞానదురాశా దుశ్శక్యకార్యసాధనాన్తరప్రవృత్తేరధోగతిత్వోపపత్తేః. (విరోధియైప్పోక్కి) ఇత్యనేన పూర్వేష్టప్రాపణరూప యోగఉక్తః. (అవర్గళై త్తలైక్కట్టికొణ్డుకుమ్) ఇత్యనేన స్థితేష్టపరిపాలనరూపక్షేమఉక్తః. ఇత్యేవమనుసన్ధేయమ్. (౧౧)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
మూలమన్త్రస్యసాధనాన్తరసహకారిత్వ
సమర్థనంనామైకాదశాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే ద్వాదశాధికరమ్.

మూ.—(౨౨) ప్రపత్తియిలే ఇఴిన్దవర్కళుక్కు స్వరూపజ్ఞానత్తైప్పిఱప్పిత్తు కాలక్షేపత్తుక్కుమ్ భోగత్తుక్కుమ్ హేతువాయిరుక్కుమ్.

పూర్వాధికరణే కర్మాద్యుపాయాన్తరసహకారిత్వలక్షణోమూలమన్త్రోత్కర్ష ఉక్తః. ఇదానీమ్, (౧)"ఉపాయోఽయంచతుర్థస్తేప్రోక్తశ్శీఘ్రఫలప్రదః"ఇత్యాద్యుక్త ప్రపత్తిసహకారిత్వ లక్షణస్స ఉచ్యతే.

తత్రసంశయః.—మూలమన్త్రస్య ప్రపత్త్యుపాయ సహకారిత్వలక్షణోత్కర్ష స్సమ్భవతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వపక్షః.—

నమూలమన్త్రస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వముపపద్యతే. ప్రపత్తేస్సహకారిసాపేక్షత్వే(౨)"ప్రపత్తేఃక్వచిదప్యేవం పరాపేక్షానవిద్యతే" ఇత్యాదిప్రసిద్ధనిరపేక్షత్వ సిద్ధాన్త భఙ్గప్రసఙ్గాత్. (౨)

నచ కర్మాదావివ జపహోమాదిముఖేన ప్రపత్తిస్వరూపనిష్పాదకతయా మూలమన్త్రస్య సహాయతా సమ్భవతి. విరోధినివృత్తిముఖేన జపాదిద్వారకాఙ్గత్వస్య అదృష్టద్వారకస్య ప్రాతిస్వికశాస్త్రేణ వినాకల్పనాయోగాత్. ప్రపత్తేః ప్రార్థనారూపాయాః విషయవైలక్షణ్యజ్ఞానమాత్రాధీనతయా చికీర్షాధీనకృతిసాధ్యత్వాఽభావేనాఽదృష్టద్వారకాఙ్గరూపసాధన సాధ్యత్వాసమ్భవాచ్చ. అతఏవ కర్మాదావివాఽవిచ్ఛేదాపాదకతయాఽఙ్గత్వశఙ్కాఽపి నసమ్భవతి; మానాభావాత్; అయత్నసిద్ధత్వాత్ప్రపత్తే స్సకృత్కర్తవ్యతాయా ఏకోత్తారకత్వ సిద్ధాన్తవిరోధాచ్చ. (౩)

ఏతేన స్వరూపజ్ఞాన జననేన కాలక్షేపహేతుతయా భోగహేతు

తయాచ వినియోగః ప్రత్యుక్తః. స్వరూపజ్ఞానస్య శబ్దవిధయా మూలమన్త్ర జన్యత్వేన తన్ముఖేన శాస్త్రార్థభూతాఽఙ్గత్వాఽసమ్భవాత్. కాలక్షేపస్య జీవనకాలయాపనరూపస్య ప్రపన్నవిషయే సాధనానుష్ఠాన తద్యోగ్యతాపాదకాఽనుష్ఠానముఖేనాఽసమ్భవేప్యావశ్యకకాయికప్రవృత్తిరూపాజ్ఞాఽనుజ్ఞాకైఙ్కర్యముఖేన సమ్భవేన సదా మన్త్రార్థాఽనుసన్ధానాఽనావశ్యకత్వాత్. అన్యథా * జామితాదోష ప్రసఙ్గాత్. భోగహేతుతయేత్యత్ర-భోగపదేన జీవభోగ వివక్షాయాం సమశ్శబ్దవిరోధాత్. భగవద్భోగవివక్షాయాం కాలక్షేపహేతుతయేత్యనేన కృతకరత్వాత్.

కాలక్షేపస్య స్వతః ప్రయోజనత్వేన సమశ్శబ్దవిరోధాత్. కాలక్షేపాద్యర్థత్వేపి ప్రపత్తిసహకారిత్వాసిద్ధేశ్చ. నచ ప్రపన్నేష్వపి మూలమన్త్రస్యోపయోగోఽస్తి వివక్షితమితివాచ్యమ్. తస్య ఇతర వైలక్షణ్యరూపత్వాభావేన పరమప్రకృతాఽనుపయోగాదితి. (౪)

సిద్ధాన్తః.

మూలమన్త్రస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వ ముపపద్యత ఏవ. జపహోమాదిముఖేన కర్మయోగాదినిష్పాదకత్వాదిముఖేన తదఙ్గత్వవత్ శబ్దవిధయా స్వరూపజ్ఞానజననముఖేన ప్రపత్తిస్వరూపనిష్పాదకతయా తదఙ్గత్వోపపత్తేః. నచైతావతా(౧) "ప్రపత్తేః క్వచిదప్యేవం పరాపేక్షా నవిద్యతే" ఇత్యాది ప్రమాణమూలకనివృత్త్యఙ్గత్వసిద్ధాన్తభఙ్గః. అదృష్టద్వారకమోక్షసాధనాఽననుష్ఠానాఙ్గకత్వస్యైవ నివృత్త్యఙ్గత్వశబ్దార్థతయా దృష్టకారణసాపేక్షత్వేతద్భఙ్గాఽభావాత్. (౫)

ఏతేన "నచ కర్మాదౌ" ఇత్యాద్యుక్తోపాలమ్భోఽపాస్తః. నచైవం - నివృత్తేరఙ్గత్వభఙ్గః; అదృష్టద్వారకస్యైవాఙ్గత్వాదితివాచ్యమ్. దృష్టవిధయా అదృష్టద్వారకోపకారకత్వస్యైవ పఞ్చాఙ్గషడఙ్గాఽష్టాఙ్గ శబ్దేష్వివ "సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య" ఇతిల్యప్ప్రత్యయవివక్షిత

త్వాత్, తస్యైవాత్మజ్ఞానాఙ్గత్వబోధకే (౧) "ఇత్యఙ్గముదితం శ్రేష్ఠమ్" ఇతివచనే వివక్షితత్వాచ్చ. స్వయంప్రయోజన భగవత్ప్రసాదరూపా ఽదృష్టకారణీభూత శరణాగతిసహకారితయా పఞ్చషడఙ్గానామివ ధర్మత్యాగాత్మజ్ఞాన యోరప్యదృష్టానువిద్ధాఙ్గత్వసమ్భవాచ్చ. ఏతేనైవ ప్రమాణాభావాత్ అఙ్గత్వం నసమ్భవతీత్యపి ప్రత్యుక్తమ్. అత ఏవా ఽవిచ్ఛేదాపాదకతయా ఽఙ్గత్వమపియుక్తమ్. (౬)

వస్తుతః ప్రాయశ్చిత్తరూపాయాః ప్రాయశ్చిత్తబుద్ధ్యానానుష్ఠేయాయాస్సత్త్వోద్రేకకృతభయాతిరేక ఘటితసామగ్రీకసమ్పన్నాయా శ్శరణాగతేస్సిద్ధాన్తే యావజ్జీవమనుష్ఠేయత్వాత్. అనుగృహీతఞ్చ శ్రీకృష్ణపాదలోకాచార్యైః శ్రీవచనభూషణ మీమాంసాశాస్త్రే:—
(౨) "భయాభయఙ్గళిరణ్డుమ్మాఱిమాఱిప్రాప్తియళవుమ్నడక్కుమ్" ఇతి. "అవిచ్ఛేదే ప్రమాణాభావః" ఇతిచ న, వర్తమాననిర్దేశాశ్రవణనిబన్ధనమయత్నసిద్ధత్వమప్యప్రయోజకమ్. అయత్నసిద్ధాయా అపి ప్రార్థనారూపప్రపత్తేస్తత్త్వజ్ఞానస్య మన్త్రసంశీలనజనితస్యానువృత్త్యానువృత్తిసమ్భవాత్. నచ—(౩) "సకృదేవహి" ఇత్యాదివిరోధః. ప్రాయశ్చిత్తస్యసాధనాననుగ్రాహకత్వాత్. (౪) "శరణం తే వ్రజమ్" ఇత్యాదిభూత నిర్దేశబలేన పూర్వకృత ప్రపదనస్మరణరూపశరణాగతేరేవ ప్రాయశ్చిత్తత్వాత్. (౭)

నచ—శరణాగతి జ్ఞానస్య శరణాగతిరూపత్వాభావేన స్మరణేన పునశ్శరణాగతిరితివాచ్యమ్. అనువ్యవసాయస్య వ్యవసాయవిషయవిషయకత్వనియమేన ప్రమారూపశరణాగతివిషయకస్య విషయాంశే సత్తానిశ్చయరూపత్వేనచ స్మరణస్య పునశ్శరణాగతిత్వోపపత్తేః. ద్వయమన్త్రకరణక ప్రాథమికశరణాగతేరపి శరణాగత్యనుసన్ధానరూపత్వాచ్చ. ప్రపత్తేస్తత్త్వజ్ఞానాది రూపత్వేన దృష్టవిధయా మోక్ష

(౧) (౨) శ్రీవచనభూ- (౩) లక్ష్మీత-౧౭-౭౫. (౪) భవిష్యత్పురా-

కారణత్వాఙ్గీకారేణ సకృత్కృతాయాం ప్రపత్తేః ప్రాయశ్చిత్తాభావేపి వ్యాజత్వరూపోత్తారకత్వస్య దుర్వారత్వాచ్చ. (౭

నచైవం ప్రాయశ్చిత్తవైయర్థ్యమ్. (౧) "ఉపాయాపాయసంయోగే నిష్ఠయా హీయతేఽనయా" ఇతి నిష్ఠాహాని ప్రాయశ్చిత్తత్వస్యైవ వాచనికత్వేన నిష్ఠాసిద్ధ్యర్థం వస్తుతః ప్రాయశ్చిత్తరూప శరణాగతేః పునః పున స్సమ్భవాత్. తథాపి మోక్షసిద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తాఽకరణేన సకృత్కృతస్య ఉత్తారకత్వ భఙ్గప్రసఙ్గాచ్చ. స్వయం ప్రయోజన భగవన్ముఖోల్లాసార్థ స్వరూపజ్ఞానార్థతయా తథైవ తన్మూలక కాలక్షేపార్థతయా తన్మూలకభోగార్థతయాచ మూలమన్త్రస్య వినియోగవత్త్వ సమ్భవాచ్చ. స్వరూపజ్ఞానస్య శబ్దవిధయా మూలమన్త్రజన్యత్వేపి దృష్టవిధయా ఉపకారకత్వలక్షణాఽఙ్గత్వసమ్భవాత్. మన్త్రార్థానుసన్ధానస్యాఽనుజ్ఞాకైఙ్కర్యాన్తర్భావేన తన్ముఖేనాపి కాలక్షేపసమ్భవాత్. అనుష్ఠానాఽనవరుద్ధకాలే మన్త్రార్థానుసన్ధానసమ్భవేన జామితాదోషాప్రసఙ్గాచ్చ. మన్త్రార్థశ్రవణమననధ్యాన తదర్థానుష్ఠానముఖేన కాలక్షేపేపి తదప్రసఙ్గాచ్చ; భోగశబ్దేన భగవద్భోగార్థకైఙ్కర్యానునిష్పాది జీవభోగ వివక్షాయాం నమశ్శబ్ద విరోధాభావాత్. కాలక్షేపహేతు శబ్దేన కుర్వద్రూపాణాం కరణానాం మన్త్రార్థశ్రవణాదినా విషయాన్తర వ్యావృత్తతయా తన్నివృత్తిముఖేన భగవన్ముఖోల్లాసార్థత్వస్య భోగ హేతుశబ్దేన స్వభోగద్వారక భగవన్ముఖోల్లాసార్థత్వస్యచ వివక్షితతయా కృతకరత్వాద్యనవకాశాచ్చ. (౮)

మన్త్రార్థానుసన్ధానాఽభావే కరణానాం విషయాన్తరప్రవృత్త్యాపత్తౌ రజస్తమోభివృద్ధిప్రసఙ్గేన సకృత్కృతాయాః ప్రపత్తేః తత్త్వజ్ఞానాది రూపత్వే నోత్తారకత్వాభావాపత్త్యా ఉత్తరకృత్యాకాలక్షేపార్థత్వే ప్రపత్తిసహకారిత్వ సిద్ధిసమ్భవాచ్చ. మన్త్రాన్తరవైలక్షణ్య పర్యవసాయి

(౧) † అశామిత్వాద్యోపాంశు యష్టవ్యః.

తయా ప్రపన్నేష్వపి మూలమన్త్రస్యోపయోగోఽస్తీతి వివక్షాయామపి పరమప్రకృతోపయోగసమ్భవాచ్చేతి. (౧౦)

సూత్రార్థస్తు.—

*ప్రపత్తిశబ్దేన(౧)"అనన్యసాధ్యే స్వాభీష్టే-త్వమేవోపాయభూతో మేభవ" ఇత్యాదిప్రసిద్ధం భగవచ్ఛరణవరణముచ్యతే. అనేన కర్మాద్యపేక్షయా సుకరత్వ స్వరూపానురూపత్వ లక్షణావై లక్షణ్యాసూచనేన మూలమన్త్రస్య కర్మాదావివ ప్రపత్తావయోగాఽసమ్భవస్సూచ్యతే. (ఇప్పొ న్దవర్ కళుక్కు) ఇత్యనేన శక్యత్రయం దుర్వాసనాంచవినా ప్రపత్త్యుస్వయోదుర్లభ ఇతిసూచ్యతే. (స్వరూపజ్ఞానత్తైప్పిఅప్పిత్తు) ఇత్యత్ర స్వరూపశబ్దేనాఽఽకారత్రయయుక్త జీవస్వరూపం, శేషిత్వాద్యాకారత్రయయుక్తేశ్వరస్వరూపం,స్వస్వరూప పరస్వరూపపురుషార్థస్వరూపోపాయ స్వరూపవిరోధి స్వరూపాత్మకమర్థపఞ్చకస్వరూపంవావివక్షితమ్.

(జ్ఞానత్తైప్పిఅప్పిత్తు) ఇత్యనేన స్వరూపజ్ఞానస్య స్వయంప్రయోజనత్వ ప్రపత్తినిష్పాదకత్వ వర్ధకత్వ కాలక్షేప భోగహేతుత్వరూపేణ పఞ్చధోపయోగోవివక్షితః. కాలక్షేపశబ్దేన స్వరూప విరుద్ధప్రవృత్తింవినా జీవనకాలస్య మన్త్రార్థశ్రవణమననధ్యానతత్ప్రవచన తదర్థానుష్ఠానముఖేన పఞ్చధాయాపనం వివక్షితమ్. భోగశబ్దేన భగవద్భోగవర్ధకోమన్త్రార్థశ్రవణాదిపఞ్చకే ఆనుషఙ్గికో జీవభోగో వివక్షితః. (హేతువాయిరుక్కుమ్) ఇత్యత్ర సూత్రద్వయవ్యవహితపూర్వసూత్రస్థం "ఇతుతాన్" ఇతిపదంపూర్వ సూత్రద్వయే విశేష్యసమర్పకతయాఽనుషక్త మిహాఽప్యనుషజ్యత ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౧)

ఇతి శ్రీశుద్ధ సత్త్వరామానుజార్య విరచితే రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే మూలమన్త్రస్య ప్రపత్తిసహకారిత్వ సమర్థనంనామ ద్వాదశాధికరణమ్.

(౧) విష్వక్సేనసం-

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

షష్ఠమాధ్యాయే ప్రథమపాదే త్రయోదశాధికరణమ్.

మూ.—(౨౩) (౧)"మఱ్ఱెల్లామ్ పేశుమ్"ఎన్గిఉపనిషదియే అఱియ

వేణ్డు మర్థమెల్లా మిత్తుక్కు-ళ్ళేయుణ్డు.

అత్రపూర్వసూత్రే స్వరూపజ్ఞానశబ్దేనసూచితో మూలమన్త్రస్య జ్ఞాతవ్య సకలార్థప్రతిపాదకత్వం ప్రసాధ్యతే. తత్రాద్యశోత్కర్ష స్సమ్భవతినవేతివిచారః; తదన్యజ్ఞాతవ్యార్థేషు ఇయత్తా సమ్భవతినవేతి.

తత్రపూర్వపక్షః;—

మూలమన్త్రస్య తాదృశోత్కర్షోనసమ్భవత్యేవ. "వేదయతీతి – వేదః" ఇతి వ్యుత్పత్త్యా బుభుత్సూనామాస్తికానాం జ్ఞాతవ్యార్థ ప్రతిపాదకత్వస్యైవ వేదశబ్దార్థతయా వేదార్థస్యసర్వస్యజ్ఞాతవ్యత్వేన మూలమన్త్రే తత్ప్రతిపాదకత్వస్య బాధితత్వాత్. (౨)

నచ – ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థ ప్రతిపాదకత్వం వివక్షితమ్; (౨) "త్రైగుణ్యవిషయా వేదాః" ఇత్యుక్తతయా వేదార్థస్సర్వోపిన ముముక్షుజ్ఞాతవ్య ఇతివాచ్యమ్. తథాపివేదాన్తప్రతిపాద్య సకలార్థ ప్రతిపాదకత్వాభావేన బాధానుద్ధారాత్ ధర్మాదిపురుషార్థచతుష్టయ తత్సాధనతారతమ్య పరిజ్ఞానార్థం పూర్వభాగార్థస్యాఽపి ముముక్షుజ్ఞాతవ్యత్వాచ్చ. అన్యథా వేదే తత్ప్రతిపాదనవైయర్థ్యాత్. (౩)

నచ– అధికారిచతుష్టయాఽనుజిఘృక్షయాస్వాతన్త్ర్యేణైవ తత్తద్భాగప్రవృత్తిస్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. తథాసతిమూలమన్త్రవేదయోర్వివరణవివరణీభావ భఙ్గప్రసఙ్గాత్. (౩) "యద్వేదాదౌస్వరఃప్రోక్తః" (౪) "బ్రహ్మణఃప్రణవంకుర్యాత్" (౫) "ఓఙ్కారప్రభవావేదాః" (౬) "ఋచోయజూంషిసామాని" (౭) "సమస్తశబ్దమూలత్వాత్" (౮) "మూలమన్త్రస్సనాతనః" ఇత్యాదిప్రమాణబలేన. సర్వవేదా

(౧)తి-మొ-౮-౧౦-౩. (౨) గీ-౨-౪౫. (౬) వృద్ధహారీ-౩-౬౫.

నాం మూలమన్త్రవివరణత్వస్య ద్వితీయషష్ఠాధికరణన్యాయేనపూర్వమేవ సిద్ధత్వాత్. ఫలాధ్యాయే - నిష్ఠాపాదే, "పుఱమ్బుపిఱన్దతెల్లామ్" ఇత్యాది సూత్రద్వయేన పూర్వభాగస్య వేదాన్తస్యచ ప్రపత్తిశాస్త్ర శేషత్వస్య సాధయిష్యమాణత్వాచ్చ. (౪)

నచ-(౧) "ప్రాప్యస్య బ్రహ్మణోరూపమ్" ఇత్యాదివాక్యే అర్థపఞ్చకస్య సోపబృంహణసర్వవేద ప్రతిపాద్యత్వస్యోక్తతయా తస్మిన్వచనే † ప్రచయశిష్టాయాః పఞ్చత్వసఙ్ఖ్యాయాః న్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదకతయాచ తాదృశాఽర్థపఞ్చక ప్రతిపాదకస్య మూలమన్త్రస్య ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థ ప్రతిపాదకత్వ ముపపద్యతే. అతఏవ(౨) "అర్థపఞ్చకతత్త్వజ్ఞాః మహాభాగవతాస్స్మృతాః" ఇతివచనమపిసమ్భవతీతివాచ్యమ్. ఏవంసతి(౩)"తమేవైకంజానథాఽఽత్మానమ్" (౪) "తమేవంవిదిత్వా" (౫) "ఇదమేకంసునిష్పన్నమ్" (౬) "తత్త్వమేకోమహాయోగీ"ఇత్యాదిషు ముముక్షుజ్ఞాతవ్యత్వేన ఏకత్వసఙ్ఖ్యాయాః,(౭)"ద్వే బ్రహ్మణీవేదితవ్యే"(౮) "పృథగాత్మానం ప్రేరితారఞ్చమత్వా" ఇత్యాదిషు ద్విత్వసఙ్ఖ్యాయాః, (౯) "భోక్తా భోగ్యం ప్రేరితారఞ్చమత్వా" (౧౦) "త్రయంయదావిన్దతే బ్రహ్మమేతత్" (౧౧) "త్రయాణామేవచైవముపన్యాసః" (౧౨) "స్వజ్ఞానం ప్రాపకజ్ఞానం ప్రాప్యజ్ఞానం ముముక్షుభిః" ఇత్యాదిషు త్రిత్వసఙ్ఖ్యాయాః, సారార్థచతుష్టయరీత్యా చతుష్ట్వసఙ్ఖ్యాయాశ్చ సిద్ధత్వేనాఽన్యోన్యవ్యాఘాతాపాతాత్. (౫)

నచహి-"సాఙ్గంస్వవ్యవధాయకమ్" ఇతిన్యాయేన తత్రతత్రో

---

† ప్రచయః-ఉత్తరోత్తరగణనా. (౧) వృద్ధహా-౮-౧౪౧. (౨) (౩)
(౪) శ్వేతా-౩-౮- (౫) భార-అను- (౬)
(౭) (౮) శ్వేతా-౧-౬. (౯) శ్వే-౧-౧౨.
(౧౦) శ్వే-౧-౯. (౧౧) బ్రహ్మసూ-౧-౪-౬. (౧౨)

క్తానాం ఏకద్విత్రిచతుఃపఞ్చార్థానాం తత్తదుపయోగి జ్ఞాతవ్యాఽర్థాన్తర విశిష్టానామేవ జ్ఞాతవ్యత్వేన వివక్షితతయా నవ్యాఘాత ఇతివాచ్యమ్. హాన్త తద్వ్యుపయోగ్యర్థాన్తరాణాం సర్వేషాం సర్వత్రజ్ఞాతవ్యత్వేన వివక్షితతయా మూలమన్త్రే ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థ ప్రతిపాదకత్వ బాధస్య వజ్రలేపత్వాత్. నచ - తాత్పర్యతోఽర్థాన్తరప్రతిపాదకత్వ శఙ్కాఽపి సమ్భవతి. తథాసతి భగవన్మన్త్రమాత్రే తత్ప్రసఙ్గేన, *వృద్ధిమిచ్ఛత ఇతిన్యాయాఽఽపాతాత్.

తస్మాన్మూలమన్త్రస్య జ్ఞాతవ్యసకలార్థ ప్రతిపాదకత్వరూపోత్కర్షో నసమ్భవతీతి. (౬)

రాద్ధాన్తస్తు;—

మూలమన్త్రస్య యథోక్తోత్కర్షస్సమ్భవత్యేవ. ప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్య సకలార్థప్రతిపాదకత్వస్యైవాఽత్ర ఉత్కర్షరూపత్వేన సిషాధయిషితత్వాత్. ప్రాధాన్యఞ్చ మోక్షకారణీభూతత్యాగోపాదాన హేతుజ్ఞానవిషయత్వమ్. తచ్చ అర్థపఞ్చకేఽప్యవిశిష్టమ్. తథాహి.— మోక్షస్తావత్ సిద్ధాన్తే భావాన్తరాభావన్యాయేన బ్రహ్మప్రాప్తిరేవ. అత ఏవ "(౧)బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరమ్" (౨) "తమేవం విదిత్వాఽతి మృత్యుమేతి" ఇతిబ్రహ్మప్రాప్తివిరోధినివృత్త్యోర్విద్యాసాధ్యత్వశ్రవణం స్వరూపతఉపపద్యతే. ప్రాప్తిశ్చ-(౩)"ఏతమితః ప్రేత్యాఽభిసమ్భవితాఽస్మి" ఇతి (౪) "పరాత్పరం పురుషముపైతిదివ్యమ్" ఇత్యాది ప్రతిపన్నమ్(౧)"యో వేదనిహితంగుహాయాంపరమేవ్యోమన్"(౫)"ఆదిత్యవర్ణంతమసస్తు పారే" ఇత్యాద్యవగతస్థాన విశేషవిగ్రహావిశేషవిశిష్టస్య సామీప్యమ్, యోగనిష్ఠవిషయే (౧) "సోఽశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్" (౬) "పరమంసామ్య ముపైతి" ఇత్యాద్యవగతగుణాఽనుభవరూప

(౧) తై-అ-౧. (౨) శ్వేతా-౩-౮. (౩) ఛా-౩-౧౪-౪.
(౪) ముణ్డ-౩-౨-౮. (౫) పురుషసూ- (౬) ముణ్డ-౩-౧-౩.

సాయుజ్య మాత్రవిశ్రాన్తమ్; ప్రపత్తినిష్ఠవిషయేతు - అనుభవజనిత ప్రీతికారితకైఙ్కర్యపర్యన్తమ్; ఏతాదృశబ్రహ్మప్రాప్తౌచ భక్తిప్రపత్తి రూపబ్రహ్మవిద్యాయాస్సాధనత్వఞ్చదుఃఖ జన్మప్రవృత్తీత్యాదిసూత్రోక్త న్యాయేన మిథ్యాజ్ఞాననివృత్త్యాదిద్వారకమ్. (౭)

నచైవం బ్రహ్మవిద్యాయా దృష్టవిధయా మోక్షసాధనత్వే అవిధేయజ్ఞానవాదాపత్తిః. దృష్టవిధయా మోక్షసాధనత్వస్యాఽజ్ఞాతస్య జ్ఞాపనేన భక్తిప్రపత్తిరూపబ్రహ్మవిద్యాద్వయస్యాపి విధేయత్వాభ్యుపగమాత్. స్వయంప్రయోజన భగవత్ప్రసాదసాధనత్వ జ్ఞాపనముఖేనాఽప్రవృత్తప్రవర్తనస్యాపి సమ్భవాచ్చ. (౮)

ఇత్థం బ్రహ్మప్రాప్తికారణభూతం బ్రహ్మవిద్యాసామాన్యం అర్థపఞ్చకస్యాఽపి మూలమన్త్రేణజ్ఞానంవినా నోపపద్యతే. తథాహి-అదృష్టద్వారక మోక్షోద్దేశ్యకసాధన ప్రవృత్తిః, ప్రవృత్తిహేతుకాఽఽత్మభోగేచ్ఛాచ జీవస్య మోక్షవిరోధినీతి నమశ్శబ్దార్థవిచారాఽవసరే వక్ష్యతే. తథా స్వయంప్రయోజన భగవత్ప్రసాదోద్దేశ్యకవ్యాపారః, భగవన్ముఖోల్లాసవర్ధకచేతనప్రవృత్త్యనుద్దేశ్యాఽఽనుషఙ్గికచేతనభోగశ్చ మోక్షం ప్రతి నియతపూర్వవర్తితివక్ష్యతే. ఈదృశత్యాజ్యోపాదేయ వివేకాఽభావే నిరుక్తత్యాగోపాదానయోరసిద్ధ్యా మోక్ష ఏవనసిద్ధ్యేత్. అతశ్చతుర్థాధికరణన్యాయేన స్వామిత్వ ప్రతినియత నిరుపాధికాఽసఙ్కుచితచేతనాఽచేతన వినియోక్తృత్వలక్షణ శేషిత్వరూపప్రాప్యాకారవిశిష్టబ్రహ్మజ్ఞానస్యనిరుక్తసాధనాఽనుష్ఠాన స్వభోగోద్దేశ విరోధిత్వేన చేతనప్రవృత్త్యనుద్దేశ్యాఽఽనుషఙ్గికచేతనభోగజనితప్రీతిశాలిత్వ లక్షణప్రాప్యాకారవిశిష్టజ్ఞానస్య కైఙ్కర్యప్రవృత్త్యానుషఙ్గిక భోగసమ్పాదకత్వేనచ ప్రాప్యస్వరూపజ్ఞానంతావదావశ్యకమ్. (౯)

ఏవం స్వామిత్వేశ్వరత్వరూపప్రాప్యాకారానుసన్ధానమపి-నిరుక్త

త్యాగోపాదానముఖేన మోక్షహేతురితి ద్రష్టవ్యమ్. తదభావేకర్తృత్వభోక్తృత్వాంశాఽవిద్యాసత్త్వేన మోక్షాఽనుపపత్తేః. ఇత్థంయత్కిఞ్చిత్ఫలోద్దేశ్యకాఽదృష్టద్వారకసాధనానుష్ఠానాఽనర్హత్వ స్వప్రవృత్త్యుద్దేశ్య భోగాశ్రయతాఽనర్హత్వలక్షణాఽఽకారద్వయయుక్త ప్రాప్తృస్వరూపజ్ఞానమపి తదధికరణన్యాయేనైవ మోక్షహేతుభూత బ్రహ్మవిద్యాద్వయాఽఽపేక్షిత మిత్యవధేయమ్. (౧౦)

ఏవంచేతన ప్రవృత్తిప్రతిరుద్ధ రక్షణప్రవృత్తిమత్త్వ వ్యాజరూప భక్తిప్రపత్తివిషయత్వలక్షణాఽఽకారద్వయ విశిష్టోపాయస్వరూపజ్ఞానమ్, ప్రయత్నఫలీభూత పరప్రయోజన ప్రవృత్తిరూపకైఙ్కర్యలక్షణ ఫలస్వరూపస్య, చైతన్యఫలీభూతతద్విషయ ప్రీతిరూప ఫలస్వరూపస్యచ భగవత్ప్రియతమత్వేన జ్ఞానమ్,అనాదిదుర్వాసనాబలేన చేతనస్య స్వభోగోద్దేశేన సాధనాఽనుష్ఠానసమ్పాదకతయా "ప్రకృతిసమ్బన్ధో భగవత్ప్రాప్తి విరోధీ" ఇత్యేవం విరోధిస్వరూపజ్ఞానఞ్చ పూర్వోక్తన్యాయేనైవ బ్రహ్మవిద్యాఽపేక్షితమిత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౧)

ఏవం(౧)"దేహాసక్తాఽఽత్మబుద్ధిః." ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా దేహాత్మ భ్రమాదిరూపమిథ్యాజ్ఞాననివృత్తిపూర్వక త్యాగోపాదాన షట్కముఖేనాఽపి బ్రహ్మప్రాప్తిరూప మోక్షహేతుత్వంఅర్థపఞ్చకజ్ఞానస్యాఽనుసన్ధేయమ్. తథా బ్రహ్మప్రాప్తిసాధనానుష్ఠానస్య ప్రాప్తి కర్తృకర్తృ ప్రాప్త్యుపాయ స్వరూపజ్ఞానంవినా అసమ్భవాత్. తత్త్రితయజ్ఞానంతావదావశ్యకమ్. నచ-తథాపి విరోధిస్వరూప ఫలస్వరూప జ్ఞానమనపేక్షితమితివాచ్యమ్. విరోధిస్వరూపజ్ఞానాభావే తన్నివృత్త్యుపాయానుష్ఠానాఽసమ్భవేన విరోధినివృత్తిపూర్వక బ్రహ్మప్రాప్తేరేవాఽసమ్భవాత్, దేశవిశేషవిశిష్ట బ్రహ్మసామీప్యలక్షణ బ్రహ్మప్రాప్తేః స్వతః పురుషార్థత్వాభావేన ప్రాప్తిఫలీభూతాఽను భవకైఙ్కర్యపర్య

(౧) అష్టశ్లో-౮.

వసితాయాస్తస్యాః బ్రహ్మవిద్యాఫలత్వేన జ్ఞాతవ్యతయా అనుభవకై
ఙ్కర్యరూపఫలస్వరూపజ్ఞానేఽవశ్యమ్భావాచ్చ. (౧౨)

ఏవం మోక్షోపయోగి బహుప్రకారత్యాగోపాదానహేతు జ్ఞాన. విషయత్వలక్షణమ్, బ్రహ్మవిద్యాసాధ్యప్రాప్తౌ కర్మకర్తృభావేన, సాధ్యసాధనభావేన, ప్రతిబధ్యప్రతిబన్ధకభావేనచనిరూపకతయాజ్ఞాతవ్యత్వ లక్షణఞ్చ ప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్యత్వమర్థపఞ్చకేఽప్యనుగతమ్, అనతిప్రసక్తిఞ్చ. (౧౩)

అతఏవ (౧)"ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్" ఇత్యాదివాక్యే అర్థపఞ్చకమపి ప్రాప్తిసమ్బన్ధితయైవనిర్దిష్టమ్. షష్ఠేఽధికరణన్యాయేనోపదేశప్రమాణభూత మూలమన్త్రేణ నిరవశేషనిష్కర్షార్థపఞ్చకజ్ఞానేసతి తదుపపాదకాఽర్థాన్తరప్రతిపాదకశ్రుతిస్మృత్యాది శాస్త్రజన్యజ్ఞానస్య కాలక్షేప భోగ తత్త్వనిర్ణయ విజయాద్యర్థతయా యోగ్యాధికారిణాం సమ్పాదనీయత్వేపి యోగ్యాఽయోగ్యసర్వముముక్షుసాధారణ్యేన మోక్షార్థం ప్రాధాన్యేన జ్ఞాతవ్యత్వమర్థపఞ్చకోపపాదకే క్వాపి వేదార్థే నకథఞ్చిదపిశఙ్కితుంశక్యమ్. (౧౪)

అతఏవ "ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్"ఇత్యాదౌ(౨) "ఋచోయజూంషిసామాని" ఇత్యాదౌచాఽర్థపఞ్చకస్యైవ ప్రాధాన్యాభిప్రాయేణ సర్వాధ్యాత్మశాస్త్రేషు సాక్షాత్పరమ్పరయావా ప్రతిపాద్యత్వముక్తమ్.

తస్మాన్మూలమన్త్రస్య ప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్యసకలార్థ ప్రతిపాదకత్వరూపోత్కర్షస్సమ్భవతీతిసిద్ధమ్. (౧౫)

అతఏవ భగవన్నిర్హేతుకకటాక్షలబ్ధదివ్యజ్ఞానేన శ్రీమత్పరకాల సూరిణా, సర్వాధ్యాత్మశాస్త్రార్థ ప్రతిపాదకత్వం మూలమన్త్రస్యసిద్ధవత్కృత్యాఽనూదితమ్,(౧)"మఱ్ఱెల్లామ్ పేశిలుమ్" ఇతి. అతఏవైత

(౧) వృద్ధహా-౮-౧౪౧. (౨) వృద్ధహా-౩-౬౫. (౩) తి-మొ-౮-౧౦-౩.

దధికరణప్రథమసూత్రేపి తత్సూక్తిమేవ ముఖ్యప్రమాణత్వేన పురస్కృత్యాఽనుగృహీతమ్. "మఱ్ఱైల్లామ్ పేశిలుమెన్గిఅపడియే" ఇత్యాది.

యద్యపి(౧)"మఱ్ఱుమోర్ తెయ్వ ముళతెన్ఱిరుప్పారోడుఱ్ఱిలేన్." ఇత్యాదిశ్రీమత్పర కాలసూరిదివ్యసూక్తౌ దేవ తాన్తర శేషత్వ గన్ధాఽసహిష్ణుత్వస్య మన్త్రార్థజ్ఞానం ప్రతి ప్రధానఫలత్వమేవ విధేయమ్. "కణ్ణపురత్తురైయమ్మానే" ఇతిసమ్బోధ్య, "నాన్ నిన్ తిరువెట్టెళుత్తుమ్కఱ్ఱు" ఇతిస్వస్య గురూపదేశపూర్వకాఽర్థజ్ఞానపర్యన్తాఽష్టాక్షరాధ్యయనముక్త్వా,తత్ఫలత్వేనభగవచ్ఛేషవృత్త్యాదికమనుక్త్వా (౨)"నదైవంకేశవాత్పరమ్" ఇత్యాదిరీత్యాభగవత్పారమ్య జ్ఞానశాలినాం దేవతాన్తరమసత్ప్రాయ మిత్యధ్యవసాయసిద్ధవత్కారేణ దేవతాన్తరమస్తీతి భ్రాన్తగోష్ఠీషు(3)"యూయంయూయంవయంవయమ్" ఇత్యాదిరీత్యా సల్లాప సహవాసాదికమపి మమనాఽస్తీత్యేవ తత్ఫలస్యాఽనుగృహీతత్వాత్. తథా దేవతాన్తర శేషత్వనివృత్త్యపేక్షయాపి సారార్థతయా జ్ఞాతవ్యత్వం నమశ్శబ్దార్థోపపాదక భాగవత శేషత్వస్యైవాఽవధేయమ్. [నానుఱ్ఱతుమున్నడియార్క్కడిమై] ఇతి-మయా మూలమన్త్రసారార్థతయా జ్ఞాతాఽర్థస్తదీయ శేషత్వమేవేత్యనుగృహీతత్వాత్. జ్ఞాతవ్య సకలార్థప్రతిపాదకత్వన్తు ప్రాధాన్యేనవిధేయమ్. "మఱ్ఱైల్లామ్ పేశిలుమ్నానుఱ్ఱతుమ్" ఇతి - అన్యార్థమనూదితత్వాత్. (౧౪)

తథాప్యను వాద్యార్థే సత్తానిశ్చయాభావే అన్య శేషత్వనివృత్తి భాగవత శేషత్వయోః ప్రధాన ఫలత్వసారార్థత్వాఽసిద్ధిప్రసక్తేన, విధేయార్థోపపాదకతయైవా ఽనువాద్యాఽర్థే సత్తాయామపితాత్పర్యం దృఢతరమిత్యభిప్రాయేణ "మఱ్ఱైల్లామ్ పేశిలుమ్" ఎన్గిఅపడియే ఇత్యనుగృహీతమ్. (౧౫)

(౧) తి-మొ-౮-౧౦-3. (౨) హరివంశే-శేష- (3)

(అఱియవేణ్డుమర్థమెల్లామ్) ఇతి ప్రాధాన్యేన ముముక్షుజ్ఞాతవ్యా ఽ జాతమిత్యర్థః. ‘‘ఓమ్’’ ఇత్యవ్యయం బ్రహ్మపరమ్. ‘‘నమః’’ ఇత్యఖణ్డాఽవ్యయం నమనక్రియాపరమ్. ‘‘నారాయణాయ’’ ఇతినమ శ్శబ్దయోగాచ్చతుర్థీతి స్థూలప్రకారేణ యోజనాయామర్థపఞ్చకసిద్ధిర్న స్యాదిత్యాశఙ్క్య, ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకత్వం నమశ్శబ్దస్య సఖణ్డత్వఞ్చ శ్రుతిస్మృత్యాదిబహుప్రమాణేషు వివరణాత్సిద్ధమ్; వ్యక్త చతుర్థ్యాః వృత్తితాదర్థ్యపరత్వమపి తత్రైవేత్యధికవిషయలాభే తత్ప్రయోగోనయుక్త ఇతిచ తాన్త్రికైర్నిర్ణీతమ్. ఉపపద విభక్త్యాశ్రయణేన విభక్త్యర్థైక్యఞ్చాయుక్తమ్. అతఏవ వాక్యచతుష్టయకల్పనమపిసాధువ్యమ్. అతఏవ‘‘మ్’’ఇతి ప్రథమాన్తపదత్రయానుషఙ్గః. తురీయవాక్యే నమశ్శబ్దావృత్తిః ‘‘అస్తి’’ ‘‘స్యామ్’’ ఇతి క్రియాపదద్వయాధ్యాహారః, తత్పదద్వయానుషఙ్గశ్చ ప్రామాణికత్వాన్న దోష ఇత్యభిప్రాయేణ, ‘‘ఇతుక్కు-ళ్ళేఉణ్డు’’ ఇత్యనుగృహీతమ్. అనేన ‘‘సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్’’ ఇతి ప్రమాణంస్మారితమ్. అతఏవ ‘‘ఇతిలే ఉణ్డు’’ ఇతినానుగృహీతమ్. అనన్యాఽధీనరక్షకత్వాభావాఽనన్యార్థభోక్తృత్వాభావపరతయావివక్షితార్థపఞ్చకసిద్ధేశ్ఛలన మాశఙ్క్య స్థలగ్రహణవత్ ‘‘ఉణ్డు’’ ఇత్యనుగృహీతమ్. అతఏవ ‘‘ఇతుక్కు-ళ్ళే అఱియలామ్’’ ఇతినాఽనుగృహీతమ్. (౧౯)

ఇత్థం ప్రమాణద్వయముఖేన మూలమన్త్రస్యజ్ఞాతవ్యసకలార్థప్రతిపాదకత్వరూపం వివక్షితార్థం ప్రసాధ్య,జ్ఞాతవ్యాఽర్థేష్వేకత్వద్విత్వాదిసఙ్ఖ్యోక్తీనా మన్యథాసిద్ధ్యభిప్రాయేణ జ్ఞాతవ్యార్థేష్వర్థపఞ్చకస్యైవ ప్రాధాన్యే ప్రమాణతయా ప్రచయశిష్టపఞ్చత్వసఙ్ఖ్యాపరం ‘‘ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్’’ ఇత్యాదివచనం స్మారయతిద్వితీయసూత్రేణ.

మూ.—(౨౪) అతావతు–అజ్ఞార్థమ్.

(అతావతు) తత్ కిమిత్యర్థః. తత్పదమ్–మూలమన్త్రాన్తస్థత్వ విశిష్టజ్ఞాతవ్యాఽర్థజాతపరమ్; కింశబ్దః–క్షేపే. మూలమన్త్రాఽన్తస్థంజ్ఞాతవ్యార్థజాతం నసమ్భవతీత్యర్థః. జ్ఞాతవ్యవేదార్థానామనన్తత్వాత్ ,పఞ్చత్వసఙ్ఖ్యోక్తివత్ , ఏకత్వాది సఙ్ఖ్యాచతుష్టయోక్తేశ్చేతిభావః. (అజ్ఞార్థమ్) ఇతి–ప్రాధాన్యేన జ్ఞాతవ్యార్థాఃపఞ్చైవ. ఏకత్వాదిసఙ్ఖ్యోక్తిశ్చ *“నహి స్వాఙ్గమ్” ఇతిన్యాయేనాఽర్థాన్తర విశిష్టైకాద్యర్థపరా, అర్థాఽన్తరాన్తర్భావపరాచ. ప్రచయశిష్టజ్ఞాతవ్యార్థవ్యక్తిగత పఞ్చత్వసఙ్ఖ్యాతు పూర్వోక్తన్యాయేన న్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదికేతిభావః. (౨౦)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్య విరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే
మూలమన్త్రస్యాఽర్థపఞ్చకపరత్వ సమర్థనంనామ
త్రయోదశాధికరణమ్
సమాప్తమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమపాదే చతుర్దశాధికరణమ్.

మూ.—(౨౫) పూర్వాచార్యర్కళ్ ఇతిలగ్థమతివతఱ్కుమున్ను తఙ్గళైప్పిఱన్దార్కళాక నినైత్తిరార్కళ్.

ఇత్థం, శబ్దస్వభావప్రయుక్తం మూలమన్త్రస్య మన్త్రాన్తరాఽపేక్షయా వైలక్షణ్యముక్తమ్. అథ ప్రస్తుతాఽర్థవిషయకోత్కర్షనిబన్ధనం తదుచ్యతే. తత్రసంశయః;-మూలమన్త్రస్య స్వాపేక్షయా ఉత్కృష్టార్థకత్వలక్షణం మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యం సమ్భవతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః —

మూలమన్త్రస్య స్వాపేక్షయోత్కృష్టార్థకత్వమయుక్తమ్. అర్థబోధనార్థత్వే శబ్దస్య తదపేక్షయా అర్థస్య ఉత్కర్షవివక్షాయాం తాదృశోత్కృష్టార్థకత్వస్యాఽవ్యావర్తకత్వాపత్తేః. శబ్దైకగమ్యాఽర్థసత్తానిశ్చయస్య శబ్దాఽధీనతయా నైవక్షికోత్కర్షవివక్షాయాం వైపరీత్యాపత్తేశ్చ. మోక్షజనకజ్ఞానవిషయత్వేనాఽర్థోత్కర్ష వివక్షాయాం తాదృశోత్కృష్టార్థకత్వస్య చతుర్థాధికరణసిద్ధత్వేన కృతకరత్వాపత్తేః. భగవత్స్వరూపమాదాయ తాదృశోత్కృష్టార్థకత్వస్య భగవన్మన్త్రమాత్రే సత్త్వాచ్చ. తాదృశయావదర్థకత్వవివక్షాయాం త్రయోదశాధికరణేన గతార్థత్వాపత్తేః. తస్యశబ్దస్వభావకృతవైలక్షణ్యరూపత్వేనాఽర్థోత్కర్షకృతవైలక్షణ్యస్య ప్రస్తుతస్యాఽసిద్ధిప్రసఙ్గాచ్చ. (౨)

నచ - స్వార్థజ్ఞానమాత్రస్య సత్తాలాభహేతుత్వం వివక్షితమ్. మాత్రపదేన న్యూనార్థకమన్త్రేషునాఽతిప్రసఙ్గః. అస్యసత్తాహేతుజ్ఞానవిషయత్వలక్షణాఽర్థోత్కర్షనిబన్ధనత్వేనచ "అతివతఱ్కుమున్ను" ఇతి

ప్రస్తుతసిద్ధిశ్చేతి వాచ్యమ్. సత్తాశబ్దేనాఽత్ర స్వరూపసత్తా వివక్షాయాం ఆత్మస్వరూపస్య నిత్యప్రాప్తత్వేన లాభాఽసమ్భవాత్, వివక్షాయా దత్తోత్తరత్వాత్, విలక్షణజన్మహేతుత్వ వివక్షాయాం దశమాధికరణేన గతార్థత్వాపత్తేః. (౩)

ఏతేన స్వార్థజ్ఞానమాత్రేణ కాలక్షేపహేతుత్వం వివక్షితమిత్యపాస్తమ్. క్షుత్పిపాసాదిశమనరూపాఽనిషిద్ధప్రవృత్త్యా, నిత్యనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానేనచ కాలక్షేపస్య దరీదృశ్యమానత్వాత్, (౧)"ఆమోక్షం లక్ష్మణార్య" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా స్వమతస్థాపన పరమత నిరసనార్థప్రవృత్త్యా ద్రవిడోపనిషద్భాష్య శ్రవణమననప్రవచనైశ్చ కాలక్షేపస్య దరీదృశ్యమానత్వాచ్చ. (౪)

ఏతేనైవ స్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వం మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్య మిహవివక్షితమితినిరస్తమ్. భగవన్మన్త్రాణాం సర్వేషామప్యర్థానుసన్ధానార్థం అనుసన్ధేయతయా నిరుక్తవైలక్షణ్యస్య మన్త్రాన్తర సాధారణత్వాత్. (౫)

నచ, జపహోమాదిముఖేన శబ్దశక్త్యా రక్షణబలేన నాఽర్థాభినివేశ ఇతివాచ్యమ్. (౨) "అవిదిత్వాఋషిచ్ఛన్దోదైవతం యోగమేవచ" ఇత్యాద్యనుసారేణ జపాదేరపి దేవతాధ్యానపూర్వకస్యైవ కార్యకరతయా, తత్రాప్యర్థజ్ఞానాభినివేశస్యాఽశిష్టత్వాత్. (౬)

నచ - ఉపాసకానామర్థజ్ఞానాభినివేశేనైవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయతయా స్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేనాఽధికారివిశేషేణ జ్ఞాయమానార్థకత్వం మూలమన్త్రస్య సమ్భవతీతివాచ్యమ్. అస్యమన్త్రాన్తరసాధారణ్యేన దత్తోత్తరత్వాత్. (౭)

నచ - ఉపాసకానాం దేవతాధ్యానవత్ జపాదేరప్యవశ్యకర్త

(౧) రామానుజచతుశ్శ్లోకీ. (౨)

వ్యత్వేన అర్థాఽనుసన్ధానే నాఽభినివేశ ఇతివాచ్యమ్. అస్యార్థస్య మూలమన్త్రేప్యవిశేషేణ ప్రసక్తాఽసిద్ధి ప్రసఙ్గాత్ (౮)

నచ, స్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేన ముముక్షుజ్ఞాయమానార్థకత్వం.వివక్షితమ్; మూలమన్త్రశ్చ ముముక్షుభిరర్థజ్ఞానార్థమేవాఽనుసన్ధియత ఇతినోక్తదోష ఇతివాచ్యమ్. నిరుక్త వైలక్షణ్యస్య మోక్షజనకజ్ఞాన విషయార్థకత్వపర్యవసాయితయా మన్త్రాన్తరవ్యావృత్తత్వేపి గతార్థత్వేన పరాహతత్వాత్; కర్మయోగాది సాధనాన్తరనిష్ఠానాం జపాద్యర్థమేవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయతయా ముముక్షూణామపి మూలమన్త్రతదర్థానుసన్ధానయోర్విశేషాభావాచ్చ. (౯)

నచ - నాథయామునయతివరాది పూర్వాచార్యాణాం అర్థాఽనుసన్ధానార్థమేవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయతయా స్వాపేక్షయాఽభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వం మూలమన్త్రస్యైవేతివాచ్యమ్. సాధనాన్తరనిష్ఠానామపి ముముక్షుత్వావిశేషేణాఽత్యన్తాభినివేశేన ప్రపన్నజ్ఞాయమానార్థకత్వస్య వైవక్షికతయా పరిభాషామాత్రత్వాత్. అన్యథా - (౧) "పశుర్మనుష్యః పక్షీ వా" ఇత్యాద్యుక్తాఽఽచార్యాభిమానాఽన్తర్భూతానాం శబ్దానుసన్ధానస్యాఽపి అనావశ్యకత్వేన పునరుక్తి న్యాయాపత్తేః. (౧౦)

నచ - అభినివేశేనోత్కృష్టాధికారిజ్ఞాయమానార్థకత్వం వివక్షితమ్. అభిమానాన్తర్భూతాశ్చ జ్ఞానాఽనుష్ఠానహీనతయా నోత్కృష్టా ఇతివాచ్యమ్. తథాప్యష్టమాధికరణోక్తన్యాయేన వాచ్యాద్వాచస్స్యోత్కృష్టతయాఽత్యన్తాభినివేశేనాఽనుసన్ధేయత్వాపత్తేః, ద్వాదశాధికరణన్యాయేన ప్రపన్నానామపి మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయత్వాచ్చ సాధనాన్తరనిష్ఠానామప్యుత్కృష్టత్వాఽవిశేషేణ కేషుచిదుత్కృష్టా

(౧) (౨)

ధికారిషు శబ్దాఽర్థానుసన్ధానసామ్యేన వినిగమనావిరహాచ్చ. (౧౧)

నచ - (౧) "నార్థాన్తి శరణస్థస్య" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా సాధనాన్తరనిష్ఠాపేక్షయా ప్రపన్నా ఏవోత్కృష్టా ఇతివాచ్యమ్. (౨) "భజనసుఖమేకస్య విపులమ్" ఇత్యాదిరీత్యా సాధనాన్తరనిష్ఠానామప్యుత్కృష్టత్వేన వైపరీత్యాపత్తేః. (౧౨)

నచ, సాధనాన్తరాఽనుష్ఠానం భ్రాన్తి కృతమేవ, తథాచ ముముక్షుసామాన్యస్య ప్రపన్నత్వేనాఽర్థానుసన్ధానార్థమేవ మూలమన్త్రానుసన్ధానమితివాచ్యమ్. తథాసతి కర్మాద్యుపాయాన్తర సహకారిత్వ రూపోత్కర్ష వ్యుత్పాదకైకాదశాధికరణ విరోధాపత్తేః. ఉపాయాన్తరనిష్ఠ స్వప్రయోజనపరరూపాఽధికారిద్వయస్యోద్దేశ్యోపాయోపేయభేదవ్యుత్పాదక శ్రీవచనభూషణ మీమాంసాసూక్తి విరోధాపత్తేశ్చ, ముముక్షూణాం సర్వేషాం ప్రపన్నత్వే ప్రపత్తేర్భక్తేశ్చ ప్రారబ్ధనాశ తదభావరూపఫలభేదస్య భఙ్గప్రసఙ్గాచ్చ, కైఙ్కర్యపర్యన్తాఽనుభవ కేవలానుభవరూప ప్రతితన్త్రసిద్ధాన్తసిద్ధఫలభేద భఙ్గప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౩)

తస్మాత్ప్రపన్నేషు స్వగతస్వీకార పరగతస్వీకారరూపసాధనభేదవత్ స్వార్థపరార్థాఽనుభవకైఙ్కర్యరూపఫలభేదవచ్చ (౩) "వైకున్దత్తమరరుమ్ మునివరుమ్ వియన్దనర్" (౪) "భక్తైర్భాగవతైస్సహ" ఇత్యాది ప్రసిద్ధానుభవకైఙ్కర్యరూప ఫలభేదశాలినాం సాధనాన్తర నిష్ఠత్వ తదభావరూపవైలక్షణ్యమపి ప్రామాణికమితి తేషామప్యుత్కృష్టాధికారిత్వాఽవిశేషాత్. తేషుజపహోమాదిముఖేన మూలమన్త్రస్వరూపానుసన్ధానస్య దేవతాధ్యానరూపేణ తదర్థానుసన్ధానస్యచాఽవిశేషాచ్చ. మూలమన్త్రస్యాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేన ఉత్కృష్టాధికారిభిర్జ్ఞాయమానార్థకత్వలక్షణ మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యం నసమ్భవతీతి. (౧౪)

---

(౧) (౨) (౩) తి-వాయ్-౧౦-౨. (౪) వాయస్యే-

సిద్ధాన్తః —

మూలమన్త్రస్య స్వాపేక్షయోత్కృష్టార్థకత్వం యుక్తమేవ. అర్థపఞ్చకరూపస్వార్థజ్ఞానమాత్రస్య సత్తాలాభహేతుత్వేనాఽర్థస్యాస్వాపేక్షయోత్కృష్టత్వాత్.

నచైవం, చతుర్థదశమాధికరణాభ్యాం గతార్థతా. మూలమన్త్రార్థజ్ఞానే మోక్షహేతుత్వస్య విలక్షణజన్మహేతుత్వస్య తదుభయాఽధికరణవ్యుత్పాద్యత్వాత్, ఇహచ మోక్షహేతుజ్ఞానసలాభరూపవిలక్షణజన్మాఽన్వయవ్యతిరేకాఽనువిధాయిన్యాః (౧) "అసన్నేవసభవతి" (౨) "అష్టునాన్ పిఱన్దిలేన్" ఇత్యాదిప్రసిద్ధాయాః, (౩) "దాసభూతాస్స్వతస్సర్వే" ఇతివచనే (౪) "స్వోజ్జీవనేచ్ఛాయదితే స్వసత్తాయాం స్పృహాయది" ఇతివచనేచ - భూతపదేన, సత్తాపదేనచ మోక్షాఽపేక్షయా పృథఙ్నిర్దిష్టాయా భగవత్ప్రియతమత్వరూపాయాః (౫) "ప్రియతమఏవహివరణీయోభవతి" ఇతిశ్రీభాష్యసూక్త్యనుగృహీతాయాస్సత్తాయాః లాభహేతుత్వస్య వ్యుత్పాద్యత్వాచ్చ. (౧౫)

ఏవంస్వార్థజ్ఞానమాత్రేణ కాలక్షేపహేతుత్వమపి మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యమితియుక్తం వక్తుమ్, (౬) "దేహధారణమ్ పరమాత్మసమారాధనసమాప్తి ప్రసాదప్రతిపత్తియెన్గిఱబుద్ధివిశేషముమ్" ఇతి శ్రీవచనభూషణమీమాంసాసూక్త్యనుగృహీతరీత్యా క్షుత్పిపాసాదిశమనరూపాఽనిషిద్ధప్రవృత్తేర్మూలమన్త్రార్థజ్ఞానజనితాఽనుష్ఠానరూపత్వాత్, అన్యథా తస్య అనన్యభోగత్వస్వరూపవిరుద్ధతయానిషిద్ధత్వాపత్తేః, నిత్యనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానస్యాఽపి కేవలాఽఽజ్ఞాకైఙ్కర్యరూపత్వాత్, స్వమతస్థాపన పరమతనిరసనార్థ ప్రవృత్తేర్నమశ్శబ్దార్థాను

(౧) తై-ఆ-౬-౧. (౨) తి-చ-వి- (౩)

(౪) (౫) శ్రీభాష్యే-జిజ్ఞాసాధికరణే. (౬) శ్రీవచనభూషణం.

సన్ధానజనిత విరోధినివర్తనరూపత్వాత్, ఉభయవేదాన్తప్రవచనస్యాఽపి (౧) "పతిత్వాభాష్యంతత్ప్రవచనమ్" ఇత్యాద్యాజ్ఞాఽనుజ్ఞాకైఙ్కర్యరూపత్వాచ్చ. (౧౬)

యద్యపి సత్తాలాభార్థం మన్త్రార్థానుసన్ధానమ్, శేషేనకాలక్షేపశ్చేత్యేతద్ద్వయమపి నలోకప్రసిద్ధమ్. తథాపి నాథయామునయతివరాదిపూర్వాచార్యేషు ప్రసిద్ధమేవేతి నాఽననుష్ఠానపరంపరాత్వదోషః. అతఏవ (౨) "యన్మహాన్తంక్షణంవాఽపి" (౩) "పరంపరాసహజ్వాలా" (౪) "వాసుదేవేమనోయస్య" (౫) "పిఱన్దపిన్ మఱన్దిలేన్" (౬) "మఱప్పనోవినియానెన్ మణిగ్గెయే" ఇత్యాదిప్రమాణజాతముపపద్యతే.

ఇత్థంస్వాపేక్షయాఽత్యన్తాభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వం మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యమిత్యపియుక్తమ్. (౧౭)

నచ- మన్త్రాన్తరాణాం అర్థానుసన్ధానార్థత్వేనాఽనుసన్ధేయతయా తత్సాధారణ్యమ్; ఉపాసకానాం దేవతాధ్యానవత్, జపహోమాదిముఖేన శబ్దశక్త్యై రక్షణస్థలే అర్థానుసన్ధానాఽభినివేశాభావాత్. (౧౮)

నచ - తత్రాపి దేవతాధ్యానార్థం తదావశ్యకమితి వాచ్యమ్. మన్త్రాణాముచ్చారణమాత్రేణ పాపక్షయార్థత్వస్య కామ్యఫలార్థత్వస్య చాఽవిగీతత్వాత్. నచైవం "నృష్టిమిచ్ఛతః" ఇతిన్యాయాపాతః స్వాపేక్షయాఽభినివేశేనాఽధికారివిశేషేణ జ్ఞాయమానార్థకత్వస్య వివక్షితత్వాత్, ఉపాసకానా మర్థానుసన్ధానాభినివేశేనైవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయత్వాత్. (౧౯)

నచైవం, మన్త్రాన్తరసాధారణ్యమ్ ఉపాసకానాం దేవతాధ్యానవత్ జపాదేరప్యావశ్యకత్వేనాఽర్థజ్ఞానే నాభినివేశ ఇతః క్త్వాపన్నత్త

(౧)భాష్యకారముక్త. (౨) (౩)
(౪) (౫) తి-చ-వి- (౬) తి-వాయ్-౧-౧౦-౧౦.

తాఽసిద్ధిప్రసఙ్గ ఇతి వాచ్యమ్. స్వాపేక్షయాఽభినివేశేన ముముక్షుజ్ఞాయమానార్థస్య వివక్షితత్వాత్. (౨౦)

నహ్యేవం గతార్థతాపత్తిః. ముముక్షుజ్ఞాయమానపదేన మోక్షార్థం జ్ఞాయమానత్వస్యాఽవివక్షితత్వాత్. ముముక్షూణాంసిద్ధోపాయనిష్ఠతయా స్వయంప్రయోజనభగవత్ప్రసాదార్థమేవ మూలమన్త్రార్థస్యాఽనుసన్ధేయతయా తేషాం జపహోమాదిముఖేన మన్త్రస్వరూపానుసన్ధానమనపేక్షితమితి వివక్షితత్వాత్. (౨౧)

నచ - కర్మయోగాది సాధనాఽన్తరనిష్ఠానాం జపాద్యర్థమేవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయతయా ముముక్షూణాం మూలమన్త్రతదర్థానుసన్ధానయోర్నవిశేష ఇతివాచ్యమ్. నాథయామునయతివరాదిపూర్వాచార్యాణాం అర్థానుసన్ధానార్థమేవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయత్వాత్. తేషామనన్యోపాయత్వేన, ఉచ్చారణమాత్రేణపాపక్షయాద్యర్థం జపాదిద్వారకోపాసనముఖేన కామ్యఫలార్థంవా మూలమన్త్రస్వరూపస్యాఽననుసన్ధేయత్వాత్. అనన్యోపాయత్వేన మోక్షార్థమపి తదభావాచ్చ. (౨౨)

నచ-సాధనాఽన్తరనిష్ఠానామపి ముముక్షుత్వమస్త్యేవ. ప్రపన్నజ్ఞాయమానార్థకత్వ వివక్షాతు పరిభాషామాత్రమ్; అన్యథా ఆచార్యాభిమాననిష్ఠానాం శబ్దాఽనుసన్ధానస్యేవా ఽర్థానుసన్ధానస్యాఽప్యనావశ్యకత్వేన పునరుక్తన్యాయాపత్తిరితి వాచ్యమ్. స్వాపేక్షయా అభినివేశేనోత్కృష్టాధికారి జ్ఞాయమానార్థకత్వస్య వివక్షితత్వాత్. మన్త్రానుసన్ధానస్యాఽర్థానుసన్ధానార్థత్వ విచారావసరే అభిమాననిష్ఠోదాహరణస్యాఽస్థానవిజృమ్భితత్వాచ్చ. (౨౩)

నచ - అష్టమాధికరణన్యాయేన వాచ్యాద్వాచకేఽప్యనుసన్ధానాభినివేశస్సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. తత్రవిగ్రహావచ్ఛిన్నభగవత్స్వరూపాత్మకవాచ్యాపేక్షయా రక్షణాంశ ఏవ వాచకస్యోత్కర్షసాధనేన అర్థపఞ్చక

రూపవాచ్యాఽపేక్షయాఽనుసన్ధానాంశే మూలమన్త్రస్యాఽభినివేశాఽసిద్ధేః. అర్థపఞ్చకాఽనుసన్ధానార్థమేవ మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయత్వాత్. (౨౪)

నచ - ద్వాదశాధికరణన్యాయేన ప్రపన్నానామపి స్వరూపేణ మూలమన్త్రోఽనుసన్ధేయ ఇతివాచ్యమ్, (౧) "పుణ్డరీకాక్షనామసఙ్కీర్తనామృతమ్" (౨) "భక్తామృతమ్" (౩) "భాష్యామృతమ్" (౪) "పారాశర్యవచస్సుధామ్" ఇత్యాదివత్ అర్థభోగ్యతానిబన్ధనభోగ్యతయైవ తత్ర మూలమన్త్రస్యాఽనుసన్ధేయత్వోక్తేః. (౨౫)

నచ - సాధనాఽన్తరనిష్ఠానామప్యుత్కృష్టత్వాఽవిశేషేణ వినిగమనావిరహః. సాధనాఽన్తరాఽనుష్ఠానస్య భ్రాన్తిమూలకత్వేన తేషామపకృష్టత్వాత్. నచైవమేకాదశాధికరణవిరోధః. భ్రాన్తిమూలకసాధనాన్తర సహకారిత్వస్యైవ తత్రవ్యుత్పాదనాత్. నచ - అతత్త్వజ్ఞానాన్నిష్ఠాభావేన సాధనాన్తరత్వవ్యాఘాతః. అనాదిస్వయత్న స్వభోగవాసనయా ప్రథమం భ్రాన్త్యా ప్రవృత్తానాం (౫) "నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా కర్మయోగాద్యనుష్ఠాననిర్మలీకృతమనస్కానాం సత్త్వవివృద్ధ్యా తత్త్వజ్ఞానోదయేన కర్మయోగాదౌ సాధనత్వభ్రమస్య ప్రవృత్త్యఙ్గస్య ఫలభోక్తృత్వభ్రమస్య చ నివృత్తిసమ్భవాత్.

నచైవమపి ప్రపన్నత్వే ఫలభేదో న స్యాదితి వాచ్యమ్. ప్రథమమేవ మూలమన్త్రేణ స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకం మన్త్రరత్న చరమశ్లోకార్థానుసన్ధానేన సాధనాన్తరపరిత్యాగపూర్వకం ఉత్తరవాక్యప్రతిపన్నకైఙ్కర్యాభిరుచ్యా పురుషకారస్వీకరణపూర్వకం సిద్ధోపాయస్వీకారాభావేన తత్త్వజ్ఞానదశాయాం భగవదేకోపాయత్వాధ్యవసాయే

---

(౧) గారుడ-౨౨౦-౧౬. (౨) తి-వాయ్-తనియన్. (౩)
(౪) శ్రీభాష్యమ్. (౫) గీ-౨-౪౦.

సత్యపి "కర్మమ్ కైఙ్కర్యత్తిలే పుకుమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా ప్రారబ్ధకర్మయోగాద్యనువృత్తి సద్భావేనచ సాధనాన్తరనిష్ఠానాం కర్మయోగాదేరేవ ముక్తివ్యాజతయా ఫలభేదోపపత్తేః.(౧)"ఇవన్ వైధర్మ్మొన్గిఅతు భ్రమిత్తవజ్ఞనన్ కరుత్తాలే, వేదపురుషన్ ఉపాయాన్తరఙ్గళై విధిత్తతు - ఒరుఫలత్తుక్కురియవస్త్రైయెయుమ్ ఎళియవస్త్రైయుమ్" ఇత్యాది నిష్కర్షకరహస్యత్రయ మీమాంసా సూక్తిషు (౨)"వేదాన్తఙ్గళ్ ఇవన్ కై ఉపాయమాకవిధిక్కిఅపడియెన్నెన్నిల్" ఇత్యాదినిష్కర్షక శ్రీవచనభూషణమీమాంసాసూక్తిషుచ సాధనాన్తరమేవ నాస్తీతి సిద్ధాన్తితత్వేన, "ఉపాయాన్తరనిష్ఠర్కు ఉద్దేశ్యన్" ఇత్యాది సూక్తౌ "స్వప్రయోజనపరర్కు ఉద్దేశ్యన్" ఇత్యాదిసూక్తౌ చ "నైయాయికస్య వాయురప్రత్యక్షః,"(౩)"యస్యాఽమతంతస్యమతమ్" ఇత్యాదావివ మతత్వద్వారకస్సమ్బన్ధః షష్ఠ్యర్థ ఇతివక్తవ్యత్వేన తత్సూక్తివిరోధాభావాచ్చ. (౨౬)

ఏతేన "ప్రాపకాన్తర మజ్ఞర్కు ఉపాయమ్, జ్ఞానికళుక్కు అపాయమ్." ఇత్యాది సూక్తిర్వ్యాఖ్యాతా. ప్రపత్తివ్యాజవ్యతిరిక్త వ్యాజరూపం కర్మయోగాదికమజ్ఞైరదృష్టద్వారక మోక్షకరణరూపోపాయత్వేన జ్ఞాయతే; జ్ఞానిభిస్తుతాదృశోపాయత్వేనాఽజ్ఞాయమానం తద్రక్షణప్రవృత్తివిరోధిత్వేన నిషిద్ధరూపాఽపాయత్వేనజ్ఞాయత ఇత్యర్థః. అతఏవ శ్రీమద్ద్రమిడోపనిషద్ద్వితీయ శతకతృతీయదశక తురీయగాథాభాష్యసూక్తౌ కలిజిజ్జగదాచార్యైరనుగృహీతమ్. "ఆత్మసమర్పణమ్ పణ్ణావిడిల్ సర్వముక్తిప్రసఙ్గమామ్, పణ్ణిల్ అవనత్తై అవనుక్కు కొడుత్తామ్; ఆకిల్ శెయ్‌వతెన్నెన్నిల్; భ్రాన్తిదశైయిల్ సమర్పిక్కవుమ్ వేణుమ్, తెళిన్దదశైయిల్ అనుశయిక్కవుమ్ వేణుమ్" (౪) "అహ

(౧)ముముక్షుప్పడి-చరమ. (౨)శ్రీవచనభూ. (౩)కేనో-౨-౩. (౪) స్తో-౪-౫౨.

మద్వైవమయా సమర్పితః" ఎన్నువైత్తు "అథవాకింను సమర్పయా మితే" ఎన్నారితేఇతి. (౨౭)

యద్యపి(౧) "ఎనతావియుళ్ కలన్దు" ఇత్యాదిసూక్తౌ సర్వేశ్వరవిషయే ప్రత్యుపకారశ్రద్ధాజాడ్యకృత ప్రపదనమేవ వివక్షితమ్. నతు - "అకలకిల్లేన్" ఇత్యాదావివ సర్వముక్తిప్రసఙ్గపరిహారార్థం ప్రపదనమ్. తదేకోపాయత్వాధ్యవసాయరూపప్రపదనవత్ స్వీయస్య పరకీయత్వాపాదనరూపాఽఽత్మసమర్పణాత్మకప్రపదనస్య తత్త్వజ్ఞానరూపత్వాభావాత్. అతత్త్వజ్ఞానాన్మోక్షానుపపత్తేశ్చ. తథాపి ప్రత్యుపకారరూపాఽఽత్మసమర్పణస్య స్వీయత్వాంశే భ్రాన్తిరూపస్యాఽపి జీవగతదేహాతిరిక్తత్వాద్యంశే జీవపరమాత్మనోశ్శేష శేషిభావాంశేచ తత్త్వజ్ఞానరూపత్వేన ముక్తివ్యాజత్వస్య తదంశే సమ్భవాన్నోక్తదోషః.

సర్వాంశేతత్త్వజ్ఞానరూపస్యాఽపి ప్రపదనస్యాఽదృష్టద్వారక మోక్షసాధనత్వానభ్యుపగమాత్, అతో భ్రాన్తిరూపమప్యాత్మసమర్పణం ముక్తివ్యాజత్వేనకర్తవ్యమేవేత్యభిప్రాయేణాఽనుగృహీతమ్(౨)"ఆత్మసమర్పణమ్ పణ్ణావిడిల్" ఇతి. ఇష్టాపత్తిమాశఙ్క్యాఽనుగృహీతమ్"పణ్ణిల్" ఇతి. స్వీయస్యపరకీయత్వాపాదనస్యైవ సమర్పణశబ్దముఖ్యార్థత్వేన భ్రాన్తిత్వే ప్రత్యుపకారరూప సమర్పణస్వరూపసిద్ధిరేవ నస్యాదితి భావః. ఇత్థం శఙ్కాబీజముక్త్వా పరిహారం వక్తుంశఙ్కాముత్థాపయతి"ఆకిల్" ఇతి. భ్రాన్తిరూపాత్మసమర్పణం కర్తవ్యమిత్యేతదభ్యుపగమేన పరిహారతి "భ్రాన్తిదశైయిల్" ఇతి. తద్దైవసమర్పణ స్వరూపాసిద్ధిం పరిహారతి "తెళిన్దదశైయిల్"ఇతి. (౩) "నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి"ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా భ్రాన్తిరూపస్యాపి సమర్పణస్యతత్త్వజ్ఞానాం శమాదాయ సర్వాంశే తత్త్వజ్ఞానపర్యవసాయిత్వాత్, సర్వాంశే తత్త్వజ్ఞానంవినా ముక్త్యసమ్భవాచ్చేతిభావః. "అనుశయిక్కవుమ్ వేణుమ్" ఇతిసర్వాంశే

(౧) తి-వాయ్-౭-౩-౪. (౨) (౩) గీ-౨-౪౦.

తత్వజ్ఞానఘటితసామగ్రీసద్భావాత్ కిఞ్చిదం శేప్య తత్వజ్ఞానాభావేన భ్రాన్తిరూపాఽపరాధపరిహారస్యాఽనుశయే సత్యేవసమ్భవాత్; సర్వాఽపరాధక్షయేసత్యేవ మోక్షసమ్భవాచ్చ, అనుతాప రూపానుశయ ఆవశ్యకః ఇతిభావః. భ్రాన్తిరూపసమర్పణాఽనుశయయోః పరమాచార్య సూక్తిరూప శ్లోకద్వయం సంవాదత్వేనదర్శయతి(౧)"అహమద్యైవ" ఇత్యాదినా. (౨౯)

యద్యపి, భ్రాన్తిరూపసమర్పణస్య మోక్షార్థతయా సమర్పణవిధాయకశాస్త్రార్థత్వాఽసమ్భవాత్ సమర్పణశాస్త్రం నస్వీయస్యతదీయతాజ్ఞానరూప ముఖ్యార్థపరమ్. అపితు పరకీయస్య వస్తునః పరకీయత్వేనాఽజ్ఞాతస్య పరకీయతాజ్ఞానపరమిత్యేవం సమర్పణశాస్త్ర వ్యాఖ్యానరూపమిదం శ్లోకద్వయమితి వక్తుంయుక్తమ్. తథాపి(౨) "ఎనతావియుళ్ కలన్దు" ఇత్యాది సూక్తేర్భ్రాన్తితత్కృతానుశయ పరత్వాపత్యసమ్భవాత్. ఆచార్యసూక్తిషు దివ్యసూరిసూక్త్యర్థాఽనుసన్ధానస్య ప్రాయికత్వాత్. "అహంసమర్పితః"(3) "కింనుసమర్పయామి" ఇతివిహితస్యైవనిషేధ్యత్వప్రతీతివిరోధాచ్చ; ప్రత్యుపకారశ్రద్ధాజాడ్యకృతభ్రాన్తిరూపాత్మ సమర్పణతత్కృతాఽనుశయ పరమేవశ్లోకద్వయమితి కలిజిజ్జగదాచార్యాణామభి ప్రాయోఽనుసన్ధేయః. (30)

"జ్ఞానవిపాకకార్యమాన" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా భక్తికృతభ్రాన్తేరతిశయావహత్వాత్; అన్యథా "అహంసమర్పితః" ఇతి సమర్పితశబ్దస్య "త్వదీయోఽహం త్వదీయత్వేనజ్ఞాతః" ఇత్యర్థేలక్షణాపత్తేః. "ప్రబుద్ధధీః" ఇత్యుత్తరత్ర ప్రబోధోక్త్యనుపపత్తేశ్చ. "కింనుసమర్పయామి" ఇతి స్వీయస్య తదీయత్వాఽపాదనరూపముఖ్యాఽర్థనిషేధాఽనన్వయాచ్చ.(౪)"అకిలకిల్లేనిఱైయుమ్"ఇతివత్. (౫)నధర్మ

(౧) స్తో-ర-౫౨. (౨) తి-వాయ్-౨-3-౪. (3) స్తో-ర-౫3.
(౪) తి-వాయ్-౬-౧౦-౧౦. (౫) స్తో-ర-౨౨.

నిష్ఠోఽస్మి" ఇత్యాదినా సర్వాం శేతత్వజ్ఞానరూప ప్రపదనస్యకృతత్వాచ్చ.

ఇత్థం ప్రత్యుపకారరూపప్రపదనస్య భ్రాన్తిరూపస్యాపి ప్రబోధదశామాదాయ ముక్తివ్యాజత్వవత్ ప్రపత్త్యుపాయత్వభ్రమపూర్వకప్రపదనస్య ప్రబోధదశామాదాయ ముక్తివ్యాజత్వంసమ్భవతి; తథైవ సాధనతాభ్రమపూర్వకకర్మాద్య నుష్ఠానస్యాఽపి ముక్తివ్యాజత్వం సమ్భవతీత్యభిప్రాయేణ (౧)"మఱ్ఱై ఇరువరు మనుగ్రహత్తుక్కు లక్కు" ఇతి శ్రీకృష్ణపాదలోకాచార్యైః శ్రీవచనభూషణమీమాంసాయామనుగృహీతమ్. (౩౨)

అతఏవచ(౨)"ప్రపత్త్యుపాయత్తుక్కు-ఇక్కుఱ్ఱజ్గళొన్రుమిల్లై" ఇతిశ్రీవచనభూషణమీమాంసాసూక్తేః"ఉపాయమ్-కర్మమ్, జ్ఞానమ్, భక్తి, ప్రపత్తి, ఆచార్యాభిమానమ్ ఎన్ఱు ఇవు" ఇత్యర్థపఞ్చకసూక్తేశ్చ "ఇవ ఱ్ఱై ధర్మమ్" ఎన్గిఱతు - ఇత్యాదిభిః "వ్యామోహాతీతవాదమ్ శొల్లువారైప్పోలే" ఇత్యాదిద్రమిడో పనిషద్భాష్యేష్వత్ర శ్రీమద్వేదాన్తి మునిసూక్త్యైశ్చ నవిరోధః. (౩౩)

తస్మాత్ప్రథమమేవ ప్రపత్తివ్యాజనిష్ఠానాం తత్వజ్ఞానదశాయాం కర్మయోగాది వ్యాజనిష్ఠానాఞ్చ, ప్రామాణికయోః ప్రారబ్ధనాశ తద భావరూపఫలయోః కైఙ్కర్య కేవలాఽనుభవరూపఫలయోశ్చ ప్రమాణబలేన వ్యవస్థాసమ్భవేఽపి కర్మయోగాదిచతుష్టయే అదృష్టద్వారక మోక్షకరణత్వస్య స్వార్థకైఙ్కర్యఫలత్వస్యచ నమశ్శబ్దాదినిషిద్ధత్వే నాఽప్రామాణికతయా ముముక్షూణాం సర్వేషాంతత్వజ్ఞానదశామారభ్యఅభ్రాన్తత్వేపి, ప్రథమమేవ స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానేన ప్రపత్తి వ్యాజనిష్ఠానాం పూర్వాచార్యాణాం (౩) "సత్కర్మనిరతాశ్శుద్ధాః" ఇత్యాద్యుక్తిరీత్యా ప్రథమంసాధనాన్తరనిష్ఠా ఉపేక్షయా ఉత్కృష్ట తమత్వాత్. (౪) "అగాధభగవద్భక్తిసిన్ధవే" ఇత్యుక్తిరీత్యాన్వయం

(౧)శ్రీవచనభూ. (౨) (౩) (౪) స్తో-ర-౧.

ప్రయోజనభక్తి నిష్ఠత్వేన "భజనసుఖమేఽస్య విపులమ్" ఇత్యుక్త్వాఽర్థ హానిప్రయుక్త నిర్వేదశఙ్కాయా అప్యభావాచ్చ. తేషామర్థానుసన్ధా నార్థత్వమేవ మన్త్రానుసన్ధానస్య వక్తవ్యతయా సార్వకాలికాఽర్థానుసన్ధా నాఽనుసారేణ ఉత్కృష్టాధికారిభిశ్శబ్ద స్వరూపాపేక్షయా ఽభినివేశేన జ్ఞాయమానార్థకత్వ లక్షణ మూలమన్త్రస్య మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యం సమ్భవత్యేవేతి. (౩౮)

అస్మింశ్చాఽధికరణే "పూర్వాచార్యర్ కళ్" ఇత్యాది ప్రథమ సూత్రమ్.

తత్రజ్ఞానాధిక్య ప్రపన్నేష్వేవ సిద్ధాన్తన్యాయ ప్రవృత్తిరిత్యభి ప్రాయేణ (పూర్వాచార్యర్ కళ్) ఇత్యుక్తమ్. ఉక్తసిద్ధాన్తన్యా యానాం మన్త్రాధీనజ్ఞానవద్విషయత్వాత్, ఉత్తమాధికారి విషయ త్వాచ్చ. (ఇతిలర్థమ్) మూలమన్త్రస్థమర్థపఞ్చకమిత్యర్థః. (అఱి వతఱ్కుమున్బు) జ్ఞానాత్పూర్వమిత్యర్థః. (తజ్ఞై) అర్థపఞ్చకేఽపి విప రీతజ్ఞానశాలినః సన్త ఇత్యర్థః. (పిఱన్దార్ కళాక నినైత్తిరార్ కళ్) సత్తాలాభ హేతుత్వేన ఉత్కృష్టజ్ఞానలాభరూప జన్మశాలిన ఇతిజ్ఞాత్వా నతిష్ఠన్తీత్యర్థః.

"జన్మాభావః - స్వాత్మసాక్షికః" ఇతిసూచనాయ "పిఱవాత వర్ కళ్" ఇతినాఽనుగృహీతమ్. అన్వయవ్యతిరేకాఽను విధానసూచ నాయ "ఇతిలర్థమఱిన్దాల్ పిఱన్దార్ కళాక నినైత్తిరుప్పర్ కళ్" ఇత్యన్తుక్తిః. (పిఱన్దార్ కళాక) ఇత్యనేన సత్తాలాభ హేతు జ్ఞానవానేవజాతః. అన్యస్తు జాతోఽపి మృతప ఏవేతిసూచ్యతే. ప్రతియోగితయాఽపిజన్మ జ్ఞానం నాఽస్తీతిసూచయితుం "అస్త్తనాన్ పిఱన్దిలేన్" ఇతివదనుక్త్వా జన్మ జ్ఞానంనాస్తీత్యుక్తమ్. జన్మజ్ఞానవత్తయా క్షణమపినతిష్ఠన్తీతిసూచ నాయ (నినైత్తిరార్ కళ్) ఇత్యనుగృహీతమ్. అత్రచ "అస్త్తనాన్ పిఱన్దిలేన్" ఇత్యాది ప్రమాణమభిప్రేతమ్. (౩౯)

ఏవం సత్తాలాభ హేతుజ్ఞానవిషయత్వరూపాఽర్థోత్కర్ష ఉక్తిః

మూ.—(౨౬)ఇతిలర్థజ్ఞానమ్ పిఱన్దపిన్ (౧)"పిఱన్దపిన్ మఱన్ది లేన్" ఎన్గిఱపడియే ఇన్దైయొత్తియవేఱొన్ఱాల్ కాలక్షేపమ్ పణ్ణియఱియార్ కిళ్.

మూ;—(౨౭) వాచక త్తిఱ్కాట్టిల్ వాచ్యత్తిలే ఊన్ఱుకైక్కాడ"ఈశ్వరనేడపాయోపేయమ్" ఎన్ఱునినైత్తిరుక్కై.

అథముఖ్యప్రమాణోక్తిపూర్వకంకాలక్షేపహేతు జ్ఞానవిషయత్వరూపార్థోత్కర్షమాహ (ఇతిలిత్యాది) ద్వితీయసూత్రేణ. (౨౬)

(ఇతిలర్థజ్ఞానమ్ పిఱన్దపిన్బు) మూలమన్త్రస్థార్థపఞ్చక జ్ఞానోత్పత్త్యనన్తరమిత్యర్థః. శ్రీభక్తిసారమునిసూక్తం ప్రమాణయతి - (పిఱన్దపిన్ మఱన్దిలేనెన్గిఱపడియే) ఇతి. (పిఱన్దపిన్ మఱన్దిలేన్) జ్ఞానలాభరూప జన్మానన్తరం భక్తిసారశ్శ్యాన్నవిస్మరామీత్యర్థః. (ఎన్గిఱపడియే) ఇత్యనుగృహీతప్రకారేణేత్యర్థః. జ్ఞానాధిక్య ప్రపన్ననిష్ఠాయాం భక్తిసారవశ్యప్రపన్ననిష్ఠా ప్రమాణీకృతా, భక్తిసారవశ్యప్రపన్నేషు మన్త్రాధీనజ్ఞానవత్త్వాఽభావేన ఏతదధికరణ పూర్వపక్షసిద్ధాన్తయోరప్రవృత్తేః. మన్త్రార్థానుసన్ధానానన్తర్భావేసైవాఽన్యముఖేనకాలక్షేపఇతి సూచయితుం (ఇన్దైయొత్తియ) ఇత్యనుగృహీతమ్. ఇతిలర్థజ్ఞానన్దై యొత్తియవిత్యర్థః. జ్ఞాయమానార్థకమన్త్రం వినేతివాఽర్థః. (వేఱొన్ఱాల్) క్షుత్పిపాసాదిశమనేన, నిత్యనైమిత్తికాద్యనుష్ఠానేన, ఉభయవేదాన్తప్రవచనేనచేత్యర్థః. (కాలక్షేపమ్) జీవనకాలయాపనమిత్యర్థః. "పణ్ణార్ కిళ్" ఇత్యనుక్త్వా (పణ్ణియఱియార్ కిళ్) ఇత్యుక్త్యా అనుష్ఠేయార్థజ్ఞానమేవనాస్తి, కుతోఽనుష్ఠానమితిసూచ్యతే.

అథ - ఉత్కృష్టాఽధికారిషు మూలమన్త్రతదర్థానుసన్ధానయోశ్శేషశేషిభావరూపంమన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యమాహ(వాచకత్తిలిత్యాది) తృతీయసూత్రేణ. (౨౭)

(వాచకత్తిఱ్కాట్టిల్) వాచకాపేక్షయేత్యర్థః. శబ్దశక్త్యై

(౧) తి-చ-వి-౬౪.

సర్వఫలప్రదత్వరూపం శఙ్కాబీజంసూచయితుం "తిరుమన్త్రత్తిల్" ఇత్యనుక్త్వా (వాచకత్తిల్) ఇత్యుక్తమ్. కిఞ్చ, వాచ్యాద్వాచకో త్కర్షముక్త్వా, వాచకాద్వాచ్యోత్కర్షోక్తిర్వ్యాహతేత్యపి శఙ్కాబీజం సూచ్యతే. "రక్షణాం శేసన్నిధానాఽసన్నిధానాభ్యాం వాచ్యాద్వాచకోత్కర్షః పూర్వముక్తః. అనుసన్ధానాంశే శేషశేషిభావేన వాచకాద్వాచ్యోత్కర్ష ఇదానీముచ్యత" ఇతిపరిహారాభిప్రాయః. (వాచ్యత్తిలే) శేషిత్వశరణ్యత్వప్రాప్యత్వాఽఽకారత్రయయుక్తతయామూలమన్త్రబోధ్యే భగవత్స్వరూప ఇత్యర్థః. (ఊన్ఱుకైక్కుడి) జపహోమాదిముఖేన మూలమన్త్రాఽనుసన్ధానంవిహాయ, ఉక్తరీత్యా సార్వకాలిక భగవత్స్వరూపాఽనుసన్ధానే అభినివేశస్య కారణమిత్యర్థః. "ఊన్ఱుకైక్కుడి - నిన్ఱత్తిపక్కై" ఇత్యన్వయః.

(నిన్ఱత్తు) ఇతిపదోక్తానుసన్ధాన మభినీయ దర్శయతి (ఈశ్వరనే ఉపాయోపేయమెన్ఱు) ఇతి. "ఈశ్వరన్"ఇత్యనేన సర్వప్రవర్తకత్వాత్తస్యైవోపాయోపేయభావోయుక్త ఇతి సూచ్యతే. అవధారణేనకర్మజ్ఞాన భక్తిప్రపత్త్యాచార్యాభిమానానాం వ్యాజత్వమేవేతిసూచ్యతే. ఏవం పురుషకారగుణ విగ్రహవిభూతీనామనుభావ్యత్వేఽపి భగవత్ప్రియత్వేనాఽనుభావ్యత్వమ్, నతుస్వత ఇత్యప్యవధారణార్థోనుసన్ధేయః. ఉపేయాంశేఽప్యవధారణాన్వయాత్. (ఉపాయోపేయమ్) ఇత్యత్ర ఉపాయశబ్దః - భగవత్ప్రసాదరూపాఽదృష్ట ద్వారకమోక్షకరణపరః. ఉపేయశబ్దః - అనుభవకైఙ్కర్యార్థ సమీపగమనకర్మపరః. (ఎన్ఱు నిన్ఱిరుక్కై) ఇతిదృఢాధ్యవసాయ ఇత్యర్థః. "నిన్ఱిరుక్కై"ఇత్యనుక్త్వా (నిన్ఱత్తిరుక్కై) ఇత్యనుగృహీతత్వాత్, మన్త్రశేషస్థపదద్వయార్థనిష్ఠైవ మన్త్రరత్నవర్ధితా చరమశ్లోకవిస్పష్టితా త్రివర్గార్థమ్, అపవర్గార్థంవా జపహోమాదిముఖేన మూలమన్త్రస్వరూపాఽనుసన్ధానత్యాగేకారణమ్, సకలకల్యాణగుణగర్భత్వేన ఉపాయోపేయభావరూప మూలమన్త్రప్రధానార్థస్య స్వయంభోగ్యతయాసదా మూల

మన్త్రార్థానుసన్ధానేచ కారణమితిభావః. (౩౯)

తస్మాన్మూలమన్త్రస్య త్రేధాప్యపేక్షయోత్కృష్టార్థకత్వలక్షణం మన్త్రాన్తరాద్వైలక్షణ్యమర్థాత్సిద్ధమితి. (౪౦)

మూలమన్త్రోత్కర్షసమర్థనంనామ చతుర్దశాధికరణం సమ్పూర్ణమ్.

పాదేఽత్రాద్యేధికరణే చతుర్భిస్సాధితానయైః।
అధికార్యాదిసద్భావైశ్శాస్త్రస్యాఽరమ్భణీయతా॥ (౧)
ద్వితీయేతుత్రిభిర్వ్యాఖ్యానై రుపబృంహణతాక్రమాత్।
సర్వోత్కృష్టత్వసామాన్యం తృతీయేత్రిభిరీరితమ్॥ (౨)
చతుర్థేద్వాదశనయై రర్థేష్వర్థజ్ఞానహేతుతా।
పఞ్చమేతేషుదశమోన్యాయ ఆక్షిప్యసాధితః॥ (౩)
న్యాయాభ్యాముపదేశస్య ప్రాబల్యంషష్ఠ ఈరితమ్।
ప్రధానైర్ద్వాదశన్యాయైర్గన్త్రశైర్ష్యన్తుసప్తమే॥ (౪)
న్యాయాభ్యామష్టమే వాచ్యాద్వాచకోత్కర్షఈరితః।
అత్రమోక్షేపి నవమేత్రిధారక్షణమీరితమ్॥ (౫)
సర్వార్థదోద్విధామన్త్రన్యాయాభ్యాందశమోదితః।
ద్విధాకర్మాదిసాహ్యన్తుత్రిభిరేకాదశోదితమ్॥ (౬)
ద్వాదశేపఞ్చభిర్ద్వేధాప్రపత్త్యర్థత్వమీరితమ్।
త్రయోదశేప్రధానార్థం కృతోన్ఽబోధ్యస్త్రిభిర్మతః॥ (౭)
చతుర్దశేత్రిభిర్మన్త్రాదర్థోత్కర్షస్సమీరితః।
ద్వాదశాధికరణ్యేషామన్త్రనైభవపేటికా॥ (౮)

ఇతిశ్రీమత్కౌశికకులతిలకస్య శ్రీశుద్ధతత్త్వగురుచరణతనూజరత్నస్య తత్ప్రసాదలబ్ధసకలవిద్యావైశద్యస్య రామానుజదాసస్యకృతౌ రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే ప్రథమస్యాధ్యాయస్యప్రథమఃపాదః

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే ప్రథమాధ్యాయేద్వితీయపాదే మూలమన్త్రవాక్యార్థ సమర్థనంనామ ప్రథమాధికరణమ్.

మూ;—(౨౫) ఇతులన్నిల్ శొల్లుకిఅవర్థమ్ స్వరూపముమ్ స్వరూపానురూపమాన ప్రాప్యముమ్.

ప్రథమపాదేకరిష్య మాణమూలమన్త్ర వ్యాఖ్యానోపోద్ఘాత తయా మూలమన్త్రే పరిచిక్షిపాసిద్ధ్యర్థం మూలమన్త్రస్య ప్రభావః ప్రపఞ్చితః. అథమూలమన్త్రః త్రిపాద్యాం వ్యాఖ్యాయతే. తత్ర ద్వితీయపాదే ప్రణవోవ్యాఖ్యాయతే. తదుపోద్ఘాతతయాచ ప్రథమ మధికరణత్రయమారభ్యతే. తత్రప్రథమేఽధికరణే(౧)"పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తిః విగ్రహోవాక్యయోజనా। ఆక్షేపస్య సమాధానంవ్యాఖ్యానం పఞ్చలక్షణమ్" ఇత్యుక్తరీత్యా వాక్యయోజనాముఖేన మూలమన్త్రో వ్యాఖ్యాయతే.

యద్యపి పదార్థజ్ఞానమేవ వాక్యార్థజ్ఞానహేతుః. తథాపిపద జన్య పదార్థోపస్థితే శ్శాబ్దబోధహేతుత్వేపి వాక్యార్థస్యదుర్ని రూపత్వ జ్ఞానే పదార్థనిరూపణే ప్రేక్షావతాం ప్రవృత్త్యసమ్భవాత్, వాక్యార్థ నిరూపణం పదార్థనిరూపణే హేతురేవేతియుక్త ముపోద్ఘాతత్వమ్. నహి – "దశదాడిమాని" ఇత్యాదిమహాభాష్యో దాహృతశ్లోకో ఽనన్వితార్థక ఇతిజానతఃపరీక్షకస్యముఖ్యార్థాఽనుపపత్త్యాఽన్వయ ప్రతి యోగ్యర్థ విచారేప్రవృత్తిరస్తి.

యద్యపిచ మూలమన్త్రస్య వాక్యార్థే దుర్నిరూపత్వనిరాసః

(౧)

మూలమన్త్రస్థసర్వపదార్థ నిరూపణేషూపయుజ్యతే. తథాపిసర్వోపోద్ఘాతస్య ప్రణవార్థనిరూపణోపోద్ఘాతత్వ మప్యస్తీతి సర్వార్థం ప్రణవార్థపాదఏవాఽస్యాధికరణస్య నివేశోయుక్తః. (౧)

తత్రసంశయః.—మూలమన్త్రస్య వాక్యార్థో దుర్నిరూపః; ఉత - సునిరూప ఇతి.

తత్రపూర్వపక్షః;—

మూలమన్త్రస్యవాక్యార్థోదుర్నిరూపఏవ; (౧) "అర్థైకత్వాదేకం వాక్యం సాకాఙ్క్షఞ్చేద్విభాగేస్యాత్" ఇతి పూర్వమీమాంసా సూత్రే ఏకప్రయోజనకత్వే సతి విభాగేసాకాఙ్క్షత్వస్య ఏకవాక్యలక్షణతయోక్తత్వేన తత్రఏక ప్రయోజనకత్వస్యఏకేష్టసాధన తావచ్ఛేదకాఽవచ్ఛిన్న శాబ్దజ్ఞానజనకత్వరూపత్వేన, తస్య "ఘటమానయ, యేనజలమాహర్తాఽసి" ఇత్యాదావివ విశిష్టైకార్థప్రతిపాదకతయైవ వక్తవ్యత్వేన మూలమన్త్రస్థ పదార్థానామేకశాబ్దజ్ఞాననిష్ఠైకేష్ట సాధనతాఽవచ్ఛేదక ఘటకవిషయతాకాఽన్వయప్రతియోగిత్వాఽసమ్భవేనచ మూలమన్త్రస్య వాక్యత్వస్యైవాఽభావేన వాక్యార్థస్య సుదూరాపాస్తత్వాత్.

అథస్యాన్మూలమన్త్రస్య, స్వరూపం స్వరూపానురూపం ప్రాప్యఞ్చవాక్యార్థః. మూలమన్త్రే ప్రథమద్వితీయ పదార్థభూతస్య స్వరూపస్య తృతీయపదార్థభూతస్యప్రాప్యస్యచ పరస్పరాఽనురూపత్వ లక్షణ వైశిష్ట్య సద్భావేన మూలమన్త్రస్య స్వరూపప్రాప్యరూపాఽర్థ ద్వయమాదాయ విశిష్టైకార్థ ప్రతిపాదకత్వ సమ్భవాత్. నచైవమపిప్రథమ ద్వితీయపదార్థయోర్మిథో ఽనన్వయః. అనేకకారకాన్వితైక క్రియాపదస్థలే మిథోఽనన్వితార్థకానామపి కారకపదానాం క్రియాపదేన ఏకవాక్యత్వవత్, మూలమన్త్రస్థ ప్రథమద్వితీయ పదయోస్తృతీయపదేన ఏకవాక్యత్వోపపత్తేరితి. (3)

మైవం; స్వరూపశబ్దేన జీవాత్మవివక్షాయాం “నారాయణాయ స్యామ్” ఇత్యస్యాపి స్వరూపప్రతిపాదకతయా, ప్రాప్యశబ్దేన పరమాత్మ వివక్షాయామ్, అకారస్యాపి ప్రాప్యప్రతిపాదకతయాచ “స్వరూపం ప్రథమద్వితీయపదార్థః; ప్రాప్యంతృతీయపదార్థః;” ఇతివ్యవస్థాఽనుపపత్తేః. అయనశబ్దస్య ప్రాప్యత్వేన ప్రాప్యప్రతిపాదకత్వవత్, (౧) “అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు” ఇతిధాతుపాఠాఽనుసారేణ అకారస్యాపి తత్సమ్భవాచ్చ. స్వరూపశబ్దేన కర్త్రోక్తజీవరూపవివక్షాయాం తస్యమకారమాదాయ ప్రథమపదేసమ్భవేపి ద్వితీయపదే అసమ్భవాత్.

షష్ఠ్యన్తపదే విశేషణతయా కర్త్రోక్తి వివక్షాయాం, నారపదమాదాయ తృతీయపదేఽపి తత్ప్రసఙ్గాత్, స్వరూపానురూప ప్రాప్యప్రతిపాదనార్థం పదద్వయేన స్వరూపోక్తివైఫల్యాచ్చ. (౨)

ప్రాప్యేస్వరూపాఽఽనురూప్యస్య దుర్వచత్వాచ్చ. పితృపుత్రాదేరివ సాదృశ్యస్యబాధితత్వాత్. “బ్రాహ్మణస్వరూపాఽనురూపం వేదాధ్యయనాదికమ్” ఇత్యాదావివ బలవదనిష్టాఽననుబన్ధీష్టసాధనత్వ వివక్షాయాం వ్యుత్పత్తి విరోధేన తస్యవాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాత్. నహి “బ్రాహ్మణకమ్బలః” ఇత్యాదౌ బ్రాహ్మణసమీపవర్తిత్వాదేరివ నిరుక్తాఽఽనురూప్యస్య క్వాపివాక్యార్థ విధయాఽనుభవపథానారోహే కస్యాపివిమతిరస్తి. (౩)

కిఞ్చనిరుక్తవైశిష్ట్యేన ప్రథమద్వితీయపదార్థవిశిష్టతృతీయపదార్థవిషయకశాబ్దజ్ఞానత్వస్య ఏకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకత్వే మానాభావేన నోక్తవైశిష్ట్యమాదాయ విశిష్టైకార్థ ప్రతిపాదకత్వం మూలమన్త్రస్యోపపద్యతే. ఇష్టత్వేన జ్ఞాతేష్టసాధనతాజ్ఞానమాత్రస్య ప్రయోజన పర్యవసాయితయా క్వాపికదాపికస్యాపి ప్రమాణపథాఽనారూఢత్వాత్.

(౧)

అపిచ కృత్యనన్తరభవిష్యత్వరూప ప్రాప్యత్వవత్తయా జ్ఞాతస్యైవేష్టసాధనతాజ్ఞానం ప్రయోజనపర్యవసాయీతి ప్రాప్యత్వేన అయనపదోపాత్తస్యాపిసిద్ధవస్తునో జ్ఞానం నప్రయోజనపర్యవసాయీతి నతస్య వాక్యార్థత్వముపపద్యతే. నచ- సిద్ధోపరఞ్జకం కిఞ్చిత్సాధ్యం శ్రూయతే. (౭)

అన్యచ్చ "స్వరూపం ప్రాప్యఞ్చవాక్యార్థః" ఇత్యయుక్తమ్. సమన్వయాధికరణన్యాయేన పురుషార్థతత్సాధనయోరేవ వాక్యార్థత్వాత్, ప్రాప్యమాత్రస్వరూప జ్ఞానస్యచాఽతథాత్వాత్. (౮)

ఏతేన స్వరూపోపాయ ఫలరూపం పదత్రయప్రతిపాద్యంవాక్యార్థ ఇతిపరాస్తమ్. స్వరూపపదేన జీవాత్మ వివక్షాయాం తృతీయ పదేఽతిప్రసఙ్గాత్. నమః పదస్యసఖణ్డస్య స్వసమ్బన్ధనిషేధపరతయాచ తత్ర ఉపాయస్య శక్త్యా లక్షణయా వ్యఞ్జనయావా ప్రత్యేతుమశక్యత్వాచ్చ. శ్రుత్యర్థాపత్త్యభావేన లక్షణాయా అసమ్భవాచ్చ. శ్రుతార్థాపత్త్యభావేన వ్యఞ్జనాయా అసమ్భవాచ్చ. కరణవ్యుత్పన్నాఽయనపదేన ఉపాయస్య కణ్ఠోక్తతయా మధ్యమపదబోధ్యత్వోక్త్యసమ్భవగ్రస్తత్వాచ్చ; (౯)

ఫలపదేనాఽపి స్వరూపేణ సాధ్యవివక్షాయాం తృతీయపదే తత్ప్రతీతి గన్ధాఽభావాత్. అయనపదార్థస్యకిఞ్చిదుపరక్తస్య సాధ్యత్వసమ్భవేఽపి తదుపరఞ్జకాఽనుపాదానేన తస్యఫలత్వే తాత్పర్యాఽసమ్భవాచ్చ. "నారాయణాయస్యామ్" ఇతి స్వరూపస్యైవసాధ్యత్వప్రతీత్యా నారాయణస్యోద్దేశ్యత్వేనాఽఽకారేణ "ఫలమపి - హేతుః" ఇతి శాబ్దికోక్తరీత్యా "అధ్యయనేనవసతి" ఇత్యాదౌ అధ్యయనాదేరివ సాధనత్వేనైవాఽన్వయస్యవక్తవ్యత్వాచ్చ. ఫలపదేన కేవలసాధ్య వివక్షాయాం పురుషార్థపర్యవసానాఽభావప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౦)

ఇష్టరూపసాధ్యవివక్షాయాం ఇష్టత్వేన ప్రతీతస్య సాధనత్వేనైవాఽన్వయస్య ప్రకృతే వక్తవ్యతయా సాధ్యత్వాఽలాభప్రసఙ్గాచ్చ. స్వరూపోపాయయోర్వైశిష్ట్యాఽసమ్భవేన స్వరూపవిశిష్టోపాయస్య వాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. ఫలోపాయయోస్సాధ్యసాధనభావరూపైకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకాఽవచ్ఛిన్నజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యస్యసత్త్వేన ఫలవిశిష్టోపాయస్య వాక్యార్థత్వసమ్భవేపి ఫలస్వరూపయోస్తాదృశవైశిష్ట్యాభావేన స్వరూపస్య ఉపాయాన్వయంవినా స్వాతన్త్ర్యేణ ఫలాన్వయ మాసాద్య వాక్యార్థ వర్ణనాఽసమ్భవాచ్చ. స్వరూపోపాయయోరనురూపత్వం "నఫలే ఽనన్వయః" ఇత్యుక్తప్రాయమ్. (౧౧)

పదోపస్థితపదార్థయోరేవ మిథోఽన్వయప్రతియోగితయా ఫలోపాయవాచిపదాభావేన స్వరూపోపాయయోః ఫలోపాయాభ్యామన్వయాఽసమ్భవాచ్చ. నమశ్శబ్దవ్యఙ్గ్యత్వేనాఽభిమతస్య ఉపాయస్య భగవత్స్వరూపాత్మకస్య నిరపేక్షోపాయత్వే సర్వముక్తిప్రసఙ్గేన సాపేక్షత్వే నిర్హేతుకత్వ సిద్ధాన్తభఙ్గప్రసఙ్గేనచ ఫలోపాయయోర్విశిష్టయోర్వాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. ఆవృత్తిప్రసఙ్గేన తాత్పర్యగ్రాహకాభావేనచ వాక్యార్థద్వయవర్ణనాఽసమ్భవాచ్చ. తృతీయపదవ్యఙ్గ్యకైఙ్కర్యస్య ఫలత్వాసమ్భవాచ్చ; సుఖస్యైవస్వతఇష్టత్వేన ఫలపదముఖ్యార్థత్వాత్; అస్మత్సిద్ధాన్తే జ్ఞానస్యైవ సుఖరూపత్వాచ్చ. అనుగృహీతఞ్చ భగవతా భాష్యకారేణ "అనుకూలవిషయ జ్ఞానమేవ హ్యానన్దః ఇత్యుచ్యతే" ఇతి. తస్మాన్మూలమన్త్రస్య వాక్యార్థోదుర్నిరూప ఇతి. (౧౨)

సిద్ధాన్తస్తు;—

మూలమన్త్రస్య వాక్యార్థస్సునిరూప ఏవ. ఏకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకాఽవచ్ఛిన్నశాబ్దజ్ఞానజనకత్వరూపైకప్రయోజనకత్వమా

దాయ ఏకవాక్యత్వస్య "ఘటమానయ, యేనజలమాహర్తాఽస్మి" ఇత్యాదౌవాక్యత్వే మూలమన్త్రస్థ పదార్థానామేకశబ్దజ్ఞాననిష్ఠైకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకఘటకవిషయతాకాఽన్వయప్రతియోగిత్వ సమ్భవేన మూలమన్త్రస్య ఏకవాక్యతయావాక్యార్థస్య సూపపాదత్వాత్.

తథాహి మూలమన్త్రస్య స్వరూపమ్, స్వరూపానురూపం ప్రాప్యఞ్చ వాక్యార్థః; మూలమన్త్రే ప్రథమద్వితీయపదార్థభూతస్యస్వరూపస్య తృతీయపదార్థభూతస్య ప్రాప్యస్యచపరస్పరాఽనురూపత్వలక్షణ వైశిష్ట్యసద్భావేన మూలమన్త్రస్య స్వరూపప్రాప్యరూపార్థద్వయమహాదాయవిశిష్టైకార్థప్రతిపాదకత్వ సమ్భవాత్. నచైవం ప్రథమద్వితీయ పదయోర్మిథోఽనన్వయః,తయోస్తృతీయపదేనైవ ఏకవాక్యత్వ సమ్భవాత్. ప్రథమద్వితీయపదయోర్వ్యాఖ్యానరీత్యా వివరణ వివరణిభావేన ఏకవాక్యత్వోపపత్తేశ్చ. (౧౩)

నచ,స్వరూపశబ్దేనవిశిష్టైకార్థ ప్రతిపాదకజీవాత్మవివక్షాయాం తృతీయపదేఽతిప్రసఙ్గః. స్వపదస్య-ఆత్మీయపరత్వాశ్రయణేన "స్వఞ్చ తత్ రూపఞ్చ - స్వరూపమ్" ఇతివ్యుత్పత్త్యా స్వరూపశబ్దస్య శేషత్వ పారతన్త్ర్యరూపయావదాత్మ భావ్యాకార పరతయా తస్యాఽనతిప్రసఙ్గాత్. (౧౪)

నచ-లుప్తస్యాస్తిచతుర్థ్యాస్తాదర్థ్యపరతయా ఽనుశాసనాఽవిశేషేణకథంనాతిప్రసఙ్గ ఇతివాచ్యమ్. "అహమపినమమ, భగవతఏవాహమస్మి" ఇత్యాదిశ్రుత్యనుసారేణ ప్రణవస్యసిద్ధవన్నిర్దేశతయా తత్రచ నిత్యవచ్ఛ్రవణబాధ పరిహారాయ అకారవాచ్య. భగవత్ప్రీతీచ్ఛాజన్యకృత్యర్హత్వలక్షణస్వరూపతాదర్థ్య పరతయా, తృతీయపదస్య పౌనరుక్త్య పరిహారాయ "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యేవంభగవత్ప్రీతీచ్ఛాజన్యప్రవృత్తిలక్షణ కైఙ్కర్యఫలోపధాన ప్రార్థనాముఖేన

వృత్తితాదర్థ్యపరతయాచ తృతీయపదస్య యావదాత్మ భావ్యాకార రూపస్వరూప పరత్వశఙ్కాఽనవకాశాత్. (౧౫)

నచైవం "రహస్యత్రయం క్రమేణ స్వరూపోపాయ పురుషార్థ పరమ్" ఇతిసిద్ధాన్తవ్యాకోపః. తత్ర స్వరూపపదస్య అనన్యార్హశేషత్వాఽనన్యశరణత్వాఽనన్యభోగత్వ జ్ఞానాఽనన్దస్వరూపత్వ జ్ఞానాఽనన్దమయత్వాఽణుత్వాది విశిష్టజీవాత్మస్వరూపపరతయా తాదృశస్వరూప విశేష్యకశాబ్దబోధజనకత్వరూపతత్పరత్వస్య మూలమన్త్రేకార్త్స్న్యేన సమ్భవాత్. అన్యత్రాఽసమ్భవాచ్చ. (౧౬)

నచ ప్రాప్యప్రతిపాదకత్వస్య ప్రథమపదేఽతిప్రసఙ్గః. భగవతః కిఞ్చిదుపర్తిస్యైవ అయనపదవాచ్య ప్రాప్యత్వస్యవక్తవ్యతయా "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యత్రసాధ్యవన్నిర్దిష్టస్య జీవాత్మనోనారాయణప్రీతీచ్ఛాజన్య ప్రవృత్తివిషయత్వలక్షణ తాదర్థ్య ఘటక ప్రవృత్తి లక్షణకైఙ్కర్య విశిష్టవేషేణసాధ్యత్వమాదాయ భగవతఃప్రాప్యత్వస్య తాదృశకైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్వేన ఉపపాదనీయతయాచవ్యఞ్జనయాస్వరూపేణప్రాప్యభూతకైఙ్కర్యపరత్వస్య నారాయణపద ఏవ సమ్భవాత్.

"అవ - రక్షణే" ఇతిధాతుపాఠప్రసిద్ధ్యనుసారేణ రక్షణబోధకస్య ప్రాప్యపరత్వేమానాభావేన, ప్రణవస్య "భగవతఏవాఽహమస్మి" ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశరూపతయా తాదృశకైఙ్కర్యస్వరూపయోగ్యతాపరస్యవ్యఞ్జనయా స్వరూపేణ ప్రాప్యభూతకైఙ్కర్య ఫలోపధానలమ్భకత్వాభావేనచ ప్రాప్యపరత్వాసమ్భవాచ్చ. అదృష్టద్వారకస్వరక్షణేస్వాన్వయానర్హత్వరూపస్య ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యస్వభోగానర్హత్వ రూపస్యచ పారతన్త్ర్యస్య స్వరూపశబ్దార్థస్య నమశ్శబ్దవివక్షితతయా, షష్ఠ్యన్తమకారాకారేణనారశబ్దేనచజీవస్వరూపకణ్ఠోక్తేరప్రయోజకత్వాచ్చ. (౧౭)

"భగవత్ప్రీత్యర్థ ప్రవృత్తియోగ్యోఽహమ్, కైతవస్యామ్" ఇత్యేవం

తృతీయ పదోక్తకైఙ్కర్య ప్రార్థనాయాం ప్రణవస్య శేషత్వరూప హేతుపరతయా “అన్యశేషత్వాపేక్షయాఽతిక్రూరభూతస్వశేషత్వాఽయోగ్యోఽహం స్వశేషత్వరహితస్స్యామ్” ఇత్యేవం నారాయణపద శేషభూతాఽనుషక్త నమశ్శబ్దార్థ స్వభోగార్థప్రవృత్తిరాహిత్య ప్రార్థనాయాం నమశ్శబ్దస్య ఫలపారతన్త్ర్యరూప హేతుపరతయా అకారేణ నిరుపాధికరక్షకత్వస్యోక్తతయా, నమశ్శబ్దేన స్వరక్షణాఽనర్హత్వస్యోక్తతయాచ, భగవతఏవస్వరక్షణే ప్రవృత్త్యుద్దేశ్య ఫలాశ్రయత్వస్యవక్తవ్యతయా “స్వరక్షణేస్వాన్వయాఽనర్హోఽహం భగవతఏవస్యామ్” ఇత్యేవం అనుషక్తనమశ్శబ్దాన్వితతృతీయపదార్థభూతాయాం భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యకైఙ్కర్యరూపనిష్కృష్టప్రాప్యప్రార్థనాయాం నమశ్శబ్దస్య సాధనపారతన్త్ర్య రూపహేతుపరతయాచ ప్రణవనమశ్శబ్దాభ్యాం స్వరూపద్వయోపాదానస్య ప్రయోజనవత్తరత్వాత్, నాన్యతరోపాదానవైఫల్యశఙ్కావకాశః. (౧౯)

నచ - ప్రాప్యేస్వరూపానురూపత్వం దుర్వచమ్. భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యక ప్రవృత్తియోగ్యతాలక్షణాఽనన్యార్హ శేషత్వస్య నిత్యస్య స్వరూప యోగ్యస్యేత్యాది వ్యాప్త్యనురోధేన తాదృశప్రవృత్తిఫలో పధాన వ్యాప్తతయా వ్యాప్యవ్యాపకయోరేకాధికరణవృత్తిత్వ రూప సాదృశ్యశాలితయా సాదృశ్యస్యైవాఽత్ర అనురూపశబ్దేన వివక్షితత్వాత్. నచ, ఆనురూప్యస్యవాక్యార్థతయాభానం వ్యుత్పత్తివిరుద్ధమ్; ఏకవాక్యతాస్థలే పదార్థద్వయసంసర్గస్య సాంసర్గికవిషయతాఽపేక్షణేఽపి, వాక్యైకవాక్యతాస్థలే అవాన్తరవాక్యార్థతయా సంసర్గస్యస్వరూపతఏవ మహావాక్యతానిర్వాహకత్వేన లోకసిద్ధతయా శాబ్దబోధే సాంసర్గిక విషయత్వానపేక్షణాత్. నహి, “ధూమవానయం పర్వతః” ఇత్యత్రపదార్థయోరభేదసంసర్గస్యేవ “ధూమవానయంపర్వతః, తత్ర పర్వతేవహ్నిరస్తి” ఇతివాక్యార్థయోః జ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావరూప

సంసర్గస్యవాక్యైకవాక్యతానిర్వాహకస్య శాబ్దబోధే సంసర్గవిధయాభాన మస్తి. (౨౦)

ఇత్థఞ్చ - ప్రకృతేఽపి "అనన్యార్హ శేషత్వాదనన్య శరణత్వాచ్చ. భగవద్భోగమాత్రోద్దేశేన ప్రవర్తే" ఇత్యభిప్రాయేణ ప్రవృత్తస్యమహా వాక్యస్య స్వరూపద్వయం వస్తుతస్తదనురూపం ప్రాప్యఞ్చవాక్యార్థ ఏవేతిసిద్ధమ్. (౨౧)

నచ, నిరుక్తాఽనురూప్యలక్షణవైశిష్ట్యేన ప్రథమద్వితీయపదార్థ విశిష్టతృతీయపదార్థ విశిష్టశాబ్దజ్ఞానత్వస్య ఏకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకత్వే మానాభావః. యేనోక్తవైశిష్ట్యమాదాయ మూలమన్త్రస్య విశిష్టై కార్థప్రతిపాదకత్వంనస్యాత్; మూలమన్త్రేణ భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దే శ్యకప్రవృత్తిరూపఫలోపధానే శేషత్వపారతన్త్ర్యరూపలిఙ్గద్వయ విశిష్ట ప్రార్థనాయోగ్యతారూపసాధ్యవైశిష్ట్యం జానతఃప్రవృత్త్యా భగవత్ప్రీతి రూపేష్టసాధనతాజ్ఞానపూర్వకం భగవత్ప్రీతీచ్ఛాయాస్తద్ధేతు భూతకైఙ్కర్యప్రార్థనాయాస్స్వభోగార్థ ప్రవృత్తినివృత్తీచ్ఛాయాః భగవత్ప్రీ వృత్తిప్రతిబన్ధకస్వ రక్షణాన్వయనివృత్తేర్భగవత్ప్రీత్యుద్దేశేన కైఙ్కర్య ప్రవృత్తేశ్చాఽనుభావికతయానిరుక్తశాబ్దజ్ఞానస్య శేషత్వరూపయోగ్య తాజ్ఞానపారతన్త్ర్యరూప యోగ్యతాజ్ఞానపరార్థ ప్రవృత్తిస్వార్థ ప్రవృత్తి నివృత్తిప్రార్థనా యోగ్యతాజ్ఞానపూర్వక భగవత్ప్రీతి తద్ధేతు ప్రవృత్తీ చ్ఛాముఖేన పరార్థప్రవృత్తి స్వార్థప్రవృత్తినివృత్త్యోస్సమ్పాదకతయా నిరుక్తవైశిష్ట్యేన నిరుక్తశాబ్దజ్ఞానస్య ఏకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న త్వాత్, యోగ్యతాజ్ఞానస్య ఇష్టసాధనతాజ్ఞానరూపత్వాత్, అయో గ్యతాజ్ఞానస్యాఽనిష్టసాధనతాజ్ఞాన పర్యవసాయిత్వాచ్చ. (౨౨)

ఏతేన - ఇష్టత్వేన ఇష్టజ్ఞానం నప్రవర్తకమితినిరస్తమ్. అకార వాచ్యనిరుపాధికరక్షకభగవత్సుఖార్థవ్యాపారవిషయత్వస్యైవ ప్రణవ పర్యవసన్నార్థతయా ఇష్టతావచ్ఛేదకరూపేణ ఉపస్థితేష్ట సాధనతా

జ్ఞానసత్త్వాత్. అతఏవాఽనిష్టత్వేనాఽనిష్టజ్ఞానం ననివర్తకమ్. అపి త్వనిష్టతావచ్ఛేదకరూపేణ తజ్జ్ఞానమితి తాన్త్రికైరఙ్గీకారేపి న ప్రకృతార్థసిద్ధి విరోధః. స్వభోగార్థప్రవృత్త్యనర్హత్వ స్వరక్షణప్రవృత్త్యనర్హత్వరూప పారతన్త్ర్యద్వయజ్ఞానస్య నిరుపాధికరక్షకభగవత్ప్రీతికరత్వజ్ఞానపర్యవసాయితయా తాదృశప్రవృత్తి నివృత్తిప్రార్థనాయాస్తాదృశనివృత్తేశ్చ మన్త్రజన్యజ్ఞానేన సులభత్వాత్; 'నివృత్తిహేతుభూతస్యాఽనిష్టతా వచ్ఛేదకరూపేణోపస్థితాఽనిష్టసాధనతాజ్ఞానస్యసత్త్వాత్. ఇత్థం ఫలసాధనవిషయతయాద్వివిధాయాః ప్రవృత్తేస్తథాభూతాయానివృత్తేశ్చ' సామగ్రీచతుష్టయ సద్భావ శేషత్వద్వివిధపారతన్త్ర్యరూపషడ్విధ తాత్పర్యలిఙ్గాన్తర్గతోపపత్త్యుపన్యాసముఖేన ప్రవృత్తినివృత్తిప్రార్థనాద్వయోక్త్యా దృఢీకృతత్వాచ్చ. (౨౩)

నచ, అయనపదేనప్రాప్యత్వేనోపాత్తస్య సిద్ధవస్తునః స్వరూపేణాఽసాధ్యత్వాత్, స్వరూపేణ సాధ్యజ్ఞానస్యైవ ప్రయోజనపర్యవసాయిత్వాత్, అన్యస్యస్వరూపేణసాధ్యస్యాఽనుపాదానాచ్చ, నాఽత్ర ప్రాప్యం వాక్యార్థ ఇతివాచ్యమ్. "నారాయణాయ" ఇతిచతుర్థ్యాస్తాదర్థ్యవాచితయా తదతిశయేచ్ఛాసాధ్య వ్యాపారవిషయత్వస్యైవ తాదర్థ్యశబ్దార్థతయాచ "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యుక్తమవ్యఙ్గ్యాత్మనఏవ వ్యాపారవిశిష్టవేషేణ సాధ్యతయా, జీవాత్మసాధ్యత్వోపపాదకతయా వ్యక్తచతుర్థ్యన్తపదక్రియాపదయోస్సమభివ్యాహారవ్యఙ్గ్యస్య కేవలపరార్థకైఙ్కర్యస్యస్వరూపేణసాధ్యస్యవాక్యార్థత్వ సమ్భవాత్. (౨౪)

ఏతేన సమన్వయాధికరణ విరోధాత్ "కేవలస్వరూపం కేవలప్రాప్యఞ్చ న వాక్యార్థః" ఇత్యపాస్తమ్. నిరుపాధికరక్షకభగవత్ప్రీత్యర్థ వ్యాపారస్య స్వరూపయోగ్యతాప్రతియోగితయా

ప్రణవేన సర్వవిధబన్ధుభగవత్ప్రాప్త్యర్థ వ్యాపారస్యఫలోపధానప్రతియోగితయా, తృతీయ పదేనచలాభేన భగవత్ప్రాప్తికైఙ్కర్యయోః పురుషార్థతత్సాధనయోః ప్రతిపాదనాత్. "నాఽసాధితంకరణమ్" ఇతిన్యాయేన కైఙ్కర్యస్య స్వరూపేణసాధ్యత్వలాభాయ ప్రాప్యం వాక్యార్థ ఇత్యుక్తిసమ్భవాచ్చ. (౨౫)

ఇత్థం స్వరూపోపాయ ఫలరూపం పదత్రయ ప్రతిపాద్యం వాక్యార్థఇత్యపియుక్తమ్. స్వరూపశబ్దేన స్వార్థకైఙ్కర్య నివృత్తిపరార్థకైఙ్కర్యప్రవృత్తిహేతుజ్ఞానవిషయప్రణవప్రతిపాద్యాఽనన్యార్హశేషత్వస్య సిద్ధవన్నిర్దిష్టస్య స్వరూపయోగ్యతారూపస్య స్వరూపతాదర్థ్యస్య వివక్షితతయా తృతీయపదేఽనతి ప్రసఙ్గాత్, నమశ్శబ్దస్య నమనక్రియావాచిత్వేపి సఖణ్డస్య స్వసమ్బన్ధమాత్రనిషేధపరతయా, అకారోక్తరక్షకత్వ సమ్బన్ధస్య నిషేధ్యసమ్బన్ధరూపతయాచ, నమశ్శబ్దేన స్వరక్షణే స్వాన్వయనిషేధేసతి భగవదుపాయత్వస్యాఽర్థాల్లాభసమ్భవాచ్చ, జీవపరమాత్మనోరుభయోరపి రక్షణాన్వయాభావే తృతీయ పదోపాత్తఫలస్య ఆకస్మికత్వప్రసఙ్గేన శ్రుతార్థాపత్తిసత్త్వాత్, (౧) "ఉపాయేగృహరక్షిత్రోః" ఇతిప్రథమనిర్దేశేన రక్షకత్వస్య చేతనైకాన్తస్య, చరమకారణత్వరూపకారణత్వాత్మకోపాయత్వస్యచభిన్నభిన్నత్వేన అకారేణ భగవతోరక్షకత్వసిద్ధావపి నమశ్శబ్దేన భగవదుపాయత్వస్య ఆర్థికసిద్ధిసమ్భవాచ్చ. (౨౬)

కరణవ్యుత్పన్నాఽయనశబ్దేన ఉపాయత్వసిద్ధావపి సిద్ధ స్వరూపస్య భగవతశ్చరమకారణత్వేఽతిప్రసఙ్గేన ఉపరఞ్జకాఽపేక్షాయాం మకారోపాత్తాఽఽత్మస్వరూపయాథాత్మ్య జ్ఞానకార్యస్య భగవద్రక్షణప్రవృత్తివిరోధి స్వరక్షణాఽన్వయనివృత్తేరేవ నమశ్శబ్దోపాత్తాయాస్సిద్ధ సాధ్యసమభివ్యాహారన్యాయేన తృతీయపదోక్త ఫలోపరఞ్జకత్వేన

వక్తవ్యతయా నమశ్శబ్దేనైవ ఉపాయత్వస్యాఽర్థాత్సిద్ధిరితివక్తుం యుక్తత్వాచ్చ. (౨౭)

నమశ్శబ్దస్య స్వభోగార్థ ప్రవృత్త్యనర్హత్వ లక్షణపారతన్త్ర్య పరత్వే అవధారణార్థక ద్వితీయాక్షరేణ గతప్రాయత్వాపత్త్యా కరణోపరఞ్జక స్వరక్షణాన్వయనిషేధ ఫలోపధానవ్యాప్య తదయోగ్యతాలక్షణ శక్తివిశేషపరతయైవాఽనన్యథాసిద్ధార్థకత్వస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. ఫలపదేన స్వరూపేణ సాధ్యవివక్షాయామపి "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యనేన జీవాత్మన ఏవ సాధ్యత్వప్రతీత్యా విరోధగన్ధాభావాచ్చ. "నారాయణాయస్యామ్ " ఇతి జీవగతసాధ్యత్వ రూప శ్రుతార్థాపత్తిసిద్ధ పరోద్దేశప్రవృత్తిరూపతాదర్థ్యచతుర్థీ సిద్ధకైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్వేన అయనపదార్థస్య ఫలత్వేతాత్పర్య సమ్భవాచ్చ. (౨౮)

నారాయణపదార్థస్య "స్యామ్" ఇత్యుక్త సాధ్యాన్వయార్థముద్దేశ్యత్వేన సాధనత్వాన్వయావశ్యమ్భావేపి, కైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్వేన సాధ్యత్వస్య వాస్తవస్య సమ్భవాచ్చ. "స్యామ్" ఇతిపద సమభివ్యాహారసిద్ధ కైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధిత్వేనాఽర్థసాధ్యత్వస్య చతుర్థ్యర్థతాదర్థ్య ఘటకత్వేన శబ్దత ఇష్టత్వస్యచ సిద్ధిసమ్భవేన నారాయణపదార్థస్య స్యామిత్యుక్త సాధ్యే ఉద్దేశ్యతయా సాధనత్వేనాఽన్వయేఽపి తస్యేష్టరూప సాధ్యపరత్వ సమ్భవేన కేవలసాధ్య పరత్వనిబన్ధన పురుషార్థాపర్యవసానాఽప్రసఙ్గాచ్చ. (౨౯)

స్వరక్షణాఽన్వయానర్హత్వ పరనమశ్శబ్ద బలాదేవ స్వరక్షణాన్వయస్యభగవదనిష్టత్వసిద్ధ్యా నమశ్శబ్దార్థస్య స్వఫలీభూతస్వరక్షణాఽన్వయనివృత్తిముఖేన భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యక ప్రవృత్త్యర్హత్వ లక్షణ స్వరూపోపపాదకత్వేన నమశ్శబ్దార్థోపరక్తోపాయస్య స్వరూపోపపాదకత్వ లక్షణవైశిష్ట్యసిద్ధ్యా తేన సమ్బన్ధేన తద్విశిష్టోపాయజ్ఞానస్య కేవల

పరార్థప్రవృత్తిరూపైకేష్టసాధనతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన తాదృశవైశిష్ట్యస్య విశిష్టైకార్థప్రతిపాదకత్వలక్షణోక్తవాక్యత్వోపపాదకత్వసిద్ధ్యాచ స్వరూపవిశిష్టోపాయస్య వాక్యార్థత్వ సమ్భవాచ్చ. (౩౦)

ఇత్థం సాధ్యనిర్దేశాత్మకతృతీయపదవ్యఙ్గ్య కేవలపరార్థకైఙ్కర్యఫలోపధాన హేతుతయా ఫలస్వరూపయోరేకవాక్యార్థతాప్రయోజక వైశిష్ట్య సద్భావేన స్వరూపస్యోపాయాన్వయ మన్తరేణ స్వాతన్త్ర్యేణ ఫలాన్వయమాసాద్య వాక్యార్థ వర్ణన సమ్భవాచ్చ. "వ్యాప్యస్యయదధికరణం తత్తదధికరణ వృత్తిత్వమేవ వ్యాపకస్య వ్యాప్యసాదృశ్యం,తదేవ తస్య తదానురూప్యఞ్చ" ఇతిపూర్వమేవోక్తమ్. నచ ఫలోపాయయోః పదవాచ్యత్వాభావాత్ తాభ్యాంస్వరూపాఽనన్వయః. అనన్యార్హ శేషత్వరూప స్వరూపస్యాపి వాక్యార్థత్వేనాఽపదార్థతయాఽన్వయాఽనపేక్షణాత్. మహావాక్యతాప్రయోజకసాంసర్గిక విషయతారహిత వైశిష్ట్యస్య హేతుహేతుమద్భావరూపస్య ఉపాయోపరఞ్జకనమశ్శబ్దప్రతిపాద్య స్వరక్షణాన్వయనివృత్తౌ తృతీయపదార్థభూతజీవాత్మస్వరూపేచ కేవలపరార్థ కైఙ్కర్యరూప ఫలోపరక్తే శేషత్వాత్మక స్వరూపస్య సమ్భవేన స్వరూపవిశిష్టయోః ఫలోపాయయోర్మహావాక్యార్థత్వసమ్భవాత్. (౩౧)

నచ-ప్రకృతోపాయస్య నిరపేక్షత్వేన సర్వముక్తిప్రసఙ్గేన, సాపేక్షత్వేఽపసిద్ధాన్త ప్రసఙ్గేనచ నఫలాఽవచ్ఛిన్నోపాయోవాక్యార్థః, ఇతి వాచ్యమ్. నమశ్శబ్దార్థ ఫలీభూత స్వరక్షణాన్వయనివృత్త్యుపరక్తోపాయస్య ఫలాన్వయేఽతిప్రసఙ్గాభావాత్. అదృష్టద్వారక ఫలసాధనాననుష్ఠానస్యైవనమశ్శబ్దార్థ ఫలతయాఽపసిద్ధాన్త ప్రసఙ్గాభావాచ్చ.

నచైవం భక్తి ప్రపత్త్యనపేక్షాప్రసఙ్గః. భక్తిప్రపత్త్యోస్తత్త్వజ్ఞానాది రూపత్వేన దృష్టవిధయా మోక్షకారణత్వస్యాఽన్యత్ర

ప్రపఞ్చితత్వేన భూతభవ్య సముచ్చారణన్యాయేన తృతీయపదవ్యఙ్గ్య ఫలకారణీభూత తృతీయాక్షరోపాత్త జ్ఞానరూపత్వాత్. నచభక్తి ప్రపత్త్యోః ప్రసాదహేతుత్వావశ్యమ్భావేన మోక్షంప్రతి నియత పూర్వవృత్తిత్వేనచ అదృష్టద్వారకసాధనత్వాపత్తిః. తయోస్స్వయం ప్రయోజన భగవత్ప్రీతిహేతుత్వేపి "సర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామి" ఇతిసఙ్కల్పహేతు ప్రీతిజనకత్వాభావేనాఽదృష్టద్వారకత్వాభావాత్. (33)

నచైవం భక్తిప్రపత్తిభ్యామేవమోక్షసిద్ధ్యా,సిద్ధోపాయస్య అన్యథాసిద్ధ్యాపాతః; స్వర్గహేతుశరీరాన్తరారమ్భవత్, మోక్షహేతుభూతాఽర్చిరాదిగతివచ్చ, భక్తిప్రపత్త్యోర్ద్వారఫలత్వేన మోక్షపదేవోపాయఫలత్వస్య ప్రమాణబలేనాఽభ్యుపగన్తవ్యతయా అన్యథాసిద్ధిశఙ్కాఽనవకాశాత్. (3౪)

నచ - ద్వారఫలేఽప్యుపాయస్య సాపేక్షత్వనిరపేక్షత్వవికల్పాపత్తిః.ఉత్తరోత్తరద్వారఫలానాం పూర్వపూర్వస్వరక్షణాన్వయాభావోపరక్తసిద్ధోపాయఫలత్వాభ్యుపగమాత్, అద్వేషాదీనాంకేవల పరార్థకైఙ్కర్య పర్యన్తానాం నమశ్శబ్దార్థఫలీభూత సిద్ధోపాయోపరఞ్జక స్వరక్షణాఽన్వయ నివృత్తిరూపత్వస్య, తృతీయపదవ్యఙ్గ్యఫలరూపత్వస్యచ "ఇష్టంహివిదుషామ్" ఇతిన్యాయేనప్రమేయశేఖరాఖ్యప్రబన్ధేనిష్కృష్టో పదేశముఖేనాఽర్చిరాదినామకప్రబన్ధే ప్రమాణోపపత్తిసమ్ప్రదాయ ప్రదర్శనముఖేనచ ప్రపఞ్చితత్వాత్. అనుగృహీతఞ్చ వేదాన్తాచార్యైః.(౧) "తల్లబ్ధస్వావకాశప్రథమగురుకృపాగృహ్యమాణః కదాచిన్ముక్తైశ్వర్యాన్త సమ్పన్నిధిరపి భవితాకశ్చిదిత్థంవిపశ్చిత్"ఇతి.(౩౫)

నచ, మూలమన్త్రస్యయోజనాద్వయాఙ్గీకారే ఆవృత్తిప్రసఙ్గః. సైన్ధవాదిపదేషు అశ్వలవణాద్యనేకార్థపరత్వే అశ్వత్వలవణత్వాది

(౧)

ప్రకారకోపస్థితిద్వయార్థపదోపస్థితిద్వయరూపాఽఽవృత్తి ప్రసఙ్గవత్, స్వయం ప్రయోజనకేవలభగవత్ప్రీతిరూపేష్ట సాధనకైఙ్కర్యపరత్వే కేవలపరార్థకైఙ్కర్యరూపేష్టసాధన స్వరూపానురూపస్వరక్షణాన్వయ నివృత్త్యుపరక్తసిద్ధోపాయపరత్వే చ మూలమన్త్రస్థాఽకారాదిపదషట్కే కస్యాపిపదస్య భిన్నప్రకారకోపస్థితి జనకత్వనిబన్ధనావృత్తిప్రసఙ్గగన్ధాభావాత్. (3౮)

ఇయాంస్తు విశేషః; స్వరూపప్రాప్యపరత్వే స్వరూపద్వయం యోగ్యతారూపం శాబ్దమ్, తద్ఘటకీభూతం భగవత్ప్రీతిరూపం తత్ఫలం వ్యఙ్గ్యమ్; కేవలపరార్థకైఙ్కర్యరూపం సాధనమపి వ్యఙ్గ్యం; స్వరూపేణ సాధ్యశ్చ. స్వరూపోపాయఫలపరత్వే తు, స్వరూపం శాబ్దం, కిఞ్చిదుపరక్త సిద్ధస్వరూపం కరణమ్; తత్ర స్వరక్షణాన్వయనివృత్తిరూప సిద్ధోపాయోపరఞ్జకం స్వరక్షణాన్వయానర్హత్వరూపస్వరూపోక్త్యా వ్యఙ్గ్యం ఫలమ్; అద్వేషాదిద్వారా పరార్థకైఙ్కర్యరూపం వ్యఙ్గ్యమితి. ఆవృత్తిప్రసఙ్గాభావాదేవ సైన్ధవాదిష్వివ న తాత్పర్యగ్రాహకాపేక్షా; వినిగమనా విరహేణ యోగ్యతాసహకృతశబ్దస్యైవ యోజనాద్వయతాత్పర్యగ్రాహకత్వాత్. (3౯)

తస్మాన్మూలమన్త్రస్య వాక్యార్థస్సునిరూప ఇతి.

ఇదఞ్చాఽధికరణం త్రిసూత్ర్యాత్మకమ్; తత్రేదమాద్యం సూత్రమ్. (ఇతుఃతన్నిలిత్యాది).

(ఇతుతన్నిల్) అస్మింస్త్విత్యర్థః. ఇదంశబ్దేన మూలమన్త్రః పరామృశ్యతే. (తన్నిల్) ఇత్యనేన స్వశబ్దపర్యాయేణాఽసాధారణస్వరూపపరామర్శినా "అస్మింస్తు" ఇతి లభ్యతే. తేనాఽన్యత్ర శేషత్వపారతన్త్ర్యలక్షణస్వరూపం తదనుగుణకేవల పరార్థకైఙ్కర్యఞ్చ నక్వాపి మన్త్రే ప్రతిపాద్యత ఇత్యర్థస్సిధ్యతి. తథా చ, పూర్వపాదాన్త్యాధికరణే స్వాపేక్షయాఽతిశయితార్థకత్వలక్షణమన్త్రాన్తర వైలక్షణ్యముక్తమ్.

అత్రాఽతిశయితవాక్యార్థముఖేన తదుచ్యత ఇతి సఙ్గతిస్సూచితా. (శొల్లుకిఱ) ప్రతిపాద్యమిత్యర్థః. "ఇతిల్ శొల్లుకిఱ" ఇతి సముదాయరూపేణ మూలమన్త్రం పరామృశ్య, తత్ప్రతిపాద్యతోక్తిమహిమ్నా *అర్థశబ్దో వాక్యార్థపర ఇతి గమ్యతే. (౩౮)

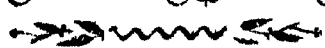
యద్యపి శేషత్వపారతన్త్ర్యలక్షణ స్వరూపద్వయస్య శబ్దతః ప్రతిపాద్యత్వేపి, పరార్థకైఙ్కర్యరూపం ప్రాప్యం న శబ్దతః ప్రతిపాద్యమ్. "నారాయణాయ స్యామ్, మః నస్యామ్" ఇతి తృతీయచతుర్థవాక్యాభ్యాం పరార్థకైఙ్కర్యప్రార్థనాయాః స్వార్థకైఙ్కర్యాభావ ప్రార్థనాయాశ్చ ప్రతిపాద్యత్వాత్. తథాహి "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యనేన ధాతోరుత్పత్త్యర్థకత్వ మాశ్రిత్య ఆత్మనో నారాయణ విషయకేచ్ఛా సాధ్యత్వస్య "మః నస్యామ్" ఇత్యనేన ఆత్మనస్స్వ సాధ్యత్వాభావస్య చ ప్రార్థనా ప్రతిపాద్యతే. తత్రాత్మనస్స్వరూపేణ సాధ్యత్వాసమ్భవేన కైఙ్కర్యో పరక్తస్యైవాఽఽత్మన స్సాధ్యత్వేన వాచ్యతయా విధినిషేధయో రేకరూపతయా చ కైఙ్కర్య తదభావ ప్రార్థనయోర్లాభః. తథా చ ప్రార్థనావిషయతయా ఆత్మనస్సాధ్యత్వోక్త్యా "శొల్లుకిఱవర్థమ్ ప్రాప్యమ్" ఇతి వక్తుం యుక్తమ్. (౩౯)

(స్వరూపమ్) "చేతనస్య స్వరూపమ్" ఇత్యాదినా పూరణీయమ్; "సకలశాస్త్రఙ్గళాల్ పిఱక్కుమ్" ఇత్యత్ర "చేతనర్ క్కుప్పిఱక్కుమ్" ఇతివత్. తేన "స్వరూపమ్" ఇత్యత్ర స్వశబ్దేన - ఆత్మీయ వాచినా సమభివ్యాహృత చేతన సమ్బన్ధిత్వలాభాత్, చేతనస్య యావదాత్మభావి ధర్మభూతం శేషత్వం పారతన్త్ర్యఞ్చ వివక్షితమ్. తత్ర ఆత్మీయత్వస్య యావదాత్మభావిత్వ రూపసమ్బన్ధరూపతయా శేషవృత్త్యర్హత్వ లక్షణశక్తి విశేషస్స్వరక్షణాన్వయాఽనర్హత్వలక్షణః శక్తి విశేషశ్చ స్వరూపశబ్దవివక్షితః. "స్వరూపముమ్" ఇతి - చ శబ్దః ఇతరేతర యోగార్థః. స్వరూపప్రాప్య

యోః పరస్పరవిశిష్టయోర్వాక్యార్థత్వాత్. ప్రాప్యస్యవాక్యార్థత్వ నిర్వాహకం స్వరూపేణవైశిష్ట్యమాహ(స్వరూపానురూపమాన) ఇతి. అనురూపత్వఞ్చ - అనుగుణత్వమ్; నిర్వాహకత్వమితియావత్. *నిత్య స్యస్వరూపయోగ్యస్యేతిన్యాయేన శేషవృత్త్యర్హతారూప స్వరూపవ్యాపకత్వాత్, శేషవృత్తి ఫలోపధానరూప ప్రాప్యస్య వ్యాప్యస్య వ్యాపకోపపాద్యత్వాచ్చ. "స్వరూపాఽనురూపమానప్రాప్యమ్" ఇత్యేతావన్మాత్రోక్తౌ ప్రాప్యమాత్రం వాక్యార్థ ఇతిభ్రమస్స్యాత్. ప్రథమద్వితీయ పదయోః ప్రాప్యపదవివక్షితకైఙ్కర్య ఫలోపధాన ప్రతిపాదకత్వాభావేనప్రాప్యమాత్రం వాక్యార్థఇతిహీనయుక్తమ్.అతః (ప్రాప్యముమ్)ఇతి.

యద్యపి, "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యత్రోత్పత్తేరేవాఽధ్యాహృతధాత్వర్థతయా "సాధ్యముమ్" ఇతివక్తవ్యమ్. తథాపి "స్యామ్" ఇత్యుక్తాఽఽత్మనస్స్వరూపేణ నారాయణవిషయకేచ్ఛారూప చతుర్థ్యర్థసాధ్యత్వాభావేన కైఙ్కర్యోపరక్తస్యైవాఽఽత్మనస్సాధ్యత్వేనవాచ్యతయా "గ్రామంగచ్ఛతి" ఇత్యాదౌ గ్రామాదేరివాఽఽత్మనః ప్రాప్యత్వలక్షణంసాధ్యత్వ మిత్యభిప్రాయేణ (ప్రాప్యముమ్) ఇత్యుక్తమ్. తథాచ "ప్రాప్యముమ్" ఇత్యస్య స్వరూపేణ సాధ్యం కైఙ్కర్యం వ్యఞ్జనయా వాక్యార్థ ఇతిఫలితార్థః. (౪౦).

యద్యపిచ "స్వరూపానురూప ప్రాప్య ప్రార్థనైయుమ్" ఇత్యేవవాచ్యమ్. ప్రాప్యప్రార్థనాయాఏవ స్యామితిలిఙా ప్రాధాన్యేన ప్రతిపాద్యత్వాత్. తథాపి నిరుపాధికరక్షకభగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యక ప్రవృత్తి ఫలోపహిత స్యామితిస్వరూపప్రతిపాదనపూర్వకప్రాప్య ప్రార్థనాప్రతిపాదనస్య "నిరుపాధికరక్షకోభగవాన్ జీవస్య స్వరక్షణాన్వయాభావే కేవల పరార్థకైఙ్కర్యరూపం ఫలంసమ్పాదయతి" ఇత్యేతదర్థపరతయా ప్రార్థనాప్రతిపాదనం ప్రార్థనీయార్థప్రతిపాదనశేషఇత్యభిప్రాయేణ ప్రాప్యంవాక్యార్థ ఇత్యుక్తమ్.చశబ్దః పూర్వవత్.

మూ:(౨౯)స్వరూపముమ్, ఉపాయముమ్, ఫలముమెన్నవుమామ్.

ఇత్థమ్ "కేవలభగవత్ప్రీతిః పరమపురుషార్థః, అనన్యప్రయోజనే కైఙ్కర్యోపరక్తో జీవాత్మా వ్యాజభూతచరమోపాయః" ఇత్యేవం పురుషార్థ తత్సాధన పరత్వేన యోజనాం ప్రదర్శ్య, సూత్రాణాం విశ్వతోముఖత్వే తదుపబృంహణీయస్య సర్వవేదసఙ్గ్రహస్య విశ్వతోముఖత్వస్య కైముత్యసిద్ధతయా లక్షణాఽనుషఙ్గ విపరిణామాధ్యాహార పద తదర్థ వాక్య తదర్థ తదుభయతాత్పర్యార్థవిషయ గౌరవషట్క బహుప్రమాణ ప్రసిద్ధ బహువాక్యాన్తరాఽపహారస్యాది బాధకరహితతాత్పర్యభేదమాత్రనిబన్ధనయోజనాభేద స్సర్వత్ర గ్రాహ్యఇతి సూచయన్, "కేవలపరార్థ కైఙ్కర్యం పరమపురుషార్థః; స్వరూపజ్ఞానపూర్వక స్వరక్షణాన్వయ స్వభోగాన్వయ నివృత్త్యుపరక్తః పరమాత్మా అదృష్టద్వారక ఫలకరణ రూప పరమోపాయః" ఇత్యేవంపురుషార్థతత్సాధన పరత్వేన యోజనాన్తరం దర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (స్వరూపముమిత్యాదినా) (౭౩)

అత్ర - "ఇతుతన్నిల్ శొల్లుకిఅవర్థమ్" ఇతి ఆదావనుషజ్యతే. స్వరూపశబ్దః - పూర్వవత్ యావదాత్మభావ్యాకారపరః. తత్రచ, అనన్యార్హ శేషత్వమాత్రం వివక్షితమ్. పూర్వంపదత్రయార్థస్య వక్తవ్యతయా స్వరూపశబ్దేన శేషత్వపారతన్త్ర్యోభయవివక్షాయామపి ప్రకృతే అర్థత్రయోక్త్యా క్రమప్రమాణేన నమశ్శబ్దేన పారతన్త్ర్య ప్రతిపాదనే ఉపాయ ప్రతిపాదనశేషత్వస్య వివక్షితత్వాత్. అత్రాపిశబ్దత్రయం పూర్వవత్. "స్వరూపముమ్" ఇత్యనన్తరం "స్వరూపానురూప మాన" ఇత్యనుషఙ్గనీయమ్. తచ్చ-ఉపాయే ఫలేచాఽన్వేతి. ఉపాయశబ్దేన అదృష్టద్వారకకరణం వివక్షితమ్. తచ్చ - ప్రకృతే ఫలోపధాయకరూపమ్. తస్య స్వరూపానురూపత్వం సిద్ధోపాయోపరఞ్జకస్య నమశ్శబ్దార్థ స్వరక్షణాన్వయాసహ్య తారూపశక్తివిశేష ఫలీభూతస్య స్వరక్షణాన్వయాభావస్యభగవత్ప్రీతిహేతు ప్రతియోగితయా భగవత్ప్రీతి

మూ; —(30) ఫలమియుక్కుమ్బడి ప్రమేయశేఖర త్తిలుమ్, అర్చిరాదిగతియిలుమ్ శొన్నోమ్.

సూత్రోద్దేశ్యకప్రవృత్త్యర్థతారూప ప్రణవార్థశక్తి విశేషోపపాదకత్వాత్. తథాచ తేన సమ్బన్ధేన స్వరూపవిశిష్టోపాయో మూలమన్త్రస్యాఽవాన్తరవాక్యార్థ ఇతిభావః. (౪౪)

(ఫలముమ్) ఇతిఫలపదేన భగవత్ప్రీత్యుద్దేశ్యకప్రవృత్తిప్రార్థనాయాః "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యుక్తాయా విషయీభూతం కేవలపరార్థ కైజ్కర్యపర్యన్తం భగవత్ప్రియతమమ్; అత ఏవస్వస్యాపిప్రియతమం వివక్షితమ్. తాదృశఫలస్య స్వరూపానురూపత్వం తాదృశప్రవృత్తి ఫలోపధానస్య తాదృశప్రవృత్తి యోగ్యతోపపాదకత్వాత్. తథాచ స్వరూపానురూపోపాయసాధ్య స్వరూపానురూపం ఫలం మహావాక్యార్థ ఇతిభావః.

(ఎన్నవుమామ్) –ఇత్యుక్తిరపి సమ్భవతీత్యర్థః. పూర్వయోజనాయాం భగవత్ప్రీతే స్సుఖరూపత్వేన ఫలత్వసమ్భవేఽపి ప్రకృతే కైజ్కర్యస్య సుఖరూపత్వాభావేన ఫలత్వముక్త్యసమ్భవగ్రస్తమితి శజ్కాయామ్, జ్ఞానమేవసుఖమ్, తస్యచ సుఖత్వమ్–అనుకూలవిషయకత్వమ్; విషయానుకూల్యఞ్చ-శక్తివిశేషః; తథాచకైజ్కర్యస్యాపి భగవదపేక్షయా స్వాపేక్షయాచాఽత్యన్తానుకూలత్వాత్ సుఖత్వం సమ్భవతీతి పరిహారమభిప్రేత్య (ఎన్నవుమామ్) ఇత్యనుగ్రహీతమ్. అత ఏవ "అన్తర్యామిత్వముమ్, ఉపాయత్వముమ్, ఉపేయత్వముమాకవుమామ్" ఇతివత్ "స్వరూపముమ్, ఉపాయముమ్, ఫలముమాకవుమామ్" ఇతినాఽనుగ్రహీతమిత్యనుసన్ధేయమ్. (౪౫)

కైజ్కర్యస్య సిద్ధోపాయఫలత్వం; సర్వముక్తిప్రసఙ్గాదప్రసిద్ధాన్తాత్ సిద్ధోపాయస్య భక్తిప్రపత్తిభ్యామన్యథాసిద్ధత్వాపాతాద్వాఽనుపపన్నమితి శజ్కాయాం తృతీయసూత్రమాహ (ఫలమిత్యాది).

*ఫలశబ్దేన సిద్ధోపాయసాధ్య మిష్టముచ్యతే. (ఇరుక్కు-మ్బడి) అవస్థితిప్రకార ఇత్యర్థః. కేవలపరార్థకై ఙ్కర్యస్య యావదాత్మభావిత్వ మాత్రం నఫలావస్థితిః; అపితు, అద్వేషప్రభృతేస్సర్వస్యాపి చికీర్షాపూర్వకచేతనవ్యాపారస్య ఉత్పత్తిక్షణమారభ్య యావత్కాలభావిత్వ మిత్యభిప్రాయః. (ప్రమేయశేఖరత్తిలుమ్) ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకయోరభేదోపచారః. ప్రమేయశేఖరాఖ్య ప్రబన్ధఇత్యర్థః. ఏవ ముత్తరత్రాపి ప్రమేయశేఖరశబ్దేన అర్చిరాదినామకప్రబన్ధే ప్రమాణోపపత్తిసమ్ప్రదాయముఖేన ప్రసాధితేస్సారార్థఉచ్యతే. అనేన సమాసవ్యాసాభ్యాం ధారణంప్రబన్ధద్వయప్రయోజనమితిసూచితమ్.

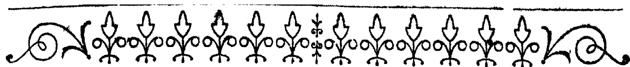
(అర్చిరాదిగతియిలుమ్) అర్చిరాదిశబ్దేన-*అర్చిర్దినపూర్వపక్షేత్యాద్యుక్తాఽష్టాదశదేవతావివక్షితాః. గమ్యతే అనేనేతి-గతిః. అర్చిరాదిసమ్బన్ధినీ - గతిః - అర్చిరాదిగతిః; అర్చిరాదిదేవతాతివాహ్యోమార్గ ఇతియావత్. తదాదిఫలపరమ్పరాప్రతిపాదకే ప్రబన్ధ ఇత్యర్థః. అపేక్షితార్థ స్యాఽత్ర కుతోనప్రతిపాదనమిత్యత ఆహ (శొన్నోమ్) ఇతి. స్వాతన్త్ర్యేణ భోగ్యతయా సదానుసన్ధేయత్వేన వైలక్షణ్యసూచనార్థం ప్రమాణోపపత్తి సమ్ప్రదాయముఖేన విశద ప్రతిపత్త్యర్థఞ్చ సఙ్గ్రహవిస్తరాభ్యాఞ్చ ప్రబన్ధద్వయే అద్వేషోపక్రమత్వ ముక్తైశ్వర్యాన్తత్వలక్షణ ఫలావస్థితి ప్రకారఉక్తః, తత్రైవాఽనుసన్ధేయ ఇతిభావః. (౨౮)

ఇతిశ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

మూలమన్త్రవాక్యార్థ సమర్థనంనామ ప్రథమాధికరణం.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే సప్రణవాఽష్టాక్షర సమర్థనం నామ ద్వితీయాధికరణమ్.

మూ;—(30) ఇతుతాన్ ఎట్టునుఱువక్షరమాయ్ మూన్ఱుపదమాయిరుక్కుమ్.

ఇత్థం వాక్యయోజనాముఖేన మూలమన్త్రో వ్యాఖ్యాతః. అథ "పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తిః" ఇత్యాదివ్యాఖ్యానలక్షణశ్లోకే "పదచ్ఛేద శబ్దో వ్యాఖ్యేయస్వరూపోపలక్షణార్థః" ఇత్యభిప్రేత్య, అక్షరపదసఙ్ఖ్యా ప్రదర్శనముఖేన మూలమన్త్రో వ్యాఖ్యాయతే. యద్యేవం వాక్యార్థః; తర్హి, అష్టాక్షరత్వం పదత్రయత్వఞ్చ మూలమన్త్రస్య నస్యాదిత్యుత్థితేరవాన్తరసఙ్గతిః. పూర్వం మూలమన్త్ర వాక్యార్థానుపపత్తిర్నిరస్తా; ఇదానీంమూలమన్త్రస్వరూపానుపపత్తిరితివాసఙ్గతిః.

తత్రసంశయః; మూలమన్త్రస్య ప్రణవసహితస్య వాక్యత్రయత్వే అష్టాక్షరత్వం పదత్రయత్వఞ్చ ఉపపద్యతే నవేతి. తదర్థంపదత్రయత్వ ప్రయోజకం అర్థత్రయం సమ్భవతి నవేతి. తదర్థం శేషత్వపారతన్త్ర్య కైఙ్కర్యరూపమర్థత్రయం పదత్రయత్వప్రయోజకం నవేతి. శేషత్వాద్యర్థత్రయంఅష్టాక్షరత్వవిరోధి నవేతిచ. (౧)

తత్రపూర్వఃపక్షః.

మూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వం తావదయుక్తమ్. పూర్వోక్త రీత్యావాక్యయోజనాఽఙ్గీకారే, (౧) "నమఇతి ద్వే అక్షరే, నారాయణాయేతి పఞ్చాక్షరాణి" ఇతిశ్రుత్యుక్తసప్తాఽక్షరత్వ సమ్భవేఽపి, ప్రణ

(౧) నారాయణోపనిషత్.

వస్య "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యుక్తైకాక్షరత్వాఽసమ్భవాత్. ప్రణవస్య వర్ణత్రయాత్మకత్వం వినా ఉక్తవాక్యయోజనాయా అసమ్భవాత్.

నచ, ఏకద్విత్ర్యాదిహల్సంయుక్తస్య తద్వియుక్తస్య వా అజన్తరవియుక్తస్యైకస్యాఽచ ఏవ ఏకాక్షర పదార్థతయా ప్రణవస్యైకాక్షరత్వం సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. తథాసతి ప్రథమం ప్రణవరూపైకాక్షరస్యాఽనన్తరం నకారమకారరూపాఽక్షరద్వయస్య తతః క్రమికపఞ్చాక్షరాణా ముపదేశపూర్వకమష్టాక్షరోద్ధారస్యౌమూలకత్వాపత్తేః. "ఓంన" ఇతి ద్వే అక్షరే, "మః ఇత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదిరూపేణ "'ఓం నమః-ఇతి త్రీణ్యక్షరాణి," ఇత్యాదిరూపేణవా, "'నమోనారాయ' ఇతి పఞ్చాక్షరాణి" "'ణాయ' ఇతి ద్వే అక్షరే" ఇతివా, అన్యథావా మన్త్రోద్ధారసమ్భవాత్. ఐచ్ఛికత్వస్యాఽగతికగతిత్వాచ్చ. "ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్" ఇత్యాదిక్రమవిధాయక పూర్వవాక్యతయైవ మన్త్రస్వరూపోద్ధారస్య ప్రచయశిష్ట మన్త్రాక్షరసఙ్ఖ్యాయాశ్చసిద్ధ్యా "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యత్రయవైయర్థ్యాచ్చ. "ఏకాక్షరం ప్రథమపదం, ద్వ్యక్షరంద్వితీయంపదం, పఞ్చాక్షరంతృతీయపదమ్" ఇతిద్యోతనాయయథాశ్రుతనిర్దేశ ఇతి ప్రయోజనస్యసమ్భవతస్త్యాగాఽయోగాచ్చ.

ఏవం ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకస్య పదత్రయరూపస్య "అస్మి" ఇత్యాద్యధ్యాహృతక్రియాపదసహితస్య అనన్యార్హశేషత్వపరతయా "యేన స్యామ్" ఇత్యనుషక్తవాక్యాన్తర విశిష్టస్యాఽనన్యభోగ్యత్వ విశిష్ట భగవద్భోగార్థప్రవృత్తిప్రార్థనా ప్రతిపాదనముఖేనాఽనన్య భోగ్యత్వపరతయా ఏకవాక్యత్వమితిస్వీకర్తవ్యతయాఅష్టాక్షరత్వేనిరుక్తవాక్యయోజనాభఙ్గ ప్రసఙ్గోదుర్వారఇతి మూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వముక్తమ్.

నను, "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యబలాదేవనిరుక్త పదత్రయసిద్ధ్యా "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదినిర్దేశవైఫల్యాత్ ఆదవ

స్త్వమ్. అన్యథా "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్, నమఇతిపశ్చాత్" ఇత్యాది రూపేణవా "ఓంనమఇత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదిరూపేణవా అన్యథావాసిద్ధేస్సమ్భవాత్. తస్యవాక్యత్రయపరత్వే ఏకాక్షరత్వోక్త్యా వ్యాఘాతాచ్చ. అత ఐచ్ఛికత్వమేవగతిరితిచేన్నైవమ్. "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యత్రయం నియుక్తివాక్యత్రయద్యోతకమ్. "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యత్రయం "ఓమ్" ఇతి-బ్రహ్మవాచకమ్, అవ్యయరూపంపదమ్; "నమః" ఇతి, నమనక్రియావాచకమవ్యయరూపంపదమ్; "నారాయణాయ" ఇతి నమశ్శబ్దయోగాత్, "ఉపపదవిభక్త్యన్తంపదమ్" ఇత్యేవం పదత్రయద్యోతకం. నచ-వినిగమనావిరహః; "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇతినిర్దేశస్యవినిగమకత్వాత్; ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకతయా పృథగ్వాక్యత్వేతదనుపపత్తేః.

అతో వాక్యత్రయాఙ్గీకారేణ మూలమన్త్రస్వరూప మష్టాక్షర మిత్యయుక్తమ్. స్యాదేతత్. (౪)

(౧) "ఋచో యజూంషిసామాని" ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ మూలమన్త్రస్య సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వం తావత్సమ్ప్రతిపన్నమ్. తచ్చ "ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణోరూపమ్" ఇత్యాద్యనుసారేణాఽర్థపఞ్చకప్రతిపాదకత్వమ్, తచ్చవాక్యత్రయత్వంవినానసమ్భవతీత్యేతాదృశస్యాఽష్టాక్షరత్వం కథం నిర్వాహ్యమితి; (౫)

ఉచ్యతే; మూలమన్త్రబీజభూతేన మధ్యమాక్షరరహితేన ప్రణవేన విశిష్టస్య మూలమన్త్రస్యపూర్ణ ప్రణవరహితస్యాఽర్థపఞ్చకప్రతిపాదకత్వ మష్టాక్షరత్వఞ్చోపపద్యతే. ఉకారార్థస్య నమశ్శబ్దేన ఉపలక్షణవిధయాసిద్ధేః. యద్వా సమస్తే నారాయణశబ్దే నారపదం పృథక్కృత్య ప్రణవవియుక్తస్యైవార్థపఞ్చకప్రతిపాదకత్వమష్టాక్షరత్వఞ్చోపపన్నమ్. త తా[illegible]కారార్థస్యనమశ్శబ్దేన, అకారార్థస్య "నారాయణా

(౧) వృద్ధహారీతే.

యస్యామ్'' ఇతివత్ ''నారాయణాయాఽస్మి'' ఇత్యావృత్త్యా, మకారార్థస్యోత్తమపురుషేణాక్షేపాత్, నారపదే నరశబ్దాచ్చసిద్ధేః; ఇదఞ్చ కల్పద్వయం,(౧) ''తత్రోత్తరాయణస్యాదిర్బిన్దుమాన్ విష్ణురన్తతః బీజమష్టాక్షరస్యస్యాత్ తేనాఽష్టాక్షరతాస్మృతా''ఇతివచనేనసిద్ధమ్; తత్ర తేనేత్యనేన బీజత్వాకారవిశిష్టపరామర్శే మధ్యమాక్షరరహితప్రణవవిశిష్టవేషేణమూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వసిద్ధిః. ఆదిత్వాకారవిశిష్టపరామర్శే సన్ధ్యవివక్షయా పృథక్కృతేనాఽయనపదేన తత్సిద్ధిరితి. (౬)

ఇత్థం, నిరుక్త వాక్యయోజనాఙ్గీకారేణ మూలమన్త్రస్వరూపం పదత్రయాత్మకమిత్యప్యయుక్తమ్. పదశబ్దస్య తార్కికరీత్యా శక్తపరత్వే, శాబ్దికరీత్యా విభక్త్యన్తపరత్వేవా నిరుక్తవాక్యత్రయాఽభ్యుపగమే, పదత్రయాఽసమ్భవాత్; తార్కికరీత్యా అకారమకారయోః ప్రకృతిప్రత్యయాత్మకత్వే వర్ణత్రయాత్మకస్య ప్రణవస్య పదపఞ్చకరూపత్వాత్, ''లుప్యమానార్థాభిధాయీ శిష్యమాణశ్శబ్దః'' ఇతివిభక్త్యనధ్యాహారపక్షే పదత్రయరూపత్వాత్, నమ ఇత్యస్యాపి పదత్రయరూపత్వాత్, మకారాఽనుషఙ్గపక్షేపదచతుష్టయరూపత్వాత్, ''క్రియాపదంవినావాక్యమబోధకమ్'' ఇతిపక్షే ప్రణవస్య పదచతుష్టయరూపత్వాత్, నమశ్శబ్దస్య పదపఞ్చకరూపత్వాత్; వ్యక్తచతుర్థ్యన్తస్య ''స్యామ్'' ఇత్యధ్యాహృతక్రియాపదసహితస్య మకారాఽనుషఙ్గవిశిష్టస్య ''మ్ మకినస్యామ్''ఇతివాక్యాన్తరసహితస్య నారపదఘటితస్య చతుర్దశపదాత్మకత్వాచ్చ. శాబ్దికరీత్యా ప్రణవస్య పదచతుష్టయాత్మక వాక్యరూపత్వాత్, మధ్యమపదస్యాపితథాత్వాత్, తృతీయపదస్యాపి సప్తపదఘటితవాక్యరూపత్వాచ్చ. (౭

తస్మాన్మూలమన్త్రస్య పూర్వోక్తయోజనాద్వయేపి అష్టాక్షరత్వంపదత్రయత్వఞ్చాఽనుపపన్నమితి.

---

(౧)

అత్రోచ్యతే:-

మూలమన్త్రస్యాఽ ష్టాక్షరత్వ ముపపద్యతఏవ. పూర్వోక్తరీ త్యావాక్యయోజనాఽఙ్గీకారేపి "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యుక్తైకాక్షర త్వసమ్భవాత్. ప్రణవస్య అకారోకారయోస్సన్ధ్యవివక్షయా వర్ణత్ర యాత్మకత్వేపి సన్ధివివక్షయా అకారోకారయోర్గుణేకృతే వ్యఞ్జనస్యాఽభే దతయా ఏకాక్షరత్వస్యాప్యుపపత్తేః. (౮)

నచ, ఏకద్విపఞ్చాక్షరముఖేన మన్త్రోద్ధారస్యాఽమూలకత్వాపత్త్యా స్యపదత్రయసూచకతయా, సమ్భవతః ప్రయోజనస్యఅత్యాజ్యతయాచ, 'ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదికమక్షరత్రయాత్మకప్రణవవిశిష్టవేషే ణాఽ ష్టాక్షరస్యనిరుక్తివాక్యత్రయాత్మకత్వపరమ్; "ఓమి త్యే కాక్షరమ్" ఇత్యా దికన్తు బ్రహ్మవాచకాఽ వ్యయైకాక్షరప్రణవవిశిష్టతయా తస్య పదత్రయత్వపరమిత్యే వాఽవశ్యవక్తవ్యతయా తస్య వాక్యత్రయత్వప రత్వాఙ్గీకారే "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యుక్తమేకాక్షరత్వమసమ్భవీతి వాచ్యమ్. (౯)

"ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇతివాక్యేన బ్రహ్మరూపైకార్థశక్తప్రణవ సఙ్ఖ్యాయాం మానాభావాత్. త్ర్యాత్మనఏవాఽస్యైకాక్షరత్వస్యోప పాదితత్వాత్. ఏతేన"ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యేనగతార్థ తయా "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యవైయర్థ్యాన్నపదత్రయపర త్వసిద్ధి రితిప్రత్యుక్తమ్."ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదేర్మూలమన్త్రవా క్యత్రయపరత్వేపి త్ర్యాత్మకస్యైవప్రణవస్య ఏకాక్షరపరతోపపత్తేః.అ తోనిరుక్తవాక్య యోజనాపరత్వేపిమూలమన్త్రస్వరూపస్యాఽష్టాక్షర త్వం యుక్తమ్. (౧౦)

కిఞ్చ - "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యత్రయనిర్దేశ శైలీ మహిమ్నైవ ప్రచయశిష్ట మూలమన్త్రాక్షరసఙ్ఖ్యావత్, తత్పద

త్రయత్వస్యాపిసిద్ధ్యాగతార్థత్వమపరిహార్యమ్. "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యత్రయస్య మూలమన్త్రవాక్యత్రయత్వపరత్వమేకాక్షరత్వోక్తి వ్యాహతశ్చ. (౧

నచ – "ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యత్రయం మూలమన్త్రవాక్యత్రయత్వపరమ్. "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యత్రయన్తు మూలమన్త్రపదత్రయత్వపరమ్. ఏతద్వ్యవస్థాపకశ్చ "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇతివాక్యమితినవ్యాఘాతోఽపీతివాచ్యమ్. పదత్రయత్వస్యాఽపి ప్రాథమికవాక్యత్రయ నిర్దేశశైలీమహిమ్నైవ సిద్ధిసమ్భవాక్యత్రయాన్తరవైఫల్యతాదవస్థ్యాత్; స్థితగతిచిన్తాశ్రయణే ప్రచశిష్టాఽక్షరసఙ్ఖ్యాఽనాశ్రయణేనాఽక్షర సఙ్ఖ్యాకణ్ఠోక్తిర్గార్థ్యాక్తేరివశక్యత్వాత్; ప్రణవస్యసర్వవేదసఙ్గ్రహత్వ ప్రసిద్ధ్యనుసారేణ వేద్యన్తానుసన్ధానాఽనుసారేణ అకారస్య ప్రణవప్రకృతిత్వశ్రుత్యనుసా "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాదిఖణ్డే (౧) "తానేకధాసమభరత్తదేతదోమ్" ఇతివచనానుసారేణచ బ్రహ్మరూపైకార్థశక్త్యాఽవ్యయరూపైక పదాక †(ప్రణవస్యాష్టాక్షరాన్తర్భావాఽనుపపత్తేశ్చ; అతఏవ "ఓమిత్యేకారమ్"ఇత్యాదేర్మూలమన్త్రపదత్రయాత్మక)త్వపరత్వేనైకార్థశక్తైకపదయా ప్రణవస్యాఽనేకాక్షరత్వోక్తివ్యాఘాతఇత్యస్యాసమ్భవాచ్చ. ఏకశక్తైకపదతయా ఏకాక్షరత్వాభ్యుగమే యోజనాద్వయతాత్పర్యకల్పగౌరవప్రసఙ్గాచ్చ. "ఓంనారాయణాయనమః" ఇతిమన్త్రవిన్యాసాపవ్యక్తిచతుర్థీవైయర్థ్యాపత్త్యాచ మూలమన్త్రస్యపదత్రయాత్మకత్వాపపత్తేశ్చ. "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యత్రయస్య మూలమవాక్యత్రయపరత్వేపి "తానేకధాసమభరత్" ఇత్యుక్త్యాసన్నిధిమాదాయ ఏకాక్షరత్వోక్తేరుపపాదితత్వాచ్చ. (౧-

† కుణ్డలితంక్వాచిత్కమ్.

అతో వాక్యత్రయాఙ్గీకారేణైవ మూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వసిద్ధి
తిసిద్ధమ్.

అపిచ "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యత్రయస్య మూల
న్త్రపదత్రయత్వపరత్వ ఏవ ఏకాక్షరత్వోక్త్యుపపత్తిరిత్యయుక్తమ్:
మూలమన్త్రస్య సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వాఽష్టాక్షరత్వయోరేకత్ర ఏకదా
వహుప్రమాణప్రతిపాద్యత్వవిరోధాత్, అష్టాక్షరత్వస్యవిశేషణత్వేసమ్భ
త్యుపలక్షణత్వస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్, సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వస్య ఽర్థ
ఞ్చకప్రతిపాదకత్వమైవ వక్తవ్యత్వాత్. తస్యాశ్చప్రణవస్యాఽక్షరత్ర
మాత్మకత్వం వినాఽనుపపత్తేః. అతస్సన్ధ్యక్షరమాదాయత్ర్యాత్మకస్య
మూలమన్త్రస్థస్య ప్రణవస్య ఏకాక్షరత్వమురరీకార్యమ్; నత్వేకార్థశక్తైక
దరూపత్వేన ఏకాక్షరత్వమ్. (౧౩)

యత్త్వత్రోక్తమ్, ఉకారవియుక్తప్రణవవిశిష్టస్యవా, సన్ధిరహి
ఽయనపదవిశిష్టస్యవామన్త్రస్యాఽర్థపఞ్చకప్రతిపాదకస్యాష్టాఽక్షరత్వం
ృతిసిద్ధమితి; తదయుక్తమ్; మన్త్రోద్ధారప్రకరణే ప్రణవసహితస్యైవ
న్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వేన"ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్"ఇత్యాదిఖణ్డే "ప్రత్య
నన్దమ్" ఇత్యాదిఖణ్డేచప్రణవస్వరూపనిర్దేశముఖేన వర్ణత్రయసము
యరూపత్వోక్తిముఖేనచ శ్రుతిసిద్ధతయా బీజాక్షరవిశిష్టస్య పృథ
ృతాఽయనపదవిశిష్టస్యవా మన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వప్రతిపాదకస్మృతేర
మాణత్వాత్. యద్యపి *విరోధాధికరణే విరుద్ధస్మృతేరప్రామాణ్యం
ష్యపహోక్తమ్. వార్త్తికేతు-విరుద్ధప్రత్యక్షశ్రుతిద్వయవత్, విరుద్ధ
ృతేరపి స్మృత్యాఽనుమేయత్వంసమ్భవతీత్యుక్తమ్; తథాపివార్త్తికేప్య
పస్థాపకత్వలక్షణం విరుద్ధస్మృతేరప్రామాణ్యం ప్రపఞ్చితమితివైది
ష్టాఽక్షరత్వవిరుద్ధంస్మార్తాఽష్టాక్షరత్వ మనాదరణీయమేవ. (౧౪)

కిఞ్చ-(౧)"నమోనారాయణేత్యుక్త్వాశ్వపాకఃపునరాగమత్"

---

(౧) వరాహపు-౯౬ అ.

(౧) "నమోనారాయణాయేతి మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః" ఇత్యాదిః సప్తాక్షరాదేరపి కార్యకారిత్వంసమ్ప్రతిపన్నమ్. తచ్చసర్వాధికారా మితిచ. తథైవశ్రీవిష్ణుచిత్తసూరిభిః శ్రీమత్పరకాలసూరిభిశ్చ క్రియా మభివ్యాహారేణ సప్తాక్షరాదేరేవాఽనుసన్ధేయత్వమనుగృహీతమ్.(౧౪

యద్యపి, అర్థపఞ్చకజ్ఞానార్థమేవ ముముక్షూణాం మూలమన్త్ర నుసన్ధానమ్; అనన్యప్రయోజనానాంతేషాం మన్త్రోచ్చారణమాత్రజః ఫలవిశేషాఽనపేక్షత్వాత్. నచ, ప్రణవానుసన్ధానంవినా అర్థపఞ్చకజ్ఞాన సమ్భవతీతిన సప్తాక్షరాదేః కార్యకరత్వసమ్భవః. నచ-ప్రణవస్వరూపా సన్ధానమాత్రేణ మానసేనాఽర్థపఞ్చకజ్ఞానసమ్భవాత్, ఉచ్చారణేసప్తా రాదేరేవవినియోగోఽభిప్రేతఇతివాచ్యమ్. అత్రైవర్ణికానామష్టాఽక్ష జపస్యాఽప్రసక్తత్వేన సప్తాక్షరాదేరేవోచ్చారణేవినియోగ ఇత్యభిప్ర యాఽసమ్భవాత్; తథాపి-అర్థపఞ్చకజ్ఞానార్థమేవ ప్రణవసహితోచ్చ రణస్య ప్రసక్తస్యాఽత్రైవర్ణికేషు నిషేధాఽభిప్రాయః సప్తాక్షరా పరిగ్రహః. (౧౫

తథాహి - వేదవాక్యస్య స్వరక్రమవిశేషవిశిష్టస్యైవాఽత్రై వర్ణికేషు ఏకాక్షరమాత్రస్యాపి ప్రణవస్యాఽధ్యయననిషేధః సాధ నుష్ఠాతృవిషయఏవ; అధ్యయనవిధేరదృష్టద్వారకఫలసాధనాఽనుష్ఠా విషయతయా ప్రసక్తప్రతిషేధన్యాయేన విధినిషేధయోరేకవిషయ స్యన్యాయ్యత్వాత్. అత్రైవర్ణికముముక్షూణాం మూలమన్త్రార్థా సన్ధానఞ్చ నసాధనానుష్ఠానశేషభూతమ్; మన్త్రార్థభూతాఽఽకార యాను సన్ధానస్యాఽదృష్టద్వారకఫలసాధనాఽనుష్ఠాన విరోధిత్వాత్ ఏవం స్థితే, అత్రైవర్ణికముముక్షూణాం ప్రణవోచ్చారణమనిషిద్ధమే తథాపి దివ్యసూరీణాం సర్వాధికారార్థం ప్రవృత్తేషుదివ్యప్రబన్ధే సప్తాక్షరాదిపరిగ్రహో లోకసఙ్గ్రహార్థమ్; అత్రైవర్ణికముముక్షూ

(౧) నారదీ-అ-౧-౪౦.

మధికారివిశేషాఽపరిజ్ఞానేనాఽముముక్షుభిరత్రైవర్ణికైః లౌకికైస్త్ర దీయప్రణవోచ్చారణనిన్దనే తత్పరిగ్రహణేవాక్రియమాణే ప్రత్యవాయాపత్త్యా,ముముక్షూణామపి తేషాం లోకనాశజనిత ప్రత్యవాయాపత్తిః. ఇదఞ్చ (౧) "యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః" (౨) "లోకసఙ్గ్రహమేవాపి" ఇత్యాదిగీతాభాష్యతాత్పర్యచన్ద్రికయోః స్పష్టమ్. (౧౭)

ఇత్థమ్,అత్రైవర్ణికముముక్షుప్రణవోచ్చారణస్య లోకనాశద్వారకప్రత్యవాయకరత్వంవినా శూద్రాణాం వేదవాక్యోచ్చారణవత్, "స్వాతన్త్ర్యేణోదాహరణేజిహ్వాచ్ఛేదః"ఇత్యుక్తప్రత్యవాయకరత్వాభ్యుపగమే "ధారణేశరీరభేదః"ఇతినిర్దిష్టప్రత్యవాయస్యాప్యాపత్త్యా ప్రణవస్వరూపానుసన్ధానస్యాఽప్యనాపత్తౌ మూలమన్త్రార్థానుసన్ధానమేవ తేషాముచ్ఛిద్యేత. అతఏవ"కృష్ణానాం వ్రీహీణాంనఖనిర్భిన్నమ్" ఇతివాక్యమధ్యేతౄన్ ప్రతి అర్థానుష్ఠానముఖేనైవ లోకసఙ్గ్రహార్థం శ్రీభక్తిసారసూరిభిః స్మారితమితి సమ్ప్రదాయోప్యుపపద్యతే. ఇత్థఞ్చ ప్రణవవియుక్తాఽష్టాక్షరాభ్యుపగమే తన్ముఖేనైవాఽర్థానుసన్ధానసమ్భవాత్ ; మహర్షీణాం సప్తాక్షరాద్యభ్యుపగమో నిర్మూలస్స్యాత్. అతోవైదికాష్టాక్షర విరుద్ధం స్మార్తాష్టాక్షరం కస్యాపి నపరిగ్రాహ్యమిత్యేవ తేషామభిప్రాయ ఇత్యేవసిద్ధమ్. (౧౮)

అపిచ, ప్రణవవిరహిత మూలమన్త్రమేన స్వప్రబన్ధేక్రియాసమభివ్యాహారేణాఽనుసన్దధద్భిః శ్రీమత్పరకాలసూరిభిరష్టమశతకే చరమదశకే (3) "మన్ఱు మోర్ తెయ్వమ్" ఇత్యాదిగాథాయాం "మన్ఱెల్లామ్ పేశిలుమ్నిన్ తిరువెట్టెழுత్తుమ్కత్ఱునాన్ కణ్ణపురత్తుఱైయమ్మానే" ఇతిస్వేషాంగురుముఖాదష్టాక్షరాధ్యయనం కణ్ణత్తోఽనుగృహీతమ్. శ్రీకృష్ణపురస్యాఽష్టాక్షరసిద్ధిస్థలత్వప్రసిద్ధిః వైదికాఽష్టాక్షరవిషయైవ;అతో వైదికేనైవాఽష్టాక్షరేణాఽర్థపఞ్చకానుసన్ధానం కార్యమితిపూర్వాధి

---

(౧) భార-శా   (౨) గీ-3-౨౦.   (3) తి-మొ-౮-౧౦-3.

కరణో క్తరీత్యా వాక్యయోజనాఙ్గీకారేపి మూలమన్త్రస్య ప్రణవసహిత స్యైవ అష్టాక్షరత్వముపపద్యత ఇతిస్థితమ్. (౧౯)

యదపి - నిరుక్తవాక్యయోజనాఙ్గీకారే మూలమన్త్రస్వరూపం పదత్రయాత్మకమితి తార్కికరీత్యా శాబ్దికరీత్యావావక్తుమయుక్తమితి; తదపిమన్దమ్. ప్రణవస్యబ్రహ్మరూపైకార్థశక్తతయాఽవ్యయరూపతయా చద్వేధాపదత్వేపి మూలమన్త్రస్థప్రణవస్యమన్త్రోద్ధారశాస్త్రే(౧) "సంహితాయామ్" ఇత్యధికారసూత్రాఽనుసారేణ సన్నివివక్షయా ఏకాక్షరత్వస్య తదవివక్షయా త్ర్యక్షరత్వస్యచ ప్రమితత్వేన మూలమన్త్రస్యతార్కికరీత్యా శాబ్దికరీత్యావా పదత్రయాత్మకత్వేమానాభావాత్.(౨౦)

నచ-"ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదివాక్యత్రయనిర్దేశశైలీమహిమ్నా విభక్త్యన్తత్రయాత్మకత్వ మవగమ్యతఇతివాచ్యమ్; వాక్యత్రయాత్మకత్వ సూచకతయాపి తాదృశనిర్దేశోపపత్తేః. నచ "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యాదివాక్యత్రయమేవతత్సూచకమితివాచ్యమ్, వినిగమనావిరహేణక్రమ విధాయకస్య అక్షరసఙ్ఖ్యావిధాయకస్యచ వాక్యత్రికద్వయస్య నిరుక్తవాక్యయోజనాదార్ఢ్యార్థం వాక్యత్రయత్వసూచకత్వోపపత్తేః. "ఓమిత్యేకాక్షరమ్" ఇత్యుక్తేర్వాక్యత్రయత్వపరత్వేప్యుపపత్తేరుక్తత్వాత్, నచ,వినిగమనావిరహేణ పదత్రయత్వసూచకత్వం కింనస్యాదితివాచ్యమ్; "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాదిమూలమన్త్రాన్తర్గత ప్రణవోద్ధారవాక్యవిరోధాత్. ప్రణవస్య సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వ వేదాద్యన్తానుసన్ధానాఽఽకారప్రకృతికత్వవిరోధాత్; "ఓంనారాయణాయ" ఇతిమన్త్రవిన్యాసాపత్తేః, వ్యక్తచతుర్థ్యైయర్థ్యాపత్తేశ్చ. (౨౧)

నచైవం, పూర్వాచార్యాణాం మూలమన్త్రేపదత్రయాత్మకత్వ వ్యవహారవిరోధః. "పద్యతేగమ్యతే - అనేన" ఇతివ్యుత్పత్త్యా అర్థత్రయగమకత్వరూపేణ వాక్యత్రయస్యైవ పదత్రయశబ్దవివక్షితత్వాత్. "ఏతద్వైనారాయణస్యాఽష్టాక్షరంపదమ్, యోహవైనారాయణస్యా

ఽష్టాక్షరంపదమధ్యేతి" ఇతి ప్రాకరణికపదశబ్దస్య ఏకమహావాక్యార్థ సమకత్వరూపేణ మహావాక్యపరత్వద్యోతనాయ, "ఓమిత్య గ్రేవ్యాహరేత్" ఇత్యాదిద్వివిధవాక్య తయనిర్దేశ ప్రయోజనభూతవాక్యత్రయత్వం వక్తుం వాక్యశబ్దస్థానే పదశబ్దప్రయోగోపపత్తేశ్చ. (౨-౨)

"ఏకాక్షరాంద్విపదాంషట్పదాఞ్చ" ఇత్యత్ర మన్త్రశేషమన్త్రరత్నస్థ నమశ్శబ్దద్వయే శాబ్దికోక్తిరీత్యా నఞోనిపాతత్వేన ద్యోతకతామాత్రమ్; అర్థబోధకతయా విభక్త్యన్తతయాచ "మః" ఇత్యేతదేవ యోగవృత్త్యా పరిభాషయాచపదశబ్దార్థః ఇత్యభిప్రాయేణ తయోర్ద్విపదత్వషట్పదత్వయోరుక్త్యుపపత్తేశ్చ. అతఏవ(౧) "అధిగతనిగమషట్పదోఽయంద్విఖణ్డః" ఇతి - శ్రీపరాశరభట్టార్య సూక్త్యవిరోధాచ్చ. అన్యథా "ప్రబలతరవిరోధిప్రహాణమ్" ఇతిసఖణ్డనమశ్శబ్దం వ్యాఖ్యాయ, అఖణ్డనమశ్శబ్దాభిప్రాయేణ కేవలశాబ్దిక పరిభాషాశ్రయణేన "షట్పదోఽయమ్" ఇత్యుక్తి వ్యాఘాతాపాతాత్. (౨) "సర్వజ్ఞ ఇతిలోకేశ మిథ్యాత్వం కథ్యతే బుధైః । పదమేకం నజానీషే వక్తుంనాస్తీతియాచకే" ఇతిమహాకవిప్రయోగోప్యుపపద్యతే. అతఏవ చరమశ్లోకే "మాశుచః" ఇత్యస్య "శుచిర్ - పూతీభావే" ఇతిధాతోర్నిష్పన్నస్య ఇరిత్వాత్, అజన్తస్యాఽతఏవ గుణరహితస్యః చరమపదత్వవ్యవహారః సామ్ప్రదాయికస్సమఞ్జసః. (౨౩)

అథస్యాత్, ప్రకృతేపదభేదప్రయోజకోఽర్థభేదోదుర్వచః. నచ- శేషత్వపారతన్త్ర్యకైఙ్కర్యాణి క్రమేణపదత్రయార్థాః ఇతివాచ్యమ్. తాదర్థ్య రూపశేషత్వస్య "తాదర్థ్యే చతుర్థీవక్తవ్యా" ఇత్యనుశాసన బలేన చతుర్థీ శక్యార్థతయా వాక్యభేదరూప పదభేదప్రయోజకాఽర్థ రూపత్వాఽసమ్భవాత్. (౩) "శేషఃపరార్థత్వాత్" ఇతిసూత్రవ్యాఖ్యానావసరే(౪) "పరోద్దేశప్రవృత్తిశ్చపారార్థ్య మభిధీయతే" ఇతితా

(౧) అష్టశ్లో-౫.   (౨)   (౩) పూర్వమీ-సూ.

త్రికైరుక్తతయా, పరగతాతిశయాధానేచ్ఛాజన్య ప్రవృత్తివిషయత్వస్యైవ శేషశబ్ద ప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన ప్రణవస్య "మ్-అహమేవాఽస్మి" ఇత్యేవం "భగవతఏవాఽహమస్మి" ఇత్యాదేరివ వర్తమానాపదేశ రూపత్వే ప్రత్యక్షబాధేన నిత్యవచ్ఛ్రవణవిరోధాత్; "మ్-అహమేవ స్యామ్" ఇత్యుక్త్వా "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యనేనపౌనరుక్త్యాత్ "అయనారాయణాయస్యామ్"ఇతిపదైకవాక్యత్వసమ్భవేన ప్రణవస్యప్రాథమికవాక్యాన్తరత్వాఽసమ్భవప్రసఙ్గాచ్చ. "పరః - స్వవ్యతిరిక్తః, తన్త్రమ్ - నియామకో, యస్య,సః-పరతన్త్రః" ఇతివ్యుత్పత్త్యా పరాధీనత్వస్యైవ పారతన్త్ర్యశబ్దార్థతయా తస్యనఖణ్డనమశ్శబ్దబోధ్యవాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. (౨౪)

స్వరూపస్థితి ప్రవృత్తీనాం భగవతాస్వరూపేణ సఙ్కల్పతశ్చ ధార్యత్వలక్షణ పరాధీనత్వస్య ప్రణవప్రతిపన్న రక్ష్యరక్షకభావ శేష శేషిభావలక్షణసమ్బన్ధద్వయవిరోధినివర్తకత్వాభావేన, యత్కిఞ్చిన్నిషేధపరత్వేత్వప్రసక్తప్రతిషేధతాపత్తేశ్చ, స్వభోగోద్దేశేనప్రవృత్తేః స్వరక్షణే స్వాన్వయస్యచ మమనాస్తీత్యేవంనిషేధే ప్రత్యక్షబాధాపత్తేశ్చ. "మ్-మః, నస్యామ్" ఇత్యేవంప్రార్థనాపరత్వే,"స్వరూపానురూపమాన ప్రాప్యముమ్" ఇతిపూర్వోక్తస్య నమశ్శబ్దే స్వరూపపరత్వస్య భఙ్గప్రసఙ్గాచ్చ. స్వరూపంనిర్దిశ్య, "మ్-మః-నస్యామ్" ఇతినిషేధ ప్రార్థనాయా అనవకాశపరాహతత్వాచ్చ. అన్యథాప్రణవే స్వరూపోపదేశ వైయర్థ్యస్య వజ్రలేపత్వాపాతాచ్చ. శేషకిఙ్కరశబ్దయోః పర్యాయత్వేన కైఙ్కర్యస్య తృతీయవాక్యార్థత్వాఽసమ్భవాచ్చ. కైఙ్కర్యస్య శేషత్వరూపస్యచతుర్థీవాచ్యత్వేనవాక్యార్థత్వాసమ్భవాచ్చ. "నారాయణాయాఽస్మి" ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశాభ్యుపగమే ప్రణవేన పౌనరుక్త్యాపత్త్యా పదైక వాక్యత్వాపత్త్యా గతార్థత్వాపత్త్యాచ "నారాయణాయస్యామ్"

ఇత్యధ్యాహారాஉవశ్యమ్భావేన తాదర్థ్యస్య ప్రార్థనాయా ఏవ వాక్యార్థతయా వక్తవ్యత్వాచ్చేతి. (౨౫)

ఉచ్యతే. శేషత్వాదిత్రయం వాక్యార్థ ఇతియుక్తమేవ. "పరగతాతిశయాஉఽధానేచ్ఛయా ఉపాదేయత్వమేవయస్య స్వరూపం - సః-శేషః, పరః-శేషీ" ఇతి శ్రీభాష్యకారసూక్త్యనుసారేణ శేషత్వస్య నానాపదార్థ ఘటితతయా, "బ్రాహ్మణాయనమః" ఇత్యాదౌపరాంశస్యచతుర్థీ ప్రకృతిలభ్యతయా, తద్గతాతిశయాధానాంశస్య సిద్ధేచతుర్థీ ప్రకృత్యర్థవిషయత్వాஉన్యథానుపపత్తిబలలభ్యతయా, ఇచ్ఛాపేక్షయా విషయత్వాంశస్య ప్రకృతిప్రత్యయార్థసంసర్గత్వేన లభ్యత్వతయా, ఇచ్ఛాపేక్షయా సాధ్యత్వరూప యోగ్యతాలక్షణశక్తివిశేషస్య ప్రత్యయస్యచాஉపరపదార్థస్యచ సంసర్గత్వేన లభ్యతయా, ఉపాదానార్హత్వరూప వ్యాపార విషయత్వాత్మక శక్తివిశేషస్యసిద్ధే అపరపదార్థేసాధ్యత్వాను పపత్తిలభ్యతయాచ ఇచ్ఛాంశస్యైవాஉనన్యలభ్యతయా చతుర్థీవాచ్యత్వేన శేషత్వరూపోపాధేరపదార్థత్వేనవాక్యార్థత్వసమ్భవాత్. ఉకారార్థాஉనన్యార్హత్వ విశిష్టశేషత్వ విశిష్టస్య మకారార్థస్య వాక్యార్థత్వ సమ్భవాచ్చ. శేషలక్షణ శ్రీభాష్యకారసూక్తౌ "ఉపాదేయత్వమేవ" ఇత్యత్ర ఉపాదానార్హత్వస్యైవసాధ్యత్వానుపపత్తిలభ్యార్థస్యోక్తత్వేన ప్రత్యక్షబాధాஉనవకాశాచ్చ. (౨౬)

(౧)"సఏకాకీనరమేత"(౨)"ఈశ్వరాయనివేదితుమ్"(౩)"స్వముద్దిశ్య(శ్రీ)మానితివదతివాగౌపనిషదీ"ఇత్యాద్యనుసారేణ భగవతస్స్వార్థమేవ సకలజగజ్జన్మస్థితిలయనిమిత్తోపాదాన భూతతయా, చేతనస్యస్వభోగోద్దేశేనాపి ప్రవృత్తౌ సర్వశేషిభూత పరభోగన్యూనతాప్రసఙ్గేన, పారతన్త్ర్యశబ్దస్య పరాధీనత్వవాచిత్వేపి "పరభోగోద్దేశేనైవ ప్రవృత్త్యై

(౧) మహోప-౧-   (౨) విష్ణుతత్త్వమ్.   (౩) ర-స్త-౨-౫౭.

ర్హత్వం 'స్వధానః'' ఇత్యేవంరూపస్య ఫలభోగే పరాధీనత్వస్య నిరుపాధిక సౌహార్దశాలినో భగవతస్సత్యసఙ్కల్పస్య చేతనప్రవృత్తి సామాన్యమన పేక్ష్య స్వాభావికసౌహార్దరూప నిర్హేతుకానుగ్రహేణ ''అహమేవరక్షి ష్యామి'' ఇత్యేవంరూపసఙ్కల్పవిరోధితయా, ఫలార్థభగవత్ప్రసా దోద్దేశ్యకచేతనప్రవృత్తేర్భగవదీయచేతనరక్షణప్రవృత్తి ప్రతిబన్ధకత్వేన కేవలపరభోగరూపచేతనోద్దేశ్యస్యాదృష్టద్వారకసాధనానుష్ఠానం పరకీయమేవేత్యేవంరూపస్య ఫలసాధనానుష్ఠానే పరాధీనత్వస్య చ ప్రకృతే పారతన్త్ర్య శబ్దవివక్షితతయా, నమశ్శబ్దేన స్వభోగోద్దేశ్యక ప్రవృ త్త్యనర్హత్వలక్షణస్య పరభోగం ప్రత్యదృష్టద్వారక సాధనానుష్ఠానా నర్హత్వరూపస్యచ శక్తివిశేషస్య స్వసమ్బన్ధ నిషేధత్వరూపేణ ప్రతి పాదనే ప్రణవావగతసమ్బన్ధ ద్వయవిరోధి నివర్తకతయా నమశ్శబ్ద స్యాప్రసక్త ప్రతిషేధకత్వానాపత్తేశ్చ. (౩౪)

స్వభోగోద్దేశ్యక ప్రవృత్త్యనర్హత్వలక్షణస్య అదృష్ట ద్వారక స్వరక్షణ ప్రవృత్త్యనర్హత్వరూపత్వస్యచ స్వసమ్బన్ధనిషేధాభ్యుపగమేనా త్రాపి ప్రత్యక్షబాధానవకాశాచ్చ. శేషకిఙ్కరశబ్దయోః పర్యాయ త్వేపి ప్రణవే శేషవృత్త్యర్హత్వలక్షణస్వరూపతాదవస్థ్యస్య తృతీయ పదే శేషవృత్తిఫలోపధానలక్షణవృత్తి తాదర్థ్యస్యచ వివక్షితతయాపౌన రుక్త్యానవకాశాచ్చ, పూర్వోక్తశేషత్వరూపస్వరూపయోగ్యతావత్కై ఙ్కర్యఫలోపధానస్యాపి వాక్యార్థత్వసమ్భవాచ్చ. (౩౫)

''నారాయణాయస్యామ్'' ఇత్యధ్యాహృతకైఙ్కర్య ప్రార్థనా యాః మహావాక్యార్థత్వేపి తత్ప్రార్థనోక్తేః కేవలభగవద్భోగార్థ ప్రవృత్తిరూపంకైఙ్కర్యం భగవత్ప్రియతమత్వేన చేతనస్య పరమపు రుషార్థ ఇత్యేవం సిద్ధోపాయ ఫలభూతకైఙ్కర్యప్రతిపాదనపర తాత్ప ర్యాత్, కైఙ్కర్యస్య వ్యఙ్గ్యార్థస్యాపి అర్థతః ప్రాధాన్య మాదాయ కైఙ్కర్యం వాక్యార్థ ఇత్యుక్తేరుపపత్తేశ్చేతి. (౩౬)

ఇదమప్యధికరణం త్రిసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రాద్యం సూత్రం (ఇతుతానిత్యాది). ఇదంశబ్దేన ద్వివిధవాక్యార్థత్రయవిశిష్టవాక్యత్రయస్వరూపేణ మూలమన్త్రః పరామృశ్యతే. (తాన్) ఇతి - స్వశబ్దేన అసాధారణ స్వరూపపరామర్శినా వాక్యత్రయాత్మక మూలమన్త్ర ఏవే త్యర్థోలభ్యతే. అవధారణేన పదైకవాక్యస్యైవ మూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వం పదత్రయత్వఞ్చ, నతుమహావాక్యరూపస్యేతి, పూర్వపక్షో వ్యావర్త్యతే. అనేనవాక్యత్రయపక్షే ప్రణవరాహిత్యేన అష్టాక్షరత్వ వివక్షాప్యపాస్తా. (౩౦)

(ఎట్టుత్తిరువక్షరమాయ్) ఇత్యత్ర అష్టాక్షరత్వసఙ్ఖ్యయా, వాక్యత్రయపక్షే సప్తాక్షరత్వం మూలమన్త్రస్యస్యాత్; అత్రైవర్ణికానాం ప్రణవోచ్చారణాఽసమ్భవేన తేషామష్టాక్షరోచ్చారణముఖేనాఽఽకారత్రయ పరిజ్ఞానాఽసమ్భవాదితిశఙ్కా-తాన్యూనసఙ్ఖ్యా, వాక్యత్రయపక్షే ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకత్వేన మూలమన్త్రస్య దశాఽక్షరత్వం స్యాదితిశఙ్కా-తా అధికసఙ్ఖ్యాచ వ్యావర్త్యతే. సప్తాక్షరోచ్చారణస్య కేవలలోకిసఙ్గ్రహార్థత్వేన అత్రైవర్ణికముముక్షూణామపి ప్రణవసహితాఽష్టాక్షరస్వరూపస్య మానసానుసన్ధానపూర్వక మాకారత్రయరూపాఽర్థ పరిజ్ఞానసమ్భవాత్; త్ర్యక్షరస్యాపి సంహితాయా మేకాక్షరత్వసమ్భవేన అష్టాక్షరత్వ సమ్భవాచ్చ. (తిరు) ఇత్యనేన ప్రణవసహితాఽష్టాక్షరాణాం వైదికత్వ ప్రయుక్తా పూజ్యతానూచ్యతే. తేనస్మార్తాష్టాక్షరాణామనాదరణీయత్వం సూచితమ్. (౩౧)

అష్టాక్షరశబ్దః - హల్సంయోగేన తద్వియోగేనచ ఉచ్చార్యమాణైకాచ్పరః. (౧) "ఏకాక్షరాంద్విపదాంషట్పదాఞ్చ" ఇతి వాక్యేన మన్త్రశేషస్య ద్విపదత్వోక్త్యాసూచితం మూలమన్త్రస్య పదత్రయత్వం వాక్యత్రయత్వపక్షేపి సాధయితుముక్తమ్ (మూన్ఱుపదమా

(౧)

మూ,— (3౧) మూన్రుపదముమ్ మూన్రక్షత్తై చ్చొల్లుకిఱతు.
మూ;— (3౨) అతావతు - శేషత్వముమ్, పారతన్త్ర్యముమ్, కైఙ్కర్యముమ్''

యిరుక్కుమ్) ఇతి. ''మూన్రు'' ఇత్యనేన, ''పదశబ్దస్య కేవలయోగవృత్త్యాఽర్థగమకపరత్వే '' ఏతద్వై నారాయణస్యాఽష్టాక్షరం పదమ్'' ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా ఏకపదత్వంస్యాత్, కేవలపరిభాషయా విభక్త్యన్తపరత్వే షట్పదత్వంస్యాత్, యోగరూఢ్యాశక్తపరత్వే చతుష్పదత్వంస్యాత్ ఉకారనఞోర్ద్యోతకమాత్రత్వాత్'' ఇతిశఙ్కితన్యూనాధికసఙ్ఖ్యావ్యవచ్ఛేదోఽభిప్రేతః. (౧) ''ఓమిత్యగ్రేవ్యాహరేత్'' ఇత్యాదివాక్యషట్క నిర్దేశశైలీసిద్ధాఽవాన్తరవాక్యత్రయ వివక్షయా కేవలయౌగికత్వమాశ్రిత్య పదత్రయత్వోక్తి సమ్భవాత్. (3౨)

ఇత్థం ''తిరు'' ఇతిపూజోక్తిముఖేన స్వాన్తాఽష్టాక్షరసూచనేన ''ఇదమేవాఽష్టాక్షరమ్'' ఇత్యుక్త్యా వాక్యత్రయపక్షే అష్టాక్షరత్వసమర్థనేనచ పదత్రయత్వముపపాదయతి ద్వితీయసూత్రేణ, (మూన్రుపదముమిత్యాదినా).

(మూన్రుపదముమ్) ఇతిత్రిత్వసఙ్ఖ్యయా విరోధద్యోతకాఽపిశబ్దేనచ ''నతునారాయణాయేత్యేకపదమాత్ర మర్థగమకమ్'' ఇతి సూచ్యతే. తథాచ ''అర్థగమకత్వరూపకేవలయోగప్రవృత్తినిమిత్తమాదాయవాక్యమేవ అత్రపదశబ్దవివక్షితమ్'' ఇతిభావః. (33)

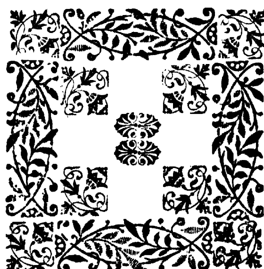
పూర్వోక్తరీత్యా ద్వాదశదూషిణ్యావాక్యార్థత్రయాఽసమ్భవశఙ్కాంపరిహరతి తృతీయసూత్రేణ (అతావతిత్యాదినా).

(అతు) మూన్రర్థముమ్ ఇత్యర్థః. (ఆవతు) భవితుంయోగ్యమిత్యర్థః. శేషత్వం పారతన్త్ర్యం కైఙ్కర్యమిత్యర్థత్రయం భవతీతి

(౧) నారాయణోపనిషత్.

యావత్. భవతీత్యనేన - నసమ్భవతీత్యర్థకేన, పూర్వోక్తరీత్యా అర్థత్రయాఽసమ్భవశఙ్కా-పరిహారస్సూచ్యతే. శేషత్వమ్-పరగతాతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదానార్హత్వమిత్యర్థః; పారతన్త్ర్యమ్-అదృష్టద్వారకఫలసాధనాఽనుష్ఠానే ఫలభోగేచ పరకీయత్వప్రయుక్తం పరాధీనత్వమిత్యర్థః; కైఙ్కర్యమ్-కిఙ్కరవృత్తిఫలోపధాన మిత్యర్థః. అత్ర శేషత్వం శాబ్దమ్; పారతన్త్ర్యంకైఙ్కర్యఞ్చ స్వసమ్బన్ధ నిషేధేన తాదర్థ్యప్రార్థనయాచ వ్యఙ్గ్య మిత్యనుసన్ధేయమ్. (౩౮)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వ రామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే,
ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
సప్రణవాష్టాక్షర సమర్థనంనామ
ద్వితీయాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
మూలమన్త్రే పదత్రయక్రమ సమర్థనం నామ
తృతీయాధికరణమ్.

మూ;— (33) ఇతిల్ ముతల్ పదమ్ ప్రణవమ్.

పూర్వత్రమూలమన్త్రస్య పదత్రయాత్మకత్వం సాధితమ్. అథ తత్పదత్రయంక్రమేణవ్యాఖ్యాతుం పదత్రయక్రమస్సమర్థ్యతే. తత్రసంశయః; మూలమన్త్రస్థ పదత్రయస్యక్రమస్సమ్భవతి నవేతి; తదర్థం ప్రణవస్యమన్త్రశేషాఽపేక్షయా ప్రాథమ్యం సమ్భవతినవేతి. తదర్థం ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకత్వం సమ్భవతినవేతి. అక్షరత్రయస్యసర్వవేదసారార్థకత్వం సమ్భవతి నవేతిచ. తురీయసంశయార్థమిదంవిచార్యతే; అకారాదివర్ణత్రయస్య వేదత్రయాదుద్ధరణం సమ్భవతినవేతి. (౧)

తత్రపూర్వపక్షః;—

మూలమన్త్రస్థ పదత్రయస్య క్రమోనోపపద్యతే. వేదవాక్యానాం తత్రత్యపదానామివచ క్రమస్య స్వాభావికత్వేనాఽమూలకత్వాత్. స్యాదేతత్; ప్రణవస్య అభ్యర్హితత్వేన ప్రథమోపాదానముపపద్యతే. నచాఽప్రయోజకత్వమ్. వేదస్థవాక్యపదసముదాయస్యైవ స్వాధ్యాయాఽధ్యయన విధ్యధ్యాపితత్వేన(౧)"సమిధోయజతి" ఇత్యాది విధిక్రమస్యాఽనుష్ఠాన క్రమనియామకత్వేన సప్రయోజనత్వవత్, అభ్యర్హితత్వసూచకత్వేన ప్రణవప్రథమోపాదాన ప్రయోజనస్య సమ్భవతస్త్వాగ్రాయోగాత్. అభ్యర్హితత్వఞ్చ ప్రణవస్య వేదత్రయసారభూతాఽకారోకారమకారాత్మకత్వేన ప్రమాణసిద్ధత్వాత్

ఇత్థమభ్యర్హితత్వేన ప్రథమోపాత్తస్య ప్రణవస్యాఽనన్యార్హశేషత్వ ప్రతిపాదకత్వ లక్షణస్వరూపపరతయా, నమశ్శబ్దస్యాఽప్యనన్యార్హత్వ

(౧)

ఘటకాన్యాంశస్య విశిష్యోక్తిముఖేన తత్పరతయా, తస్య స్వరక్షణాన్వయానర్హత్వరూపస్వరూపపరతయా చ "స్వరూపముమ్, స్వరూపానురూపమానప్రాప్యముమ్" ఇత్యనుగ్రహీతరీత్యా నమశ్శబ్ద నారాయణశబ్దయోః హేతుహేతుమద్భావాపన్నార్థ ప్రతిపాదకతయా పదత్రయక్రమ ఉపపద్యత ఇతి; (3)

ఉచ్యతే;-అస్తు, అభ్యర్హితస్య ప్రథమోపాదానమ్. ప్రకృతే తు ప్రణవస్యాఽభ్యర్హితత్వే మానాభావః. తస్య అకారాద్యాత్మకత్వే మానాభావాత్. స్వరాదిసూత్రే "స్వరాదిరాకృతిగణః" ఇత్యుక్తివివరణావసరే "ఓమితి-అఙ్గీకారే, బ్రహ్మణి చ" ఇత్యవ్యయరూపైకార్థశక్తైకపదత్వేన ప్రణవస్య శాబ్దికైః పఠితతయా మూలమన్త్రస్థ ప్రణవస్య బ్రహ్మవాచిత్వేనాప్యుపపత్తేః. నచ వినిగమనావిరహః; అనేకార్థశక్తాఽనేకపదత్వేన వాక్యత్వకల్పనాఽపేక్షయా ఏకార్థశక్తైకపదత్వకల్పనస్య జ్యాయస్త్వాత్. నమశ్శబ్దేపి నమనరూపైకార్థశక్తైకపదత్వ కల్పనస్యైవ తథాత్వాచ్చ. నమసోఽఖణ్డత్వేపి మకారానుషఙ్గ కల్పనావిరహాచ్చ. అన్యథా ప్రణవనమసోర్వాక్యద్వయత్వ కల్పనాపత్తేశ్చ. నమసః ఫలసాధనపారతన్త్ర్యరూపవాక్యద్వయత్వకల్పనాప్రసఙ్గాచ్చ. "అస్మి" ఇతి పదాఽనుషఙ్గ ప్రసఙ్గాచ్చ. నారాయణపదేపి మకారానుషఙ్గప్రసఙ్గాత్. "స్యామ్" ఇత్యధ్యాహార పత్తేశ్చ. మన్త్రస్య వాక్యత్రయత్వ కల్పనాపాతాచ్చ. "మ్-మఃనస్యామ్" ఇతి తురీయ వాక్యకల్పనాప్రసఙ్గాచ్చ. తస్య వాక్యస్య పారతన్త్ర్యద్వయనిషేధ ప్రార్థనాపరత్వాపాతాచ్చ. "ఓం నమో నారాయణాయ" "నమోఽస్తు" ఇత్యేకరూపక్రియాసమ్భవే, "అస్మి, స్యామ్" ఇతి విరూపక్రియాద్వయకల్పనాయా అసమ్భవాచ్చ. "మ్-మఃనస్యామ్" ఇత్యపి విరూపక్రియాపాతాచ్చ. ఇత్థం ద్వాదశదూషణీప్రసఙ్గేన "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాదిఖణ్డోక్తాఽకారాద్యాత్మకత్వాభ్యుపగమేన ప్రణవస్య స్వరూపపరత్వస్య ప్రమాణకార్యస్యాఽప్యభ్యుచ్చయ

మాత్రత్వాచ్చ. అతో భగవచ్ఛబ్దస్య అక్షరచతుష్టయాత్మకత్వేనాఽర్థచతుష్టయ పరత్వస్య ప్రామాణికత్వేపి, షాడ్గుణ్యపూర్తిపరత్వేనమత్స్యర్థీయాన్త్రత్వే స్వారస్యవత్ మూలమన్త్రస్థ పదత్రయస్య పదైకవాక్యత్వపనస్వారస్యమ్. (౪)

నచ, పూర్వాధికరణే వాక్యత్రయత్వసమర్థనవిరోధః; ప్రణవస్య అక్షరత్రయాత్మకత్వం వినాపృథగ్వాక్యత్వాసిద్ధేరితి వాచ్యమ్ ఏతదధికరణపూర్వాద్యమక్షరత్రయాత్మకత్వముపజీవ్య పూర్వాధికరణే సప్రణవస్యైవమూలమన్త్రస్యాఽష్టాక్షరత్వపదత్రయత్వయోస్సమర్థితత్వాత్.

ఇత్థంప్రణవనమసోస్స్వరూపపరత్వాసమ్భవేన మూలమన్త్రస్థ పదత్రయస్య హేతుహేతుమద్భావాపన్నాఽర్థపరత్వాభావాత్ నతత్త్రిమ ఉపపద్యతే. అస్తువా ప్రణవస్య త్ర్యాత్మకత్వమ్, తథాపినాభ్యర్హితత్వసిద్ధిః.

నచ, (౧) "భూరితిఋగ్వేదాదజాయత" ఇత్యాదిశ్రుతిబలాత్ (౨) "అకారశ్చాప్యుకారశ్చ" ఇత్యాదిస్మృతిబలాచ్చ అకారాదివర్ణత్రయస్య వేదత్రయోద్ధృతత్వే (౩) "ఓఙ్కారశ్చాథశబ్దశ్చ" (౪) "ఓఙ్కారప్రభవా వేదాః" ఇత్యాద్యర్థవాదాత్సిద్ధేరితి వాచ్యమ్. అత్రన్యస్యాఽకారాదివర్ణత్రయస్య అప్రదవ్యాద్వేదవాక్యాత్, మృదాదిభ్యో ఘటాదేరివోత్పత్త్యసమ్భవేన శ్రుతిస్మృత్యోర్వ్యపోత్థనన్యాదివాక్యవదసదర్థవాదమాత్రత్వే అనభ్యర్హితత్వాత్. (౭)

నచ, వేదత్రయస్య అకారాద్యాత్మనా పరిణామాసమ్భవేపిచతుర్ముఖస్య వేదత్రయా విర్భావానన్తరం వ్యాహృతిత్రయస్య, తదావిర్భావానన్తరం ప్రణవస్యచాఽఽవిర్భావస్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. తథాసతివ్యాహృతి త్రయస్య ప్రణవస్యచ వేదాన్తర్భావభఙ్గప్రసఙ్గాత్. సకృదావిర్భూతస్య పునరావిర్భావోక్తౌ ప్రయోజనాభావాచ్చ. "యద్వేదాదౌ

(౧) అథర్వ-గోపథ-౧-౬. (౨) మను-౨-౭౬. (౩) (౪) ధ్యానబిన్దూప-౧౫.

స్వరః ప్రోక్తః" ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిబలేన చతుర్ముఖస్యాపి ప్రణవావిర్భావానన్తరమేవ వేదావిర్భావస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. (౮)

నచ, విధింవినా స్తుత్యాలమ్బనఞ్చ వినా అర్థవాదత్వాసమ్భవః. (౧) "యేముక్త్వా ముచ్యతేయోగీ" ఇత్యాదినార్థిక ప్రణవానుసన్ధాన ఫలవిధిశేషతయా "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యర్థవాదేన బ్రహ్మపరత్వేన ప్రశస్తస్య ప్రణవస్య, (౧) "తానేకధానమభరత్" ఇత్యకారాద్యాత్మకత్వోక్తేః, వర్ణాన్తరసమానాకృతిభూతసన్ధ్యక్షరైకదేశపరత్వ సమ్భవేనాఽర్థత్రయశక్తిస్వతన్త్ర వర్ణత్రయరూపత్వే మానాభావాత్. (౯)

నచ - భూరిత్యాదేరర్థవాదత్వేపి ప్రణవప్రశంసాసిద్ధిరవికలేతి వాచ్యమ్. ఏతావతా ప్రణవోచ్చారణస్య బలవదనిష్టాఽననుబన్ధిత్వసాధనత్వలాభేపి ప్రణవస్య వేదాదప్యభ్యర్హితత్వే మానాభావాత్. (౧౦)

నచ-దధిపూర్ణపాత్రత్రయాదుద్ధృతస్య నవనీతస్యేవ, వేదత్రయాదుద్ధృతస్య ప్రణవస్య వేదసారత్వసిద్ధిరితి వాచ్యమ్. తక్రాదిమిశ్రదధ్యపేక్షయా నవనీతోత్కర్షస్య ప్రత్యక్షత్వేన తస్య తదపేక్షయాసారత్వ సమ్భవేపి, ప్రణవస్య వేదత్రయాదుద్ధరణోక్తిమాత్రేణ సారత్వాఽసిద్ధేః. అసారాంశస్యాప్యుద్ధరణసమ్భవాత్ ; మూర్తస్యైవ మూర్తాదుద్ధరణస్య వక్తవ్యతయా, అమూర్తవేదత్రయాదమూర్తప్రణవోద్ధరణస్య వేదత్రయాన్తర్గతవర్ణస్య పృథగ్గానరూపత్వేన "ఇషేత్వా" ఇత్యాద్యన్తర్గతేకారాదేరివ పృథగ్గానమాత్రేణ ప్రణవస్యసారత్వాఽసమ్భవాచ్చ. (౧౧)

యద్యపి, మూలమన్త్రే ప్రథమోపాదానబలాదేవ ప్రణవస్యసర్వశబ్దాఽభ్యర్హితత్వం యుక్తంవక్తుమ్. తథాపి,తావతాపి ప్రణవోచ్చారణమాత్రేణ అతిశయితాఽదృష్ట లమ్భకత్వరూపస్య సర్వవేదాఽపేక్షయాప్రాశస్త్యస్య సిద్ధత్వేపి, వ్యాఖ్యానక్రమనియామక ప్రథమోపాదాన ప్రయోజకప్రాశస్త్యాఽసిద్ధిః. ప్రథమోపాదానస్య ప్రాశస్త్య

(౧) నారాయణోపనిషత్.

ప్రయోజకత్వమ్, వేదేపూర్వపూర్వవాక్యస్య ఉత్తరోత్తరవాక్యాపేక్ష యాఽభ్యర్హితత్వస్య వైదికసమ్ప్రదాయసిద్ధత్వాభావాత్, బాధితశ్చ.

ఇత్థం ప్రణవప్రాధమ్యేమానాభావాత్ పదత్రయక్రమోనోప పద్యతఇతి. (౧౨)

అత్రాయంసిద్ధాన్తః:-

యదుక్తమ్- ప్రణవస్యాఽక్షరత్రయాత్మకత్వేమానాభావః; బ్రహ్మ రూపైకార్థ శక్తైకపదత్వస్యాఽపిసమ్భవాత్; ద్వాదశదూషణీ పరి హారాయ మూలమన్త్రస్య విభక్త్యన్తరూపపదత్రయాత్మకత్వస్యైవ న్యాయ్యత్వాచ్చ. అతోభగవచ్ఛబ్దస్యాఽర్థచతుష్టయబోధకవర్ణ చతుష్ట యాత్మకతయా ప్రమాణసిద్ధస్యాపి, షాడ్గుణ్య పరతయామత్వర్థీయాన్త శబ్దరూపత్వేస్వారస్యవత్, మూలమన్త్రస్యాపి అర్థత్రయశక్తపదత్రయ రూపత్వఏవస్వారస్యమితి. (౧౩)

తత్ర మానాభావస్తావదయుక్తః. అథర్వణోపనిషది మూల మన్త్రోద్ధారప్రకరణే "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాదిఖణ్డే "అకారోకార మకార ఇతి,తానేకధాసమభరత్తదేతదోమితి" ఇతిప్రమాణస్య జాగ రూకత్వాత్; నచ, ఏకార్థశక్తైకపదత్వేనాప్యుపపత్తిః; తటస్థప్రమాణ భూత శాబ్దికవ్యవహారాఽపేక్షయా, మన్త్రోద్ధారప్రకరణస్థవచనస్యైవ మూలమన్త్రస్థ ప్రణవస్వరూపనిర్ణాయక ప్రమాణత్వేనగ్రాహ్యత్వాత్; *నహివచన విరోధేన్యాయః ప్రభవతీతిన్యాయేన ఏకార్థశక్తైకపదత్వ కల్పనాలాఘువాదిన్యాయానా మనాదరణీయత్వాత్. (౧౪)

కిఞ్చ,మూలమన్త్రస్థ ప్రణవస్యబ్రహ్మమాత్రపరత్వే తద్వైయ ర్థ్యమ్. నిరతిశయబృహత్త్వరూప బ్రహ్మత్వస్య ప్రవృత్తినిమిత్తత్వే తస్యనారాయణపదయోగవృత్త్యా విశిష్యసిద్ధ్యా, దేవతా విశేషత్వస్య నిమిత్తత్వే తస్యప్రసిద్ధరూఢ్యాసిద్ధ్యా, శీతత్వాదిరూపవ్యుత్పత్త్యన్తర

సిద్ధార్థస్యనిమిత్తత్వే తస్యాపి నారాయణపదవ్యుత్పత్తిబలేన 'సిద్ధ్యాచ ఛక్త్యర్థవిశేషాఽభావాత్. (౧౫)

అపిచ-ప్రణవనారాయణపదయోః పదైకవాక్యత్వే, "నమఓమ్ నారాయణాయ" ఇతిమన్త్రవిన్యాసాపత్తిః. ప్రణవనమసోః వివరణవివరణీభావాఽనభ్యుపగమేన, అస్మద్రీత్యా క్రమోపపాదనాఽసమ్భవాత్; ప్రణవనమసోశ్శేషత్వ పారతన్త్ర్యరూప స్వరూపపరత్వాఽభావేన, అస్మద్రీత్యాప్రణవనమసోః నారాయణపదస్యచ హేతుహేతుమద్భావాపన్నార్థకత్వాభావేన, నారాయణ పదచారమ్యోపపాదనాసమ్భవాచ్చ; త్వద్రీత్యాప్రణవస్య నారాయణవిశేషణ సమర్పకతయా సామానాధికరణ్యేనబోధాయ "ఓంనారాయణాయ" ఇత్యేవవిన్యాసౌచిత్యాచ్చ. (౧౬)

అన్యచ్చ-ఏవంసతినమశ్శబ్దస్యాపి "నారాయణాయనమః" ఇత్యేవంచారమ్యాపత్తిర్దుర్వారా; నమశ్శబ్దబోధ్యనమస్క్రియాయానారాయణకర్మకత్వేన తదన్వితత్వాత్. (౧౭)

ఇతరచ్చ;-పూర్వోక్తద్వాదశదూషణ్యాం ప్రణవస్యైకార్థశక్తైకపదత్వ కల్పనేలాఘవమితి, ప్రథమదూషణంతావదయుక్తమ్. పరమపురుషార్థహేతు భూతాఽర్థపఞ్చక జ్ఞానజనకత్వలక్షణమన్త్రశబ్దయోగార్థపూర్తిలమ్భకతయా, మన్త్రోద్ధారవచనసిద్ధ వాక్యత్రయాఽభ్యుపగమస్యైవజ్యాయస్త్వాత్. ఏతేన నమశ్శబ్దస్యాపిఏకార్థశక్తైకపదత్వకల్పనే లాఘవమితి ద్వితీయదూషణమప్యపాస్తమ్; "నహివచనవిరోధే" ఇతిన్యాయవిరోధాత్. (౧౮)

కిఞ్చ, "అహమపినమమ, భగవతఏవాఽహమస్మి" ఇత్యాది వివరణశ్రుతివిరోధః. అతఏవముకారానుషఙ్గరూప తృతీయదూషణమపి నయుక్తమ్, ప్రామాణికత్వాత్.

అపిచ, “సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్” ఇతివచనేన, “ప్రాప్యస్యబ్రహ్మణో రూపమ్” ఇత్యాద్యవగతార్థపఞ్చక ప్రతిపాదకత్వాఽవశ్యమ్భావేన, మూలమన్త్రస్థప్రణవస్య త్ర్యాత్మకత్వమేవన్యాయ్యమ్; అతఏవ ప్రణవనమస్సోః వాక్యద్వయత్వకల్పనాపత్తిరస్మన్మతఇతి, తురీయదూషణమపి ప్రత్యుక్తమ్. సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వాయ తస్యాఽఽవశ్యకత్వాత్. వాక్యత్రయత్వాఽభావే, “మన్త్రాణాం పరమోమన్త్రః” ఇతి మన్త్రశబ్దయోగార్థపూర్తివచనవిరోధః. అతఏవఫలసాధన పారతన్త్ర్యరూపార్థద్వయ కల్పనాపత్తిరితిపఞ్చమదూషణమపి ప్రామాణికత్వాత్ప్రత్యుక్తమ్. (౧౯)

ఇతరచ్చ; వాక్యత్రయత్వేనాఽర్థపఞ్చక ప్రతిపాదకత్వాభావే, మూలమన్త్రసమాఖ్యావిరోధః. అతఏవ “అస్మి” ఇతిపదానుషఙ్గప్రసఙ్గ ఇతిషష్ఠదోషోఽపి ప్రత్యుక్తః. (౨౦)

ఏతచ్చ; “యద్వేదాదౌస్వరః ప్రోక్తో వేదాన్తేచ ప్రతిష్ఠితః” ఇతిశ్రుత్యా వేదాద్యన్తాఽనుసన్ధానస్య ప్రణవప్రశంసార్థముక్తస్య, “దృష్టే సమ్భవతి” ఇతిన్యాయేన వేదాఽధ్యయనారమ్భసమాప్త్యోః నియమాఽదృష్టానువిద్ధ సర్వవేదపరమతాత్పర్య విషయీభూతాఽర్థానుసన్ధాన రూపదృష్టప్రయోజనసమ్భవే తత్త్యాగోనయుజ్యతే. తతఏవనారాయణ పదేపి మకారానుషఙ్గో న సప్తమోదోషః; న్యాయానుగృహీతశ్రుతి సిద్ధత్వాత్. (౨౧)

ఇదఞ్చ; (౧) “బ్రహ్మణఃప్రణవం కుర్యాదాదావన్తేచ సర్వదా। స్రవత్యనోఙ్కృతం పూర్వం పరస్తాచ్చవిశీర్యతే” ఇతివచనే, [బ్రహ్మణః] వేదస్య, [ఆదౌ] అధ్యయనారమ్భే, [అన్తే] అధ్యయనసమాప్తౌచ, [సర్వదా] నకేవలమ్ ఏకశాఖాఽధ్యయనారమ్భసమాప్త్యోః; అపితు తత్తత్పఞ్చాశత్తత్తదనువాకతత్తద్దశకతత్తత్ప్రశ్నాధ్యయనారమ్భసమాప్తికాలే సర్వస్మిన్, [పూర్వమ్] ఏకవేదాధ్యయనారమ్భకాలే, [అనో

(౧)

జ్కృతమ్] "ఓమ్" ఇతిసజ్జ్రహేణాఽనుసంహితార్థకమ్, [బ్రహ్మ] వేదః, [స్రవతి]-వేదస్యాపి స్తృతత్వేనాఽతివిలమ్బిత భిన్న భిన్నజ్ఞానవిష యార్థకంభవతి. [పరస్తాత్] ఏకవేదాఽధ్యయనసమాప్తికాలే, అనో జ్కృతంబ్రహ్మ, [విశీర్యతే] పూర్వవత్. ఇత్యేవమర్థస్యవివక్షితత్వేన, ప్రణవస్య అక్షరత్రయాత్మకత్వం సర్వవేదసారత్వఞ్చ సిద్ధమ్.

ప్రణవోచ్చారణం వినా వేదాధ్యయనారమ్భసమాప్త్యోః ప్రత్య వాయకరత్వాఽఙ్గీకారే దృష్టసమ్భవన్యాయవిరోధాత్. నచ "వేదార్థ జ్ఞానం వినాప్రణవోచ్చారణ మధ్యయనారమ్భ సమాప్త్యోః సమ్ప్ర దాయసిద్ధంభజ్యేత" ఇతివాచ్యమ్. "హరిరోమ్"ఇతి- హరిశబ్దవిశిష్ట ప్రణవోచ్చారణస్యైవాఽధ్యేతృసమ్ప్రదాయసిద్ధత్వేన,తత్ర(౧) "వేదైశ్చ సర్వైరహమేవవేద్యః" (౨) "హరిఃపరాయణంపరమ్" ఇత్యాద్యు క్తరీత్యా "హరిరేవసర్వ వేదప్రతిపాద్యః" ఇత్యభిప్రాయేణ, (3) "మఙ్గళాదీనిమఙ్గళమధ్యాని మఙ్గళాన్తానిశాస్త్రాణిప్రథన్తే, అధ్యేతారశ్చ సిద్ధార్థాయథాస్యుః" ఇతిమహాభాష్యవచనప్రామాణ్యాత్,(౪) "స్మృ తోయచ్ఛతిశోభనమ్" ఇత్యుక్తరీత్యా మఙ్గళార్థం హరినామ్నాభగవ త్స్మరణవత్, "ప్రణవార్థఏవసర్వవేదార్థః" ఇత్యభిప్రాయేణమఙ్గళార్థం జ్ఞాతృభిస్సఙ్గ్రహేణ సర్వవేదసారార్థానుసన్ధానసమ్భవేపి, బాలైరపిహి తైషివచనాఽనుసారేణ (౫) "సవాగ్విసర్గోజనతాఽఘవిప్లవః" ఇత్యా ద్యుక్తరీత్యా మఙ్గళార్థం హరినామోచ్చారణవదేవ, సర్వవేదాన్తసా రార్థపరతయా త్రయీసారస్య ప్రణవస్యాప్యుచ్చారణోపపత్తేః; ఏతేన "స్యామ్" ఇత్యధ్యాహారాపత్తిరిత్యుక్తమదోషోప్యపాస్తః. (౨౨)

అదశ్చ "అకారోవైసర్వావాక్" ఇతితాదాత్మ్యం మూల మూలిభావకృతమ్. అతఏవ "తస్యప్రకృతిలీనస్య" ఇతిప్రణవప్రకృతి

(౧) గీ-౧౫-౧౫. (౨) (3) మహాభాష్యమ్.
(౪) వి-పు-౧-౭-౭౮. (౫)

త్వమకారస్య శ్రూయతే; "ఓఙ్కారప్రభవా వేదాః" "ప్రణవాద్యా స్తథా వేదాః" ఇత్యాదిచ స్మర్యతే. సర్వవేదమూలభూత ప్రణవప్రకృతిభూతస్య సర్వవాఙ్మూలత్వోపపత్తేః. ప్రణవాఽకారయోర్మూలత్వాచ్చ వ్యాఖ్యేయత్వమేవ; ప్రణవవేదయోః, అకారప్రణవయోశ్చ అద్రవ్యయోరుపాదానోపాదేయభావాఽసమ్భవేన మృద్ఘటయోరివ ముఖ్యతాదాత్మ్యాఽసమ్భవాత్. తస్మాత్, "అకారో వై సర్వా వాక్" "వాఙ్మయం ప్రణవం సర్వమ్" ఇతి సామానాధికరణ్యమ్, ఏకార్థత్వనిబన్ధనాఽభేదోపచారాదేవ. (౨౩)

అతఏవ (౧) "ఓఙ్కారప్రభవం సర్వం జగత్స్థావరజఙ్గమమ్" ఇత్యత్ర, (౨) "వేదశబ్దేభ్య ఏవాదౌ దేవాదీనాం చకార సః" ఇత్యుక్తరీత్యా అర్థానుసన్ధానద్వారకమేవ ప్రభవత్వం వివక్షితమ్. ప్రణవార్థం బుద్ధ్వా తస్య విస్తరేణ బుబోధయిషయా వేదస్య ప్రవృత్తత్వాత్; వేదవాక్యార్థజ్ఞానస్య తత్తచ్ఛబ్దార్థసృష్టిహేతుభూత తత్తత్పదప్రవృత్తినిమిత్తజ్ఞానరూపత్వాచ్చ. అన్యథా స్థావరజఙ్గమరూపద్రవ్యస్య ఓఙ్కారరూపాఽద్రవ్యస్య చ ఉపాదానోపాదేయభావానుపపత్తేశ్చ. (౧) "ఓఙ్కారప్రభవా స్స్వరాః" ఇత్యత్ర స్వరశబ్దేన, "యచ్చాన్యదపి వాఙ్మయమ్" ఇత్యుక్తముపబృంహణజాతం వివక్షితమ్. తస్య తత్ప్రభవత్వఞ్చ, వేదవాక్యార్థజ్ఞానద్వారకమ్; ప్రణవార్థం బుద్ధ్వా విస్తరేణ తద్బుబోధయిషయా వేదప్రవర్తనవత్, వేదార్థం బుద్ధ్వా విస్తరేణ తద్బుబోధయిషయా ఉపబృంహణస్య ప్రవృత్తత్వాత్. (౨౪)

ఇత్థం వ్యాఖ్యానవ్యాఖ్యేయభావస్యాఽభిప్రేతత్వాదేవ, "తస్మాత్ప్రణవమభ్యసేత్" ఇతి హేతుహేతుమద్భావోఽపి యుజ్యతే. వ్యాఖ్యేయార్థ మననస్యైవ వ్యాఖ్యానఫలత్వేన ప్రణవస్య సర్వాపేక్షయా వ్యాఖ్యేయత్వాత్. తదర్థ ఏవ సదా మన్తవ్య ఇతి హి వక్తుం యుక్తమ్. అన్యథా

(౧) ధ్యానబిన్దూపనిషత్. (౨) వి-పు-౧-౫-౬౩.

ప్రణవస్వరూపమాత్రోచ్చారణాన్నివృత్తినిష్ఠాయాం, "వాఙ్మయం ప్రణవం సర్వమ్" ఇత్యుక్తతాదాత్మ్యస్య "తస్మాత్" ఇతి హేతుత్వేన నిర్దేశస్య చాఽనుపపత్తేః. ఏతేనమన్త్రస్య వాక్యత్రయత్వ కల్పనాపత్తిరితి నవమదోషోఽపినిరస్తః. (౨౫)

(౧)"సమస్తశబ్దమూలత్వాదకారస్య స్వభావతః। సమస్తవాచ్య మూలత్వాద్బ్రహ్మణోఽపి స్వభావతః ॥ వాచ్యవాచక సమ్బన్ధస్తయోరర్థాత్ప్రతీయతే" ఇతివచనే అకారస్యసమస్తశబ్దమూలత్వలక్షణాత్స్వభావాత్, సమస్తవాచ్య మూలత్వలక్షణాద్బ్రహ్మణస్స్వభావాదపి తయోరకారబ్రహ్మణోః ప్రసిద్ధోవాచ్యవాచకభావోఽస్తిస్వభావాత్ప్రతీయత ఇతి స్వభావవిశేషేణ సమ్బన్ధవిశేషస్య ప్రతీయమానత్వంసాధ్యతే. అత్రస్వభావద్వయేనవాచ్యవాచకభావసమ్బన్ధః ప్రతీతోభవతీతిసిద్ధవదుక్తిరనుమానస్యసార్వజనీనత్వజ్ఞాపనాయ; అత్ర "సమస్తశబ్దమూలత్వాత్" ఇత్యనేన, అకారస్య వ్యాఖ్యానస్య వాఖ్యేయార్థనిర్ణయార్థత్వేన సర్వవేదాన్తసారార్థత్వం, బ్రహ్మణోఽపి సర్వకారణత్వం *జన్మాదిసూత్రేజగత్కారణత్వస్య బ్రహ్మత్వరూపసర్వోత్కర్షజ్ఞాపకత్వేననిర్దేశాత్ "సమస్తవాచ్యమూలత్వాత్"ఇత్యనేనవివక్షితమ్. "బ్రహ్మణః"ఇతిపదమ్ "వేదే భూరిప్రయోగాచ్చ" ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణభగవత్పరమ్. తథాచ, అకారస్యసర్వోత్కృష్టార్థకత్వాత్, నారాయణస్య సర్వోత్కృష్టస్వరూపత్వాత్, అకారోనారాయణవాచకఃఇతిలభ్యతఇతివాక్యార్థః. (౨౬)

ఇత్థమస్మిన్వచనే సమస్తశబ్దమూలత్వస్యనిర్దేశాత్, సర్వవేదసఙ్గ్రహస్యప్రణవస్య అకారాద్యక్షరత్రయాత్మకత్వం సర్వవేదసారత్వఞ్చ సిద్ధమ్; ఏతేనతురీయవాక్యకల్పనాపత్తిరితిదశమదోషోఽపిదూరీకృతః. "యథాస్థాతుంయోగ్యాః, తథాస్యామ్" ఇత్యుక్త్వా, "యథాస్థాతుమయోగ్యాస్తథానస్యామ్" ఇత్యస్యావశ్యవక్తవ్యత్వాత్. (౨౭)

(౧)

'అపరఞ్చ "భూరితి ఋగ్వేదాదజాయత" ఇత్యాదిశ్రుతౌ "ఋగ్భిరేతం యజుర్భిరన్తరిక్షం సామభిర్యత్తత్కవయో వేదయన్తే" ఇతి వేదాన్తప్రక్రియయా ఋగ్యజుస్సామముఖేన భూర్భువస్స్వర్లోకానాం ప్రాప్యత్వేన ప్రధానతయా వ్యాహృతిత్రయస్య వేదత్రయాఽపేక్షయా సారత్వేనా విర్భావమభిధాయ, మకారార్థనిష్కృష్ట జీవసామాన్య స్వరూపాపేక్షయా లుప్తచతుర్థ్యన్తాఽకారేణ నిరుపాధికరక్షకత్వేన తాదృశశేషిత్వేనచ భగవతః ప్రతిపాదనేన, సాక్షాత్పరమప్రాప్యతయా భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకస్య ప్రణవస్యైవాఽక్షరత్రయాత్మకస్యవ్యాహృతిత్రయాపేక్షయాపి సారత్వేనాఽవిర్భావమభిధాయ, "సంహితాయామ్" ఇత్యనుశాసనానుసారేణ సన్ధి వివక్షయా ఏకాక్షరత్వమప్యభిహితమ్. (౨౫)

ఇదఞ్చ వాక్యమ్," అకారఞ్చాప్యుకారఞ్చ" ఇత్యాదిస్మృత్యోపబృంహితమ్. [నిరబృహత్] సారత్వేనప్రాచీకశదిత్యర్థః; "భూర్భువస్స్వరితీతిచ" ఇతి ఏకైకస్మాద్వేదాదేకైకవ్యాహృతేస్సారత్వేనావిర్భావం సూచయితుమ్-ఇతిశబ్దావృత్తిః. తథాచత్రివారమితి శబ్దమనుషజ్య, భూరితి, భువఇతి,సువరితిచ వేదత్రయాన్నిరబృహదిత్యర్థః. ఏతేనతురీయవాక్యస్య పారతన్త్ర్యద్వయ నివృత్తి ప్రార్థనాద్వయపరత్వాపత్తిరిత్యేకాదశదూషణమప్యపాస్తమ్. (౨౬)

ప్రణవేన భగవతో జీవాపేక్షయా రక్షకత్వశేషిత్వోక్త్యా నమశ్శబ్దే సమ్బన్ధసామాన్య షష్ఠీశ్రుత్యా స్వరక్షకత్వ స్వశేషిత్వరూపసమ్బన్ధద్వయస్యాపి నిషేధ్యతయా సమ్బన్ధద్వయాఽనర్హత్వోక్త్యా, తదుభయనివృత్తిప్రార్థనాయాఅపి దార్ఢ్యార్థమవశ్యవక్తవ్యత్వాచ్చ. దూషణాన్తరఞ్చ "ఆద్యన్తత్ర్యక్షరం బ్రహ్మ త్రయీయత్ర ప్రతిష్ఠితా । సగుహ్యోఽన్యస్త్రివృద్వేదో యస్తం వేదసవేదవిత్" ఇతి స్మృతివచనే-అక్షరత్రయాత్మక ప్రణవరూపవేదస్య వ్యాఖ్యేయార్థ నిర్ణయవిశ్రాన్తత్వం

వ్యాఖ్యానేఅభిప్రేత్యత్రయీప్రతిష్ఠాత్వేనహేతునా వ్యాఖ్యేయత్వలక్షణా ద్యోతోక్త్యా “త్రిరూపేణవర్తతే”ఇతిత్రివృత్ -త్రిరూపఇత్యర్థః. [సః]సర్వవేదప్రతిష్ఠాత్వేనశ్రుతః,[త్రివృద్వేదః]ప్రణవరూపో వేదః[అన్యఃగుహ్యః] లోకవిలక్షణోగుహ్యః, ఇతిసర్వగుహ్యతమోక్త్యా, ప్రణవార్థవిదః సర్వవేదార్థవిత్త్వోక్త్యాచప్రణవస్యసర్వవేదసారార్థసఙ్గ్రహత్వం స్పష్టమ్.

ఇత్థఞ్చ - విరూపక్రియా ద్వయాపవృత్తిర్విధినిషేధయోరితిద్వివిధం ద్వాదశదూషణమపి దూరోత్సారితమ్. దూషణాన్తరఞ్చ; - “అయనారాయణాయనమః” ఇతి ఉపపదవిభక్త్యాశ్రయణేన పదైకవాక్యత్వాభ్యుపగమే,అర్థపఞ్చకపరత్వాభావేన సర్వవేదసారసఙ్గ్రహత్వభఙ్గప్రసఙ్గాత్, వ్యత్యాసద్వయేన మన్త్రవిన్యాసాపత్తేః, విభక్తివైయర్థ్యాపత్తేః, “ఆయైవనమః”ఇతి అనన్వయేన పదైకవాక్యత్వేసత్యుకారాఽనన్వయాపత్తేః, “భగవతఏవాఽహమస్మి” ఇత్యాదిశ్రౌతవివరణ విరోధాపత్తేశ్చ ద్వివిధవిరూపక్రియాద్వయాఽవశ్యమ్భావాత్.

తస్మాత్, భగవచ్ఛబ్దే షాడ్గుణ్యపూర్తిరూప ప్రసిద్ధార్థస్యాపివాచనికత్వేన అక్షరచతుష్టయాత్మకతయా అప్రసిద్ధాఽర్థాన్తరపరత్వస్య అభ్యుచ్చయమాత్రత్వేపి,ప్రణవేఅక్షరత్రయాత్మకత్వస్యైవవాచనికతయా అనన్యార్హశేషత్వరూపస్వరూపపరత్వస్యైవ ప్రసిద్ధార్థతయాచ అభ్యుచ్చయేనాఽర్థాన్తరపరత్వం నమూలమన్త్రస్థప్రణవస్య మూలమన్త్రస్య చేతి సిద్ధమ్. అతఏవ మూలమన్త్రస్థయోజనాభేదానాం వాచనికత్వేపి నదోషః. మన్త్రోద్ధారశ్రుతిప్రాబల్యేన మూలమన్త్రసమాఖ్యాదిబలేనచ వాక్యత్రయాక్షరత్రయస్యైవ జ్యాయస్త్వాత్. (౩-౧)

అతఏవ “భూరితిఋగ్వేదాదజాయత” ఇత్యాదౌ అర్థవాదత్వమనవకాశపరాహతమ్. వేదవ్యాహృతిప్రణవానాం స్వరూపపర్యాలోచనేన,సార సారతర సారతమత్వావిర్భావస్య వివక్షితత్వాత్. ప్రణవస్య వర్ణాన్తరసమానాకృతిభూతవర్ణైకదేశానాదాయ త్ర్యాత్మకత్వ

శ్చ వర్ణాన్తరాణ్యేవోపాదాయ, శ్రుతిస్మృతిషుసమ్భరణోక్త్యావిరుద్ధమ్. అకారాద్యర్థపర శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధశ్చ. ప్రణవస్యసారత్వోక్తిరుచ్చారణమాత్రేణ అతిశయితాஉదృష్టసాధనత్వపరేత్యన్యథాసిద్ధిరపి,అర్థపఞ్చక ప్రతిపాదనముఖేన పరమపురుషార్థోపయోగితయా దృష్టార్థత్వసమ్భవేన దూరోత్సారితా. (33)

అతఏవ పాత్రత్రయోద్ధృతనవనీత దృష్టాన్తోప్యుపపద్యతే. నవనీతోద్ధర్తుః నవనీతేసారత్వాஉనుసన్ధాన సద్భావేన తద్దృష్టాన్తోక్త్యా "త్రయోవర్ణా అజాయన్త" "వేదత్రయాన్నిరబృహత్" ఇత్యాదేః ప్రణవే వేదసారత్వావిర్భావపరత్వలాభాత్, వేదవాక్యక్రమస్య దృష్టాஉసమ్భవేన కేవలాஉదృష్టార్థత్వసమ్భవేపి, మూలమన్త్రస్థ పదక్రమస్య దృష్టార్థత్వసమ్భవేన తత్రప్రణవస్య ప్రథమోపాదానం వ్యాఖ్యానక్రమనియామకాஉభ్యర్హితత్వ సాధకమేవ. అతఏవ ప్రథమోపాదానస్యాஉభ్యర్హితత్వ ప్రయోజకత్వమపి సమ్భవన్యాయేనాஉబాధితమ్.

ఇత్థం ప్రణవప్రాథమ్యస్య బహుప్రమాణోపపత్తిసిద్ధత్వాత్,పదత్రయక్రమ ఉపపద్యతఏవ; నతుకేవలస్వాభావికఇతిసిద్ధమ్. (3౪)

ఇదఞ్చాధికరణం సూత్రచతుష్టయాత్మకమ్. తత్రాద్యంసూత్రమ్. (ఇతిలిత్యాది).

(ఇతిల్) తిరుమన్త్రత్తిల్. "పద్యతే-గమ్యతే, అనేన" ఇతి-పదమ్. (ముతల్ పదమ్) ప్రథమంవాక్యమిత్యర్థః. ప్రణవరూపమూలార్థజ్ఞానేసత్యేవ మన్త్రశేషరూప వివరణప్రవృత్తేర్వక్తవ్యత్వాదితిభావః. ప్రణవపదేన(౧) "ప్రణవోధనుశ్శరోహ్యాత్మా"ఇత్యాదివచనే ప్రణవస్యాత్మసమర్పణేకరణమన్త్రత్వోక్త్యా, త్ర్యాత్మకతయాస్వరూపపరత్వంప్రత్యభిజ్ఞా ముఖేనసూచితమ్. "ప్రణవాద్యాః" ఇత్యాదివచనమప్యత్రప్రత్యభిజ్ఞాప్యతే. (3౫)

---

(౧) ధ్యానబిన్దూపనిషత్-౧.

మూ;—(౩౮) ఇతు, అ ఎన్దుమ్, ఉ ఎన్దుమ్, మ్ ఎన్దుమ్ మూన్ఱు తిరువక్షరమ్.

ఇత్థం ధర్మినిర్దేశకపదేనవక్ష్యమాణహేతూపపాదకసూచనముఖేన ప్రథమవాక్యత్వరూపసాధ్యం ప్రతిజ్ఞాయ, హేతుమాహద్వితీయసూత్రేణ (ఇతువిత్యాదినా.)

(ఇతు) ప్రణవఇత్యర్థః. యథామకార స్తథా అకార ఉకారశ్చవర్ణాన్తరమ్; నతుసన్ధ్యక్షరైకదేశఇత్యర్థః. "ప్రత్యగానన్దమ్" ఇత్యాదిఖణ్డే "భూరితిఋగ్వేదాదజాయత" ఇత్యాదివాక్యేచ "అకారఉకారమకారఇతి" ఇతివర్ణాన్తరయోరేవకణ్ఠోక్తేః మకారసాహచర్యాత్, "తానేకధాసమభరత్" ఇతివర్ణాన్తరయోరేవసన్ధివివక్షయాసమ్భరణశ్రవణాచ్చేతిభావః. (మూన్ఱు) ఇతి-నత్వేకార్థశక్త్యాఽవ్యయరూపైకాక్షరమిత్యర్థః; తటస్థశాబ్దికవాక్యాత్ మన్త్రోద్ధారవాక్యస్యబలీయస్త్వాదితిభావః. (తిరు) ఇతి-మన్త్రోద్ధారశ్రుతిసిద్ధత్వేనపూజ్యత్వం వివక్షితమ్. (౩౮)

యద్యపి-ఇదంసూత్రద్వయమజ్ఞాతజ్ఞాపనపరమితివక్తుం శక్యమ్; తథాపి సూత్రాణాంన్యాయనిబన్ధనత్వేన ఉపదేశజ్ఞాపనపరత్వాభావాత్, శ్రుతిసిద్ధార్థాఽనువాదేప్రయోజనాభావాత్, "నారాయణపదత్తుక్కు-సజ్గ్రహమాయ్ఉకైయాలే" ఇతిరీత్యా పూర్వోత్తరసూత్రేషు న్యాయకణ్ఠోక్తేః, "చతుర్థి ఏఱినపడియెన్నెన్నిల్" ఇత్యాదిరీత్యా ఆక్షేపసమాధానదర్శనాత్, సర్వత్రన్యాయసూచకసద్భావాత్, అత్రాపితురీయసూత్రే సకలవేదసారత్వరూపహేతుకణ్ఠోక్తేశ్చ, పృథక్సాధ్యనిర్దేశరూపమిదం సూత్రద్వయమపి పృథఙ్న్యాయపరమేవేత్యనుసన్ధేయమ్.

అథహేతోరప్రయోజకత్వం తురీయసూత్రేణపరిహర్తుమ్, అకారాది వర్ణత్రయస్య వేదత్రయాదుద్ధృతత్వ మాహ-తృతీయ సూత్రేణ

మూ;— (౩౫) మూన్రుతాళ్ళియిలే తయిరైనిఱైత్తుకడైన్దు వెణ్ణెయ్ తిరట్టుమాపోలే, మూన్రువేదత్తిలుమ్ మూన్రక్షరత్తైయు మెడుత్తతు.

(మూన్రిత్యాదినా).

(తాళ్ళి) మహాకుమ్భః. (మూన్రుతాళ్ళియిలే) ఇత్యస్య దార్ష్టాన్తికమ్ "మూన్రువేదత్తిలుమ్" ఇతి,వక్ష్యతే. (తయిరై) ఇత్యస్య - "ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య పురుషార్థచతుష్టయతత్సాధనజ్ఞైః" ఇతి దార్ష్టాన్తికమభిప్రేతమ్. (నిఱైత్తు) ఇత్యనేన కార్త్స్న్యేనాఽఽపాతప్రతీతిర్వివక్షితా. (కడైన్దు) ఇత్యనేన విచారోవివక్షితః.(వెణ్ణెయ్)ఇత్యస్య "మూన్రక్షరత్తైయుమ్" ఇతిదార్ష్టాన్తికంవక్ష్యతే. (తిరట్టుమాపోలే) ఇత్యుక్త పిణ్డీకరణస్య-"ఎడుత్తతు" ఇతిపద వివక్షితమ్, వేదత్రయాఽపేక్షయాసారార్థత్వేన సంహృత్యాఽనుసన్ధానం, దార్ష్టాన్తికత్వేనాఽభిప్రేతమ్. (౩౫)

"మూన్రుతాళ్ళియిలే" ఇతిపదముక్త్వా, "మూన్రువేదత్తిలుమ్ మూన్రక్షరత్తైయుమ్"ఇతి చ శబ్దద్వయప్రయోగమహిమ్నా,దృష్టాన్తే, పాత్రత్రయస్య సారాఽసారమిశ్రభిన్నభిన్నదధిమత్త్వంప్రత్యేకమసారాఽసజ్కీర్ణసారభూతభిన్నభిన్ననవనీతవత్త్వఞ్చాస్తి; దార్ష్టాన్తికేతు,"భూరితి ఋగ్వేదాదజాయత" ఇత్యాదిశ్రుతిబలేనవ్యాహృతిత్రయస్య, ప్రత్యేకమ్ "ఋగ్భిరేతమ్" ఇత్యాదివచనసిద్ధవేదత్రయప్రాప్యత్వ లక్షణసారత్వవత్, వేదత్రయస్య ప్రత్యేకం ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య పురుషార్థచతుష్టయ తత్సాధనరూపసారాఽసార మిశ్రార్థకస్యాపి ,ప్రత్యేకమకారాద్యేకైక వర్ణాపేక్షయా అసారార్థకత్వేన అనుసన్ధానే, అకారాదేశ్చ ప్రత్యేకమ్ ఋగ్వేదాద్యపేక్షయా సారార్థత్వా ఽనుసన్ధానేచ మానాభావేన, అకారాదివర్ణత్రయస్య సముదితవేషేణైన ఋగ్వేదాదిప్రత్యేకాఽపేక్షయా సారార్థత్వేనాఽనుసన్ధానలక్షణ ముద్ధరణంసమ్భవతీతిసూచ్యతే.

యద్యపి, ఏవంసతి "మూన్ఱువేదత్తిలుమ్" ఇతివక్తుమయుక్తమ్; ఋగ్వేదాదేః ప్రత్యేకమేవ అకారాదిసముదాయాఽపేక్షయా అసారార్థత్వాత్. తథాపి-వేదేషు నైకస్యైవ అకారాదిసముదాయాఽపేక్షయా అసారార్థకత్వమ్; కిన్తు,త్రయాణామపి ప్రత్యేకమ్ అకారాదిసముదాయాఽపేక్షయా అసారార్థకత్వమిత్యభిప్రాయేణ, "మూన్ఱు వేదత్తిలుమ్" ఇత్యనుగృహీతమితినదోషః. (౪౦)

†(యద్యపివృత్తౌ,"అక్షరఙ్గళ్ మూన్ఱుమ్అడై వేతోన్ఱుమ్పడిపణ్ణి" ఇతిక్రమేణాఽఽవిర్భావస్యానుగృహీతత్వాత్,అక్షరత్రయముమ్ "ఓరో వేద త్తినుడైయ సారమాకసముద్ధృతమాకైయాలే" ఇతిప్రత్యేకమేకైక వేదస్యాపిసారత్వాఽవధిత్వేనాఽనుగృహీతత్వాచ్చ,సౌత్రచకారద్వికస్య నిరుక్తార్థపరత్వాఽభావశ్శఙ్కితుంశక్యతే. తథాపి "అకారోవైసర్వా వాక్" ఇతిసర్వవేదసారత్వేన ప్రమాణసిద్ధస్యాఽకారస్య, ఋగ్వేద మాత్రసారత్వాఽనుపపత్తేః; అవధారణమాత్రస్యోకారస్య యజుర్వేద సారత్వాఽనుపపత్తేః,చేతనవాచిమకారమాత్రస్య సామవేదసారతాయాశ్శారీరకమీమాంసాప్రతిషిద్ధత్వాత్,(౧) "వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యః" ఇతిభగవతఏవ సర్వవేదవేద్యత్వవచనవిరోధాత్, (౨) "వేదానాంసామవేదోఽస్మి" ఇతిప్రతిపాద్యప్రతిపాదకభావనిబన్ధనసామానాధికరణ్యవిరోధాత్, సమ్బన్ధమాత్రస్యోకారార్థస్య విశేషణమాత్రస్య మకారార్థస్యచ వస్తుత్వస్యైవదుర్లభతయా తయోరేకైకవేదసారత్వాసమ్భవాత్, బ్రహ్మస్వరూపనిరూప్యయోస్తయోర్బ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానాన్తరేణదుర్జ్ఞేయతయా పార్థక్యేన వేదసారత్వేన ప్రతిపత్తుమశక్యత్వాత్, సూత్రస్థచకారద్వయనైయర్థ్యాపాతాత్, వార్త్తికసూక్తౌ "అడైవే" ఇతిక్రమోక్తేస్సారతమసారతరసారాణా మకారోకారమకారాణా ము

† కుణ్డలితం క్వాచిత్కమ్. (౧) గీ-౧౫-౧౫. (౨) గీ-౧౦-౨౨.

మూ;— (౩౬) ఆక్త్రైయాల్ ఇతుసకలవేదసారమ్.

ద్ధరణే కాలికక్రమపరత్వేనాఽన్యథాసిద్ధేః, "ఓరోవేద త్తినుడైయ" ఇతిప్రత్యేకవేదసమ్బన్ధోక్తేశ్చ అక్షరత్రయస్యాపి ప్రత్యేకమేకైక వేదసారాంశవత్త్వజ్ఞాపన మాత్రపరత్వాత్, వేదాన్తసారభూతయోరుకారమకారయోర్వేదాన్తసారభూతే అకారే లయాసమ్భవేన, "తస్య ప్రకృతిలీనస్య" ఇతి శ్రుతివిరోధస్య దుష్పరిహరత్వాపాతాచ్చ, యథోక్తార్థ ఏవ తాత్పర్య మిత్యనుసన్ధేయమ్.) (౪౧)

నను వేదత్రయాదక్షరత్రయోద్ధరణమయుక్తమ్; (౧) "ఋచో యజూంషిసామాని" ఇత్యాదివచనే వేదాన్తరాదపిసారార్థకత్వప్రతీతేః. కిఞ్చ - ఉద్ధరణమపి నసారార్థకత్వేనానుసన్ధానమ్; ఉచ్చారణమాత్రేణాఽతిశయితాఽదృష్టసాధనత్వేన అన్యథాసిద్ధిసమ్భవాదితిశఙ్కాద్వయం పరిహరతిచతుర్థసూత్రేణ (ఆక్త్రైయాలిత్యాదినా)

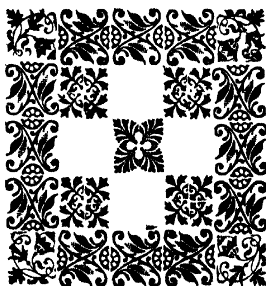
(ఆక్త్రైయాలే) వేదత్రయాదకారాద్యక్షరత్రయస్యోద్ధృతత్వాత్. (ఇతు) ప్రణవః. "సకలవేదసారమ్" ఇత్యత్ర సకలశబ్దేన ప్రథమశఙ్కావ్యావృత్తిః. పురుషార్థ తత్సాధనాఽవబోధనాం శేబుభుక్షూణాం ముముక్షూణాఞ్చ ఉపయోగాధిక్యేన, "భూరితిఋగ్వేదాదజాయత" ఇత్యాదౌ వేదత్రయస్య పృథగుపాదానేపి, "యమృషయస్త్రయీవిదోవిదుః" ఇత్యాదివత్ శ్రుతిస్మృత్యోర్వేదత్రయాదక్షరత్రయోద్ధారవచన ముప(పద్యతే)లక్షణమితిభావః. (వేదసారమ్) ఇత్యనేనవేదశబ్దేన ద్వితీయశఙ్కాపరిహారః. వేదయతీతివ్యుత్పత్త్యా, ఆస్తికాఽగ్రేసరాణాం తత్వబుభుత్సావృత్తిస్వార్థబోధకత్వం వేదశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమ్; తాదృశవేదానాం సారమ్-ఉత్కృష్టమిత్యర్థః. (౨) "తజ్జ్ఞానమజ్ఞానమతోన్యదు

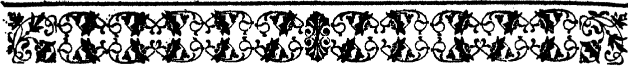
(౧) వృద్ధహా-౩-౬-౫. (౨) వి-పు-౬-౫-౮౭.

క్తమ్" ఇతిన్యాయాత్, "జ్ఞానంప్రమా" ఇత్యుత్సర్గాచ్చ. (౧) "మా యాంనసేవే" ఇత్యాది - "భక్త్యా శాస్త్రా ద్వేద్మిజనార్దనమ్" ఇత్యాది వచనాచ్చ. అత్ర వేదత్వస్య విశేషణత్వావివక్షయా సారతమార్థప్రతిపాదకత్వం సారపదేనవివక్షితమ్. (౪-౨)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వ రామానుజార్య విరచితే
రహస్యత్రయ మీమాంసాభాష్యే,
ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
మూలమన్త్రపదత్రయక్రమ సమర్థనంనామ
తృతీయాధికరణమ్.

(౧) భార-ఉద్యో-౬౮-౫.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

అకారార్థసమర్థనంనామ

చతుర్థాధికరణమ్.

మూ.—(32) ఇతిల్, అకారమ్ సకలశబ్దత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్, నారాయణపదత్తుక్కు సజ్ఞాహమాయిరుక్కైయాలే, సకలజగత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్ సర్వరక్షకనానఎమ్బెరుమానై చ్చొల్లుగిఱతు.

ఇత్థం, కరిష్యమాణవ్యాఖ్యానోపోద్ఘాతతయా, మూలమన్త్రవాక్యార్థస్వరూపం తత్క్రమనియామకఞ్చనిరూపితమ్. ఇదానీముపపత్తిసిద్ధేన ప్రాథమ్యేనప్రథమమ్ అకారోవ్యాఖ్యాయతే. తత్రసంశయః; - అకారస్య కారణత్వ రక్షకత్వవిష్ణుత్వనిమిత్తకత్వం సమ్భవతి నవేతి. తదర్థం తస్యనారాయణపదసజ్ఞాహత్వం సమ్భవతి నవేతి. తదర్థం తస్య సకలశబ్దకారణత్వం సమ్భవతి నవేతి.

యద్యపి సకలాఽధ్యాత్మశాస్త్రవ్యాఖ్యేయత్వరూప * సమస్తశబ్దమూలత్వాత్మక సకలశబ్దకారణత్వలక్షణం సర్వవేదసారత్వం పూర్వాధికరణేవ్యుత్పాదితమ్. తథాపి తత్ వ్యాఖ్యేయక్రమనియామకత్వేన పూర్వం వ్యుత్పాదితమ్; ఇదానీంతదేవకారణత్వనిమిత్తకత్వే నియామకం సమ్భవతినవేతి విచార్యతఇతి నకృతకరత్వదోషః. (౧)

తత్రపూర్వపక్షః;-

నతావత్, అకారస్యకారణత్వం రక్షకత్వఞ్చోభయం నిమిత్తమితియుక్తమ్. (౧) "అవ-రక్షణే" ఇతిధాతుపాఠాఽనుసారేణ యోగవృత్త్యారక్షణస్యనిమిత్తత్వేపి, కారణత్వస్యనిమిత్తత్వేమానాభావాత్; కారణత్వవిశిష్టవిషయతయా ప్రయోగప్రత్యయయోర్లోకే వేదేచాఽదర్శనేన, రూఢికల్పనాయాఅనవకాశాచ్చ. (౨)

నచ—"అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు" ఇతిధాతుపాఠబలేన; కారణత్వమపి యోగవృత్తినిమిత్తమ్; అతఏవ, (౧) "అకారార్థోవిష్ణుర్జగదుదయరక్షాప్రళయకృత్" ఇతిశ్రీపరాశరభట్టార్యైరనుగృహీతమితి వాచ్యమ్. తథాసతి రక్షకత్వస్య కారణత్వాఽన్తర్భావేన కారణత్వం రక్షకత్వఞ్చ ఉభయం నిమిత్తమిత్యుక్తిభఙ్గాపత్తేః. అనుగృహీతఞ్చ శ్రుతప్రకాశికాయామ్; — "స్థేమాన్తర్భూతస్వర్గాదిఫలప్రదత్వస్య ప్రథగుక్తిరనపేక్షితా" ఇతి. (3)

కిఞ్చ, "గమ్ల్-గతౌ" "హిసి-హింసాయామ్" ఇత్యాదిధాతునిష్పన్నగన్తృహింసాదిశబ్దానామివ, "అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు" ఇతిధాతునిష్పన్నస్యాప్యకారస్య గన్తృత్వాదివిశేషధర్మనిమిత్తకత్వమేవ; నతు, (౨) "సంయోగహేతురవరోఽపిదృష్టః" (3) "నాన్యోహేతుర్విద్యత ఈశానాయ" (౪) "సకారణంకరణాధిపాఽధిపః" ఇత్యాదిహేతుకారణాదీనామివ కారణత్వరూపసామాన్యధర్మనిమిత్తకత్వమ్. (౪)

అపిచ, (౫) "సత్త్వాద్యర్థనిర్దేశశ్చ ఉపలక్షణమ్" ఇతిశాబ్దికోక్తరీత్యాధాతూనామనేకార్థత్వేపి, అర్థవిశేషప్రసిద్ధిప్రాచుర్యాఽనుసారేణ తత్పరత్వమేవయుక్తమ్; అతఏవ, (౬) "ధాతులీనముపసర్గఇవార్థమ్" ఇత్యర్థవిశేషతాత్పర్యగ్రాహకతయా, ఉపసర్గాపేక్షా తాన్త్రికైరుక్తా. ఏవఞ్చ, "అవరక్షణగతిహింసాదిషు" ఇతిపాఠేపి రక్షణార్థ ఏవ ప్రసిద్ధిప్రాచుర్యాత్ అర్థద్వయాఙ్గీకారే విళమ్బితాఽవిళమ్బితవృత్తిద్వయవిరోధః. (౫)

నాపి-విష్ణుత్వనిమిత్తకత్వమ్; విష్ణురక్షకత్వప్రసిద్ధినిబన్ధనప్రయోగప్రాచుర్యేణ (౭) "అఇతిబ్రహ్మ" (౮) "అకారోవిష్ణువాచకః" ఇత్యాదివచనోపపత్తేః. నచ—నారాయణపదసఙ్గ్రాహత్వాత్ కారణత్వాదినిమిత్తకత్వమ్; హేతోరసిద్ధేరప్రయోజకత్వాచ్చ. అష్టాక్షరస్య మూలమన్త్ర

(౧) అష్టశ్లో-౧. (౨) శ్వే-౫-౧౨. (౩) శ్వే-౬-౧౭. (౪) శ్వే-౬-౯.

సమాఖ్యాబలేన, (౧)"సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఇత్యాదివచనబలేన, అర్థపఞ్చకపరత్వానుపపత్తిబలేనచ సర్వవేదసఙ్గ్రహత్వవత్, అకారస్య విశిష్య నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వమానాభావాత్; తద్వైకార్థ్యేన తత్సఙ్గ్రహత్వే వైపరీత్యాపత్తేః. అకారోపాత్త రక్షకత్వాఽపేక్షయా నారాయణపదే తత్పురుషబహువ్రీహిసిద్ధసర్వాధారత్వ సర్వవ్యాపకత్వయోర్విశేషధర్మత్వాభావాచ్చ. సర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వాదివత్ కారణత్వస్య నిమిత్తత్వాభావేపి అకారస్య ప్రసిద్ధరక్షకత్వ మాదాయైవ నారాయణ పద సఙ్గ్రహత్వ సమ్భవాచ్చ. ప్రసిద్ధిబలాదేవ రక్షకత్వస్య నిమిత్తత్వ సమ్భవేన, నారాయణపదసఙ్గ్రహతయా రక్షకత్వనిమిత్తకత్వోక్త్యసమ్భవాచ్చ. సఙ్గ్రహవిస్తరపదయోరేకనిమిత్తకత్వే పౌనరుక్త్యాపత్త్యా, నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వస్య విష్ణుత్వ నిమిత్తకత్వ ప్రయోజకత్వోక్త్యసమ్భవాచ్చ. (౬)

నాపి - సకలశబ్దకారణత్వాత్ అకారస్య కారణత్వాదినిమిత్తకత్వమితివక్తుంశక్యమ్. శబ్దత్వాచ్ఛబ్దత్వనిమిత్తకత్వమితివత్, కారణత్వాత్ కారణత్వనిమిత్తకత్వ మిత్యస్యోపహాస్యత్వాత్; శబ్దార్థయోర్వాచ్య వాచకభావప్రయోజకసాజాత్యస్యాఽనుగతాఽనతిప్రసక్తస్య ఔత్సర్గికస్యవా క్వాప్యదర్శనేన, దుర్వచత్వేనచ "కారణీభూతశబ్దః కారణీభూతస్యార్థస్య వాచకః" ఇత్యస్యాప్యుక్త్యసమ్భవ పరాహతత్వాచ్చ.

అథస్యాత్, స్వేతరసర్వశబ్దకారణస్య అకారస్య స్వేతర సర్వార్థకారణ బ్రహ్మవాచకత్వం న్యాయ్యమ్. స్వస్వేతరసర్వ శబ్దార్థాభావకాలేతు, అకారబ్రహ్మణోస్సత్త్వేన తయోర్వాచ్యవాచకభావాఽభావే, అకారస్యాఽర్థశూన్యత్వాఽనిత్యత్వయోరన్యతరప్రసఙ్గాత్. అకారస్య కదాచిదర్థశూన్యత్వే, "ఆద్యైవాఽస్మి" ఇత్యాదిషు నిత్యవచ్ఛ్రుతస్యాఽకార వాచ్యాపేక్షయా ఆత్మనిత్యశేషత్వస్య భఙ్గాపత్తౌ, మూల

(౧)

మన్త్రస్యాఽప్రామాణ్య ప్రసఙ్గాత్. అతఏవ దేవతాధికరణే నిత్యస్య వేదస్య అనిత్యార్థసంయోగాదప్రామాణ్య మాశఙ్క్య, అర్థానాం ప్రవాహానాదిత్వేన పరిహృతమితి. (౯)

మైవమ్; అస్మత్సిద్ధాన్తే సత్కార్యవాదాఽభ్యుపగమేన, సూక్ష్మచిదచితాం మహాప్రళయేపి సత్త్వేన స్వేతరసర్వార్థాఽభావకాలే, అసత్త్వస్య బ్రహ్మణ్యసమ్భవాత్. సిద్ధాన్తే, అద్రవ్యస్య శబ్దసామాన్యస్య ఆకాశాఽవస్థారూపస్య, అవస్థావత్త్వరూప కార్యత్వాభావేన, ప్రళయకాలే అసత్త్వోపపత్త్యా, స్వేతరసర్వశబ్దాఽభావకాలే అసత్త్వస్య అకారే అసమ్భవాచ్చ. సిద్ధాన్తే సర్వశబ్దానామాహఙ్కారికతయా అకారస్య సర్వశబ్దకారణత్వాఽనభ్యుపగమాచ్చ. (౧౦)

నచ, సకలాఽధ్యాత్మశాస్త్ర పరమతాత్పర్య విషయీభూత యావదర్థప్రతిపాదకత్వరూపసకలశాస్త్ర వ్యాఖ్యేయత్వాత్మక సమస్తశబ్ద మూలత్వమేవ, సకలశబ్ద కారణత్వమితి వాచ్యమ్. వికల్పాసహత్వాత్.

నిరుక్తం సకలశబ్దకారణత్వమ్, కిం నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వముఖేన కారణత్వాదినిమిత్తకత్వే హేతుః; ఉత-సాక్షాత్.

నాద్యః;—వ్యాప్తిసామాన్యప్రతిపాదకయోర్విష్ణువాసుదేవశబ్దయోర్వ్యాప్తి విశేషప్రతిపాదక నారాయణశబ్ద సఙ్గ్రహత్వవత్, అకారస్య వ్యాప్తిసామాన్యాఽప్రతిపాదకస్య సమస్తశబ్దమూలత్వమాత్రేణ, నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వాఽసిద్ధేః; నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వాభావేపి సర్వరక్షకత్వ సర్వశేషిత్వరూప సర్వానేన పరమతాత్పర్య విషయార్థప్రతిపాదకత్వేన సమస్తశబ్దమూలత్వోపపత్తేశ్చ. (౧౧)

నాన్త్యః;–ఉక్తరీత్యా కారణత్వనిమిత్తకత్వాఽభావేపి సమస్తశబ్దమూలత్వోపపత్తేః రక్షకత్వోక్తిమాత్రేణ సర్వశాస్త్రతాత్పర్యవిషయార్థసిద్ధకారణత్వోక్తిమాత్రేణాపి తదసిద్ధేస్తుల్యత్వాత్. అన్యథా

(౧)"సకారణంకరణాధిపాధిపః" ఇత్యాదౌ కారణత్వ సమభివ్యాహారేణ గుణాన్తరోక్తివైపరీత్యాపత్తేర్వజ్రలేపత్వాత్; కారణత్వేనసర్వాక్షేపే రక్షకత్వేనైవ తత్సమ్భవాచ్చ. రక్షకత్వస్యధాతుపాఠ ప్రసిద్ధార్థత్వేన తన్నిమిత్తకత్వస్య సమస్తశబ్దమూలత్వాప్రయుక్తత్వాచ్చ. సమస్తశబ్ద మూలత్వేనవిష్ణుత్వనిమిత్తకత్వసాధనస్యకథమపిశఙ్కితుమశక్యత్వాచ్చ.

నచైవం "సమస్తశబ్దమూలత్వాత్" ఇతివచనవిరోధః; (౨) "ఊర్గ్వాఉదుమ్బరః" ఇత్యాదౌ సజాతీయాత్సజాతీయోత్పత్తిర్యుక్తేత్యౌచిత్యావలమ్బనేన ప్రశంసావత్, సజాతీయయోస్సమ్బన్ధోయుక్త ఇత్యౌచిత్యావలమ్బనేన, సజాతీయ సర్వకారణత్వరూపసదసత్సాజాత్య గుణమాదాయ వాచ్యవాచకభావదార్ఢ్య ప్రశంసాసమ్భవాత్; తస్మిన్వచనే కారణత్వాదినిమిత్తకత్వానుక్తేశ్చ. (౧౩)

నచ, పూర్వాధికరణఏవ "సమస్తశబ్దమూలత్వాత్" ఇత్యాదివచనార్థోవ్యుత్పాదిత ఇతి,తద్విరోధేన అత్రఅర్థవాదత్వ శఙ్కోత్థితిర్నేతివాచ్యమ్. ఏతదధికరణవ్యుత్పాద్యస్య సమస్తశబ్దమూలత్వే కారణత్వాదినిమిత్తకత్వ సాధనత్వాంశస్య ఉపజీవన పూర్వకం మూలమన్త్రస్థపదత్రయక్రమనియామకతయా, సర్వవేదసారత్వరూప సమస్తశబ్ద మూలత్వస్వరూప వ్యుత్పాదనార్థమేవ తత్రైతద్వచనోపాదానాత్.

ఇత్థంసమస్త శబ్దమూలత్వస్య కారణతారూపస్య వ్యాఖ్యేయత్వ రూపస్యవా సాక్షాత్పరమ్పరయావా కారణత్వాదినిమిత్తకత్వే సాధకత్వాభావాత్, న, అకారస్యకారణత్వాది నిమిత్తకత్వం సమ్భవతీతి.

సిద్ధాన్తః;—

అకారస్యకారణత్వంరక్షకత్వఞ్చ నిమిత్తమితి తావద్యుక్తమేవ. "అఇతిబ్రహ్మ" ఇతివచనానుసారేణ,రూఢవృత్త్యాకారణత్వరూపనిరతిశయబృహత్త్వస్యాపి ధాతుపాఠానుసారేణ, యోగవృత్త్యా రక్షకత్వస్యైవ నిమిత్తత్వాఽవశ్యమ్భావాత్. (౧౮)

(౧) "అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా" ఇత్యత్రయోగరూఢబ్రహ్మశబ్దానుసారేణ నిరతిశయబృహత్త్వ విశిష్టస్య భగవతో నారాయణస్య జిజ్ఞాస్యతయోద్దేశేకృతే, తస్యభగవతో నిరతిశయబృహత్త్వజ్ఞాపకం కిమితి ఏవముద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యఞ్జకరూప లక్షణస్య లక్ష్యన్యత్తివిశేషజిజ్ఞాసాయామ్, (౨) "జన్మాద్యస్యయతః" ఇతి-(౩) "యతో వా ఇమాని" ఇతిశ్రుతిప్రత్యభిజ్ఞాపకసూత్రేణ జగజ్జన్మాదికారణత్వం నిరతిశయబృహత్త్వజ్ఞాపకత్వేన శ్రుతివివక్షితమిత్యభిప్రాయేణ లక్షణకథనేన కారణత్వస్యైవ నిరతిశయబృహత్త్వరూపత్వాత్. తస్యశ్రుతప్రకాశికాయామేవ విస్తరేణ ఆచార్యైరుపపాదితత్వాచ్చ. (౧౪)

"అఇతిబ్రహ్మ" ఇతివచనే నిరతిశయబృహత్త్వస్య ప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన విశేషణత్వే సమ్భవత్యుపలక్షణత్వస్యాఽన్యాయ్యతయా, అకారవాచ్యం నిరతిశయబృహత్త్వవిశిష్టం భగవత్స్వరూపమితి తాత్పర్యాశ్రయణేన అకారస్య కారణత్వవిశిష్టవిషయతయా ప్రయోగప్రత్యయాభావేపి, బ్రహ్మశబ్దస్యేవన్యాయాఽనుగృహీతవచనబలేన నిరతిశయబృహత్త్వవిశిష్టభగవత్స్వరూపేరూఢకల్పనాయాస్సావకాశత్వాచ్చ.

కిఞ్చ-"అవ-రక్షణగతిహింసాదిషు" ఇతిధాతుపాఠానుసారేణ కారణత్వమపి యోగవృత్త్యైవనిమిత్తమ్. అతఏవ "అకారార్థో విష్ణుః" ఇత్యాద్యనుగృహీతమ్. నచైవం-రక్షకత్వం పృథఙ్నిమిత్తంనభవేదితి వాచ్యమ్. "ఉత్పత్తిక్షణాదనన్తరం నాశక్షణాత్పూర్వం వస్తునః కాలసమ్బన్ధరూపాఽవస్థానం స్థితిః" ఇతి-ఇష్టప్రాప్త్యనిష్టనివృత్తిమత్తయా అవస్థానస్యాపి స్థేమశబ్దార్థస్థితౌ సామాన్యరూపేణాఽన్తర్భావేపి, ఇష్టప్రాపణాఽనిష్టనివారణలక్షణరక్షాత్వేన రక్షకత్వస్య స్థితికారణతో వైలక్షణ్యేన, భగవతివిశిష్య సకలఫలప్రదత్వరూపగుణాఽనుసన్ధానాయ రక్షణస్య పృథఙ్నిమిత్తత్వేన నిర్దేశోపపత్తేః. అతఏవ భగవతా బాదరాయ

---

(౧) బ్రహ్మసూ-౧-౧-౧.　(౨) బ్రహ్మసూ-౧-౧-౨.　(౩) తై-భృ-౧.

ణేన (౧) "జన్మాద్యస్యయతః" ఇత్యుక్త్వా (౨) "ఫలమతఉపపత్తేః" ఇతి పృథక్సూత్రితమ్. అనుగృహీతఞ్చ శ్రుతప్రకాశికాయాం "శాస్త్రసాధారణస్య పరమప్రయోజనస్యైవహిపృథగుక్త్యపేక్షా" ఇతి.

నచ, "ధాతుపాఠాఽనుసారే గన్త్రాదిశబ్దేష్వివ, విశేషధర్మాణాంబహూనాం ప్రకారత్వాపత్త్యా, బ్రహ్మశబ్దకారణశబ్దాదిష్వివనిరతిశయబృహత్త్వరూపం కారణత్వంనిమిత్తంనభవేత్" ఇతివాచ్యమ్. లాఘవాఽనుగృహీతవచనబలేన నిరతిశయబృహత్త్వరూప జగజ్జన్మాదికారణతాసామాన్యాత్మకైకధర్మస్య నిమిత్తత్వేసిద్ధే ధాతుపాఠస్యరూఢనిమిత్తవివరణత్వోపపత్తేః. (౨౦)

నచైవమపి,రక్షకత్వమపిసామాన్యరూపేణైవనిమిత్తంస్యాదితివాచ్యమ్. అవనాదిశబ్దేషురక్షణస్య విశిష్యోపస్థిత్యనుసారేణ యోగవృత్త్యైవపృథఙ్నిమిత్తత్వాత్. యదిచ, అవనాదిశబ్దేషుగమనాదేరపి విశిష్యోపస్థితిర్ధాతుపాఠస్వారస్యాదవగమ్యతే; తథాపి విశిష్యోపస్థితానామపిధర్మాణాంసముదాయరూపేణ జగజ్జన్మాదికారణత్వరూపతయా, వస్తుతో జగజ్జన్మాదికారణత్వం విశేషధర్మరూపమేవ యోగవృత్తౌనిమిత్తమితి, నవిరోధః. (౨౧)

నచైవమపి, రక్షకత్వరూపార్థస్య ప్రసిద్ధిప్రాచుర్యేణప్రథమోపస్థిత్యా,విళమ్బితాఽవిళమ్బితవృత్తిద్వయవిరోధః. "అఇతిబ్రహ్మ" ఇత్యాదివచనరూప తాత్పర్యగ్రాహకబలేన తస్యాఽదోషత్వాత్. (3)"భగవతఏవాఽహమస్మి"(౪) "ఉకారేణోచ్యతేలక్ష్మీః"ఇత్యాదివచనబలేన ఉకారే అవధారణార్థకత్వలక్ష్మీవాచకత్వయోః, నమశ్శబ్దేసాధనపారతన్త్ర్యఫలపారతన్త్ర్యపరత్వస్యసఖణ్డాఽఖణ్డరూపత్వస్య, నారాయణశబ్దేతత్పురుషబహువ్రీహినిమిత్తద్వయస్య,అయనశబ్దేకర్మకరణాధికరణరూపవ్యుత్పత్తిత్రయస్యచ ప్రమాణబలేనాఽభ్యుపగమాత్; సర్వవేదసా

(౧) బ్రహ్మసూ-౧-౧-౨. (౨)బ్రహ్మసూ-3-౨-3౮. (3) (౪)

మూలమన్త్రస్య, గుణానుభవజనితప్రీతికారితకైఙ్కర్యరూపపరమపురుషార్థపరత్వాఽన్యథానుపపత్త్యా వచనబలేన సకలకల్యాణగుణసమష్టిరూపజగజ్జన్మాదికారణత్వసామాన్యాఽన్తర్గతాఽనేకగుణవిశేషపరత్వస్య, విలమ్బితాఽవిలమ్బితయోగవృత్తిద్వయేన అవశ్యాఽభ్యుపేయత్వాచ్చ.

నచైవం "జగదుదయరక్షాప్రళయకృత్" ఇతిసూక్తౌ రక్షాయాః కారణత్వాన్తర్భావవిరోధః. ఇష్టప్రాప్త్యనిష్టనివృత్తిమత్తయా అవస్థానలక్షణ జీవస్థితిపరస్యరక్షాపదస్య అజహల్లక్షణయాస్థితిసామాన్యపరత్వాత్. "తస్యాశ్చ, (౧) "విష్ణుః పాల్యశ్చ పాతిచ"(౨)"సఏవ పాత్యత్తిచ" ఇతివచనాఽనుసారిత్వేనాఽదోషత్వాత్. విష్ణుత్వ నిమిత్తకత్వమపియుక్తమేవ. "అకారో విష్ణువాచకః" ఇత్యాదౌ విష్ణుశబ్దస్య వాచకతాయాం విశేషణత్వస్వారస్యాత్, వాచకశబ్దస్వారస్యాచ్చ విష్ణుత్వోపలక్షితవస్తుని ప్రసిద్ధ ఇత్యర్థవర్ణనాయోగాత్. (౨౩)

కిఞ్చ, నారాయణ పదసఙ్గ్రహత్వాత్ కారణత్వాదినిమిత్తకత్వం యుక్తమ్. తథాహి - తత్రసతావద్ధేతోరసిద్ధిః; "సర్వమష్టాక్షరాన్తస్థమ్" ఇతివత్ "అకారోవైసర్వావాక్" ఇత్యుక్తితాదాత్మ్యస్య పూర్వాధికరణన్యాయేన సర్వశాస్త్రవ్యాఖ్యేయత్వాత్మక సర్వవాఙ్మూలత్వరూపతయా, సర్వవాఙ్మూలత్వస్యచనారాయణరూప విశేష్యాంశమాదాయోపపాదనే, (౩) "వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యః" ఇత్యుక్తప్రకారేణాఽవ్యాన్తరకతయా, (౪) "కారణన్తుధ్యేయః" ఇతి పరమపురుషార్థలక్షణ మోక్షార్థముపాస్యాకారత్వేనోక్తస్య సమస్తకల్యాణగుణసమష్టిరూపస్య కారణత్వస్య నిమిత్తత్వమాదాయసర్వేషు వేదాన్తవాక్యేషు కారణవాక్యానామివ అకారస్యసర్వవాక్ప్రాధాన్యమిత్యేవముపపాద్యతయా సర్వవాగన్తర్గతతత్సారభూత నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వస్యాపికైముతికన్యాయేనసిద్ధేః. (౨౪)

(౧) (౨) వి-పు-౧-౨-౬౭. (౩) గీ-౧౫-౧౫. (౪) అథర్వశిరః.

అతఏవ సద్విద్యాదిసకలకారణవాక్యానాం (౧) "ఏకోహ్వై నారాయణఆసీత్," ఇత్యాదివాక్యానాఞ్చైవ అకారనారాయణపదయో స్సామాన్య విశేషసమర్పకత్వసమ్భవాచ్చ నాప్యప్రయోజకత్వమ్. కారణత్వవత్ గుణసమష్టిరూపత్వాభావేనరక్షకత్వమాదాయ సఙ్గ్రహత్వో సమ్భవాత్.

రక్షకత్వస్య ప్రసిద్ధార్థత్వేపి వచనసిద్ధత్వేన కారణత్వనిమిత్తక త్వావశ్యమ్భావే తదన్తర్భావేన రక్షకత్వస్యాపి సిద్ధ్యా, విళమ్బితా విళమ్బితవృత్తిద్వయవిరోధేన రక్షకత్వం విశేషరూపేణ నపృథఙ్నిమిత్తమితిశఙ్కాయామ్, "ఏకాక్షరాం ద్విపదాంషట్పదాఞ్చ" (౨) "వాచందేవాఉపజీవన్తివిశ్వే" ఇత్యస్మిన్ ప్రణవమన్త్రశేషమన్త్రరత్నానాం త్రయాణామపి ప్రశంసాపరేవాక్యే "త్రిపదామ్" ఇత్యనుక్త్వా, "ఏకాక్షరామ్" ఇతిప్రణవస్య, "ద్విపదామ్" ఇతి మన్త్రశేషస్యచ, పృథఙ్నిర్దేశస్యచ ప్రణవమన్త్రశేషయోస్స్థూలమూలిభావ పరతయైవసాఫల్యస్యవక్తవ్యతయా, అకారస్య ప్రణవప్రకృతిత్వేన శ్రుతిసిద్ధతయాచ సిద్ధేన నారాయణపద సఙ్గ్రహత్వేనైవ హేతునాపరిహర్తవ్యత్వాచ్చ.

అకారోక్తనిరుపాధిక రక్షకత్వస్య నియమనార్థధారణతదర్థవ్యాపనయోః ప్రకృత్యోక్తిముఖేన నిరుపాధికరక్షకత్వాత్, తదేకప్రీత్యర్థప్రవృత్తిప్రార్థనాతత్ఫలీ భూతప్రవృత్తిశ్చ యుజ్యతఇత్యేవ ప్రత్యయాంశేనోక్తిముఖేనచ నారాయణపదేనవివరణేన నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వే నిరుక్తశఙ్కాపరిహారసమ్భవాచ్చ. (౨౫)

(3) "వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యః" (౪) "విష్ణునామాని వేదేషువేదాన్తేషుచగీయతే" (౫) "యేచవేదవిదో విప్రాయేచాధ్యాత్మవిదోజనాః" ఇత్యాదిషుసమస్తకల్యాణగుణ విశిష్టత్వేన నారాయణరూపదేవతా విశేషస్యైవ సర్వవేదాన్తతాత్పర్య విషయత్వేన,

(౧) మహోప-౧. (౨) (3) గీ-౧౫-౧౫. (౪) వి-పు-౬-౪-౪. (౫) భార-

సర్వవేదసఙ్గ్రహ ప్రణవప్రకృతిభూతాఽకారస్య నారాయణరూపదేవ తావిశేషఏవ సకలకల్యాణగుణసమష్టిభూతకారణత్వాదిగుణబోధకత్వా వశ్యమ్భావేసతి, రూఢ్యా దేవతావిశేష పరనారాయణపదసఙ్గ్రహప్రణ వప్రకృతిభూతాఽకారస్య కారణత్వాది గుణబోధకత్వావశ్యమ్భావేసతి కైముతికన్యాయేన కారణత్వ రక్షకత్వ శేషిత్వ ప్రతిపాదకత్వాఽవశ్య మ్భావాచ్చ. (౨౬)

రూఢనిమిత్తైక్యేపి కారణత్వ రక్షకత్వాదే ర్వ్యాపకత్వధార కత్వాదేశ్చ యోగవృత్తి నిమిత్తస్య భిన్నత్వేనాఽపౌనరుక్త్యాచ్చ. ఏక వాక్యస్థ పదద్వయస్య ఏకరూఢనిమిత్తముఖేన పౌనరుక్త్యబోధకత్వేపి, వాక్యైకవాక్యస్థపదద్వయస్య పౌనరుక్త్యశఙ్కాఽనవకాశాచ్చ. నచ, “విష్ణవేఅస్మి” “విష్ణవేస్యామ్” ఇత్యనయోః పౌనరుక్త్యశఙ్కా గన్ధావకాశః. (౨౭)

అపిచ - సకలశబ్దకారణత్వాత్ కారణత్వాదినిమిత్తకత్వంయు క్తమ్. “కారణత్వాత్ కారణత్వనిమిత్తకత్వమ్”ఇతివా, “కారణత్వ సాజాత్యాత్ స్వేతర స్వసజాతీయకారణత్వలక్షణసాజాత్యాద్వా వాచ్య వాచకభావః”ఇతివా అవివక్షితత్వాత్. శబ్దత్వాత్ శబ్దత్వనిమిత్తకత్వ మితితౌల్యస్యవా “ఊర్గ్వాఉదుమ్బరః” ఇత్యాదివత్ అసదర్థవాదత్వ స్యవా నశఙ్కాఽవతారః. కిన్తు-సర్వాధ్యాత్మశాస్త్రవ్యాఖ్యేయత్వమేవ వివక్షితమ్. అతఏవ సిద్ధాన్తే ప్రళయే సర్వశబ్దాభావేపి శబ్దస్యాఽఽహ ఙ్కారికత్వేపినక్షతిః. (౨౮)

నచ, తత్రోక్తవికల్పాఽసహత్వమ్; సర్వవాఙ్మూలస్యాఽకా రస్య భిన్నభిన్నార్థక సర్వవేదవాక్య సఙ్గ్రహత్వావశ్యమ్భావేసతి, ఉక్త రీత్యా స్వపర్యాయభూతనారాయణపదసఙ్గ్రహత్వస్య కైముతికన్యా యేన సిద్ధత్వాత్, రక్షకత్వ శేషిత్వాఽతిరిక్తఫలత్వోపాయత్వాదిగుణ

విశేషాణామపి సర్వశాస్త్రపరమతాత్పర్య విషయతయా,తత్ప్రతిపాదనార్థం కర్మకరణవ్యుత్పత్తిసిద్ధ నారాయణపదసిద్ధార్థసఙ్గ్రహత్వాఽవశ్యమ్భావేన, నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వాభావే సమస్త శబ్దమూలత్వాసిద్ధేశ్చ, ఆద్యేకల్పే దోషాభావాత్.అతఏవఅన్త్యకల్పేపిదోషాభావాచ్చ.(౨౯)

రక్షకతోక్త్యా ఫలతోపాయత్వపరశాస్త్రసఙ్గ్రహత్వాసిద్ధేః, కారణత్వస్య సకలగుణసమష్టిరూపత్వస్య ఆచార్యైరేవాఽనుగృహీతత్వాత్. (౧) "సకారణంకరణాధిపాఽధిపః" ఇత్యాదౌగుణాన్తరోక్తేర్వివరణ వివరణిభావేన సాఫల్యాత్. సకలజగజ్జన్మాదినిమిత్తోపాదానభావస్య సర్వకల్యాణగుణాత్మకత్వం వినాఽనుపపత్తివత్, రక్షకత్వస్య తదభావాత్. కారణత్వరూపరక్షకత్వేసర్వకల్యాణగుణానామఘటకత్వాత్. రక్షకత్వస్య ఫలతోపాయత్వాఽనియమాచ్చ. (30)

నచైవం, ప్రథమకల్పానుత్థితిః. సమస్తశబ్దమూలత్వస్య సాక్షాదేవ హేతుత్వసమ్భవేన ద్వారహేతూక్తివైఫల్యాదితివాచ్యమ్; మహావాక్యవిధయా సకలకల్యాణగుణ పరాఽనన్తవేదవాక్యసఙ్గ్రహస్య అకారస్య నిత్యవస్తుసమూహవాచినారపదఘటితతయా పదవిధయా సకలకల్యాణగుణపరనారాయణపదసఙ్గ్రహత్వ మావశ్యకమ్. తాదృశనారాయణపదసఙ్గ్రహస్య గుణసమష్టిరూపకారణత్వ నిమిత్తకత్వ మావశ్యకమితిహేత్వన్తరసూచనార్థత్వాత్; విళమ్బితాఽవిళమ్బితవృత్తిద్వయగమ్యాఽర్థ తాత్పర్యగ్రాహకతయా సమస్తశబ్దమూలత్వస్య రక్షకత్వ నిమిత్తకత్వ ప్రయోజకతయా ఉక్తిత్వాచ్చ. వ్యక్తివిశేషేసర్వగుణసఙ్గ్రహాభావేవ్యక్తివిశేషేగుణవిస్తారానుపపత్త్యాసమస్తశబ్దమూలత్వస్యవిష్ణుత్వనిమిత్తకత్వ ప్రయోజకతయా వ్యక్తప్రాయత్వాచ్చ. (3౧)

అన్యచ్చ-సమస్తశబ్దమూలత్వస్య కారణత్వాదినిమిత్తకత్వే ప్రయోజకత్వం(౨)"సమస్తశబ్దమూలత్వాత్"ఇత్యాదివచనసిద్ధమ్.తథా

---

(౧)శ్వే-౬-౯. (౨)

హి;-తస్మిన్వచనే*శబ్దశబ్దః-అధ్యాత్మశాస్త్రపరః.అపశున్యాయేనసామాన్యశబ్దస్య ప్రశస్తశబ్దపరత్వాత్.*మూలపదమ్-వ్యాఖ్యేయపరమ్. వ్యాఖ్యేయతాత్పర్యజ్ఞానార్థమేవవ్యాఖ్యానప్రవృత్త్యా, వ్యాఖ్యేయోపస్థితిపూర్వకవ్యాఖ్యేయార్థజ్ఞానంవినా తత్తాత్పర్యబుబోధయిషయా తత్రప్రవృత్త్యసమ్భవేన, వ్యాఖ్యేయస్యవ్యాఖ్యానే పరమ్పరయాకారణత్వేన మూలశబ్దార్థత్వసమ్భవాత్. [అకారస్య మూలమన్త్రగతప్రణవస్థాఽకారస్యేత్యర్థః. "సమస్తశబ్దమూలత్వాత్, స్వభావతః" ఇతి-సమానాధికరణే పఞ్చమ్యౌ. స్వభావపదమ్-సనాతనత్వపరమ్; "మూలమన్త్రస్సనాతనః" ఇత్యత్ర మూలత్వస్య సనాతనత్వోక్తివత్. [సమస్తవాచ్యమూలత్వాత్] శబ్దతదితరసాధారణ్యేన సమస్తవస్త్వపేక్షయా నిమిత్తోపాదానత్వరూప కారణత్వాదిత్యర్థః. [బ్రహ్మణః] యోగవృత్త్యా జగజ్జన్మాదికారణత్వ సకలఫలప్రదత్వరూప ద్వివిధనిరతిశయబృహత్త్వ విశిష్టస్య రూఢ్యా విష్ణుత్వవిశిష్టస్యచేత్యర్థః. బ్రహ్మశబ్దయోగరూఢత్వస్య ఆచార్యైస్సమర్థితత్వాత్, "స్వభావతః" ఇతి-పూర్వవత్.

అనాదికాలమారభ్య(౧) "తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయ" ఇతి, (౨) "సోఽకామయతబహుస్యాంప్రజాయేయ" ఇతి, (3) "తదాత్మానంస్వయమకురుత" ఇత్యాద్యుక్తజ్ఞానచికీర్షాప్రయత్నవతస్స్వయమేవస్వేచ్ఛయాసర్వవికారాన్ప్రతిధారకతయా ఆధారభూతస్య బ్రహ్మణస్స్వయమేవ రక్షకత్వం శేషిత్వఞ్చ యుక్తమ్. ఇత్యేవంధాతుచతుర్థీసిద్ధయోః స్వప్రసాదోద్దేశేన చేతనప్రవృత్తి సామాన్యనిరపేక్షతయా నిరుపాధికయోః రక్షకత్వశేషిత్వయోరుపపాదకతయా, కారణత్వమపి అకారార్థఇతి, "స్వభావతః" ఇతిపదసామర్థ్యాత్ సిధ్యతే. [వాచ్యవాచకసమ్బన్ధః] వాచ్యవాచకయోశ్శక్తివిశేషరూపః. [అర్థాత్]వస్తుస్వభావాదిత్యర్థః. అకారస్యసమస్తశబ్దమూలత్వ లక్షణాత్స్వభావాత్,

(౧) ఛా-౬-౨-3. (౨) తై-ఆ-౬. (3) తై-ఆ-౭.

బ్రహ్మణస్సమస్తవాచ్య మూలత్వలక్షణాత్స్వభావాదపి. [తయోః] అకారబ్రహ్మణోః. "వాచ్యవాచకసమ్బన్ధః - అర్థాత్ప్రతీయతే" ఇత్యన్వయః. (౩౨)

అయమభిప్రాయః; వేదశబ్దస్యతావత్ - వేదయతీతివ్యుత్పత్త్యా అపశూద్రన్యాయేనప్రశస్తజ్ఞానజనకత్వంప్రవృత్తినిమిత్తమ్.జ్ఞానప్రాశస్త్యం జ్ఞేయోత్కర్షాత్. సచ - సమన్వయాధికరణన్యాయేన సకలకల్యాణగుణ విశిష్టస్య భగవతస్స్వరూపతోఽర్థతశ్చ నిరతిశయభోగ్యత్వమ్. ఏవ మ్భూత సకలవేదతాత్పర్య విషయార్థప్రతిపాదకత్వంసమస్తశబ్దమూల త్వమ్; తచ్చ-(౧)"అకారోవైసర్వావాక్" (౨) "అక్షరాణామకా రోఽస్మి"ఇత్యాదివచనసిద్ధమ్. (౩౩)

కిఞ్చ-(౩)"యద్వేదాదౌస్వరః"ఇత్యాదౌ"తస్యప్రకృతిలీనస్య" ఇతిప్రకృతిత్వాత్సిద్ధమ్. ప్రకృతిశబ్దస్య-ఆదికారణపరత్వాత్. ప్రకృతి త్వఞ్చ-వేదాపేక్షయా, స్వరశబ్దితప్రణవాపేక్షయావా. వేదప్రకృతి త్వం-సర్వవేదవ్యాఖ్యేయత్వమ్. సర్వవేదప్రకృతిభూత ప్రణవ ప్రకృతి త్వోక్తావపి తదేవఫలితమ్. [తస్యప్రకృతిలీనస్య] ఇత్యనేన అకారత్వా ఽవస్థాపన్నస్యేతివివక్షితమ్. [యఃపరః] ప్రధానః వాచ్యతయోత్కృష్టః. "తాత్పర్యం-తత్పరత్వమ్"ఇత్యాదౌ బహువ్రీహ్యన్తర్గతపరశబ్దేతస్యై వాఽభిధానాత్. "యఃపరః" ఇతి-వాచ్యస్య ప్రసిద్ధవన్నిర్దేశేన, అకార వాచ్యత్వేన ప్రమాణాన్తరప్రసిద్ధోవిష్ణుః "యః-పరః" ఇత్యనూద్యతే. ఏవఞ్చ, మహేశ్వరశబ్దః-నరుద్రేరూఢః. విష్ణుమనూద్య రుద్రత్వవిధా నాఽసమ్భవాత్, తస్మాత్, ఇదంవాక్యం విష్ణోస్సర్వనియన్తృత్వేన పారమ్యపరమ్; నతురుద్రస్యఅకారవాచ్యత్వపరమ్. "మహేశ్వరః-సః" ఇత్యుద్దేశ్యవిధేయవ్యత్యాసప్రసఙ్గాత్. (౩౪)

(౧) బహ్వృచోప- (౨)గీ-౧౦-౩౩.(౩) తై-నా-౧౧-౨౪.

ఇత్థఞ్చ-సర్వవేదసఙ్గ్రహస్య అకారస్యసర్వవేదప్రతిపాద్యోత్కృష్టార్థ ప్రతిపాదకత్వంసిద్ధమ్; ఉత్కృష్టార్థశ్చ న భగవత్స్వరూపమాత్రమ్.(౧)"తదేవాఽగ్నిస్తద్వాయుః"ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా భగవత్పరాణామగ్న్యాదిశబ్దానామపి సమస్తశబ్దమూలత్వప్రసఙ్గాత్. అతస్సకలకల్యాణగుణవిశిష్ట భగవత్ప్రతిపాదకతయైవ ఉత్కృష్టార్థ ప్రతిపాదకత్వం వాచ్యమ్. తచ్చ-సమస్తకల్యాణగుణసమష్టిభూత కారణత్వవిశిష్ట భగవత్ప్రతిపాదకత్వే నైవోపపాదనీయమ్. అతస్సర్వార్థాఽపేక్షయా ఉత్కృష్టార్థ ప్రతిపాదకః అకారస్సర్వోత్కృష్టరూప కారణత్వవిశిష్ట భగవత్ప్రతిపాదకఇతి, "వాచ్యవాచకసమ్బన్ధః" ఇత్యత్ర వాచకశబ్దప్రయోగమహిమ్నా(౨)"అఇతిబ్రహ్మ" ఇత్యాది వచనస్వారస్యసిద్ధ రూఢ్యా కారణత్వ నిమిత్తకత్వపక్షోఽభివ్యజ్యతే. ఏతేన"సమస్తశబ్దమూలత్వాత్" ఇతివచనస్య అసదర్థవాదత్వశఙ్కా, తస్యాన్యానేకారణత్వాదినిమిత్తకత్వాఽనుక్తిశఙ్కా-చ దూరోత్సారితా. (౩౫)

తస్మాత్, సమస్తశబ్దమూలత్వాత్, నారాయణపద సఙ్గ్రహత్వాచ్చ అకారస్య కారణత్వరక్షకత్వ విష్ణుత్వరూపధర్మత్రయనిమిత్తకత్వం సమ్భవతీతిసిద్ధమ్. (౩౬)

ఇదఞ్చాఽధికరణమ్-ఏకసూత్రాత్మకమ్. (ఇతిల్) ప్రణవత్తిల్. ప్రథమమాన అకారమిత్యర్థః. అనేనసఙ్గతిస్సూచితా. (సకలశబ్దత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్) అత్రశబ్దశబ్దః-ప్రశస్తశబ్దవిశేష పరఇత్యుక్తమ్. అపిః-విరోధసూచకః. శబ్దానాంసర్వేషామాహఙ్కారికత్వేన, సాక్షాత్ అకారస్య స్వేతరసర్వశబ్ద స్వరూపోత్పాదకతయా కారణత్వాభావేపీత్యర్థః. (కారణమాయ్) అనేనమూలశబ్దోవ్యాఖ్యాతః. వ్యాఖ్యానప్రవృత్తిమూలభూత తాత్పర్యార్థ జ్ఞాపనేచ్ఛామూలభూత వ్యాఖ్యేయార్థజ్ఞానమూలభూతోపస్థితివిషయత్వాదిత్యర్థః. (సఙ్గ్రహమాకై

(౧) తై-౧ ౭. (౨) బహ్వృచోప-

యాంతే) ఇతి-వక్ష్యమాణపఞ్చమ్యాః విశేషణే ప్యన్వయో వివక్షితః. "సమస్తశబ్దమూలత్వాత్" ఇతి-విశేషణస్యపృథక్షష్ఠీతుల్యోక్తిః. నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వేపి సకలశబ్దకారణత్వం హేతురేవేత్యభిప్రాయేణ "సకలజగత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్" ఇత్యాద్యనుక్తిః.

హేతుద్వయస్యాపి ప్రత్యేకంసాధ్యత్రయం నిర్దిశతి- (సకలజగత్తుక్కుమ్) ఇత్యాదినా. అత్రాపి, అపిశబ్దేన-చిదచిదాత్మకసర్వకార్యాఽసఙ్కోచోభిప్రేతః. (కారణమాయ్) నిమిత్తోపాదానసహకారిరూపేణ సాక్షాదుత్పాదక ఇత్యర్థః. అత్రసాధ్యక్రమనిర్దేశ మహిమ్నా కారణత్వాత్ రక్షకః, రక్షకత్వాత్ అస్మత్స్వామీతిగమ్యతే. (సర్వరక్షకనాన) ఇతి-సర్వశబ్దః (౧) "విశ్వతః పృష్ఠేషు సర్వతఃపృష్ఠేషు" ఇత్యాదావివ సమష్టిచేతనానా మప్రాకృతచేతనానాఞ్చసఙ్గ్రహార్థః. అతఏవ జగత్పదాఽనుపాదానమ్, సర్వ శబ్దోపాదానఞ్చ. సర్వశబ్దప్రయోగే పూర్వప్రత్యభిజ్ఞాపత్తేః, సర్వశబ్దో యోగ్యతయా చేతనపరః.

(ఎమ్బెరుమానై) అస్మత్స్వామినమిత్యర్థః. అనేన (౨) "భక్తైర్భాగవతైస్సహ" ఇత్యాదిరీత్యా భక్తానామేవ ముఖ్యందేవతావిశేషనిరూపకత్వమితిసమ్ప్రదాయస్సూచితః. అతఏవ(౩) "శ్రీమన్నారాయణో నఃపతిః" ఇతి వేదాన్తాచార్యైరనుగృహీతమ్. (శొల్లుకిఱతు) రూఢ్యా యోగేనచ ప్రతిపాదయతీత్యర్థః. (౩౭)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వ రామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
మూలమన్త్రేఅకారార్థ సమర్థనంనామ
చతుర్థాధికరణమ్.

---

(౧) (౨) శేవే- (౩)

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

భగవతోఽసఙ్కుచితరక్షకత్వ సమర్థనంనామ

పఞ్చమాధికరణమ్.

మూ;— (౩౭) రక్షిక్కైయావతు - విరోధిని పోక్కుకైయుమ్, అపేక్షితఙ్గళై కొడుక్కైయుమ్.

అత్రపూర్వాధికరణోక్తం భగవతోఽసఙ్కుచిత సర్వరక్షకత్వం ప్రసాధ్యతే. తదర్థం కింసుఖప్రదత్వమేవ రక్షకత్వమ్; ఉతదుఃఖనివర్తకత్వమపీతి. తదర్థం సుఖత్వం దుఃఖత్వఞ్చ కింపురుషభేదేనదుర్జ్ఞేయమ్; ఉతసుజ్ఞేయమితి; తదర్థం-సంసారిత్వ ముముక్షుత్వ ముక్తత్వ నిత్యత్వాని, పురుషభేదేన సుఖదుఃఖత్వప్రయోజకాని; ఉతనేతి. ప్రథమసంశయార్థమిదంచిన్త్యతే. బ్రహ్మరుద్రాదీనాంరక్షకత్వం భగవద్రక్షకత్వ సఙ్కోచకంనవేతి. (౧)

త్రత్రపూర్వఃపక్షః;—

భగవతోఽసఙ్కుచితసర్వరక్షకత్వం నసమ్భవతి. సుఖప్రదత్వస్యైవరక్షకత్వరూపతయా, (౧) "ఏతేవై నిరయాస్తాత స్థానస్యపరమాత్మనః" ఇతి-వైకుణ్ఠస్థానాఽపేక్షయా అన్యేషాం దుఃఖావహత్వస్య ఉక్తతయా, (౨) "క్షేత్రాణి" ఇత్యాదిశ్లోకే-"త్వత్పాదపద్మప్రవణాత్మవృత్తేర్భవన్తిసర్వే ప్రతికూలరూపాః" ఇతిగృహక్షేత్రాదేస్తత్వజ్ఞానినాం దుఃఖావహత్వేనోక్తతయాచ, సాంసారికశబ్దాదివిషయానుభవేషుసుఖత్వభ్రాన్తేరేవ "అనుకూలవిషయం జ్ఞానమేవాఽఽనన్దఇత్యుచ్యతే" ఇతివదతాం మతే వక్తవ్యతయా, శబ్దాదివిషయాఽనుభవప్రదత్వస్య రక్షకత్వరూపత్వాసమ్భవేన, సంసారిచేతనాన్ప్రతిభగవతోరక్షకత్వాఽనుపపత్తేః. (౨)

(౧) "వస్త్వేకమేవదుఃఖాయసుఖాయేర్ష్యాగమాయచ" ఇత్యా దౌ, (౨) "తదేవ పీతయే భూత్వా" ఇత్యాదౌచ (౧) "వస్తువస్త్వాత్మకం కుతః" ఇతి, (౩) "తస్మాద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి నచకిఞ్చిత్సుఖాత్మకమ్" ఇతిచ సర్వస్యాపి వస్తునస్సంసారదశాయామనుభూయమానం భోగ్యత్వం భ్రాన్తిసిద్ధమ్, నతువాస్తవమ్; ఇత్యుక్త్యా "అప్రాకృతపదార్థా నాంభోగ్యత్వమేవ, ప్రాకృతపదార్థానాంకార్త్స్న్యేనఅభోగ్యత్వమేవ, ధర్మః" ఇతిసూచనాచ్చ. (3)

నచ, ఏకస్యైవదేశకాలభేదేన భోగ్యత్వమభోగ్యత్వఞ్చసమ్భవ తీతివాచ్యమ్. జ్ఞానాఽతిరిక్తసుఖదుఃఖవాదే, సుఖదుఃఖాఽనుభవహే తుజ్ఞానవిషయత్వే ఽపి భోగ్యత్వాఽభోగ్యత్వయోరేకత్రసమ్భవేపి, "సు ఖందుఃఖఞ్చ అనుకూలప్రతికూలవస్తు విషయకజ్ఞానద్వయమ్" ఇతిసి ద్ధాన్తే, అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోశ్శాస్యమత్వరక్తత్వయోరివ, పు రుషభేదేనైకస్మిన్వస్తున్యసమ్భవాత్. విరుద్ధధర్మాణాందేశకాలరూపా వచ్ఛేదకభేదేన ఏకత్రసమ్భవేపి, పురుషభేదేన ఏకదేశకాలావచ్ఛేదేనై కత్రాఽసమ్భవస్యసార్వజనీనత్వాత్. (౪)

కిఞ్చ-"అనుకూలప్రతికూలాఽన్వయ విరహేస్వరూపేణాఽవస్థితి ర్హిదుఃఖనివృత్తిః" ఇతి శ్రీభాష్యసూక్త్యనుసారేణ, భగవతశ్చేతనవిష యే కేవలాఽనిష్టనివర్తకత్వదశాయాంరక్షకత్వం నస్యాత్. సుఖప్రద త్వస్యాఽభావాత్; దుఃఖనివర్తకత్వస్యాపి రక్షకశబ్దార్థత్వే, నానార్థత్వ ప్రసఙ్గాత్; లాఘవేనసుఖప్రదత్వస్యైవ రక్షతిధాత్వర్థత్వాచ్చ .(౫)

అపిచ-వర్తమానదుఃఖస్యతన్నివృత్తింవినా స్వరూపేణాఽవస్థాన దశాయాం, భగవతశ్చిదచిదపేక్షయారక్షకత్వంనస్యాత్. దుఃఖని వర్తకత్వస్యైవభావాత్. అన్యచ్చ - సుఖదుఃఖనివృత్త్యోః పరమ్పరా సాధనప్రదానదశాయాంరక్షకత్వంనస్యాత్. నచ-సాక్షాత్పరంపరయా

---

(౧)వి-పు-౨-౬-౪౭. (౨)వి-పు-౨-౬-౪౮. (3)వి-పు-౨-౬-౪౯.

వాసుఖదుఃఖనివృత్తి ప్రయోజకకర్తృత్వమేవ రక్షకత్వమితివాచ్యమ్. దుఃఖస్యతన్నివృత్తి ప్రతియోగితయా కారణత్వేన దుఃఖసాధనాదిప్రదస్యాపి రక్షకత్వాపత్తేః. (౬)

అస్తువా, అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోః పురుషభేదేన, ఏకదేశకాలాఽవచ్ఛేదేన ఏకత్రసమ్భవః; తథాపి అసఙ్కుచిత సర్వరక్షకత్వం దుర్నిరూపమ్. చేతనవ్యక్తీనామానన్త్యేన తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తత్తత్పురుషాఽపేక్షయా తత్తద్వస్తుషు అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోర్దుర్జ్ఞేయతయా, వస్తుగతాఽఽనుకూల్యప్రాతికూల్యజ్ఞాపకపురుషగతాఽనుగతాకారస్య దుర్నిరూపత్వాత్. (౭)

నచ-తత్తదధికారాఽఽనుగుణ్యేన తత్తత్పురుషాఽపేక్షయాసుఖప్రదత్వదుఃఖనివర్తకత్వరూపం రక్షకత్వం జ్ఞాతుంశక్యమితివాచ్యమ్. అధికారశబ్దేన-ఫలేచ్ఛావివక్షాయాం, ఫలస్య-సుఖదుఃఖాభావాఽన్యతరరూపతయా, సుఖత్వదుఃఖత్వయోః పురుషభేదేన వ్యవస్థాయా అసిద్ధా, ఫలేచ్ఛారూపాఽధికారానుగుణ్యేన సుఖప్రదత్వదుఃఖనివర్తకత్వరూపరక్షకత్వవ్యవస్థాయా జ్ఞాతుమశక్యత్వాత్. (౮)

నచ-శత్రుపీడాదీనాం సాంసారికత్వాఽవచ్ఛేదేన దుఃఖత్వమ్; అన్నపానాదీనాం సుఖత్వఞ్చజ్ఞాతుం శక్యమితివాచ్యమ్. దేహవిశిష్టవేషేణ సఞ్చరణరూపసంసారిత్వస్య ముముక్షుష్వపిసత్వాత్; ఏవంముముక్షుత్వావచ్ఛేదేన సంసారసమ్బన్ధోదుఃఖరూపః; పరమపదప్రాప్తిస్సుఖరూపేతి జ్ఞాతుం శక్యమితినిరస్తమ్. ముముక్షూణామపి ఇదానీన్తనానాం, సంసారసమ్బన్ధస్యసుఖరూపత్వదర్శనాత్; విద్యమానస్యైవ సుఖరూపత్వదర్శనేన భావిన్యాః పరమపదప్రాప్తేః స్సుఖరూపత్వాఽసమ్భవాచ్చ. ఏతద్దేహావసానాఽనన్తరం నిత్యసుఖస్థానప్రాప్తిర్భవతిచేత్, అనిశ్చయం స్యాదిత్యేవం నిత్యస్థానప్రాప్తేస్సుఖరూపత్వేనాఽనుభవస్య సంసారిష్వపిసమ్భవాచ్చ. (౯)

'ఇత్థం ముక్తానాంనిత్యసూరీణాఞ్చ - అనుగతరూపేణ కైఙ్కర్యహానిర్దుఃఖరూపా, కైఙ్కర్యవృద్ధిస్సుఖరూపేతిచనయుక్తమ్;-(౧) "నిత్యకిఙ్కరః ప్రహర్షయిష్యామి" (౨) "నిత్యకిఙ్కరోభవాని" ఇత్యాది ప్రసిద్ధకైఙ్కర్యస్య హానేరేవశశశృఙ్గాయమాణత్వాత్. కైఙ్కర్యస్య నిత్యత్వాదేవ, కైఙ్కర్యమాదాయదుఃఖనివర్తకత్వాఽపూర్వసుఖప్రతిలమ్భనరూపరక్షకత్వాఽసిద్ధేశ్చ. కేవలాఽనుభవపరముక్తవిషయే కైఙ్కర్యమాదాయ రక్షకత్వలాభాఽసమ్భవాచ్చ. ముక్తానాం నిత్యసూరీణాఞ్చ ప్రయోజకద్వయేన రక్షకత్వవివక్షాయాం ముక్తత్వస్య కైవల్యార్థిష్వతిప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౦)

వస్తుతస్తు; భగవతోఽసఙ్కుచితసర్వరక్షకత్వమ్, విషయసఙ్కోచాద్బాధితమ్. బ్రహ్మరుద్రేన్ద్రాదీనాంరక్షకత్వస్య బహుప్రమాణసిద్ధత్వాత్. లోకేనృపమాతాపిత్రాదీనాం రక్షకత్వప్రసిద్ధేశ్చ. నచ-భగవతస్సర్వరక్షకత్వప్రమాణానుసారేణ తత్రాప్యన్తర్యామితయా భగవతఏవ రక్షకత్వమితివాచ్యమ్. అన్తర్యామిత్వేన కర్తృప్రేరకతయా ప్రయోజకకర్తృత్వేన సర్వరక్షకత్వోపపత్త్యా సాక్షాత్సర్వరక్షాకర్తృత్వేమానాభావాత్; అతఏవబ్రహ్మరుద్రేన్ద్రాణాం రక్షకత్వవ్యభిచారో బహుప్రమాణసిద్ధః; తస్మాత్ మాతాపితృభర్తృభ్రాతృపుత్రాణాం ధనస్యచరక్షకత్వవ్యభిచారోలోకసిద్ధఇత్యపాస్తమ్. బ్రహ్మాదీనాం కాదాచిత్క రక్షకత్వమాదాయాపి భగవతస్సర్వసమానేపిరక్షణే సాక్షాత్కర్తృత్వభఙ్గాదితి. (౧౧)

సిద్ధాన్తస్తు;—

భగవతః అసఙ్కుచితసర్వరక్షకత్వం సమ్భవత్యేవ. కుతః, సుఖప్రదత్వస్య రక్షకత్వరూపత్వేపి (౩) "ఏతేవైనిరయాస్తాత స్థానస్య పరమాత్మనః" ఇత్యత్రవైకుణ్ఠస్థానాఽపేక్షయావాఽన్యేషాం దుఃఖావహ

(౧) స్తో-ర- (౨) శ్రీరఙ్గగద్యే. (౩)

త్వేనోక్తతయా, (౧) "క్షేత్రాణి మిత్రాణి ధనాని" ఇత్యాదిశ్లోకే గృహ
క్షేత్రాదీనాం తత్త్వజ్ఞాన్యపేక్షయైవ దుఃఖావహత్వేనోక్తతయాచ, సాంసారికశబ్దాదివిషయానుభవే "అనుకూలవిషయకజ్ఞానమేవ హ్యానన్ద ఇత్యుచ్యతే" ఇతివదతాంమతేపి సుఖత్వప్రతీతేరౌపాధికసుఖత్వవిషయకతయా, ఔత్సర్గికప్రామాణ్యస్య సమ్భవతస్త్యాగాఽయోగేన సుఖత్వభ్రాన్తేరవక్తవ్యతయా శబ్దాదివిషయానుభవప్రదత్వస్య రక్షకత్వరూపత్వసమ్భవేన సాంసారికచేతనాన్ప్రతి భగవతో రక్షకత్వోపపత్తేః. (౧౨)

"వస్త్వేకమేవ దుఃఖాయ సుఖాయేర్ష్యాగమాయ చ" ఇత్యాదౌ, "వస్తు వస్త్వాత్మకం కుతః" ఇతిస్వభావవాచినా ఆత్మశబ్దేన-అనుకూలత్వప్రతికూలత్వధర్మిస్వరూపవస్తునో రనుకూలత్వ ప్రతికూలత్వ ధర్మరూపం వస్తుస్వభావో, నభవతి - యావదాత్మభావ్యాకారో నభవతీత్యుక్తతయా, (౨) "తదేవ ప్రీతయే భూత్వా" ఇత్యాదౌ "తస్మాద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి నచకిఞ్చిత్సుఖాత్మకమ్" ఇతిస్వరూపవాచినా ఆత్మశబ్దేన, సర్వం వస్తు తత్తచ్చేతనకృత వివిధవిచిత్రపుణ్యపాపరూపోపాధితో దేశకాలపురుషభేదేన సుఖరూపమ్; నతు స్వరూపేణేత్యుక్తతయాచ, సర్వస్యాపి వస్తునస్సంసారదశాయా మనుభూయమానం భోగ్యత్వం భ్రాన్తిసిద్ధమ్, నతు వాస్తవమిత్యనుక్తతయా, "అప్రాకృతపదార్థానామేవ భోగ్యత్వం ధర్మః; ప్రాకృతపదార్థానామభోగ్యత్వమేవధర్మః" ఇత్యసూచనాచ్చ. "ప్రాకృతపదార్థానామభోగ్యత్వమేవధర్మః" ఇత్యుక్తౌ, (౩) "కామాన్నీ కామరూప్యనుసఞ్చరన్" (౪) "తస్య సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి" ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధాచ్చ. (౧౩)

నచ-విరుద్ధధర్మాణామేకత్ర దేశకాలభేదేనసమ్భవేపి, పురుషభేదేన ఏకదేశకాలావచ్ఛేదేన ఏకత్రాఽసమ్భవస్య సార్వజనీనతయా, "సుఖం దుఃఖఞ్చ అనుకూలప్రతికూలవస్తువిషయకజ్ఞానద్వయమేవ" ఇతిసిద్ధాన్తే,

---

(౧) (౨) వి-పు-౨-౬-౪౭. (౩) తై-భృ-౧౦-౫. (౪) ఛా-౭-౨౫-౨.

అనుకూలత్వప్రతికూలత్వ ధర్మయోశ్శ్యామత్వరక్తత్వ యోరివ పురుష భేదేన ఏకస్మిన్న వస్తున్యసమ్భవ ఇతివాచ్యమ్; విరుద్ధధర్మాణాంతథాభావేపి, అస్మత్సిద్ధాన్తే,-(౧)"శక్తయస్సర్వభావానామచిన్త్య జ్ఞానగోచరాః" ఇత్యాదిప్రమాణబలేన సర్వేష్వపివస్తుషు వివిధవిచిత్రభావరూపశక్తి విశేషాఽభ్యుపగమేనతత్తద్వస్తుగతస్యైకధర్మస్యశక్తివిశేషస్యైవ "ఇదం మేభూయాత్, ఇదంమేమాభూయాత్" ఇతిపురుషభేదేన రాగద్వేష హేతుభూతసాక్షాత్కారవిశేషవ్యఙ్గ్యస్య, పురుషభేదేన ఏకదేశకాలా వచ్ఛేదేన ఏకవస్తుగతాఽనుకూలత్వప్రతికూలత్వ రూపతయా, తస్యైవ శక్తివిశేషస్య ఏకశబ్దవ్యక్తిగతైకధర్మస్యైవ భిన్నభిన్నశబ్దాఽపేక్షయా తారత్వమన్ద్రత్వాదిరూపత్వవత్, పురుషభేదేనాఽనుకూలత్వప్రతికూల త్వోపపత్తేః. (౧౪)

కిఞ్చేత్యాద్యప్యయుక్తమ్; "దుఃఖస్య ప్రతికూలతయా తన్నివృత్తిరిష్టాభవతి; నత్వనుకూలతయా"ఇతి శ్రీభాష్యసూక్త్యనుసారేణఇష్ట త్వస్యసుఖదుఃఖనివృత్తిసాధారణతయా అనుగతేష్టప్రదత్వస్యైవ రక్షతి ధాత్వర్థత్వేన నానార్థత్వాఽప్రసక్తేన, కేవలదుఃఖనివర్తకత్వదశాయామపి భగవతోరక్షకత్వాఽక్షతేః. నచ, లాఘవేన సుఖప్రదత్వమేవ రక్షతిధా త్వర్థఇతివాచ్యమ్; సుఖత్వస్య అనుకూలవిషయక జ్ఞానత్వరూపతయా, ఆనుకూల్యస్యచ "ఇదంమేభూయాత్" ఇతి-ఇచ్ఛాహేతుసాక్షాత్కార విషయాఽననుగతాఽఽకృత్యనుమేయశక్తివిశేషరూపతయా, ప్రత్యక్షో పస్థితాఽనుగతోపజీవ్యభూతేష్టత్వస్యైవ రక్షతిధాతుప్రవృత్తి నిమిత్త ఘటకత్వౌచిత్యాత్; తస్య పదజన్యప్రతీతిప్రకారత్వాభావేపి పరిచాయక తయా ప్రవృత్తినిమిత్తత్వోపపత్తేః. (౧౫)

అపిచేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. దుఃఖనివృత్తివత్ దుఃఖాత్యన్తాభా వస్యాపి ఇష్టతయా, వర్తమానదుఃఖస్య తన్నివృత్తింవినా స్వరూపేణ

---

(౧) వి-పు-౧-౩-౨.

అవస్థానదశాయామపీష్టప్రదత్వలక్షణరక్షకత్వస్యాఽవ్యాహతత్వాత్. అన్యచ్చేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. ఇష్టత్వస్యసుఖసాధనాద్యనుగతత్వేనదుఃఖసాధనాదివ్యావృత్తత్వేనచ తత్తత్ప్రదత్వస్యైవాఽనుగతాఽనతి ప్రసక్తస్య రక్షకపదార్థత్వాత్. అతఏవ దుఃఖాత్యన్తాభావస్యాపి నేష్టత్వం దుఃఖనివృత్తిత్వాఽభావాత్. నచ - దుఃఖసంసర్గాభావత్వ మిష్టతావచ్ఛేదకమ్; దుఃఖసాధననివృత్తావవ్యాప్తేరిత్యపిదూషణందూరీకృతమ్. ఇష్టవిరోధిసంసర్గాభావత్వస్యైవ సర్వానుగతస్య దుఃఖనివృత్తావిష్టతావచ్ఛేదకత్వాత్. (౧౬)

అస్తువేత్యాదినా, అనుకూలత్వ ప్రతికూలత్వోభయనిరూపక పురుషభేదస్య దుర్జ్ఞేయతయా, భగవతోఽసఙ్కుచితరక్షకత్వం దుర్నిరూప మిత్యుక్తమప్యయుక్తమ్. తత్తదధికారాఽనుగుణ్యేన అనుకూలత్వప్రతికూలత్వయోస్సుజ్ఞేయత్వాత్. అధికారపదేన ఫలసాధనాఽనుష్ఠానహేతుభూతధర్మస్య వివక్షితత్వాత్. తత్తత్పురుషాఽపేక్షితస్యైవ ఫలపదేన వివక్షితత్వాచ్చ. సచధర్మః - సంసారిత్వం ముముక్షుత్వం ముక్తత్వం నిత్యత్వఞ్చ. (౧౭)

నచ-సంసారిత్వస్యముముక్షుష్వతిప్రసఙ్గః. శత్రుపీడాదీనాంతదభిమతవిరోధిత్వాభావాత్; అన్నపానాదీనాం తదపేక్షితత్వాభావాచ్చేతివాచ్యమ్. సంసారిశబ్దేన, దేహవిశిష్టతయా సఞ్చరణకారణానాంప్రవాహరూపేణ తత్కార్యాణాఞ్చ, అహఙ్కారమమకారవిషయప్రావణ్యానాం సదానువృత్తానాం వివక్షితత్వాత్. భగవద్భక్తికృతవిషయప్రావణ్యస్య ముముక్షుష్వపిసత్త్వాత్, తద్వ్యావృత్త్యర్థం అహఙ్కారాదికార్యత్వలాభాయ, అహఙ్కారాద్యుక్తిః; చేతనోజ్జీవనాయ భగవత్సఙ్కల్పేన ముముక్షూణామపి కాదాచిత్కాఽనిషిద్ధవిషయప్రావణ్యసద్భావాత్, "సదానువృత్తానామ్" ఇత్యుక్తమ్. (౧౮)

మాముక్షుత్వాధికారదూషణమప్యయుక్తమ్. సంసారార్తికార్యోత్కటమోక్షాభిలాషస్య ముముక్షుపదేన వివక్షితత్వాత్. తస్య(౧) "భవన్తి సర్వే ప్రతికూలరూపాః" ఇతిన్యాయేన, కార్త్స్న్యేన సంసారసమ్బన్ధప్రాతికూల్యోపపత్తేః. అతఏవ,ఇదానీన్తనేషు మన్దాధికారిషు, సంసారసమ్బన్ధే సుఖరూపత్వదర్శనేపి, బాధకాభావాచ్చ. భావిన్యానిత్యసుఖస్థాన ప్రాప్తేస్సుఖరూపత్వస్యేదానీమననుభవేపి, అపేక్షితత్వే బాధకాభావేన, తస్యైవసుఖరూపశబ్దేన వివక్షితత్వాచ్చ. నిరుక్తమోక్షాభిలాషకార్యోత్కట పరమపదప్రాప్త్యపేక్షాయా ఇదానీన్తనాయా స్సంసారిష్వనతిప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౯)

ముక్తత్వనిత్యత్వాధికారదూషణమప్యయుక్తమ్. పూర్వవత్ నివర్త్యవిరోధినోఽత్రవివక్షితత్వేన, ముముక్షుషుప్రసిద్ధస్య కైఙ్కర్యవిచ్ఛేదస్య ముక్తేషునిత్యేషుచఅపేక్షితవిరోధిత్వాసమ్భవేన, అప్రసిద్ధ్యభావాచ్చ. పూర్వవత్ అపూర్వ సుఖప్రాప్తేరవివక్షితత్వేన, సిద్ధస్యైవకైఙ్కర్యస్య ఉత్తరోత్తరకాలసమ్బన్ధేనాఽభిలాషస్య, తత్ప్రదానేన రక్షకత్వస్యచ సమ్భవాచ్చ. ముక్తేషుగుణవృత్తి నిష్ఠాభేదేసత్యపి, నిత్యసూరిషు తదభావేన తత్సమభివ్యాహారేణ ముక్తపదస్య అనుభవజనితప్రీతికారితకైఙ్కర్య నిష్ఠపరతయా, కేవలాఽనుభవపరేష్వనతిప్రసఙ్గాచ్చ. అతఏవ వృత్తినిష్ఠత్వరూపాఽనుగతప్రయోజకత్వస్య . వివక్షితతయా, కైవల్యార్థిష్వతి ప్రసఙ్గశఙ్కాయాఅప్యనవకాశాచ్చ. అనుగతప్రయోజక వివక్షాయామపి ద్వైరాశ్యవ్యుత్పాదనాయ నిత్యముక్తరూపేణోక్తిసమ్భవాచ్చ. (౨౦)

వస్తుతస్త్విత్వాదికమప్యయుక్తమ్.(౨) "తేజోతస్తథాహ్యాహ" ఇత్యాద్యధికరణన్యాయేన * జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాఽధికరణన్యాయేన, *సంజ్ఞామూర్త్యధికరణన్యాయేనచజీవానాం రక్షకత్వస్య భగవత్పర్యన్త

---

(౧)   (౨) బ్రహ్మసూ-౨-౩-౧౦.

మూ; — (౩౯) ఇవ్వై యిరణ్డుమ్ చేతనర్ నిన్ఱ నిన్ఱవళవుక్కీడా యిరుక్కుమ్.

స్యైవవక్తిస్యతయా, జీవకర్తృకరక్షణే సాక్షాత్కారణీభూతానాం జ్ఞాన చికీర్షాప్రయత్నానాం నిరపేక్షాశ్రయత్వేన, భగవతోఽసఙ్కుచితసర్వ రక్షణకర్తృతోపపత్తేః. అతఏవ బ్రహ్మరుద్రాదీనాం రక్షకత్వవ్యభిచా రోక్తేః; కాదాచిత్కరక్షకత్వే భగవదధీనతోక్తిముఖేన తత్రాపిభగ వతఏవ కర్తృత్వం ముఖ్యమితిద్యోతనార్థత్వాచ్చేతి. (౨౧)

ఇదఞ్చాఽధికరణంనవసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రేదమాద్యంసూత్రమ్. (రక్షిక్కైక్కు యావతు) రక్షకత్వరూపత్వేన భవితుం యోగ్యమిత్యర్థః. (విరోధియైప్పోక్కుకై యుమ్) విరోధిశబ్దేన - అపేక్షితవిరోధిభూతం దుఃఖ తత్ప్రయోజకసుఖనివృత్తి తత్ప్రయోజకసుఖాత్యన్తాభావా దికం వివక్షితమ్. అత్ర, దుఃఖనివృత్తింవినా ఽస్వరూపేణాఽవస్థానస్యా భావోపి విరోధిపదేన వివక్షితః. దుఃఖనివృత్తింవినా సూక్ష్మస్థూలశరీర విశిష్టతయా స్వరూపేణాఽవస్థానస్య సుఖానుభవయోగ్యతారూపతయా ఽపేక్షితత్వేన,తద్విరోధిత్వాత్ స్వరూపేణాఽవస్థానాభావస్యాపి. (పోక్కు కై యుమ్) ఇత్యనేన - అభిమతవిరోధి సంసర్గాభావత్వ మిష్టతావచ్ఛేదక మిత్యభిప్రేతమ్. (అపేక్షితజ్ఙై) ఇత్యనేన-భావరూపాపేక్షితంవివక్షితమ్. అతఏవ విరోధిసంసర్గాభావస్యపృథగుక్తిః. అత్ర-ఇష్టప్రదత్వమేవ రక్షక పదప్రవృత్తినిమిత్తత్వేన వివక్షితమ్. ఇష్టప్రదత్వం భావరూపేష్టప్రాప కత్వమ్, ఇష్టవిరోధిసంసర్గాభావ సమ్పాదకత్వఞ్చేతి ద్వివిధమితిద్యోత నాయదర్వయోరుక్తిః. అనేనసుఖప్రదత్వాదుఃఖ నివర్తకత్వాదికం నరక్షక పదప్రవృత్తినిమిత్తమితిసూచ్యతే. (౨౨)

ఇత్థం రక్షకత్వం నిరుచ్య, భగవతోఽసఙ్కుచిత రక్షకత్వసిద్ధిస్త త్ఫలమితిదర్శయతిద్వితీయసూత్రేణ. (ఇవ్వై యిరణ్డుమిత్యాదినా).

మూ:— (౪౦) సంసారికళుక్కు విరోధి-శత్రుపీడాదికళ్.

(ఇరణ్డుమ్) ఇష్టత్వఘటితభావరూపరక్షకత్వమ్, ఇష్టవిరోధిత్వఘటితమభావరూపరక్షకత్వఞ్చేత్యర్థః; ఏవంరూపత్వాత్, తత్తదధికారాఽనుగుణమితి వక్తుమ్-ఇదంశబ్దప్రయోగః. (ఇరణ్డుమ్) ఇతి - అన్యోన్యనిరపేక్షతయా ఏకక్రియాన్వయరూపసముచ్చయో వివక్షితః; నత్వితరేతరయోగః. తేనభావరూపేష్టప్రదత్వస్య ఇష్టవిరోధిసంసర్గాభావసమ్పాదకత్వస్యచ ప్రత్యేకం రక్షకతారూపత్వలాభావాత్, కేవలదుఃఖనివృత్తిదశాయాం దుఃఖనివృత్తిమపివినా స్వరూపేణాఽవస్థానదశాయాఞ్చరక్షకత్వసిద్ధిః. (చేతనర్) సంసారిముముక్షు ముక్తనిత్యరూపేణ చతుర్విధజీవా ఇత్యర్థః. (నిన్ఱనిన్ఱవళవుక్కు) తత్తచ్చేతనైః ప్రాప్తానామనుగతాఽనతిప్రసక్తానాం తత్తదిష్టసాధనాఽనుష్ఠానహేతుభూతధర్మాణామిత్యర్థః. (ఈడాయిరుక్కుమ్) అనుగుణమాయిరుక్కుమిత్యర్థః. తత్తదధికారజ్ఞాప్యమితియావత్. వహ్నిమత్త్వం ధూమవత్త్వస్యాఽనుగుణమితివత్, సాధ్యస్యసాధనోపపాదకత్వాత్, ఉపపాదకస్య ఉపపాద్యాఽనుగుణత్వాత్; —•— (౧౩)

ఇత్థంపూర్వసూత్రేణ రక్షకత్వస్య దుర్జ్ఞేయత్వశఙ్కానివృత్తా. అథ తేషామధికారాణాం ప్రదర్శనార్థం స్థలత్రయముదాహరతి-సూత్రషట్కేన. తత్రప్రథమం సంసారిచేతనాన్ప్రతిభగవతో రక్షకత్వమ్ సుజ్ఞేయమిత్యాహ - తృతీయసూత్రేణ (సంసారికళుక్కి-త్యాదినా).

సంసారిపదేన-కార్యేకారణలక్షణయా, కారణేకార్యలక్షణయా వాఽహఙ్కారమమకారకార్యం విషయప్రావణ్యం వివక్షితమ్. *విరోధిపదమ్-సంసారిత్వవిశిష్టస్యస్వాభిమతవిరోధిపరమ్. విరోధిత్వఞ్చ-ఏకదేశకాలావచ్ఛేదేనైకస్మిన్విషయేఇచ్ఛాసమానాధికరణభిన్నద్వేషవిషయత్వమ్. ఏకవచనమ్-జాత్యభిప్రాయమ్. (శత్రుపీడాదికళ్) శత్రుపీడాది

మూ;— (౪౧) అపేక్షితమ్‌అన్నపానాదికళ్.
మూ;— (౪౨) ముముక్షుక్కళుక్కు విరోధి-సంసారసమ్బన్ధమ్.

పదమ్- శత్రుప్రయుక్తస్వకీయదుఃఖపరమ్. ఆదిపదమ్-ఆధివ్యాధ్యాది పరమ్. (౨౪)

ఇత్థమ్, సంసారివిషయే అభావరూపంరక్షకత్వం భగవతస్సమ్భవతీత్యనుగతధర్మావచ్ఛేదేన విరోధప్రదర్శనేనసూచయిత్వా, భావరూపరక్షకత్వమపి తద్విషయే తస్య సమ్భవతీతి సూచయతితురీయసూత్రేణ (అపేక్షితమిత్యాదినా).

“సంసారికళుక్కు” ఇతిపదమ్-అత్రఆదావనుషజ్యతే. *అపేక్షితపదమ్ - భావరూపా౽పేక్షితపరమ్. ఏకవచనం పూర్వవత్. (అన్నపానాదికళ్) “అన్నఞ్చ పానఞ్చ” ఇతి-విగ్రహః. పానశబ్దః-పానీయే లాక్షణికః. *ఆదిశబ్దః-స్రగ్వస్త్రా౽భరణా౽ఙ్గరాగా౽ఙ్గనాలిఙ్గనాదిపరః. పూర్వసూత్రే శత్రుపీడాత్వాదికంద్విష్టతావచ్ఛేదకమ్. అస్మిన్ సూత్రే అన్నత్వ పానీయత్వాదిక మిష్టతావచ్ఛేదకమభిప్రేతమ్. (౨౫)

అథ ముముక్షుత్వావచ్ఛేదేన అభావరూపరక్షకత్వం భగవతస్సూచయతి పఞ్చమసూత్రేణ (ముముక్షుక్కళుక్కిత్యాదినా).

అత్ర :- సంసారార్తిభూమకార్య సంసారనివృత్త్యుత్కటేచ్ఛాసాధనపరమపదప్రాప్త్యభినివేశా౽తిశయవత్త్వంవివక్షితమ్-ముముక్షుపదేన. తేనమన్దాధికారిణాంముముక్షూణాం సంసారసమ్బన్ధత్వస్య ద్విష్టతావచ్ఛేదకత్వాభావేపినక్షతిః; నవా-ముముక్షుత్వస్య సంసారసమ్బన్ధే అపేక్షితవిరోధిత్వ జ్ఞాప్యతయా ముముక్షుత్వేన సంసారసమ్బన్ధే అభిమతవిరోధిత్వం జ్ఞాతుంశక్యమితిశఙ్కా౽వకాశః; ముముక్షాకారణ పరమపదప్రాప్త్యభినివేశాతిశయ పరత్వాత్ ముముక్షుపదస్య. (౧) “రసో

(౧) తై-ఆ-౭-౧.

మూ;— (౮౩) అపేక్షితమ్-పరమపదప్రాప్తి.
మూ;— (౮౮) ముక్తర్కళ్ నిత్యర్కళ్-మ్విరోధి-కైఙ్కర్యహాని.

వై నః, రసం హ్యేవాఽయం లబ్ధ్వాఽఽనన్దీభవతి," ఇత్యాదిప్రమాణాను సారేణ పరమపురుషార్థభూత పరమపదప్రాప్తేస్సర్వత ఇష్టత్వాత్, తత్ప్రతిబన్ధకత్వేనైవ సంసారనివృత్త్యావృత్తేచ్ఛోదయాచ్చ. విరోధి పదం పూర్వవత్. (సంసారసమ్బన్ధమ్) సంసారపదమ్ - సూక్ష్మస్థూల దేహవిశిష్టతయా సఞ్చరణలక్షణ సంసారకారణ మూలప్రకృతిపరమ్. తత్సమ్బన్ధే ద్విష్టతావచ్ఛేదకమ్ - అహఙ్కారమమకారరూపాఽవిద్యా పుణ్యాపాపరూపకర్మవాసనారుచి మూలక మల భాణ్డదేహసమ్బన్ధాపాద కత్వంవివక్షితమితి. (౨౬)

అథముముక్షుత్వావచ్ఛేదేన భగవతో భావరూపరక్షకత్వందర్శ యతి షష్ఠసూత్రేణ (అపేక్షితమిత్యాదినా).

అత్రాపి "ముముక్షుక్కళుక్కు" ఇత్యనుషజ్యతే. అత్రపాషాణ కల్పమోక్షేచ్ఛావతః పరమపదప్రాప్తేరనపేక్షితత్వాత్, ముముక్షు పదస్య పరమపదప్రాప్తీచ్ఛయా తత్ప్రతిబన్ధకమోక్షేచ్ఛావతః పరమ పదప్రాప్తిరపేక్షితేత్యుక్తిపర్యవసానేన సాధ్యాఽవిశేషప్రసఙ్గాచ్చ, పరమ పదప్రాప్తీచ్ఛావతో గుణానుభవకైఙ్కర్యోత్కటేచ్ఛావత్త్వనియ మాచ్చ, పరమపదప్రాప్తిశబ్దో గుణానుభవకైఙ్కర్యలాభోపలక్షణార్థః.

అథముక్తవిషయేనిత్యవిషయేచ భగవతోఽభావరక్షకత్వసిద్ధిం సూచయతి సప్తమసూత్రేణ (ముక్తర్కళ్-మిత్యాదినా).

*ముక్తపదమ్-నివృత్తసంసారపరమ్. *నిత్యపదమ్ - అస్పృష్ట సంసారగన్ధసూరిపరమ్. అనేనపదద్వయేన నిత్యసూరివాచకపద సమభి వ్యాహారాఽనుగృహీతేన గుణానుభవజనితప్రీతి కారితకైఙ్కర్యపరత్వ మనుగత మిష్టాఽనిష్టజ్ఞాపకమభిప్రేతమ్. తేన కైవల్యార్థినాం కేవలాను

మూ;— (౮౫) అపేక్షితమ్కైఙ్కర్యవృద్ధి.

భగవత్పరాణాఞ్చ కైఙ్కర్యహానేరభిమత విరోధిత్వాభావేపి నక్షతిః. అత్ర కైఙ్కర్యపరత్వమ్-నకైఙ్కర్యేచ్ఛావత్త్వమ్. కైఙ్కర్యేచ్ఛావత్త్వస్య కైఙ్కర్యహానేర్ద్విష్టత్వే కైఙ్కర్యేష్టత్వేచజ్ఞాపకత్వాఽసమ్భవాత్. ద్విష్టతావచ్ఛేదకేష్టతావచ్ఛేదకయోరేవ ద్విష్టత్వేష్టత్వజ్ఞాపకత్వాత్. కైఙ్కర్యేచ్ఛావత్త్వస్య ముముక్షుసాధారణ్యాచ్చ. కిన్తు భగవద్గుణానుభవజనితప్రీతి కారితకైఙ్కర్యశాలిత్వమ్; అత్రాఽనుగత రూపేణాఽనిర్దేశః-కైఙ్కర్యపరేషు ద్వైవిధ్యసూచనాయ. విరోధిపదం ప్రాగ్వత్. (కైఙ్కర్యహాని) ఇత్యత్ర కైఙ్కర్యపదం-నరాజభృత్యాది సాధారణ శేషవృత్తిమాత్రపరమ్; "ముక్తైర్ కుర్యామ్ నిత్యైర్ కుర్యామ్" ఇతివిశేషోపాదానాఽనుపపత్తేః. కిన్తు;-అనుభవజనితప్రీతికారిత కేవలపరార్థశేషవృత్తిపరమ్. *హానిశబ్దః - సంసర్గాభావసామాన్యపరః. (ఐా)

అథనిత్యముక్తవిషయే భగవతోభావరూపరక్షకత్వసిద్ధిం సూచయత్యష్టమసూత్రేణ (అపేక్షితమిత్యాదినా).

అత్రాపి "ముక్తైర్ కుర్యామ్ నిత్యైర్ కుర్యామ్" ఇత్యనుషఙ్గః. *కైఙ్కర్యశబ్దః పూర్వవత్. *వృద్ధిశబ్దః-ఉత్తరోత్తరకాలసమ్బన్ధనైయత్యపరః. నచ-ఇత్థమిష్టప్రాపకత్వమేవ రక్షకపదప్రవృత్తినిమిత్తమ్; తచ్చ-ద్వివిధమిత్యఙ్గీకారే, "ఇష్టప్రాపణపర్యన్తాఽనిష్టనివారణలక్షణా-రక్షా" ఇతిశ్రుతప్రకాశికాసూక్తివిరోధః; తత్రాఽనిష్టనివారణే ఇష్టప్రాపణనైయత్యప్రతీతేరితివాచ్యమ్. తస్యాస్సూక్తేః "వినతవివిధభూత" ఇత్యుక్తప్రకృతరక్షాకర్త్రభిప్రాయేణ, రక్షాతాదృశ్యైవేత్యభిప్రాయాత్.

నచ-అనిష్టనివారణమపి ఇష్టప్రాపణమితివాచ్యమ్. ఇష్టపదస్య భావరూపేష్టపరత్వాత్. నచైవమపి అనిష్టనివారణస్య ప్రాధాన్యోక్తివిరోధః; "అనిష్టనివారణపూర్వకేష్టప్రాపణం రక్షా" ఇత్యపివక్తుంశక్య

మూ;— (౪౬) ఈశ్వరనై యొత్తిన్దవర్ కళ్ రక్షకరల్లరెన్నుమిడమ్
ప్రపన్నపరిత్రాణ త్తిలే శొన్నోమ్.

త్వాదితి వాచ్యమ్. (౧) "తమేవవిదిత్వాఽతిమృత్యుమేతి" (౨) "శరణంవ్రజ" (౨) "మోక్షయిష్యామి" ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ తత్త్వజ్ఞానం ప్రతిబన్ధకనివృత్తావేవోపయుజ్యతే. ప్రతిబన్ధకేనివృత్తే, సేతౌభగ్నే జలనిస్సరణవత్ స్వరూపావిర్భావస్స్వయమేవసమ్పద్యత ఇత్యభిప్రాయేణాఽనిష్టనివారణస్య ప్రాధాన్యేనాఽనుగృహీతత్వోపపత్తేః. (౨౯)

⁂

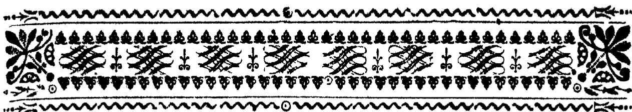
అథ బ్రహ్మరుద్రాదీనాంరక్షకత్వం భగవతోరక్షకత్వ సఙ్కోచకమితిశఙ్కాం పరిహరతి నవమసూత్రేణ(ఈశ్వరనై యిత్యాదినా)

ఈశ్వరపదమ్ - నిరుపాధికాఽసఙ్కుచితయోగవృత్తినిమిత్తబలాత్, ప్రకరణబలాచ్చ భగవత్పరమ్. రక్షకత్వస్యనిర్హేతుకత్వముపపాదయితుమ్-ఈశ్వరత్వేననిర్దేశః; (3) "ఈశేశితవ్యసమ్బన్ధాదనిదంప్రథమాదపి । రక్షిష్యత్యనుకూలాన్నః" ఇత్యుక్తేః. "ఈశ్వరనై యొత్తిన్దవర్ కళ్ రక్షకరల్లర్" ఇత్యుక్త్యా - అనిదం ప్రథమేశేశితవ్యసమ్బన్ధాభావాత్, భగవద్వ్యతిరిక్తాః నిర్హేతుకరక్షకా న భవన్తీతిభావస్సూచ్యతే. రక్షకపదమ్ - నిరుపాధికాఽసఙ్కుచితరక్షణకర్తృపరమ్. (ఎన్నుమిడమ్) రక్షకత్వవ్యభిచారస్థలమిత్యర్థః. (ప్రపన్నపరిత్రాణత్తిల్) ప్రపన్నపరిత్రాణాఖ్య ప్రబన్ధ ఇత్యర్థః. అపేక్షితార్థస్య అత్రాఽనుక్తిర్విస్తరభియా; అత్రవక్తవ్యం స్వాతన్త్ర్యేణ ప్రబన్ధాన్తరే ప్రపఞ్చితమ్. తత్రైవాఽనుసన్ధేయమిత్యభిప్రాయేణ (శొన్నోమ్) ఇత్యుక్తమ్.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వ రామానుజార్యవిరచితే (30)
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే, ప్రథమాధ్యాయేద్వితీయపాదే
భగవతోఽసఙ్కుచితసర్వరక్షకత్వసమర్థనంనామపఞ్చమాధికరణమ్.

---

(౧) శ్వే-3-౨౮. (౨) గీ-౧౮-౬౬. (3) లక్ష్మీత-౧౭-౭౦.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే శ్రీసమ్బన్ధస్య అకారవ్యఙ్గ్యత్వసమర్థనంనామ షష్ఠాధికరణమ్.

మూ;— (౮౭) రక్షిక్కుమ్బోతు పిరాట్టిసన్నిధివేణ్డుకైయాలే ఇతిలే శ్రీసమ్బన్ధముమనుసన్ధేయమ్.

ఇత్థమ్, అకారస్య వాచ్యార్థఉక్తః. అథవ్యఙ్గ్యార్థఉచ్యతే. తత్ర సంశయః. శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్యవ్యఙ్గ్యార్థో నవేతి. తదర్థంభగవతోరక్షణే శ్రీసన్నిధిరపేక్షితానవేతి. తదర్థం తత్ర ప్రమాణమస్తి నవేతి. ప్రథమసంశయార్థం పునరిదంచిన్త్యతే. భగవతోరక్షకత్వమ్–అకారస్యరూఢనిమిత్తవ్యఙ్గ్యంనవేతి, అకారమకారసమభివ్యాహారవ్యఙ్గ్యం నవేతిచ. ఏతదర్థమిదంచిన్త్యతే, రక్ష్యరక్షకసన్నిధానం పరికరసన్నిధానాఽనియతం నవేతి. ప్రథమసంశయార్థం పరమపిచిన్త్యతే. శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థప్రతిసమ్బన్ధిశేషిత్వవ్యఙ్గ్యంనవేతి. ప్రథమసంశయార్థమేవ అన్యదపిచిన్త్యతే. దివ్యదమ్పత్యోరవినాభావోఽస్తినవేతి. ఏతదర్థమిదంచిన్త్యతే. భగవద్రక్షకత్వసిద్ధ్యర్థం, భగవద్వాత్సల్యసిద్ధ్యర్థం, భగవద్రఞ్జనార్థం, స్వయమేవచేతనరక్షణార్థఞ్చ దమ్పత్యోరవినాభావే భగవత్స్వాతన్త్ర్యహానిరస్తినవేతి.

పునరపి ఆద్యసంశయార్థమేవచిన్త్యతే. శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థవ్యఙ్గ్యంనవేతి. ఏతదర్థమిదంచిన్త్యతే. చేతనస్యభగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశేన ప్రవృత్తిస్సమ్భవతినవేతి. "యదాప్రమాణాభావేన భగవద్రక్షణే శ్రీసన్నిధానమనపేక్షితమ్; యదాచశ్రియఃపతిత్వమ్_అకారరూఢనిమిత్తవ్యఙ్గ్యంనభవతి; యదాచ రక్ష్యరక్షకసన్నిధానే పరికరసన్ని

ధానాఽనియమేన, తత్ - అకారమకారసమభివ్యాహారాభావే వ్యఙ్గ్యం న భవతి; యదా చ శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థప్రతిసమ్బన్ధివ్యఙ్గ్యం న భవతి; యదా చ భగవద్రక్షణాదిచతుష్టయార్థం దివ్యదమ్పత్యోరవినాభావే భగవతః స్వాతన్త్ర్యభఙ్గప్రసఙ్గేన తయోరవినాభావో నాస్తి; యదా చ చేతనస్య భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశేన ప్రవృత్త్యసమ్భవేన శ్రియఃపతిత్వం చతుర్థ్యర్థవ్యఙ్గ్యం న భవతి. తదా హేతుషట్కేణ బాధకేన శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్య వ్యఙ్గ్యార్థో న భవేత్; యదా చ నిరుక్తహేతుషట్కరూపబాధకం నాస్తి; తదా శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్య వ్యఙ్గ్యార్థో భవేత్" ఇతి ఫలఫలీభావః. (౧)

తత్ర పూర్వః పక్షః;.

శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారస్య వ్యఙ్గ్యార్థో న భవతి. భగద్రక్షకత్వరూపాఽకారార్థస్య శ్రీసమ్బన్ధాక్షేపకత్వాఽభావాత్. నచ శ్రీసహితస్యైవ భగవతో రక్షకత్వాత్తస్య తదాక్షేపకత్వమితి వాచ్యమ్. తత్ర మానాభావాత్. నచ (౧) "లక్ష్మ్యా సహ హృషీకేశః" ఇత్యాదికం ప్రమాణమ్. "సహైవ దశభిః పుత్రైర్భారం వహతి గర్దభీ" ఇత్యాదావివ "లక్ష్మ్యా సహ" ఇత్యుక్తిసాహిత్యస్యోపలక్షణత్వాత్. అన్యథా భగవతోఽనన్యాధీనత్వభఙ్గప్రసఙ్గాత్, (౨)

నచ, లక్ష్మ్యాః పత్నీత్వప్రయుక్తపారతన్త్ర్యసద్భావేన భగవతస్తత్సాపేక్షత్వే స్వాతన్త్ర్యభూతాఽనన్యాధీనత్వం సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. పితాపుత్రాభ్యాం సమ్భూయ క్రియమాణరథాదౌ, వాస్తవపారతన్త్ర్యవిశిష్టస్యాపి పుత్రస్య పిత్రపేక్షత్వే స్వాతన్త్ర్యాఽవిశేషేణ, ప్రకృతేపి "లక్ష్మ్యా సహ" ఇత్యుక్తిసాహిత్యస్య విశేషణత్వే, రక్షణక్రియాయాం సహకారిత్వేన లక్ష్మ్యా అపి స్వాతన్త్ర్యాపత్తౌ, వాస్తవపారతన్త్ర్యస్యాఽప్రయోజకతయా రక్షణకార్యే స్వతన్త్రాఽన్యానధీనత్వస్యాఽప్రసఙ్గాత్. (3)

(౧) లక్ష్మీత-౨౭-౧౮.

ఏతేన మన్త్రరత్నస్థ శ్రీమచ్ఛబ్దః-లక్ష్మ్యాశ్శరణదార్థేష్టప్రాప్త్య నిష్టనివృత్త్యోస్సహకారిత్వే ప్రమాణమిత్యపాస్తమ్. తత్రాపినారాయణ శబ్దేన రూఢ్యా పదాత్మక శ్రుత్యా ప్రపత్తవ్య దేవతానిర్ధారణవత్, శ్రీమచ్ఛబ్దేన రూఢనిమిత్తోపష్టమ్భకోత్తర నారాయణాద్యుపబృంహిత శ్రీపతిత్వరూపలిఙ్గముఖేన, దేవతావిశేష నిర్ధారణేన, శ్రీమత్పదసాఫల్య సమ్భవేన, స్వాతన్త్ర్య భఙ్గప్రసఙ్గాదేవ, తత్రాపి శ్రీమచ్ఛబ్దస్యోప లక్షణ పరత్వాత్. (౧) "పతింవిశ్వస్యాఽఽత్మేశ్వరమ్" (౨) "నతస్యేశే కశ్చన"(౩)"నాన్యోహేతుర్విద్యత ఈశనాయ" (౪) "క్షరాత్మానావీశతేదేవఏకః" ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధేన, పురుషకారత్వ కణ్ఠోక్తీనాం మాతృత్వ ప్రయుక్తవాత్సల్యాఽతిరేకకృత ఘటనపరత్వేన, లక్ష్మ్యాః పురుషకారభావస్య కార్యోత్పత్త్యర్థాఽనపేక్షణీయత్వేసతి అవర్జనీయసన్నిధికత్వ లక్షణాఽన్యథాసిద్ధిగ్రస్తత్వాత్. (౪)

ఏతేన శ్రీసమ్బన్ధస్యాఽకారవ్యఙ్గ్యత్వాభావే లక్ష్మ్యాభగవద్వక్షసినిత్యవాసానస్యాదితి శ్రీసేనాపతిమిశ్రసూక్తివాక్యమపి వ్యాఖ్యాతమ్. "అకారవ్యఙ్గ్యంశ్రియఃపతిత్వమ్" ఇతిసమ్ప్రదాయ శ్రద్ధావిజృమ్భితత్వాత్. అన్యథా (౫) "శ్రీవత్సవక్షానిత్యశ్రీః" (౬)"యయావక్షస్థలంహరేః" ఇత్యాదిప్రసిద్ధాయా విష్ణువక్షస్స్థలాలయాయా అకారేణ వ్యఞ్జనయాఽనుపస్థితౌ వక్షసిస్థితిర్నస్యాదితి, వక్షస్స్థితివత్ అకారేణోపస్థితిరపి నియతేత్యుక్తేః పరీక్షక పరిహాసనీయత్వాపత్తేః. (౫)

నచ, అకారస్య భగవతిరూఢతయా లక్ష్మ్యాలిఙ్గితవక్షస్కత్వం రూఢనిమిత్తమితి-లక్ష్మీసమ్బన్ధబోధోలభ్యత ఇతివాచ్యమ్. ఏవన్తర్హి శ్రియఃపతిత్వస్యైవ రూఢనిమిత్తత్వాపత్తౌ, "శ్రియఃపతిత్వమ్-అకార

---

(౧) తై-నా-౬-౧౦-౩. (౨) తై-నా-౨. (౩) శ్వే-౬-౧౭.
(౪) శ్వే-౧-౧౦. (౫) రా-సు-౨౭-౨౯. (౬) వి-పు-౧-౯-౫.

వ్యఙ్గ్యార్థః” ఇతిసిద్ధాన్తభఙ్గప్రసఙ్గాత్. యదిచ మన్త్రరత్నే శ్రీమత్పదేన నిర్దిష్టస్యాపి శ్రీసమ్బన్ధస్య నారాయణశబ్దేనాపి నిర్దేశే పౌనరుక్త్యాప త్త్యా,నారాయణాదిశబ్దేషు రూఢ ప్రవృత్తి నిమిత్తమన్యదేవేత్యుచ్యేత; తర్హి-తదేవ అకారస్యాపి రూఢవృత్తినిమిత్తమితినాఽకారస్య శ్రియఃపతిత్వం రూఢవృత్తినిమిత్తవ్యఙ్గ్యార్థః. అతోవక్షస్స్థలపరిత్యాగే అకార పరిత్యాగ ఇతివాక్య మసదర్థవాదఏవ. (౬)

ఏతేనైవ అకారమకారసమభివ్యాహారవ్యఙ్గ్యం శ్రియఃపతిత్వమిత్యపినిరస్తమ్; అకారార్థరక్షణసహకారిత్వేన శ్రీసమ్బన్ధాక్షేపస్య అనుపదమేవ నిరస్తతయామకారస్యజ్ఞాతృత్వాది విశిష్టజీవప్రతిపాదకస్య శ్రీసమ్బన్ధగన్ధవ్యఞ్జకత్వాఽసమ్భావితతయాచ తదుభయసమభివ్యాహార వ్యఞ్జకత్వ శఙ్కాయా దూరాఽపాస్తత్వాత్. (౭)

నచ-శయ్యాస్థితభర్తృరక్షనార్థం ఖట్వాసుప్తశిశుపోషణార్థఞ్చ, భార్యాత్వజననీత్వాకారేణ,స్త్రియాశ్శయ్యాఖట్వయోరపరిత్యాగవత్,ఈశ్వర జీవవాచకాఽకారమకారాఽపరిత్యాగోలక్ష్మ్యా అపిసమ్భవతీతివాచ్యమ్. భర్తుశ్శయ్యాస్థితేర్భార్యా భోగార్థతయా,శిశోఃఖట్వాస్థితేర్జననీకర్తృకస్వాపనముఖేన పోషణార్థతయాచ,భార్యాయాస్స్వామిప్యసమ్బన్ధేన, శయ్యాఖట్వయోరపరిత్యాగసమ్భవేపి, అకార మకారయోర్లక్ష్మిసాపేక్షవ్యాపారముఖేన ఈశ్వర జీవబోధకత్వాఽభావేన, లక్ష్మ్యాబోధ్యతాసమ్బన్ధేన అకారమకారాఽపరిత్యాగే మానాభావాత్. స్త్రియాశ్శయ్యాఖట్వయోరపి అపరిత్యాగస్యాఽనియతతయా, లక్ష్మ్యా అకారమకారాఽపరిత్యాగస్య నియతతయాచ దృష్టాన్తదార్ష్టాన్తికయోర్వైషమ్యాచ్చ. అకారార్థరక్షణేన వ్యఙ్గ్యత్వస్య పూర్వమేవోక్తతయా పునస్తదుక్తివైఫల్యాచ్చ. జ్ఞాతృత్వరూపేణ జీవబోధకస్య మకారస్య అకారసమభివ్యాహారేపి లక్ష్మీసమ్బన్ధవ్యఞ్జక ధర్మపరత్వాసమ్భవేన అకారసమభివ్యాహారోక్తివైఫల్యాచ్చ. (౮)

అతఏవచ, లుప్తచతుర్థీసమభివ్యాహారసిద్ధశేషిత్వవ్యఙ్గ్యం శ్రియఃపతిత్వమిత్యపిపరాస్తమ్. "భగవతో యచ్ఛేషిత్వం తచ్ఛేషిత్వం లక్ష్మ్యా అపి." ఇత్యత్ర నియమే ప్రమాణాభావాత్. ఉభయాఽధిష్ఠానమైకం శేషిత్వమితి సిద్ధాన్తివాక్యస్య భగవత ఉపాయాన్తరాఽసహత్వవత్, ఉపేయాన్తరాఽసహత్వ ప్రతిపాదకప్రమాణజాతవిరుద్ధత్వాత్. నచ, గృహిణ్యాదాసశేషిత్వన్యాయేన లక్ష్మ్యా జీవశేషిత్వసిద్ధిరితి వాచ్యమ్. గృహిణీపరామర్శనియత ధర్మశాస్త్రసిద్ధానాం గృహకార్యాణాం గృహిణ్యనుమతరీత్యా అకరణే గృహకార్యాణామసిద్ధిప్రసఙ్గేన, దాసం ప్రతియజమానశేషిత్వస్యైవాఽసిద్ధిప్రసఙ్గేన దాసశేషిక్రయపత్రే యజమానమాత్రశేషిత్వలేఖనేన గృహిణీశేషిత్వసిద్ధిసమ్భవేపి, శాస్త్రైకగమ్యభగవచ్ఛేషిత్వస్య లోకదృష్టరీత్యా లక్ష్మీశేషిత్వాక్షేపకత్వోక్తేరుపహాస్యత్వాత్. (౯)

అతఏవ శ్రీశ్రీశయోరవినాభావాత్ శ్రీశోపస్థితౌ శ్రియోప్యుపస్థితిరితిపరాస్తమ్. అకారస్య యోగనిమిత్త రూఢనిమిత్తమకారసమభివ్యాహార ప్రత్యయార్థాఽన్వయరూపాఽవినాభావహేతుచతుష్టయస్య నిరస్తత్వాత్. అన్యస్య చాఽవినాభావహేతోరనుపలబ్ధిపరాహతత్వాత్. పూర్వోక్త హేతుచతుష్టయేన పృథక్స్థిత్యభావరూపవ్యఞ్జకాన్తరోపన్యాసవైఫల్యాచ్చ. (౧౦)

ఏతేన ప్రభాప్రభావన్న్యాయేన పుష్పపరిమళన్యాయేనచాఽవినాభావ ఇత్యపి ప్రత్యుక్తమ్. లక్ష్మీసమ్బన్ధప్రయుక్తాతిశయవివక్షాయామనన్యాధీనత్వభఙ్గాత్. తదవివక్షాయాం విశేషదృష్టాన్తవైఫల్యాత్, (౧) "అనన్యాహి మయా సీతా" ఇత్యాదేశ్చ ప్రశంసామాత్రత్వాత్, (౨) "ప్రసూనం స్పృష్ట్వా త్వా త్రిమ్" ఇత్యాదేరపి స్వయం కల్పితప్రశంసామాత్రత్వాచ్చ. (౧౧)

(౧) రా-యు-౧౨౧-౧౯. (౨) శ్రీగుణరత్న-౨౯.

ఏతేనైవ చతుర్థ్యర్థఏవ వ్యఞ్జక ఇత్యపిప్రతిక్షిప్తమ్. శేషత్వస్య మిథుననిరూప్యత్వస్య (౧) "పతింవిశ్వస్య" (౨) "పతింపతీనామ్"(౩) "పరమంపరస్తాత్" ఇత్యాది ప్రమాణశతప్రతిపన్న జగచ్ఛేష్యైకత్వ బాధప్రసఙ్గపరాహతత్వాత్. తస్మాత్ శ్రియఃపతిత్వమ్-అకారస్యవ్యఙ్గ్యార్థోనసమ్భవత్యేవేతి. (౧౨)

అత్రాయంసిద్ధాన్తః-.

శ్రియఃపతిత్వమ్-అకారస్యవ్యఙ్గ్యార్థోభవత్యేవ. భగవద్రక్షకత్వ రూపాఽకారార్థస్యశ్రీసమ్బన్ధాక్షేపకత్వాత్. శ్రీవిశిష్టస్యైవభగవతస్సర్వ త్రరక్షకత్వాత్. తత్రచ"లక్ష్మ్యాసహహృషీకేశః"ఇత్యాదేరేవప్రమా ణత్వాత్. తత్రలక్ష్మీసహితత్వస్య విశేషణత్వేసమ్భవతి ఉపలక్షణత్వ స్యాఽన్యాయ్యత్వాత్. (౧౩)

నచైవం భగవతోఽనన్యాధీనత్వ భఙ్గప్రసఙ్గః; లక్ష్మ్యాః పత్నీ త్వప్రయుక్తపారతన్త్ర్యసద్భావేన భగవతస్తత్సాపేక్షత్వేపి, స్వతన్త్రా న్యానధీనత్వసమ్భవాత్. నచ-పితాపుత్రాభ్యాం సమ్భూయక్రియమాణ రథాదౌవాస్తవపారతన్త్ర్యవిశిష్టస్యాపి పుత్రస్యపితృవత్స్వాతన్త్ర్యాఽవి శేషేణ, ప్రకృతేపి "లక్ష్మ్యాసహ" ఇత్యుక్తసాహిత్యస్య విశేషణత్వే రక్షణక్రియాయాంస్వాతన్త్ర్యపత్త్యా, పత్నీత్వప్రయుక్తపారతన్త్ర్యమ ప్రయోజకమితివాచ్యమ్. రథాదౌ పితాపుత్రయోరథత్వాద్యవచ్ఛిన్న కార్యతానిరూపిత కారణతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతక్షణాదివ్యాపారాణాం తక్షత్వాది కారణతావచ్ఛేదకస్యచాఽవిశేషేణ ద్వయోరపి స్వతన్త్ర కారణత్వేపి, ప్రకృతే శ్రీశ్రీశయోశ్చేతనకర్మకరక్షణక్రియాయామేక ధర్మావచ్ఛిన్నకారణతాకత్వే మానాభావేన, పత్నీత్వప్రయుక్తపార తన్త్ర్యస్య రాజభృత్యాదిన్యాయేన ఘటకత్వరూప పరమ్పరాకారణత్వ

(౧) తై-నా-రా-౬-౧౧-౩. (౨) (౩)

ప్రయోజకత్వ సమ్భవాత్. సమ్భవతిచ పత్నీత్వేన భగవద్వాల్లభ్యాతిశయాత్ రాజభృత్యాద్యపేక్షయాపి ఫలావినాభూతఘటనాతిశయః. కిఞ్చ "లక్ష్మ్యాసహ" ఇత్యత్ర "సహయుక్తేఽప్రధానే" ఇతితృతీయయా క్రియాయాః ప్రాధాన్యప్రతీత్యా ఘటకత్వేనైవ లక్ష్మ్యా అన్వయోవచనసిద్ధః. అతోనభగవతోఽనన్యాధీనత్వభఙ్గః. (౧౪)

అపిచ - "లక్ష్మ్యాసహ" ఇత్యాదివచనమూలప్రమాణభూతమన్త్రరత్నే శ్రీమచ్ఛబ్దబలేనైవ లక్ష్మ్యా భగవత్కర్తృక రక్షణకార్యోపయోగః, తత్రఘటకత్వేనోపయోగవిశేషశ్చసిధ్యతి. శ్రియశ్శరణపదాశ్లిష్టప్రాప్త్యనిష్టనివృత్త్యోరుపయోగిత్వేన విశేషణత్వస్య సమ్భవతస్త్యాగాయోగాత్. ఉపలక్షణత్వేసాక్షాదుపయోగిత్వేచ, పరమోపక్రమశ్రీశబ్దవిరోధాచ్చ. శ్రీశబ్దవ్యుత్పత్తిశక్త్యా ఘటకత్వేన పరమ్పరయా రక్షణోపయోగప్రతీతేః. (౧)"శృణాతినిఖిలాన్దోషాన్ శ్రీణాతిచ గుణైర్జగత్" ఇతివ్యుత్పత్తిద్వయస్య, "శ్రీయతే, శ్రయతే, శృణోతి, శ్రావయతి" ఇతివ్యుత్పత్తిచతుష్టయస్యచ ద్వారద్వారిభావేన పరమ్పరాకారణత్వ పరత్వసమ్భవే, సాక్షాత్పరమ్పరాకారణతాద్వయపరత్వస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్. (౧౫)

అన్యచ్చ-పురుషకారత్వోక్త్యాఽపి శ్రీమచ్ఛబ్దస్య పరమ్పరోపయోగిత్వమేవోపబృంహితమ్. నచ, పురుషకారత్వ శ్రుతిసిద్ధఘటనస్య మాతృత్వప్రయుక్త వాత్సల్యాతిరేకకృతత్వేన కార్యోత్పత్త్యర్థమనపేక్షణీయత్వేనతీత్యాద్యన్యథాసిద్ధిర్దోష ఇతి వాచ్యమ్. పురుషంకరోతీతి వ్యుత్పత్త్యా, అకార్యకరత్వేన స్త్రీప్రాయయోర్జీవేశ్వరయోః కార్యఘటకత్వేనపుంస్త్వావహత్వస్య పురుషకారత్వశ్రుతిసిద్ధతయా, కార్యోత్పత్త్యర్థమనపేక్షణీయత్వాభావాత్. సాక్షాత్కార్యోత్పత్త్యర్థమనపేక్షణీయత్వేనాఽన్యథాసిద్ధేరస్మాకమనిష్టత్వాభావాత్. (౧౬)

ఏవం(౧)"శృణాతినిఖిలాన్ దోషాన్ శృణాతిచగుణైర్జగత్। శ్రీయతే చాఖిలైర్నిత్యం శ్రయతే చపరంపదమ్। శ్రయన్తీం శ్రీయమాణాఞ్చ శృణతీం శృణ్వతీమపి" ఇత్యాదిష్వపి సద్వారక కార్యోపయోగిత్వ పరతయా శ్రీమచ్ఛబ్ద ఉపబృంహిత ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౧౭)

ఇతరచ్చ; -(౨) "తమసః పరమో ధాతా శఙ్ఖచక్రగదాధరః" (౩) "జాతోసి దేవదేవేశ శఙ్ఖచక్రగదాధర" (౪) "శమితనిఖిలతాపం శఙ్ఖచక్రాదిచిహ్నమ్" ఇత్యాదిప్రతిపన్న శఙ్ఖచక్రాదివిశిష్ట విగ్రహవిశేషస్యైవ, బ్రహ్మరుద్రేన్ద్రాదిశబ్దేషు చతుర్ముఖత్వ త్రినేత్రత్వ సహస్రాక్షత్వాది విశిష్టవిగ్రహావత్, విష్ణ్వాదిశబ్దేషు రూఢినిమిత్తతయా తత్పర్యాయస్యాకారస్యాపి తాదృశవిగ్రహవిశేషఏవ రూఢినిమిత్తమితి, లక్ష్మీసమ్బన్ధనియత విగ్రహవిశేషబోధకస్యాకారస్య లక్ష్మీసమ్బన్ధవ్యఞ్జకత్వావశ్యమ్భావేన, లక్ష్మ్యా అకారవ్యఙ్గ్యత్వాభావే, భగవద్వక్షస్స్థలసమ్బన్ధోనస్యాదితి శ్రీసేనాపతిమిశ్రసూక్త్యనుసారేణ శ్రియఃపతిత్వమ్ - అకారవ్యఙ్గ్యార్థఏవ. తత్సూక్తౌ సమ్ప్రదాయశ్రద్ధావిజృమ్భితతోక్తిశ్చ, అకారప్రవృత్తినిమిత్త విగ్రహవిశేషే లక్ష్మీవక్షస్కత్వావినాభావాజ్ఞాననిబన్ధనా. లక్ష్మీవక్షస్కత్వనియతవిగ్రహవిశేషనిమిత్తకాకారేణవిష్ణువక్షస్స్థలాలయాయాలక్ష్మ్యావ్యఞ్జనయా ఽనుపస్థితౌ, వక్షసిస్థితిర్నస్యాదిత్యాపాదనస్య పరీక్షకహృదయఙ్గమత్వాత్.

నచ-శ్రీపతిత్వమేవ రూఢినిమిత్తమితి తస్యవ్యఙ్గ్యత్వభఙ్గప్రసఙ్గః. శ్రీపతిత్వం కస్మిన్నాత్మస్వరూపేఽస్తి; కస్మిన్నాస్తీతిజిజ్ఞాసాయామ్, శఙ్ఖచక్రాదిచిహ్నితవిగ్రహ విశేషావచ్ఛిన్నాత్మస్వరూపత్వస్యైవ తద్వ్యఞ్జకత్వేన వక్తవ్యతయా, తస్యైవనిమిత్తత్వౌచిత్యాత్. ఏవఞ్చమన్త్రరత్నే శ్రీమచ్ఛబ్ద సమభివ్యాహారోప్యుపపద్యతే. (౧౮)

---

(౧) (౨) రా-యు-౧౧౪-౧౫. (౩) వి-పు-౫-౩-౧౦.

ఏతచ్చ (౧) "శ్రద్ధయా దేవో దేవత్వమశ్నుతే" (౨) "తయా సరాజర్షిసుతః" ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతిమూలకేన, (౩) "యస్యావీక్ష్య ముఖంతత్" ఇత్యాద్యాచార్యవచనేన, భగవత్కృతచేతన రక్షణస్యలక్ష్మీముఖోల్లాసార్థతయా రక్షకత్వవాచినా అకారేణ, రక్షణఫలముఖోల్లాస శాలిలక్ష్మీపతిత్వం వ్యఙ్గ్యమితినిర్బాధమ్. (౨౦)

ఇదఞ్చ - (౪) "శ్రియంవాసయమేకులే మాతరంపద్మమాలినీమ్" (౪) "నిజదేవీంమాతరం శ్రియంవాసయమేకులే" (౫) "త్వం మాతా సర్వలోకానామ్" ఇతిశ్రుతిస్మృత్యనుగృహీతేన, (౬) "స్వజనయసిమాతాతదసినః" ఇత్యాచార్యవచనేన, లక్ష్మ్యామాతృత్వేన జీవరక్షకతయా రక్ష్యవాచినామకారేణ రక్షకలక్ష్మీపతిత్వం వ్యజ్యతఏవ.

నచ-రక్ష్యత్వేనమకారస్య నజీవవాచకత్వ మితివాచ్యమ్. అకారస్య రక్షకవాచిత్వేన జీవస్యైవ రక్షణకర్మత్వేనచ, జ్ఞాతృత్వేన జీవవాచకస్య మకారస్య అకారసమభివ్యాహృతస్య రక్ష్యత్వేన జీవవ్యఞ్జకత్వస్య నిర్బాధత్వాత్. అతఏవ స్త్రియాః పతిశిశురఞ్జనపోషణార్థం శయ్యాఖట్వయోరపరిత్యాగవత్, లక్ష్మ్యాఃప్రథమచరమ పదాఽపరిత్యాగ ఇత్యప్యుపపద్యతే. (౨౨)

అకారస్య లక్ష్మీముఖోల్లాస ఫలకరక్షణ వాచకత్వేన శయ్యాస్థానీయత్వస్య, మకారస్య అకారసమభివ్యాహారేణ జీవాత్మస్వరూపే రక్ష్యత్వవ్యఞ్జకతయా ఖట్వాస్థానీయత్వస్య చోపపత్తేః. గోదాత్రింశత్సూక్తిషు సప్తదశసూక్తౌ అనుగృహీతప్రకారేణ, ప్రేమాతిశయేన రఞ్జనపోషణార్థం నియమేన నన్దగోపశ్రీకృష్ణశయ్యాఖట్వయోరపరిత్యాగశాలిన్యాయశోదాయాఏవ దృష్టాన్తత్వేన వివక్షితతయా, తద్వైవష

(౧) యజు-కాఠ-౩-౩-౩ (౨) రా-బా-౭౭-౩౨. (౩) శ్రీస్తవ-౧.
(౪) శ్రీసూక్తమ్- (౫) వి-పు-౧-౯-౧౨౬. (౬) శ్రీగుణర-౫౨.

మ్యాభావాచ్చ. రక్షణమూలత్వేన రక్షణఫలత్వేనచ శ్రీసమ్బన్ధస్య ద్వేధా వ్యఙ్గ్యత్వసూచనాయ అకారేణవ్యఙ్గ్యత్వస్య ద్విరుక్తిసమ్భవాచ్చ. అత ఏవ సమభివ్యాహారోక్తేస్సాఫల్యాచ్చ. (౨౩)

అదశ్చ, లుప్తచతుర్థ్యన్వయలబ్ధశేషిత్వరూపాకారార్థోపిలక్ష్మీసమ్బన్ధవ్యఞ్జకఏవ. "భగవతోయచ్ఛేషిత్వం తచ్ఛేషిత్వంలక్ష్మ్యాః" ఇతినియమే, మన్త్రరత్నోత్తరవాక్యస్థ శ్రీమచ్ఛబ్దస్య తదుపబృంహణస్య,(౧)"విష్ణోశ్శ్రీరనపాయినీ" ఇత్యాదేశ్చ ప్రమాణత్వాత్. అతఏవ శేషిత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వసిద్ధాన్తసూక్తిరపిఘటతే. (౨౪)

నచైవమ్, అనన్యోపేయత్వ ప్రమాణజాతవిరోధః. అనన్యోపాయత్వ పరవచనానాం ప్రధానోపాయాన్తరాఽసహత్వపరత్వవత్, అనన్యోపేయత్వ పరవచనానాం ప్రధానోపేయాన్తరాసహత్వపరతయా విరోధాభావాత్. ప్రాధాన్యఞ్చ - అదృష్టద్వారకసాక్షాత్ఫలకారణత్వమ్ సాక్షాద్దృష్టద్వారకఫలకారణత్వమ్. అదృష్టద్వారకం దృష్టద్వారకంవా పరమ్పరయా ఫలకారణత్వఞ్చోపాయస్యాఽప్రాధాన్యమ్. స్వేతరప్రాప్తీచ్ఛాఽనధీనేచ్ఛావిషయప్రాప్తిమత్త్వమ్-ఉపేయస్య ప్రాధాన్యమ్; స్వేతరప్రాప్తీచ్ఛాధీనేచ్ఛావిషయప్రాప్తిమత్త్వమ్ - ఉపేయస్యాఽప్రాధాన్యమ్. (౨౫)

నచైవం మన్త్రరత్నే పూర్వఖణ్డే లక్ష్మ్యా ఉపాయత్వాంశే విశేషణత్వమ్, ఉత్తరఖణ్డేలక్ష్మ్యాఉపేయత్వాంశే విశేషణత్వమితిసిద్ధాన్తభఙ్గఇతివాచ్యమ్. అదృష్టద్వారకఫలసాధనత్వాత్మక ఫలకరణత్వరూపోపాయత్వస్య భగవన్మాత్రవృత్తిత్వేన, లక్ష్మ్యాఉపాయత్వాంశే ఉపలక్షణత్వమేవ. ఏకైకకైఙ్కర్యవ్యక్తి జనితప్రీతిమత్త్వస్య దివ్యదమ్పతివృత్తిత్వనియమేన, శేషిత్వలక్షణప్రాప్యత్వాంశే లక్ష్మ్యావిశేషణత్వమేవేతివక్తుం శక్యత్వేన, సిద్ధాన్తభఙ్గాఽప్రసఙ్గాత్. అనన్యార్థప్రాప్యత్వరూపే ప్రధానోపేయత్వే లక్ష్మ్యాఆధారత్వేన విశేషణత్వాభావేపి,

(౧) వి-పు-

ప్రవృత్త్యుద్దేశ్య ప్రీతిమత్త్వలక్షణే శేషిత్వే ఆధారతయా విశేషణత్వోపపత్తేః. (౨౬)

నచైవమపి-"ఉభయాధిష్ఠానశ్చైకం శేషిత్వమ్" ఇతి-ఆచార్యైశ్శేషిత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం వక్తుమయుక్తమ్; కైఙ్కర్యేణ దమ్పత్యోః ప్రత్యేకమేవ భిన్నభిన్నాయాః ప్రీతేరుదయాదితి వాచ్యమ్. "దివ్యదమ్పతీ ప్రీతౌ భూయాస్తామ్" ఇతి కైఙ్కర్యప్రవృత్తిహేతుభూతేచ్ఛావిషయత్వాత్మక ప్రవృత్త్యుద్దేశ్యత్వరూప శేషిత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోక్త్యుపపత్తేః. (౨౭)

నచ - మూలమన్త్రే లక్ష్మీశేషత్వస్య కణ్ఠతోఽనుక్తిరయుక్తా; *స్వాయత్తన్యాయవిరోధాత్; సర్వవాఙ్మూలస్య వచనాన్తరోపజీవనాసమ్భవాచ్చేతి వాచ్యమ్. దాసక్రయపత్రే యజమాన శేషత్వమాత్రలేఖనేన గృహిణీశేషత్వసిద్ధివత్, న్యాయసిద్ధస్య లక్ష్మీశేషత్వస్య కణ్ఠోక్తేరనపేక్షితత్వాత్; సూత్రాణాం విశ్వతోముఖత్వే తదుపబృంహణీయ సర్వవాఙ్మూలస్య సుతరాం విశ్వతోముఖత్వసమ్భవాచ్చ. (౨౮)

నచ-గృహవ్యాపారాఽధికృతగృహిణీశేషత్వాభావే దాసస్య యజమానశేషత్వవత్, శాస్త్రైకగమ్యభగవచ్ఛేషత్వస్య లక్ష్మీశేషత్వం వినా అనిర్వాహో న న్యాయసిద్ధ ఇతి వాచ్యమ్. గృహిణీశేషత్వస్య యజమానేష్టత్వేన యజమానశేషత్వోపపాదకతయా, దాసస్య గృహిణీశేషత్వసిద్ధిసమ్భవే, తన్న్యాయేనైవ లక్ష్మీశేషత్వస్య భగవదిష్టతయా భగవచ్ఛేషత్వోపపాదకతయా లక్ష్మీశేషత్వస్యాపి సిద్ధిసమ్భవాత్. విష్ణుపత్నీత్వోక్తేః పత్నీధర్మాతిదేశకతయా లక్ష్మ్యాశ్శాస్త్రవశ్యత్వాభావేపి, స్వాత్యన్తాభిమత సర్వభర్తృవ్యాపారనిర్వాహికాయా గృహిణ్యా ఇవ, లక్ష్మ్యా అపి స్వాత్యన్తాభిమత భగవదీయసర్వవ్యాపారనిర్వాహకత్వసిద్ధా, లక్ష్మీశేషత్వం వినా భగవచ్ఛేషత్వస్యాఽనిర్వాహసమ్భవాచ్చ. (౨౯)

పరశ్చ శ్రీశ్రీశయోరవినాభావాత్, శ్రీశోపస్థితౌ శ్రియోఽప్యుపస్థితిరితియుక్తమ్. హేతుచతుష్టయేనాఽవినాభావస్యోపపాదితత్వాత్; (౧) "విష్ణోర్దేహానురూపాం వై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమ్" ఇత్యుక్తరీత్యాఽవతారప్రయుక్తాఽవినాభావసద్భావాచ్చ. (౨) "అహన్తా బ్రహ్మణస్తస్య సాహమస్మి సనాతనీ" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా పరత్వచిహ్నేషు ప్రధానస్వరూపనిరూపకతయా అవినాభావోపపత్తేశ్చ. (౩౦)

యోగవృత్తినిమిత్తసహకారిత్వేన రూఢివృత్తినిమిత్తాఽవినాభూతాపేక్షయా, అయుతసిద్ధధర్మత్వేన యోగవృత్తినిమిత్తోద్దేశ్యత్వేన మాతృత్వేన రక్షకత్వలక్షణప్రాతిస్వికసమ్బన్ధేన, భగవచ్ఛేషిత్వనియతశేషిత్వేనవక్ష్యమాణరీత్యా శేషిత్వస్య వ్యాసక్తత్వేన, లక్ష్మ్యా వ్యఙ్గ్యత్వసాధనవత్, పూర్వోక్తైర్వ్యఞ్జకహేతుభిర్హేత్వన్తరైశ్చ అకారవాచ్యావినాభావసాధనపూర్వకం వాచ్యసమ్బన్ధేన వ్యఙ్గ్యత్వసమర్థనస్యాభిన్నరూపత్వేన, సార్థకత్వాచ్చ. ప్రభావదపేక్షయా ప్రభాయాఇవ అపృథక్సిద్ధధార్యత్వేన, ప్రసూనపరిమళస్యేవ అయుతసిద్ధధర్మత్వేనచ లక్ష్మ్యాభగవద వినాభావోపపాదనసమ్భవాచ్చ. (౩౧)

నచ-అపృథక్సిద్ధధార్యత్వాదిమాత్రవివక్షాయాం సర్వస్య జగతః కాలాదిధార్యత్వేన విశేషోక్తివైయర్థ్యమ్, అతిశయాధాయకధర్మవివక్షాయామనన్యాధీనత్వభఙ్గః ఇతివాచ్యమ్. భగవతో లక్ష్మీసమ్బన్ధస్యైవ అతిశయరూపత్వేన, అభేదేనాఽతిశయజ్ఞాపకత్వవివక్షాయాం బాధకాభావాత్. "శ్రద్ధయా దేవో దేవత్వమశ్నుతే" "తయా స రాజర్షిసుతః" ఇత్యాదౌ, "ధాన్యేన ధనవాన్" ఇత్యాదావివ, * ఇత్థమ్భూతలక్షణే తృతీయాశ్రవణాత్; (౩) "అప్రమేయం హి తత్తేజో యస్య సా జనకాత్మజా" ఇత్యాదావపి జనకాత్మజారూపస్య అప్రమేయతేజోరూపత్వేన వివక్షితత్వాత్. (౩౨)

---

(౧) వి-పు-౧-౯-౧౪౫. (౨) లక్ష్మీతన్త్రే-౨. (౩) రా-అ-౩౭-౧౫.

యద్వా-రాజగుర్వాద్యనుమతిపూర్వక భృత్యశిష్యాద్యధీనాఽతి
శయభాజోపి రాజగుర్వాదేస్స్వాతన్త్ర్యదర్శనేన, స్వాధీనాఽన్యప్రయు
క్తాతిశయభాక్త్వస్య స్వాతన్త్ర్యభఞ్జకత్వాఽభావేన, భగవదభిమతత్వ
పరిజ్ఞానేనభగవదీయసర్వవ్యాపారేషు లక్ష్మ్యాసహ కరణానుమోదనాది
కరణేభగవతః ప్రీత్యతిశయజననేన,(౧)"శ్రద్ధయాదేవో దేవత్వమశ్నుతే"
(౨) "తయాసరాజర్షిసుతః-శ్శుశుభే" ఇత్యాదౌ కరణే తృతీయాశ్రయ
ణేపి నదోషః. (౩౩)

అయఞ్చ * ప్రభాప్రభావన్న్యాయః-(౩) "అనన్యాహిమయా
సీతా" (౪) "అనన్యారాఘవేణాఽహమ్" ఇతిదివ్యదమ్పతివచనసిద్ధః.
తస్మింశ్చవచనే దృష్టాన్తబలేన ,అనన్యాశబ్దస్య తాదాత్మ్యపరత్వంవినా
అపృథక్సిద్ధధర్మపరత్వంసూచితమ్. ఏవఞ్చతస్యవచనస్య అసదర్థవాద
త్వశఙ్కా-నిర్నిబన్ధనా. అయుతసిద్ధధర్మత్వఞ్చ లక్ష్మ్యాః (౫) "ప్రసూనం
పుష్యన్తీమ్" ఇత్యాద్యాచార్యసూక్తిసిద్ధమ్. (౬) "అహన్తాబ్రహ్మణ
స్తస్య" ఇత్యాదివచనేన, లక్ష్మ్యాః పరత్వచిన్తేషు ప్రధాననిరూపక
తయా, భగవతశ్శేషత్వేన-స్వేతరసర్వావధికాతిశయరూపత్వేసతి అపృథ
క్సిద్ధధర్మత్వస్య సిద్ధతయా, ఆచార్యసూక్తౌ స్వయం కల్పితప్రశంసా
మాత్రత్వప్రలపనస్య మహాపాపఫలీభూతాఽజ్ఞానమాత్రవిజృమ్భితత్వా
త్. తస్మాత్. వాచ్యావినాభావాల్లక్ష్మీసమ్బన్ధః అకారవ్యఙ్గ్యార్థఇతి
స్థితమ్. (౩౪)

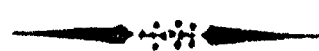
అపరఞ్చ-చతుర్థ్యర్థఏవ లక్ష్మీసమ్బన్ధవ్యఞ్జకః. లుప్తచతుర్థ్యర్థ
భూతాయాశ్శేషత్వ ఘటకప్రార్థనాయా దివ్యదమ్పతివిషయిణ్యాః విష
యతాసమ్బన్ధేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాత్; "ఉభయాధిష్ఠానఞ్చ ఏకం శేషి
త్వమ్" ఇతిపూర్వాచార్యైరనుగృహీతత్వాత్. ఉకారేణతద్వివరణప్ర

(౧) యజు-కా-౩-౩-౩. (౨) రా-బా-౭౭-౩౨. (౩) రా-యు-౧౨౧-౧౯.
(౪) రా-సు-౨౧-౧౬. (౫) శ్రీగుణర-౨౯. (౬) లక్ష్మీత-౨.

మాణాఖ్యాతేన జగచ్ఛేష్యైకత్వస్యసుదృఢత్వేపి, ఏకోనశేషిత్వాశ్రయైకత్వ పరతయావా నిరుపాధికశేష్యైకత్వ పరతయావా, విరోధగన్ధాభావాత్.

భగవత్ప్రీతేరేవ అన్యేచ్ఛానధీనజీవేచ్ఛావిషయతయా, లక్ష్మ్యాదిప్రీతేర్భగవత్ప్రీతీచ్ఛాజన్యేచ్ఛావిషయతయాస్వైకరస్యాజుషోశ్శేషిదమ్పత్యోశ్శేషికర్మసు విశేషణవిశేష్యత్వం శ్రుతమ్. (౧) "కస్తన్నరోచతే" ఇతి వేదాన్తాచార్యైరనుగృహీతరీత్యా, శేషికర్తృత్వ శేషవృత్తావపి మిథునస్యైవప్రతిసమ్బన్ధితయాకైఙ్కర్యప్రవృత్తిహేతుభూతేచ్ఛాయామపి "దివ్యదమ్పతీప్రీతౌస్యాతామ్" ఇతివిషయతాసమ్బన్ధేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేబాధకాభావాత్. "భగవాన్ప్రీతోభూయాత్, తదర్థం లక్ష్మీస్సప్రయుక్తభగవత్ప్రియతమత్వశాలిన్యా అస్మదీయశేషవృత్త్యా లక్ష్మీరపిప్రీతాభూయాత్" ఇతీచ్ఛాయాః కైఙ్కర్యప్రవృత్తౌ హేతుభూతాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వాఽవశ్యమ్భావాచ్చ. కైఙ్కర్యస్య మిథునప్రతిసమ్బన్ధిత్వనియమేన తద్ధేతుభూతేచ్ఛాయా అన్యేచ్ఛాప్రయుక్తాయామపి, లక్ష్మీప్రీతిమాత్రవిషయిణ్యా అసమ్భవాచ్చ. (౩౫)

తస్మాత్ శ్రియఃపతిత్వమ్-అకారవ్యఙ్గ్యార్థోభవత్యేవేతిసిద్ధమ్.

ఇదఞ్చాఽధికరణమ్ - దశసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రేదమాదిమం సూత్రమ్. (రక్షిక్కుమ్బోతు) ఎమ్బెరుమాన్ రక్షిక్కుమ్బోతు ఇత్యర్థః. పూర్వసూత్రస్థమ్ "ఎమ్బెరుమానై" ఇతిపదమ్-ప్రథమాన్తతయావిపరిణామేన అనుషజ్యతే. (రక్షిక్కుమ్బోతు) రక్షణఫలోపధానసమయేఇత్యర్థః. (పిరాట్టిసన్నిధివేణ్డుకైయాలే) (పిరాట్టి) స్వామినీత్యర్థః. (౨) "అస్యేశానాజగతోవిష్ణుపత్నీ" (౩) "ఈశ్వరీం సర్వభూతానామ్" ఇత్యాదౌస్వామిత్వకార్యనియన్తృత్వశ్రవణేన, భగవత ఇవ నిరుపాధికాఽసఙ్కుచిత జగత్స్వామిత్వం లక్ష్మ్యాఏవేత్యభిప్రా

(౧) (౨) శ్రీసూక్తమ్- (3) శ్రీసూక్తమ్.

యేణ "పిరాట్టి" ఇత్యుక్తమ్. "యథాస్వామిత్వాత్ భగవతో జగద్రక్షణం స్వతః ప్రాప్తమ్; ఏవం లక్ష్మ్యా అపి భగవత్కర్తృకరక్షణే ఘటకతయా అన్వయస్స్వతః ప్రాప్తః" ఇత్యాశయేన, "పిరాట్టి" ఇతిగుణముఖేన నిర్దిష్టమ్. సన్నిధిపదేన మాతృత్వప్రయుక్తవాత్సల్యాతిరేకకృతమానస సఙ్కల్పముఖేన, (౧) "కిమేతన్నిర్దోషః ఇహ జగతి" ఇత్యాద్యుపదేశముఖేన, (౨) "తచ్ఛిరః పాదయోస్తస్య యోజయామాస జానకీ" ఇత్యాదివ్యాపారముఖేనచ సాన్నిధ్యం వివక్షితమ్. "వేణ్డుకైయాలే" ఇతిపదేన శ్రీమచ్ఛబ్దబలాత్ తదుపబృంహణవచనే, "లక్ష్మ్యా సహ" ఇత్యప్రధానే తృతీయానిర్దేశాచ్చ ఘటకత్వం వివక్షితమ్.

(ఇతిలే) "ఇతిల్ అకారమ్" ఇతిపూర్వసూత్రనిర్దిష్టే ప్రణవస్థ ఉకార ఇత్యర్థః. (శ్రీసమ్బన్ధమ్) యద్యపి "లక్ష్మ్యా సహ" ఇత్యాది స్పష్టార్థకవచన ప్రత్యభిజ్ఞానాయ లక్ష్మీసమ్బన్ధమితి వక్తవ్యమ్; తథాపి- "రక్షికుమ్బోతు పిరాట్టిసన్నిధివేణ్డుకైయాలే" ఇతిసిద్ధవన్నిర్దేశమహిమ్నా, "లక్ష్మ్యా సహ" ఇత్యాదివచనస్యార్థతః ప్రత్యభిజ్ఞానమభిప్రేత్య, మూలప్రమాణస్మారణాయ శ్రీశబ్దప్రయోగః. "శ్రీమత్" ఇతి - మతుబర్థస్య వివక్షితత్వద్యోతనాయ సామాన్యవాచిసమ్బన్ధశబ్దప్రయోగః. (అనుసన్ధేయమ్) ప్రణవస్య శాబ్దబోధానన్తరం వ్యఙ్గ్యమర్యాదయా జ్ఞాతవ్యమిత్యర్థః. అనుసన్ధానశబ్దప్రయోగోపాత్తతయా శ్రీసమ్బన్ధస్యావశ్యజ్ఞాతవ్యత్వాద్ వ్యజ్యతే. (౩౬)

ఇత్థమ్-ఉపబృంహ్యోపబృంహణప్రమాణస్మారణపూర్వకమ్, సహకారితాసమ్బన్ధేన అకారయోగవృత్తినిమిత్తభూత భగవత్కర్తృకజగద్రక్షణవ్యఙ్గ్యత్వం - లక్ష్మీసమ్బన్ధస్యోక్తమ్. అథ, అవినాభావసమ్బన్ధేన

(౧) శ్రీగుణరత్నకో-౫౨. (౨) పాద్మే-౨-ఖ-౮౫-౨౧౦.

మూ;— (౭౮) అత్రభగవత్సేనాపతిమిశ్రర్ వాక్యమ్; - "అవన్ మార్పై విట్టుప్పిరియిల్ ఇవ్వక్షరమ్ విట్టుప్పిరివతు" ఇతి.

అకారరూఢవృత్తినిమిత్తభూత భగవద్విగ్రహవిశేషవ్యఞ్జకత్వముచ్యతే ద్వితీయసూత్రేణ (అత్రేత్యాదినా). (౩౮)

(అత్ర)లక్ష్మీసమ్బన్ధరూపవ్యఞ్జకార్థే. (భగవత్సేనాపతిమిశ్రర్ వాక్యమ్) బ్రహ్మశబ్దస్య నిరతిశయబృహత్త్వవత్, భగవచ్ఛబ్దస్య పూర్ణషాడ్గుణ్యవత్త్వంముఖ్యోఽర్థః.తస్యలోకోత్తరబృహత్త్వవత్,అస్య అలౌకికార్థసాక్షాత్కారవత్త్వం ప్రయోగప్రాచుర్యసిద్ధోఽర్థః. ప్రకృతేతు, (౧)"జ్ఞానాధిక్యత్తాలే ప్రపన్నర్ పూర్వాచార్యర్కళ్" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా స్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానం వివక్షితమ్. *సేనాపతిశబ్దః-నామధేయపరస్. *మిశ్రశబ్దః-పూజోక్తిః. "వాక్యమ్-అనుసన్ధేయమ్" ఇతి శేషః. లక్ష్మీసమ్బన్ధరూపవ్యఞ్జకార్థే, పూర్వాచార్యవాక్యం వ్యఞ్జకత్వసాధకవిశేషపరతయా, అనుసన్ధేయమితిభావః.

నియామకవిశేషమేవదర్శయతి (అవన్ మార్పై యిత్యాదినా). "పిరాట్టి - అవన్ మార్పై విట్టుప్పిరియిల్" ఇతి-విశేష్యమధ్యాహర్తవ్యమ్. (అవన్) సదాలక్ష్మీవక్షస్కత్వేన ప్రసిద్ధోభగవానిత్యర్థః. (౨) "అకలకిల్లేనిఱై యుమ్"ఇత్యత్ర "ఉఱైమార్పా"ఇతివక్ష్యమాణత్వేన, "మార్పై అకలకిల్లేన్" ఇత్యర్థ ఇత్యభిప్రాయేణ, (అవన్ మార్పై విట్టు) ఇత్యుక్తమ్. భగవతోనిజభుజద్వయేన గాఢాలిఙ్గనయోగ్యస్థలభగవద్వక్షస్థలక్షణవిశ్లేషోపిలక్ష్మ్యాసోఢుంశక్యఇతితత్స్వోక్త్యభిప్రాయ ఇతిభావః. (విట్టు) ఇతి-విభాగోవివక్షితః. (పిరియిల్) ఇతి-ఉత్తరదేశసంయోగపర్యన్తం వివక్షితమ్. గాఢాలిఙ్గనార్థోవిభాగోపి నసహ్యః; ఉత్తరదేశసంయోగస్యకాకథేత్యాశయేన, "విట్టుప్పిరియిల్" ఇత్యుక్తమ్.

---

(౧) శ్రీవచనభూషణమ్. (౨) తి-వాయ్-౬-౧౦-౧౦.

(ఇవ్వక్షరమ్) ఇవ్వక్షరత్తై; ప్రణవస్థాఽకారమిత్యర్థః. యద్వా - "ఇవ్వక్షరమ్" ఇతి ప్రథమాన్తమ్. "పిరాట్టియైవిట్టుప్పిరివతు" ఇతి పూర్వమధ్యాహృతస్య ప్రథమాన్తవిశేష్యపదస్య ద్వితీయాన్తతయా అనుషఙ్గేణ యోజనీయమ్. "విట్టు" ఇత్యనేన లక్ష్మీమాత్రబోధకత్వాభావోఽపి వివక్షితః. "పిరివతు" ఇత్యనేన భగవన్మాత్రబోధకత్వం వివక్షితమ్. పూర్వయోజనాయాం "విట్టు" ఇత్యనేన వ్యఞ్జనయా స్వరూపేణ బోధాభావః; "పిరివతు" ఇత్యనేన లుప్తవిభక్త్యర్థాఽనన్వయో వివక్షితః. (౩౮)

యద్యపి - అకారరూఢవృత్తినిమిత్తవిగ్రహవిశేషస్య వక్ష్యస్థితిప్రయుక్త లక్ష్మీసమ్బన్ధస్య వాస్తవతయా నిత్యత్వసమ్భవేఽపి, అకారగతలక్ష్మీసమ్బన్ధస్య †వైజ్ఞానికతయా న తత్సమ్భవః. లక్ష్మ్యా విగ్రహవిశేషాఽవినాభావాఽపరిజ్ఞానే వ్యఞ్జనయా బోధాసమ్భవాత్. తథాపి నిరతిశయబుద్ధిఘటితసామగ్రీబలాత్ వ్యఞ్జనయా లక్ష్మ్యా వక్షస్స్థలే నిత్యవాసవత్, విగ్రహవిశేషరూప ప్రవృత్తినిమిత్తాఽవినాభావపరిజ్ఞానశాలినాం తద్ఘటితసామగ్రీబలాత్, వ్యఞ్జనయా లక్ష్మీసమ్బన్ధబోధస్సమ్భవతీతి తాత్పర్యమ్. ఇయాంస్తు విశేషః. లక్ష్మ్యా భోగ్యతాబుద్ధేర్నిత్యత్వాత్ వక్షస్సమ్బన్ధోఽపి నిత్యః. విగ్రహవిశేషాఽవినాభావజ్ఞానఘటితసామగ్ర్యా అనిత్యత్వాత్ అకారస్య లక్ష్మ్యాస్సహ బోధకత్వసమ్బన్ధో న నిత్య ఇతి. (౩౯)

"అత్ర సేనాపతిమిశ్రర్ వాక్యమ్" ఇతీత్యధ్యాహారేణ యోజనీయమ్. అన్యథా "అవన్ మార్వై" ఇత్యస్య గ్రన్థకార వాక్యత్వే, సేనాపతిమిశ్ర వాక్యత్వేన గ్రన్థకారాఽభిప్రేతమన్యత్కల్పనీయం స్యాత్; తచ్చ నాస్తి. అత్ర సేనాపతిమిశ్ర వాక్యతోక్త్యా "సువ్యాహృతాని మహతామ్" ఇతి శాస్త్రార్థస్సూచితః. అనుగృహీతశ్చ వేదాన్తాచార్యైః-(౧) "న్నిశమయతి చ స్వాదుసువ్యాహృతాని" ఇతి. (౪౦)

--•--

†వైజ్ఞానికః - బోధజనకసమ్బన్ధః. (౧)

మూ;— (౪౯) భర్త్తావినుడై య పడుక్కైయుమ్ ప్రజై యినుడై య తొట్టిలై యుమ్ విడాతేమాతావై ప్పోలే, ప్రథమచర మపదఙ్గళై విడాతేయిరుక్కుమిరుప్పు.

ఇత్థం సూత్రద్వయేన హేతుద్వయముఖేన లక్ష్మీసమ్బన్ధస్య అకారవ్యఙ్గ్యార్థత్వముక్తమ్. అథతృతీయచతుర్థహేతుద్వయముఖేనలక్ష్మీసమ్బన్ధస్యవ్యఙ్గ్యత్వమాహ తృతీయసూత్రేణ (భర్త్తావినుడై యవిత్యాదినా).

అనుమోదనేన రక్షకత్వరూప హేతుముఖేన, మాతృత్వేన రక్షకత్వరూప హేతుముఖేనచవ్యఙ్గ్యత్వ మత్రలక్ష్మ్యాస్సాధ్యత ఇతిసూచనాయ దృష్టాన్తోపపాదనమ్. అత్ర భర్తృ ప్రజా మాతృశబ్దాః పరస్పరప్రతియోగికాః. అకారః-శయ్యాస్థానత్వేన వివక్షితః. అనుగృహీతశ్చవేదాన్తాచార్యైః-శబ్దస్య అర్థాపేక్షయా శయ్యాస్థానీయత్వమ్;-(౧)"తల్పం కల్పాన్తయూనోశ్శరజిదుపనిషద్గుగ్ధసిన్ధుంవిమథ్నన్" ఇతి. శయ్యాయాఃభార్యానుమోదనే హేతుభర్తృభోగస్థానత్వేన, అకారస్య-లక్ష్మ్యా అనుమోదనహేతుభూత భగవద్రక్షణప్రతిపాదకత్వేనచ సాదృశ్యం ద్రష్టవ్యమ్. మకారః ఖట్వాస్థానీయత్వేన వివక్షితః. ఖట్వాయాః ప్రజాసుఖకరసుప్తిముఖేన ప్రజారక్షణస్థానత్వేన, మకారస్య-అకారసమభివ్యాహారబలేన చేతనసుఖకర జననీస్తనన్ధయభావరూపసమ్బన్ధముఖేన, భగవద్రక్ష్యత్వ బోధకత్వేనచ సాదృశ్యం వివక్షితమ్. మాతృసామాన్యస్య శయ్యాఖట్వాద్వయాऽపరిత్యాగో నేత్యాశయేన దృష్టాన్తంవిశేషయతి, (విడాతమాతావై ప్పోలే) ఇతి. అనేన ఉపమానోపమేయసాధారణ ధర్మోస్యభిప్రేతః. (మాతావై ప్పోలే) ఇత్యనన్తరమ్ "పిరాట్టి" ఇతిపూర్వసూత్రే అధ్యాహృతం విశేష్యపదమనుషఞ్జనీయమ్.

" ప్రథమచరమపదఙ్గళై " ఇత్యవయవద్వయోక్తిమహిమ్నా "ప్రణవత్తిల్ ప్రథమచరమపదఙ్గళై" ఇత్యవయవిసముదాయఆక్షిప్యతే.

మూ;— (౫౦) శ్రీనన్దగోపరైయుమ్ కృష్ణనైయుమ్ విడాత యశోదైప్పిరాట్టియైప్పోలే.

తథా చ - లుప్తచతుర్థ్యన్తతయా లుప్తప్రథమాన్తతయా చ విభక్త్యన్తాఽకారమకారావిత్యర్థః. "అకారమకారజ్ఞై" ఇత్యనుక్త్వా, "ప్రథమచరమపదజ్ఞై" ఇత్యుక్త్యా, లక్ష్మీసమ్బన్ధస్యానస్వరూపేణాఽనుసన్ధానమ్, పదార్థోపస్థితిమాత్రపర్యవసన్నం ఫలమ్. అపితువిభక్త్యన్తద్వయ సమభివ్యాహారరూపవాక్యేన జీవాత్మ వర్గగతశేషత్వ రక్ష్యత్వయోః ప్రతిసమ్బన్ధ్యేకంమిథునమితి బోధః ఫలమితిగమ్యతే. (విడాతే) ఇత్యసమ్బన్ధనిషేధోక్త్యా, వ్యఞ్జనావృత్తిపరిజ్ఞానశాలినాం శ్రీసమ్బన్ధబోధోనియత ఇతిసూచితమ్. (విడాతేయిరుక్కుమిరుప్పు) విడాతేయిరుక్కైయాకిఅస్వభావ ఇత్యర్థః;. కరికలభవన్నిర్దేశః. (౪౧)

పూర్వసూత్రవివక్షితం దృష్టాన్తవిశేషముదాహరణముఖేన స్పష్టయతి చతుర్థసూత్రేణ (శ్రీనన్దగోపరైయుమిత్యాదినా).

శయ్యాస్థం శ్రీనన్దగోపం, ఖట్వాస్థం శ్రీకృష్ణఞ్చేతివివక్షితమ్. (౧) "అమ్బరమేతణ్ణీరే" ఇతిసూక్తౌ నన్దగోప యశోదా శ్రీకృష్ణానాం క్రమేణప్రబోధనేన, యశోదాయా భర్తృరఞ్జనాయ పుత్రపోషణాయచ మధ్యే అవస్థానావగమాదితిభావః. (శ్రీనన్దగోపరైయుమ్) ఇతి శ్రీశబ్దః పూజోక్తిః. నన్దనామకంగోపమిత్యర్థః. (గోపరై) ఇతిపూజాయాంబహువచనమ్. చశబ్దోవక్ష్యమాణసముచ్చయే. (కృష్ణనైయుమ్) (౨) "మధ్యేవిరిఞ్చగిరిశం ప్రథమావతారః" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా పరత్వంస్థగయితుమ్ (౩) "ఆత్మానంమానుషంమన్యే" ఇతివత్, (౪) "అహంవోబాన్ధవోజాతః" ఇతిశ్రీకృష్ణసూక్త్యనుసారేణ, "అయమపి ప్రాకృతఃకశ్చిన్మనుష్యః" ఇత్యనుసన్ధానమేవ భగవదభిమతమిత్యభిప్రేత్య

---

(౧) తిరుప్పా-౧౬. (౨) ర-స్త-౨-౫౧. (౩) రా-యు-౧౨౦-౧౧.
(౪) వి-పు-౫-౧౩-౧౩.

మూ;— (౫౧) ఒరువనడిమైకొళ్ళుమ్బోతు గృహిణిక్కన్నఱ్ఱే ఆవణై యోలై యెళుతువతు.

ఏకవచననిర్దేశః. (విడాత) పడుక్కైయిలుమ్ తొట్టిలిలుమ్ విడాతవిత్యర్థః. (యశోదైప్పిరాట్టియైప్పోలే) ఇతి - యశోదానామికామస్మత్స్వామినీమివేత్యర్థః; శ్రీకృష్ణమాతృత్వ ప్రయుక్తగౌరవాతిశయాత్ యశోదాయాస్స్వామినీత్వేనాఽనుసన్ధానమ్. "యశోదైప్పిరాట్టియైప్పోలే ప్రథమ చరమపదఙ్గళై విడాతేయిరుక్కుమిరుప్పు" ఇత్యనుషఙ్గేణ వాక్యాన్తరం పూరణీయమ్. యద్యపి, అకారార్థకథనావసరే చరమపదవ్యఙ్గ్యార్థకథనమయుక్తమ్; తథాపి లక్ష్మ్యామాతృత్వప్రయుక్త జీవరక్షకత్వేన వ్యఙ్గ్యత్వమపి, అకారసమభివ్యాహారమహిమలభ్యతయా అకారవ్యఙ్గ్యార్థకథనపరమేవ సూత్రద్వయమితినదోషః. (౪౨)

—oo—

ఇత్థం హేతుచతుష్టయముఖేన సూత్రచతుష్టయేన లక్ష్మీసమ్బన్ధస్య వ్యఙ్గ్యత్వముక్తమ్. తచ్చ-అకారప్రకృత్యర్థపర్యాలోచనలభ్యమ్; అథలుప్తవిభక్త్యర్థ పర్యాలోచనలభ్యం హేతుంసూత్రత్రయేణవక్తుం లోకసిద్ధన్యాయంతావదాహ పఞ్చమసూత్రేణ (ఒరువనిత్యాదినా).

(ఒరువన్) కశ్చిద్గృహస్థ ఇత్యర్థః. (అడిమై) దాసదాసీప్రభృతి భృత్యవర్గమిత్యర్థః. (కొళ్ళుమ్బోతు) క్రయదశాయామిత్యర్థః. (గృహిణిక్కన్నఱ్ఱే) గృహయజమానాయా ఇతినైవేత్యర్థః. ఏకారోదార్థ్యార్థః; (గృహిణిక్కు) ఇత్యనన్తరం "అడిమై" ఇత్యనుషఙ్గః. "యజమానను క్కడిమై" ఇత్యేవ లేఖన ప్రతిభానః. (ఆవణై యోలై యెళుతువతు) క్రయపత్రలేఖనమిత్యర్థః. (౪౩)

ఇత్థం లోకసిద్ధాం క్రయపత్రస్థితిముక్త్వా, తతః కిమితిశఙ్కాయామ్,

మూ;— (౫౨) ఆకిలుమ్ పణిశెయ్‌వతు గృహిణిక్కిఱ్ఱే.

మూ;— (౫౩) అతు పోలే నామ్ పిరాట్టిక్కు అడిమైయాయిరు క్కుమ్బడి.

దార్ష్టాన్తికే వ్యఙ్గ్యార్థసిద్ధేరస్థానపర్యన్తప్రామాణ్యం వక్తుం దృష్టాన్తే అర్థికార్థసిద్ధేః ఫలందర్శయతిషష్ఠసూత్రేణ (ఆకిలుమిత్యాదినా).

(ఆకిలుమ్) గృహిణీదాస్యోక్తింవినైవ పత్రలేఖనేపీత్యర్థః. అపి శబ్దేన - గృహిణీదాసవృత్తేర్లేఖనస్యచవిరోధంసూచయతి. (పణిశెయ్ వతు) శేషవృత్తికరణమిత్యర్థః. (గృహిణిక్కు) ఇతితాదర్థ్యేచతుర్థీ. (ఇఱ్ఱే) ఇతి-హిశబ్దపర్యాయః ప్రసిద్ధిపరః. గృహిణీప్రీత్యుద్దేశేన శేషవృత్త్యను ష్ఠానం సర్వలోకప్రసిద్ధమిత్యర్థః. గృహయజమాన ప్రీత్యర్థత్వైవ తద్ధ ర్మపత్నీప్రీతేరప్యుద్దేశ్యతయా, క్రయపత్రే యజమానశేషత్వోక్తిరేవ పత్నీశేషత్వ మాక్షిపతీతిభావః. (౮౪)

తతోఽపి కిమితిశఙ్కాయాందృష్టాన్తే శిక్షితోఽర్థోదార్ష్టాన్తికేప్యవి రుద్ధఇతి దర్శయతి సప్తమసూత్రేణ (అతుపోలే) ఇత్యాదినా.

(అతుపోలే) గృహిణీశేషవృత్తివదిత్యర్థః. (నామ్) భగవత ఏవ ఏకోనశేషిత్వాఽభ్యుపగమశాలినోవయమిత్యర్థః. (పిరాట్టిక్కు) ఈశ్వర వ్యతిరిక్తనిరుపాధికస్వేతరసర్వస్వామిన్యాఇత్యర్థః. (అడిమైయాయిరుక్కు మ్బడి) దాసభూతతయా అవస్థానప్రకారఇత్యర్థః. "పిరాట్టిక్కు" ఇత్య నేన (౧) "ఈశానాదేవీ భువనస్యాధిపత్నీ" ఇత్యాదిషు స్వామిత్వకార్య నియమనస్య స్వామిత్వస్యచ కణ్ఠోక్త్యా, స్వామిత్వఫలీభూతం శేషిత్వమపి లక్ష్మ్యాస్సిద్ధమితివ్యజ్యతే. (అడిమైయాయిరుక్కుమ్బడి) ఇత్యనేన నిత్య కైఙ్కర్యంవ్యజ్యతే. తథాచ వ్యఙ్గ్యార్థసిద్ధి రనుష్ఠానపర్యన్తాసమ్భవతీతి భావః. (౮౫)

మూ;— (౫౮) ఆకప్పిరిత్తునిలైయిల్లై.

మూ;— (౫౯) ప్రభైయైయుమ్ ప్రభావానైయుమ్, పుష్పత్తైయుమ్ మణత్తైయుమ్పోలే.

ఇత్థం రక్షకత్వ విగ్రహవిశేష ప్రత్యయార్థా న్వయరూపధర్మా వినాభావా ల్లక్ష్మీసమ్బన్ధస్య వ్యఞ్జకత్వముక్తమ్. అథ అకారవాచ్య విగ్రహ విశేషవిశిష్టరూప ధర్మ్యవినాభావా త్తస్యాఽవ్యఞ్జకత్వమాహ అష్టమసూత్రేణ (ఆకవిత్యాదినా).

(ఆక)తస్మాత్ ;-లక్ష్మ్యాభగవత్కర్తృకరక్షణేసహాయత్వాత్, భగవద్విగ్రహ విశేషరూపరూఢనిమిత్తాఽవినాభావాత్, లక్ష్మ్యను మోదనస్య భగవత్కర్తృక జగద్రక్షణఫలత్వాత్, పత్నీత్వేన ఘట కత్వ మాత్రమన్తరేణ మాతృత్వేన ఘటకత్వమాదాయాపి రక్షకత్వ సమ్భవాత్, లక్ష్మీశేషత్వస్య భగవచ్ఛేషత్వవ్యాపకతయా శేష వృత్తే ర్మిథునప్రతిసమ్బన్ధికత్వాచ్చ హేతుషట్కేన విగ్రహవిశేష విశిష్టలక్ష్మ్యాః విగ్రహవిశేషవిశిష్టభగవదపేక్షయా పృథక్స్థితిర్నాస్తీ త్యర్థః. తథాచ, నిరుక్తాఽవినాభావాదపి విగ్రహవిశేషవిశిష్టభగవద్వా చకాఽకారస్య లక్ష్మీసమ్బన్ధవ్యఞ్జకత్వం సమ్భవతీతిభావః. (౪౬)

అథ నిరుక్తాఽవినాభావం ద్వేధావివృణ్వన్, తత్రప్రమాణాన్తర మపిస్మారయతినవమసూత్రేణ (ప్రభైయైయుమిత్యాదినా).

"ప్రభైయైయుమ్ ప్రభావానైయుమ్ విడాతుపోలే, పుష్పత్తై యుమ్ మణత్తైయుమ్పోలే" ఇతిప్రత్యేకం దృష్టాన్తద్వయంవివక్షితమ్. యద్యపి, "ప్రభైక్కుమ్ ప్రభావానుక్కుమ్, పుష్పత్తుక్కుమ్ మణత్తు క్కుమ్పోలే, పెరుమాళుక్కుమ్ పిరాట్టిక్కుమ్ పిరిత్తునిలైయిల్లై." ఇత్యేవపూర్వవాక్యాఽన్వయానుసారేణవక్తవ్యమ్. తథాపి "ప్రభైయై యుమ్ ప్రభావానైయుమ్ విడాతుపోలేయుమ్, పుష్పత్తైయుమ్ మణత్తై

మూ;— (౫౬) ఆః ఇచ్ఛేర్త్తి ఉద్దేశ్యమాయ్విట్టతు.

యుమ్ విడాతుపోలేయుమ్ ఇచ్ఛేర్త్తియుమ్‌ఉద్దేశ్యమ్" ఇత్యత్ర సూత్రేదృష్టాన్తద్వయాన్వయవివక్షయా, "ప్రభైప్పైయుమ్‌ప్రభావానై యుమ్ విడాతుపోలేయుమ్, పుష్పత్తైయుమ్ మణత్తైయుమ్ విడాతు పోలేయుమ్, పెరుమాళ్ళుమ్ పిరాట్టియుమ్ పిరివత్తిల్లై" ఇత్యధ్యాహారేణ యోజనాశ్రయణాన్న ద్వితీయాన్తనిర్దేశచతుష్టయానుపపత్తిః. (౪౭)

అత్ర ఆద్యదృష్టాన్తోపాదానేన,(౧) "అనన్యారాఘవేణాహమ్" (౨) "అనన్యాహిమయాసీతా" ఇత్యాది ప్రమాణంస్మారితమ్. ద్వితీయదృష్టాన్తోపాదానేన,(3) "అహన్తాబ్రహ్మణస్తస్య". ఇత్యాదిప్రమాణానుగృహీతా, (౪) "ప్రసూనం పుష్యన్తీమపిపరిమళర్ధింజిగదిషుః" ఇత్యాద్యాచార్యసూక్తిస్స్మారితా. (౪౮)

యద్యపి ప్రభావదనధికరణే వర్తమానాయాః ప్రభాయాః, పుష్పానధికరణే పుష్పే వర్తమానస్య పరిమళస్యచ, ప్రభావదపేక్షయా పుష్పాపేక్షయాచనాఽవినాభావస్సమ్భవతి. తథాపిప్రభావత్పుష్పాభ్యాం సమ్బన్ధం వినా దేశకాలసమ్బన్ధాభావఃప్రభాపరిమళయోరస్తీతి, స ఏవాత్రాఽవినాభావో వివక్షితఇతినదోషః. అతఏవ "పిరిత్తునిల్లైయిల్లై"ఇతిదార్ష్టాన్తికేనిరుక్తిః పృథక్స్థిత్యభావ ఏవోక్తఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౪౯)

అథ శేషవృత్తిజనితప్రీతిమత్త్వలక్షణ శేషిత్వస్య దివ్యదమ్పత్యోరవిశేషాత్, ఏకశేషిత్వలాభే వ్యజ్యమర్యాదయా అపరశేషిత్వలాభవత్, శేషత్వఘటకాతిశయేచ్ఛాయాశ్చతుర్థ్యర్థభూతాయాదివ్యదమ్పత్యోర్వ్యాసజ్యవృత్తిత్వబలాదపి, లక్ష్మీసమ్బన్ధస్య వ్యజ్యత్వంసాధయతి దశమసూత్రేణ (ఆఃవిత్యాదినా).

(౧) రా-సు-౨౧-౧౬. (౨) రా-యు-౧౨౧-౧౯. (3) లక్ష్మీతన్త్రే.౨. (౪) శ్రీగుణరత్నకో-౨౯.

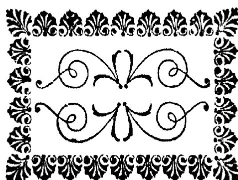
(ఆక) భగవద్వాల్లభ్యేన రక్షణఘటకత్వాత్, విష్ణువక్షస్స్థితత్వాత్, జగద్రక్షణానుమోదిత్వాత్, మాతృత్వేన రక్షణఘటకత్వాత్, భగవదైశ్వర్యప్రతిసమ్బన్ధిత్వాత్, దేశతః కాలతశ్చ ధార్మ్యేణ ఆధేయత్వేనచ భగవదవినాభావాచ్చేత్యర్థః. (ఇచ్చేర్త్తి) ప్రభైయుమ్ ప్రభావానైయుమ్ పోలేయుమ్ పుష్పత్తైయుమ్ మణత్తైయుమ్బోలేయుమిరుక్కిఱ పెరుమాళుమ్ పిరాట్టియుమాన శేర్త్తియిత్యర్థః. “శేర్త్తి ఉద్దేశ్యమ్” ఇత్యనేన, దివ్యదమ్పతిమేళన ప్రయుక్త భోగ్యతావిశేషానుభవోఽపి ఉక్తచతుర్థ్యర్థభూతాయాం కైఙ్కర్యముఖేన దివ్యదమ్పతిముఖోల్లాస ప్రార్థనాయాం హేతురితివ్యజ్యతే. (ఉద్దేశ్యమాఙ్గిట్టు) ఉద్దేశ్యత్వేనవ్యవస్థితమిత్యర్థః. తథా చ, చతుర్థ్యర్థప్రార్థనాపి వ్యాసజ్యవృత్తితయాలక్ష్మీసమ్బన్ధవ్యఞ్జికేతి భావః. (౫౦)

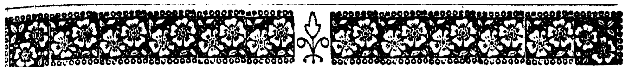
ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే

శ్రీసమ్బన్ధస్య అకారవ్యఙ్గ్యత్వ సమర్థనంనామ

షష్ఠాఽధికరణం సమ్పూర్ణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

అకారస్యలుప్తచతుర్థ్యన్తత్వసమర్థనంనామ

సప్తమాధికరణమ్.

మూ; — (౫౭) ఇతిలే చతుర్థి ఏటి క్కట్టియుమ్.

పూర్వాధికరణే లుప్తచతుర్థ్యర్థస్యాఙ్గ్యః శ్రీసమ్బన్ధ ఇత్యుక్తమ్. అథచతుర్థ్యన్తత్వమేవనాస్తీత్యాక్షిప్యసమాధీయతే. యద్వా, పూర్వమ్ అకారార్థఉక్తః. అథ "నకేవలాప్రకృతిః ప్రయోక్తవ్యా, నాపి కేవల ప్రత్యయః" ఇతిన్యాయేనఅకారస్యసాధుత్వార్థంపదత్వార్థఞ్చవిభక్త్యన్తత్వాఽవశ్యమ్భావేన తత్రవిభక్త్యర్థంవక్తుం వక్ష్యమాణాఽధికరణోపోద్ఘాతత్వేన విభక్తిస్వరూపం నిర్ణీయతే; తత్రసంశయః; ప్రణవస్థాఽకారశ్చతుర్థీవిభక్త్యన్తో నవేతి; తదర్థం తత్ర విభక్తేర్లుక్కల్పనం సమ్భవతినవేతి. తదర్థంతత్రవ్యక్తచతుర్థ్యన్తం చరమపదం లుక్కల్పనేప్రమాణంభవతి నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వః పక్షః; —

ప్రణవస్థాఽకారోన చతుర్థ్యన్తః; చతుర్థీవిభక్త్యశ్రవణాత్. నచ సమాసాఽన్తర్గతవిభక్తేరివలోపస్సమ్భవతి; (౧) "సుపోధాతుప్రాతిపదికయోః" ఇతివత్ వ్యస్తపదవిభక్తేర్లోపవిధాయకాభావేపి (౨) "సుపాం సులుక్" ఇత్యాదిసూత్రేణఛాన్దసిసుపాం స్వాదేశస్యలుకాలోపస్యపూర్వసవర్ణదీర్ఘాదేశ్చ విధానాత్, ప్రణవస్థాఽకారే ఛాన్దసవిభక్తిలోప ఇతి వాచ్యమ్. (౩) "అచ్యుతాఽహంతవాఽస్మీతి" ఇత్యాదిప్రమాణాఽనుసారేణ, ప్రణవస్థాఽకారస్య సమ్బుద్ధ్యన్తత్వ మాశ్రిత్య, భాషా

(౧) పాణినిసూ-౨-౪-౭౧. (౨) పాణినిసూ-౭-౧-౩౯. (౩)

వదేవ (౧) "ఏజ్ ప్రహ్రస్వాత్" ఇత్యాదినా లోపసమ్భవేన, ఛాన్దస లుక్కల్పనస్యాఽన్యాయ్యత్వాత్

అస్తు వా లుక్కల్పనమ్; తథాపి, (౨) "అహం బ్రహ్మాస్మి" ఇత్యాదిప్రమాణాఽనుసారేణ, "మ్-అపి వాఽస్మి" ఇత్యర్థాశ్రయణమేవ యుక్తమ్. ప్రథమైకవచనే లుక్కల్పనస్యైవ "ఏకవచనముత్సర్గతః కరిష్యతే" ఇతిమహాభాష్యవచనాఽనుసారేణాఽఙ్గీకర్తవ్యత్వాత్ .(౨)

నచైవం వ్యక్తిచతుర్థ్యన్తతృతీయపదవిరోధః; తత్ర జీవబ్రహ్మణో శ్శేషశేషిభావేన భేదస్యైవ ప్రతీతేరితి వాచ్యమ్; భావాఽనవబోధాత్; నహ్యహం బ్రహ్మాస్మీతి శుద్ధాఽద్వైతమభిప్రేతమ్; యేన బ్రహ్మశేషభూతోఽహం బ్రహ్మాస్మీత్యనయోర్వ్యాఘాతస్స్యాత్. అపితు "తత్త్వమసి" ఇతివత్, అహంపదస్య స్వశరీరకబ్రహ్మపరత్వాశ్రయణేన, విశిష్టాద్వైతం వివక్షితమ్. తథా చ జీవద్వారా అహన్త్వాశ్రయీభూతం వస్తు బ్రహ్మేత్యర్థః; తస్య చ జీవవిశిష్టాఽభేదే పర్యవసానాత్; జీవవైశిష్ట్యస్య చ జీవశరీరకత్వరూపతయా శరీరశరీరిభావస్య శేషశేషిభావఘటితతయా చ నవిరోధగన్ధః. (౩)

నచైవమ్, "అస్మదన్తర్యామినస్తు బ్రహ్మ భవతి" ఇత్యాదావివ ప్రథమపురుష ఏవ స్యాత్; లోకసిద్ధాఽస్మదర్థవివక్షాయామేవ ఉత్తమపురుషప్రాప్తేరితి వాచ్యమ్. యుష్మదస్మచ్ఛబ్ద వివక్షితార్థాఽన్వితార్థకత్వస్యైవ మధ్యమోత్తమనిమిత్తత్వాత్. ప్రసిద్ధార్థపరత్వస్యైవ మధ్యమోత్తమనిమిత్తత్వే, "త్వత్పుత్రో దేవదత్తో భవతి, మత్పుత్రో యజ్ఞదత్తో భవతి" ఇత్యర్థవివక్షయా "త్వం దేవదత్తో భవసి, అహం యజ్ఞదత్తో భవామి" ఇత్యాదిలాక్షణికయుష్మదస్మత్ప్రయోగస్థలే ప్రథమపురుషప్రయోగాపత్తేః. (౪)

---

(౧) పాణినిసూ-౬-౧-౬౯. (౨) బృహ-ఉప-3-౪-౧౦.

నచైవమపి “త్వంయజ్ఞదత్తోభవసి, అహందేవదత్తోభవామి”
ఇత్యాదౌవ్యత్యాసాపత్తిః; యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవివక్షితార్థాన్వితార్థ
కత్వస్య ఉభయత్రాఽపి శేషాదితివాచ్యమ్. ప్రసిద్ధార్థపరత్వం నియా
మకమితిపక్షేపి నిరుక్తదోషావిశేషాత్. యుష్మదస్మచ్ఛబ్దార్థవిశేష్యక
బోధవివక్షాయానిమిత్తత్వ కల్పనేన అనతిప్రసఙ్గస్య సర్వమతేపి తుల్య
త్వాచ్చ. అతఏవ (౧)“త్వంవాఅహమస్మి భగవోదేవతే,అహంవైత్వ
మసిభగవోదేవతే” ఇత్యాదౌమధ్యమోత్తమవ్యవస్థాయుజ్యతే. (౫)

నచ, అకారస్య నారాయణపదసఙ్గ్రహత్వాత్ సమానవిభక్తి
కత్వమితివక్తుంయుక్తమ్. నారాయణపదస్య అన్తఃప్రవిశ్య ధారకత
యావ్యాపకత్వోక్తిముఖేన, అకారార్థరక్షకత్వ వివరణరూపత్వస్యభిన్న
విభక్తికత్వేప్యవిరోధాత్.

తస్మాత్ప్రథమాతిక్రమే కారణాభావాత్ ప్రణవస్థాకారః, ప్రథమై
కవచనాన్తస్సమ్బుద్ధ్యన్త ఏవవా నచతుర్థ్యన్తఇతి. (౬)

సిద్ధాన్తస్తు:-

ప్రణవస్థాఽకారశ్చతుర్థ్యన్తఏవ. (౨) “అహమపినమమ, భగ
వతఏవాఽహమస్మి” ఇత్యాదిశ్రౌతప్రణవనమశ్శబ్దవివరణబలేన తథైవా
ఽవగమాత్. తత్రహి, “అహమపినమమ” ఇతినమశ్శబ్ద వివరణంక్రి
యతే. తత్ర అహంపదేన నమశ్శబ్దే ప్రణవస్థమకారానుషఙ్గోవ్యజ్యతే.
అపిశబ్దేన “ఇదమపిమమన” ఇతినమశ్శబ్దే మమకారనివృత్తిరపివివక్షి
తేతివ్యజ్యతే. “మమ” ఇత్యనేన “మః” ఇతిపదమ్ - అస్మచ్ఛబ్ద
పర్యాయభూతంషష్ఠ్యన్తమితివ్యజ్యతే. “మమన” ఇత్యనేన,నమశ్శబ్దే
“మఃన” ఇత్యన్వయోవ్యజ్యతే. “మమన” ఇత్యత్ర “మమనాస్మి”
ఇతిక్రియాపదానుషఙ్గోభిప్రేతః. “భగవతఏవాఽహమస్మి”ఇతి-ప్రణవే

(౧) (౨)యజు.

అస్మిపదాధ్యాహారస్యవక్ష్యమాణత్వాత్. "భగవతఏవాఽహమస్మి" ఇతి ప్రణవవివరణవాక్యే భగవచ్ఛబ్దేన అకారార్థరక్షణోపయోగికల్యాణగుణజాతమ్, భగవచ్ఛబ్దస్య (౧) "తత్రపూజ్యపదార్థోక్తి పరిభాషా సమన్వితః" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా యోగరూఢతయా అకారస్య విష్ణౌ రూఢిరపి వ్యజ్యతే. "భగవతే" ఇతి చతుర్థీకణ్ఠోక్త్యా అకారస్యలుప్తచతుర్థ్యన్తత్వం స్పష్టీకృతమ్. (౬)

ఏవకారేణ స్థానప్రమాణేన ఉకారస్యాఽవధారణార్థకత్వం సూచితమ్. "అహమ్" ఇత్యనేన ప్రణవే "మ్" ఇతిపదమ్-అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయభూతం ప్రథమాన్తమితిసూచితమ్. "అస్మి" ఇత్యనేన ప్రణవస్య "తిఙ్సుబన్తచయోవాక్యమ్" ఇత్యుక్తవాక్యత్వసిద్ధయే క్రియాపదాధ్యాహారస్సూచితః. అనేన వర్తమానాపదేశరూపేణ నిత్యవచ్ఛ్రితేన, "పరగతాతిశయాధానేచ్ఛయోపాదానార్హత్వరూపమేవ శేషత్వం లుప్తచతుర్థీ సమభివ్యాహారలభ్యం స్వరూపతాదర్థ్యశబ్దితమ్; నతుఉపాదానఫలోపధానమ్" ఇత్యపిసూచితమ్.

ఇత్థం (౨) "బ్రహ్మణేత్వామహస ఓమిత్యాత్మానంయుఞ్జీత" ఇత్యపిప్రణవస్థాకారస్యలుప్తచతుర్థ్యన్తత్వేప్రమాణమనుసన్ధేయమ్. (౭)

నచ, చతుర్థీవిభక్తిశ్రవణాపత్తిః, సమ్బుద్ధ్యాదేరివ భాషాయాం లోపాఽవిధానాదితి వాచ్యమ్; ఉక్తప్రమాణబలేన "సుపాంసులుక్" ఇత్యాది సూత్రేణ ఛాన్దసలుక్కల్పనసమ్భవాత్. నచసమ్బుద్ధ్యన్తత్వాశ్రయణేన లోపసమ్భవే, ఛాన్దసలుక్కల్పనమన్యాయ్యమితివాచ్యమ్; సమ్బుద్ధ్యన్తత్వే "తవ" ఇతి పదాధ్యాహారప్రసఙ్గేన, శ్రౌతవివరణప్రాబల్యేనచ ఛాన్దసలుక్కల్పనస్యైవప్రామాణికత్వాత్. "అచ్యుతాహం తవాస్మి" ఇత్యాదేః ఫలితార్థకథనపరత్వోపపత్తేః. అతఏవమన్త్రరత్నే

(౧)

(౨) తై-నా-౫౧.

షష్ఠీతత్పురుషస్య స్వారసికత్వేపి, "శ్రీమన్నారాయణస్వామిన్"ఇత్యా ద్యుపబృంహణ ముపపద్యతే. (౯)

ఏతేన,అకారోపరి ప్రథమావిభక్తేర్లుక్కల్పనమపాస్తమ్; (౧)"భగవత. ఏవాఽహమస్మి"ఇతి శ్రౌతవివరణవిరోధాత్,(౨)"బ్రహ్మణేత్వామహస ఓమిత్యాత్మానం యుఞ్జీత" ఇతి శ్రుతివిరోధాచ్చ. తత్రహి (3) "వ్యత్యయోబహులమ్" ఇత్యనుశాసనేన, తుభ్యమిత్యస్య (౪) "త్వామౌ ద్వితీయాయాః" ఇత్యుక్త త్వాఽఽదేశాశ్రయణేన, "బ్రహ్మణే మహసే,ఆయ-రక్షకాయ-తుభ్యమేవ, అహమస్మి" ఇత్యేవం "బ్రహ్మణేత్వామహసే" ఇత్యస్య ప్రణవేన పదైకవాక్యతయాఽన్వయాఽవశ్యమ్భావేన, లుప్తచతుర్థ్యన్తాఽకారస్యలకామేనాప్యభ్యుపగన్తవ్యత్వాత్; "ఇత్యాత్మానంయుఞ్జీత" ఇతి శేషశేషిభావరూపసమ్బన్ధ ఫలోపధానపర్యన్త శేషశేషిభావ సమ్బన్ధానుసన్ధానే వినియోగబలాదపి తాదర్థ్యాన్వయస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౦)

అపిచ,అకారస్యలుప్త ప్రథమాన్తత్వే వ్యక్తిచతుర్థ్యన్తపదవిరోధః. నచ-అపర్యవసానవృత్త్యా అహంపదస్య బ్రహ్మపరత్వేన, శరీరశరీరిభావసూచనముఖేన శేషశేషిభావసిద్ధ్యా, నాఽర్థవిరోధ ఇతివాచ్యమ్. వివరణ వివరణీనోరేక విభక్త్యన్తతయా, శబ్దస్వరూపైక్యరూపస్య, శేషత్వప్రకారకశాబ్దబోధరూప ఫలముఖేనైకరూప్యస్యచ సమ్భవతస్త్యాగాఽయోగాత్; అహంపదపర్యాయ మకారస్య శరీరిపర్యన్తత్వాశ్రయణేన శేషిత్వరూపవ్యక్తచతుర్థ్యర్థలాభాఽభ్యుపగమే, సుకరోపదేశ ప్రత్యాఖ్యానే "మహతోవంశస్తమ్బాల్లఘ్వాకృష్యతే" ఇతి మహాభాష్యోక్తిరీత్యావివక్షితార్థలాభస్యాఽతిప్రయాససాధ్యత్వాపత్తేశ్చ. (౧౧)

(౧) యజు. (౨) తై-నా-౫౧.
(3) పా-సూ-3-౧-౮౫. (౪) పా-సూ-౭-౧-౨3.

అన్యచ్చ, నారాయణపదసన్నిహితత్వాత్ అకారోఽలుప్తచతుర్థ్యన్త ఏవ. నచ విభక్తినైరూప్యేఽపి ప్రకృత్యోస్సన్నిహితవివరణరూపత్వం సమ్భవతీతి వాచ్యమ్; భావాఽనవబోధాత్. నహ్యత్ర అకారార్థసమర్థనాధికరణోక్తరీత్యా ప్రకృత్యోర్వివరణ వివరణిభావో వివక్షితః. అపితు, ప్రథమచరమపదయోః ""అహమ్, ఆత్మైవాస్మి' ఇతి ప్రణవరూపం వాక్యం ప్రథమపదమ్; 'అహం నారాయణాయ స్యామ్' ఇతి వాక్యం చరమపదమ్'' ఇతి-అస్మిన్నేవ పాదే సప్రణవాష్టాక్షరసమర్థనాధికరణే నిర్ణీతమ్. ఏవఞ్చ ''అహమ్-ఆత్మైవాఽస్మి'' ఇతి నిత్యవచ్ఛ్రవణరూపేణ ప్రథమవాక్యేన, అకారయోగార్థరక్షణవ్యఞ్జితసకలకల్యాణగుణగణాఽనుభవజనితప్రీతికారితభగవన్ముఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యకాఽనన్యార్హశేషవృత్తియోగ్యతాం త్రివిధాత్మవర్గేఽపి స్వానుసన్ధానముఖేన జ్ఞాపయిత్వా, ద్వితీయవాక్యరూపనమశ్శబ్దేన మధ్యమాక్షరవివరణపూర్వకమ్, తృతీయవాక్యేన రక్షణప్రకారకథనముఖేన వ్యఞ్జితగుణగణకీర్తనముఖేన, ప్రాధాన్యేన భగవన్ముఖోల్లాసమాత్రోద్దేశరూప ప్రార్థనాత్మకచతుర్థ్యర్థకణ్ఠోక్తిముఖేనచ తాదృశయోగ్యతారూపశేషత్వోపపాదక తాదృశశేషవృత్తి ఫలోపధానప్రార్థనా ప్రతిపాదనముపపద్యతే. ఉపపాద్యానుక్తౌ ఉపపాదకోక్తేరనవసరదుస్థత్వాత్. (౧౨)

తస్మాత్, భగవన్ముఖోల్లాసమాత్రోద్దేశ్యక ప్రవృత్త్యర్హోఽహం తదర్థైవ స్యామ్, ఇత్యేవం సహశ్రుతానాం సమ్భూయకారిత్వవ్యుత్పత్తిబలసిద్ధాన్వయలాభాయ, ప్రథమతృతీయపదయోర్వివరణ వివరణిభావ ఆవశ్యక ఇతి, తత్సిద్ధ్యర్థం లుప్తచతుర్థ్యన్తత్వమ్ అకారస్యాఽభ్యుపగన్తవ్యమితి. (౧౩)

మూ;— (౫౭) చతుర్థి ఏఱినపడి ఎన్నెన్నిల్.

మూ;—(౫౮) నారాయణపదత్తుక్కు సజ్గ్రహమాయిరుక్కైయాలే.

ఇదఞ్చాఽధికరణం సూత్రత్రయాత్మకమ్. తత్ర "విభక్త్యశ్రవణాత్ విభక్త్యర్థకథన మనవసరిహతమ్" ఇతిశఙ్కాయామ్, వక్ష్యమాణచతుర్థీవిభక్త్యర్థ సమర్థనాధికరణోపోద్ఘాతత్వేన సాధుత్వపదత్వయోర్నిర్వాహాయ ఛాన్దసలుక్కల్పనేన విభక్త్యన్తత్వం సాధయతి ప్రథమసూత్రేణ (ఇతిల్) ఇత్యాదినా.

"ఇతిల్ అకారమ్-సకలశబ్దత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్" ఇతిస్వశబ్దేనోక్తః, "ఇతిలే(శ్రీసమ్బన్ధమనుసన్ధేయమ్" ఇతిపునఃపరామృష్టః అకారః,-అత్రాపి (ఇతిలే) ఇతి-ఇదంశబ్దేన పరామృశ్యతే. (చతుర్థి) చతుర్థీ విభక్తిః. (ఏఱి) ఇత్యనేన "ఆరుహ్య" ఇత్యర్థకేన, "ప్రత్యయః, పరశ్చ" ఇతి - ఙ్యాప్ప్రాతిపదికాత్పరత్వం వివక్షితమ్. (కఴియుమ్) ఇతి-లుప్యత ఇత్యర్థః. (౧౪)

అథ "విభక్త్యన్తత్వేఽపి ఛాన్దసలుక్కల్పనాఽపేక్షయా సమ్బుద్ధిలోపకల్పనమేవ జ్యాయః. ఛాన్దసలుక్కల్పనేఽపి ప్రథమోపస్థిత ప్రథమావిభక్తేః కల్పనమేవ జ్యాయః." ఇతిశఙ్కాద్వయమభిప్రేత్య అనువదతి ద్వితీయసూత్రేణ (చతుర్థియేఱినపడిఇత్యాదినా.)

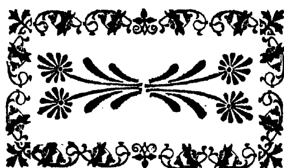
"ఇతిలే" ఇత్యనుషఙ్గః. అకారే చతుర్థీవిభక్తేః పరత్వేన ప్రాప్తిప్రకారః క ఇత్యర్థః. యేన ఛాన్దసలుక్కల్పనస్యాఽవకాశ ఇతి భావః. (౧౫)

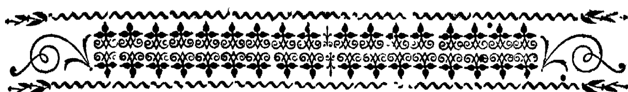

అథ "స్థలాన్తరే శ్రౌతవివరణబలాత్ అకారో లుప్తచతుర్థ్యన్తః" ఇత్యాది దోషేషు సత్స్వేవ, సహస్రశుతవివరణబలాదపి తథేతి స్ఫుట దోషాన్తరమాహ తృతీయసూత్రేణ. (నారాయణపదత్తుక్కిత్యాదినా).

అత్ర, పూర్వసూత్రే "ఇతిలే" ఇత్యనుషక్తస్య "ఇతునారాయణ పదత్తుక్కు సజ్ఞ్రహమాయిరుక్కైయాలే" ఇతి విపరిణామేన యోజనీయమ్. "ఇతు నారాయణపదత్తుక్కు సజ్ఞ్రహమ్మాకైయాలే ఇతిలే చతుర్థి ఏఱినతు" ఇతిపూర్వసూత్రస్థపదానుషఙ్గేణప్రతిజ్ఞాహేత్వవయవయోరన్వయోప్యనుసన్ధేయః. తథా ప్రథమచరమవాక్యయోరుపపాద్యోపపాదకభావాపన్నార్థకత్వేన వివరణ వివరణిభావాదుపపాదకత్వ కథనాఽవసరదానాయ ఉపపాద్యంసమర్పయితుం ప్రణవస్థాఽకారే లుప్తచతుర్థ్యన్తత్వమావశ్యకమితిభావః. (౧౮)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వ రామానుజార్య విరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమస్యాఽధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే
అకారస్యలుప్తచతుర్థ్యన్తత్వసమర్థనంనామ
సప్తమాధికరణమ్.
సమాప్తమ్.

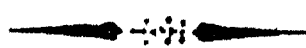

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

లుప్తచతుర్థ్యర్థసమర్థనంనామ అష్టమాధికరణమ్.

మూ;— (౬౦) ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కే శేషమెన్గిఱతు.

ఇత్థం ప్రణవస్థాఽకారస్య చతుర్థీ విభక్త్యన్తత్వం సాధితమ్. అథచతుర్థీ విభక్త్యర్థో నిరూప్యతే. అత్రైవం సంశయక్రమః. ప్రకృతే శేషత్వం చతుర్థ్యర్థో నవేతి. తదర్థం శేషత్వం దుఃఖరూపం నవేతి. తదర్థం ప్రకృతే శేషత్వం గుణకృతం నవేతి; శేషత్వం ప్రకృతే నిరుపాధికభగవత్ప్రియం నవేతిచ. ఏతదర్థమిదం చిన్త్యతే. జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయాపి శేషత్వం భగవద్భోగ్యం నవేతి. తదర్థం శేషత్వాఽభావే భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణ స్వరూపహానిరస్తి నవేతి. తదర్థం యథేష్టవినియుజ్యమానత్వరూపశేషత్వాభావప్రయోజకశేషత్వ జ్ఞానాభావప్రయోజకం స్వాతన్త్ర్యజ్ఞానమ్, ఆత్మాపహారరూపం నవేతి. ఆత్మాపహారః-భగవదత్యన్తాప్రియత్వరూపాఽసత్త్వహేతుః, ఉత నేతిచ.

తత్రపూర్వఃపక్షః;—

శేషత్వం నచతుర్థ్యర్థః. మానాభావాత్. నచ, ‘‘తాదర్థ్యే చతుర్థీవక్తవ్యా’’ ఇత్యనుశాసనమస్తీతివాచ్యమ్. తాదర్థ్యస్య తత్సాధ్యకత్వరూపత్వేన సాధ్యత్వస్యైవచతుర్థ్యర్థత్వాత్; ‘‘యూపాయదారు’’ ‘‘కుణ్డలాయహిరణ్యమ్’’ ఇత్యాదౌ, యూపకుణ్డలాదిసాధ్యకత్వస్య దారుహిరణ్యాదౌ దర్శనాత్. ప్రత్యయానాం ప్రకృత్యర్థగతస్వార్థబోధకత్వవ్యుత్పత్త్యనుసారేణ, ‘‘ఘటమానయ’’ ఇత్యాదౌ ఆనయనాదేర్ఘటనిష్ఠకర్మత్వాదినిరూపకతాసమ్బన్ధేనాఽన్వయవత్, ‘‘యూపాయదారు’’

ఇత్యాదౌ యూపాదినిష్ఠసాధ్యతానిరూపకత్వసమ్బన్ధేన దార్వాదే రన్వయసమ్భవాత్. "బ్రాహ్మణాయసూపః" ఇత్యాదౌ ప్రకృత్యర్థస్య సిద్ధత్వస్థలే, సర్వత్ర ప్రకృతేః ప్రకృత్యర్థగతాఽతిశయలాక్షణికత్వేన అతిశయగతసాధ్యనిరూపకత్వేన అపరపదార్థాన్వయోపపత్తేశ్చ. ఇత్థఞ్చ ప్రకృతే అకారవాచ్యనిష్ఠాఽతిశయగతసాధ్యతా నిరూపకత్వేన మకార వాచ్యస్యాఽన్వయ ఇతి న శేషత్వం చతుర్థ్యర్థః. (౨)

నచ, "వ్రీహీనవహన్తి" "వ్రీహీన్ ప్రోక్షతి" ఇత్యాదౌ ద్వితీయాయాస్సాధ్యత్వార్థకత్వేపి అవఘాతాదేర్వ్రీహ్యాదిశేషత్వలాభవత్, ప్రకృతేపి చతుర్థ్యా శేషత్వలాభస్సమ్భవతి. అతఏవ "హిఙ్కీతి వృష్టికామాయ నిధనంకుర్యాత్" ఇత్యాదినా, నిధనస్య పురుషశేషత్వం తాన్త్రికైరుక్తమితివాచ్యమ్. తత్ర విధిప్రత్యయేన భావనాయాస్సమాహితభావ్యకత్వసిద్ధ్యా, తత్సహకృత ద్వితీయాదిశ్రుత్యా *పరగతాఽతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదేయత్వరూపశేషత్వలాభసమ్భవేపి, ప్రకృతే(౧) "బ్రహ్మణేత్వామహసఓమిత్యాత్మానంయుఞ్జీత" (౨) "భగవతఏవాహమస్మి" (౩) "అచ్యుతాఽహంతవాస్మి" ఇత్యాదిప్రమాణాఽనుసారేణ, "బర్హిర్దేవసదనం దదామి" ఇత్యాదివత్ వర్తమానాఽపదేశోత్తమపురుషఘటితస్య ప్రణవస్య విధిమనాధికరణన్యాయేన విధివాక్యత్వాభావేన, తత్రత్యలుప్తచతుర్థ్యా సాధ్యత్వమాత్రలాభేపి, తత్సాధ్యకత్వరూపతాదర్థ్యస్య చతుర్థ్యర్థస్య శేషత్వరూపత్వాఽసమ్భవేన తల్లాభాఽసమ్భవాత్. (౩)

నచ, తత్సాధ్యకత్వం కథం తాదర్థ్యశబ్దార్థ ఇతివాచ్యమ్. "అర్థేననిత్యసమాసస్సర్వలిఙ్గతాచవక్తవ్యా" ఇత్యనుశాసనాఽనుసారేణ, "తస్మై ఇదమ్-తదర్థమ్" ఇత్యస్వపదవిగ్రహాశ్రయణేన, తన్నిష్ఠసాధ్యతానిరూపక పదార్థస్యైవ తదర్థశబ్దార్థత్వాత్. (౪)

---

(౧) తై-నా-౫౧. (౨) యజు.

నచ, తత్సాధ్యకత్వమేవ తచ్ఛేషత్వమితివాచ్యమ్. శేషత్వస్య విధ్యైకగమ్యత్వసిద్ధాన్తవిరోధేన, ఘటాదిసాధనదణ్డాదిషు వైదిక ప్రయాజాదివిషయే శేషత్వవ్యవహారాఽభావేన అతివ్యాప్తేః; ఆరాదుపకారకేషు ప్రయాజాదిషు ఉదీచ్యాఙ్గేషుచ ప్రధానోత్పాదకత్వాభావేనాఽవ్యాప్తేశ్చ. అవఘాతాదిష్వివ విశిష్టవేషేణ ప్రధానోత్పాదకత్వస్య శ్రుత్యాదిప్రమాణాఽభావేన కల్పయితుమశక్యత్వాత్. తస్మాచ్ఛేషత్వంన చతుర్థ్యర్థః. (౫)

కిఞ్చ (౧) "సర్వంపరవశందుఃఖమ్" (౨) "సేవాశ్వవృత్తిర్వ్యాఖ్యాతా" ఇత్యాదరీత్యా, శేషవృత్తేస్సర్వేషాం పురుషాణాం స్వస్వాఽపేక్షయా ప్రతికూలరూపత్వస్య పణ్డితపామరసాధారణ్యేనాఽనుభావికత్వేన, ప్రణవస్య భగవచ్ఛేషత్వపరత్వే సమన్వయాధికరణవ్యుత్పాద్యస్య, సిద్ధపరవాక్యానాం స్వతః పురుషార్థపరతయా ప్రామాణ్యస్య భఙ్గప్రసఙ్గః. (౬)

నచ, శేషవృత్తేః ప్రతికూలరూపత్వనియమః ప్రమాణబలేన ప్రకృతే వ్యభిచరిత ఇతివాచ్యమ్. *"నహ్యాగమాస్సహస్రమ్" ఇతిన్యాయేన అపురుషార్థత్వేన సార్వజనీనాయాం శేషవృత్తౌ పురుషార్థత్వ పరవాక్యస్య అప్రామాణ్యప్రసఙ్గేన,అన్యపరత్వస్యైవకల్పనీయత్వాత్.(౭)

నచ, అభిమతవిషయశేషవృత్తే రనుకూలరూపత్వం దృష్టమితి వాచ్యమ్. అభిమతవిషయ శేషవృత్తేః ప్రతికూలత్వేపి తజ్జనితదుఃఖస్య బలవద్ద్వేషాఽవిషయత్వేన, తజ్జనితాఽభిమతవిషయముఖోల్లాసస్య ఉత్కటేచ్ఛావిషయత్వేనచ తత్రబలవదనిష్టాఽననుబన్ధీష్టసాధనతాజ్ఞానరూపాయా ఆనుకూల్యబుద్ధేరేవ ప్రవర్తకత్వోపపత్తేః. (౮)

నచ, పుత్రమిత్రకళత్రాద్యభిమతవిషయే పుత్రత్వాదిసమ్బన్ధతత్తదసాధారణోపకారకత్వా ద్యాత్మగుణ సౌన్దర్యసౌకుమార్యాది

(౧) మను-౪-౧౬౦.		(౨) మను-౪-౬.

దేహగుణజ్ఞాన నిబన్ధన భోగ్యతాఽనుసన్ధానేన తత్తన్ముఖోల్లాసార్థ ప్రవృత్తివత్, అకారోక్తకల్యాణగుణాఽనుసన్ధానశాలినాం భగవన్ముఖోల్లాసార్థ ప్రవృత్తిరపి సమ్భవతీతివాచ్యమ్. కేవలశాస్త్రాధీనగుణజ్ఞాననిబన్ధనాఽతీన్ద్రియభగవన్ముఖోల్లాసార్థాఽనన్య ప్రయోజనప్రవృత్తేరసమ్భవపరాహతత్వాత్. (౯)

నచ శేషవృత్తేర్భగవత్ప్రియత్వేన, తత్పరస్య ప్రణవస్య పురుషార్థపర్యవసానేన ప్రామాణ్యం సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. (౧) "సర్వస్స్వార్థం సమీహతే" ఇతి ప్రసిద్ధివిరోధాత్. (౨) "నిరస్తాఽఖిలదుఃఖోఽహమనన్తానన్దభాక్స్వరాట్। భవేయమితి మోక్షార్థీ శ్రవణాదౌ ప్రవర్తతే" ఇతి శ్రీభాష్యసూక్తి విరోధాచ్చ. జీవాఽనిష్టస్య భగవదిష్టత్వే, గుణాఽనుభవకైఙ్కర్యయోః పురుషార్థత్వాయ, భగవతోరక్షాపేక్షా ప్రతీక్షాయాః ప్రమాణసిద్ధాయా భఙ్గప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౦)

ఏతేన—అభిమతవిషయశేషత్వవత్, భగవచ్ఛేషత్వస్యాపి గుణకృతత్వం సమ్భవమాత్రేణోక్తమ్. వస్తుతస్తు భగవచ్ఛేషత్వంజీవస్యస్వరూపమేవ, స్వాభావికసుఖమేవ; భగవత్ప్రియత్వస్యైవ ఇష్టతావచ్ఛేదకత్వాదితినిరస్తమ్. అతఏవ శేషత్వమేవ స్వరూపమితి అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదోపి దూరతోఽపాస్తః. (౩) "అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద సన్తమేనం తతోవిదుః" ఇతిజ్ఞాతృత్వస్య, (౪) "విచిత్రాదేహసమ్పత్తిరీశ్వరాయ నివేదితుమ్" ఇతికర్తృత్వస్య, (౫) "మోదతేభగవాన్భూతైర్బాలః క్రీడనకైరివ" (౬) "హరేవిహరసి క్రీడాకన్దుకైరివజన్తుభిః" (౭) "హారిర్దుఃఖానిభక్తేభ్యో హితబుద్ధ్యాకరోతిహి" ఇతిభోక్తృత్వార్థకర్తృత్వస్య, (౮) "సోఽశ్నుతే" (౯) "ఆనన్దీభవతి" ఇత్యుక్తిభోక్తృత్వస్యాపి భగవత్ప్రియత్వాత్. (౧౧)

---

(౧) మాఘే. (౨) శ్రీభాష్యే. (౩) తై-ఆ-౬-౧. (౪) విష్ణుతత్త్వే.
(౫) (౬) (౭) (౮) తై-ఆ-౧-౨. (౯) తై-ఆ-౭-౧.

నచ (౧) "స్వత్వమాత్మని సఞ్జాతం స్వామిత్వం బ్రహ్మణి స్థితమ్ । ఆత్మదాస్యం హరేస్స్వామ్యం స్వభావశ్చ సదా స్మర" ఇత్యాదిప్రమాణబలేన, (౨) "అపశవో వా అన్యే గో అశ్వేభ్యః" (౩) "తజ్జ్ఞానమజ్ఞానమతో౽న్యదుక్తమ్" ఇతివత్ భగవత్ప్రియత్వాతిశయాఽభిప్రాయేణ ప్రకృతే అన్యయోగవ్యవచ్ఛేద ఇతి వాచ్యమ్. తత్ర స్వత్వదాస్యయోస్స్వాభావికత్వమాత్రప్రతిపాదనాత్. ఏతేన (౪) "దాసభూతాస్స్వతస్సర్వే" ఇత్యాదిశ్లోకోఽపి వ్యాఖ్యాతః. తత్ర "నాన్యథా లక్షణం తేషామ్" ఇతి శేషత్వాఽభావస్య స్వాభావికత్వం నిరస్యతే. "ఔపాధికమపి శేషత్వం బద్ధదశాయామ్; ముక్తిదశాయామైక్యాపత్తిరేవ" ఇతి మతమ్, "మోక్షే తథైవ చ" ఇత్యనేన వ్యావర్త్యతే. (౧౨)

నచ, పరీక్షకస్య శేషస్వాతన్త్ర్యభావస్స్వాతన్త్ర్యబుద్ధ్యధీనః; స్వాతన్త్ర్యబుద్ధేశ్చ (౪) "యోఽన్యథా సన్తమాత్మానమ్" ఇత్యాదిప్రమాణేన సర్వపాపమూలతయా శేషత్వాభావే భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణస్వరూపహానిస్సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. "దుఃఖజన్మప్రవృత్తిదోషమిథ్యాజ్ఞానానామ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా దేహాత్మభ్రమస్యైవ సర్వపాపమూలత్వేన తత్ర వివక్షితత్వాత్. (౧౩)

తస్మాత్ ప్రణవస్య శేషత్వపరత్వే పురుషార్థపర్యవసానాఽభావప్రసఙ్గాత్, సాధ్యత్వస్యైవ చతుర్థ్యర్థత్వాచ్చ, న శేషత్వం చతుర్థ్యర్థ ఇతి.

అత్రాయం సిద్ధాన్తః;—

శేషత్వం చతుర్థ్యర్థః. "తాదర్థ్యే చతుర్థీ వక్తవ్యా" ఇత్యనుశాసనాత్. నచ, తాదర్థ్యస్య తత్సాధ్యకత్వరూపతయా సాధ్యత్వమేవ చతుర్థ్యర్థ ఇతి వాచ్యమ్. ఏవం సతి (౫) "శేషః పరార్థత్వాత్" ఇతి జైమినిసూత్రవిరోధాత్; (౬) "యః పరార్థస్తం వయం శేషం బ్రూమః"

(౧)   (౨)   (౩) వి-పు ౬-౭-౯౭.
(౪)   (౫) జైమినిసూ.   (౬) శాబరభాష్య-

ఇతి శాబరభాష్యవాక్యవిరోధాచ్చ. "పరస్మైఇదమ్-పరార్థమ్" ఇతిహి పరార్థశబ్దస్యవిగ్రహః. తత్రచతుర్థ్యా సాధ్యత్వమాత్రాఽభిధానే, సాధనత్వమేవ శేషత్వమిత్యుక్తంస్యాత్. తచ్చ అవ్యాప్త్యతివ్యాప్తిభ్యామయుక్తమితి పూర్వపక్షిణై వోక్తమ్. (౧౮)

అయమత్రభాష్యాఽభిప్రాయః. "పరస్మైఇదంపరార్థమ్" ఇత్యత్ర చతుర్థ్యర్థః ప్రార్థనా. తస్యాశ్చప్రకృత్యర్థే విషయత్వేన అన్వయః. పరశబ్దరూపప్రకృత్యర్థస్య సిద్ధస్య స్వరూపేణ ప్రార్థనావిషయత్వాఽసమ్భవేన అతిశయాధానవిశిష్టవేషేణ తద్విషయత్వ ముపపాదనీయమ్. పరశబ్దార్థః-శేషత్వాఽనుయోగిత్వేన ప్రకృతవస్త్వపేక్షయా అన్యభూతతత్ప్రతియోగిపరః. అన్యత్వఞ్చసాక్షాద్ధర్మ తశ్చ యథాయోగ్యం ద్రష్టవ్యమ్. అర్థశబ్దః శేషత్వాఽనుయోగిత్వేన తత్ర తత్రవివక్షిత వస్తుసామాన్యపరః తత్రచప్రార్థనాయాః సాధ్యత్వేనాన్వయః. "బ్రాహ్మణప్రీతయే సూపసమ్పాదనమ్." ఇత్యాదౌ చతుర్థ్యర్థప్రార్థనాయాం ప్రకృత్యర్థస్య స్వరూపేణ విషయత్వేనాన్వయవత్, అపరపదార్థస్య స్వరూపేణ సాధ్యత్వేనాఽన్వయసమ్భవేపి, "బ్రాహ్మణాయసూపః" ఇత్యాదౌతత్ప్రీతిలక్షణాఽతిశయ విశిష్టవేషేణ ప్రకృత్యర్థస్య విషయత్వేనాఽన్వయవత్, అపరపదార్థస్య వ్యాపారవిశిష్టవేషేణ సాధ్యత్వేనాఽనుసన్ధేయః. (౧౯)

ఇత్థఞ్చ "పరవిషయకేచ్ఛాసాధ్యార్థః-పరార్థః" ఇత్యుక్తంభవతి. ఉక్తఞ్చతాన్త్రికైః;-(౧)[తస్మాత్పారర్థ్యమేవైకంయుజ్యతే శేషలక్షణమ్। పరోద్దేశ ప్రవృత్తిశ్చపారార్థ్యమభిధీయతే] పరోద్దేశః-పరవిషయకేచ్ఛా, తత్సమ్బన్ధినీ- ప్రవృత్తిః. తజ్జన్యేచ్ఛాజన్యరూపవ్యాపారసామాన్యవాచినః ప్రవృత్తిశబ్దస్య ఇచ్ఛారూపవిశేషపరత్వసమ్భవాచ్చ, ఫలేచ్ఛయా సాధనేచ్ఛాసమ్భవేన, పరగతాఽతిశయేచ్ఛాజన్యచికీర్షావిషయత్వస్య, శేషభూతవస్తుని స్వరూపేణ విశిష్టవేషేణవా సమ్భవాచ్చ

(౧)

యద్యపి “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదౌ సూపాదేః క్రయణపచనాది వ్యాపారవిశిష్టవేషేణ శేషత్వంసమ్భవతి. తథాపి ప్రథమోపస్థితత్వాత్, అనుగతత్వాచ్చ, ప్రవృత్తిశబ్దేన ఇచ్ఛైవ వివక్షణీయేతి ధ్యేయమ్. (౧౬)

ఇత్థమ్, ఉద్దేశ్యత్వఘటితం శేషిత్వం, చికీర్షితత్వఘటితం శేషత్వఞ్చ “వ్రీహీనవహన్తి” ఇత్యాదౌ విధిసమభివ్యాహృత ద్వితీయాశ్రుత్యాది సిద్ధమితి, శేషత్వస్య విధ్యేకగమ్యత్వ సిద్ధాన్తోపపత్తిః. దణ్డఘటాదిషు సాధ్యసాధనభావమాత్రోపాధికతయా శేషశేషిభావాభావేపి, ఉద్దేశ్యత్వచికీర్షితత్వోపాధికస్యాస్త్యేవేతి నాతివ్యాప్తిః. రాజభృత్యాదిషు విశిష్టవేషేణ ఉద్దేశ్యత్వంచికీర్షితత్వఞ్చాదాయ శేషశేషిభావప్రసిద్ధిః. ఉపేక్షణీయవస్తుత్యాగభావయోశ్శేషశేషిభావాఽవ్యవహారాచ్చ. ఆరాదుపకారకేషు ప్రయాజాదిషు ఉదీచ్యాఙ్గేషు ప్రధానస్య అఙ్గజన్యోపకారవిశిష్టవేషేణాపి సాధ్యత్వే మానాభావేన, ఉత్పాదకత్వలక్షణశేషత్వాఽసమ్భవేపి, సాఙ్గప్రధానస్యైవ ఫలోత్పాదకతయా ప్రాచ్యోదీచ్యాఙ్గానాంప్రధానే అఙ్గోపకారరూపసాహిత్యాత్మకాఽతిశయోద్దేశేన చికీర్షితతయా అవ్యాప్త్యనవకాశాచ్చ. (౧౭)

ఏవఞ్చ “బ్రాహ్మణాయసూపః” ఇత్యాదౌ ప్రకృతే లక్షణా నకల్పనీయేత్యపరమప్యనుకూలమ్. తత్తద్విశిష్టవేషేణ ప్రకృత్యర్థస్యేచ్ఛావిషయత్వసమ్భవేన, అతిశయవిశిష్టవేషేణ సాధ్యత్వాసమ్భవేపి క్షత్యభావాత్. అతఏవసూపాద్యపరపదలక్షణానేత్యప్యపరమప్యనుకూలమ్; సూపాదేః క్రయణపచనాదివ్యాపారవిశిష్టవేషేణచికీర్షితత్వసమ్భవాత్. చతుర్థ్యర్థేచ్ఛాయా అపరపదార్థే తత్సాధ్యేచ్ఛావిషయత్వస్యైవానుగతవాక్యార్థత్వాఽభ్యుపగమాత్. సాధ్యత్వమాత్రస్య చతుర్థ్యర్థత్వే, సూపపదలక్షణాయా దుర్వారత్వాచ్చ. (౧౮)

తస్మాత్, "తాదర్థ్యే చతుర్థీ వక్తవ్యా" ఇతి శబ్దానుశాసనగత తాదర్థ్యశబ్దస్య, (౧) "చతుర్థీ తదర్థార్థ బలిహితసుఖరక్షితైః" ఇతి చతుర్థీసమాస విధాయక వ్యాకరణసూత్రగత తదర్థశబ్దస్య చ, తదిచ్ఛాజన్యేచ్ఛావిషయత్వార్థకతయా, తదర్థకతదర్థశబ్దపరతయా చ అనుశాసనబలాదేవ శేషత్వం చతుర్థ్యర్థ ఇతి సిద్ధమ్. (౧౯)

అత ఏవ "వ్రీహీనవహన్తి" ఇత్యాదావిస్ప్రుతేపి శేషత్వలాభ ఇత్యుపపద్యత ఇతి. ఇయాంస్తు విశేషః. తత్ర శేషిణస్సాక్షాత్త్వం ద్వితీయాయా ఉద్దేశ్యత్వం సమభివ్యాహారగమ్యమ్. అత్ర శేషిణ ఉద్దేశ్యత్వం చతుర్థ్యర్థః. శేషస్య సాధ్యేచ్ఛావిషయత్వం వాక్యార్థ ఇతి. అత ఏవ "హీహీతిన్వృష్టికామాయ ఘనంకుర్యాత్" ఇత్యాదావపి హింసాదినిషేధస్య వృష్టికామాది పురుషశేషత్వం తదభిలషితవృష్ట్యాది సాధనస్తోత్రకారణ సౌరభద్వారం చతుర్థ్యైవ లభ్యత ఇతి యుక్తమ్. "స్వర్గకామో యజేత" ఇత్యాదౌ విధిప్రత్యయేన భావనాయా ఇష్టభావ్యకత్వోక్తానః విశిష్యస్వర్గాదేః కామ్యత్వోక్తేః, చతుర్థ్యా విశిష్య పురుషస్యోద్దేశ్యత్వోక్తిసమ్భవాత్. అత ఏవ చ ప్రణవస్యోత్తమపురుషఘటితత్వేపి న దోషః. చతుర్థ్యైవలాభసమ్భవాత్, ఇత్యేషాదిక్. (౨౦)

కిఞ్చేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. ప్రణవస్య ప్రమాణాత్మత్వేన తదబలాత్ శేషవృత్తే గ్రహణరూపత్వ నియమస్య భగవచ్ఛేషవృత్తావేవ వ్యభిచారాత్, "సహ్యగమాస్సహస్రమ్" ఇతిన్యాయేన స్వతః పురుషార్థే పురుషార్థత్వేనాఽస్ప్రాయోఽన్తరసద్భావాన ఇతి వాచ్యమ్. "ఇరామద మూర్ఖవారైప్పలే" ఇత్యనుగృహీతరీత్యా ద్వేషవిషయేపి సమ్బన్ధమాత్రకృతప్రేమాతిశయేన శేషవృత్త్యర్హత్వేన, "స్వామిత్వం బ్రహ్మణిస్థితమ్" ఇత్యాద్యుపబృంహితయా, (౨) "పతింవిశ్వస్య" (౩) "పతింపతీనాం పరమం పరస్తాత్" ఇత్యాదిశ్రుత్యా, పతిత్వప్రయుక్తఽనబుద్ధ్యుచిత నిరుపాధిక

(౧) పాణినిసూ-౨-౧-౩౬. (౨) తై-నా-౧౧. (౩) శ్వే-౬-౭.

సర్వస్వామిత్వ లక్షణసమ్బన్ధమాదాయ, భగవద్విషయేపి శేషవృత్తే రనుకూలతమత్వసమ్భవేన ప్రమాణశిరోమణేః ప్రణవస్య ఽనర్థావాదత్వ శఙ్కాయా గన్ధస్యాప్యత్యన్తానుచితత్వాత్.　　(౨౧)

కిఞ్చ- పుత్రమిత్రకళత్రాద్యభిమతవిషయేషు శేషవృత్తే స్సుఖరూపత్వస్య దరీదృశ్యమానత్వేన వ్యభిచారః. నచ "క్షణంకిర్న" ఇతి న్యాయేన అభిమతవిషయే శేషవృత్తేః ప్రతికూలత్వేపి, తన్ముఖోల్లాసస్య ఉత్కటేచ్ఛావిషయతయా, తత్రత్యదుఃఖస్య బలవద్ద్వేషాఽవిషయతయాచ తత్ర ప్రవృత్తి స్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. తథాసతి (౧) "పాదప్రహారః పరమంహి భాగ్యమ్" (౨) "కాన్తాపాదతలాహతి స్తనము దేతద్వ స్మమాపి" (౩) "కోపేపి కాన్తంముఖమ్" ఇత్యాద్యనుసారేణ ముఖోల్లాస భావేపి, ప్రయాసాధిక్యసత్త్వేపి కుమ్భదాస్యదపరిష్కృతప్రవృత్తేస్సు ప్రసిద్ధత్వాత్. నచ తత్రాపి సౌన్దర్యసౌకుమార్య లావణ్యయౌవనాది గుణనిబన్ధనభోగ్యతాబుద్ధిమాదాయ ప్రవృత్తిస్సమ్భవతీతివాచ్యమ్. కాకతాళన్యాయేన అభోగ్యేపి శేషవృత్తేర్దర్శనాత్.　　(౨౨)

కిఞ్చ అకారేణ రక్షకత్వోక్త్యా, తదాక్షిప్త సార్వజ్ఞ్యాది కల్యాణ గుణగణప్రదర్శన పూర్వక శేషవృత్తేః ప్రణవే ప్రతిపాదితత్వేన, పురుషార్థపర్యవసాన నిబన్ధనప్రామాణ్యం సమ్భవత్యేవ. నచశాస్త్రైకగమ్య గుణాఽనుసన్ధాననిబన్ధన శేషవృత్తి రననుభవపరాహతేతివాచ్యమ్. (౪) "వాయుమేవస్వేనభాగధేయేనోపధావతి సఏవైనం భూతింగమయతి తృప్త ఏవైన మిన్ద్రః ప్రజయాపశుభి స్తర్పయతి" ఇత్యాది ప్రసిద్ధ దేవతాప్రసాదార్థ ప్రవృత్తిమాత్రోచ్ఛేదాపత్తేః.　　(౨౩)

నచ, అనాదివాసనాసిద్ధ త్రివర్గప్రావణ్యానుసారేణ, శాస్త్రవిశ్వాసాఽనురోధేనచ త్రివర్గార్థ దేవతాప్రసాదోద్దేశేన ప్రవృత్తిస్సమ్భవేపి,

---

(౧)　　(౨) మాళవికా-　(౩) కువలయా-

(౪) యజు-

స్వయంప్రయోజనదేవతాప్రసాదోద్దేశేన ప్రవృత్తిరననుభవపరాణ వేతి వాచ్యమ్. (౧)"మద్భక్తజనవాత్సల్యమ్" ఇత్యారభ్య, "యస్తు నోపజీవతి" ఇత్యన్తేన శ్రీమద్వరాహపురాణే,(౨)"పురుషార్థోయమేకై కోయత్కథాశ్రవణంహరేః"(౩)"క్వజపోవాసుదేవేతిముక్తిబీజమనుత్త మమ్"(౪)"వరంహుతవహజ్వాలాపఞ్జరాన్తర్వ్యవస్థితిః"(౫)"యన్ము హూర్తంక్షణంవాపి వాసుదేవోనచిన్త్యతే" (౬) "పాథేయంపుణ్డరీ కాక్ష నామసఙ్కీర్తనామృతమ్" ఇత్యాదిప్రమాణేషుచ ప్రసిద్ధాయా అనన్యప్రయోజనభగవద్భక్తేః (౭) "అహ్లాదశీతనేత్రామ్బుః" (౮) "మచ్చిత్తామద్గతప్రాణాః" (౯) "శృణ్వన్తిగాయన్తిగృణన్త్యభీక్ష్ణశః" ఇత్యాది ప్రమాణప్రసిద్ధేషు, శుద్ధసత్వవిరోధిరజస్తమోనిబర్హణపూర్వ కం నిర్హేతుకభగవత్కటాక్షమూలకసత్వవివృద్ధిమత్సు భగవద్భక్తేషు స్వా భావికత్వాత్. (౨౪)

అపిచ స్వభోగ్యతాబుద్ధ్యభావేపి, భగవద్భోగ్యతాప్రతిపత్త్యా ప్రవృత్తేరేవ జీవస్య స్వాభావికత్వాత్, ప్రణవస్యప్రయోజనవత్త్వ రార్థ పర్యవసానేన ప్రామాణ్యముపపన్నతరమ్. నచ "సర్వస్స్వార్థంసమీ హతే" ఇతిన్యాయవిరోధః. స్వార్థమిత్యస్య - స్వేష్టలాభాయేత్యర్థక త్వాత్, స్తనన్ధయాదివిషయే స్వగతసుఖగన్ధాభావేపి పరసుఖోద్దేశ్యైవ జనన్యాదేః ప్రవృత్తిదర్శనేన కేవలభగవత్సుఖోద్దేశేన ప్రవృత్త్యవిరో ధాత్ (౨౫)

నచ, గుణానుభవజనితప్రీతికారితకైఙ్కర్యస్థలే స్వగతసుఖ మస్తీతివాచ్యమ్; తత్సత్త్వేపి కైఙ్కర్యస్యానుభవజనితప్రీతికారిత తయా తదుద్దేశేన తత్రప్రవృత్త్యభావాత్; అనుభవస్యాపి కేవలం పరార్థ

---

(౧) (౨) (౩)
(౪) (౫) గారు-౨౨౨-౨౨. (౬) గారు-పు-౨౨౦-౧౬.
(౭) విష్ణుతత్వే. (౮) గీ-౧౦-౯.

తయా, స్వగతస్య (౧) "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్" "రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వాఽఽనన్దీ భవతి" ఇత్యాది ప్రతిపన్నస్యాపి సుఖస్య అవఘాతస్వేదవత్ ఆనుషఙ్గికత్వాత్; కైఙ్కర్యస్య స్వభోగత్వేపి తద్భోగస్యాపి తథాత్వాచ్చ. ఏతేన (౨) "నిరస్తాఖిలదుఃఖోఽహమ్" ఇత్యాదిసూక్తిరపి వ్యాఖ్యాతా. (౨౬)

నచ, అనుభవకైఙ్కర్యయోర్భోగ్యత్వే భోగ్యస్య ఉద్దేశ్యత్వమనివార్యమ్; ఇచ్ఛాయా విషయవైలక్షణ్యజ్ఞానమాత్రాధీనత్వాదితి వాచ్యమ్. తథాపి కేవలస్య భోగేచ్ఛాజన్యప్రవృత్త్యనర్హత్వే క్షీణనిష్కృష్టనమశ్శబ్దార్థపారతన్త్ర్యజ్ఞానశాలినామ్, స్వభోగేచ్ఛాజన్యప్రవృత్తేర్భగవదనిష్టత్వజ్ఞానేన కేవలపరభోగేచ్ఛయా ప్రవృత్త్యుపపత్తేః. "స్వస్తిసమ్బాధేష్వభయంనో అస్తు" ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ, పరభోగవర్ధకాఽనుమోదనరూపస్వభోగేచ్ఛయా ప్రవృత్తిసమ్భవేపి పారతన్త్ర్యేణ స్వభోగేచ్ఛాజన్యప్రవృత్త్యభావోపపత్తేశ్చ. (౨౭)

అతఏవ, చేతనస్య కేవలపరార్థం స్వానిష్టే ప్రవృత్తిర్భగవతో రక్ష్యాపేక్షాప్రతీక్షావిరుద్ధేతి పరాస్తమ్. భగవతో రక్ష్యాపేక్షాప్రతీక్షణబలాదేవ భగవతా స్వయమేవ నిర్హేతుకకటాక్షాధీనయాదృచ్ఛికసుకృతాది మూలకాఽద్వేషాదిపరమ్పరాసమ్పాదన ముఖేన, కేవలపరార్థానుభవకైఙ్కర్యరుచిప్రతిబన్ధకాఽనాదిదుర్వాసనాప్రభృతినివర్తనపూర్వకం తదుభయరుచ్యుత్పాదనానన్తరమేవ తదుభయార్థప్రవృత్తేరభ్యుపగమాత్. (౨౮)

తస్మాత్ భగవచ్ఛేషత్వం వస్తుతో గుణాధికవిషయత్వేన, గుణకృతమపి తేషాం నిత్యత్వాత్ స్వతోఽనుకూలమేవ; భగవత్ప్రియత్వస్యైవ స్వత ఇష్టతావచ్ఛేదకత్వాదితి సిద్ధమ్. అతఏవ శేషత్వమేవ స్వరూపమితి అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదోపి తస్య స్వతోఽనుకూలత్వముపోద్బలయతి.

---

(౧) తై-ఆ-౧-౧.   (౨) శ్రీభా-జిజ్ఞాసా.

బద్ధదశాయాం జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వానాం ముక్తిదశావచ్ఛిన్న భగవదనుభవజనిత ప్రీతికారితకైఙ్కర్య ప్రవిష్టజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వార్థతయా, భగవతో లీలారసస్యాఽనుషఙ్గికతయాచ ముక్తికాలీన జ్ఞాతృత్వాదేరేవ భగవత్ప్రియతమత్వాత్; అనుభవప్రీతిలక్షణ జ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాపేక్షయా, కైఙ్కర్యరూపకర్తృత్వాత్మకశేషత్వస్యైవ తదుభయకార్యాపాదకతయా తథాత్వాచ్చ. "అస్తిబ్రహ్మేతిచేత్" ఇత్యత్రాపి పరార్థకైఙ్కర్యపర్యన్త పరార్థానుభవస్యైవ, భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణసత్తాతిశయహేతుత్వేన వివక్షితుంశక్యత్వాచ్చ. "ఈశ్వరాయనివేదితుమ్" ఇత్యత్రాపి పరార్థ నిత్యకైఙ్కర్య వినియోగస్యైవ సర్వోత్కృష్టనివేదనత్వేన వివక్షితత్వాచ్చ. (౨౯)

ఇదఞ్చ జ్ఞాతృత్వాద్యపేక్షయా శేషత్వస్య భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణమాధిక్యం మూలమన్త్రమన్త్రరత్నమూలకముపబృంహణదృఢీకృతఞ్చ. తథాహి;—"స్వత్వమాత్మని సఞ్జాతం స్వామిత్వం బ్రహ్మణిస్థితమ్" ఇతివచనంతావత్ స్వత్వస్వామిత్వయోస్స్వాభావికత్వమాత్రపరమ్. అన్యతరోక్త్యా అన్యతరలాభేన వైఫల్యాపత్తేః. జీవాత్మనః పరమాత్మాఽపేక్షయా స్వత్వస్వరూపశక్తివిశేషస్సదాతననిరతిశయ భోగ్యయథేష్ట వినియోగరూపఫలోపహితః. అతో నిత్యస్య స్వరూపయోగ్యస్య ఇత్యాదివ్యాప్తిసిద్ధఫలోపధానరూప వ్యాపకస్య యావదాత్మభావిత్వాత్. భగవతో జీవాత్మాపేక్షయా స్వామిత్వరూపశక్తివిశేషోఽపియావదాత్మభావీతిపదద్వయస్యాపి ప్రయోజనవత్తరత్వసమ్భవాచ్చ.

"స్వోజ్జీవనేచ్ఛా యది తే స్వసత్తాయాం స్పృహా యది। ఆత్మదాస్యం హరేస్స్వామ్యం స్వభావఞ్చ సదా స్మర" ఇతివచనమపియావదాత్మభావి కేవలపరార్థకైఙ్కర్యరూపపరమపురుషార్థలాభార్థం సద్యోభగవత్ప్రియతమత్వలక్షణసత్తాలాభార్థఞ్చ అదృష్టద్వారా ఫలోద్దేశ్యకప్రవృత్తిరూపస్వయత్ననివర్తకం ప్రాధాన్యేన ప్రవృత్త్యుద్దేశ్య స్వగతభోగ

రూపఫలిత్వనివర్తకశ్చ జీవాత్మనో దాస్యలక్షణస్వభావస్య, భగవతస్స్వా
మిత్వలక్షణ స్వభావస్యచ సదానుసన్ధానమ్, సద్యః కేవలపరార్థానుభవ
కైఙ్కర్య. ప్రవర్తకం కర్తవ్యమిత్యర్థకం శేషత్వమేవ స్వరూపమితి
దృఢయతి. ·(౩౧)

అత్ర(౧)"ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వమ్, తత్సత్యంస ఆత్మా"ఇతివత్,
(౨)"త్వంవాఅహమస్మి, అహంవైత్వమసి"ఇతివత్, "యోహంసోసౌ,
యోఽసౌసోహమ్" ఇతివత్, "తత్ త్వమేవ, త్వమేవతత్" ఇతివచ్చ
ఆదరాతిశయేన, "ఆత్మదాస్యం హరేస్స్వామ్యఞ్చ" ఇతివ్యవహారాను
సన్ధానముక్తమితి ద్రష్టవ్యమ్. (౩౨)

"దాసభూతాస్స్వతస్సర్వే"ఇత్యాదివచనమపి, "జ్ఞానానన్దాదీనా
మపి స్వాభావికత్వాత్ దాస్యంకిమితి విశిష్యోపాదీయతే" ఇతిశఙ్కా
యాం, "సర్వేఆత్మానో దాస్యైనైపలబ్ధసత్తాకాః; అతో దాస్యమేవ, (3)
'సత్త్వమేనంతతో విదుః' ఇత్యాదిప్రతిపన్నభగవత్ప్రియతమత్వరూప
శ్లాఘ్యతాలక్షణసత్తాజ్ఞాపకమ్; నతుస్వాభావికమపిజ్ఞానానన్దాదికమ్"ఇత్యే
వం పరమ్. అన్యథా, దాస్యస్యస్వాభావికత్వోక్త్యాతదభావస్యతదుక్తివైయ
ర్థ్యాత్; దాస్యస్యబన్ధదశాయాం స్వాభావికత్వోక్త్యా ముక్తిదశాయామై
క్యశఙ్కాఽనుదయేన, "మోక్షేతథైవచ" ఇత్యస్యాపి వైయర్థ్యాత్.

బ్రహ్మవిత్సామాన్యే గుణాఽనుభవమాత్రస్య వేదాన్తేషుశ్రవ
ణేన ప్రపన్నేతరవిషయే గుణాఽనుభవస్యైవ పరమపురుషార్థతయా
"కైఙ్కర్యమేవ పరమపురుషార్థః" ఇత్యయుక్తమితి శఙ్కాయామ్,
"అధికంతత్రానుప్రవిష్టంనతద్ధానిః"ఇతిన్యాయేన కైఙ్కర్యస్య అనుభవ
గర్భత్వేన, భగవదనుభవస్య స్వానుభవగర్భస్య కైవల్యాఽపేక్షయేవ
కైఙ్కర్యపర్యన్తాఽనుభవస్య ప్రపన్నాధికారిమాత్ర నిష్ఠస్యాపి భోగ్యా

(౧)ఛాన్దో-౬-౮-౭. (౨) జాబాలాఇతిశాఙ్కరభాష్యే. (౩) తై-ఆ-౬-౧.

ధిక్యనిబన్ధనే ప్రియతమత్వమాదాయ, ఆనన్దతారతమ్యస్యాపి జీవాత్మపరమాత్మనోః పరమపురుషార్థత్వం కేవలానుభవాపేక్షయా సమ్భవతీతి వక్తుమ్ "మోక్షే తత్త్వ వచ" ఇత్యుక్తమితి ప్రయోజనసమ్భవాచ్చ. (౩౪)

'అపిచ "కష్టంకర్మ" ఇతిన్యాయేన శేషవృత్త్యపరీక్షకస్య ప్రవృత్త్యభావస్స్వాతన్త్ర్యభ్రమాదేవ; తస్య అనాదిదుర్వాసనయా దురపహ్నవత్వాత్. అన్యథా భగవత్ప్రీతిమాత్రోద్దేశ్యకప్రవృత్త్యర్థత్వ లక్షణస్వరూపయాథాత్మ్య జ్ఞానశాలినః పరీక్షకస్య, బలవదనిష్టాననుబన్ధి భగవత్ప్రీతిరూపేష్ట సాధనతాజ్ఞానాదిఘటిత సామగ్రీబలేనతత్రప్రవృత్తేరావశ్యకత్వాత్. (౩౫)

ఇత్థఞ్చ, "యోన్యథాసన్తమాత్మానమన్యథా" ఇత్యాదివచనబలేన, స్వాతన్త్ర్యభ్రమస్య తత్పురుషబహువ్రీహిభ్రాన్త్యా సకలపాపమూలతయా, తద్వతో భగవదప్రియతమత్వేన, శేషత్వాభావే భగవత్ప్రియతమత్వలక్షణస్వరూపహానిర్దుర్వారా. నచ, తద్వచనం దేహాత్మభ్రమపరమితివాచ్యమ్. స్వాతన్త్ర్యభ్రమస్యాపి అన్యథాప్రతిపత్తిరూపత్వావిశేషేణ సఙ్కోచేమానాభావాత్. "మణత్తైయుమ్ ఒళిత్తైయుఙ్గణ్ణు" ఇత్యాదివక్ష్యమాణరీత్యా, "పిఅర్కుఱియనానవన్ను" ఇత్యాదివక్ష్యమాణరీత్యాచ శేషత్వవిరోధిస్వాతన్త్ర్యభ్రమస్య అతిక్రూరత్వేన, తస్యైవ ద్వేధాసర్వపాపమూలత్వోపపత్తేశ్చ. స్వాతన్త్ర్యబుద్ధేః కైవల్యరూపమహాదుఃఖమూలత్వేన తస్యైవతత్ర అవశ్యంవివక్షణీయత్వాచ్చ.

తస్మాత్ ప్రణవస్య శేషత్వపరత్వేపి ప్రయోజనపర్యవసానసమ్భవాత్, శేషత్వమేవ చతుర్థ్యర్థ ఇతిసిద్ధమ్. (౩౬)

కిఞ్చ-సాధ్యత్వమాత్రం చతుర్థ్యర్థఇత్యుక్తేపి, ప్రణవస్యప్రయోజనపర్యవసానాభావప్రసఙ్గోదుర్వారః. నచ "బ్రాహ్మణాయస్వాహః" ఇత్యాదౌచతుర్థీప్రకృతేః ప్రీతిలక్షణాశ్రయణేన, అదృష్టద్వారకఫలసాధనీభూత బ్రాహ్మణప్రీత్యర్థ వ్యాపారవిషయస్స్వాహః, ఇత్యేవంప్రయో

జనపర్యవసానవత్, ప్రకృతేపిసమ్భవతీతివాచ్యమ్. తత్ర ఆతిథ్యాదివిధాయకశాస్త్రబలేన తథాకల్పనేపి, ప్రకృతేఫలాన్తరాఽనుపాదానేన తదసమ్భవాత్. నచ (౧) "సకలఫలప్రదోహివిష్ణుః" ఇత్యాద్యుపబృంహణబలేన, ప్రకృతేపితత్కల్పనం శఙ్కితుమపిశక్యమ్; సర్వప్రమాణమూలభూతే ప్రణవే స్వస్వారస్యాఽనురోధేన స్వర్గకామాధికరణన్యాయేనచ భగవత్ప్రీతే స్స్వయంప్రయోజనత్వపరత్వస్యైవ పూర్వోక్తోపపత్తిబలేన కల్పయితుముచితత్వాత్. లక్షణాం వినైవపూర్వోక్తోపపత్తిబలేన, ప్రార్థనాయాశ్చతుర్థ్యర్థత్వాఽభ్యుపగమేన తత్కల్పనసమ్భవాచ్చ. అన్యథా మధ్యమాక్షరమధ్యమపదవిరోధస్య దురుత్తరత్వాచ్చేతిదిక్. (౩౮)

ఇదఞ్చాధికరణం నవసూత్రాత్మకమ్. తత్రతావత్ సాధ్యత్వమేవచతుర్థ్యర్థ ఇతిశఙ్కాంవారయతిప్రథమసూత్రేణ(ఇత్థాలిత్యాదినా).

(ఇత్థాల్) ప్రణవస్థలుప్తచతుర్థ్యా ఇత్యర్థః (ఈశ్వరసుకృ) (౨) "ఈశేశిత్వ్యస్య సమ్బన్ధాదనిదం ప్రథమాదపి" ఇత్యాదిప్రసిద్ధ నిర్హేతుకకటాక్షేణ, భగవతాస్వయమేవ స్రష్టృత్వస్య స్వాజీవసాధారణ్యేన సఙ్కల్పితం చిచ్ఛక్తి ప్రవృత్తిశక్తిప్రదానాఽనన్తర ప్రవేశ ధారణనియమనపూర్వక ప్రవృత్తిఫలోపధాన సఙ్కల్పరూపం నియమనమపి ప్రకృత్యర్థలక్షణాన్తర్గతమితిభావః. ఇదఞ్చ శేషత్వ ప్రతిపాదనేన ప్రణవస్య పురుషార్థపర్యవసానాయోక్తమ్. ఈశ్వరత్వాత్, సఏవ (౩) *ఉపాదత్తేసత్తాస్థితినియమనాద్యైర్శ్చిదచితౌ. అతఏవ జీవస్య భగవదతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదేయత్వలక్షణశేషత్వస్య ప్రతిపాదనం యుక్తమితిచభావః. (శేషమెన్గిఅతు) మకారవాచ్యం వస్తుశేషమితికథ్యత ఇత్యర్థః. (౩౯)

యద్యపిప్రార్థనామాత్రం చతుర్థ్యర్థః; తథాపిలుప్తవిభక్త్యర్థలాక్షణికాఽకారార్థప్రార్థనాయాః, వ్యాపారద్వారకసాధ్యత్వమ్, అపర

(౧) విష్ణుధర్మే-౪౩-౪౬. (౨) లక్ష్మీత-౧౮-౭౦. (౩) వి-సూ.

దార్థే వాక్యార్థవిధయాలభ్యత ఇత్యభిప్రాయేణ, "శేషమెన్నిఅతు" ఇత్యుక్తమ్. యద్యపిచ * ప్రత్యయానాం ప్రకృత్యర్థగతస్వార్థబోధకత్వ వ్యుత్పత్త్యనుసారేణ శేషిత్వమేవచతుర్థ్యర్థః; తథాచ "ఈశ్వరనిష్ఠశేషిత్వనిరూపకమిత్యుచ్యతే" ఇతివాక్యార్థో వర్ణనీయః. కిఞ్చలాక్షణికేన అకారేణ కారణత్వరక్షకత్వ విష్ణుత్వరూప ప్రవృత్తినిమిత్తసమానాధికరణం శేషిత్వమేవ లక్ష్యతఇతి "శేషిత్వనిరూపకమెన్నిఅతు" ఇత్యేవ వక్తవ్యమ్. తథాపి "బ్రాహ్మణాయసూపః" ఇత్యాదౌ, చతుర్థ్యర్థవిశేషణకా ఽపరపదార్థవిశేష్యక శాబ్దబోధస్యైవ వ్యుత్పత్తిసిద్ధతయా, తత్సూచనార్థతయా ప్రార్థనామాత్రస్య చతుర్థ్యర్థతయా, తస్యాశ్చస్వరూపేణ,అతిశయ విశిష్టవేషేణవా ప్రకృత్యర్థే విషయతాసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతాసమ్బన్ధేన వ్యుత్పత్త్యనురోధేన అన్వితాయా శ్శేషిత్వరూపత్వేన, వ్యాపారఘటితసాధ్యతాసమ్బన్ధేన అపరపదార్థాన్వితాయా శ్శేషత్వరూపత్వేనచ ప్రకృత్యర్థ విషయకేచ్ఛాయా విశేష్యత్వేనైవ ఆకారేణ లక్ష్యతయాచ అకారవాచ్యశేషభూతం మకారవాచ్యమిత్యేవ వాక్యార్థస్య వక్తవ్యత్వాన్నదోషః. ఇచ్ఛావిషయత్వస్యాఽపదార్థతయా ప్రార్థనావిషయత్వరూపశేషిత్వే, ప్రార్థనాసాధ్యతాసమ్బన్ధేన నిరూపకత్వస్యాఽవాక్యార్థత్వాత్. విషయతాసమ్బన్ధేన, ప్రార్థనాయా ఏవ శేషిత్వరూపత్వ వివక్షయా, శేషిత్వరూపప్రకృతినిమిత్తసమానాధికరణధర్మే లక్షణాయావక్తుం శక్యత్వాచ్చ. తస్మాల్లాఘవేన ప్రార్థనాయాస్సాధ్యత్వమేవ అపరపదార్థాన్వయ ఇత్యభిప్రాయేణ, "ఈశ్వరనుక్కు శేషమెన్నిఅతు" ఇతియుక్తం వాక్యార్థకథనమ్. (ఈశ్వరనుక్కు) ఇతి-షష్ఠ్యర్థోనిరూపకత్వమ్, "చైత్రస్యమాతా" ఇతివత్, శేషిగతాతిశయాధానేచ్ఛానిరూప్య వ్యాపారవిషయత్వాత్మక శేషపదప్రవృత్తినిమిత్తద్వారక సమ్బన్ధేన శేషపదార్థేన సమ్బధ్యతే. లక్షణామూలక నిక

మూ;— (౬౧) శేషత్వమ్ దుఃఖరూపమాకవన్ఱో• నాట్టిల్. కాణ్గిఅ తెన్నిల్;—

క్తివాక్యార్థస్య, ప్రార్థనాయా ఉక్తచతుర్థ్యర్థత్వ మహిమలభ్యతయా, "ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేష మెన్గిఱతు" ఇత్యనుగృహీతమ్. (౩౮)

ఇత్థం ప్రథమసూత్రే చతుర్థ్యర్థముక్త్వా, తత్ర ఈశ్వరశబ్దస్య యోగవృత్తి నిమిత్తముఖేన, శేషత్వ కథనస్య ప్రయోజనపర్యవసానసూచనార్థత్వాఽజ్ఞానేన, విష్ణుత్వరూప రూఢినిమిత్తముఖేన అకారోక్త చతుర్థ్యర్థ శేషిత్వ ప్రతిసమ్బన్ధి నిర్దేశమాత్రార్థత్వం మన్వానస్య శఙ్కామనువదతి ద్వితీయసూత్రేణ (శేషత్వమిత్యాదినా).

* శేషత్వశబ్దః-పరగతాతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదానస్యలోపధానపరః. (దుఃఖరూపమాకవన్ఱో) దుఃఖరూపత్వేన ఖల్విత్యర్థః. దుఃఖరూపత్వం-ద్వేషద్వారా నివృత్తియత్న హేతుభూత జ్ఞానవిషయ ప్రతికూలత్వాత్మకశక్తివిశేషః. ఖలుశబ్దః-స్వాత్మనోబుద్ధ్యుత్పత్తిందృష్ట్వేతివత్, అనుభవప్రసిద్ధిపరః. (నాట్టిల్) * "మఞ్చాః క్రోశన్తి" ఇతిన్యాయేన జానపదేష్విత్యర్థః. అత్రకైముతికన్యాయేన నాగరికేషు చేతివివక్షితమ్; పామరేషు పరీక్ష్యకారిత్వసద్భావే పణ్డితేషు తస్యకైముతికత్వాత్. (కాణ్గిఅతెన్నిల్) దృశ్యత ఇతిచేదిత్యర్థః. అనేన, సర్వేషాం స్వస్వమానసానుభవోవివక్షితః. "కష్టంకర్మ" ఇతిన్యాయేన సామాన్యతోయత్నసాధ్యస్య ప్రతికూలత్వేన, పరాతిశయోద్దేశేన విశిష్యప్రయత్నస్య స్వనికర్షాపాదకతయా, తత్సాధ్యప్రవృత్తేస్సుతరాం ప్రతికూలత్వేనచ అనుభవస్య సార్వజనీనత్వాదితిభావః. (౪౦)

విశిష్యభగవచ్ఛేషవృత్తేరనుకూలత్వమేవ స్వభావ ఇతిసాధయిష్యన్, సామాన్యతశ్శేషవృత్తేః ప్రతికూలత్వం నస్వభావఇతితావత్సాధయతి తృతీయసూత్రేణ (అన్ఱవిత్యాదినా).

మూ;—(౬౨)అన్దనియమమిల్లై.

మూ;— (౬౩) ఉకన్దవిషయత్తుక్కు శేషమాయిరుక్కుమిరుప్పు సుఖమాకక్కాణ్ణైయాలే.

ఇత్థం పరిహారద్వయస్య వివక్షితత్వాదేవ, శఙ్కాసూత్రస్య పార్థక్యముపపద్యతే. అన్యథా "శేషత్వమ్ దుఃఖరూపమాక వే నాట్టిల్ కాణ్గైఅత్తు" ఇత్యేవం సూత్రవిన్యాసస్స్యాదిత్యవధేయమ్. శఙ్కావాక్యే, "శేషత్వమ్దుఃఖరూపమాకవన్డో నాట్టిల్ కాణ్గిఱతు; ఆకైయాలే ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేషమెన్నక్కూడాతు" ఇత్యధ్యాహారేణ యోజనామభిప్రేత్య, "శేషత్వమ్ దుఃఖరూపమెన్గిఱనియమమిల్లామైయాలే, ఇత్తాల్ ఈశ్వరనుక్కు శేషమెన్నక్కూడుమ్" ఇతి ప్రథమపరిహారమభిప్రయన్, తత్ర హేతోరపి సాధ్యత్వాత్ హేతుం ప్రతిజ్ఞాముఖేన నిర్దిశతి తృతీయసూత్రేణ. (అన్దనియమమిల్లై) ఇతి – శేషత్వస్యైద్దుఃఖరూపమేవేతినియమోనాస్తీత్యర్థః. (౬౨)

—ooo—

హేతుంసాధయతిచతుర్థసూత్రేణ (ఉకన్దవిత్యాదినా).

(ఉకన్ద) శాస్త్రేణవినా ప్రత్యక్షాదినాభోగ్యత్వేనాఽవగతేత్యర్థః. (విషయత్తుక్కు) శబ్దాదివిషయస్యేత్యర్థః. శాస్త్రేణవినాభోగ్యత్వావగమః ప్రత్యక్షేణేత్యభిప్రాయేణ (విషయత్తుక్కు) ఇత్యుక్తమ్; ఇన్ద్రియగోచరస్యేత్యర్థః. (విషయత్తుక్కు శేషమాయ్) విషయాఽపేక్షయా శేషమాయిత్యర్థః. (శేషమాయిరుక్కుమిరుప్పు) శేషత్వేనదృఢావస్థితిరిత్యర్థః. నకదాచిత్ శేషవృత్తిమాత్రమ్; అపితు అనువృత్తశేషవృత్తిరితిభావః. (సుఖమాకక్కాణ్ణైయాలే) అనుకూలత్వేన దృశ్యమానత్వాదిత్యర్థః. నప్రతికూలత్వరాహిత్య మాత్రేణాఽనుభూయతే; అపితు అనుకూలత్వేనాప్యనుభూయతే ఇతిభావః. కాళిదాసకుమ్భదాస్యాదికముదాహరణం బోధ్యమ్. (౬౩)

మూః— (౭౭) అకార_త్తిలే కల్యాణగుణఙ్గళై చ్చొల్లుకైయాలే ఇన్న శేషత్వముమ్ గుణత్తాలేవన్దతు.

ఇత్థమ్, చతుర్థసూత్రేణ, తృతీయసూత్రోక్త పూర్వాశఙ్కాపరిహార హేతోరుపపాదన రూప హేతోర్వివక్షితతయా, తదాకాఙ్క్షాజననాయ తృతీయసూత్రే ద్వితీయసూత్రోక్తశఙ్కాయాః పరిహారహేతుర్వాక్య భేదేననిర్దిష్టః. అతఏవహినిగమనావయవే హేతోస్సిద్ధవన్నిర్దేశస్యవివక్షితతయా, హేతూక్తిపూర్వకం సాధ్యస్యైకవాక్యేననిర్దేశః. అతఏవచ హేతూపపాదన వివక్షాభావేన, అత్రైవ పఞ్చమసూత్రే హేతూక్తి పూర్వకసాధ్యనిర్దేశోదృశ్యతే. "ఇతిల్ అకారమ్ సకలశబ్దత్తుక్కుమ్ కారణమాయ్" ఇత్యాద్యేతత్ప్రాదీయతురీయాధికరణప్రథమసూత్రేతథా వివక్షాభావేన, తథైవనిర్దేశోదృశ్యతే. కిఞ్చప్రమాణబలేన పక్షేసాధ్య సిద్ధాంతత్రైవవ్యభిచారసూచనాయ, "ఉకన్దవిషయత్తుక్కు శేషమాయిరుక్కుమిరుప్పు సుఖమాకక్కడవదాలే అన్ననియమమిల్లై" ఇత్యేవం హేతుపూర్వక సాధ్యనిర్దేశోన కృతఇత్యవధేయమ్. (౭౩)

నను,అభిమతవిషయశేషవృత్తిర్గుణజ్ఞాననిబన్ధనాయుజ్యతే. ప్రకృతేతు గుణజ్ఞాననిబన్ధనత్వేమానాభావఇత్యాశఙ్కాయాం, *వాకటిశిశు మార్గణన్యాయాపాతాత్ ఇదమయుక్తమ్, గుణప్రసిద్ధేః. శ్రుతిస్మృత్యాది ప్రమాణాన్తరగవేషణమ్, సమభివ్యాహృతనారాయణపదపర్యాలోచనఞ్చవినా, ఉ_స్తచతుర్థ్యర్థలాక్షణికాఽకారేణైవ విష్ణుత్వరూపరూఢనిమిత్తావచ్ఛిన్నే కారణత్వరూప గుణసమష్ట్యాత్మకరూఢనిమిత్త ముఖేన,జ్ఞానశక్త్యాదిగుణాఽఽక్షేపకరక్షకత్వరూపయోగవృత్తినిమిత్త ముఖేనచకల్యాణగుణానాంసిద్ధ్యా,అకారేణైవశేషవృత్తేర్గుణజ్ఞాననిబన్ధనత్వస్య "గుణైర్దాస్యముపాగతః" ఇత్యాదిప్రసిద్ధస్యలాభాదిత్యభిప్రేత్య,ద్వితీయహేతుముపపాదయతిపఞ్చమసూత్రేణ (అకార_త్తిలేఇత్యాదినా).

(అకారత్తిలే) ఇత్యనేన - నిమిత్తత్రయవత్త్వం వివక్షితమ్. (కల్యాణగుణఙ్గళై) కల్యాణత్వమ్-నిరతిశయభోగ్యత్వమ్. (గుణఙ్గళై) ఇత్యనేన గుణాసఙ్ఖ్యాఽభిప్రేతః. (శొల్లుకైయాలే) - రూఢయోగ ఇత్యనేన గుణాసఙ్ఖ్యాఽభిప్రేతః. (శొల్లుకైయాలే) - రూఢయోగ నిమిత్తద్వయ ముఖేనేతిభావః. (ఇన్ద శేషత్వమ్) (ఇన్ద) ఇత్యనేన-అభిమతవిషయ శేషత్వం వ్యావర్త్యతే. (౧) "గుణైర్దాస్యముపాగతః" (౨) "హృదయాన్యామమన్థేవ" (౩) "అవశాః ప్రతిపేదిరే" ఇత్యాదిప్రసిద్ధ్యా, భగవద్విషయ శేషవృత్తిరేవ అనవధికగుణాఽనుసన్ధాన నిబన్ధనతయా, అతిశయితపురుషార్థ ఇతి భావః. (శేషత్వమ్) లుప్తచతుర్థ్యర్థ స్వరూపయోగ్యతారూప శేషత్వవ్యాపక ఫలోపధానరూప శేషవృత్తిరిత్యర్థః. (గుణత్తాలే) "గుణైః" "గుణవత్తయా" ఇత్యాదావివగుణానుసన్ధానంవివక్షితమ్. (వన్దతు) ఉపాగతమితివత్, ప్రాప్తమిత్యర్థః

అత్ర (౪) "పితాచరక్షకః" ఇత్యాద్యనుగృహీతరీత్యా కారణతోక్తిలబ్ధ నిరుపాధికపితృత్వ సమ్బన్ధజ్ఞాన మాత్రనిబన్ధన శేషవృత్తిరతిశయితపురుషార్థ ఇతి తృతీయసూత్రాభిప్రేత హేతురపివ్యఞ్జితః. అనేన సూత్రేణ ప్రథమసూత్రస్థేశ్వరపదాభిప్రేతమపి వివృతమ్. (౪౯)

నను, భగవచ్ఛేషవృత్తేః గుణానుసన్ధాన నిబన్ధనత్వే,(౫)"నిత్యకిఙ్కరః ప్రహర్షయిష్యామి" (౬) "నిత్యకిఙ్కరోభవాని" ఇత్యాది కూటస్థ సూక్తిసిద్ధం నిత్యపురుషార్థత్వంభజ్యేత;" ఇత్యాశఙ్క్యాకైఙ్కర్యవత్ గుణానాంనిత్యతయా క్షణకాలమపిగుణానుభవవిచ్ఛేదేసతి (౭) "వరంహుతవహజ్వాలా" (౮) "యన్ముహూర్తంక్షణంవాపి"

---

(౧) రా-కి-౪-౧౨. (౨) (౩) భార-ఉ-౪౫.
(౪) నవవిధసమ్బ (౫)స్తో-౪. (౬) అరణాగతిగ-
(౭) (౮)గారుడపు-

మూ;— (౬-౫) శేషత్వమే ఆత్మావుక్కు-స్వరూపమ్.

ఇత్యాదిరీత్యా నిరతిశయా ప్రీతిశాలినాం తదనుసన్ధానస్యాపి "సదాపశ్యన్తి"ఇత్యాదిరీత్యానిత్యతయా, గుణానుభవజనిత ప్రీతికారితకైఙ్కర్యమపినిత్యమేవేతినోక్తదోష ఇతిపరిహారంనిరుపాధికపురుషార్థేషు అభ్యర్హితస్య నిరుపాధికపురుషార్థత్వం కైముత్యన్యాయసిద్ధమిత్యుక్తిముఖేన, దర్శయతిషష్ఠసూత్రేణ (శేషత్వమిత్యాదినా). (౪౬)

(శేషత్వమే) భగవద్విషయ శేషవృత్తిరేవేత్యర్థః. (ఆత్మావుక్కు) జీవస్యేత్యర్థః. ఏకవచనంజాత్యభిప్రాయమ్; త్రివిధాత్మవర్గపరమ్. (స్వరూపమ్) స్వమ్-ఆత్మీయమ్, రూపమ్-ఆకారః. యావదాశ్రయభావీతి యావత్.

అత్ర శేషత్వస్య సుఖరూపత్వేన పూర్వసూత్రత్రయే నిపాధయిషితతయా "సుఖమ్" ఇత్యధ్యాహృత్య, "స్వరూపంసుఖం నిత్యపురుషార్థః"ఇత్యర్థోఽనుసన్ధేయః. అత్ర*అపశున్యాయేన స్వరూపశబ్దస్య ప్రశస్తస్వరూపపరతయా అతిశయితత్వం నిత్యపురుషార్థేషువివక్షితమ్. జ్ఞానచికీర్షాప్రయత్నభోగానాం నిత్యత్వస్య భగవత్ప్రియత్వేన పురుషార్థత్వస్యచ ప్రామాణికత్వాదితి ద్రష్టవ్యమ్. అత్ర, (౧) "స్వత్వమాత్మని" (౨)."స్వోజ్జీవనేచ్ఛా"(౩)"దాసభూతాః" ఇత్యాదికంప్రమాణమభిప్రేతమ్. (౪౭)

నను సమానాధికరణేషు జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వేషు "కర్తృత్వాన్తర్గతం శేషత్వం భగవత్ప్రియతమత్వజ్ఞాపకమ్, నాన్యత్" ఇతి దుర్గ్రహమ్; తృతీయాధికరణన్యుక్తినిష్ఠం భగవత్ప్రియతమత్వం శేషత్వప్రయుక్తమ్, నాన్యప్రయుక్తమితినియన్తుమశక్యత్వాదిత్యాశఙ్క్యా,

(౧) (౨) (౩)
(౪)

శేషత్వజ్ఞానమావశ్యకమిత్యుక్తతయా, తద్విరోధిస్వాతన్త్ర్య జ్ఞానమేవ ఆత్మాపహారశబ్దార్థత్వేనవక్తుముచితమ్; తస్యైవద్వివిధ సర్వపాపమూలత్వోపపత్తేః. అన్యథా దేహాత్మభ్రమాద్యపేక్షయా శేషత్వజ్ఞానాఽఽవశ్యకత్వోక్త్యనుపపత్తేశ్చ. అన్యథా "అన్యథా ప్రతిపద్యతే" ఇత్యస్య సఙ్కోచాపత్తేశ్చ. ప్రపఞ్చయిష్యతే చాఽయమర్థో నమశ్శబ్దార్థపాదే సప్తమాధికరణే, "ఇన్నినైవుపిఱన్దపోతే కృతకృత్యన్" ఇత్యాదినా సూత్రసప్తకేన. ప్రకృతమనుసరామః.

(స్వతన్త్రమెన్ఱినినైవు) స్వశబ్దః. అధ్యాహృతాఽహమితి ప్రతీయమాన వస్తుపరః. స్వమ్, తన్త్రమ్ - అతిశయవిశిష్టవేషేణ నిరుపాధికోద్దేశ్యత్వేన శేషవృత్తికారణం యస్య, తదిత్యర్థః. శేషత్వవిరోధి స్వాతన్త్ర్యస్య ప్రకృతస్య ఫలే స్వాతన్త్ర్యరూపతయా తథైవ నిర్వక్తవ్యత్వాత్; * "పదార్థస్సన్నిధిర్వా స్యాత్" ఇతి న్యాయేన అతిశయోద్దేశవత్, తద్విశిష్టవేషేణ ఉద్దేశ్యస్యాపి ప్రవృత్తి కారణత్వసమ్భవాచ్చ. (౫౧)

నను, అస్తునిరుక్త స్వాతన్త్ర్యజ్ఞానమ్ ఆత్మాఽపహారశబ్దార్థః. తథాపి నతస్య ద్వివిధసర్వపాపమూలత్వసిద్ధిః; యేన శేషత్వమేవ స్వరూపంస్యాత్; "కింతేనన కృతమ్" ఇత్యస్య * నహినిన్దాన్యాయేన శేషత్వజ్ఞానప్రశంసాపరత్వాత్. కిఞ్చ (౧) "అసన్నేవసభవతి" ఇత్యాదౌ బ్రహ్మజ్ఞానాఽజ్ఞానయోస్సత్త్వాసత్త్వహేతుత్వోక్త్యా, జ్ఞాతృత్వమేవ స్వరూపమితి ప్రతీయత ఇత్యాశఙ్క్య, * స్వతఃప్రామాణ్యన్యాయేన, "తనక్కన్న వస్తు యోగ్యతైయుణ్డాగ అఱియుమ్" ఇతి నమశ్శబ్దపాదీయ ద్వితీయాధికరణ షష్ఠసూత్రే వ్యుత్పాదితోపపత్తిబలేన, తత్పాదీయసప్తమాధికరణన్యాయబలేనచ "వపురాదిషు" ఇత్యాదిసూక్తి వివృతశ్రుతి

---

(౧) తై-౨-౬-౧.

మూ:— (౬౨) స్వతన్త్రమాప్నోతు ఇల్లైయాంయ్విడుమ్.

బలేనచ "యోన్యథాసన్తమ్" ఇత్యాదేరసదర్థవాదత్వాఽసమ్భవాత్. అనుభవజనిత ప్రీతికారిత కైఙ్కర్యరూప శేషవృత్తేఽనుభవోత్కర్షాపాదకత్వరూపోపపత్తిబలేన, పూర్వోక్తప్రమాణోపపత్తి సమ్ప్రదాయబలేనచ, శేషవృత్తిపర్యన్త జ్ఞాతృత్వస్యైవ "అసన్నేవ" ఇత్యాది శ్రుతివివక్షితత్వాచ్చ నోక్తదోష ద్వయమిత్యభిప్రాయేణ పరిహరతి నవమసూత్రేణ (స్వతన్త్రమిత్యాదినా) (౫-౨)

అత్ర "అహమ్ఇతిప్రతీయమానంవస్తు" ఇతి విశేష్యమనుషఙ్గనీయమ్. (స్వతన్త్రమాప్నోతు) అనాదిదుర్వాసనాబలేన పూర్వసూత్రోక్త స్వాతన్త్ర్య భ్రమస్య దురత్యయతయా, తద్బలేనఅన్యగతాఽతిశయేచ్ఛాఽనధీనస్వగతాతిశయేచ్ఛయా ప్రవృత్తమాప్నోతు ఇత్యర్థః. (ఇల్లైయాంయ్విడుమ్) "ఇల్లైయాంయ్" ఇత్యస్య, క్షణకాల విచ్ఛేదరహిత నిత్యకైఙ్కర్య పర్యన్త సదాదర్శనస్యైవ చైతన్యశక్తి ప్రవృత్తిప్రదాన పరమఫలతయా, తద్రహితః అసత్ప్రాయఇత్యర్థః.

(ఇల్లైయాంయ్విడుమ్) ఇల్లైయామిత్యర్థః; ముఖ్రుచ్చొల్లు. నామ–నామధేయమ్, భాగః–భాగధేయమితివత్, సముదాయోక్తిరితి యావత్. సముదాయోక్తిర్నామ–అర్థాన్తరంవినాపికదేశాఽర్థస్యవాచకస్తత్ఘటితః," కణ్ణు–కణ్ణుకొణ్ణు, ఉణ్ణు–ఉణ్ణుకొణ్ణు" ఇత్యాదివత్. "ఇల్లై" ఇత్యేతావదనుక్త్వా "ఇల్లైయాంయ్ విడుమ్" ఇత్యుక్తిః–"అసన్నేవసభవతి" ఇతి శ్రుతిచ్ఛాయయోక్తమ్. శ్రుతౌచ సర్వత్రస్ఫుటాధ్యాహార విషయస్య భవతేః ప్రయోగః, బ్రహ్మాఽసద్భావ జ్ఞానాఽఽత్మాఽసద్భావయోః కాలికవ్యాప్తిసూచనార్థః. అత్రతు, "స్వతన్త్రమాప్నోతు ఇల్లైయాంయ్విడుమ్" ఇతిబ్రహ్మాఽసద్భావ జ్ఞానాధీన స్వాతన్త్ర్యభ్రమజన్యస్వతన్త్రప్రవృత్తేరాత్మాఽసద్భావస్యచ కాలికవ్యాప్తి

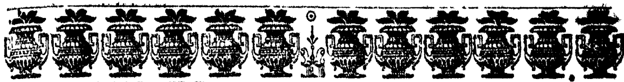
రుక్తేతి విశేషః. ఆత్మనోఽసత్వాప్రియత్వాచ్చ భగవత్ప్రియతమత్వా భావ ఇతి పూర్వమేవోక్తమ్. (౫౩)

యద్వా "ఇత్తెయాయ్ విడుమ్," ఇత్తెయాకాతేఫడాతు. "కడియాంతేవిడాతు, అన్వితజ్ఞ్లామోవెత్తు నినైక్కవేణ్డా, అన్వితజ్ఞ్ళామే విడుమ్" ఇత్యాదివత్, "విడుమ్" ఇత్యనేన కాలికవ్యతిరేక వ్యాప్తిరపి దార్ఢ్యార్థం సూచ్యతే. అత ఏవ "అసన్నేవ" ఇత్యవధారణం వివృతమ్. (౫౪)

తస్మాత్ ప్రణవస్థలుప్తచతుర్థ్యర్థః శేషత్వమేవేతి సిద్ధమ్.

ఇతి శ్రీ శుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే
లుప్తచతుర్థ్యర్థసమర్థనంనామ
అష్టమాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

ఉకారార్థసమర్థనం నామ నవమాధికరణమ్.

——◦◦◦——

మూ; — (౬౯) స్థానప్రమాణత్వాత్ ఉకారం అవధారణార్థమ్.

అత్ర క్రమప్రాప్త ఉకారార్థో నిరూప్యతే. అత్రైవం సంశయక్రమః. అత్ర ఉకారః అవధారణార్థకో న భవతి, ఉత భవతీతి. తదర్థమ్ అత్ర స్థానప్రమాణం నావతరతి, ఉత అవతరతీతి. తదర్థమ్, ఉకారః అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరో న భవతి, ఉత భవతీతి. తదర్థమ్, ఉకారార్థః లక్ష్మీర్భవతి; ఉత న భవతీతి. తదర్థమ్, స్థానప్రమాణాపేక్షయా లక్ష్మ్యర్థకత్వవచనం ప్రబలమ్, ఉత న ప్రబలమితి. తదర్థమ్, లక్ష్మ్యర్థకత్వాపేక్షయా అన్యశేషత్వనిషేధః ప్రాధాన్యేన జ్ఞాతవ్యః, న వేతి. తదర్థమ్, అన్యశేషత్వం పునః పురోడాశదానసమం, న వేతి. తదర్థమ్, భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రాధాన్యేన జ్ఞాతవ్యత్వనిబన్ధనః కైముతికన్యాయో నావతరతి, ఉత అవతరతీతి. తదర్థమ్, అన్యశేషత్వనిషేధాపేక్షయా భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రాధాన్యే ప్రమాణమస్తి న వేతి; ఉకారస్య అవధారణార్థత్వే వైయర్థ్యమస్తి, న వేతి వా. (౧)

తత్ర పూర్వః పక్షః; —

ఉకారః అవధారణార్థపరో న భవతి. అవ్యయానామనేకార్థత్వేపి, అథశబ్దాదేరానన్తర్యాదావివ, "ఉకారః - రోషోక్త్యాం, సమ్బోధనే చ" ఇత్యాది శాబ్దికవ్యవహారానుసారేణ ప్రసిద్ధార్థపరిత్యాగేన, అనేకార్థత్వప్రసిద్ధిమాత్రేణ ఐచ్ఛికార్థాన్తరకల్పనాయా అయుక్తత్వాత్. అన్యథా "యజతి, దదాతి, జుహోతి" ఇత్యాదీనాం ధాతూనామనేకార్థత్వప్రసిద్ధిమాత్రేణ అర్థవ్యవస్థాభఙ్గప్రసఙ్గాత్. (౨)

నచ(౧) "తదేవభూతంతదుభవ్యమ్" "తదేవాఽగ్నిః" ఇత్యాదౌ ఏవ, అవధారణార్థకత్వమపి స్థానప్రమాణేనోక్తప్రమేవేతివాచ్యమ్. "తదేవ భూతమ్" ఇత్యాదౌ ఏకస్మిన్ప్రకరణే ఏకస్మిన్నర్థిని "తదేవభూతమ్, తదేవ వృత్తమ్, తదేవబ్రహ్మ, తదేవాగ్నిః, తదేవశుక్రమ్" ఇత్యేవంపఞ్చ కృత్వః ఉద్దేశ్యవిధేయసమర్పక పదద్వయమధ్యే విధేయే ఉద్దేశ్యభేదాభావపరస్య ఏవకారస్యప్రయోగదర్శనాత్. (౧) "తదుభవ్యం, తదు సత్యమ్, తదుచన్ద్రమాః, సఉగర్భేఅన్తః" ఇత్యేవంతస్మిన్నేవప్రకరణే తస్మిన్నేవ ధర్మిణి ఉద్దేశ్యవిధేయసమర్పక పదద్వయమధ్యే చతుర్వారం ప్రయోగాదుపస్థితత్వరూపస్థానాఖ్యలిఙ్గేన, తత్రత్యోకారస్య విధేయే ఉద్దేశ్యభేదాఽభావ తాత్పర్యనిశ్చయసమ్భవేపి, ప్రకృతే తాదృశలిఙ్గాభావేన అవధారణార్థత్వసిద్ధ్యసమ్భవాత్. (3)

నచ, అన్యత్రస్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకత్వసిద్ధౌ, యోగ్యతాబలాత్ ప్రకృతేప్యుకారస్య అవధారణార్థకత్వ సిద్ధిరితివాచ్యమ్. తథాసతి (౨) "తద్విజిజ్ఞాసస్వ" ఇతివత్ అవశ్యజ్ఞాతవ్యార్థత్వేన ఆదర సూచనాయ, శ్రోతృజన సమ్బోధనరూప ప్రసిద్ధార్థ పరిగ్రహస్యైవోచితత్వాత్. అన్యథా "ఏషఉఏవవామనిః" "ఏషఉఏవభామనిః" ఇత్యాదావగతేః. (౪)

కిఞ్చ-అత్రాఽవధారణమ్, నతావత్ అత్యన్తాఽయోగవ్యవచ్ఛేదః. అకారేణ శేషత్వోక్త్యా, తదత్యన్తాయోగస్య అప్రసక్తత్వేన నిషేధాఽనుపపత్తేః. "నీలంసరోజంభవత్యేవ" ఇత్యాదౌ సరోజ రక్తత్వస్య ఔత్సర్గికత్వేన తత్రనీలత్వస్య అత్యన్తాఽయోగస్య ప్రసక్త్యా తన్నిషేధోపపత్తేశ్చ. (౫)

నాప్యయోగవ్యవచ్ఛేదః; అస్మిత్యధాహృత క్రియాపదేన వర్త

(౧) తై-నా-రా-౧-౨. (౨) తై-భృ-గు-౧-౧.

మానాపదేశతయా నిత్యవచ్ఛ్రవణరూపేణకదాచిచ్ఛేషత్వాఽభావరూ
పస్యాఽయోగస్య వ్యవచ్ఛేదకత్వసిద్ధ్యా,లోకరీత్యా శేషత్వసాహచర్యేణ
ప్రసక్తస్యాపి శేషత్వాభావస్య వ్యవచ్ఛేదే, మధ్యమాక్షరవై
యర్థ్యాపత్తేః. (౬)

నాప్యన్యయోగవ్యవచ్ఛేదః; లోకే గృహాదేః పితాపుత్రాదిశేష
త్వదర్శనేన, భగవచ్ఛేషత్వసాహిత్యేన అన్యశేషత్వస్యాపి ప్రసక్తత్వేపి,
విశేష్యసఙ్గతైవకారస్యైవ అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదకత్వస్య "రామఏవధను
ర్ధరః" ఇత్యాదౌ తాన్త్రికవ్యవహారసిద్ధత్వేన, "మ్ - ఆత్మైవాఽస్మి"
ఇతి మకారార్థవిశేషణీభూత భగవచ్ఛేషత్వసమభివ్యాహృతస్య మధ్య
మాక్షరస్య అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదకత్వాఽనుపపత్తేః. (౭)

(౧) "అకారశ్చిత్స్వరూపస్య విష్ణోర్వాచక ఇష్యతే । ఉకా
రశ్చిత్స్వరూపాయాశ్శ్రియోవాచీ తథావిదుః । మకారస్తుతయో
ర్దాస ఇతి ప్రణవలక్షణమ్" "అకారేణోచ్యతే విష్ణుస్సర్వలోకేశ్వరో
హరిః । ఉద్ధృతావిష్ణునాలక్ష్మీ రుకారేణోచ్యతే సదా । మకారస్తు
తయోర్విప్రశ్రీనారాయణయోస్సదా । ఆత్మనశ్శేషభూతస్యవాచకశ్శ్రుతి
చోదితః" ఇతివచనబలేన, ఉకారస్య లక్ష్మీవాచకత్వాఽవశ్యమ్భా
వేన, స్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకత్వం వక్తుమశక్యమ్, "*నహివచన
విరోధేన్యాయఃప్రభవతి" ఇతిన్యాయాత్. తత్ర ఉకారస్య చిద్వాచిపద
సన్దంశాచ్చిద్వాచిత్వ ముచితమిత్యభిప్రాయేణ, చిత్స్వరూపస్యేత్యాది
కముక్తమ్.

[తయోర్దాసః] దాసవాచక ఇత్యర్థః. అనేన, ఉకారోపిలుప్త
చతుర్థ్యన్త ఇతిగమ్యతే. యద్వా "భ్యామ్" ఇతి చతుర్థీద్వివచనస్య
భ్యామోలుగభిప్రేతః. [ఇతిప్రణవలక్షణమ్] త్రివిధాత్మవర్గస్య మిథున
శేషత్వబోధకమ్ అకారోకారమకారాత్మక మక్షరత్రయం ప్రణవస్య

స్వరూపమిత్యర్థః. ఉత్తరశ్లోకే [విష్ణుః] ఇత్యనేన-అకారస్యరూఢ్యర్థ ఉక్తః. యోగార్థరక్షకత్వస్య ఇష్టప్రాపకత్వాఽనిష్టనివర్తకత్వరూప తయా, [సర్వలోకేశ్వరః] ఇత్యనేన - ఇష్టప్రాపకత్వం ప్రదర్శితమ్. [హరిః] ఇతి - అనిష్టనివర్తకత్వముక్తమ్. రూఢ్యర్థమాత్రవివక్షాం వారయితుమ్, "విష్ణుః" "హరిః" ఇతి - పదద్వయముపాత్తమ్. [ఉద్ధృతా] ఇతివిశేషణేన - అమృతమథనసమయే, (౧) "పశ్యతాం సర్వదేవానాం యయౌ వక్షస్స్థలంహరేః" ఇత్యుక్తత్వేన, లక్ష్మ్యాః పత్నీత్వ సూచనముఖేన తచ్ఛేషత్వ మప్యవశ్యం వక్తవ్యమితివ్యజ్యతే. "ఓభ్యామస్మి" ఇతి నిత్యవచ్ఛ్రవణాభిప్రాయేణ, "సదా శేషభూతస్య వాచకః" ఇత్యుక్తమ్. (౭)

ఏతేన లక్ష్మీశేషత్వాఽపేక్షయా అన్యశేషత్వ నివృత్తిరవశ్య వక్తవ్యేత్యపాస్తమ్. *నహివచనవిరోధఇతి న్యాయాత్ పత్నీశేషత్వస్య పతిశేషత్వోపపాదకతయా అవశ్యవక్తవ్యత్వాచ్చ. లక్ష్మీశేషత్వస్య ఇష్టప్రాప్తిరూపతయా, అన్యశేషత్వనివృత్తేరనిష్టనివృత్తిరూపతయాచ తదపేక్షయా తస్య అవశ్యవక్తవ్యత్వాఽభావాచ్చ. (౯)

ఏతేన-"దేవతా శేషపురోడాశస్యశునేదానవత్, ఈశ్వరశేషస్య ఆత్మవస్తునస్సంసారిశేషత్వేనకరణమ్. తథాచ, 'అనర్థనివృత్తయే అన్య శేషత్వనివృత్తిరావశ్యకీ, నత్విష్టప్రాప్తయే భగవత్సమ్బన్ధో లక్ష్మీ సమ్బన్ధోవా'ఇతిసైవాఽవశ్యవక్తవ్యా"ఇతిపరాస్తమ్.(౨)*"అప్యకార్య శతంకృత్వా" ఇతిన్యాయేన అప్రాప్తశేషవృత్తిముఖేనాపి ప్రాప్తశేష వృత్తేః ప్రామాణికత్వాత్; భక్తిపారవశ్యప్రపన్నేషు ప్రాప్యత్వారయ దేవతాన్తర భజనాదేర్దర్శనాచ్చ. * శ్రీభాష్యకారచరమశ్లోకోపదేశ న్యాయేన, అనర్థాభ్యుపగమేనాపి, ఇష్టార్థ ప్రవృత్తిసమ్భవాచ్చ. (౧౦)

---

(౧)వి-పు-౧-౯-౧౦౫. (౨)

ఏతేనైవ భగవచ్ఛేషత్వస్యాపి అన్యశేషత్వనివృత్త్యపేక్షయా ఆవశ్యకత్వ ఏవ మానాభావేనకైముతికన్యాయాఽనవతారాత్. "ఉభయాఽధిష్ఠానశ్చైకం శేషిత్వమ్" ఇతిసిద్ధాన్తవిరోధేనదివ్యదమ్పత్యోర్యరుష్యత్వే వైషమ్యవత్, శేషిత్వేవైషమ్యస్యకైశ్చిదనభ్యుపగతత్వాచ్చ. (౧)"పరిహరమధుసూదనప్రపన్నాన్" ఇతివచనవిరోధేన శ్రీభక్తిసారసూరభిరనుగృహీతాయా యమకిఙ్కరసంవాదప్రదర్శనసూక్తేరన్యశేషత్వనివృత్తిప్రశంసామాత్రత్వాచ్చ. (౧౧)

అన్యచ్చ-ఉకారవివరణభూతేన నమశ్శబ్దేనైవ అన్యశేషత్వనివృత్తిసిద్ధ్యామధ్యమాక్షరవైయర్థ్యప్రసఙ్గేన, లక్ష్మీశేషత్వ పరత్వాశ్రయణేన తస్య అనన్యథాసిద్ధప్రయోజనకత్వమేవ యుక్తమఙ్గీకర్తుమ్. నచ దేవతాన్తరశేషత్వనివర్తకతయా సాఫల్యమ్; నమ ఇతిస్వశేషత్వస్య విశిష్య నిషేధబలేన, దేవతాన్తరశేషత్వనివృత్తేర్భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానకార్యతయా, అన్యథాసిద్ధేరావశ్యకత్వాత్. (౧౨)

తస్మాత్, ఉకారః-అవధారణార్థకోనభవతీతి.

సిద్ధాన్తః-

ఉకారః-అవధారణార్థకఏవ; (౨) "తదేవభూతంతదుభవ్యమ్" "తదేవాఽగ్నిః"ఇత్యాదౌఅవధారణార్థకత్వస్యాపిస్థానప్రమాణేన క్లృప్తతయా,అవ్యయాఽనేకార్థకత్వసాధనైకార్థత్వాద్యుపన్యాసస్యఅస్థానవిజృమ్భితత్వాత్. నచ, "తదేవభూతమ్" ఇత్యాదిషు,ఉద్దేశ్యవిధేయ సమర్పకపదద్వయమధ్యేప్రయోగాదుపస్థితత్వరూపస్థానాఖ్యలిఙ్గేన,ఉకారస్య అవధారణార్థకత్వనిశ్చయసమ్భవేపి, ప్రకృతే తదభావాన్నతత్సమ్భవ ఇతివాచ్యమ్. "అహమపినమమభగవత ఏవాఽహమస్మి" ఇత్యాదిషు జీవేశ్వరాది పదద్వయమధ్యేప్రయోగాదుపస్థితత్వరూపస్థానాఖ్యలిఙ్గేన,

(౧) వి-పు-౩-౭-౧౩. (౨) తై-నా-౧-౨.

ప్రకృతేప్యేవకారస్యేవ ఉకారస్యాఽప్యవధారణార్థకత్వ సిద్ధిసమ్భవాత్. ప్రణవస్థోకారస్య ఏవకారప్రకరణగతత్వాభావేపి, పూర్వాధికరణన్యాయేన ప్రణవస్య "అహమపిమమన" ఇత్యాదేశ్చ వివరణవివరణిభావాపన్నత్వేన, ప్రణవస్థోకారస్య స్థానప్రమాణేన ఏవకారసమానార్థకత్వోపపాదన సమ్భవాచ్చ. (౧౩)

కిఞ్చ-అన్యత్రస్థానప్రమాణేన ఉకారస్య అవధారణార్థకత్వసిద్ధా, యోగ్యతాబలాదేవ ప్రకృతేపి తత్సిద్ధిః. నచ, అవశ్యజ్ఞాతవ్యార్థత్వేన ఆదరసూచనాయ సమ్బోధనార్థకత్వమేవయుక్తమితివాచ్యమ్. శ్రుత్యుక్తత్వేన అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వసిద్ధ్యా ఉకారస్య వ్యర్థప్రాయత్వాపత్త్యా, అవధారణపరత్వేన అనన్యథాసిద్ధార్థకత్వస్యైవ యుక్తత్వాత్. కిఞ్చ-అన్యశేషత్వ నివృత్తేర్బహుప్రమాణసిద్ధత్వేన, సర్వవాఙ్మూలభూతేప్రణవే తత్సఙ్గ్రహోఽవశ్యమ్భావేన, అవధారణార్థకత్వమేవయుక్తమ్. "ఏషఉఏవ వామనిః"ఇత్యాదౌపౌనరుక్త్యాపత్త్యాఅన్యపరత్వమేవయుక్తమ్. (౧౪)

కిఞ్చేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. "భగవతఏవాహమస్మి" ఇత్యాది ప్రమాణవిరోధేన ఉకారస్య క్రియాసఙ్గతత్వాభావేన, అత్యన్తాఽయోగ వ్యవచ్ఛేదదూషణస్య అప్రసక్తప్రతిషేధత్వాత్. అతఏవ అయోగ వ్యవచ్ఛేదపరత్వదూషణమపి తథైవ. ఏవకారసమభివ్యాహృత పూర్వ పదజన్యప్రతీతివిశేషణస్య, తత్సమభివ్యాహృతపదాన్తరజన్య ప్రతీతివిశేష్యకకాదాచిత్కస్య అసమ్బన్ధస్య, వ్యవచ్ఛేదోహి-అయోగవ్యవచ్ఛేద శబ్దార్థః. పూర్వపదశబ్దశ్చ పూర్వసుబన్తపరః; ప్రకృతేచ శేషత్వస్య పూర్వపదస్థప్రత్యయార్థత్వేపి, తత్థస్య ప్రకృతిజన్యప్రతీతివిశేషణత్వాభావేన, స్వసమభివ్యాహృత పదజన్యప్రతీతి విశేష్యాఽన్వితవిశేషణనిమిత్తకసుబన్తపదోత్తరైవకారస్యైవ విశేషణసఙ్గతైవకారతయా, ప్రకృతేతాదృశ విశేషణభూతాఽకారార్థ రక్షకత్వస్య, సమభివ్యాహృత

పదాన్తరోపాత్తవిశేష్యాఽన్వితత్వాభావేన, తాదృశవిశేష్యభూతమకారార్థాఽన్వితస్యైవ శేషత్వస్య ప్రత్యయార్థతయా తాదృశవిశేషణత్వాభావేనచ ఉకారస్యవిశేషణసఙ్గతత్వాఽఽశ్రయణేన అయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వంహ్యాప్రసక్తమేవ. (౧౫)

ఏతేన, 'విశేష్యసఙ్గతత్వాభావేన, అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వం నసమ్భవతీతి ప్రత్యుక్తమ్. స్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధవిశేషణస్య యద్వ్యక్త్యన్యత్వావచ్ఛేదేన సమ్బన్ధోనాస్తి; తద్వ్యక్తివిశేష్యకప్రతీతిజనకసుబన్తపదోత్తరత్వస్యైవ విశేష్యసఙ్గతత్వరూపతయా, స్వవాక్యజన్యశాబ్దబోధే మకారార్థాపేక్షయా విశేషణస్య లుప్తచతుర్థ్యర్థశేషత్వస్య అకారార్థాఽన్యత్వావచ్ఛేదేన సమ్బన్ధనిషేధస్య అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదరూపతయాచ ప్రకృతోకారస్య అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరత్వస్య నిష్ప్రత్యూహత్వాత్. "యాజనాఽధ్యాపనాదికం బ్రాహ్మణస్యైవ ధర్మః, గవాదికం బ్రాహ్మణాయైవదేయమ్" ఇత్యాదౌ అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదస్యైవ సర్వసమ్మతత్వాత్. (౧౬)

అపిచేత్యాదికమప్యయుక్తమ్. "అకారేణోచ్యతేవిష్ణుః" ఇత్యాదివచనస్య భగవచ్ఛబ్దనిర్వచనాదివత్ సమ్భవమాత్రేణోపపత్త్యా, "భగవతఏవాఽహమస్మి" ఇత్యాదిశ్రౌతవివరణబలేన శ్రుతిస్మృత్యాదిప్రసిద్ధాయా అన్యశేషత్వనివృత్తేస్సఙ్గ్రహస్యైవ, సర్వావాఙ్మూలభూతే ప్రణవే స్వీకర్తుముచితత్వాత్. అన్యథా అకారోకారయోర్విభక్తిలుక్కల్పనాగౌరవాచ్చ; "ఓభ్యామ్" ఇతిచతుర్థీద్వివచనవిభక్తేర్లుక్కల్పనే ద్వన్ద్వాశ్రయణాదిగౌరవాత్, "భగవతఏవ" ఇత్యేకవచనాన్తవివరణశ్రుతివిరోధాత్, "బ్రహ్మణేత్వామహసఓమితి" ఇతిప్రణవోపాదానపూర్వకం చతుర్థ్యేకవచనాన్తపదేనవివరణవిరోధాచ్చ. మూలమన్త్రఏవ వ్యక్తచతుర్థ్యేకవచనాన్తనారాయణపదేన వివరణవిరోధస్య దురుద్ధర

త్వాచ్చ. (౧) "పతింవిశ్వస్యాఽఽత్మేశ్వరమ్" (౨) "పతింపతీనాం పరమంపరస్తాత్." "భగవతఏవాఽహమస్మి" ఇత్యాదిప్రమాణప్రసిద్ధస్య నిరుపాధికసర్వశేషిత్వస్య నారాయణైకనిష్ఠస్య "ఓ భ్యామ్" ఇత్యనేన స్వరసతస్తుల్యవత్, సర్వశేషిత్వస్య దివ్యదమ్పత్యోః ప్రతీత్యాపత్త్యా భఙ్గప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౭)

అన్యచ్చ-లక్ష్మీశేషత్వాఽపేక్షయా అన్యశేషత్వనివృత్తిరవశ్యవక్తవ్యా. సర్వవాఙ్మూలస్య ప్రణవస్యపరమపురుషార్థపరత్వేనైవప్రమాణతమత్వస్య వక్తవ్యతయా, అన్యశేషత్వనివృత్తిమనుక్త్వా లక్ష్మీశేషత్వోక్త్యా, అన్యశేషత్వనివృత్తింవినా లక్ష్మీశేషవృత్తిమాత్రానుష్ఠాపకత్వాపత్త్యా, అన్యశేషవృత్తేః పరమపురుషార్థవిరోధిత్వేన బహుప్రమాణప్రసిద్ధ్యాచ అప్రామాణ్యప్రసఙ్గాత్. ఉక్తన్యాయాఽనుగృహీతపూర్వోక్తశ్రుతిబలేన, లక్ష్మీశేషత్వపరతయా వ్యాఖ్యానవచనస్య అభ్యుచ్చయమాత్రత్వేన, * నహివచనవిరోధ ఇతి న్యాయాఽనవతారాచ్చ. పత్నీశేషత్వస్య పతిశేషత్వోపపాదకతయా శ్రియఃపతిత్వవత్ వ్యఙ్గ్యమర్యాదయా లాభేన, తత్కణ్ఠోక్తేర్వైయర్థ్యప్రాయత్వాచ్చ. (౩) "పశ్యత్యేనంజాయమానం బ్రహ్మారుద్రోథవాపునః। రజసాతమసాచాఽస్యమానసం సమభిప్లుతమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా,అన్యశేషత్వస్య మిథునశేషత్వ విరోధిత్వేన, తన్నివృత్తేరిష్టలాభార్థమవశ్యవక్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౮)

అతఏవఅన్యశేషత్వస్యపరమపురుషార్థప్రతిలమ్భకత్వాఽభావేన, త్రివర్గరూపక్షుద్రఫలహేతుత్వేన, పరమపురుషార్థవిరోధిత్వేనచ తత్కరణే *శునఃపురోడాశదానన్యాయాఽవతారసమ్భవాచ్చ. "అప్యకార్యశతంకృత్వా" ఇత్యాదౌ,అగతికస్య అవరవర్ణధర్మాఽనుష్ఠానేనకుటుమ్బ

---

(౧) తై-నా-౬-౧౧-౩. (౨) శ్వే-౬-౭, (౩)

పోషణరూపాఽల్పధర్మలాభస్యైవ వివక్షితతయా, అత్యన్తనిషిద్ధాఽన్యశేషత్వేన పరమధర్మభూత మిథునశేషత్వలాభస్యోక్త్యసమ్భవగ్రస్తత్వాచ్చ. భక్తిపారవశ్యప్రపన్నేషు దేవతాన్తరభజనాదేర్భక్తివివృద్ధిమూలకత్వేన, భగవత్ప్రీత్యతిశయ సమ్పాదనముఖేన సత్త్వోద్రేకసమ్పాదకతయా, భగవత్కైఙ్కర్య కోటిప్రవేశేన మోక్షహేతుతయాచ మోక్షవిరోధ్యన్యశేషవృత్తౌ తద్దృష్టాన్తీకరణాఽసమ్భవాచ్చ. * క్షేత్రహారిజయన్యాయేన దయాతిశయకార్యశ్రీభాష్యకారాదిప్రవృత్తేరిష్టహాన్యనిష్టప్రాప్తిహేతుభూతాఽన్యశేషవృత్తౌ దృష్టాన్తత్వోక్త్యసమ్భవాచ్చ. అతఏవ అన్యశేషత్వస్య భగవచ్ఛేషత్వవిరోధిత్వేన తన్నివృత్తేస్తదపేక్షయాఽఽవశ్యకతయా, కైముతికన్యాయాఽవతారసమ్భవాచ్చ. (౧౯)

నచ, అన్యశేషత్వ నివృత్త్యనుక్తౌ తదసిద్ధివత్, భగవచ్ఛేషత్వానుక్తౌ తదసిద్ధిస్స్యాదితివాచ్యమ్. అన్యశేషత్వనివృత్తేర్భగవచ్ఛేషవృత్తిప్రతిబన్ధకాఽభావరూపత్వేన, తదుక్తేర్భగవచ్ఛేషత్వయోగ్యతాఽఽపాదనముఖేన భగవత్ప్రీతికరతయైవ పురుషార్థపర్యవసానస్య వక్తవ్యతయా, భగవచ్ఛేషత్వపర్యవసానాభావేన అన్యశేషత్వనివృత్త్యుక్తేర్వైఫల్యేన, తథైవ భగవచ్ఛేషత్వస్య అనుక్తిసిద్ధత్వాత్; పతిశేషత్వోపపాదకపత్నీశేషత్వస్య సుతరాంతథాత్వాచ్చ. శేషవృత్తిసామాన్యస్య దివ్యదమ్పతిప్రీత్యుద్దేశ్యకతయా ప్రవృత్తిహేతుభూతేచ్ఛావిశేష్యత్వరూపశేషిత్వస్యతయోర్వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి, (౧) "స్వముద్దిశ్య శ్రీమాన్" ఇతి సిద్ధాన్తాఽనుసారేణ భగవత్ప్రీత్యర్థతయైవ లక్ష్మీప్రీతేరుద్దేశ్యతయా, దివ్యదమ్పత్యోశ్శేషిత్వాంశే ప్రాధాన్యాఽప్రాధాన్యయోర్దుర్వారత్వాచ్చ. "మధుసూదనప్రపన్నాన్" ఇత్యత్ర మధుసూదనపదసమభి

(౧) ర-స్త-౨-౧౭.

వ్యాహారేణ, విరోధినివర్తకత్వ గుణాఽనుసన్ధానస్యైవ వివక్షితతయా, భగవచ్ఛేషత్వ విరోధ్యన్యశేషత్వనివృత్తిపరత్వస్య తత్ర ఫలితార్థ తయా, యమకిఙ్కరసంవాదప్రదర్శనసూక్తే స్తద్విరోధాభావేన, న్యాయాఽనుగృహీతయథాశ్రుతార్థ పరత్వ సమ్భవేప్యసదర్థవాదత్వస్య అయుక్తత్వాచ్చ. (౨౦)

అన్యచ్ఛేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. స్వపరసాధారణాఽన్యశేషత్వ నివృత్తిరూపాఽనన్యథాసిద్ధార్థకతయా మధ్యమాక్షరసాఫల్యోపపత్తేః, సామాన్యనిషేధేసత్యేవ నమశ్శబ్దేన విశేషనిషేధస్య స్వశేషత్వ క్రౌర్య ద్యోతకత్వాత్. అన్యథా * "అప్రతిషిద్ధమనుమతమ్" ఇతిన్యాయేన, * విశేషనిషేధే విశేషాఽభ్యనుజ్ఞాన్యాయేనచ భగవద్వైలక్షణ్యాజ్ఞాన వతో మోక్షార్థం దేవతాన్తరశేషత్వాఽభావేపి, క్షుద్రఫలార్థమన్యశే షత్వప్రసక్తౌ తస్య మోక్షవిరోధిత్వేన నిషిద్ధత్వస్యాఽలాభప్రసఙ్గాచ్చ.

తస్మాత్, ఉకారఃఅవధారణార్థక ఏవేతి సిద్ధమ్. (౨౧)

ఇదఞ్చాఽధికరణమ్-అష్టసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రఉకారస్యతన్త్రేణ స్థలాన్తరే అవధారణార్థకత్వం ప్రదర్శయన్ ప్రకృతేపి తత్ప్రదర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ.

ఉకారః స్థలాన్తరేస్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకః; తథైవప్రకృ తేపి స్థానప్రమాణేన ఉకారః - అవధారణార్థక ఇత్యర్థః. అత్రదార్ఢ్యా ర్థంస్థలాన్తర ప్రదర్శనమ్. యద్వా, ఉకారః స్థలాన్తరేస్థానప్రమాణేన అవధారణార్థకః; తతశ్చ ప్రకృతేపి ఉకారః-యోగ్యతయా అవధార ణార్థక ఇత్యర్థః. అత్ర,ఉకారస్యఅవధారణార్థకత్వమేవ నాస్తీతిశఙ్కాం పరిహర్తుం స్థలాన్తరప్రదర్శనమిత్యనుసన్ధేయమ్. (స్థానప్రమాణక్షత్రాలే) స్థానమ్-ఉపస్థానమ్; ఉపస్థితిః. అత్ర ప్రమాణపదసమభివ్యాహృతస్థాన పదేన శ్రుతిలిఙ్గాదిషు పరిగణితంస్థానప్రమాణంవ్యజ్యతే. తథాచప్రకృతే

మూ;— (౭౦) ఇత్తాల్ పిఅర్ కు్క- శేషమన్నిఅతు.

మూ;— (౭౧) పెరియపిరాట్టియారుక్కు- శేషమెన్నిఅతెన్నుమ్ శొల్లువర్ కళ్.

అవధారణార్థకత్వేన నిశ్చితైవకారసమభివ్యాహృత పూర్వోత్తరోద్దేశ్య విధేయసమర్పకపదద్వయమధ్యే ప్రయోగాత్, ఉపస్థితిరూప లిఙ్గ ప్రమాణేనేత్యర్థః. (ఉకారః) స్థలాన్తరే ప్రకృతేచ ఉకార ఇత్యర్థః. (అవధారణార్థః) అవధారణమ్-నిషేధః; సః-అర్థః - ద్యోత్యః, యస్య-స ఇత్యర్థః. (౨౨)

"అయోగంయోగమపరైః" ఇత్యాదిప్రసిద్ధార్థేషు వివక్షిత మర్థందర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఇత్తాలిత్యాదినా).

(ఇత్తాల్) ఉకారత్తాలిత్యర్థః. (పిఅర్ కు్క-) ఉకారసమభివ్యాహృత పూర్వపద ప్రకృత్యర్థవ్యతిరిక్తస్యేత్యర్థః. (శేషమన్ను) ప్రకృత్యర్థ భిన్నవిషయకేచ్ఛాసాధ్యోనభవామీత్యర్థః. (న్నిఅతు) ఇతి ద్యోత్యతే ఇత్యర్థః. (౨౩)

అథ ఉకారార్థంపక్షాన్తరేణోపక్షిపతితృతీయసూత్రేణ (పెరియ పిరాట్టియారుక్కి-త్యాదినా).

(౧) "ఉకారేణోచ్యతేలక్ష్మీః" (౨) "ఉకారశ్శ్రియోవాచీ తథావిదుః"ఇతివచనాఽభిప్రాయేణభూనీళావ్యావృత్త్యర్థమ్, (పెరియ పిరాట్టియారుక్కు-) ఇత్యుక్తమ్. (పెరియపిరాట్టియారుక్కు-) పురుష కారభావేన ఉపకారిణ్యా దేవ్యా ఇత్యర్థః. అనేనగుణకృతం తచ్ఛేషత్వ మితిసూచితమ్. (౩)" యాభిస్త్వం స్తనబాహుదృష్టిభిరివ" ఇత్యాద్యుక్తమవయవిత్వమ్, "పెరియ" ఇతివిశేషణేన వివక్షితమ్. తథాచ లక్ష్మ్యాదేవ్యాఇత్యర్థః. (శేషమెన్నిఅతు) "లుప్తచతుర్థ్యన్తోకారేణలక్ష్మీస్త

---

(౧) (౨) (౩) శ్రీగుణరత్నే-౨౬.

మూ,— (౯-౨) అతిలుమ్ అన్య శేషత్వమ్ కర్పైకై యేప్రధానమ్.

విషయకేచ్ఛాసాధ్యోక్తి" ఇత్యుచ్యతఇత్యర్థః. (ఎన్టమ్‌శోల్లువర్‌కళ్) ఇత్యపి కేచిద్వదన్తీత్యర్థః. అపిశబ్దేనసర్వోక్తిస్సముచ్చీయతే. (౨౮)

అథ ఉపక్షిప్తంపక్షంప్రతిక్షిపతి చతుర్థసూత్రేణ (అతిలుమి త్యాదినా).

(అతిలుమ్) లక్ష్మీశేషత్వాదపీత్యర్థః. అపిః-విరోధే, పదార్థ సమ్భావనాయాంవా. యద్యపి, అన్యశేషత్వ నివృత్తేర్లక్ష్మీశేషత్వ ఫలిత్వాత్, లక్ష్మీశేషత్వస్యాఽర్థప్రాధాన్యమస్తి; తథాపి, ఫలితార్థత్వ సమ్భవాత్ పతిశేషత్వోక్తిస్వరసత్వాచ్చ, అన్యశేషత్వనివృత్తేరేవవక్తి వ్యేషు ప్రాధాన్యమితి సైనవక్తవ్యేతిభావః. అన్యశేషత్వంస్వాతన్త్ర్యేణ భగవదన్యగతాఽతిశయాధానేచ్ఛయా ఉపాదేయత్వమిత్యర్థః. తేన లక్ష్మీశేషత్వాఽభ్యుపగమేపి నదోషః.

(శేషత్వమ్‌కర్పైకైయే) ఇతి, శేషత్వాఽత్యన్తాభావ ఏవేత్యర్థః. యద్యపి ద్వితీయసూత్రే శేషభేదఏవోక్తిః;తథాపి ధర్మాత్యన్తాభావధర్మ్యన్యోన్యాఽభావయోరైక్యాన్నవిరోధః. (కర్పైకైయే) ఇత్యవధారణేన లక్ష్మీశేషత్వం వ్యావర్త్యతే. యద్యపి తస్మాదపిప్రధానమిత్యుక్త్యైవ, తత్ప్రాధాన్యేన వ్యవచ్ఛేదస్సిధ్యతి; తథాప్యత్ర అన్యశేషత్వశబ్దేన దేవ తాన్తరాదిశేషత్వస్య వివక్షితతయా, స్వాతన్త్ర్యేణ లక్ష్మీశేషత్వస్యాపి నిషేధ్యతయా, కథందేవతాన్తరాదిశేషత్వమేవనిషేధ్యమితి శఙ్కా యామ్, "లక్ష్మీశేషత్వం దేవతాన్తరాదిశేషత్వవత్ రజస్తమోవర్ధక త్వయా నభగవచ్ఛేషత్వవిరోధి; అతో దేవతాన్తరశేషత్వమేవనిషే ధ్యమ్" ఇత్యభిప్రాయేణ (కర్పైకైయే) ఇత్యవధారణప్రయోగః ఇత్యను సన్ధేయమ్.

(ప్రధానమ్) ఇత్యనన్తరమ్ "వక్తవ్యమ్" ఇతిశేషః. (ప్రధా మ్) ఇతివిశేషణేన లక్ష్మీశేషత్వస్య అప్రధానవక్తవ్యత్వసిద్ధ్యా

మూ,— (౭౩) దేవర్కళుక్కు శేషమాన పురోడాశత్తై నాయ్క్కిడుమాపోలే, ఈశ్వరనుక్కు శేషమాన ఆత్మవస్తువై సంసారికళుక్కు శేషమాక్కై.

“ఉకారేణోచ్యతే లక్ష్మీః” ఇత్యాదివచనమ్ – అభ్యుచ్చయార్థపరమితి సూచితమ్; అర్థాబాధసత్త్వేఽపి ఇచ్ఛాబోధ్యత్వసమ్భవేచ, అవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వాభావాత్, శబ్దస్వరస్యాభావాచ్చ. అప్రధానభూతానామప్యర్థానాం శబ్దవివక్షితత్వేన వ్యాఖ్యానస్య, భగవచ్ఛాస్త్రాదిషుదర్శనాదిత్యభిప్రాయః. (౨౫)

అథపూర్వసూత్రస్థాఽన్యశబ్దవివక్షితార్థం స్పష్టయన్, నకేవలం లక్ష్మీశేషత్వవిరోధితయా అన్యశేషత్వస్య, తన్నివృత్తేరవశ్యవక్తవ్యత్వమ్; అపితు–ఇష్టహానికరతయా బలవదనిష్టకరతయాచతస్య, తన్నివృత్తేస్తథాత్వమిత్యభిప్రాయేణ, దృష్టాన్తముఖేన అన్యశేషత్వక్రౌర్యం ప్రదర్శయతి పఞ్చమసూత్రేణ (దేవర్కళుక్కు– ఇత్యాదినా).

(దేవర్కళుక్కు) అగ్నీన్ద్రాదిభ్యర్వాచీన దేవానామిత్యర్థః. (శేషమాన) అగ్నీన్ద్రాదిదేవతాప్రీత్యుద్దేశేన, యాగదానహోమరూపవ్యాపారవిషయీకృతస్యేత్యర్థః. (పురోడాశత్తై) ఇతి–హవిర్మాత్రోపలక్షణమ్. (నాయ్క్కు) ఇత్యనేన–పురోడాశసమీపగమనతద్దర్శనతద్ఘ్రాణాఽయోగ్యత్వం శునోఽభివ్యజ్యతే; శునః పురోడాశకర్తృక నిరుక్తవ్యాపారాణాం దేవతాప్రీతివిరోధిత్వాత్, తదప్రీతిసమ్పాదకత్వాచ్చ. (ఇడుమాపోలే) ఇత్యనేన – దత్తాఽపహారదోషోఽభివ్యజ్యతే. అనేన భగవచ్ఛేషవృత్త్యయోగ్యతాపాదకత్వమ్, సర్వపాపమూలభూతాఽఽత్మాపహారహేతుత్వఞ్చ దేవతాన్తరోత్కర్షజ్ఞానస్య తత్ప్రీత్యుద్దేశస్య తదుద్దేశేన స్వవిషయవ్యాపారస్యచ అర్తిరభివ్యజ్యతే.

(ఈశ్వరశేషమాన) ఈశ్వరశబ్దేన–దేవానామపీశ్వరత్వం వివక్షితమ్. అనేన పరదేవతాద్రవ్యాఽపహారాదధికదోషోఽభివ్యజ్యతే. (ఆత్మ

మూ॰ (౭౮) భగవచ్ఛేషత్వ వృత్తిలుమ్, అన్యశేషత్వమ్ కళ్ళికె యే ప్రధానమ్.

వస్తువై) ఆత్మశబ్దేన పురోడాశాద్యపేక్షయా ప్రకృతేదేయద్రవ్యోత్కర్షోవివక్షితః. * వస్తుపదేన, (౧) "వస్తులక్ష్మీధరంవిదుః" (౨) "వస్తుపైతామహంధనమ్" ఇత్యుక్తరీత్యాభోగ్యతాయా మప్రమేయత్వంవ్యజ్యతే. (శేషమానఆత్మవస్తువై) ఇత్యనేన-భగవచ్ఛేషత్వవిశిష్టస్య అన్యశేషత్వకరణమ్ అతిక్రూరమితిగమ్యతే. (సంసారికళుక్కు) (౩)"ఆబ్రహ్మస్తమ్బపర్యన్తాః"ఇత్యుక్తరీత్యాసంసారవశవర్తినామిత్యర్థః. (శేషమాక్కుకై) తత్ప్రీత్యుద్దేశేన వ్యాపారవత్తయాకరణమిత్యర్థః. అస్మిన్ సూత్రే (౪)"వానిడై వాழுమవ్వానవర్కు" ఇత్యాదిశ్రీమద్గోదాదేవీ దివ్యసూక్తిః ప్రమాణత్వేన అనుసన్ధేయా (౨౬)

అథ లక్ష్మీశేషత్వాపేక్షయా అన్యశేషత్వనివృత్తేః ప్రధానవక్తవ్యత్వమ్, కైముతికన్యాయేన ప్రదర్శయతిషష్ఠసూత్రేణ (భగవచ్ఛేషత్వవృత్తిలుమిత్యాదినా.)

(భగవచ్ఛేషత్వవృత్తిలుమ్) భగవచ్ఛబ్దేన యోగరూఢిభ్యాం షాడ్గుణ్యాదేవతా విశేషౌ వివక్షితౌ. (శేషత్వవృత్తిలుమ్) ఇతి - అపిశబ్దః పూర్వవత్ అర్థద్వయపరః. అన్యశేషత్వనివృత్తి లక్ష్మీశేషత్వయోః ఫలతయా, భగవచ్ఛేషత్వస్య అర్థప్రాధాన్యేసత్యపి, అన్యశేషత్వస్య తద్విరోధితయా,తన్నివృత్త్యుక్తివ్యఙ్గ్యతయాచ భగవచ్ఛేషత్వస్య,తన్నివృత్తేః ప్రధానవక్తవ్యత్వం సమ్భవతీతిభావః. (అన్యశేషత్వమ్కళ్ళికైయే) ఇత్యాది-పదత్రయం పూర్వవత్. "ప్రధానమ్" ఇత్యనన్తరం "వక్తవ్యమ్"ఇతిశేషః. తథాచపతిశేషత్వవ్యఙ్గ్యం పత్నీశేషత్వం,సుతరాం నప్రధానవక్తవ్యమితిభావః. (౨౭)

(౧) (౨) (౩) విష్ణుధ-౧౦౪-౨౩. (౪)

మూ:— (౭౫) (౧) "మఱన్దుమ్ పుఱన్దొఴా మాన్దర్" ఎన్నైయాళే.
మూ;— (౭౬) ఇత్తాల్ తనక్కుమ్ పిఱర్కుమురిత్తన్నైయిఱతు.

అథ ఉపపత్తిసిద్ధేరవశ్యవక్తవ్యత్వే ప్రమాణమపి హేతుత్వేన దర్శయతి సప్తమసూత్రేణ (మఱన్దుమిత్యాదినా).

(౧) "తిరువడితన్నామమ్" ఇతి - (౧) "తిఱమ్బేల్మిన్" ఇతి శ్రీభక్తిసారసూరిదివ్యసూక్తిస్థం కర్మాఽభిప్రేతమ్. (తిరువడి తన్నామమ్) శ్రీమత్స్వామినోఽసాధారణం నామేత్యర్థః. (మఱన్దుమ్) ఇత్యనేన-అవశ్యాఽజ్ఞాతవ్యాఽజ్ఞానంవివక్షితమ్. (నామమ్ మఱన్దుమ్) ఇత్యనేన-(౨) "నామాపినశ్రూయతే" ఇతిన్యాయోఽభిప్రేతః. (పుఱన్దొఴా మాన్దర్) అన్యసేవారహితమనుష్యా ఇత్యర్థః. అత్ర (౩) "మధుసూదనప్రపన్నాన్" ఇత్యుక్తవిరోధినివర్తకత్వాఽనుసన్ధానం ఫలితమ్. భగవచ్ఛేషత్వవిరోధ్యన్యశేషత్వ నివృత్తిమత్త్వముక్తమ్. (మాన్దర్ ఎన్నైయాళే) ఇత్యస్య, (౧) "మాన్దరై ఇత్తై జ్ఞేయుమ్" ఇతి ఏవమ్భూతమనుష్యాణాం భయభక్తిపూర్వకం సేవ్యత్వస్య భటాన్ప్రతి యమోక్తత్వేనప్రదర్శితత్వాదిత్యర్థః. (౭౫)

అథ ఉకారస్య అవధారణార్థకత్వే, నమశ్శబ్దేన గతార్థతాశఙ్కాపరిహారత్యష్టమసూత్రేణ (ఇత్తాలిత్యాదినా).

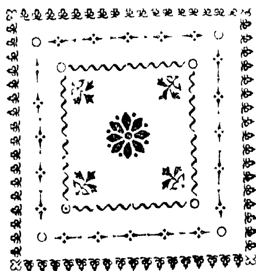
(ఇత్తాల్) అవధారణార్థకేన ఉకారేణేత్యర్థః. (తనక్కుమ్) ఇత్యనేన-అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయసమభివ్యాహృతమకారోక్తంప్రయోక్తృచేతనసామాన్యం పరామృశ్యతే. (పిఱర్కుమ్) ఇత్యనేన ప్రయోక్తృచేతనవ్యతిరిక్తాజీవాఉచ్యన్తే. ఏవమ్,అకారార్థాపేక్షయాఽన్యవ్యక్తిత్వావచ్ఛేదేన ప్రత్యయార్థశేషత్వస్య ప్రతిసమ్బన్ధితాలక్షణయోగవ్యవచ్ఛే

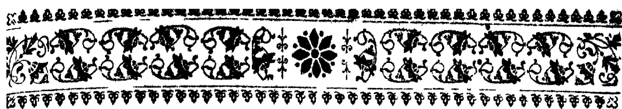
(౧) ర-తిరువ-౬౮. (౨)   (౩) వి-పు-౩-౭-౧౩.

దకే ఉకారే ద్యోత్యస్య అకారార్థవ్యతిరిక్తస్య సర్వస్య ప్రయోక్తృ జీవత్వేన తద్భిన్నజీవత్వేనచ ద్వైరాశ్యకథనాత్ప్రయోక్తృజీవ శేషత్వ మాత్రవ్యవచ్ఛేదకేన నమశ్శబ్దేన గతార్థత్వంనాస్తీతిసూచితమ్.

(ఉరిక్తస్తు) యోగ్యనుస్తు. భగవదన్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిశేష వృత్తియోగ్యోఽనాస్మ్యర్థః. "భగవచ్ఛేషభూతోఽస్మి" ఇతి విధివాక్యే నిత్యవచ్ఛిన్నస్య ప్రత్యక్షవిరోధేన బాధపరిహారాయ యోగ్యతాయాః విధేయత్వేన, అన్యశేషభూతోఽనాస్మీతినిషేధవాక్యేపి ప్రత్యక్షబాధపరిహారాయ "అన్యశేషత్వయోగ్యోఽభవామి" ఇత్యేవంయోగ్యతైవ నిషేధ్యేతిభావః. (ఎన్నిఱ్తు) ఇతి-ద్యోత్యత ఇత్యర్థః. (౨౯)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రణవస్యాధ్యాయస్యద్వితీయపాదే
ఉకారార్థసమానంనామ
నవమాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే

మకారార్థసమర్థనం నామాష్టమాధికరణమ్.

మూ,— (౭౭) మకారమ్, ఇహ పఞ్చవింశమక్షరమాహుర్జ్ఞానవాదియు
మాయుస్స ... యాతే ఆత్మానెచ్ఛల్లు అతు.

అథ క్రమప్రాప్తో మకారార్థో నిరూప్యతే. తత్ర సంశయః. కిం మకారార్థో దేహవిశిష్ట ఆత్మా; ఉత నిష్కృష్టాత్మేతి. తదర్థం, మకారస్య దేహవిశిష్టాత్మపరత్వే, మకారాత్మనోః ... శేషత్వాధ్యవసాయతయా జ్ఞాతవ్యేష్వర్థేషు చ పఞ్చవింశత్వప్రయుక్తవాచ్యవాచకభావ ఉపపద్యతే; నవేతి. నిష్కృష్టపరత్వే మకారస్య జ్ఞానవాదిత్వముపపద్యతే; నవేతి చ. తదర్థం మకారస్య త్రివిధాత్మసంగ్రహపరత్వమావశ్యకమ్, నవేతి చ. తదర్థం త్రివిధాత్మసంగ్రహపరత్వే ఏకవచనం విరుధ్యతే; నవేతి. తదర్థం, మకారస్య దేహవిశిష్టాత్మపరత్వే జ్ఞానవాదిత్వముపపద్యతే; నవేతి. తదర్థం, జ్ఞాతృత్వం దేహాద్వ్యావర్తకమ్ నవేతి. (౧)

తత్ర పూర్వపక్షః,—

మకారార్థో దేహవిశిష్టాత్మైవ. (౧) ‘‘అహమపి న మమ, భగవత ఏవాహమస్మి’’ (౨) ‘‘అచ్యుతాఽహం తవాస్మి’’ (3) ‘‘తవాస్మీతి చ యాచతే’’ (౪) ‘‘కిఙ్కరోఽస్మి హృషీకేశ’’ (౫) ‘‘మమేతి ద్వ్యక్షరో మృత్యుర్న మమేతి చ శాశ్వతమ్’’ ఇత్యాద్యనుసారేణ, మకారస్య అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయతయా అస్మచ్ఛబ్దవ్యక్తిత్వస్య ప్రయోగోపాధితయా వ్యక్తిత్వస్య దేహవిశిష్టాత్మన్యేవ సమ్భవాత్. (౨)

---

(౧) యజు- (౨) (3) రా-యు-౧౮-33.

(౪) జి-౧-౧౪. (౫)

నచ, మకారస్యవర్గ్యాక్షరేషు పఞ్చవింశతయా, (౧)"పఞ్చవింశోయంపురుషః" "పఞ్చవింశఆత్మాభవతి"ఇత్యాదినా జీవస్య జ్ఞాతవ్యతత్త్వేషు పఞ్చవింశత్వేన ప్రసిద్ధతయాచ "భూతానిచకవర్గేణ" ఇత్యాదివచనే వర్ణక్రమేణ తత్త్వక్రమేణచ వాచ్యవాచకభావస్యోక్తతయాచ నిష్కృష్టాత్మనఏవ మకారవాచ్యత్వ సిద్ధిరితివాచ్యమ్. దేహవిశిష్టాత్మని విశేష్యాంశస్య జ్ఞానరూపస్య పఞ్చవింశత్వేనమకారవాచ్యతోపపత్తేః.

నచ, "మన-జ్ఞానే" ఇతిధాతోర్నిష్పన్నస్య మకారస్య, జ్ఞానరూపనిష్కృష్టాత్మపరత్వమేవేతివాచ్యమ్. ధాత్వర్థతయా జ్ఞానరూపత్వలాభవత్, ప్రయోగోపాధితయా దేహవైశిష్ట్యలాభస్యాపి దుర్వారత్వాత్. (౪)

నచ, లుప్తచతుర్థ్యన్తోక్తభగవచ్ఛేషత్వస్య త్రివిధాత్మవర్గసాధారణతయా,తద్విశేష్య సమర్పకస్య మకారస్య దేహవిశిష్టాత్మపరత్వం నసమ్భవతీతివాచ్యమ్. ప్రయోగోపాధితయా వ్యుత్పత్తి సిద్ధదేహవైశిష్ట్యానుసారేణ, విశిష్టాత్మన్యేవ భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రణవేప్రతిపాదనోపపత్తేః. (౫)

కిఞ్చ త్రివిధాత్మవర్గపరత్వం మకారస్య ఏకవచనాన్తత్వేన అనుపపన్నమ్. వ్యక్త్యేకత్వస్యైవ ఏకవచనేన స్వరససిద్ధత్వాత్. ఆత్మద్వారకైకత్వపరత్వే తద్వైయర్థ్యాచ్చ. అతఏవ ఆత్మనాం ప్రత్యేకమేకత్వేపి తత్పరత్వమయుక్తమ్. కిఞ్చ ప్రకృతిప్రయోగోపాధితయా సిద్ధస్యవక్తృత్వస్య ఏకదేహావచ్ఛిన్నాత్మవ్యక్తి వృత్తితయా, తదనుసారేణైకవచనం వ్యక్త్యేకత్వ పరమిత్యేవయుక్తమ్; (౬)

అపిచ "మనజ్ఞానే" ఇతిధాతోః కర్తరి వ్యుత్పత్త్యానిష్పన్నస్య మకారస్యజ్ఞాతృత్వపరతయా,జ్ఞాతృత్వస్యచ దేహవిశిష్టాత్మన్యేవసమ్భవేన, విశిష్టపరత్వమేవయుక్తమ్. నచ, జ్ఞాతృత్వస్య అచేతనదేహాద్వ్యావర్తక

త్వేన శుద్ధాత్మపరత్వమేవ యుక్తమితివాచ్యమ్. జ్ఞాతృత్వస్య దేహవ్యావర్తకత్వేపి దేహవైశిష్ట్యస్యైవ జ్ఞాతృత్వోపపాదకతయా, విశిష్టాత్మని మకారార్థే జ్ఞాతృత్వస్య విశేష్యాంశాఽన్వయోపపత్తేః. (౭)

కిఞ్చ, "అహంజానామి" ఇతిజ్ఞాతృత్వేన ప్రతీతిసిద్ధోఽహమర్థః, "స్థూలోఽహమ్, కృశోఽహమ్" ఇత్యబాధితసామానాధికరణ్యాఽనుభవబలాద్దేహ ఏవేతి వదన్తంప్రతి దేహస్య అచేతనత్వసిద్ధవత్కారేణ జ్ఞాతృత్వం దేహవ్యావర్తకమితి వచనముపహాస్యమ్. తస్మాద్దేహవిశిష్టాత్మైవ మకారార్థ ఇతి. (౮)

సిద్ధాన్తస్తు;—

మకారార్థో నిష్కృష్టాత్మైవ; "భూతానిచకవర్గేణ" ఇత్యాదినా అప్యయక్రమేణ పృథివ్యాదిచతుర్వింశతితత్త్వానాం కకారాదిచతుర్వింశతి వర్ణవాచ్యత్వస్య, "కంపృథివ్యైనమః" ఇత్యాదిసంహారన్యాసబలేన సిద్ధ్యా, "భూతానిచకవర్గేణ" ఇత్యాదినా తేషాం కకారాదిచతుర్వింశతివర్ణవాచ్యత్వకణ్ఠోక్త్యాచ, తత్త్వేషు పఞ్చవింశత్వేన ప్రసిద్ధస్య ఆత్మనః, వర్ణేషు పఞ్చవింశతివర్ణరూప మకారవాచ్యత్వస్య, ఔచిత్యేనైవసిద్ధేః. (౧) "ఆత్మాతు సమకారేణ పఞ్చవింశఃప్రకీర్తితః" ఇత్యౌచిత్యసిద్ధాఽర్థస్య కణ్ఠోక్త్యా దృఢీకృతత్వాచ్చ. (౯)

నచ, • అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయమకారవాచ్యస్య ప్రయోగోపాధితయా దేహవైశిష్ట్యసిద్ధా, విశేష్యాంశస్య ఆత్మనః పఞ్చవింశత్వవివక్షయా "పఞ్చవింశఃప్రకీర్తితః" ఇత్యుక్తిరుపపన్నేతివాచ్యమ్. అప్యయక్రమేణ తత్త్వానాం కకారాదివర్ణవాచ్యతోక్త్వా మహిమ్నా, భోక్తృత్వాఽవస్థారహితజీవస్యైవ మకారవాచ్యత్వసిద్ధేః. కారణాఽవస్థాద్యోతనార్థమేవ శ్రుతౌ పఞ్చవింశతోక్త్యా, స్థూలసూక్ష్మదేహపరిత్యాగేన భోక్తృత్వాఽవస్థారహితస్య కారణావస్థజీవస్య వాచ్యత్వాభిప్రాయేణ, "పఞ్చవింశఃప్రకీర్తితః" ఇతివిశేషితత్వాచ్చ. (౧౦)

కిఞ్చ, "మన-జ్ఞానే" ఇతిధాతోర్నిష్పన్నస్యమకారస్యజ్ఞానరూపనిష్కృష్టాత్మపరత్వమేవయుక్తమ్. నచ, ప్రయోగోపాధితయా దేహవైశిష్ట్యలాభోపిదుర్వార ఇతివాచ్యమ్. ప్రయోగోపాధేః పదజన్యప్రతీతిప్రకారత్వాభావేన, "బ్రాహ్మణోఽహమ్" "మనుష్యోఽహమ్" ఇత్యాదౌ తత్తచ్ఛబ్దవక్తృత్వోపలక్షితాత్మన్యుక్తేర్వ్యుత్పత్త్యాఽభావదశాయామపి మనుష్యాది దేహవైశిష్ట్యవత్, మకారవాచ్యస్య మకారఘటితవాక్యప్రయోగదశాయాం దేహవిశిష్టస్యాఽపి దేహావచ్ఛిన్నదశాయాం ధాతుసిద్ధజ్ఞానరూపత్వవైశిష్ట్యసమ్భవేన, సర్వకాలావచ్ఛిన్ననిష్కృష్టాత్మన ఏవ మకారవాచ్యత్వాఽవశ్యమ్భావాత్. (౧౧)

అపిచ, 'లుప్తచతుర్థ్యన్తాఽకారోక్తభగవచ్ఛేషత్వస్య, సర్వకాలావచ్ఛేదేన సర్వాత్మసాధారణతయా శ్రుతిస్మృత్యాదిషు ప్రపఞ్చితత్వేన, తదాశ్రయసమర్పకస్య మకారస్య సర్వకాలావచ్ఛేదేన ధాతూపాత్త జ్ఞానత్వవిశిష్టాఽఽత్మసామాన్యపరత్వమేవ యుక్తమ్. ప్రయోగోపాధితయా వ్యుత్పత్తిసిద్ధస్యాపి దేహవైశిష్ట్యస్యోపలక్షణత్వసమ్భవాత్, ప్రథమోపాత్త భగవచ్ఛేషత్వస్య అనన్తరోపాత్తశబ్దస్వభావేన అప్రసిద్ధం ప్రయోగోపాధిమాదాయ ఆశ్రయసఙ్కోచాఽనుపపత్తేః. ధాతూపాత్త జ్ఞానరూపాఽన్వయితావచ్ఛేదకేనసహ శేషత్వస్య సర్వదేశకాలావచ్ఛేదేన ఏకస్మిన్ ధర్మిణ్యన్వయరూపవిశిష్టవైశిష్ట్య సమ్భవే, తత్త్యాగాఽయోగాచ్చ. (౧౨)

నచ, భగవత్స్వరూపస్యాపి జ్ఞానరూపత్వేన, భగవచ్ఛేషత్వస్య ఆశ్రయసఙ్కోచ ఆవశ్యక ఇతివాచ్యమ్. "మన - జ్ఞానే" ఇతివా, "మన-అవబోధనే" ఇతివాధాతోః, "మది-హర్షే" ఇతిధాతోశ్చ, భావే కర్తరిచ నిష్పన్నస్య మకారస్య, అసఙ్కోచేన జ్ఞానాఽఽనన్దరూపత్వ జ్ఞానానన్దాశ్రయత్వ బోధకత్వవత్, "మసి-పరిమాణే " ఇతివా, "మాఙ్-మానే" ఇతివాధాతోర్నిష్పన్నస్యతస్య అసఙ్కోచేనపరమాణుత్వ

బోధకతయా, భగవత్యనతిప్రసఙ్గేన భగవచ్ఛేషత్వస్య ఆశ్రయనఙ్కో-చాఽనవకాశాత్. అతఏవ(౧)"అస్యేశానాజగతోవిష్ణుపత్నీ" ఇత్యాదిషు లక్ష్మ్యామపి భగవచ్ఛేషత్వస్య ప్రసిద్ధతయా, తదాశ్రయాసఙ్కో-చాయ తస్యామపి మకారార్థాఽనుప్రవేశాఽవశ్యమ్భావేన, పరమాణుభూతాయాస్తస్యా జీవకోటిత్వమేవేతి సిద్ధాన్తోప్యుపపద్యతే. (౧౩)

కిఞ్చేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. "బహ్వీర్దేవసదనం దామి" ఇత్యాది మన్త్రాణాం సర్వదా సర్వత్ర సర్వైః ప్రయుజ్యమానానామేకప్రయోగాఽన్వితైకపురుషపరత్వే ఽనిత్యార్థసంయోగాదప్రామాణ్యప్రసఙ్గేన, అనాద్యనన్త తత్తత్ప్రయోగాన్విత తత్తత్పురుషైకత్వ పరత్వావత్, త్రివిధాత్మవర్గపరస్యాపి మకారస్య, అనాద్యనన్తభిన్నభిన్న శేషత్వాఽనుసన్ధానాఽన్విత తత్తత్పురుషైకత్వపరతయా, ఏకవచనాన్తత్వోపపత్తేః. (౧౪)

వస్తుతస్తు, "బహ్వీర్దేవసదనం దామి" ఇత్యాదౌ అనిత్యార్థసంయోగ పరిహారాయ, అనాద్యనన్త తత్తత్ప్రయోగానవచ్ఛిన్నతత్తత్పురుషైకత్వ పరత్వేపి, తాదృశైకత్వోపస్థితేరవ్యాననర్థకత్వేన ఏకవచనస్య ప్రకృతిప్రయోగసాధుత్వమాత్రార్థకత్వమగత్యాశ్రయణీయమ్. నచ ప్రకృతే తదాశ్రయణంయుక్తమ్. జాత్యేకవచనతయాసాఫల్యోపపత్తేః. తథాహి;-నతావజ్జాత్యేకవచనం జాతిగతైకత్వబోధకమ్, "పదార్థః పదార్థేనాన్వేతి" ఇతివ్యుత్పత్తి విరోధాపత్తేః. నాపి, ⁎సవిశేషణే హేతిన్యాయేన జాతిద్వారా ఏకత్వబోధకమ్; "స్వర్గీస్వర్గస్తః" ఇత్యాదౌ†విశేష్యబహిర్భూతవిశేషణస్థలఏవతన్న్యాయాపాతాత్. అన్యథా"గార్గిత్యో" ఇత్యాదిప్రయోగప్రసఙ్గస్య దురుద్ధరత్వాత్. తస్మాత్ జాత్యేకవచనం సముదాయైకత్వబోధకమ్. సముదాయతావచ్ఛేదకఞ్చ ప్రకృత్యుపాత్తా

---

(౧) శ్రీసూక్తమ్. † (పా) విశేష్యభూత

జాతిరేవ. తథాచ "ఆత్మానిత్యః" ఇత్యాదౌ ఆత్మవ్యక్తిబహుత్వేపి, ఏకవచనమ్ - ఆత్మత్వావచ్ఛిన్న సముదాయైకత్వపరతయా ఆత్మత్వావచ్ఛేదేన నిత్యత్వబోధకమితి సప్రయోజనమ్. యద్యపివిశిష్టవైశిష్ట్యస్య ఔత్సర్గికత్వేన, "ఆత్మానోనిత్యాః" ఇత్యుక్తావపితత్సిద్ధిః; తథాపి-ఉత్సర్గే బాధకాభావం దృఢయితుమ్, ఏకవచనమ్. (౧౫)

వస్తుతస్సముదాయద్వారకైకత్వబోధనమాశ్రయితుం యుక్తమ్. సముదాయత్వ పర్యాప్త్యధికరణవృత్తిత్వసిద్ధ్యైవ ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన అపరపదార్థాఽన్వయసిద్ధేః. (౧౬)

నచైవమ్, అనేకఘటవతి "ఘటోఽస్తి" ఇత్యాద్యనుపపత్తిః; తత్ర అగత్యా జాతిద్వారైకత్వాఽన్వయస్య అవ్యావర్తకస్యాపి ప్రత్యేకమేకత్వవత్, ప్రకృతిప్రయోగసాధుత్వార్థం ప్రయుక్తే నైకవచనేన బోధనాఙ్గీకారాత్. నచ, అనుపాత్తసముదాయద్వారకాఽన్వయః అనుపపన్నః; "గార్గిత్యా" ఇత్యాద్యప్రయోగాత్, "లోహితస్స్ఫటికః, పీతశ్శఙ్ఖః" ఇత్యాదౌ గుణిలక్షణయా విశేష్యభూతవిశేషణస్యైవ పరామ్పరాసమ్బన్ధబోధనేన ప్రామాణ్యాఽభ్యుపగమాదితి వాచ్యమ్. విశేషణస్యద్వారత్వే విశేష్యత్వాపేక్షాయామపి, "లోహితస్స్ఫటికః" ఇత్యాదివదుపాత్త విశేషణస్య అనుపాత్తద్వారకాఽన్వయసమ్భవాత్. విశేష్యవిశేషణస్యైవ సద్వారకాఽన్వయ ఇత్యుక్తౌ, ఏకో వ్రీహిరిత్యాద్యసమ్భవాత్. (౧౭)

తత్ర ఏకవచనస్య సాధుత్వార్థత్వేపి ఏకశబ్దస్య జాతిభేదశఙ్కావ్యావృత్త్యర్థం జాతిద్వారకైకత్వపరతయైవ సార్థక్యస్యవక్తవ్యత్వాత్. ఇత్థఞ్చ ప్రకృతే విశిష్టవైశిష్ట్య వ్యుత్పత్త్యనవతారేపి, ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక జ్ఞానానన్దరూపత్వావచ్ఛిన్న సముదాయైకత్వబోధనే, తత్సామానాధికరణ్యమాత్రేణ అపరపదార్థస్య భగవచ్ఛేషత్వస్య జ్ఞానానన్దరూపత్వాద్యవచ్ఛేదేన నిష్ప్రత్యూహాత్మాన్వయసిద్ధిః ప్రయోజనమితిసిద్ధమ్.

అపిచేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. (౧) "నహివిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలోపోవిద్యతే" (౨) "అవినాశీవాఽరే అయమాత్మా అనుచ్ఛిత్తిధర్మా" ఇత్యాదిప్రమాణానుసారేణ, అసఙ్కోచన్యాయేనచ కర్తృతి వ్యక్తత్వాత్, మకారసిద్ధజ్ఞాతృత్వస్య స్వాభావికత్వేన, తత్రదేహవైశిష్ట్యస్యాఽప్రయోజకత్వాత్. సంసారిణామేవ ధర్మభూతజ్ఞానస్య విషయావగాహనదశాయాం దేహవైశిష్ట్యాపేక్షాభ్యుపగమాత్. అన్యేషాం తన్వభావే "సన్ధ్యవదుపపత్తేః" ఇత్యేవ సిద్ధాన్తితత్వాత్. (౧౯)

వస్తుతస్తు ధాతుశక్త్యప్రథమోపస్థితజ్ఞాతృత్వస్య, * సిద్ధే శబ్దార్థే తిన్యాయేన శ్రుతిస్మృత్యాదిప్రమాణాన్తరేణచ నిరుపాధికత్వసిద్ధ్యా, తస్యాఽన్వయేన శేషత్వస్యాపి దేహావిశిష్టాఽన్వయే సఙ్కోచాపత్తిరూపక్రమబాధాపత్తిశ్చ. అతఏవ మకారోపాత్తజ్ఞాతృత్వేన ఆత్మనో దేహాద్వ్యావృత్తిసిద్ధిరప్యుపపద్యతే. దేహస్య అనిత్యస్య సర్వకాలానవచ్ఛిన్నజ్ఞాతృత్వాఽసమ్భవాత్. ఏవంజ్ఞానత్వాఽఽనన్దత్వాఽణుత్వాంశేష్వపి సఙ్కోచోపక్రమవిరోధౌ, తన్ముఖేన దేహాద్వ్యావృత్తిసిద్ధిశ్చాఽనుసన్ధేయా; ఏతేన కిఞ్చేత్యాద్యపి దూరోత్సారితమ్. (౨౦)

కిఞ్చ "అహంజాగ్రద్దశాయాం దేహాదికంజానామి. స్వప్నాదిషు దేహమపి నజానామి" ఇతిప్రతీత్యా, ఆత్మదేహయోర్మిథః జ్ఞాతృజ్ఞేయభావాద్భేదసిద్ధిః. అపిచ, దేహాత్మనోః "ఇదమ్, అహమ్" ఇతిప్రతీతివిషయత్వాదపిభేదసిద్ధిః. అన్యచ్చ, "మమశరీరమ్" ఇతిప్రతీత్యాచతథా. ఇతరచ్చ, "బాలదేహోఽహం మన్దజ్ఞానః, యువదేహోఽహంబహుజ్ఞానః" ఇత్యాదిప్రతీత్యాపి,తథా. "స్థూలోఽహమ్" ఇత్యాదిప్రతీతిస్తు పణ్డితానామన్తర్యామివిషయత్వాత్, పామరాణాంభేదాఽగ్రహాచ్చ ఉపపద్యతే. ఏతచ్చ "అవయవసఙ్ఘాతస్యఆత్మత్వే, ఏకావయవాపగమే అహమ్బుద్ధిన్యూన

(౧) బృ-౬-3-30- (౨) బృ-౬-౫-౧౪.

హారాభావప్రసక్తిః; ఏకావయవస్య ఆత్మత్వే తన్నాశే తత్ప్రసక్తిః; వినిగమనావిరహశ్చ. ఇదఞ్చ, దేహస్యాఽఽత్మత్వేఽకృతాభ్యాగమకృతవిప్రణాశ ప్రసక్తిః" ఇత్యాదిబహుదూషణమ్, తత్త్వశేఖరాఖ్యరహస్య ప్రబన్ధే ప్రపఞ్చితమ్; తత్రైవాఽనుసన్ధేయమ్.

ఇత్థఞ్చ, బహుప్రమాణన్యాయానుగృహీతమకారాఽసఙ్కోచస్వారస్యాత్ మకారో దేహవ్యావృత్తనిష్కృష్టాత్మపర ఇతిసిద్ధమ్. (౨౧)

ఇదఞ్చాఽధికరణం పఞ్చసూత్ర్యాత్మకమ్. తత్ర "భూతానిచ కవర్గేణ" ఇత్యాదౌ "ఆత్మాతు సమకారేణ పఞ్చవింశః ప్రకీర్తితః" ఇతివచనే జీవస్యమకారవాచ్యత్వకణ్ఠోక్తిం స్ఫుటత్వాదుపేక్ష్య, "ఆత్మాతుసమకారేణ" ఇత్యత్ర శ్రుతిప్రసిద్ధపఞ్చవింశతత్త్వోక్తేర్భోక్తృత్వరహితజీవస్వరూపపరత్వమ్, పఞ్చవింశతత్త్వస్య పఞ్చవింశ వర్ణవాచ్యత్వమ్, చతుర్వింశతి తత్త్వానాం చతుర్వింశతివర్ణవాచ్యత్వోక్త్యైవ సిద్ధమిత్యౌచిత్యపరత్వఞ్చాఽభిప్రేత్య, వచనాఽనుక్తం లోకసిద్ధం మకారస్య పఞ్చవింశత్వం కణ్ఠతోసిద్ధిశన్, భావవ్యుత్పత్త్యా ధాతుసిద్ధజ్ఞానత్వాసఙ్కోచన్యాయేన, నిష్కృష్టాత్మపరత్వఞ్చ దర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ.

సూత్రార్థస్తు:-

అత్ర-"మకారః. నిష్కృష్టజీవవాచకః. వర్గ్యేషు పఞ్చవింశాక్షరత్వాత్, జీవేజ్ఞానత్వబోధకత్వాచ్చ." ఇత్యనుమానద్వయమభిప్రేతమ్. "తస్యాః ఖురన్యాస" ఇత్యాదౌ పఞ్చవింశాక్షరే, వ్యభిచారవారణాయ "వర్గ్యేషు" ఇత్యుక్తమ్. అత్ర, "వర్గ్యేషు యత్సఙ్ఖ్యాయుక్తమ్, యదక్షరమ్, తత్-తత్త్వేషు తత్సఙ్ఖ్యయుక్తద్రవ్యవాచి" ఇతి, సామాన్యవ్యాప్తిః, ఆద్యానుమానే అభిప్రేతా. విపక్షే "భూతానిచకవర్గేణ" ఇత్యాదివచనవిరోధ ఇత్యభిప్రేతమ్. ద్వితీయాఽనుమానే ప్రణవస్థ మకారస్య అన్యచ్ఛబ్ద పర్యాయతయా, ధర్మభూతజ్ఞానబోధకత్వాభా

మూ;— (౭౫) ఇతుతాన్ సమష్టివాచకమ్.

వాత్, న తద్వాచకజ్ఞానపదాదౌవ్యభిచారఇత్యభిప్రాయేణ "జీవే" ఇత్యుక్తమ్., విపక్షేమకారాఽర్థ సఙ్కోచప్రసఙ్గ ఇత్యభిప్రేతమ్.

(మకారమ్) ప్రకరణాత్ ప్రణవస్థమకార ఇత్యర్థః. (ఇరుపత్తఞ్జామక్షరమాయ్) అత్రలోకప్రసిద్ధ్యా వర్ణ్యాక్షరేషు పఞ్చవింశత్వం వివక్షితమ్. (ఙ్ఞానవాచియుమా యిరుక్కైయాలే) స్వయమ్ప్రకాశత్వం జ్ఞానశబ్దార్థః. భావవ్యుత్పత్త్యా తద్వాచకత్వం వివక్షితమ్. (ఆత్మావై చ్చొల్లుకిఱతు) అపరపదార్థాఽన్వయప్రతియోగితయా,నిష్కృష్టజీవ స్వరూప బోధక ఇత్యర్థః. (౨౨)

ఇత్థంన్యాయత్రయంప్రదర్శ్య, అనన్తరంసమభివ్యాహృతపదోపాత్తశేషత్వాశ్రయాఽసఙ్కోచన్యాయం దర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఇతుతానిత్యాదినా.)

(ఇతుతాన్) ప్రణవస్థ మకారస్త్విత్యర్థః. (తాన్) ఇత్యనేన అసాధారణస్వరూపవాచినా మకారాన్తర వైషమ్యమభిప్రేతమ్. * సమష్టిశబ్దః - త్రివిధాత్మవర్గపరః. (ఇతుతాన్) ఇత్యత్ర ఇదం శబ్దః - శేషత్వాశ్రయబోధకత్వరూప హేతుపరః. (సమష్టివాచకమ్) వస్తుతః త్రివిధాత్మవర్గరూపాఽపరపదార్థాఽన్వయప్రతియోగినో జ్ఞానత్వేనరూపేణ వాచక ఇత్యర్థః. అనేనమకారస్య దేహావిశిష్టాత్మ స్వరూప పరత్వాఽభావసమర్థనస్య, దేహాఽనవచ్ఛిన్నసూక్ష్మచిద్రూపబద్ధాత్మ వర్గ ముక్తాత్మవర్గ నిత్యసూరివర్గాణాం లాభః ప్రయోజనమిత్యపిసూచితమ్. (౨౩)

అథ ప్రకృత్యర్థతావచ్ఛేదక జ్ఞానజాత్యవచ్ఛిన్నే సముదాయైకత్వబోధకత్వాదపి, మకారోనిష్కృష్టాత్మ పరఇతిపఞ్చమన్యాయం

మూ;— (౭౯) జాత్యేకవచనమ్.
మూ;— (౮౦) ఇత్తాల్ ఆత్మాజ్ఞాతావెన్ఱు, దేహత్తిల్ వ్యావృత్తి శొల్లిత్తాయిత్తు.

ప్రదర్శయతితృతీయసూత్రేణ (జాత్యేకేత్యాదినా).
అత్ర "ఇతుతాన్" ఇతి విశేష్యమనుసన్ధేయమ్. ప్రణవస్థమకార స్త్విత్యర్థః. అనేక ఘటవతి "ఘటోఽస్తి" ఇత్యాద్యేకవచనాన్తనైష మ్యం తుశబ్దేనద్యోత్యతే. జాతిశబ్దః-సర్వేషామాత్మనాం స్వయమ్ప్రకా శత్వరూపభిన్నభిన్నపరస్పరసాదృశ్యలక్షణాకృతిపరః.సిద్ధాన్తే ఆకృత్య తిరేకేణజాతే రనభ్యుపగమాత్.జాతిసమ్బన్ధి ఏకవచనం-జాత్యేకవచనమ్. జాతిసమ్బన్ధశ్చ-జాత్యవచ్ఛిన్న సముదాయైకత్వబోధకత్వమ్. తథాచ "ఏకో వ్రీహిః" ఇత్యాదౌ ఏకశబ్దేన, వ్రీహిషు జాతిద్వారకైకజ్ఞానవిష యీభావస్యైవ సముదాయతారూపత్వాత్. సిద్ధాన్తే అపేక్షాబుద్ధి విశేషాఽతిరేకేణ సఙ్ఖ్యాయా అనభ్యుపగమాచ్చ.తాదృశైకవచనాన్తోఽ యంమకార ఇత్యర్థః. (౨౮)

అథకర్తరివ్యుత్పత్తిసిద్ధజ్ఞాతృత్వాఽసఙ్కోచాదపి,మకారేణనిష్కృ ష్టాఽఽత్మబోధముఖేన త్రివిధాత్మవర్గలాభో దేహవ్యావృత్తిసిద్ధిశ్చ, మకారస్య ప్రయోజన మితిదర్శయన్,అనన్తత్వాఽణుత్వాఽసఙ్కోచబలా దపి తదుభయం సిద్ధిన్యాయతౌల్యేనసూచయన్, మకారస్య నిష్కృష్టా ఽఽత్మపరత్వేపక్షస్థమూఽస్తమనవమదూషణాని ప్రదర్శయతి చతుర్థ సూత్రేణ (ఇత్తాలిత్యాదినా).
(ఇత్తాల్) కర్తరివ్యుత్పన్నేన మకారేణేత్యర్థః. "ఆత్మనితిష్ఠ న్" ఇత్యాదౌ ఆత్మశబ్దస్య జీవేప్రసిద్ధిమభిప్రేత్య (ఆత్మా) ఇత్యుక్తమ్. (జ్ఞాతా) ఇత్యనేన నిరుపాధికజ్ఞాతృత్వం వివక్షితమ్.(ఎన్ఱు)ఇతిబోధనేనే త్యర్థః. (దేహత్తిల్) స్థూలోహమిత్యాది ప్రతీత్యా దేహాభేదస్యశఙ్కా

మూ;— (౫౧)　దేహ_త్తిల్ వ్యావృ_త్తి-తత్వశేఖర_త్తిలే శొన్నో౯మ్.

తత్వాత్ ,.(దేహ_త్తిలిత్యు_క్తమ్.) అచిద్వ్యావృత్తౌతాత్పర్యమ్. (దేహ_త్తిల్ వ్యావృ_త్తి) దేహాద్భేదఇత్యర్థః. (శొల్లిన్ఱాయిన్ఱు) దార్ష్టాన్తికనిగమనవత్ "శొల్లిన్ఱాయిన్ఱు" ఇతి ఉ_క్తిసమా_ప్తిర్నిర్దేశః.

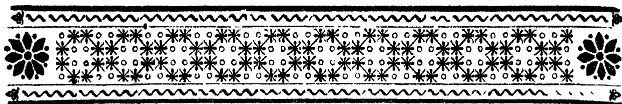
ఇత్థం ప్రమాణా_న్తరాఽసఙ్కోచన్యాయా ఽనుగృహీతేన మకారేణ, పఞ్చధా దేహవ్యావృ_త్తిసిద్ధిముక్త్వా, పూర్వో_క్తదార్ఢ్యోపపాదనాయ స్వీయప్రబన్ధా_న్తరో_క్తమాత్మనో దేహవ్యావృ_త్తి సాధకన్యాయజాతంస్మారయన్, మకారస్య నిష్కృష్టాత్మపరత్వే దశమదూషణమపి సూచయతి పఞ్చమసూత్రేణ (దేహ_త్తిలిత్యాదినా).

అత్ర ఆదౌ పూర్వసూత్రస్థమాత్మేతిపదం షష్ఠ్య_న్తతయా అనుషఞ్జనీయమ్. ఆత్మావుక్కు దేహాద్భేద ఇత్యర్థః. (తత్వశేఖర_త్తిలే) తత్వశబ్దః - చిదచిదీశ్వరరూప ప్రామాణికవస్తుపరః. శేఖరశబ్దేన స్వో_క్త తత్వత్రయస్య మోక్షార్థమవశ్యజ్ఞాతవ్యత్వం దృఢతమాఽనేకప్రమాణోపప_త్తిసిద్ధత్వఞ్చాఽభిప్రేతమ్. అత్ర ప్రతిపాద్య ప్రతిపాదకయోరభేదోపచారేణ, తత్వశేఖరాఖ్య ప్రబన్ధఇత్యర్థః. ప్రమాణోపప_త్తిసిద్ధార్థవ_క్తృత్వరూపం పూజ్యత్వం స్వస్మిన్ దృఢమిత్యభిప్రాయేణ (శొన్నో౯మ్) ఇతిబహువచనప్రయోగః. తథాచ తత్ప్రబన్ధో_క్తన్యాయబలాదపి దేహవ్యావృ_త్తివత్ జ్ఞాతృత్వాద్యసఙ్కోచస్యాపి సిద్ధ్యా, మకారస్య నిష్కృష్టాత్మపరత్వసిద్ధిరితిభావః.　(౨౮)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే మకారార్థసమర్థనంనామ దశమాధికరణం సమా_ప్తమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే అకారాదిక్రమసమర్థనం నామ ఏకాదశాధికరణమ్.

మూ,—(౮-౨) మణత్తైయుమ్ ఒళిత్తైయుమ్ కొణ్డు పూత్తైయుమ్ రత్నత్తైయుమ్ విరుమ్బుమాపోలే, శేషమెన్ఱు ఆత్మావై ఆదరిక్కిఱతు.

ఇత్థం ప్రణవస్థాఽక్షరత్రయం వ్యాఖ్యాతమ్. అథ తత్క్రమస్సమర్థ్యతే. తత్రసంశయః. అకారాద్యక్షరత్రయక్రమో నోపపద్యతే, ఉత ఉపపద్యతే. తదర్థమాత్మనో జ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయా శేషత్వముత్కర్షో, న వేతి. తదర్థం తత్ర ప్రమాణమస్తి, న వేతి. తదర్థం తత్ర ఉపపత్తిర్నాస్తి, ఉత అస్తీతి.

యద్యపి, ఏతత్పాదీయాఽష్టమాధికరణ షష్ఠసూత్రాదిషు, శేషత్వస్య జ్ఞాతృత్వాద్యపేక్షయా ఉత్కర్షస్సాధితః. తథాపి జ్ఞాతృత్వాద్యభావాపేక్షయా శేషత్వాభావస్య భగవతోఽత్యన్తాఽనిష్టావహత్వేన, శేషత్వస్యోత్కర్షః పూర్వం సాధితః; అత్ర తు శేషత్వస్య జ్ఞాతృత్వాద్యపేక్షయా భగవదత్యన్తేష్టావహత్వేన ఉత్కర్షస్సాధ్యత ఇతి న గతార్థతా.

తత్ర పూర్వః పక్షః:—

(౧) "అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్వేద" (౨) "సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ" ఇత్యాదిషు, భగవత్స్వరూపరూప గుణాదిజ్ఞాన తద్భోగయోరపి పురుషార్థత్వోక్తతయా, తాదృశజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయా భగవచ్ఛేషత్వస్య ఉత్కర్షే మానాభావః. (౨)

---

(౧) తై-ఆ-౬-౧. (౨) తై-ఆ-౧.

నచ, భగవచ్ఛేషత్వాఽభావే స్వాతన్త్ర్యబుద్ధ్యాపత్త్యా, భగవదత్యన్తాఽప్రియత్వాపత్తిరిత్యుక్తతయా, భగవత్ప్రియతమత్వాపాదకం శేషత్వమేవోత్కృష్టమితివాచ్యమ్. కేవలాఽనుభవపరాణాం ముక్తానాఽమత్యన్త శిథిలకరణానాం భక్తిపారవశ్యప్రపన్నానాఞ్చ స్వాతన్త్ర్యబుద్ధ్యభావేపి, శేషత్వాఽభావదర్శనేన వ్యభిచారాత్. నచతేషాం శేషత్వాభావేన నికర్షః ప్రమాణపథమారోహతి; యేన శేషత్వముత్కర్షస్స్యాత్. (3)

నచ, (౧) "ఉడమ్బొడే యాన్ కనరాత ఉయిరినాల్ కుఱైవిలమే" ఇతిదివ్యసూక్తౌ, దివ్యజ్ఞానినాం గుణాఽనుభవపరిపూర్ణానామపి శ్రీశఠకోపమునీనాం, సర్వశరీరకస్య భగవతశ్శరీరత్వేన సిద్ధస్య స్వాత్మనశ్శరీరలక్షణభూత శేషత్వాభావే, అనాదరణీయత్వాఽనుసన్ధానేన భగవత్స్వరూపజ్ఞాన తద్గుణాఽనుభవాపేక్షయా తచ్ఛేషవృత్తిరేవోత్కృష్టేతి వాచ్యమ్. (౨) "పరమం సామ్యముపైతి" (3) "మమసాధర్మ్యమాగతాః" ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతివిరోధేన, ముక్తేః (౪) "జ్ఞానీత్వాత్మైవమే మతమ్" (౫) "సమహాత్మా సుదుర్లభః" ఇత్యాదిస్మృతివిరోధేన, ముముక్షుషుచ నైషమ్యస్యాఽప్రామాణికతయా తత్సూక్తేశ్శేషవృత్తిప్రశంసామాత్రపరత్వాత్. ఏతేన, (౬) "నహిమే జీవితేనార్థః" (౭) "నదేహమ్" ఇత్యాదిసూక్తిరపివ్యాఖ్యాతా. (౪)

నచ, పుష్పస్య గన్ధేనోత్కర్షవత్, రత్నస్య తేజసైవోత్కర్షవచ్ఛేషవృత్త్యైవ ఆత్మనఉత్కర్షఇతియుక్తమ్. పుష్పేగన్ధాద్యపేక్షయా రూపాదేః, రత్నే రూపాపేక్షయా గన్ధాదేశ్చ అభోగ్యత్వస్య ప్రామాణికతయా, తత్రగన్ధరూపోత్కర్షేణ ఆదరసమ్భవేపి, ముక్తేషుజ్ఞానిషుచ జ్ఞానానన్దయోశ్శేషవృత్త్యపేక్షయా భోగ్యత్వాఽభ్యుపగమే ఆనన్ద

(౧) తి-వాయ్-౪-౮-౧౦. (౨) ముణ్డ-3-౧3. (3) గీ-౧౪-౨. (౪) గీ.౭-౧౮. (౫) గీ-౭-౧౯. (౬) రా-సు-౨౬-౫. (౭) స్తో-౭-౫౭.

తారతమ్యస్య వజ్రలేపత్వాత్ .

తస్మాత్ శేషవృత్త్యుత్కర్షసూచకతయా ప్రథమోపాదానమితి వక్తుమశక్యత్వాత్, ధర్మిస్వరూప కథనపూర్వకమేవ ధర్మస్వరూప కథనస్యోచితత్వాచ్చ, ప్రణవస్థాఽకారాదివర్ణత్రయక్రమోఽనుపపన్నః. (౫)

నచ, "జాయాం ప్రతిగ్రాహితగన్ధమాల్యామ్-పీతప్రతిబద్ధవత్సామ్-ధేనుం-ముమోచ" ఇత్యాదౌ సర్వత్ర ధర్మకథనపూర్వకం ధర్మిస్వరూప కథనమ్, తత్క్రమేణబోధనఞ్చ దృష్టమితివాచ్యమ్. ధర్మిశబ్దస్య ఉద్దేశ్యపరతయా, ధర్మశబ్దస్య విధేయపరతయాచ దోషాఽభావాత్. ఉద్దేశ్యవిధేయయోః ప్రాథమ్యచారమ్యలక్షణత్వాత్. అతఏవహి నిగమనావయవే ఉద్దేశ్యవిధేయ పరత్వాఽభావేపి దార్ష్ట్యార్థమనువాద రూపేపురోవాదాఽనురూప్యాయఉద్దేశ్యవిధేయయోః క్రమేణనిర్దేశః.

ఇత్థఞ్చ ప్రకృతే మకారార్థాఽనువాదేన శేషత్వస్య విధేయత్వాత్, క్రమో నోపపద్యతఇతి. (౬)

సిద్ధాన్తస్తు:-

(౧)"అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద"(౨)"సోఽశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్" ఇత్యాద్యుక్త స్వరూపజ్ఞానగుణాఽనుభవరూపయోర్జ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వయోర్భగవత్ప్రీతిమాత్రేచ్ఛాసాధ్య వ్యాపారరూపత్వే భగవత్ప్రియతమశేషత్వరూపతయా, స్వప్రీతీచ్ఛయాపి సాధ్యత్వే శేషత్వరూపత్వాభావేనచ, శేషత్వస్య నిరుక్తస్య కేవలజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాపేక్షయా ఉత్కర్షరూపత్వస్య ప్రణవ నమశ్శబ్దాదిసిద్ధత్వేన, తత్ర మానాభావ ఇత్యయుక్తమ్. (౭)

యద్యపి, కేవలాఽనుభవ పరేషుముక్తేషు, భక్తిపారవశ్య ప్రపన్నేషుచ స్వాతన్త్ర్యబుద్ధ్యభావేపి, కాయికశేషవృత్త్యభావేన శేష

---

(౧) తైఆ-౬-౧. (౨) తై-ఆ-౧.

త్వాభావస్య స్వాతన్త్ర్య బుద్ధిరూపాఽఽత్మాపహారాపాదకతయా, భగవదత్యన్తాఽనిష్టత్వేన జ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽభావాపేక్షయా నైష మ్యాత్, జ్ఞాతృత్వ భోక్తృత్వాఽపేక్షయా శేషత్వస్యోత్కృష్టాఽన ప్యువపి. తథాపి, తేషు స్వరూపజ్ఞానగుణాఽనుభవయోరేవ శేషత్వరూపతయా, శేషత్వసామాన్యాభావస్య స్వాతన్త్ర్యబుద్ధ్యాపాదకత్వం యుక్తమితి నదోషః. (౮)

కిఞ్చ, కేవలాఽనుభవపరేషు భక్తిపరవశేషు పరిపూర్ణభగవదనుభవజనితాఽనవధికాతిశయప్రీతికారితాఽశేషావస్థోచితాఽశేష శేషవైకరతిరూప నిత్యకైఙ్కర్యాఽభావేన, అసఙ్కుచిత శేషత్వస్య తదీయజ్ఞాతృత్వ భోక్తృత్వాపేక్షయాఽప్యుత్కర్షోయుక్తఏవ. అత ఏవహి (౧) "మయర్వఱ మతినలమరుళినన్" ఇత్యుక్త్వాపి, (౨) "వఴువిలావడిమైశెయ్య వేణ్డుమ్నామ్" ఇతిప్రార్థనముపపద్యతే. అత ఏవచ, (3) "ఉయిరినాల్ కుఱైవిలమే" ఇతిఅశేష శేషవృత్త్యలాభేన ఆత్మన్యనాదరణీయత్వాఽనుసన్ధాన మప్యుపపద్యతే. (౯)

నచ, కేవలానుభవపరేషు నికర్షాఽభ్యుపగమేశ్రుతి స్మృతివిరోధః. అశేష శేషతారూప భగవద్భోగ్యాధిక్యశాలినాం తద్రహితానాఞ్చ వైషమ్యస్యన్యాయప్రాప్తత్వాత్. తథాపి భోగమాత్రసామ్యపరతయా శ్రుతి స్మృతివిరోధాభావాచ్చ భోగ్యానామాశ్రయభేదేన వ్యవస్థితత్వేపి, ద్వివిధముక్తానాం నిత్యసూరీణాం దివ్యమహిషీణాం భగవతశ్చస్వపరాశ్రితస్వాభావికాఽఽకారజ్ఞానేచ్ఛాకృతి ప్రవృత్తిరూప సర్వభోగ్యాఽనుభవాఽవిశేషేణ, తాదృశాఽనుభవరూప నిరతిశయానన్ద తారతమ్యాఽప్రసఙ్గాత్. (౪) "నార్హన్తి శరణస్థస్య కలాంకోటితమీమ్" ఇత్యాద్యనుసారేణ, ముముక్షువైషమ్యస్య స్ఫుటత్వాచ్చ. (౧౦)

---

(౧)తి-వాయ్-౧-౧-౧. (౨) తివాయ్-3-3-౧.(3) తి-వాయ్-౪-౮-౧౨. (౪)

అతఏవ జ్ఞానభక్తిపరిపూర్ణాయా అపి శ్రీసీతాదేవ్యాః, (౧) "నహిమేజీవితేనార్థః" ఇత్యాదినా అలాభక్లేశాఽనుసన్ధానముపపద్యతే. అతఏవచ (౨) "నదేహంనప్రాణాన్" ఇతి పరమాచార్యసూక్తౌ, "శేషత్వవిభవాత్" ఇతి అసఙ్కుచితశేషవృత్తిసామ్రాజ్యం నిర్దిశ్య, "నాన్యత్కిమపి" ఇతి మోక్షసుఖేప్యనాదరోఽనుగృహీతః. (౧౧)

అతఏవచ, పుష్పేషు రత్నేషు చ గన్ధస్య తేజసశ్చ తారతమ్యేన ఆదర తారతమ్యవత్, అనుభవపరేషు భక్తిపరేషుచ తథాత్వంయుక్తమితి, శేషవృత్త్యుత్కర్షప్రమాణాఽనుగ్రాహకన్యాయోప్యుపపద్యతే. గన్ధతేజోభ్యాం సజాతీయసర్వోత్కృష్టేషు పుష్పరత్నేషు సజాతీయసర్వభోగ్యాన్తర్భావవత్, స్వరూపజ్ఞానగుణానుభవపూర్వకాఽశేష శేషవృత్తిశాలిషు సర్వేషామాత్మనాం పరమాత్మనశ్చ సర్వభోగ్యలాభస్సమ్భవతీతి దృష్టాన్తదార్ష్టాన్తికయోః స్సామ్యస్యవివక్షితతయాపుష్పేషురూపానుత్కర్షస్య రత్నేషుగన్ధానుత్కర్షస్యచ ప్రామాణికత్వవత్, స్వరూపజ్ఞానగుణానుభవయోశ్శేషవృత్త్యపేక్షయాఽనుత్కర్షస్య ప్రామాణికత్వం నాస్తీత్యుక్తేరనవకాశ పరాహతత్వాత్. (౧౨)

అతఏవ, అనాదరోక్తిః శేషవృత్తి ప్రశంసామాత్ర మిత్యుక్తే ర్న్యాయద్వయాఽనుగృహీతప్రమాణావిశ్వాసమాత్ర నిబన్ధనత్వాచ్చ, ముక్తేషునిత్యేషుచభోగ్యానాంన్యూనాఽధికభావవ్యవస్థయో స్సత్త్వేపి, సర్వేషాం సర్వభోగ్యాఽనుభవితృత్వేన, ఆనన్దతారతమ్యస్య దూరీకృతత్వాచ్చ. (౧౩)

తస్మాద్ధర్మిస్వరూపకథనపూర్వకమేవ ధర్మస్వరూపస్య వక్తవ్యత్వేపి, పూర్వోక్తరీత్యా శేషవృత్త్యుత్కర్ష సూచకతయా శేషత్వస్య ప్రథమోపాదాన మితి వక్తుంశక్యమేవ. ఇత్థఞ్చ న్యాయద్వయాను

(౧) రా-సు-౨౬-౫.   (౨) స్తో-ర-౫౭.

గృహీత శ్రీశఠకోపముని శ్రీ సీతాదేవిపరమాచార్యసూక్తిసిద్ధంజ్ఞాన
భోక్తృత్వాపేక్షయా శేషవృత్తేరాధిక్యం సర్వవాఙ్మూలభూత ప్రణవరూప
ముఖ్యప్రమాణమేవసూచయతీతి, ప్రణవస్థాఽకారాది వర్ణక్రమోయుక్త
ఏవేతిసిద్ధమ్. (౧౪)

ఇదఞ్చాఽధికరణం సూత్రత్రయాత్మకమ్. తత్ర అకారోకారాభ్యాం ప్రతిపాద్యమానం భగవచ్ఛేషత్వం తదనన్యార్హత్వఞ్చ, మకారార్థజ్ఞాతృత్వభోక్తృత్వాఽపేక్షయా భగవత్ప్రియతమత్వేన ఉత్కృష్టమితిసూచయితుం, తయోః ప్రథమనిర్దేశ ఇతి, తృతీయసూత్రేవక్ష్యన్, తదుపోద్ఘాతతయా ద్వితీయసూత్రే తదుత్కర్షే ప్రమాణంవక్ష్యన్, తదుపోద్ఘాతతయా ప్రమాణాఽనుగ్రాహకన్యాయద్వయం దర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ (మణత్తైయుమిత్యాదినా).

(మణత్తైయుమ్) సజాతీయపుష్పోత్కర్షరూపమాన పరిమళత్తైయుమిత్యర్థః. (ఒళియైయుమ్) సజాతీయరత్నోత్కర్షరూపమాన తేజస్సైయుమిత్యర్థః. (కొణ్డు) జ్ఞాత్వేత్యర్థః. ఏకగన్ధవ్యక్తివిశేషనిష్ఠపురుషాఽనుకూలత్వ లక్షణభోగ్యతాయామ్, సర్వగన్ధాన్తరనిష్ఠతాదృశభోగ్యతానామన్తర్భావాత్, ఏకరత్న ప్రభావ్యక్తినిష్ఠ భోగ్యతాయాం సర్వరత్నప్రభాన్తర నిష్ఠభోగ్యతానామన్తర్భావాచ్చ, గన్ధప్రభయోః పుష్పరత్నోత్కర్ష రూపత్వమిత్యభిప్రేతమ్. (పూవైయుమ్రత్నత్తైయుమ్) సర్వోత్కృష్ట పుష్పవ్యక్తి విశేషత్తైయుమ్, సర్వోత్కృష్టరత్నవ్యక్తివిశేషత్తైయుమిత్యర్థః. (విరుమ్బుమాపోలే) అత్యన్తమాదరిక్కుమాపోల్ ఇత్యర్థః. అత్రత్య దృష్టాన్తద్వయోక్త్యా, పుష్పరత్నయోః పరిమళప్రభారూప భోగ్యాకారయోర్వ్యవస్థాయాం సత్యామపి, తదుభయాఽనుభవితౄణాం భోగతారతమ్యం నాస్తీతివ్యజ్యతే.

(శేషమేస్తు) శేష ఇతిజ్ఞాత్వేత్యర్థః. అత్ర "ఆత్మావై" ఇతి వక్ష్యమాణాఽఽత్మ-విభక్తిపరిణామేనవి శేష్యత్వేనఆకృష్యతే. తథాచ ప్రణవేన నమసాచ అనన్యార్హ శేషత్వరూపోత్కర్షవత్తయా, ఆత్మానమనుసన్ధాయేత్యర్థః. (ఆత్మావై ఆదరిక్కీ-అతు) (౧) "యమూహోఽజస్రకాలమ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా, "సర్వవిధకైఙ్కర్యవిశిష్టవేషేణఆత్మవిషయకప్రార్థనావానహం నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యేవంతృతీయపదేన క్రియతఇత్యర్థః.

తథాచ శేషవృత్తేర్జ్ఞానభక్తిపూర్వకతయా శేషవృత్తిమత ఆత్మనోభోగ్యాధిక్యేన భగవత్ప్రియత్వాధిక్యాత్, తదుభయాఽనుభవితుస్స్వస్యపరమాత్మనశ్చఆనన్దతారతమ్య ప్రసఙ్గాభావాచ్చదార్ష్టాన్తికే శేషత్వముత్కర్ష ఇతివక్తుం యుక్తమితిభావః. అ (౧౫)

ఇత్థమ్, ఏకస్మిన్ భోగ్యేసజాతీయసర్వభోగ్యాన్తర్భావలక్షణసాధనాఽనుగృహీతేన భోగ్యతానామాశ్రయభేదేన, న్యూనాఽధికభావతారతమ్యవ్యవస్థాసత్త్వేపి, తాదృశసర్వభోగ్యభోక్తౄణాంభోగతారతమ్యాఽభావలక్షణబాధకాభావాఽనుగృహీతేన అసఙ్కోచ సహకృతేనచ మూలమన్త్రేణ, "సర్వప్రకారాఽనన్యార్హ శేషవృత్త్యర్హోహం తథైవ స్యామ్" ఇత్యేవంమకారోక్తజ్ఞానభోగ ప్రార్థనమన్తరేణ సర్వప్రకారాఽనన్యార్హాఽశేష శేషవృత్తిప్రార్థన ప్రతిపాదనేన, ప్రణవగతోద్దేశ్యవిధేయవ్యత్యాసమూలభూతే శేషత్వోత్కర్షే, మూలమన్త్ర ఏవ అన్వయముఖేన ప్రమాణమితిసూచితమ్.

అథ, శేషత్వాఽభావే, ఆత్మానాదరణీయత్వరూపవ్యతిరేక ప్రతిపాదనముఖేన తత్రప్రమాణభూతామ్, "నహిమేజీవితేనార్థోనవస్త్రైర్నచభూషణైః" ఇత్యాదిశ్రీరామాయణగత శ్రీసీతాదేవీసూక్త్యుపబృంహణభూతామ్, మూలమన్త్రోక్త ప్రార్థనస్య శేషత్వాభావే సర్వప్రకారా

(౧) అష్టశ్లో-3.

మూ;— (౨-౩) అల్లాతపోతు (౧) "ఉయిరినాల్ కుఱ్ఱైవిలమే" ఎన్గిఱ
పడియే త్యాజ్యన్.

వచ్ఛిన్నాత్మానాదరణీయత్వ ప్రతిపాదనరూపవ్యతిరేకముఖేన దశగాథా వివరణభూతాసుదశసుగాథాసు శిరోరత్నభూతామ్ (౨) "నదేహంన ప్రాణాన్" ఇత్యాదిదశగాథా వివరణభూతయాముునాచార్యానుగృహీతైకశ్లోకేన శపథోక్తిముఖేన దృఢీకృతాం ముఖ్యవేదభూతామ్, శ్రీశఠకోపమునిసూక్తిం కణ్ఠత ఉపపాదనేన ముఖ్యప్రమాణతయా *శృఙ్గగ్రాహికన్యాయేన దర్శయన్ శేషత్వోక్తిమ్, స్వయమవివ్యతిరేకముఖేన వివృణోతి ద్వితీయసూత్రేణ (అల్లాతవిత్యాదినా.) (౧౬)

(అల్లాతపోతు) "ఆత్మాశేషమల్లాతపోతు" ఇతి ధర్మిప్రతియోగ్యధ్యాహారేణ యోజనీయమ్. (పోతు) ఇత్యనేన కాలికవ్యతిరేకవ్యాప్తిస్సూచితా. (ఉయిరినాల్ కుఱ్ఱైవిలమే) "ఉయిర్" ఇతిశబ్దేన— "స్వాత్మాస్వస్యానుభూలోఽపి" ఇత్యాత్మసాక్షికఏవస ఇత్యుక్తిమ్, నిరతిశయభోగ్యభూతం నిష్కృష్టాత్మస్వరూపముచ్యతే. అనేనపూర్వతనవగాథాస్వనాదరణీయత్వేనోక్తాః, భోగ్యభూతా దేహధర్మాః ఆత్మధర్మా దేహశ్చవ్యావర్త్యన్తే. అత్రయత్సమ్బన్ధాద్దేహాదేర్భోగ్యత్వమ్; సోప్యనాదరణీయ ఇత్యుచ్యతే.

(ఉయిరినాల్) ఇతిపఞ్చమ్యా "మశకేభ్యోధూమః" ఇతివత్, (౧)[ఉడమ్బుడైయాన్ కవరాత] ఇతిశరీరిభూత భగవదేకప్రియత్వరాహిత్యలక్షణవిశేషణవిశిష్టస్యనిషేధ్యత్వేన, "కుఱ్ఱైవు" ఇతిపదోపాత్తేష్టహానౌ హేతుత్వం వివక్షితమ్. (కుఱ్ఱైవిలమే) ఇష్టహానిరహితా ఏవ భవామ ఇత్యర్థః. అవధారణేన ఇష్టహాన్యభావదార్ఢ్యోక్త్యా, తాదృశాత్మనోద్వేష్యత్వంసూచ్యతే.

---

(౧)తి-వాయ్-౪-౮-౧౦. (౨)స్తో-౭-౫౭.

మూ;-(౮౮)అతుతోన్ఱ శేషత్వత్తైచ్చెల్లిప్పినిన్ఱ ఆత్మావై చ్చొల్లుకిఱతు.

(ఎన్గిఱపడియే) ఇత్యుక్తప్రకారేణేత్యర్థః. (త్యాజ్యన్) తాదృశాత్మనోనోపేక్షణీయత్వమాత్రమ్; కిన్తుద్వేష్యత్వ మేవాస్తీత్యర్థః. (త్యాజ్యన్) ఇతిపుల్లిఙ్గనిర్దేశేన శేషత్వరహితస్య పురుషాధమత్వం ధ్వన్యతే. (౧౭)

ఇత్థం శేషత్వోత్కర్షేప్రమాణోపపత్తి సమ్ప్రదాయాన్ప్రదర్శ్య, అనన్తరంసర్వవాఙ్మూల భూతాఽకార ఏవతత్రప్రమాణ మితి వ్యఞ్జయన్, "ప్రణవే ఉద్దేశ్యవిధేయ వ్యత్యాసాఽస్వారస్యమర్థవిశేష సూచకతయానదోషః" ఇతిదర్శయన్, ప్రణవాక్షరత్రయ క్రమోపపత్తి రూప పరమసాధ్యంనిన్దశతి తృతీయసూత్రేణ (అతిత్యాదినా).

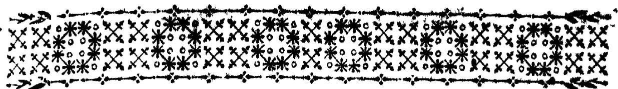
(అతుతోన్ఱ) శేషత్వవిశిష్టాత్మనః విపక్షే ద్వేషపర్యన్తానాదరస్య తృతీయపదప్రతిపాద్యస్య, శేషత్వోత్కర్షసూచనముఖేన ఉపపాదనార్థమిత్యర్థః. (శేషత్వత్తైచ్చెల్లి) భగవచ్ఛేషవృత్తిఫలోపధానవ్యాప్యాఽనన్యార్హాఽశేష శేషవృత్తియోగ్యతాం,ప్రథమద్వితీయాక్షర ధ్యాభ్యాత్క్రియాపదైరుక్త్వేత్యర్థః. (పిన్నై) అనన్తరమిత్యర్థః. (శొల్లి) ఇత్యనేన ఉక్తస్యాఽఽనన్తర్యస్యదార్ఢ్యార్థంపునరుక్తిః.జ్ఞాతవ్యార్థవిశేష సూచనాయ "మ్-ఆత్మైవాఽస్మి" ఇత్యన్వయమఙ్గీకృత్యాపి, యథాన్యాస ఏవయుక్తఇతిభావః. (ఆత్మావై) నిరుపాధికాఽసఙ్కుచిత జ్ఞానత్వ జ్ఞాతృత్వాఽనన్యత్వాఽనన్వాఽణుత్వవిశిష్టంవస్త్విత్యర్థః. (శొల్లుకిఱతు) మకారేణేతి శేషః. (౧౮)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే

ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయపాదే

అకారాదిక్రమసమర్థనంనామ ఏకాదశాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే ప్రణవస్యశాబ్దవాక్యార్థసమర్థనంనామ ద్వాదశాధికరణమ్.

మూ;— (౫౨) ఆక ప్రణవత్తాల్ (౧) "కణ్ణపురమొన్ఱుడైయానుక్కు డియేనోరువర్ క్కురియేనో" ఎన్గిఱపడియే, జీవ పరసమ్బన్ధమ్ శొల్లిర్ఱు.

ఇత్థం ప్రణవస్థపదార్థావ్యాఖ్యాతాః. అథప్రణవస్యద్వేధావాక్యార్థోనిరూప్యతే. తత్రసంశయః; ప్రణవస్యద్విధావాక్యార్థస్సమ్భవతి నవేతి. తదర్థం ద్వివిధవాక్యార్థపరత్వే, వాక్యభేదః ప్రసజ్యతేనవేతి. తదర్థం వాక్యార్థయోశ్శేషశేషిభావే ప్రమాణమస్తి నవేతి.

తత్రపూర్వఃపక్షః;—

ప్రణవస్యద్వేధావాక్యార్థోనసమ్భవత్యేవ; ద్వివిధవాక్యార్థస్యైవ దుర్నిరూపత్వాత్ తథాహి;-జీవేశ్వరయోశ్శేషశేషి భావస్తావన్న ప్రణవస్య ప్రధానభూతోవాక్యార్థః. జీవేశ్వరయోరక్ష్యరక్షకభావస్యాపి, ప్రణవప్రతిపాద్యత్వాఽభ్యుపగమేన, వినిగమనావిరహాత్. (౨) "పితాచరక్షకశ్శేషీభర్తాజ్ఞేయోరమాపతిః" ఇతికూటస్థసమ్ప్రదాయసూక్త్యనుసారేణ, పఞ్చవిధసమ్బన్ధానాం ప్రణవప్రతిపాద్యత్వాఽభ్యుపగమేన వినిగమనా విరహాచ్చ. ఏషుకస్యచిత్ప్రాధాన్యే ప్రమాణాభావాచ్చ. వాక్యార్థభేదే, తేషాంసర్వవాఙ్మూలభూతప్రణవైకగమ్యతయా, ప్రణవస్య విధేయభేదనిబన్ధన వాక్యభేదప్రసఙ్గాచ్చ. (౧)

అతఏవజీవేశ్వరయోః రక్ష్యరక్షకభావోపినవాక్యార్థః. నచ, విధేయానాం శేషశేషిభావాద్వాక్యభేదాఽప్రసఙ్గః, వికల్పాఽసహత్వాత్. (౨)

---

(౧) తి-మొ-౮-౯-౩. (౨)

*కింరక్ష్య రక్షకభావశ్శేషశేషిభావార్థః. ఉత శేషశేషిభావో రక్ష్యరక్షకభావార్థః. నాద్యః;-ఇష్టప్రాపణా ఽనిష్టనివారణయోరక్షక పదార్థత్వేన, కిఞ్చిద్వ్యాపారాధీనేష్టప్రాప్తిమత శ్శేషిపదార్థత్వేనచ, రక్షకత్వశేషిత్వయోర్హేతు హేతుమద్భావాఽసమ్భవాత్. అతఏవనద్వితీయః. అన్యగతేష్టప్రాపణరూపవ్యాపారంప్రతిస్వగతేష్టప్రాప్తేఃకారణత్వాభావాత్, ఫలత్వాభావాచ్చ. (౩)

ఏతేన ఉకారార్థస్య అకారార్థంప్రతి హేతుహేతుమద్భావేనాఽన్వయోదూరాపాస్తః; కస్యచిత్పురుషస్య కిఞ్చిత్పురుషగతేష్టప్రాప్తి హేతుభూతవ్యాపారనివృత్తే రన్యపురుషీయాన్యపురుషేష్టప్రాపణరూప వ్యాపారంప్రతి హేతుత్వస్య ఫలత్వస్య వాశఙ్కితుమప్యశక్యత్వాత్.

ఏవం పితాపుత్రభావాది సమ్బన్ధత్రయస్య ఉక్తసమ్బన్ధద్వయస్యచ హేతుహేతుమద్భావేమానాభావాదసమ్భవాచ్చ పరస్పరనిరపేక్ష విధేయభేదనిబన్ధన వాక్యభేదోదుర్వారః. (౪)

తస్మాత్, ప్రణవేప్రధానవాక్యార్థస్య దుర్నిరూపత్వాత్తస్య ద్వేధావాక్యార్థో నసమ్భవతీతి.

సిద్ధాన్తః;—

ప్రణవస్యద్వేధావాక్యార్థస్సమ్భవత్యేవ. ద్వివిధవాక్యార్థస్యాపి సునిరూపత్వాత్. తథాహి-జీవేశ్వరయోశ్శేషశేషిభావస్తావత్ప్రణవస్య ప్రధానభూతోవాక్యార్థఏవ. "అహంరక్షకాయైవాఽస్మి" ఇతిక్రియాన్వితస్యాఽనన్యార్హశేషత్వస్య విధేయత్వేన, రక్షకత్వస్య చేతనైకప్రతియోగికతయా అర్థస్వభావేనమకారసమభివ్యాహారేణచ జీవేశ్వరయో రక్ష్యరక్షకభావస్యాఽర్థికతయా, రక్షకత్వస్య పదార్థత్వేనక్రియాన్విత శేషత్వరూప విధేయోపసర్జనతయాచ, "రాజపురుషః" ఇత్యత్ర - రాజ్ఞఃస్వామిత్వ లక్షణవాక్యార్థస్య, రాజోత్కర్ష ప్రతిపాదనతాత్పర్య వశేనఅర్థస్వభావాత్ప్రాధాన్యవత్, "జగత్కారణభూతోవిష్ణుస్త్రివిధాత్మ

నర్గరక్షకః" ఇతివాక్యార్థస్య అర్థప్రాధాన్యేపి, "ఆత్మాభగవదన న్యార్హ శేషభూతః" ఇతివాక్యార్థస్య శాబ్దప్రాధాన్యేబాధకాభావాత్.

ఏతేనరూఢనిమిత్తకారణత్వ లబ్ధపితాపుత్రభావసమ్బన్ధస్య, ఉకారోక్తా౽నన్యార్హత్వబలేన సిద్ధస్యభర్తృభార్యా సమ్బన్ధస్య, ఆకారమకారసమభివ్యాహారలబ్ధ జ్ఞాతృజ్ఞేయభావసమ్బన్ధస్యచ, వాక్యార్థస్యాపి త్రైర్వినిగమనావిరహాదూరోత్సారితః. రక్షకత్వవత్, పితృత్వభర్తృత్వజ్ఞేయత్వానాం శబ్దబోధ్యత్వస్యైవ భానాత్. ఏతేనైవపక్షుకస్యచి త్ప్రాధాన్యే ప్రమాణాభావ ఇతినిరస్తమ్. ఉక్తరీత్యా ఉపపత్తేరేవ ప్రమాణత్వాత్; తస్యచప్రణవప్రామాణ్యఏవ పర్యవసానాత్. (౭)

కిఞ్చ - అష్టాక్షరసిద్ధిస్థలభూత శ్రీకృష్ణపురనాథ విషయతయా శ్రీమత్పరకాల దివ్యసూరిభిః, (౧) "మర్ఱుమోర్ తెయ్వముళతెన్ఱిరుప్పారోడుఱ్ఱిలేన్" ఇత్యాదిగాథాయామ్, అష్టాక్షరస్య మహావాక్యతాత్పర్యవిషయార్థ మనుగృహీతవద్భిః, గాథాన్తరే (౨) "కణ్ణపుర మొన్ఱుడైయానుక్కడియేనొరువర్క్కురియేనో" ఇతిసూక్త్యాప్రణవస్య ఏవకారోపహిత విధిశక్తికత్వేన, "ఒన్ఱిలేన్" ఇతి "ఒరువర్క్కురియేనో" ఇతిచ, ఉకారార్థనిషేధస్యైవ శాబ్దప్రాధాన్యేన మహావాక్యార్థతయా విధేయత్వంసూచితమ్. అతోద్యోత్యతయా విధేయస్యైవబోధ్యతయా, విధేయస్య క్రియాన్వితస్య శేషత్వస్య శాబ్దప్రాధాన్యేన విధేయత్వం దురపహ్నవమ్. (౮)

అపిచ-శ్రీమత్సరోయోగి దివ్యసూక్త్యా, (3) [తామరైయాళ్ కేళ్వనొరువనైయే నోక్కుముణర్వు] ఇతి జ్ఞానైకనిరూపణీయఆత్మా, శ్రియఃపతిమేవపశ్యతి" ఇత్యేవంమకారార్థస్య వ్యఙ్గ్యార్థస్య శ్రియఃపతిత్వస్య ఉకారార్థా౽వధారణస్య మిథునస్య "సదాపశ్యన్తి" ఇత్యుక్తదర్శనకర్మతోక్త్యా, * కర్తృక్రియయా ఆప్తమిష్టతమత్వరూప శేషత్వా

(౧) తి-మొ-౮-౧౦-౩. (౨) తి-మొ-౮-౯-౩. (3) ౧-తిరువ-౬౭.

త్మక లుప్తవిభక్తి లభ్యార్థస్య చ ప్రతిపాదనావసరే, "కణ్ణపురమొత్తు డైయానుక్కడియేన్" ఇత్యత్రఏవకారార్థరక్షకత్వస్య కణ్ఠతోనిర్వా భావేన, శేషశేషిభావస్యైవశబ్దబోధ్యభూతవిధేయస్య క్రియాన్వితస్య శాబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థత్వంసిద్ధమ్. (౯)

ఏతేన విధేయభేదాద్వాక్య భేదప్రసఙ్గ ఇత్యపిదూరోత్సారితమ్. అప్రవృత్తప్రవర్తనాత్మక విధివాక్యఏవ విధేయభేదేసతి, క్రియాద్వయ బోధనాయ, తదనుబన్ధిభిన్నభిన్నకారకాణామేకైక సమభివ్యాహృత పదైర్బోధనాయచ, వాక్యావృత్తిలక్షణవాక్యభేదప్రసక్తావపి, అజ్ఞాత జ్ఞాపనరూపవిధౌ అజ్ఞాతనానాపదార్థవిశిష్టైకవిధేయబోధకతయావాక్య భేదాఽప్రసఙ్గాత్ (౧౦)

యదాహి అజ్ఞాతనానాపదార్థానాం వైశిష్ట్యం నభవేత్; తదా అప్రవృత్తప్రవర్తనస్థల ఇవభాసనాభేదాఽపూర్వభేదకల్పనరూప ప్రమేయగౌరవస్య,నానాకారకవిశిష్టనానాక్రియాబోధకతయా వాక్యావృత్తి రూపప్రమాణగౌరవస్యచ భావేపి, "ఘటోదణ్డజన్యోభవతి, పటస్తన్తు జన్యః" ఇత్యాదావివ అజ్ఞాతజ్ఞాపనరూప విధిస్థలే, పరస్పరనిరపేక్ష విధేయభేదనిబన్ధన తిఙ్సుబన్తచయద్వయరూపవాక్యభేదశ్శక్యేతాపి. నచేహవిధేయానాం పరస్పరాఽనపేక్షత్వమస్తి, రక్ష్యరక్షకభావస్య, శేషశేషిభావస్య, అన్యశేషత్వనివృత్తేశ్చ పరస్పరాఽఽకాఙ్క్షాహేతుభూతపరస్పరవైశిష్ట్యస్యజాగరూకత్వాత్; అకారాదివర్ణత్రయస్య పదైకవాక్యతయాబోధజనకత్వేన ఆఖ్యాతభేదమాత్రనిబన్ధన వాక్యభేదస్యాప్యప్రసఙ్గాచ్చ. (౧౧)

తథాహి;తత్రతావత్ రక్ష్యరక్షకభావశ్శేషశేషిభావార్థక ఇత్యత్రదూషణముక్తమ్; కిఞ్చిత్పురుషీయేష్టప్రాపణతదనిష్టనివారణయోరన్యపురుషీయయోస్తత్పురుషీయవ్యాపారాధీనేష్టప్రాప్తిమత్త్వేహేతుత్వాఽసమ్భవాదితి; తదయుక్తమ్. పుత్రగతేష్టప్రాపణాఽనిష్టనివార

నయోః పితృగతయోః పితృగతపుత్రశుశ్రూషాధీనేష్టప్రాప్తౌ హేతుత్వ దర్శనాత్; * "స్వరక్షణేప్యశక్తస్య" ఇతిన్యాయస్య స్వాతన్త్ర్యేణ పర రక్షకవిషయత్వాత్; అన్యగతకిఞ్చిదిష్టప్రాపణస్య, అన్యవ్యాపారాధీనే ష్టాన్తరప్రాప్తౌ హేతుత్వసమ్భవాచ్చ. (౧౨)

అతఏవ శేషశేషిభావో రక్ష్యరక్షకభావార్థ ఇతిపక్షే, అన్యగతేష్ట ప్రాపణరూపవ్యాపారం ప్రతిస్వగతేష్టప్రాప్తేః కారణత్వాభావాత్, ఫల త్వాభావాచ్చేతి దూషణమప్యయుక్తమ్. పితృగతపుత్రశరీరోత్పాదన తత్పోషణాదౌ పుత్రగతశుశ్రూషాధీనేష్టప్రాప్తేరుద్దేశ్యత్వేన హేతుత్వ దర్శనాత్, స్వరూపేణ హేతుత్వ దర్శనాచ్చ. (౧) "'తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి' (౨) 'తదాత్మానంస్వయమకురుత' ఇత్యాది ప్రసిద్ధచేతనవ్యాపారసామాన్యానధీన జ్ఞానచికీర్షాప్రయత్నవత్త్వరూప రక్షకత్వసద్భావాత్, అనన్యార్థసర్వచేతనవ్యాపారాధీనేష్ట ప్రాప్తిమ త్త్వరూప శేషిత్వయోగ్యతారూపస్వామిత్వవాన్; తాదృశస్వామిత్వ సద్భావాత్ తాదృశరక్షకత్వవాన్" ఇత్యేవం రక్షకత్వశేషిత్వయోః జ్ఞాప్యజ్ఞాపకభావరూప హేతుహేతుమద్భావసమ్భవాచ్చ. స్వామిత్వ సమ్బన్ధస్య నిరుక్తరక్షణవ్యాపారం ప్రతిస్వరూపేణకారణత్వసమ్భవాచ్చ.

ఏతేన, అకారోకారార్థయోర్హేతుహేతుమద్భావాఽసమ్భవో దూరాపాస్తః. స్వేష్టప్రాప్తిప్రతిబన్ధకాన్యశేషవృత్త్యసహత్వస్య స్వవిషయే నిరుపాధికరక్షకత్వేన జ్ఞాప్యత్వసమ్భవాత్; అన్యశేషత్వనివృత్తేస్స్వవిషయే నిరుపాధిక రక్షణేన జన్యత్వసమ్భవాచ్చ. అన్యశేషత్వనివృత్తేరుద్దేశ్యత్వేన తాదృశరక్షణే కారణత్వసమ్భవాచ్చ. నిరుపాధికరక్షకత్వస్యాపి, అన్యశేష త్వనివృత్త్యానన్యశేషత్వానర్హత్వేచ జ్ఞాపకత్వేన హేతుత్వసమ్భవాచ్చ; భృత్యాదిరక్షణే ప్రవృత్తత్వేపి, రాజాదేః దేవాదీషప్రాప్త్యర్థం భృ త్యాదిప్రవృత్తిదర్శనేపి తత్రభార్యాయా అన్యభోగారం ప్రవృత్తావపిచ,

---

(౧) ఛాన్దో-౬-౨-౩. (౨) తై-ఆ-౭.

నిషేధాఽభావేన ప్రకృతే ఉకారనమశ్శబ్దాభ్యామేవ, "యోఽన్యథా సన్తమాత్మానమ్" ఇత్యాద్యుపబృంహితాభ్యాం నిషేధేనచ వైషమ్యాత్; రాజాదేర్నిరుపాధికరక్షకత్వాఽభావేన దేవాద్యపేక్షయా ఉత్కృష్టత్వాభావేన, దేహాదీష్టప్రాప్త్యర్థం భృత్యాదిప్రవృత్తేః రాజాదికృతరక్షణఫలప్రతిబన్ధకత్వాభావేనచ, ప్రకృతేతద్వైపరీత్యేనచ వైషమ్యాచ్చ. (౧౪)

ఇత్థం పితాపుత్రభావసమ్బన్ధస్య భర్తృభార్యాసమ్బన్ధస్యచ అత్యన్తార్థికత్వాత్, రక్ష్యరక్షకభావ జ్ఞాతృజ్ఞేయభావయోస్సమభివ్యాహారగమ్యత్వాచ్చ, "నిరుపాధికపితృత్వాన్నిరుపాధికరక్షకః; నిరుపాధికరక్షకత్వాన్నిరుపాధికశ్శేషీ; నిరుపాధికశేషిత్వాత్, అన్యశేషత్వవిరోధినిరుపాధికభర్తా; ఏవంచతుర్ధాసమ్బన్ధాత్ స ఏవజ్ఞేయః"ఇత్యేవమాదిరూపేణ హేతుహేతుమద్భావసమ్భవాత్. (౧) "మాతా పితా భ్రాతా" (౨) "యేనజాతానిజీవన్తి"(౩) "పతింవిశ్వస్య"(౪)"సహస్రశీర్షాపురుషః" (౫) "తమేవైకంజానథాఽఽత్మానమ్" ఇత్యాదిప్రమాణశతోపబృంహిత మన్త్రశేషనివృత్తప్రణవరూపప్రమాణశిరోమణినైవతస్య సిద్ధత్వాచ్చ. పరస్పరనిరపేక్ష శబ్దబోధ్య,విధేయభేద గన్ధస్యాప్యభావాన్న వాక్యభేదశఙ్కాయా అప్యవకాశః.

తస్మాత్, ప్రణవేశాబ్దప్రాధాన్యేన శేషశేషిభావరూప వాక్యార్థస్య అర్థప్రాధాన్యేన రక్ష్యరక్షకభావరూప వాక్యార్థస్యచ సునిరూపత్వాత్తస్య ద్వేధావాక్యార్థ స్సమ్భవత్యేవేతి. (౧౫)

ఇదఞ్చాఽధికరణం సూత్ర చతుష్టయాత్మకమ్. తత్ర, పదార్థవాక్యార్థకథనయోర్హేతుహేతుమద్భావసఙ్గతిందర్శయన్ శేష శేషి భావస్య శాబ్దప్రాధాన్యే ప్రమాణమపిదర్శయన్, ప్రణవస్య శేష శేషి భావః

(౧) సుబాలో-౬. (౨) తై-భృగు-౧-౧. (౩) తై-నా-౬-౧౨-౩.
(౪) పురుషసూక్తమ్. (౫)

ప్రధానవాక్యార్థ ఇతిదర్శయతి ప్రథమసూత్రేణ (అకప్రణవత్త్వాదిత్యాదినా).

(అక్ష) తస్మాదిత్యర్థః. తస్యచ-ఇత్థం పదార్థకథనాదిత్యర్థః. అనేన అధికరణాఽష్టకేన ప్రణవస్థ పదత్రయేణ యోగార్థనిరుపాధికాఽసఙ్కుచితరక్షకత్వస్య, రూఢ్యర్థకారణత్వ విష్ణుత్వయోః, శ్రియఃపతిత్వరూప వ్యఙ్గ్యార్థస్య, లుప్తవిభక్త్యర్థ శేషత్వప్రతిసమ్బన్ధిశేషిత్వరూపలక్ష్యార్థస్య, అవధారణరూప ద్యోత్యార్థస్య, జ్ఞానత్వాది పఞ్చకరూపయోగార్థలుప్తప్రథమైకవచనార్థ సముదాయైకత్వరూపలక్ష్యార్థస్యచ, జ్ఞానం-వక్ష్యమాణ ద్వివిధవాక్యార్థజ్ఞానే హేతురితిసూచితమ్. (౧౬)

నచాస్య అధికరణస్య వాక్యార్థకథనరూపత్వా దేతత్పాదీయ ప్రథమాఽధికరణానన్తర్యాపత్తిః; తస్య, వాక్యార్థతాత్పర్యవిషయసంసర్గ రూప మహావాక్యార్థకథనరూపత్వాత్, అస్యవాక్యబోధ్య సంసర్గరూపాఽవాన్తరవాక్యార్థకథన పరత్వాచ్చ అస్య పదత్రయార్థకథనాఽనన్తర్యమేవయుక్తమితిభావః.

ఏతేన, అక్షరత్రయక్రమసమర్థనరూపైకాదశాధికరణస్యపదత్రయ క్రమకథనరూప తృతీయాధికరణానన్తర్యమపి నప్రసజ్యత ఇతిసూచితమ్. పదార్థోత్కర్షసూచకతయా క్రమసమర్థనస్య పదార్థజ్ఞానాధీనత్వాత్, సకలవేదసారత్వేన క్రమసమర్థనస్య "పరమపురుషార్థ తత్సాధన విస్తారోవేదః, తత్సఙ్గ్రహః ప్రణవః" ఇతి జ్ఞానమాత్రసమ్భవేనమూలమన్త్రస్థవాక్యత్రయార్థజ్ఞానాఽనపేక్షత్వాచ్చ. (౧౭)

(ప్రణవత్త్వాత్) ఇత్యనేన సముదాయార్థోవక్ష్యత ఇతిగమ్యతే. అత్ర(౧) "ప్రణవోధనుశ్శరోహ్యాత్మా" ఇత్యాదిశ్రుతిరపి శేషశేషిభావ రూప ప్రణవార్థ పరా సూచితా. (కణ్ణపుర మొన్ఱు డైయానుక్కు-) అష్టా

(౧) ముణ్డ౩-౧-౪.

ఖ్యరసిద్ధిస్థలత్వేన సర్వోత్తమస్థాన శాలిన ఇత్యర్థః (ఉడైయానుక్కు) ఇత్యనేన-ఆశ్రితలాభహేతుత్వేన స్థానలాభహేతుత్వేన ఉభయవిభూతి సమ్పన్నస్య అపూర్వసమ్పదితిసూచ్యతే. (ఉడైయానుక్కు) నిరూప కస్వరూపస్యార్థః. (అడియేన్) శేషభూతోఽహమిత్యర్థః. (ఒరువర్ క్కు) భాగవతోఽన్యస్యేత్యర్థః. సప్తమ్యర్థఃపూర్వవత్. (ఉరియేనో) శేషత్వ యోగ్యః కిమ్, నభవామీత్యర్థః. అనేన, "అయ అస్మి" ఇతి విధావపి శేషత్వార్థత్వం వాక్యార్థః. అన్యథా నిత్యవచ్ఛ్రవణబాధప్రసఙ్గాదితి సూచితమ్. (౧౭)

(కణ్ణపురమొన్ఱుడైయాన్) ఇత్యర్చావతారోక్త్యా అకారార్థ లక్షణచరమానధస్సూచితః. (అడియేన్) ఇత్యనేన లుప్తవిభక్త్యర్థ కథనపూర్వకం శేషత్వైకనిరూపణీయ శ్శేషత్వాశ్రయో మకారార్థ ఉక్తః. (ఒరువర్ క్కు-రియేనో) ఇతి - ఉకారద్యోత్యార్థ ఉక్తః.

అత్ర, రక్షకత్వరూపాకారార్థస్య జ్ఞాతృత్వరూపమకారార్థ స్యచాన్తోఽనుక్త్యా, మకారసమభివ్యాహారలభ్యో రక్ష్యరక్షకభావః, అకార సమభివ్యాహారలభ్యో జ్ఞాతృజ్ఞేయభావశ్చ నశాబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థ ఇతిసూచితమ్. (అడియేన్) ఇతివిధ్యర్థముద్దిశ్య, (ఒరువర్ క్కు రియేనో) ఇతినిషేధస్య విధానేన, భగవచ్ఛేషత్వాపేక్షయా అన్యశేషత్వనివృత్తేః పూర్వోక్తం ప్రాధాన్యం సూచితమ్. తచ్చ ఏవకా రోపమాతేపి ధనుక్తిత్వాత్, ప్రమాణేనైవ సిద్ధమ్. (౧౮)

(తిరుమకడిరో) ఇత్యుక్తప్రకారేణ శబ్దప్రాధాన్యేన అనన్యా ర్హశేషత్వముక్తమిత్యర్థః. (జీవపరసమ్బన్ధమ్ శొల్లిర్రు) జ్ఞానత్వానన్ద త్వాభ్యాం తిలాదిభూతివ్యాప్తేః, జ్ఞానవత్త్వానన్దవత్త్వాభ్యాం నిత్య త్వేన జీవేశ్వరయోర్ధర్మభూతజ్ఞానయోశ్చ వ్యాప్తేః, అణుత్వేనైవ ఈశ్వరవ్యాప్తేశ్చ జీవో మకారార్థః; సర్వకారణత్వేన సర్వరక్షకత్వేన

మూ;— (౨౨) ఇత్తాల్ (౧) "తామరైయాళ్ కేళ్వనొరువనైయే నోక్కుముణర్వు" ఎన్ఱతాయిత్తు.

శ్రియఃపతిత్వేనచ సర్వస్మాత్పరో విష్ణుః—అకారార్థః; ఏవంజీవశ్వరయోః ప్రతియోగిద్వయ విశిష్టః విభక్త్యర్థశేషత్వప్రతిసమ్బన్ధితయా సిద్ధ లక్ష్మ్యర్థభూత శేషిత్వయోగ్యతారూపః స్వామిత్వలక్షణసమ్బన్ధః, నిరుక్త ప్రతియోగిద్వయ విశిష్ట శేషత్వయోగ్యతారూప స్వత్వలక్షణసమ్బన్ధశ్చ వాక్యార్థవిధయా బోధ్యత ఇత్యర్థః.

"ప్రణవత్తాల్ జీవపరసమ్బన్ధమేకొళ్ళిత్తు" ఇత్యన్వయః. అన్య శేషత్వానర్హత్వస్య ఉకారవాచ్యత్వార్థతయా, శేషశేషిభావయోగ్యతా రూప స్వస్వామిభావ సమ్బన్ధఏవ సమానసంవిత్సం వేద్యతయా బోధ్య రూపో వాక్యార్థ ఇతి భావః. (౨౦)

అథ శేషశేషిభావశ్శబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థ ఇత్యత్ర, శ్రీమ త్పరో యోగిసూక్తేస్స్వవాక్యత్వేన నిర్దేశమహిమ్నా తత్సూక్తేరపి ప్రమాణమితి సూచయన్, తత్సూక్తిస్మరణేన శ్రియఃపతిత్వరూపస్య గ్యార్థసంవాదమపిసూచయన్, ప్రమాణోపపత్తిసమ్ప్రదాయైర్యథోక్త ప్రణవార్థో దృఢ ఇతివక్తుమ్, శేషశేషిభావస్య ప్రణవవాక్యార్థత్వంనిగ మయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఇత్తాలిత్యాదినా).

(ఇత్తాల్) అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయమకారఘటితేన ప్రణవేనేత్యర్థః. (తామరైయాళ్ కేళ్వన్) కమలాలయానాథ ఇత్యర్థః. అనేన కమల సంశ్లేషాదపి నాయకసంశ్లేషః అత్యన్తభోగ్య ఇతి వ్యజ్యతే. (ఒరువనైయే నోక్కుమ్) ఏకమేవ ప్రతీక్షత ఇత్యర్థః. అత్ర "[illegible]" ఇతిపూర్వవాక్యే, (౨) "యథానద్యస్స్యన్దమానాః" ఇతి శ్రౌతదృష్టా న్తస్య ఉక్తతయా, పరమప్రాప్యత్వేన ప్రతీక్షణం వ్యజ్యతే. అనేన

---

(౧) ౧-తిరువ.౬౭. (౨) ముణ్డ.౩-౨-౮.

సూ;- (౮౭) అకారత్తాలుమ్ మకారత్తాలుమ్ రక్షికైయుమ్ రక్ష్యత్తైయుమ్శొల్లిర్రు.

పరమప్రాప్యత్వ రూపశేషిత్వాత్మకాఽకారలక్ష్యార్థ సూచితః. పూర్వమ్, "ఒరువర్కురియేనో" ఇత్యత్ర అర్థముఖేన ఉకారస్య లక్ష్మీపరత్వం నిరాకృతమ్; అత్రతు "ఒరువనైయే" ఇత్యవధారణ ప్రయోగేణ తన్నిరాకృతమితిభేదః. (ఉణర్వు) జ్ఞానరూప ఆత్మేత్యర్థః. అనేన, "ఇత్తాల్" ఇతిపూర్వపదసూచితప్రయోగోపాధిభూత మకార వక్తృత్వస్య.పదజన్య ప్రతీతిప్రకారత్వాభావేన తాదృశాఽసఙ్కుచిత, జ్ఞానత్వావచ్ఛేదేన శేషత్వాన్వయస్వారస్యం నత్యాజ్యమితిసూచితమ్.

అత్ర "శ్రియః పతిమేకమేవ ప్రతీక్షతేజ్ఞానరూప ఆత్మా" ఇతిరక్షకత్వజ్ఞాతృత్వోక్తిం వినాప్రణవార్థోక్త్యా, "ఒరువనైయేనోక్కుమ్" ఇతి పరమప్రాప్యత్వేన ప్రతీక్షణస్య విధేయతోక్త్యాచ, శేషశేషిభావఏవ శాబ్దప్రాధాన్యేన వాక్యార్థ ఇతిగమ్యతఇతిభావః. (ఎన్గిఱాయిర్రు) ఇతి అర్థస్సిద్ధఇత్యర్థః. నిగమనేననిరుక్తవాక్యార్థదార్ఢ్యంవివక్షితమ్, (౮౬)

అథ, అర్థప్రాధాన్యేనప్రణవవాక్యార్థంసూత్రద్వయేనవక్ష్యన్, ప్రథమం ప్రధానార్థందర్శయతి తృతీయసూత్రేణ (అకారత్తాలుమిత్యాదినా).

* సమన్వయాధికరణన్యాయేన, పూర్వోత్తరభాగస్థ విధివాక్యానాం సిద్ధబ్రహ్మపరవాక్యశేషత్వాత్, తస్య (౧) "వేదైశ్చసర్వైరహమేవవేద్యః" (౨) "విష్ణునామాసవేదేషు" (౩) "యోవై వేదవిదో విప్రాః" ఇత్యాదివచనసిద్ధత్వాచ్చ, రక్షకత్వవిశిష్టపరమాత్మార్థకప్రణవ ప్రధానార్థపరః-అకారః; రక్షణస్య ఇష్టప్రాపణాఽనిష్టనివారణరూప

---

(౧)గీ-౧౫-౧౫. (౨)వి-పు-౬-౮-౪౦. (౩) భార-ఆర-౨౨-౨౬.

మూ,— (౭౭) చతుర్థియాలుమ్ ఉకారత్తాలుమ్ రక్షణ హేతువాన ప్రాప్తిగ్గెయుమ్ ఫలత్తైయుమ్ శొల్లిఱ్ఱు.

తయా, యోగ్యతయా రక్షణకర్మత్వేన సిద్ధశ్చేతనఏవ మకారేణ సమభివ్యాహారబలాదపి కర్మేతిలభ్యత ఇత్యభిప్రాయేణ, (రక్షకనై యుమ్ రక్ష్యత్తైయుమ్) ఇత్యుక్తమ్.

యథాశ్రుతే మకారస్య చతుర్థ్యర్థాఽన్వయప్రతియోగిసమర్పకత్వేన, రక్షకస్య చతుర్థ్యర్థాన్వితత్వేనచ, మకారస్యరక్షణాన్వయ ప్రతియోగిసమర్పకత్వానుపపత్తేః, త్రివర్గాఽపవర్గరూపఫలప్రదత్వరూపోత్కర్షఏవ ప్రధానప్రతిపాద్యః, తద్రక్షకత్వం నిర్హేతుకమితివక్తుం కారణతోక్తిః; తాదృశోత్కర్షాశ్రయవ్యక్తి విశేషంవక్తుం విష్ణుతోక్తిరిత్యపిభావః. (౨౨)

ఏవమ్, (౧) "అకారోవైసర్వావాక్" ఇత్యాదివివక్షితోరక్షకత్వరూపః ప్రణవస్యాఽర్థతః ప్రధానభూతోవాక్యార్థఉక్తః. తస్య ప్రధానభూతవాక్యార్థత్వం సమభివ్యాహృత పదత్రయార్థానాం తచ్ఛేషత్వంవినా నసమ్భవతీతి, తత్పదత్రయమధ్యే మకారస్యయోగ్యతాఽనుగృహీతసమభివ్యాహారబలేన, రక్షణప్రతియోగివ్యఞ్జకతయా అన్తరఙ్గత్వాన్మకారస్య శేషత్వమప్యుక్తమ్. అథ విభక్త్యుకారయోఃరక్షణహేతుపరత్వేన బహిరఙ్గత్వాత్తదర్థయోశ్శేషత్వం ప్రదర్శయతిచతుర్థసూత్రేణ (చతుర్థియాలుమిత్యాదినా).

"అప్రయుక్తాపి స్మృతావిభక్తిర్బోధికా" ఇతి పక్షమభిప్రేత్య (చతుర్థియాలుమ్) ఇత్యుక్తమ్. "విద్యమానశ్శబ్దోలుప్యమానార్థాఽభి

(౧)

ధాయా' ఇతిపక్షే 'లుప్తవిభక్త్యర్థస్య ప్రాతిపదికేనలక్షణాహీనమాన్య"
ఇత్యాచార్యసూక్త్యనుసారేణ, ఏతత్పాదీయాష్టమాధికరణవ్యాఖ్యా
వృత్తౌ, "శేషత్వప్రతిసమ్బన్ధియాన శేషిత్వమాకిఱ అకారార్థత్తైఅరు
చ్చేయ్ తారాయిఱ్న్రు. ఆకి" ఇతినిగమనసూక్త్యనుసారేణచ, "చతుర్
యాలుమ్" ఇతిస్థానే, "లాక్షణికాఽకారత్తాలుమ్" ఇత్యనుసన్ధేయమ్
"చతుర్థియాలుమ్ ఉకారత్తాలుమ్" ఇతికరణద్వయం ప్రత్యేకంవక్ష్య
మాణప్రాప్తిఫలయోరుభయోరప్యస్త్వితి. (౨౩

(రక్షణహేతువాన) నిరుపాధికాఽసఙ్కుచితరక్షణకారణమాన
(ప్రాప్తియోగ్యమ్) శేషత్వస్వరూపయోగ్యతాలక్షణమ్, ఈశ్వరప్రతి
యోగికం జీవానుయోగికం, స్వశక్తిరూపనిరుపాధికసమ్బన్ధమిత్యర్థః
లోకేగృహాఽఽరామక్షేత్రాదిషు స్వత్వక్రతాభిమానవిశేషమాత్రేణ
తద్వినియోగకృతభోగాఽప్రత్త్వేపి యావచ్ఛక్తిరక్షణప్రవృత్తిదర్శ
నాత్, అన్యదీయగృహాదౌ తాదృశాభిమానాభావేఽభోగాధిక్యేపి తాదృశ
ప్రవృత్త్యదర్శనాచ్చస్వత్వంరక్షణహేతురితిభావః. యద్యపి,(౧)"తదేవ
ప్రీతయేభూత్వా" ఇత్యాదిన్యాయేన స్వాత్మాశయే వ్యపేక్షాదికం
దృశ్యతే; తథాపి, సోపాధికరక్షణేఽన్యాపేక్షాయామపి నిరుపాధికాఽస
ఙ్కుచితరక్షణే స్వత్వమేవ హేతురితినదోషః. (౨౪

" లాక్షణికాఽకారత్తాలుమ్ " ఇత్యుక్త్యాతు, శేషిత్వస్వరూప
యోగ్యతాలక్షణజీవప్రతియోగికేశ్వరాఽనుయోగికస్వామిత్వ[illegible]
శక్తిశేషాత్మకసమ్బన్ధమిత్యర్థః. యద్వా, స్వామిత్వస్య స్వ[illegible]
కనియమంవినా అనన్యార్థపరగతేష్టోద్దేశేనాపిప్రవృత్తౌ హేతుత్వా[illegible],
'శేషిత్వస్వరూపయోగ్యతాయా స్వగతేష్టోద్దేశనియమేన పరరక్షణ
ప్రవృత్తౌహేతుత్వాచ్చ. స్వస్వామిభావశక్త్యపేక్షయా శేషశేషిభా[illegible]

(౧) వి-పు-౨-౬-౪౮.

శక్తిర్భినైవ; సైవ అత్ర ప్రాప్తిశబ్దేన వివక్షితా. అతఏవ సాక్ర్యాపాదక. గుణచతుష్కాన్తర్భూతస్వామిత్వాఽపేక్షయా కార్యాపాదకగుణచతుష్కాన్తర్భూతా ప్రాప్తిః పృథఙ్నిర్దిష్టా. కిఞ్చ ప్రాప్తిశబ్దేన అత్ర అప్రాప్తివిశిష్టప్రాప్తిర్వివక్షితా. శేషత్వస్య అనన్యార్హత్వరూపప్రాప్తేరుకారద్యోత్యార్థత్వాత్; భర్తుర్భార్యయా రక్షణాదౌ అనన్యార్హత్వస్య హేతుత్వాచ్చ. (౨౫)

(ఫలత్రైయమ్) ఉపస్థితత్వాద్రక్షణఫలత్రైయమిత్యర్థః. ఫలశబ్దేన- అన్యశేషవృత్తిఫలోపధానాభావః, భగవచ్ఛేషవృత్తి ఫలోపధానఞ్చ వివక్షితమ్. (శొల్లిన్ఱు) చతుర్థ్యా ప్రాప్తిర్వాక్యార్థ విధయాబోధ్యతే. అకారేణలక్షణాపూర్వకం తథా. అప్రాప్తిస్తు ఉకారేణద్యోత్యతే. శేషవృత్తిఫలోపధానన్తు-చతుర్థ్యా, లాక్షణికాఽకారేణవా, వాక్యార్థవిధయా బోధ్యమాన శేషశేషిభావస్వరూప యోగ్యతాపేక్షయా వ్యాపకత్వాదర్థాద్బోధ్యతే. అన్యశేషత్వఫలోపధానాభావే తూకారద్యోత్యాఽన్యశేషత్వానర్హత్వరూపశక్తివిశేషలక్షణ స్వరూపయోగ్యతాపేక్షయా వ్యాపకత్వాత్తథేత్యనుసన్ధేయమ్. (౨౬)

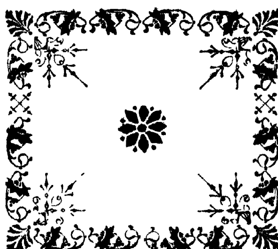
ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వ రామానుజార్య విరచితే,
రహస్యత్రయమీమాంసా భాష్యే,
ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయపాదే
ప్రణవస్య శాబ్దవాక్యార్థ సమర్థనంనామ
ద్వాదశాధికరణమ్.
సమాప్తమ్.

మన్త్రతాత్పర్యవిషయవాక్యార్థోఽత్రాదితో మతః
తస్య సప్రణవస్యైవాఽష్టాక్షరత్వమథేరితమ్ ॥
పదత్రయక్రమః పశ్చాదకారార్థోఽథవర్ణితః ।
రక్షకత్వమసఙ్కోచాత్తత్ శ్రీమత్త్వమప్యథ ॥
అథో లుప్తచతుర్థ్యుక్తా తదర్థోథాఽష్టమోదితః ।
ఉకారార్థస్తు నవమే మకారార్థోథవర్ణితః ॥
వర్ణత్రయక్రమః పశ్చాత్తద్వాక్యార్థోథవర్ణితః ।
నవాఽధికరణీచాత్ర ప్రణవార్థప్రకాశికా ॥

శ్రీమత్కౌశికకులతిలక శ్రీశుద్ధసత్త్వ గురుచరణతనూజరత్నస్య
తత్ప్రసాదలబ్ధ సకలవిద్యావైశద్యస్య
రామానుజదాసస్య కృతౌ
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రణవార్థవర్ణనంనామ
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః,
సమాప్తః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే,
ప్రథమాధ్యాయే తృతీయపాదే,
మన్త్రశేషవివరణత్వ సమర్థనంనామ
ప్రథమాధికరణమ్.

మూ. — (౭౭) ఇనిమేల్ ప్రణవత్తైవివరిక్కిఱతు.

అథమన్త్రే నమశ్శబ్దంవ్యాఖ్యాతుం క్రమ ఆదితః ।
మన్త్రశేషప్రణవయో రుపోద్ఘాతేనవర్ణ్యతే ॥
వ్యాఖ్యానస్యాఽర్థజిజ్ఞాసా మూలార్థజ్ఞాతపేనహి।
మూలవ్యాఖ్యానభావోఽత స్తయోరాదౌ సమర్థ్యతే॥

అత్రైవంసంశయక్రమః. ప్రణవమన్త్రశేషయోర్వివరణవివరణిభావోన సమ్భవతి, ఉతసమ్భవతీతి. తదర్థమిదంవిచార్యతే. నమశ్శబ్దనారాయణశబ్దయో రుకారాఽకారవివరణత్వం, చతుర్థీనారపదయోః మకారవివరణత్వంన సమ్భవతి, ఉతసమ్భవతీతి. తదర్థం మన్త్రశేషస్య వివరణత్వే ద్వితీయతృతీయపదయోఃక్రమో విరుధ్యతే నవేతి. (౧)

తత్రపూర్వపక్షః;-

ప్రణవ మన్త్రశేషయోః మూలమూలిభావో నసమ్భవత్యేవ. మూలమూలిలక్షణాభావాత్. మూలంహినామ-పదార్థజ్ఞానాఽజనకం సంశయవిపర్యయాఽవిరోధిజ్ఞానజనకఞ్చ వాక్యమ్. వ్యాఖ్యానఞ్చ-మూలార్థాజ్ఞాన సంశయవిపర్యయనివృత్తికజ్ఞానజనకంవాక్యమ్. ఇత్థఞ్చ,ఉకారస్య పూర్వపాదీయనవమాఽధికరణన్యాయేన అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదరూపాఽవధారణార్థకత్వస్య నిర్ణీతత్వాత్, నతత్ర అజ్ఞానాదిసమ్భవః. (౨)

నచ, ఉకారేణాఽన్యత్వరూపేణ సామాన్యతోఽన్యశేషత్వనివృత్తిద్యోతనాత్, నమశ్శబ్దేన ఆత్మత్వేన విశేషరూపేణోపస్థితాఽన్యశేషత్వనివృత్తేశ్శబ్దేనబోధనాచ్చ * ఉక్తార్థవిశదీకారరూప వివరణత్వం సమ్భవతీతి వాచ్యమ్. ఉకారద్యోత్యస్య అన్యసామాన్యస్య మకారేణ విశేషాకారలాభేపి, నమశ్శబ్దేన స్వశేషత్వనిషేధే ద్యోత్యార్థసఙ్కోచాపత్త్యా వివరణత్వస్యైవభఙ్గప్రసఙ్గాత్. విశేషనిషేధస్యప్రదర్శనార్థత్వాశ్రయణేన, ఉకారస్యసామాన్యలమ్భకతయా వైపరీత్యప్రసఙ్గాచ్చ. “భగవత ఏవాఽహమస్మి” ఇత్యాదిప్రసిద్ధసామాన్యనిషేధస్య, ఉకారేణావిద్యోతనసమ్భవే, విశేషనిషేధస్య శాబ్దబోధాశ్రయణే ప్రయోజనవిశేషాఽలాభాచ్చ. నఞో నిపాతత్వేన అత్రాపి నిషేధస్య ద్యోతనాఽవశ్యమ్భావాచ్చ. (3)

తస్మాన్న నమశ్శబ్దస్య ఉకారవివరణత్వ సమ్భవః.

నాపి, నారాయణశబ్దస్య అకారవివరణత్వసమ్భవః. “సామర్థ్యమ్-కారణత్వమితియావత్, ప్రమాకరణమ్-ప్రమాణపదవాచ్యమ్, పచతి-పాకంకరోతి, గౌః-సాస్నాదిమతీ” ఇత్యాదావివ, వాచ్యవాచకభావ బోధకారణత్వస్యవా ఉక్తార్థస్య విశేషాకారేణ బోధకత్వస్యవా వ్యఞ్జకముఖేన వాచ్యవాచకభావ తాత్పర్యకత్వస్యవా, నారాయణశబ్దే “అహంనారాయణాయ[illegible]్యమ్” ఇత్యేవప్రార్థనీయత్వేన వ్యఞ్జనయా బోధ్యకైఙ్కర్యరూప విధేయార్థస్య ప్రతిసమ్బన్ధి నిర్దేశకతయా వాక్యాన్తరేణోపాత్తే వక్తుమశక్యత్వాత్. (౪)

ఏతేన, రక్షకస్వరూపస్య రక్ష్యభూతచేతనాఽచేతనవర్గస్య రక్షకగుణసమూహస్య రక్షణప్రకారస్యచకథనాత్, నారాయణశబ్దః-అకారవివరణమిత్యపాస్తమ్; విధేయాన్తరపరస్యవివరణతాత్పర్యమానాభావాత్. కిఞ్చ, అకారస్యాపి రక్షకస్వరూపపరతయా వైపరీత్యాపత్తిః. రక్షకవ్యక్తివిశేష వివక్షాయామ్, “అకారోవిష్ణువాచకః” ఇత్యాద్యనుసారేణ

అకారస్యాపి తత్సమ్భవాత్. రక్ష్యవర్గస్య మకారేణాపినిర్దేశేన తస్యై
వవివరణత్వాపత్తిః; రక్ష్యత్వేనరక్ష్యవర్గబోధకత్వాభావాత్, శేషత్వా
ఽన్వయ ప్రతియోగిసమర్పకత్వాచ్చ. "మకారోనాఽకారవివరణమ్"
ఇత్యుక్తౌ నారశబ్దోఽపి తథాస్యాత్. సకలగుణసమష్టిరూపకారణత్వేనురా
ఽకారేణ రక్షకగుణజాతసిద్ధ్యా, నారశబ్దస్య రక్షకగుణపరత్వేన వివరణ
త్వమయుక్తమ్. విశిష్యగుణజాతస్యాఽనిర్దేశః నిత్యసమూహవాచినార
శబ్దేఽపితుల్యః. (౫)

నారాయణశబ్దోరక్షణప్రకారపరతయా అకారవివరణమిత్యప్య
యుక్తమ్. రక్షణహేతుభూత వ్యాపారస్య బహువ్రీహిసిద్ధవ్యాప్తిరూప
ధర్మస్య రక్షణప్రకారపదేన వివక్షాయామ్, వ్యాప్తిఫలీభూతరక్షణపర
తయా అకారవివరణత్వం కింన స్యాదితి నైపరీత్యాపత్తేః. అతఏవతత్పు
రుషసిద్ధధారకత్వరూపరక్షణప్రకారపరతయా వివరణత్వానుపపత్తేశ్చ.
రక్షకశబ్దస్య ఇష్టప్రాప్త్యనిష్టనివృత్తిహేతురిత్యనేన ఉక్తార్థవిశదీకార
రూపేణ వివరణసమ్భవేఽపి రక్షకగుణజాతాదిపరస్య వివరణత్వాఽసమ్భ
వాచ్చ. నచ, అర్థాన్తరబోధనమపి వివరణమితివాచ్యమ్. వివరణశబ్దా
ర్థాఽననుగమాపత్తేః; ఉక్తార్థవిశదీకారస్థలే, ఉక్తార్థవ్యతిరిక్తార్థబోధనా
భావాత్. అర్థాన్తరబోధనస్యాపి వివరణరూపత్వే, "పటోఽస్తి" ఇతి
వాక్యస్య ఘటోఽస్తీతివాక్యవివరణత్వాపత్తేః. విశిష్టస్యవివరణశబ్దార్థ
త్వే ఏకైకస్థలే అవ్యాప్తేశ్చ. (౬)

ఏతేన, వ్యక్తచతుర్థ్యః మకారవివరణత్వమపి దూరోత్సారితమ్.
ఆత్మవాచినోమకారస్య పరాతిశయేచ్ఛావాచిన్యాశ్చతుర్థ్యాశ్చ అన్యో
న్యవార్తాఽనభిజ్ఞత్వాత్. (౭)

నారపదం మకారవివరణ మిత్యప్యయుక్తమ్. ఉక్తార్థవిశదీకా
రాభావాత్. అన్యవిశేషణస్య వివరణతాత్పర్యేమానాభావాచ్చ. (౮)

అపిచ, మన్త్రశేషస్య ప్రణవవివరణరూపత్వే, "అహంనారాయణాయఅస్మి, మోనాస్మి, నారాయణాయస్యామ్" ఇతివాక్యత్రయరూపేణ మన్త్రవిన్యాసాపత్తేః. "ఆయాఽస్మి" ఇతిప్రకృత్యర్థవిశేషిత విభక్త్యర్థ వివరణస్య త్యాగాఽయోగాత్, ఉకారవివరణానన్తరమ్ అకారవివరణాయోగాచ్చ. అకారవివరణానన్తరం మకారవివరణాయోగాచ్చ. అకారవివరణాత్పూర్వం నారపదేన మకారవివరణాయోగాచ్చ. (౯)

ఏతేన అనుభవస్యవిరోధి నివృత్తిపూర్వకతయా నమశ్శబ్దనారాయణశబ్దయోః క్రమఇత్యపాస్తమ్. "అహంనారాయణాయాఽస్మి" ఇతి అకారంవివృత్య, "మోనాస్మి" ఇతి-ఉకారంవివృత్య, "అస్మైస్యామ్". ఇతి - ఉక్తావపి అనుభవజనిత ప్రీతికారితకైఙ్కర్యఫలోపధానప్రార్థనా వ్యఙ్గ్యస్యాఽనుభవస్య విరోధినివృత్తి పూర్వకత్వరూపాఽర్థక్రమోపపత్తేః. (౧౦)

తస్మాత్ప్రణవ మన్త్రశేషయోర్వివరణ వివరణిభావో నోపపద్యత ఇతి.

సిద్ధాన్తస్తు.

ప్రణవమన్త్రశేషయోర్వివరణవివరణిభావ స్సమ్భవత్యేవ. పూర్వోక్తరీత్యా మూలవ్యాఖ్యానయోర్లక్షణాఽభ్యుపగమే ప్రకృతే మూలత్వేనాభిమతే అజ్ఞానసంశయ విపర్యయసమ్భవేన, వ్యాఖ్యానత్వేనాఽభిమతే తన్నివృత్తిసమ్భవేనచ, మూలమూలిభావే బాధకాభావాత్. (౧౧)

తథాహి; నమశ్శబ్దస్తావత్ ఉకారవివరణమ్. సామాన్యతోభగవదన్యస్మిన్ శేషత్వస్య నిషేధాపేక్షితాసమ్భవః లక్షణయోగవ్యవచ్ఛేదపరే ఉకారే, అచేతనేపి శేషత్వాయోగవ్యవచ్ఛేద ప్రతీత్యాపత్తే, అచేతనే చేతనప్రవృత్తిజన్య ప్రీతిమత్త్వలక్షణశేషిత్వాఽసిద్ధ్యాచ, అప్రసక్తస్య శేషిత్వస్య నిషేధాప్రతిపత్తిసమ్భవాత్. ఉకారబలాదేవ చేతనప్రవృ

త్తిజన్యేచ్ఛావిషయ యత్కించిదతిశయవత్త్వరూప శేషిత్వస్య ప్రస
క్తౌ, తన్నిషేధ సంశయస్య తద్విపర్యయస్యచసమ్భవాచ్చ. తథాపి అచి
త్సర్వలోకప్రతీత్యా, చేతనస్యైవ స్వాతన్త్ర్యేణ శేషిత్వస్య అప్రసక్త్యా,
*నఞివయుక్తన్యాయేన, శేషిత్వనిషేధాధికరణస్య భగవదన్యస్య చేతన
రూపత్వసిద్ధ్యాచ, నమశ్శబ్దేన చేతనశేషిత్వనిషేధపరతయా, ఉకార
వివరణసమ్భవాచ్చ. (౧౩)

నచ, నమశ్శబ్దేనస్వశేషత్వనిషేధేసతి ఉకారద్యోత్యనిషేధస
ఙ్కోచప్రసఙ్గః. అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయ మకారప్రయోగోపాధిభూతవక్తృ
త్వస్యాపేక్షణతయా, నిష్కృష్టచేతనస్వరూపసామాన్యే స్వతశ్శేషిత్వ
నిషేధస్యైవ నమశ్శబ్దార్థత్వాత్, ఏవంనమశ్శబ్దేన విశేషనిషేధా
భావాత్, ఉకారస్య సామాన్యనిషేధపరత్వేనవైపరీత్యాప్రసఙ్గాచ్చ.

నచైవం పూర్వపాదీయనవమాధికరణాన్తిమసూత్రవిరోధః.
తత్రసామాన్యపరతయా ఉకారప్రయోజనస్యోక్తత్వాదితివాచ్యమ్.
మకారప్రయోగోపాధేరపేక్షణత్వ తాత్పర్యగ్రాహకతయా తత్సా
ఫల్యస్య తత్రవివక్షితత్వోపపత్తేః. ఏతేనవిశేషనిషేధస్య శాబ్దబోధా
శ్రయణం విఫలమ్. నమశ్శబ్దేన సఙ్కోచద్యోతకత్వాచ్చ ఆవశ్యకమిత్యపి
నిరస్తమ్. (౧౪)

తస్మాన్నమశ్శబ్దస్యతావత్ ఉకారవివరణత్వం యుక్తమ్.

ఏవంనారాయణపదస్య అకారవివరణత్వమపియుక్తమేవ. "య
ద్విషయేశేషవృత్తియోగ్యోహం తద్విషయేశేషవృత్తిర్భూయాత్ "
ఇత్యేవంఫలోపధాన ప్రార్థనార్థం పూర్వోపాత్తశేషవృత్తి ప్రతిసమ్బన్ధి
నిర్దేశపరేనారాయణపదేపి, శేషవృత్త్యాగుణకృతత్వసూచకే కల్యాణగుణ
గణస్యాకారే రక్షకత్వోక్త్యాక్షిప్తస్య నిర్గోక్తిముఖేన తద్వివరణత్వస్యై
అవశ్యాభ్యుపగన్తవ్యతయా, భిన్నవాక్యోపాత్తేపి నారాయణపదే అకా
రేణైక విషయకత్వమాత్రేణ వివరణవివరణిభావతాత్పర్యస్యదురపహ్నా

వత్త్వాత్. "నారాయణాయస్వామ్" ఇతివాక్యస్య అర్థాన్తరవిధానపర త్వేపి, "గౌస్సాస్నాదిమతీ" ఇత్యాదావివప్రకృత్యంశే వ్యఞ్జకముఖేన ఉక్తార్థవిశదీకారసమ్భవాత్. (౧౫)

ఇత్థంనారాయణపదస్య స్వరూపాదిపరత్వేన వివరణత్వమపియు క్తమ్. "అకారో బ్రహ్మాపి ప్లీవ్శకమ తేష్వఞ్జరణే" ఇత్యాదినిఖణ్డు బలేన అకారస్య అన్యత్రాపిప్రయోగాఽర్హతయా, నారాయణశబ్దస్య "నతునారాయణాదీనామ్" ఇత్యాదివచనాఽనుసారేణ, స్వాతన్త్ర్యేణ నారాయణశబ్దస్య అన్యత్రప్రయోగాఽదర్శనేనచ, అకారే దేవతావిశేష రూపరక్షకస్వరూప పరత్వస్య మహావాక్యవిధయా, తదేకవాక్యతా పన్నేన కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశకతయా సమానవిషయేణచనారాయ ణశబ్దేన, ణత్వానుపపత్త్యాదిసుప్రసిద్ధన్యాయాఽనుగృహీతేన నిశ్శఙ్క మేవ దేవతావిశేషసమర్పణముఖేనైవ వక్తవ్యత్వాత్. (౧౬)

మకారస్య, సమభివ్యాహారబలాఽద్యోత్యతయా రక్ష్యపరత్వేపి, రక్షణప్రకారభూత వ్యాపకత్వధారకత్వ ప్రాప్యత్వ ప్రాపకత్వ ప్రతి యోగితయా, జీవసమష్టినిర్దేశముఖేన, అకారవివరణత్వస్య వక్తవ్య త్వాభావేన, కైఙ్కర్యప్రవర్తకగుణానాం కల్పితత్వశఙ్కాపరిహారా ఽలాభేనచ నారపదేనైవరక్షణోపయోగి గుణజాతప్రతిపాదనముఖేన నారాయణపదే అకారవివరణత్వస్య వక్తవ్యత్వాచ్చ. (౧౭)

నారాయణపదస్య అనన్తరోపాత్తత్వేన అకారార్థోపస్థితిమూల కాకాఙ్క్షానివర్తకజ్ఞాన జనకత్వేన కల్యాణగుణవత్త్వ వ్యాపకత్వ ధార కత్వ ప్రాపకత్వ ప్రాప్యత్వానాం రక్షణప్రకారాణాం ప్రతిపాదనేనచ నారాయణశబ్దస్యైవ వివరణత్వాచ్చ. హేతువాక్యస్యప్రతిజ్ఞావాక్యోప పాదకత్వస్య సుప్రసిద్ధతయా, రక్షకగుణజాతాది ప్రతిపాదకస్య వివర ణత్వసమ్భవాచ్చ. వ్యాప్తివిశిష్టపక్షధర్మతాప్రతిపాదకయోరుదాహర

ణోపనయయోర్హేత్వవయవోక్తజ్ఞాపకత్వప్రకారపరతయా, వివరణత్వస్యతాన్త్రికైరభ్యుపగతత్వేన, అర్థాన్తరబోధనస్యాపి వివరణపదార్థత్వాచ్చ. ఆకాఙ్క్షితార్థప్రతిపాదనస్యైవ అనుగతవివరణపదార్థత్వాచ్చ. "ఘటోఽస్తి, పటోఽస్తి" ఇత్యాదేః పరస్పరవార్తానభిజ్ఞతయా తదప్రసఙ్గాచ్చ. ఉక్తార్థేనియతాఽనియతాకారబోధనభేదేన ఉక్తార్థవిశదీకారాఽర్థాన్తరబోధనయోర్భేదసమ్భవాచ్చ. "మతంవివరణంతత్ర" ఇత్యుక్తతయా ప్రకృతాభిప్రాయేణైవ విశిష్టస్య వివరణపదార్థత్వేన అవ్యాప్త్యనవకాశాచ్చ. (౧౮)

వ్యక్తచతుర్థ్యాః మకారవివరణత్వమపియుక్తమ్; జ్ఞాతృత్వాదేః పరాతిశయేచ్ఛాయాశ్చ మకారచతుర్థీవాచ్యత్వేపి, మకారస్య శేషత్వాశ్రయబోధకతయా, చతుర్థ్యాశ్శేషత్వోపపాదకకిఙ్కరత్వాకారసూచకతయాచ తయోరన్యోన్యవార్తాఽభిజ్ఞత్వేన మూలమూలిభావసమ్భవాత్. కిఙ్కరత్వాకారస్య శేషత్వోపపాదకత్వఞ్చ "నాఽకిఞ్చిత్కుర్వతశ్శేషత్వమ్" ఇత్యాద్యభియుక్తవ్యవహారసిద్ధమ్. (౧౯)

నచ,తథాపి లుప్తచతుర్థీవివరణత్వమేవ వ్యక్తచతుర్థ్యాస్సిధ్యతి. నతుమకారవివరణత్వమ్. వ్యక్తచతుర్థ్యాః జ్ఞాతృత్వాది విశేషసమర్పణస్య తదుపయుక్తార్థాన్తరసమర్పణస్యచాభావాత్, వ్యక్తచతుర్థ్యాః లుప్తచతుర్థీవివరణత్వమప్యయుక్తమ్; ఏకప్రకారకైకవిశేష్యకబోధజనకయోశ్చతుర్థ్యోర్లుప్తత్వవ్యక్తత్వవైషమ్యమాత్రేణ మూలమూలిభావాసమ్భవాత్; కిఙ్కరత్వాకారస్యైవ శేషత్వశబ్దార్థతయా "నాకిఞ్చిత్కుర్వతశ్శేషత్వమ్" ఇత్యాదివ్యతిరేకవ్యాప్తి ప్రదర్శకాఽభియుక్తవ్యవహారానుపపత్తిశ్చ. ఇత్థఞ్చమకారచతుర్థ్యోరన్యోన్యవార్తానభిజ్ఞత్వంమూలమూలిభావాంశే దృఢమేవేతివాచ్యమ్. (౨౦)

భావానవబోధాత్, శేషవృత్తిహేతుతయా మకారేణజ్ఞాతృత్వోక్తౌ జ్ఞానేప్రవృత్తిహేతుత్వస్య ఫలేచ్ఛాచికీర్షాద్వారకతయా పరాతిశ

యేచ్ఛావాచిన్యాః వ్యక్తచతుర్థ్యాః "స్యామ్" ఇత్యధ్యాహృతచికీర్షా బోధక క్రియాపదసమభివ్యాహృతాయా ఉపయుక్తార్థాన్తరబోధనేన మకారవివరణత్వోపపత్తేః. "ఆయాఽస్మి" ఇతి నిత్యవచ్ఛ్రవణాదపి ప్రణవే శేషవృత్త్యర్హత్వస్యోక్తతయా, "నారాయణాయస్యామ్" ఇత్యత్ర ప్రార్థనీయత్వేన శేషవృత్తిఫలోపధానస్యైవ వ్యఙ్గ్యతయాచ ప్రణవ నారాయణపదయోస్సమానార్థకత్వాభావాచ్చ. ఫలోపధానస్య స్వరూపయోగ్యతా వ్యాపకతయా శేషవృత్త్యభావే శేషవృత్త్యర్హత్వం నసమ్భవతీత్యభియుక్తవ్యవహారోపపత్తేశ్చ. (౨౧)

నారపదం మకారవివరణమిత్యపియుక్తమ్. మకారార్థే జ్ఞాతృత్వాది పఞ్చకవిశిష్టే, నిత్యత్వైకరూపత్వ బహుత్వరూపమతాన్తర వ్యావృత్త జ్ఞాతవ్యర్థాన్తరబోధకత్వాత్. (౧) "నారస్త్వితిసర్వపుంసామ్" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా నారాయణపదేన సర్వచేతనప్రాప్యత్వ లాభేన, ప్రాప్యత్వస్య శేషిత్వోపపాదకత్వేనచ శేషత్వాఽనుయోగి సమర్పకస్య మకారస్య ప్రాప్యత్వ ప్రతియోగి సమర్పకనారపదస్యచ, ఏకవిషయతయా వివరణ వివరణీభావ తాత్పర్యోపపత్తేశ్చ. (౨౨)

అపిచేత్యాహ్యప్యయుక్తమ్. "అహంనారాయణాయాఽస్మి" ఇత్యత్రనారాయణపదమాత్రస్య అకారవివరణత్వేన పదత్రయవైఫల్యాపత్త్యా, కైఙ్కర్యప్రతిసమ్బన్ధి నిర్దేశకవాక్యఏవ ప్రకృత్యంశేన 'అకార వివరణస్య యుక్తత్వాత్, అతఏవ ఉకారవివరణానన్తర్యస్య యుక్తత్వాచ్చ. (౨౩)

ఏతేన ప్రార్థనీయత్వేన తృతీయ పదవ్యఙ్గ్యకైఙ్కర్య ప్రవర్తకానుభవస్య "అహమపిమమన, ఇదమపిమమన" "భోక్తాఽహమ్, మమభోగోయమ్" ఇత్యేవంరూపాఽహఙ్కారమమకారనివృత్తిసాధ్యతయా అర్థక్రమాదపి ద్వితీయతృతీయపదయోః క్రమ ఉపపద్యత ఇతి సిద్ధమ్. పూర్వోక్తరీత్యాప్రార్థనీయత్వేన తృతీయపదవ్యఙ్గ్య కైఙ్కర్య

మూ;—(౯౦) ఉకారత్తై వివరిక్కి-ఉతు నమస్సు.

ప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశకపదావశ్యమ్భావేన, "అహంనారాయణాయాఽస్మి" ఇతి వ్యర్థపదత్రయఘటితవాక్యస్య "తస్యైస్యామ్"ఇతిపదాన్తరప్రక్షేపేణ వాక్యాన్తరస్యచ వైఫల్యేన క్రమేణ వివరణార్థం వాక్యత్రయాశ్రయణేపి అర్థక్రమ స్సిధ్యతీతి వక్తుమశక్యత్వాత్. (౨౪)

తస్మాత్ప్రణవమన్త్రశేషయోర్వివరణవివరణిభావ ఉపపద్యత ఇతి సిద్ధమ్.

ఇదఞ్చాఽధికరణమ్-షట్సూత్ర్యాత్మకమ్. తత్రవ్యాఖ్యానక్రమహేతుభూతం మన్త్రశేషస్య ప్రణవానన్తర్యే నియామకమాహ ప్రథమసూత్రేణ (ఇనిమేలిత్యాదినా).

(ఇనిమేల్) - ఇతః పరమిత్యర్థః, ప్రణవార్థజ్ఞానమూలకాకాఙ్క్షానివర్తకజ్ఞానజనకతయా మన్త్రశేషస్య ప్రణవానన్తర్యం యుక్తమితిభావః. (ప్రణవత్తై) ఇత్యనేన, (౧) "ప్రణవాద్యాస్తథావేదాః" (౨) "ఓఙ్కారప్రభవావేదాః" (౩) "ఆద్యన్త్యక్షరంబ్రహ్మ" ఇత్యాద్యుక్త సర్వవేదసఙ్గ్రహతయా ప్రణవప్రాధన్యంయుక్తమితి సూచ్యతే. (వివరిక్కి-ఉతు) ఉక్తార్థవిశదీకారయుక్త తదుపయుక్తార్థాన్తరబోధనమ్, అత్రవివక్షితమ్. తత్రనమశ్శబ్దేన ఉక్తార్థవిశదీకారః; నారాయణపదచతుర్థీ నారపదైః-యుక్తాఽర్థాన్తరబోధనమితివివేకః.

అథ ప్రతిజ్ఞాతం వివరణత్వముపపాదయితుం, మూలక్రమేణ ప్రథమంనమశ్శబ్దస్య వివరణత్వందర్శయతి ద్వితీయసూత్రేణ (ఉకారత్తై యిత్యాదినా).

పూర్వోక్తరీత్యాఉకారార్థాఽజ్ఞానాదినివృత్త్యర్థంనిష్కృష్టాత్మసామాన్యస్య, నిష్కృష్టాత్మసామాన్యంప్రతి నిరుపాధికశేషత్వాఽనర్హత్వ

(౧) లఘ్వత్రిస్మృ-౧-౧౨. (౨) ధ్యానబిన్దూప-౧౫. (౩)

మూ;—(౯౧) అకారత్తై వివరిక్కిఱతు నారాయణపదమ్.

ప్రతిపాదనముఖేన నమశ్శబ్దేన ఉక్తార్థవిశేషాకారకథనరూపవివరణం క్రియత ఇత్యర్థః. (నమస్సు) "న" ఇతి, "మః" ఇతి చ పదద్వయమిత్యర్థః.

ఏవం మన్త్రశేషప్రథమద్వితీయపదయోర్వివరణత్వముక్త్వా, క్రమప్రాప్తే తృతీయపదే ప్రకృత్యంశస్య వివరణత్వమాహ తృతీయసూత్రేణ (అకారత్తై ఇత్యాదినా).

అకారార్థేన రక్షితృత్వోక్తౌ, తస్య నానార్థతయా రక్షకవ్యక్తివిశేషాకాఙ్క్షాయామ్, శేషవృత్తియోగ్యతాప్రతిసమ్బన్ధినశ్శేషవృత్తిఫలోపధానప్రతిసమ్బన్ధినశ్చ ఏకవ్యక్తిత్వాఽవశ్యమ్భావేన, ఫలోపధానప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశకేన నారాయణపదేన, రూఢవృత్త్యా లక్ష్మీపత్యుశ్శఙ్ఖచక్రాదిచిహ్నితవిగ్రహవిశేషావచ్ఛిన్నదేవతావిశేషసమర్పణాత్. "కుతో రక్షకః" ఇత్యాకాఙ్క్షాయాం స్వాభావికకల్యాణగుణగణాదేవేతి సూచయితుమ్, నిత్యవస్తుసమూహాశ్రయత్వస్య కథం రక్షక ఇత్యపేక్షాయామ్, "నియమనార్థాన్తర్వ్యాప్తిపూర్వకధారణేన నిరుపాధికేన, ప్రాప్యత్వప్రాపకత్వాభ్యాం చ" ఇత్యేవం తత్పురుషబహువ్రీహివృత్తిభ్యాం బోధనాత్. "కేషాం రక్షకః" ఇత్యాకాఙ్క్షాయామ్, "త్రివిధచేతనాఽచేతనగతస్వేష్టానిష్టప్రాప్తిపరిహారముఖేన చేతనాచేతనవర్గాణామ్" ఇత్యేవం వ్యాప్త్యాదిప్రకారచతుష్టయప్రతియోగిసమర్పకనారపదేన బోధనాచ్చ. శేషవృత్తిస్వరూపయోగ్యతాప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశకాఽకారస్య శేషవృత్తిఫలోపధానప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశకం నారాయణపదం వివరణమితి భావః.

(నారాయణపదమ్) ఇత్యత్ర పదశబ్దః శక్తిపరః. శక్తిశ్చ యోగరూఢిరూపా వివక్షితా. అతఏవ పూర్వసూత్రే "నమస్సు" ఇత్యేవ

మూ;—(౯-౨)మకారస్తై వివరిక్త-అతు చతుర్థి.

నకారాన్తేన పదద్వయానుకరణంకృతమ్. నతు"నమఃపదమ్"ఇతి; తస్య పదద్వయత్వాదిత్యనుసన్ధేయమ్. (౨౭)

అథక్రమప్రాప్తాయాః తృతీయపదస్థాయావిభక్తేః వివరణత్వం ప్రదర్శయతి చతుర్థసూత్రేణ. (మకారస్తైయిత్యాదినా).

అత్ర అకారోక్తకల్యాణగుణగణానుభవస్య, నిరుపాధికరక్ష్యరక్షకభావానన్యార్హ శేష శేషిభావసమ్బన్ధానుసన్ధానస్య, వ్యఙ్గ్యార్థభూత దివ్యదమ్పతిరూపకైఙ్కర్య ప్రతిసమ్బన్ధిప్రతిసన్ధానస్య, నిరతిశయభోగ్య భూత గుణాదిచతుష్టయానుభవజనిత హర్షప్రకర్షరూపప్రీతేశ్చ సామగ్రీబలేన అవఘాతస్యేవ పదనునిష్పన్నాయామకారేణబోధనాత్. "స్యామ్" ఇత్యధ్యాహృతక్రియాపద సమభివ్యాహృతియావ్యక్తిచతుర్థ్యాఅనుభవజనిత ప్రీతికారితకైఙ్కర్యస్యవాక్యార్థవిషయాన్వయనాత్, జ్ఞానఫలీభూత చికీర్షాయా అపరపదార్థతయాబోధనాత్, చికీర్షాహేతుభూతపరగతాఽతిశయేచ్ఛాయా జ్ఞానద్వారభూతాయాః స్వశక్త్యైవబోధనాత్, కైఙ్కర్యప్రవృత్త్యుద్దేశ్యపరమఫలీభూతభగవన్ముఖోల్లాసార్థకప్రీతేర్జ్ఞానానన్ద ఫలేచ్ఛాచికీర్షాప్రవృత్తిసాధ్యాయా వ్యక్తిచతుర్థీప్రవృత్త్యైర్వాక్యార్థతయాబోధనాచ్చ అర్థాన్తరబోధనేన మకారవివరణత్వం వ్యక్తిచతుర్థ్యా యుజ్యత ఇతిభావః.

అత్ర, ఉక్తచతుర్థీప్రతిపాదిత శేషవృత్తిస్వరూపయోగ్యతాహేతుభూత జ్ఞాతృత్వరూపమకారార్థస్య తృతీయవాక్యేన ఇచ్ఛాద్వయరూప ఫలద్వయకర్తృత్వ వివరణాత్, ఫలోపధాన పరవ్యక్తిచతుర్థ్యా స్వరూపయోగ్యతాపరలుప్తచతుర్థీవివరణత్వ మవిగర్హితమ్. అతోన న్యూనతా దోష ఇత్యనుసన్ధేయమ్. (౨౮)

మూ;— (८३) నారపదమెన్నుమ్ శొల్లువర్కళ్.

మూ;— (८४) అడైవే వివరియాతొళ్ళిగిఱతు విరోధిపోయను భవిక్క-వేణ్డుకైయాలే.

అథ, న్యూనతాదోషంపరిహర్తుమేవ రక్షకత్వ శేషిత్వాధారకత్వ వ్యాపకత్వ ప్రాప్యత్వ ప్రాపకత్వ ప్రతియోగిసమర్పకతయా, మకార సమానార్థకస్య నారపదస్యాపి, మకారవివరణత్వం సమ్భవతీత్యభిప్రాయేణాహపఞ్చమసూత్రేణ (నారపదమిత్యాదినా).

అత్ర "మకారత్తైవివరిక్కి-ఱతు" ఇతి-ఆదితః పదద్వయమను సన్ధేయమ్. అత్రప్రథమాన్తతయా షష్ఠ్యన్తతయావా నారశబ్దస్య పద త్వమభిప్రేతమ్. వ్యక్తచతుర్థీవన్నవాక్యాఽనుప్రవేశేన మకారవివర ణత్వం నారపదస్య. కిన్తుపదవిధయైవేతిపదశబ్దస్యభావః. (ఎన్నుమ్శొల్లు వర్కళ్) ఇతి-నారపదస్యవివరణత్వం సామ్ప్రదాయికమితి సూచ్యతే. అపిశబ్దేన పూర్వోక్త పదత్రయవివరణత్వమపి సామ్ప్రదాయికమితి వ్యజ్యతే. (౮౯)

* * *

అథక్రమాఽనుపపత్త్యా పూర్వోక్తం చతుర్విధం వివరణత్వ మనుపపన్నమితి శఙ్కా- పరిహ్రియతే షష్ఠసూత్రేణ, (అడైవే) ఇత్యాదినా.

(అడైవే వివరియాతొళ్ళిగిఱతు) క్రమేణవివరణంవినా వివరణా న్నివృత్తిరిత్యర్థః. క్రమేణవివరణే సత్యేవ వివరణం పూర్ణమితికృత్వా, వివరణాన్నివృత్తిర్యుజ్యతే. క్రమవిరోధేన వివరణేతు, వివరణమపూర్ణమే వేతి వివరణాన్నివృత్తిర్నయుక్తేత్యర్థః. అనేన "నమోనారాయణాయ" ఇతి పదద్వయస్యపూర్వోక్తరీత్యా వివరణత్వసమ్భవేపి, వివరణక్రమ విరోధేన లుప్తవిభక్తివివరణాఽభావేనన్యూనతయాచ "అహంనారాయ ణాయాస్మి, మోనాస్మితస్యేమ్" ఇత్యుక్త్వావేవ వివరణస్య వివరణే

క్రమాఽవిరోధః, లుప్తవిభక్తేరధ్యాహృతక్రియాయాశ్చ కణ్ఠోక్త్యా వివరణస్య పూర్తిరితిసూచితమ్.

(విరోధిపోయ్) "భోక్తాహంమమభోగోయమ్" ఇత్యనన్యార్థప్రవృత్త్యర్థస్యభోగాశ్రయతాబుద్ధిహాఽహఙ్కారస్య, అనన్యార్థప్రవృత్త్యర్థస్యభోగే నిరుపాధికమదీయేచ్ఛావిషయత్వాపాదక మమకారస్యచ, అనన్యార్థపరేచ్ఛావిషయత్వజ్ఞానాఽధీనస్వకీయేచ్ఛావిషయస్వకీయగుణానుభవరూప కేవలపరార్థానుభవరూప ప్రతిబన్ధకతయా, తన్నివృత్తేస్సత్యామేవ కేవలపరార్థానుభవస్య కర్తవ్యత్వాతి భావః. (అనుభవిక్క-వేణ్డుమ్ యాలే) ఇత్యనేన,వ్యక్తచతుర్థ్యన్యజ్ఞాయఽకారనారాయణపదోక్తగుణానుభవజనితప్రీతికారితకైఙ్కర్యస్య, తన్మూలభూతానుభవస్యచ విరోధినివృత్తిపూర్వకత్వమభిప్రేతమ్.

తథాచ చతుర్థీకణ్ఠోక్తిమాత్రేణఅర్థాన్తరాలాభేన వైఫల్యాత్, పునః "తస్మైస్యామ్" ఇతిప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశగౌరవాత్, అస్మీతి క్రియాధ్యాహారస్యస్ఫుటత్వాత్,పౌనరుక్త్యపరిహారాయ"స్యామ్"ఇత్యధ్యాహారస్యయోగ్యతయాఽఽహితుంశక్యత్వాచ్చ,ఆవశ్యకప్రార్థనీయఫలోపధానప్రతిసమ్బన్ధినిర్దేశావసరఏవ అకారవివరణమపియుజ్యతఇతి అర్థక్రమానుసారేణ వివరణక్రమఉపపద్యతఇతిభావః. (30)

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్త్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయమీమాంసాభాష్యే
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య తృతీయపాదే
మన్త్రశేషవివరణత్వసమర్థనంనామ
ప్రథమాఽధికరణమ్.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే తృతీయపాదే
నమశ్శబ్దార్థసమర్థనం నామ
ద్వితీయాధికరణమ్.

మూ; —(౯-౫) నమస్సు—"న" ఎన్నుమ్, "మః" ఎన్నుమ్ ఇరణ్డుపదమ్.

ఇత్థం ప్రణవవివరణభూతే, మన్త్రశేషే ప్రథమం నమశ్శబ్దార్థో నిరూప్యతే. తత్రసంశయః. నమశ్శబ్దోయమఖణ్డస్సఖణ్డో వేతి. తదర్థం నమశ్శబ్దేన స్వసమ్బన్ధో నిషేద్ధుమశక్యః, ఉతశక్య ఇతి; తదర్థం సఖణ్డత్వే వర్ణద్వయక్రమో నోపపద్యతే, ఉతఉపపద్యత ఇతి; తదర్థం సఖణ్డత్వే అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయేణ మకారేణ స్వసమ్బన్ధప్రసక్తిపూర్వకప్రతిషేధస్య ప్రయోజనమస్తి నవేతి.

తత్రపూర్వః పక్షః; —

నమశ్శబ్దాఽఖణ్డత్వే సర్వాత్మనాం స్వభోగోద్దేశేన ప్రవృత్తేస్సార్వజనీనతయా, తన్నిషేధే అయోగ్యార్థత్వాపాతాత్. నచస్వసమ్బన్ధయోగ్యత్వం నిషేద్ధుం శక్యమితి వాచ్యమ్. స్వసమ్బన్ధాభావస్యకదాప్యననుభవేన తద్యోగ్యతాయా అప్యనుమేయత్వాత్. అన్యథా అతీన్ద్రియశక్తిరూపయోగ్యతాయా అప్రసక్తత్వేన నిషేధాయోగతాదవస్థ్యాత్.

కిఞ్చసఖణ్డత్వే ప్రతియోగిబోధనానన్తరమేవ నిషేధస్య బోధనీయతయా "మఃన" ఇతి మన్త్రవిన్యాసాపత్తిః. (౧)

అపిచ సఖణ్డత్వే మకారేణ స్వసమ్బన్ధప్రసక్తిపూర్వకం నిషేధో విఫలః. ఉకారవివరణార్థం ప్రవృత్తేన నమశ్శబ్దేన జీవసామాన్యశేషత్వస్యైవ నిషేధ్యతయా, మకారేణ స్వసమ్బన్ధస్య ప్రసక్తిపూర్వకం నిషేధే మకారప్రయోగోపాధిభూతస్య వక్తృత్వస్యోపలక్షణత్వాశ్రయణే గౌరవాత్. నిష్కృష్టాత్మసామాన్య శేషత్వాభావస్య

స్వాభావికతయా, అనిత్యార్థసంయోగపరిహారాయ తస్యైవబోధనీయ తయాచ, ప్రయోగోపాధిభూత దేహవిశిష్ట వేషోపలక్షణత్వస్య అవశ్యా శ్రయణీయత్వాచ్చ. (౨)

నచ, సర్వాత్మనామన్య శేషత్వాపేక్షయా స్వస్వశేషత్వస్య అతి శయితాఽనర్థావహతయాతత్కార్యద్యోతనాయడుపలక్షణముఖేనత త్తదాత్మ శేషత్వనిషేధః కృతఇతివాచ్యమ్. త త్తదాత్మనాం నిష్కృష్ట స్వస్వరూప శేషత్వరూప స్వాతన్త్ర్యభ్రమస్య అన్యథాజ్ఞానరూపస్యరజో గుణకార్యతయా, తదపేక్షయా దేహాత్మభ్రమస్య విపరీతజ్ఞానరూపస్య తమోగుణకార్యతయాచ అతిక్రూరత్వాత్, అన్య శేషత్వస్వాతన్త్ర్య భ్రమయోరనర్థహేతుత్వే విశేషాభావాచ్చ. (౩)

నచ, తయోర్భగవచ్ఛేషత్వ జ్ఞానయోగ్యతాసమ్పాదకత్వ తద భావాభ్యాం వైషమ్యమస్తీతివాచ్యమ్. తథాపి దేవతాన్తరశేషత్వ నివృత్తేర్భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానేనైవ సాధ్యతయా, తద్వైలక్షణ్యజ్ఞానే నైవ దేవతాన్తరాపేక్షయాపి అజ్ఞానాఽశక్త్యాదిపరిపూర్ణ స్వశేషత్వా భావస్య వ్యాప్యవ్యాప్యన్యాయేన సులభత్వేన, నిరుక్తవైషమ్యస్య స్వ శేషత్వనిషేధావశ్యవక్తవ్యత్వా ప్రయోజకత్వాత్; తస్మాన్నమశ్శబ్దః అఖణ్డఏవేతి. (౪)

సిద్ధాన్తస్తు:—

నమశ్శబ్దస్సఖణ్డఏవ. స్వశేషత్వస్యఅనాద్యనుభవసిద్ధత్వేపిభ్రాన్తి మూలత్వేన తత్త్వజ్ఞానేన తన్నివృత్తిసమ్భవేనచ నిషేద్ధుంశక్యత్వాత్. నచ, భ్రాన్తిమూలకస్యాపితస్య సత్త్వేన నిషేధాయోగః. తద్యోగ్యతా యాఏవనిషేధ్యత్వాత్, ప్రమాణతమమూలమన్త్రస్థ నమశ్శబ్దబలాదేవ యోగ్యతాయా నిషేధ్యత్వకల్పనేన, అనాద్యనుభవబలేన యోగ్యతా యా అనుమేయత్వా సమ్భవేన,అనుభవస్యైవ భ్రాన్తిమూలకత్వాత్,

రద్ధర్మ ఫలోపహితతద్ధర్మ స్వరూపయోగ్యతాయా ఔత్సర్గికత్వేన యోగ్యతాయాః ప్రసక్తిసమ్భవాచ్చ. "అహమ్, అయాఽస్మి" ఇతి నిత్యవచ్ఛ్రవణరూపే ప్రణవే శేషవృత్తియోగ్యతాయా విహితత్వేన, "మోనాస్మి" ఇత్యత్రాపి తస్యాఏవనిషేధస్య స్వరసతఃప్రాప్తత్వాచ్చ. "ఆత్మైవాస్మి" ఇతిపూర్వత్రయోగ్యతాయా ఏవ నిషిద్ధత్వేన తద్వ్యవరణదశాయామపి తస్యాఏవ నిషేధ్యత్వాచ్చ. (౫)

కిఞ్చేత్యప్యయుక్తమ్. ప్రదీప్తశరణస్థలే"బహిర్గచ్ఛ"ఇత్యుక్త్వా "ప్రదీప్తంశరణమ్"ఇతినిద్రాణంప్రత్యుక్తివత్, సర్పంహస్తేగృహీత్వా క్రీడమానంప్రతి "త్యజత్యజ" ఇత్యుక్త్వా "సర్పోఽయంమారకః" ఇతి బాలకంప్రత్యుక్తివచ్చ, అత్యన్తపరదుఃఖాఽసహిష్ణునా ఝటితినిషేధః కార్యఇత్యభిప్రాయేణ, అనన్తరంబోధనీయస్యాపి నిషేధస్య ప్రథమం బోధనోపపత్తేః. అతఏవసర్వజ్ఞేన పరోపదేశప్రవృత్తేనశ్రీమఠాశఠకోపస్వామినాపి (౧) "వీడుమిన్ ముఱ్ఱవుమ్" ఇత్యనుగృహీతమ్. అతఏవ శ్రీరామాయణే,(౨) "త్యక్త్వాపుత్రాంశ్చదారాంశ్చ" (౩) "పరిత్యక్తామయాలఙ్కా" ఇత్యేవంకరోక్తేః పూర్వమేవ త్యాగఉక్తిః. (౬)

అపిచేత్యాద్యప్యయుక్తమ్. ఉకారవివరణార్థమ్, అనిత్యార్థసంయోగపరిహారార్థశ్చ నిష్కృష్టజీవసామాన్యే నిష్కృష్టజీవసామాన్యశేషత్వనిషేధస్య వక్తవ్యత్వేపి, తత్తదాత్మనాం స్వస్వశేషత్వాభావమాత్రాఽనుసన్ధానమూలకప్రయోగవత్, నమశ్శబ్దప్రయోగః; ప్రయోగోపాధేరుపలక్షణత్వం బోధే అపరపదార్థాన్వయేచ అత్యజానఖాం వక్తృత్వపరిచాయితస్య అపరపదార్థాన్వయ ఇతి బోధనముఖేన సర్వాత్మనాం స్వస్వశేషత్వ మన్యశేషత్వాపేక్షయా అతిక్రూరమ్. అతస్తన్నిషేధఏవఅవశ్యంవాచ్యఇతిసూచనాయ అస్మచ్ఛబ్దపర్యాయమకారప్రయోగోపపత్తేః.

(౧) తి-వాయ్-౧-౨-౧. (౨) రా-యు-౧౭-౧౬ (౩) రా-యు-౧౯-౫

నచ స్వాతన్త్ర్యబుద్ధ్యపేక్షయా దేహాత్మాభిమాన ఏవాఽతి క్రూరః. స్వాతన్త్ర్యభ్రమస్య "మదతిరిక్త ఆత్మా నాస్తి" ఇత్యేవం ధర్మ్యనభ్యుపగమేన ప్రవృత్తత్వాభావేన ధర్మవిపర్యాసరూపాఽన్యథాజ్ఞానరూపత్వాత్, దేహాత్మాభిమానస్య "దేహాతిరిక్త ఆత్మా నాస్తి" ఇత్యేవ ధర్మ్యనభ్యుపగమేన ప్రవృత్తత్వేన ధర్మివిపర్యాసాత్మక విపరీతజ్ఞానరూపత్వాచ్చేతి వాచ్యమ్. తథాప్యన్యశేషత్వాపేక్షయా స్వశేషత్వస్య క్రౌర్యాతిశయసమ్భవేన, తావతైవ ప్రకృతార్థసిద్ధేర్నిష్ప్రత్యూహత్వాత్. (౧) "వపురాదిషు యోఽపి కోఽపి వా" ఇతి దేహాత్మాభిమానానాదరేణ, "అహమద్యైవ మయా సమర్పితః" "నియతస్వమితి ప్రబుద్ధధీరథ వా కిన్ను సమర్పయామి తే" ఇతి స్వశేషత్వభ్రాన్తేరేవాఽవశ్యపరిహరణీయతాయా అనుగృహీతత్వేన, తద్బలేన దేహాత్మభ్రమాపేక్షయా స్వశేషత్వభ్రమస్యైవ క్రౌర్యాతిశయసిద్ధేశ్చ. (౮)

నచైవమపి. అన్యశేషత్వస్వస్వాతన్త్ర్య భ్రమయో రనర్థహేతుత్వే నకోఽపి విశేష ఇతి వాచ్యమ్. అన్యశేషత్వభ్రమస్య తన్నివర్తక ప్రమాణాన్తరాఽప్రామాణ్యగ్రాహక దోషమూలత్వవిరహాత్, స్వశేషత్వభ్రమస్య తన్నివర్తకస్వాపకర్షప్రత్యక్షోపదేశాద్యప్రామాణ్యగ్రాహక స్వవిషయక పక్షపాతాభినివేశాది లక్షణదోషమూలత్వ సద్భావాచ్చ, అనయోర్భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞాపనేన సునిరసత్వ దుర్నిరసత్వ లక్షణ క్రౌర్యతారతమ్యస్య లోకసిద్ధత్వాత్. (౯)

అతఏవ అన్యశేషత్వభ్రమస్య అన్యశబ్దార్థరూప నిరూపకాంశే భ్రాన్తిరూపత్వేపి శేషత్వజ్ఞానాంశే ప్రమారూపత్వాత్. తదంశ సమ్ప్రతిపత్తేర్భగవచ్ఛేషత్వ యోగ్యతాస [illegible] రూపకత్వాత్, స్వశేషత్వభ్రమస్య స్వాతన్త్ర్య భ్రమరూపత్వేన సర్వాంశే [illegible] మాన్యవిరోధితయా భగవచ్ఛేషత్వ ప్రతిబన్ధక స [illegible] త్వాచ్చ అనయోః క్రౌర్య తారతమ్యస్య అపహ్నోతు మశక్యత్వాచ్చ. (౧౦)

---

(౧) స్తో-ర-౫౨.

ఏతేన-తథాపీత్యాదికం నిరస్తమ్. అన్యశేషత్వ స్వస్వాతన్త్ర్య భ్రమయోర్ద్వేధా వైషమ్యస్య ప్రతిపాదితత్వేన, తన్నివృత్త్యోర్ద్వయోరపి భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానమాత్రేణ సాధయితుమశక్యత్వాత్. ప్రసిద్ధం హి, అన్యశేషభూతే ఘుణ్టాకర్ణే మోక్షదానార్హత్వాది భగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానస్య అన్యశేషత్వనివర్తకత్వమ్; (౧)"ననమేయన్తు కస్యచిత్" ఇతి స్వశేషభూతే రావణే (౨)"విదితస్స హి ధర్మజ్ఞః" ఇత్యుక్తభగవద్వైలక్షణ్య జ్ఞానస్య స్వస్వాతన్త్ర్యఽనివర్తకత్వఞ్చ. (౧౧)

తస్మాత్, స్వశేషత్వస్యైవ అత్యన్తక్రూరత్వేన అవశ్యపరిహరణీయత్వాత్, తత్ప్రసఙ్గప్రతిషేధపరోఽయం నమశ్శబ్దస్సఖణ్డ ఏవేతి సిద్ధమ్.

ఇదఙ్చాధికరణం షట్సూత్ర్యాత్మకమ్. అత్రమధ్యమ పదస్యాస్య నమసః పదార్థప్రతిపాదనపూర్వకం వాక్యార్థం వక్ష్యన్, తత్ర అవాన్తరపదభేదమాహ ప్రథమసూత్రేణ (నమస్సు) ఇత్యాదినా.

అత్ర "నమః ఎన్గిఱ" ఇత్యనూద్య "నమస్సు" ఇత్యుక్తిః - అహిర్బుధ్న్యోక్తస్థూలయోజనా ప్రత్యభిజ్ఞాపనముఖేన అఖణ్డైక పదస్థాపక పూర్వపక్షయుక్తిస్ఫోరణార్థా. తథాచ, అహిర్బుధ్న్యేన స్థూలయోజనాయాం నమసః అఖణ్డత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వేఽపి, తదుక్తార్థస్య (౩) "శాశ్వతీ మమ సంసిద్ధిరియం ప్రహ్వీభవామియత్ । పురుషం పరముద్దిశ్య నమే సిద్ధిరతోఽన్యథా" ఇత్యుక్తస్వయమ్ప్రయోజన ప్రహ్వీభావస్య (౪)"నమ ఇత్యేవవాదినః" ఇతి యావదాత్మభావినో విరోధినివృత్తిమన్తరేణాఽసమ్భవాత్. సూక్ష్మయోజనాప్రదర్శితదిశా సఖణ్డనమసా స్వస్వాతన్త్ర్యాది విరోధినివృత్తౌ సత్యాం తాదృశ ప్రహ్వీభావస్య స్వతః ప్రాప్తిసమ్భవాచ్చ. "*అపేక్షితవిధేరనపేక్షితవిధానం దుర్బలమ్. *అనన్యలభ్యశ్శబ్దార్థః" ఇత్యాదిన్యాయైస్సఖణ్డత్వా శ్రయణమేవన్యాయ్యమితి భావః.

(౧) రా-యు-౩౬-౧౫. (౨) రా-సు-౨౧-౨౦ (౩) అహిర్బు- (౪) భార-శాన్తి-

మూ: — (౯౬) "మః" ఎన్గిఱవిత్తాల్ తనక్కురియనెన్గిఱతు.

అథ ప్రతిషేధవాచినో నఞః ప్రతియోగివాచకేనవినా ప్రతిపాదనాఽపూర్త్యా "పద్యతే-అనేన" ఇతి-పదమ్. ఇతివిశిష్టార్థప్రతిపాదకత్వలక్షణం పదత్వమనుపపన్నమిత్యాశఙ్కానిరాకరణాయాహ (న ఎన్ఱుమ్) ఇతి. అన్యోన్యాభావస్థలే నఞః ప్రతియోగివాచకపదవాచ్యాపేక్షయా విశిష్టాన్తరబోధకతాయా వ్యుత్పన్నత్వేన, నఞః ప్రత్యేకపదత్వముపపద్యత ఇతిభావః. "ఘటో నాస్తి" ఇత్యత్యన్తాభావస్థలే, ఘటఏవ నాస్తిత్వరూపాఽవస్థాన్తర విశిష్టః ప్రతీయతే. "ఘటో న" ఇత్యన్యోన్యాభావస్థలేతు, "ఘటః" ఇత్యనేనఘటత్వవిశిష్టమ్, తత్సమభివ్యాహృతేన నఞా పటత్వాదివిశిష్టార్థాన్తరఞ్చేతి అర్థద్వయం ప్రతీయతే; తద్వత్ అత్రాపీతిభావః. అతఏవోచ్యతే (౧) "ద్వ్యక్షరస్తుభవేన్మృత్యుస్త్ర్యక్షరం బ్రహ్మణఃపదమ్ । మమేతిద్వ్యక్షరోమృత్యుర్నమమేతిచ శాశ్వతమ్". ఇతి.

అథ అహిర్బుధ్న్యేన పరయోజనాప్రదర్శితరీత్యా "మః" ఇత్యస్య ద్విపదత్వవ్యావర్తనార్థమాహ (మః ఎన్ఱుమ్) ఇతి. స్థూలపరయోజనోక్తన్యూనాధిక సఙ్ఖ్యావ్యుదాసాయాఽహ (ఇరణ్డుపదమ్) ఇతి.

అథ నిషేధ్యనిషేధపరయోర్మకారనకారయోరాకాఙ్క్షావిశేషమూలకాఽన్వయముఖేన వాక్యార్థం వక్ష్యన్, తదుపోద్ఘాతతయా పదద్వయార్థస్వభావాత్ వ్యుత్క్రమాన్వయ ఆవశ్యక ఇతి సూచయితుం ప్రథమంషష్ఠ్యన్తపదార్థమాహ ద్వితీయసూత్రేణ (మః ఎన్గిఱవిత్యాదినా).

("మః" ఎన్గిఱవిత్తాల్) సమ్బన్ధసామాన్యవాచిషష్ఠ్యన్తపదేనేత్యర్థః. (ఇత్తాల్) ఇతి-ఇదంశబ్దేన సమ్బన్ధసామాన్య వాచిత్వోక్తిః

(౧) భార-శాన్తిపర్వ.

సూ;—(౯౮) న ఎన్దు అత్తై త్తవిర్ క్కి అతు.

ఫలందర్శయతి. (తనక్కు రియనెన్నిఅతు) "ఉరియన్" ఇత్యత్ర "మకారార్థ ఆత్మా" ఇతి విశేష్య మధ్యాహృతమ్. తథాచ "తనక్కు" ఇతిస్వపదమ్ - అధ్యాహారేణ సముభివ్యాహృత విశేష్యపరమ్.

(తనక్కురియ న్నిఅతు) "మన్త్రానుకరణరూప వాక్యేన 'వివరణం వినా మకారేణ ఆత్మా స్వశేష ఇత్యుచ్యతే' ఇతి వ్యాఖ్యాత వాక్యరూపేణ వివరణం ప్రయోగోపాధిభూతం; వక్తృత్వ ముపలక్షణమ్; ఆత్మా ఆత్మసామాన్య శేషభూతోనభవతి" ఇత్యేవవివక్షిత మితిసూచయితుమ్. అతఏవ "ఇత్తాల్ తనక్కుమ్ పిఅర్క్కుమ్ మురి త్తన్నెన్నిఅతు" ఇతిపూర్వమపిస్వశబ్దప్రయోగకృతః. అతఏవచ "తనక్కురియనన్నెన్నిఅతు, తనక్కెన్నావన్ను" ఇతిసూత్రద్వయే స్వశబ్దఏవ ప్రయోక్ష్యతే. (ఉరియనెన్నిఅతు) ఇత్యనేన షష్ఠ్యాస్సమ్బన్ధసామాన్యవాచిత్వా త్సమ్బన్ధసామాన్యరూపేణ యోగ్యత్వమేవాఽత్రనిషేధ్యమ్, అతోనబాధ ఇతిసూచ్యతే.

యద్యపి "న ఎన్దుమ్, మః ఎన్దుమ్," ఇతి పూర్వసూత్రోక్త రీత్యా మూలక్రమానుసారేణ ద్వితీయ తృతీయ సూత్రయో ర్వ్యత్యయ ఏవయుక్తః. తథాపి "నఎన్దు-అత్తై త్తవిర్క్కి-అతు" ప్రతియోగివిశిష్ట నిషేధస్య స్వార్థత్వోక్తిః ప్రతియోగ్యుక్తింవినా నసమ్భవతీతి సూత్రద్వయ వ్యత్యయేన ప్రవృత్తౌ మూలక్రమేణ వ్యాఖ్యానేన, "ఎన్దుతవిర్క్కి-అతు" ఇత్యేవస్యాత్. తథాచనఞోనిషేధవాచిత్వస్య లోకసిద్ధతయా తృతీయసూత్రంవ్యర్థం స్యాదిత్యవధేయమ్. (౧౮)

ఇత్థం నిషేధ్యస్వరూపం నిర్ణాయ తత్ఫలీభూత మబాధితం నిషేధం దర్శయతి తృతీయసూత్రేణ (న ఎన్దువిత్యాదినా).

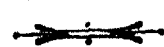
(న) ఇత్యవ్యయరూపంపదమ్ - అస్మీత్యధ్యాహృత క్రియాపద సహితం సత్, స్వశేషత్వయోగ్యతాం నిషేధతీత్యర్థః. (అత్తై) తనక్కురియనెన్నత్తై. (తవిర్ క్కి అతు) నాస్తీతి బోధయతీత్యర్థః.

మూ:—(౧౫) ఆక నమః ఎన్గిఅవిత్తాల్ తనక్కురియ నన్నెన్గిఅతు.

ఇత్థం షష్ఠ్యా స్తస్య ప్రతియోగిబోధకతయా నఞోనిషేధ బోధకతయా, ప్రతియోగివిశిష్టవేషేణ అభావస్య బోధనీయతయాచ వ్యుత్పత్తిసామాన్యం ఆవశ్యక ఇతిసూచితమ్; అథ వ్యుత్పత్తిసామాన్యాయ ప్రదర్శనపూర్వకం వాక్యార్థమాహ చతుర్థసూత్రేణ (ఆకవిత్యాదినా).

(ఆక) మః ఎన్గిఅవిత్తాల్ - తనక్కురియనెన్నెయాలుమ్, న ఎన్ఱు- అత్తై త్తవిర్క్కైయాలుమిత్యర్థః. (న మః ఎన్గిఅవిత్తాల్) ఏతాదృశ క్రమవిశిష్టపదద్వయేనేత్యర్థః. (తనక్కురియన్) ఆత్మేతి ఆదావధ్యాహారః. "తనక్కు" ఇతి-స్వపదమ్-అధ్యాహృతాత్మపరమ్. షష్ఠ్యర్థో నిరూపకత్వమ్. (ఉరియన్) శేషవృత్తియోగ్య ఇత్యర్థః. (అన్నెన్గిఅతు) నభవతీత్యుచ్యత ఇత్యర్థః.

యద్యపి "తనక్కురియ నల్లాతవన్నెన్గిఅతు" ఇత్యేవవక్తవ్యమ్, షష్ఠ్యాస్సమ్బన్ధవాచిత్వాభావాత్. అతఏవ పూర్వసూత్రేపి తనక్కురిమైయైచ్చొల్లుకిఅ తిత్యేవవక్తవ్యమ్. తథాపిలాఘవార్థ మన్యోన్యాభావముఖేన ఫలితార్థకథనం కృతమితి నదోషః. ఘటోనభవతీత్యేతదపేక్షయా యోగ్యోనభవతీత్యస్య లఘుత్వాత్, ధర్మాత్యన్తాభావస్యధర్మ్యన్యోన్యాభావ నియతత్వాచ్చ. అతశ్శ్రోతృప్రతిపత్తిసౌకర్యాయ, "ఉరియనెన్గిఅతు, ఉరియనన్నెన్గిఅతు" ఇతిచ సమ్బన్ధనిర్దేశముఖేన అన్యోన్యాభావముఖేన వివరణంకృతమితి ధ్యేయమ్.　(౧౫)

నను,తర్హి*స్వాయత్తన్యాయేన ఆత్మనోనేత్యేవమన్త్రవిన్యాసస్స్యాదిత్యాశఙ్క్య, అనాదిదుర్వాసనావశేన స్వశేషవృత్తి మసహమానం ప్రతి ఆత్మాదేవతాన్తరశేషోనభవతి.* "నహికారాగృహ నిగళితఏవ, తన్మోచనమభ్యర్థనీయః"ఇతిన్యాయేన అనన్యార్హత్వ వచనమనవసరపరాహతంస్యాత్. అతస్స్వశేషత్వ నిషేధేకృతే భగవత్కటాక్షవిశేషేణ

మూ;—(౯౯) పిఅర్క్కురియనాన వన్ను తన్ వైలక్షణ్యత్తైక్కాట్టి మీట్కలామ్.

మూ;—(౧౦౦) తనక్కైన్న వన్ను యోగ్యతై యుమ్ కూడవట్టియుమ్.

"ఉపదేశోనిరర్థకః" ఇతిన్యాయంవినా స్వస్య అత్యన్తాఽజ్ఞానాశక్త్యాద్యనుసన్ధానేన స్వాతన్త్ర్య నివృత్త్యా,* కార్యార్థన్యాయేన అన్యశేషత్వ ప్రాప్తౌ కారాగృహనిగళితన్యాయః ప్రాప్తావసర ఇతి, స్వశేషత్వ నిషేధ ఏవ అవశ్యవక్తవ్య ఇతి పరిహారమభిప్రేత్య,తన్నివృత్త్యుపాయోపన్యాసస్య అవసరందర్శయతి పఞ్చమసూత్రేణ (పిఅర్క్కిత్యాదినా).

(పిఅర్క్కు) స్వాపేక్షయా అన్యసామాన్యస్యేత్యర్థః. (ఉరియన్) ఇత్యనేన శేషవృత్తిసమ్మతిరేవ యోగ్యతారూపత్వేన వివక్షితా. అన్యశేషత్వవృత్త్యర్హత్వస్య బాధితత్వేన కదాప్యభావాత్. (ఆనవన్ను)*కార్యార్థన్యాయేన అన్యశేషవృత్తిసమ్మతిదశాయామిత్యర్థః. (తన్ వైలక్షణ్యత్తైక్కాట్టి) అత్ర"మీట్కలామ్" ఇతివక్ష్యమాణనివర్తనక్రియాయాం కర్తృసమర్పకతయా"ఈశ్వరేణ" ఇత్యధ్యాహార్యమ్. తథాచ "తాన్" ఇతిపదమ్-అధ్యాహృతేశ్వరపరమ్. తథాచ (౧) "జాయమానంహిపురుషమ్" ఇత్యాద్యుక్త స్వకటాక్ష విశేషసహకృతేన"అనపహతపాప్మావా అహమస్మి"(౨)"అపహతపాప్మాదివ్యోదేవ ఏకోనారాయణః" ఇత్యాద్యుపదేశేన దేవతాన్తరాఽపేక్షయా భగవతస్సర్వథా అత్యన్తోత్కర్షం ప్రదర్శ్యేత్యర్థః. (మీట్కలామ్) జీవోదేవతాన్తర శేషత్వాన్నివర్తయితుం యోగ్య ఇత్యర్థః. (౧౭)

అథ స్వశేషత్వదుర్వాసనాదృఢమదశాయా మన్యశేషత్వ నివృత్త్యుపదేశోఽనవసరదుస్థ ఇత్యభిప్రాయేణాహ షష్ఠసూత్రేణ (తనక్కైన్నవన్నిత్యాదినా).

---

(౧) (౨)

(తనక్కైన్నవష్టు) „ఆత్మాతనక్కురియన్" ఇత్యేవంరూపాయామ్, "ఉపదేశో నిరర్థకః" ఇతిదశాయామిత్యర్థః. (యోగ్యతైయుమ్కూడ) అన్యశేషత్వఫలోపధానేనసహ అన్యశేషత్వ సమ్మతిరూపయోగ్యతా పీత్యర్థః. (అర్థియుమ్) నసమ్భవతీత్యర్థః. అతస్తాదృశయోగ్యతా విరోధిస్వశేషత్వనివృత్తిరవశ్యవక్తవ్యేతిభావః. తస్మాత్ "ఒరుజీవనుక్కు ఒరు జీవన్ తఞ్జమల్లన్" ఇత్యేవమాదిరూపేణ మన్త్రవిన్యాసో నకృత ఇతిస్థితమ్.

ఇతి శ్రీశుద్ధసత్వరామానుజార్యవిరచితే
రహస్యత్రయ మీమాంసా భాష్యే
ప్రథమస్యాధ్యాయస్య తృతీయపాదే
సమశ్నబ్దార్థసమర్థనంనామ
ద్వితీయాధికరణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

ప్రథమాధ్యాయే తృతీయపాదే,

తృతీయాధికరణమ్.

మూ;— (౧౦౧) ఇత్త్రాల్ విరోధిన్దైయుం కళైన్దొళిక్కై ఉతు.

నను భగన్ముఖోల్లాసః పరమపురుషార్థః; తత్సాధనం గుణాను భవజనిత ప్రీతికారితకైజ్కర్యమితివా, కైజ్కర్యమేవ తాదృశం భగవత్ప్రి యతమతయా పరమపురుషార్థః, తత్సాధనమ్ – అయనపదార్థభూత సిద్ధోపాయఇతివా ప్రణవస్య పురుషార్థ తత్సాధనపరత్వం పూర్వపా దీయ ప్రథమాధికరణన్యాయేన యుజ్యతే; కేవలభగవన్ముఖోల్లాసార్థ కైజ్కర్యఫలోపధానస్య ప్రార్థనీయతోక్త్యా తృతీయపదస్యాపి తన్న్యా యేన తత్సమ్భవతి. తథాపి, ఉకార నమశ్శబ్దయోస్తు తదసమ్భవః; ఉకారనమశ్శబ్దార్థఫలీ భూతాఽన్యశేషత్వనివృత్తే స్స్వయం ప్రయో జనరూపత్వాభావాత్; క్షుద్రఫలార్థం దేవతాన్తరప్రీత్యర్థ ప్రవృత్తే స్తత్తద్దేవతాకర్మణాం తత్తత్ఫలసాధనత్వ విధ్యనుసారేణ త్రివర్గార్థిషు సమ్భవాచ్చ. తస్మాత్ అనన్యార్హతోక్తిర్వ్యర్థేత్యాశఙ్క్యనిరాక్రియతే.

తత్రసంశయః;—ఉకారనమశ్శబ్దయోః ప్రయోజనపర్యవసానం సమ్భవతి, నవేతి. తదర్థమనన్యార్హత్వ విరోధ్యన్యశేషత్వం భగవచ్ఛేష త్వవిరోధి, నవేతి. తదర్థంతస్యవిరోధిత్వే సమ్బన్ధసామాన్యోక్తిర్విరుధ్యతే, నవేతి. తదర్థం స్వరక్షణాన్వయ స్స్వభోగాన్వయశ్చ చేతనస్య భగవద్రక్ష ణే విరోధీ, నవేతి; తదర్థమ్, అన్యశేషత్వ స్వరక్షణస్వభోగాన్వయనివృత్తీ నాం హేతుత్వే సుషుప్తిప్రళయయోరతిప్రసజ్గోఽస్తి, నవేతి; తథాఽన్య శేషత్వాదీనాం విరోధిత్వే హేతుత్వేచ ఉపబృంహణమస్తి, నవేతిచ.

తత్రపూర్వఃపక్షః;—

☞ అత్రమూలమన్త్రప్రకరణే ఏతావానేవ గ్రన్థః ఉపలక్ష్యతే.

తత్త్వనిర్ణయః

శ్రీమన్నారాయణాయనమః

శ్రీమతేరామానుజాయనమః

శ్రీమన్నిగమాంతదేశికాయనమః

కమలాపుర రాఘవదాస విరచితోయం

తత్త్వనిర్ణయః

శ్రీమత్ పోలీస్ సూపరింటెండెంట్ విఖ్యాతేన

శ్రీ. పి. యస్. శ్రీనివాసాచార్యేణ

ముద్రాపితః

ప్రథమభాగః

ద్వితీయభాగే (1) తత్త్వత్రయనిరూపణం (2) రహస్యత్రయనిరూపణం (3) ప్రపత్తివిచారః (4) సృష్టిక్రమః (5) మిథ్యామాయావాది నిరాసశ్చ కృతః

PRINTED AT THE "IRSIH PRESS" MADRAS.

తత్త్వనిర్ణయః

శ్రీమన్నారాయణాయ నమః.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

శ్రీమన్నిగమాన్త దేశికాయ నమః.

" యస్య స్థావరజంగమాత్మకమిదం సర్వం శరీరం జగద్యస్యాజ్ఞామనుపాలయంతి సతతం బ్రహ్మేశశక్రాదయః। యన్నాభీకమలాంబుజాత్సమజని బ్రహ్మాపి లోకేశ్వరః యత్పాదాంబుజమాశ్రయంతి మునయస్తం దేవదేవం భజే ॥ వందే శ్రీశఠకోపాచార్యం నాథమునిం యామునం మహాపూర్ణం । రామానుజార్య వేదాంతాచార్య బ్రహ్మతంత్రపరకాలాన్ ॥

శ్రీమన్నారాయణం ధ్యాత్వా కృత్వాచార్యాభివందనం । విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతసారసంగ్రహ ఉచ్యతే ॥

బహుషు సద్గ్రంథేషు సత్స్వపి తేష్వేకమపి గ్రంథమనధీత్యానవలోక్య చ - అస్మద్గురూక్తవచనాని కానిచిదసకృచ్ఛ్రుత్వా శ్రుతాన్యస్పష్టజ్ఞానాదన్యథా జ్ఞాత్వా తద్విశ్వాసజనితచాపల్యేన శ్రీమద్విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతమహార్ణవాంబ్వేకకణ సహస్రాంశైకభాగరూపోపన్యాసం సంక్షేపేణ కర్తుముద్యుక్తోఽస్మి - భగవద్విషయకోఽయమితిప్రమా లాను సన్మాత్రవివా వధార్యతాం మహద్భిః ॥

బోధుమహంతః - విశిష్టాద్వైత మతస్వరూప జ్ఞానాయ ప్రథమం ద్వైతాద్వైతమత స్వరూపస్యావశ్యకతయా అద్వైత ద్వైతాద్వైత మతస్వరూపం సంక్షేపేణోచ్యతే । బ్రహ్మ చిద చిదతిరిక్తం (జగదతిరిక్తం) ఇతి ద్వైతినః । చిదచితౌ హి జంగమ స్థావరాత్మకం జగదేవ, ఏతన్మతం ఘటీకుడ్యాలన్యాయం స్వామిసేవక న్యాయం చానుసరతి ॥ = 4 బ్రహ్మ బ్రహ్మ చిదచిత్స్వరూపం (జగత్) మాయయా అవిద్యయా వాతత్థా దృశ్యతే ఇత్యద్వైతినః, ఏతన్మతం భ్రమరకీటిన్యాయ మనుసరతి ॥ —4, బ్రహ్మ చిద చిద్విశిష్టం శరీర శరీరి భావ సంబంధేన ఇతి విశిష్టాద్వైతినః । ఏతన్మతం నీరక్షీర ధాన్యపలాలాది న్యాయమనుసరతి ॥

విశిష్టాద్వైతమిత్యత్ర విశిష్టయోరద్వైత మితి విగ్రహః సువిహితపూర్వః । తథాప్యత్ర కించిత్సౌకర్యార్థం ప్రకారాంతరేణ విజ్ఞాప్యతే - విశిష్టపదం నిత్యసాపేక్ష

శేషం, తేనవిశిష్ట ఇత్యాకాంక్షాయాం ద్వైతేనవిశిష్టం విశిష్టాద్వైతం । అత్రాభ్యా హృతద్వైత శబ్దం జీవబ్రహ్మణోరైక్య ప్రతిపాదకం అద్వైత పదంకార్యకారణ బ్రహ్మణోర భేదప్రతి పాదకం । కార్య బ్రహ్మస్థూల చిద చిద్విశిష్టం । కారణ బ్రహ్మ సూక్ష్మ చిద చిద్విశిష్టం, అత్రైక్యం శరీర శరీరి భావసంబంధేన । శరీరం నామయస్య చేతనస్యయద్ద్రవ్యంనియమేన ధార్యం శేషభూతంవా తత్తస్య శరీరం । చిన్నామజీవః, అచిన్నామజీవేశ్వరభిన్నం। కార్య కారణ బ్రహ్మణోర భేదప్రతిపాదికాశ్రుతిః " సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మేతి " అత్రప్రశ్నోత్తరాణి ప్రశ్నః । కింబ్రహ్మ, కథముపాస్యంఇతి । ఉత్తరంసర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితి శాంతఉపాసీతఇతి । ప్రశ్నః. తత్రఇదంపదార్థః క, తత్పదార్థః కః ఇతి॥ ఉత్తరం ఇదంపదార్థః పరిదృశ్యమాన స్థూల చిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ- తత్పదార్థః "యతో వా ఇమాని భూతానిజాయంతే యేనజాతానిజీవంతి యత్ప్రయంత్యభిసం విశంతితద్విజిజ్ఞాసస్వ తద్బ్రహ్మేతి " సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ ఇతి - ప్రశ్నః - అపిబ్రహ్మద్వయం విద్యతే, అపినాసీదిదం పూర్వం ఇతి । ఉత్త - సదేవసోమ్య ఇదమగ్ర ఆసీత్, ఏకమేవాద్వియం బ్రహ్మ ఇతి । ప్రశ్నః - అహంకః ఇతి । ఉత్త - తత్త్వమసి శరీరభావ సంబంధేన. అతఏవ అహంబ్రహ్మేత్యుపాసీత ఇతి। సామాన్యతః బ్రహ్మోపాసనాదికం సత్యం జ్ఞానమనంతంబ్రహ్మయో వేదనిహితంగుహాయాం పరమేవ్యోమన్ ।సోశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్ బ్రహ్మణావిపశ్చితా తత్స్వరూపోపాసనఫలాన్యుక్తాని॥ అత్రసూత్రంతదనన్యత్వ మారంభణ శబ్దాదిభ్యః ఇతి— ఏతేనద్వైత ప్రతిపాదకశ్రుతీనాం అద్వైత ప్రతిపాద శ్రుతీనాం అత్రవిశిష్టాద్వైతమతే సమన్వయోభవతి ఏతద్విశిష్టాద్వైతం జీవబ్రహ్మణోరైక్య ప్రతి పాదకం కార్యకారణ బ్రహ్మణోరభేద ప్రతిపాదకమితి ఫలతి ॥

నాస్తికాదయః సకల కలా విశారదా అపి బ్రహ్మమిథ్యా జగత్సత్యమితి వదంతః బ్రహ్మజ్ఞాన గంధమప్యనా ప్రాయశో వ ఐహిక సుఖాభిలాషిణ స్సంతః ఐహికసుఖమేవాభ్యగచ్ఛన్ । తతఃఆస్తి కమతోద్ధారకాః శంకరాచార్యా అవతీర్య బ్రహ్మైవసత్యం జగన్మిథ్యేతి నాస్తికమత ప్రతికూలం వదంతః సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ తత్త్వమసీత్యాది నామృత్పిండ దృష్టాంతేనచ అద్వైతమతం ప్రతిష్ఠాప్య తతః శిష్యేభ్యః ద్వైతమవలంబ్యైవ భగవదుపాసకాదిక సకల కర్మాణి యథావిధి కర్తవ్యానీత్యుపదిశ్య స్వయమపి తద్వైవాచరం తస్సంతః సర్వేషాం నశ్వరజగత్సౌఖ్యాపేక్షా నిరసనాయ । సదానంద దాయక పరబ్రహ్మనిధి ధ్యానాయ,

నాస్తిక మతని రాసాయచ, జగన్మిథ్యా బ్రహ్మసత్య మిత్యుపదిశ్య ప్రథమ మాస్తిక్యేన జగతః మహోపకారం కృతవంతః ఇతి బుధ్యతే । అతఏవ అద్వైతిన స్సర్వేపి ద్వైత ఉపలంభ్యైవ ఆదేహపాతం భగవదుపాసనాది సకల కర్మాణి యథావిధ్య ద్యాప్యను తిష్ఠంతికిల॥ అతథైవ తత్త్వోపదేష్టారస్సు శ్శంకరాచార్యాః, యద్య పిచార్య మాహ - తదైక్షత బహుస్స్యాం ప్రజాయేయేతి సంకల్పేన యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవతీ త్యేక విజ్ఞానేన సర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞా యాచ జగతః సత్యత్వమేవోప పద్యతే, బ్రహ్మ ణః బహు భవన సంకల్పస్య కథం మిథ్యాత్వం వక్తుము చితంస్యాత్ । సత్యకామః సత్యసంకల్ప ఇతిభగవాన్ సత్యసంకల్పోహి। ఏతదస్త్రశ్చేత్యసదసద్విలక్షణం(అనిర్వాచ్యం) మిథ్యేతి మిథ్యార్థ నిర్వచనం కృతవంతః శ్శంకరాచార్యాః । సత్ అనశ్వరం అసత్ నశ్వరమితి సదసద ర్థ నిర్వచనంకృతవంతో శ్రీరామానుజ గురవః - అసతస్సద జాయత ఇత్యత్ర అసతః నామరూప విభాగానర్హ సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మణఃసత్ విభక్త నామరూపస్థూల చిదచిద్విశిష్టం బ్రహ్మ ఆసీదితి వ్యాఖ్యాతారః॥

తథా అద్వైతమతస్థాపక శంకరాచార్యానంతరం పరమ తత్త్వార్థవిదః శ్రీమద్రా)మానుజాచార్య ఆవిర్భూతవిశిష్టాద్వైత గ్రంథాన్ప్రకటయన్ మహాత్మా మాలోచ్య "యఏష సర్వభూతాంతరాత్మా । య ఆత్మనితిష్ఠన్, యస్యాత్మా శరీరం యస్యపృథివీ శరీరం ఇత్యాదినా సర్వాంతర్యామిత్వేన సర్వంచిదచిచ్ఛరీర కం బ్రహ్మైవేత్యం తరీన పరమ తత్త్వార్థం ప్రస్ఫోటయంతః" తదైక్షత బహుస్స్యాం, అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య. తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్ తదనుప్రవిశ్య, సచ్చత్యచ్చాభవత్ ।సదేవసోమ్య ఇదమగ్ర ఆసీత్ ఇత్యాదినా ఇదం పరిదృశ్యమా నం జగదాత్మనా పరిణతత్వ్యవహారార్హ విభక్తనామ రూపం స్థూలచిదచిచ్ఛరీరకం బ్రహ్మ, అగ్రే(సృష్టేః ప్రాక్, వ్యవహారానర్హ అవిభక్త నామ రూపం సూక్ష్మచిదచిచ్ఛ రీరకం సదేకమేవాసత్ । అతః స్థూలచిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మ వేషయా సూక్ష్మ చిదచి ద్విశిష్టం బ్రహ్మన పృథగస్తి। స్థూల చిదచిద్విశిష్ట సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మణోర భేద ఏవ। ఏవం చిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మైతదపదార్థః పృథగ్జ్ఞాతి విశిష్ట బ్రహ్మణోర భేదం ప్ర కాశయంతః విశిష్టాద్వైతిన ఇత్యని వార్యాత్వ్య ఏకలోక విఖ్యాతి ముభజంత ॥ యది బ్రహ్మణో జీవ శరీరకత్వే జీవవద్బ్రహ్మణోపి సుఖదుఃఖాద్యనుభవస్స్యాదితి నశంకని యం. "అనశ్నన్నన్యోభి చాకశీతి నలిప్యతే లోకదుఃఖేన బాహ్యః ఇతిశ్రుతేః కించ యథా శరీరనిష్ఠ బాలత్వ, యువత్వ, నీలత్వ, స్థూలత్వాదయః జీవంన స్పృశంతి తథా

బీజనిష్ఠదుఃఖాపహయో: పరబ్రహ్మ న స్పృశంతి - లోకే మహారాజః పరీక్షార్థం కారా
గృహం ప్రవిశతి; తావన్మాత్రేణ తత్కర్మణా న నిబధ్యతే కిల ॥

(బ్రహ్మవిద్య) త్వమేవ భవతీత్యాదౌ త్వం రాజా ఇతివత్ సాదృశ్యమూలకాభేదాధ్యవ
సాయేన నిర్వాహ ఇతి వివేకః। తత్త్వమసీత్యత్ర శరీరశరీరిభావసంబంధ ఏవ। అత్ర కేచిత్
పూర్వోక్తస్య ప్రసిద్ధస్య సకలలోకరక్షకస్య శ్రీమన్నారాయణస్య పరబ్రహ్మణః త్వం
దానభూత శరీరమసి తచ్ఛబ్దోత్తరషష్ఠీ తు ఛాందసత్వాల్లుప్తా ఇతి వదంతి॥ జ్ఞానం ఉత్ప
న్నం నష్టం ఇత్యత్ర ఉత్పత్తివినాశౌ తద్వికాస సంకోచరూపౌ ఇతి జ్ఞేయం ॥

అథ విష్ణుపరత్వం.

విష్ణుర్వైకుంఠవాసీ దివ్యమంగళవిగ్రహః శ్రీమన్నారాయణః "నారాయణం పరం
బ్రహ్మ" ఇతి పరబ్రహ్మపదవాచ్యః। స సత్యకామః సత్యసంకల్ప ఇతి అప్రాకృతాసం
ఖ్యేయసమస్తకల్యాణగుణపరిపూర్ణః నిత్యనిరతిశయానందస్వరూపః। అవిలీ నష్ఫుత
ఖండే వదుపాస్యః ఉపాసకానుగ్రహార్థం "అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోంతరాత్మా సదా జనా
నాం హృదయే సన్నివిష్టః, అంగుష్ఠమాత్రః పురుషో మధ్య ఆత్మని తిష్ఠతి- దహ్రం విపాప్మ
మిత్యాదినా సకలహృదయాంతర్వర్తీ, "ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీన్న బ్రహ్మా నేశానో నద్యావా
పృథివ్యౌ న నక్షత్రాణీతి - సకలేతరవిలక్షణః, తిలేషు తైలమివ దధని సర్పిరివ అంతర్బ
హిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థిత ఇతి సర్వవ్యాపీ, యతో వా ఇమాని భూతాని
జాయంతే యేన జాతాని జీవంతి ఉత్పత్తిస్థితిలయకారణభూతః యస్యాత్మా శరీరం యస్య
పృథివీ శరీరమితి సర్వాంతర్యామీ- స సర్వస్వరూపః సర్వశబ్దవాచ్యః అత్ర బ్రహ్మేశ
శంకర ఇతీంద్ర ఇతి స్వరాడిత్యాత్మేతి సర్వమితి సర్వచరాచరాత్మకః । హస్తీశసర్వనచ
సామపదాన సీమాంత్వాం సర్వకారణముశంత్యనపాయవాచః, ఇత్యాచార్యోక్తిరను
సంధేయా। "భీషాస్మాద్వాతః పవతే భీషోదేతి సూర్య ఇతి సర్వనియామకః సర్వశేషీ
యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ ఇత్యవాఙ్మనసగోచరః, సర్వదేవోత్కృ
ష్టః విష్ణోస్సర్వదేవోత్కృష్టత్వం వక్తుం దిఙ్మాత్రప్రదర్శితప్రమాణత్రయ స్మృత గజేంద్రమో
క్షాంతర్గతైవం కరీంద్రముపపన్న నిర్విశేషమితి శ్లోకేనవాలం కింబహునా॥

ఆహో సత్త్వరజస్తమోగుణేషు కస్య గుణస్య ప్రాధాన్యం శుద్ధసత్త్వం నామ కిం
తత్ర సత్త్వ పదార్థః కీదృశః। ఉత్పత్తిస్థితిలయ క్రమానుసారము బ్రహ్మవిష్ణుమహే
శ్వరేషు కః కః కం కం గుణమాశ్రిత్య కీదృగుపాసకేభ్యః కిం కిం ఫలం ప్రాయచ్ఛత్ ప్రయ
చ్ఛతీతి పురాణేషూక్తం। ఆద్విజాః వేదాధ్యయనారంభావసరే హరిః ఓమ్ ఇతి పఠంతి

కిల, మతత్రయేపి యతయః శిష్యాణాం ప్రణామావసరే నారాయణం స్మరంతిహి - వేద విహితకర్మాచరణారంభే ఆచమనే కేశవాదినా మభిర్నహితంఖలు- ఆలోకరక్షణార్థే తత్తత్స మయతయా మత్స్యాద్యవతారధరతో నారాయణస్య విరించశివయోర్ధ్వవిహితావ తారత్వంయుక్తమేవ సంజగత్స్రష్టుమిచ్ఛన్ ప్రథమం బ్రహ్మాణం స్పష్టవాన్ భగవాన్ నారాయణ ఇతి పురాణేష్వభిహితః ॥ తత్ర శ్రుతిః నారాయణాద్బ్రహ్మాజాయతే నారాయణాద్రుద్రో జాయతే ఇతి ఘోషయతి । తథామనురపి ‘‘ సోఽభిధ్యాయ శరీరత్స్వాత్సి స్వత్సుర్వివిధాః ప్రజాః అప ఏవససర్జాదౌ తాసువీర్యమపాస్జత్, నారాయణో జగన్మూర్తిరనంతాత్మా సనాతనః । తస్మాదవ్యక్తముత్పన్నం త్రిగుణం ద్విజసత్తమ విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతం జగత్త్రైవ సంస్థితం । స్థితిసంయమ కర్తాసౌ జగతోస్య జగచ్చసః ఇతి.

పరమార్థతః, సంతఏవనారాయణో పాసకాః అసంతస్త్వన్యదేవో పసకాః తథాహి - లోకోపకారపరాయణాః మహానుభావాః సాత్త్వికాః సత్త్వగుణ మవలంబ్య సద్వర్తనేన శ్రీమన్నారాయణముపాస్య పరమభాగవతా ఇతి ప్రసిద్ధాః అనల్పస్థిరముల ఫలభంత । అనంత లోకోపద్రవకారిణః రజస్తమోగుణావలంబినః అన్యదేవోపాసకాస్సంతః అల్పాస్థిరసుఖమలభంత ఇతి క్రమః । లోకేసతిచ క్రవర్తిని గ్రామాధికారిణమాశ్రిత్యతదాశ్రితాః త్వమేవమహాప్రభుః త్వత్తోన్యోనకోస్మాకం ఇతివదంతి । తదపి యుక్తమేవ। కృతజ్ఞోరక్షకం దేవవత్పశ్యేత్। తత్త్రైవకించిజ్జ్ఞాః (అశక్తాః) తత్త్వమవిజ్ఞాయ అల్పాస్థిరసుఖాభిలాషిణస్సంతః తత్తద్దైహికాల్పాస్థిర ఫలప్రదానశక్తం దేవముపాస్యత్వమేవసర్వం త్వత్తోన్యోనమేరక్షక ఇతివదంతః తత్తన్నశ్వరఫలాని లభంతే। శ్రీమన్నారాయణస్తునతాదృశః సర్వజ్ఞః సర్వశక్తిమాన్ సర్వాంతర్యామీ నారాయణం పరంబ్రహ్మ ఇతిపర్బ్రహ్మపదవాచ్యః సకలస్యాదికారణమితిగజేంద్ర మోక్షాదినా, యత్తు ప్రశ్నేషు ‘‘నారాయణాతిమంత్రోస్తీతి ధర్మరాజోక్త ప్రత్యుత్తరేణపార్థాత్రైయఈశ్వరోపదిష్టతారకమంత్రేణచ మతత్రయోద్ధారకాచార్య త్రయోపాస్యత్వేనచ విష్ణోస్సర్వదేవోత్కృష్టత్వమవగమ్యతే। శంకరాచార్యా భజగోవిందలక్ష్మీనృసింహమమ దేహికరావలంబమిత్యాదినా విష్ణోఃపర్వత్వము పపన్నితపంతోహి ॥

ఆ అనాది కర్మ వశంగతస్థాణు వన్నిశ్చేష్టా సంఖ్యేయజీవ కోట్యుద్ధారాయ నిర్వ్యాజవాత్సల్య సౌశీల్యా ద్యతిశయేన సర్గాదౌ ప్రథమం బ్రహ్మాణం సృష్ట్వా తేన చిత్రాం రచనతాఖ్యామతి శయశక్త్యాదిక మాహాత్మ్యంప్రదాయ సనకసనందాదిముని జనవందితో భక్తపరాధీ నోభగవాన్నారాయణః ‘‘పరిత్రాణాయ సాధూనాం’’

ఇత్యుక్త ప్రకారేణస్స్వయం రామకృష్ణాదినామ్నా భూలోకేఽవతీర్య దుష్టాంశ్చ భూయశ
శిష్టాన్ పాలయన్ స్వాజ్ఞాధారకేషు సర్వప్రాణిగౌరవప్రదర్శనాయ యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ
ఇతి వచనమనుస్మృత్య లోకవిడంబనార్థం ఈశ్వరాద్యారాధనపరో వ్యాసీత్। అహో నా స్య
భగవతః జగద్వ్యాపత్స్వకులం ॥ తథైవ లోకే మహాన్తోఽపి స్వాపేక్షయాస్య సుతశిష్య
భటాదిష్వా ధిక్యమపేక్షంతేకి ॥

చతుర్ముఖస్య బ్రహ్మత్వం పరబ్రహ్మసాన్నిధ్యాదేవ। శంభోస్సర్వజ్ఞత్వం చతుర్ముఖ
సృష్ట సర్వపదార్థవిజ్ఞానాత్సర్వజ్ఞత్వం తద్వదీశ్వరాది మత్వంచోపగతం । నారాయణస్య
నారాయణత్వంతు నతాదృశం అన్వర్థసంజ్ఞయా నన్యసాధారణమితి తన్నారాయణ
శబ్దగతణత్వేనైవ జ్ఞాయతే॥ అత్ర "సామాన్యబుద్ధి జనకాశ్చ సదాదిశబ్దాః తత్వాంతర భ్రమ
కృతశ్చ శివాదివాచః। నారాయణేత్యయి కరేశ వహంత్యనన్యమన్వర్థవృత్తి మపకల్పితమైక
కంఠ్యమిత్యాచార్యస్వామినోఽన్వగృహ్ణన్॥ అత ఏవ సకలలోకద్రష్టారో మహర్షయః రామ
కృష్ణాదిష్వత్యద్భుతశక్త్యాది మాహాత్మ్యంనచ దృష్ట్వా గృహ్యతే నాపి వా చేతి దివ్యజ్ఞాన
చక్షుశాయథాశక్త్యవలోక్యచ చతుర్ముఖాదీనపి పరిత్యజ్య అయంతాదృశాప్రాకృత దివ్యమం
గళవిగ్రహః అప్రాకృతాసంఖ్యేయసమస్తకల్యాణ గుణపరిపూర్ణః సత్యజ్ఞానానందస్వ
రూపో నారాయణ ఏవేతి రామకృష్ణాదను సాసతే॥ ఆసుర ప్రకృతయస్తు తాదృ
శం నారాయణం బోద్ధుంన ప్రభవంతిహి, త్రిభిః ప్రజాపతేర్భక్తైః సప్తభిః శంకరస్య
చ, వింశత్యాగ్నిం ద్రనూర్యా దేర్జన్మభిర్వైష్ణవో భవేత్॥ శంకరస్యతు యోభ
క్తః సప్తజన్మాంతరం నరః। తస్యైవతు ప్రసాదేన విష్ణుభక్తోహి జాయతే ॥ ఇతి శ్రూ
యతే॥ అహో భగవదుపాసనేనైవ నిత్యాముక్తాశ్చ సాయుజ్య సామీప్యసా
రూప్య సాలోక్యైః మహావ్యాని భోగం స్వభోగ మివమన్యానాః పతిభోగం పతి
వ్రతేవ బ్రహ్మానందమను భవంతః " నతత్ర సూర్యో భాతిన చంద్ర తారకమితి
సూర్యప్రకాశ భాసుశ్యైన నక్షత్రాణీవ । మహార్ణవ పతితన దీసహస్ర జలమివ
పరబ్రహ్మ సామ్యము పగతాస్సంతః పృథక్నైవ భాసంతే (తత్తైబనీలీనా భవంతీతి;
అత్ర " యథానద్యస్స్యందమానా స్సముద్రే అస్తం గచ్ఛంతినా మరూపే
విహాయ, తథావిద్వాన్నుణ్యపాపే విధూయ నిరంజ నిరంజనః పరమం సామ్య ముపైతీతి
శ్రుతిర్శ్రేయా ద్యేయం పరం బ్రహ్మ స్వాస్యస్తు సతాంసర్వం గళాని సంతు.

అస్మరణీయ మిదంస్తుత్యంచ లోకే భగవత స్సృష్ట పదార్థ కల్పితధూమశకటిఘటి
కాయంత్రాది పదార్థాన్ వివోక్య తతోఽపి విలక్షణాన్ నవనవాన్ వివిధాన్ యథా
మహా బుద్ధిశాలినః ప్రకల్పయంతి తథాతే మహాస్వామినః పరమత త్వార్థవిదః స్వప్రతి

భావిశేషేణ చిద చిచ్ఛరీరకం సర్వమిదమేకం పరబ్రహ్మ ఇతి పరమత తత్త్వార్థము పదిశ్య జగన్మిథ్యాత్వభ్రాంత్యాద్యం ధూతమ సంపరిహరయంతః లోకస్య మహోపకార మకుర్వన్॥

అహో, తే మహాస్వామినః యద్గ్రస్తి సమీపే ప్రథమమపఠన్ తస్మై వాదైవ తినః పరమతత్త్వోపదేశగురవ ఆసన్ ఇదమత్యద్భుత చరితం కిల.

యజ్జీవ బ్రహ్మణోరభేద ఇత్యుక్తం తన్న - జ్ఞాజ్ఞౌ, ద్వావజావీశనీశౌ । అస్మాన్మాయీ సృజతే విశ్వమేతత్ తస్మింశ్చాన్యో మాయయా సన్నిరుద్ధః, క్షరాక్షరానీశతే దేవ ఏకః సకారణం కరణాధిపాధిపః। నిత్యోనిత్యానాంచేతనశ్చేతనానామేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్ । భోక్తా భోగ్యం ప్రేరితారం చమత్వా. తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో, భిచాకశీతి, అజామేకాం లోహిత శుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాంజన యంతీం సరూపాం। అజోహ్యేకో జుషమాణోనుశేతే జహాత్యేనాం భుక్తభోగామజోన్యః। పృథగాత్మానం ప్రేరితారంచమత్వా। అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః ఇతి శ్రుతి శతైన శక్త్యాదిషూభయోర్మహదంతరం (భేదః) అస్తీతి శ్రుతయ ఏవ భణంతిహి॥ అత్రసూత్రజాతం గుహాంప్రవిష్టావాత్మానౌ హితద్దర్శనాత్ । అధికంతుభేదనిర్దేశాత్ । అస్మిన్నస్య చతద్యోగం శాస్తీత్యాదికం.

ఏతేన చిదచిదీశ్వరా ఇతి తత్త్వత్రయం విశ్వసనీయమ్॥ అత్రచిన్నామ జీవః, జ్ఞాన సంకోచాదినా స్వభావాన్యథాభావః, అచిత్ జీవేశ్వర భిన్నాజ్ఞాన శూన్యా (అచేతనం) అవస్థాంతర యోగేన స్వరూపాన్యథాభావా ఈశ్వరస్తదుభయభిన్న, ప్రసిద్ధస్సర్వనియామక ఇతి తత్త్వత్రయస్ఫుటీభవిష్యతి - అచిత్పరిణామవిశేష ఏవ వృద్ధిక్షయాదిర్వ్యవహారం లభతే । వృద్ధిక్షయా హి వికాస సంకోచరూపౌ । అచితోనాశోపి అవస్థాంతరయోగ ఏవ అత్రప్రమాణం "తిరోభావాభ్యుపగమే భావానాం సైవనాస్తితా । లబ్ధక్రమేతిరోభావే నశ్యతీతి ప్రయతే ఇతత్యాయుక్తేః। నాసతోవిద్యతే భావో నా భావో విద్యతే సత ఇతి గీతావచన మప్యత్రకారం చిదను సంధేయం.

దేవదత్తో జాతనష్టః ఇత్యాదౌ తచ్ఛరీరస్యైవోత్పత్తివినాశౌ నతుజీవస్య అత్రప్రమాణం న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్ శ్రుతిః, అచ్ఛేద్యోయమదాహ్యోయమితి గీతావచనంచ । ఏవంజీవబ్రహ్మణోరచేతనస్యచ భేదఏవకథితః । అద్వైతశ్రుతయస్తువిశిష్టవిషయాభవంతి । అహం బ్రహ్మేత్యాదౌ శరీర శరీరిభావ సంబంధేన శరీరవాచకాః శరీరిణిపర్యవస్యంతి॥ స్థూలోహం దేవదత్తో ధ్యాయతే ఇత్యాదౌ స్థౌల్యస్యైవ శరీరనిష్ఠత్వం ధ్యానం జీవనిష్ఠం తథాపి శరీరశరీరిణోరభేదాన్వయో దృశ్యతే॥
